

768415

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

168415

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ CUMHURİYET DÖNEMİ
RESTORASYONLARI

Yük. Mimar Ümran KARAHASAN

FBE Mimarlık Anabilim Dalı Rölöve - Restorasyon Programında
Hazırlanan

DOKTORA TEZİ

Tez Savunma Tarihi : 14 Haziran 2005
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Nevzat İLHAN (YTÜ)
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Füsun ALİOĞLU (YTÜ)
: Prof. Dr. Nur Akın (İTÜ)
: Doç. Dr. Cengiz Can (YTÜ)
: Doç. Dr. Demet Binan (MSÜ)

n. İlhan
F. Alioğlu
N. Akın
C. Can
D. Binan

İSTANBUL, 2005

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMA LİSTESİ	i
PLAN LİSTESİ	ii
TABLO LİSTESİ	iii
RESİM LİSTESİ	iv
ÖNSÖZ.....	xvii
ÖZET	xviii
ABSTRACT	xx
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Amaç	2
1.2 Kapsam	3
1.3 Yöntem	3
2. TOPKAPI SARAYI'NIN TARİHÇESİ, MÜZE FONKSİYONUNU ALIŞI, XIX. YÜZYIL SONU ve XX. YÜZYIL BAŞINDA YAŞADIĞI ÖNEMLİ HASARLAR, YAPILAN ONARIMLAR.....	8
2.1 Topkapı Sarayı'nın Tarihçesi	8
2.2 Müze Fonksiyonunun Verilmesi ve Mülkiyet Değişimi	31
2.3 Topkapı Sarayı'nda XIX. Yüzyıl Sonu ve XX. Yüzyıl Başında Meydana Gelen Önemli Hasarların Nedenleri ve Yapılan Onarımlar	34
2.3.1 Yangınlar	35
2.3.2 Topkapı Sarayı'nın Osmanlı Sultanları Tarafından Terk Edilişi	36
2.3.3 Rumeli Demiryolunun Sarayburnu'ndan Geçirilişi ve Saray Bahçelerinde Yapılan Alt Yapı ve İmar Faaliyetleri	38
2.3.4 Depremler	43
2.3.4.1 1894 Depremi ve Yapılan Onarımlar	44
2.3.4.2 1912 Depremi ve Yapılan Onarımlar	46
3. TOPKAPI SARAYI MÜZESİ'Nİ OLUŞTURAN YAPILAR ve RESTORASYON ÇALIŞMALARI.....	49
3.1 İkinci Avlu Yapıları ve Restorasyonları.....	49
3.1.1 Bab-üs Selam (Orta Kapı)	49
3.1.2 İkinci Avlu Revakları	64
3.1.3 Mutfaklar	77
3.1.4 Adalet Kulesi (Tarassut Kulesi)	92
3.1.5 Kubbealtı	97
3.1.6 Dış Hazine (Divan-ı Hümayun Hazinesi)	113
3.1.7 Has Ahırlar (İstabl-ı Amire), İmrahor Odası, Raht Hazinesi	118
3.1.8 Beşir Ağa Camisi ve Hamamı	124
3.1.9 Zülüflü Baltacılar	128
3.2 Üçüncü Avlu Yapıları ve Restorasyonları.....	131

3.2.1	Bab-üs-Saade (Akağalar Kapısı), Akağalar Koğuşu, Kapı Ağası Dairesi Kapı Ağası Hamamı	131
3.2.2	Enderun Mektebi	140
3.2.3	Seferli Koğuşu	142
3.2.4	Fatih Köşkü (Enderun Hazinesi)	144
3.2.5	Hazine Kethüdası Dairesi (Kiler-i Hassa Koğuşu)	157
3.2.6	Hazine Koğuşu	160
3.2.7	Hırka-i Saadet Dairesi (Has Oda), Destimal Odası ve Has Odahılar Koğuşu	163
3.2.8	Ağalar Camisi	176
3.2.9	Kuşhane	178
3.2.10	Arz Odası	180
3.2.11	III. Ahmed Kitaplığı	187
3.3	Dördüncü Avlu Yapıları ve Restorasyonları	190
3.3.1	Sofa-i Hümayun Taşlığı (Mermerlik-Havuzlu Taşlık)	190
3.3.2	Bağdat Köşkü	195
3.3.3	Revan Köşkü	202
3.3.4	İftariye Kameriyesi	205
3.3.5	Sünnet Odası	209
3.3.6	Sofa Köşkü (Karamustafa Paşa Köşkü)	210
3.3.7	Sofa Camisi	212
3.3.8	Hekim Baş Odası (Baş Lala Kulesi)	215
3.3.9	Esvap Odası	217
3.3.10	Mecidiye Köşkü (Yeni Köşk) ve Çadır Köşkü	218
3.4	Harem Dairesi Yapıları ve Restorasyonları	226
3.4.1	Valide Sultan Dairesi ve Valide Taşlığı	231
3.4.2	Çeşmeli Sofa	243
3.4.3	Ocaklı Sofa	245
3.4.4	Veliaht Dairesi (Çifte Kasırlar)	246
3.4.5	III. Murad Köşkü (Havuzlu Köşk)	261
3.4.6	Hünkar Sofası	271
3.4.7	Hünkar ve Valide Hamamları	280
3.4.8	I. Ahmed Köşkü	283
3.4.9	III. Ahmed Yemek Odası (Yemiş Odası)	284
3.4.10	III. Osman Köşkü ve Taşlığı	287
3.4.11	I. Abdülhamid Yatak Odası ve Hazine Dairesi	290
3.4.12	III. Selim Dairesi	293
3.4.13	Cariyeler Dairesi ve Cariyeler Taşlığı	297
3.4.14	Meşkhane ve Hamamı	304
3.4.15	Karaağalar Koğuşu ve Karaağalar Taşlığı	305
3.4.16	Musahipler Dairesi ve Cüceler Koğuşu	312
3.4.17	Şehzadeler Mektebi	316
3.4.18	Gözdeler (İkballer) Dairesi, Mabeyn Odası (Aynalı Oda) ve Gözdeler Taşlığı	319
4.	SONUÇ ve ÖNERİLER	328
4.1	İkinci Avlu	337
4.2	Üçüncü Avlu	341
4.3	Dördüncü Avlu	344
4.4	Harem	345
4.5	Öneriler	351

KAYNAKLAR.....	361
EKLER.....	381
Ek 1 Takvim-i vakayi gazetesinin 2655 sayılı nüshasında yayınlanan Topkapı Sarayı'nın suret-i muhafazası hakkında nizamname.....	381
Ek 2 Muhafaza-i Asar-ı Atika Encümeni Daimisi'nin 10/Ekim/1915 tarihli raporu....	383
Ek 3 Topkapı Sarayı'nın müze olarak Asar-ı Atika Müzesi Müdüriyeti emrine verildiğine dair 3/4/1340 gün ve 419 sayılı Kararname'nin çevirisi.....	390
Ek 4 GEEAYK'nın 10/8/1956 gün ve 550 sayılı kararı.....	391
Ek 5 GEEAYK'nın 16/11/1957 gün ve 630 sayılı kararı.....	392
Ek 6 GEEAYK'nın 25/XI/1961 gün ve 1703 sayılı kararı.....	393
Ek 7 GEEAYK'nın 22/XII/1961 gün ve 1717 sayılı kararı	394
Ek 8 GEEAYK'nın 27/IV/1962 gün ve 1816 sayılı kararı	395
Ek 9 GEEAYK'nın 28/VII/ 1962 gün ve 1862 sayılı kararı	398
Ek 10 GEEAYK'nın 8/V/1964 gün ve 2430 sayılı kararı	400
Ek 11 GEEAYK'nın 22/11/1964 gün ve 2654 sayılı kararı	403
Ek 12 GEEAYK'nın 17/XII/1967 gün ve 3821 sayılı kararı.....	404
Ek 13 GEEAYK'nın 13/IV/1968 gün ve 3907sayılı kararı	406
Ek 14 GEEAYK'nın 9/II/1969 gün ve 4441 sayılı kararı	408
Ek 15 GEEAYK'nın 9/II/1969 gün ve 4442 sayılı kararı	409
Ek 16 GEEAYK'nın 12/4/1969 gün ve 4550 sayılı kararı	410
Ek 17 GEEAYK'nın 13/IV/1969 gün ve 4559 sayılı kararı	411
Ek 18 GEEAYK'nın 10/1/1970 gün ve 5206 sayılı kararı	413
Ek 19 GEEAYK'nın 14/11/1970 gün ve 5625 sayılı kararı	415
Ek 20 GEEAYK'nın 14/IV/1973 gün ve 7104 sayılı kararı.....	419
Ek 21 GEEAYK'nın 27/4/1979 gün ve 11136 sayılı kararı	420
Ek 22 GEEAYK'nın 20/10/1979 gün ve 11567 sayılı kararı	421
Ek 23 GEEAYK'nın 12/12/1981 gün ve 13356 sayılı kararı	422
Ek 24 GEEAYK'nın 10/7/1982 gün ve 13960 sayılı kararı	423
Ek 25 GEEAYK'nın 11/12/1982 gün ve 14403 sayılı kararı	424
Ek 26 GEEAYK'nın 11/3/1983 gün ve 14732 sayılı kararı	425
Ek 27 İBK'nın 9/3/1984 gün ve 282 sayılı kararı.....	426
Ek 28 İBK'nın 24/5/1985 gün ve 1419 sayılı kararı.....	427
Ek 29 İBK'nın 20/6/1986 gün ve 2321 sayılı kararı.....	428
Ek 30 İBK'nın 31/10/1986 gün ve 2785 sayılı kararı.....	429
Ek 31 İBK'nın 9/10/1987 gün ve 4143 sayılı kararı.....	430
Ek 32 İBK'nın 13/11/1987 gün ve 4274 sayılı kararı.....	431
Ek 33 İBK'nın 27/11/1987 gün ve 4320 sayılı kararı.....	432
Ek 34 INKK'nın 14/4/1993 gün ve 4558 sayılı kararı.....	433
Ek 35 INKK'nın 20/10/1993 gün ve 5030 sayılı kararı.....	434
Ek 36 INKK'nın 27/10/1993 gün ve 5041 sayılı kararı.....	435
Ek 37 INKK'nın 5/9/1996 gün ve 8005 sayılı kararı.....	436
Ek 38 INKK'nın 13/11/1996 gün ve 8185 sayılı kararı.....	437
Ek 39 INKK'nın 26/11/1997 gün ve 9087 sayılı kararı.....	438
Ek 40 INKK'nın 10/6/1998 gün ve 10013 sayılı kararı.....	439
Ek 41 INKK'nın 14/4/1999 gün ve 10729 sayılı kararı.....	440
Ek 42 INKK'nın 7/5/1999 gün ve 10796 sayılı kararı.....	441
Ek 43 INKK'nın 8/3/2000 gün ve 11685 sayılı kararı.....	442
Ek 44 INKK'nın 3/5/2000 gün ve 11784 sayılı kararı.....	443
Ek 45 INKK'nın 27/9/2000 gün ve 12284 sayılı kararı.....	444
ÖZGEÇMİŞ.....	445

KISALTMA LİSTESİ

AKDTYK.....	Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurulu
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
EMGM.....	Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü
GEEAYK.....	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
İBK.....	Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları İstanbul Bölge Kurulu
İTÜ.....	İstanbul Teknik Üniversitesi
KMLA.....	Restorasyon ve Konservasyon Merkez laboratuvarı Müdürlüğü Arşivi
KMLM.....	Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü
MAED.....	Muhafaza-ı Asar-ı Atika Encümeni Daimisi
MSA.....	Milli Saraylar Arşivi
RAMA	İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi
RAM	İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü
TOEM.....	Tarihi Osmani Encümeni Mecmuası
TTOK.....	Türkiye Turing Otomobil Kurumu
TSM	Topkapı Sarayı Müzesi
TSMM.....	Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü
TSA.....	Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü Arşivi
TSDA.....	Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü Dokümantasyon Merkezi Arşivi
YEM.....	Yapı Endüstri Merkezi
YK.....	Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu
YTÜ	Yıldız Teknik Üniversitesi
İNKA	İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü Arşivi
İNKK	İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu

PLAN LİSTESİ

	Sayfa
Plan 2.1.1 Kent planında Saray'ın yeri (Kuban, 1996)	8
Plan 2.1.2 Kent planı, 1453-1520, Eski ve Yeni Saray'ın yeri (Kuban, 1996)	9
Plan 2.1.3 Kent Planı XV.-XVI. yüzyıllar, Eski ve Yeni Saray'ın yeri (Wiener, 2002)	10
Plan 2.1.4 Sur-u Sultani içinin Fatih Sultan Mehmed zamanındaki görünümü (Eldem ve Akozan, 1982)	13
Plan 2.1.5 XVIII. yüzyılın ilk yarısında Topkapı Sarayı'nın görünüşü (Eldem ve Akozan, 1982)	19
Plan 2.1.6 Albert Bobovi'nin Topkapı Sarayı'nın 1665'den önceki durumunu gösteren planı (Eldem ve Akozan, 1982)	20
Plan 2.1.7 Enderun Avlusu'nun XIX. yüzyıl ortalarına ait planı (Eldem ve Akozan 1982)	22
Plan. 2.1.8 XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Topkapı Sarayı'nın oluşumu (Eldem ve Akozan, 1982)	25
Plan 2.1.9 Topkapı Sarayı'nın müze fonksiyonunu aldığı Tahsin Öz dönemindeki planı	26
Plan 2.1.10 Topkapı Sarayı'nın XVIII. ve XIX yüzyıllardaki ilavelerden sonra durumu (Eldem ve Akozan, 1982)	28
Plan 2.1.11 1872'de demiryolunun geçirilişinden önce Sur-u Sultani'nin görünümü	40
Plan 2.1.12 Rumeli Demiryolunun Sarayburnu'ndan geçirilmesinden sonra Topkapı Sarayı'nın görünüşü	41
Plan 3.1.3.1 Mutfaklar'da Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında kullanılan teknikler	91
Plan 3.1.5.1 Kubbealtı'nda Cumhuriyet dönemi restorasyonları	111
Plan 3.2.4.1 Fatih Köşkü Cumhuriyet dönemi restorasyonları	156
Plan 3.4.1 Harem Dairesi	229
Plan 4.1 Topkapı Sarayı Müzesi Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında sağlamlaştırma tekniği kullanılan yapılar	354
Plan 4.2 Topkapı Sarayı Müzesi Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında bütünleme tekniği kullanılan yapılar	355
Plan 4.3 Topkapı Sarayı Müzesi Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında yenileme tekniği kullanılan yapılar	356
Plan 4.4 Topkapı Sarayı Müzesi Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında rekonstrüksiyon ve taşıma tekniği kullanılan yapılar	357
Plan 4.5 Topkapı Saray Müzesi Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında temizleme-arındırma tekniği kullanılan yapılar	358

TABLO LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 4.1.1 İkinci Avlu yapılarında Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında kullanılan teknikler.....	359
Tablo 4.2.1 Üçüncü Avlu yapılarında Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında kullanılan teknikler.....	359
Tablo 4.3.1 Dördüncü Avlu yapılarında Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında kullanılan teknikler.....	360
Tablo 4.4.1 Harem yapılarında Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında kullanılan teknikler.....	360

Resim 2.1.1	Levni'nin minyatüründen Eski Saray'da bir tören	11
Resim 2.1.2	Matrakçı Nasuh'u İstanbul Haritası	11
Resim 2.1.3	Fossati'nin bir resmi	14
Resim 2.1.4	Hünername'de Birinci Avlu'nun görünüşü	16
Resim 2.1.5	Hartman Schedel Nürenberg ağaç baskısında (1489) Bab-ı Hümayun ve Bab-üs Selam'ın (Orta Kapı) görünüşü	17
Resim 2.1.6	Melling'in İkinci Avlu'yu gösteren gravürü	17
Resim 3.1.1.1	Bab-üs Selam'ın Birinci Avlu'dan görünüşü	51
Resim 3.1.1.2	Bab-üs Selam kulesi 1943 restorasyonu öncesi görünüşü.....	51
Resim 3.1.1.3	Bab-üs Selam Kulesi,1943'te strüktür sisteminin onarımı.....	51
Resim 3.1.1.4	Tahsin Öz restorasyonlarından önce, Bab-üs Selam'ın Birinci Avlu'dan görünüşü	52
Resim 3.1.1.5	Bab-üs Selam'ın 1943 restorasyonlarından önce Birinci Avlu'dan görünüşü	52
Resim 3.1.1.6	Bab-üs Selam'ın 1943 restorasyonları sonrası Birinci Avlu'dan görünüşü	53
Resim 3.1.1.7	Grelot'un Saray'ın Haliç cephesini gösteren 1680 tarihli gravürü.....	53
Resim 3.1.1.8	Bab-üs Selam'ın Birinci Avlu'ya bakan kemer alt kısımlarındaki mermer yüzeylerde bulunan kalem işi süslemeler	54
Resim 3.1.1.9	Bab-üs Selam'ın Birinci Avlu'ya bakan kemer alt kısımlarındaki mermer yüzeylerde bulunan kalem işi süslemeler	54
Resim 3.1.1.10	1943'te Bab-üs Selam'ın revak çatısında srüktürel sağlamlaştırma	55
Resim 3.1.1.11	Bab-üs Selam çatı onarımında bulunan XVI. yüzyıla ait desen örnekleri...55	
Resim 3.1.1.12	1943 restorasyonları öncesi Bab-üs Selam'ın İkinci Avlu'dan görünüşü	56
Resim 3.1.1.13	1943 restorasyonları öncesi Bab-üs Selam'ın İkinci Avlu'dan görünüşü	56
Resim 3.1.1.14	Tahsin Öz restorasyonları öncesi Bab-üs Selam'ın İkinci Avlu'dan görünüşü	57
Resim 3.1.1.15	Bab-üs Selam'ın İkinci Avlu'ya bakan revak duvarında raspa sırasında ortaya çıkan kalem işleri	57
Resim 3.1.1.16	Bab-üs Selam revak kemer alınlının da bulunan ve 1943 restorasyonlarında kaldırılan barok kalem işleri	58
Resim 3.1.1.17	Bab-üs Selam revak kemer alınlının da raspa sonucu ortaya çıkan kalem işleri.....	58
Resim 3.1.1.18	Bab-üs Selam'ın İkinci Avlu cephesinin Tahsin Öz restorasyonlarından sonra görünüşü.....	58
Resim 3.1.1.19	Bab-üs Selam'da kapıya dönüştürülen pencere.....	60
Resim 3.1.1.20	Bab-üs Selam'ın sergi salonu olarak düzenlenen Mutfaklar tarafındaki mekanın alt kat	62
Resim 3.1.1.21	Bab-üs Selam'ın konferans salonu olarak düzenlenen Mutfaklar tarafındaki mekanın üst katı	62
Resim 3.1.2.1	Bab-üs Selam'ın sağ tarafında revakların 1943 restorasyonları öncesi görünüşü	65
Resim 3.1.2.2	Bab-üs Selam'ın sağ tarafındaki revakların 1943 restorasyonları sonrası görünüşü.....	65
Resim 3.1.2.3	Bab-üs Selam'ın sağ tarafındaki revakların bugünkü görünüşü	66

Resim 3.1.2.4	İkinci Avlu Revakları Marmara Denizi cephesinin 1943 restorasyonları öncesi görünüşü	67
Resim 3.1.2.5	İkinci Avlu Revakları Marmara Denizi cephesinin 1943 restorasyonlarında görünüşü.....	67
Resim 3.1.2.6	İkinci Avlu Revakları Marmara Denizi cephesinin 1943 restorasyonları sonrası görünüşü	67
Resim 3.1.2.7	İkinci Avlu Revakları'nda Cumhuriyet dönemi onarımlarında açılan kapı	68
Resim 3.1.2.8	İkinci Avlu Revakları Marmara Denizi cephesi 1943 restorasyonları öncesi.....	68
Resim 3.1.2.9	İkinci Avlu Revakları Marmara Denizi cephesi 1943 restorasyonları	68
Resim 3.1.2.10	İkinci Avlu Revakları Marmara Denizi cephesi 1943 restorasyonları sonrası görünüşü.....	69
Resim 3.1.2.11	İkinci Avlu Revakları Marmara Denizi cephesinin bugünkü görünüşü	69
Resim 3.1.2.12	İkinci Avlu Revakları Haliç cephesinin 1943 restorasyonları sonrası görünüşü	69
Resim 3.1.2.13	İkinci Avlu Revakları Haliç cephesinin 1943 restorasyonları sonrası görünüşü	70
Resim 3.1.2.14	İkinci Avlu Revakları Haliç cephesi'nde 2321 sayılı kararla açılan kapı	71
Resim 3.1.2.15	Has Ahırlar avlusundan bugün yerinde mevcut olmayan Hastane binasının yerinin ve açılan yeni kapının görünüşü	72
Resim 3.1.2.16	İkinci Avlu Revakları Haliç cephesinin rekonstrüksiyonu.....	72
Resim 3.1.2.17	İkinci Avlu Revakları Haliç cephesinin rekonstrüksiyonu.....	72
Resim 3.1.2.18	Bab-üs Saade'den İkinci Avlu Revakları'nın Marmara Denizi cephesinin görünüşü	73
Resim 3.1.2.19	Bab-üs Saade'nin İkinci Avlu cephesindeki revak tavanlarının görünüşü	73
Resim 3.1.2.20	Bab-üs Selam'ın sol tarafında bulunan ve sonradan depo olarak kullanılmak üzere kapatılan İkinci Avlu revakları	74
Resim 3.1.2.21	Bab-üs Selam'ın sol tarafında bulunan İkinci Avlu Revakları'nın kemer alımlarında bulunan özgün sıva örnekleri	74
Resim 3.1.2.22	İkinci Avlu Revakları'nın Marmara Denizi cephesinde alaturka kiremitlerin kaldırılışı.....	75
Resim 3.1.2.23	İkinci Avlu Revakları'nın Marmara Denizi cephesinde yeni yapılan kirpi saçaklar	75
Resim 3.1.2.24	Haliç cephesindeki İkinci Avlu Revakları'nın sonunda yapılan sondaj çalışması sırasında bulunan temel kalıntıları	76
Resim 3.1.3.1	Mutfak baca ve kubbelerin 1943 restorasyonu öncesi görünüşü	78
Resim 3.1.3.2	Mutfak baca ve kubbelerin 1943 restorasyonu sonrası görünüşü	78
Resim 3.1.3.3	Saray Mutfakları (aşhane) 1943 restorasyonu öncesi dış görünüşü	78
Resim 3.1.3.4	Saray Mutfakları (aşhane) 1943 restorasyonu sonrası dış görünüşü.....	78
Resim 3.1.3.5	Saray Mutfakları (aşhane) 1943 restorasyonu öncesi iç görünüşü.....	79
Resim 3.1.3.6	Saray Mutfakları (aşhane) 1943 restorasyonu sonrası iç görünüşü.....	79
Resim 3.1.3.7	Aşçılar Camisi 1943 restorasyonu öncesi görünüş.....	80
Resim 3.1.3.8	Aşçılar Camisi 1943 restorasyonu sonrası görünüşü	80
Resim 3.1.3.9	Aşçılar Camisi 1943 restorasyonu öncesi görünüşü.....	80
Resim 3.1.3.10	Aşçılar Camisi 1943 restorasyonu sonrası görünüşü	80
Resim 3.1.3.11	Aşçılar Camisi'nde 1943'de yapılan strüktürel sağlamlaştırma çalışmaları	80

Resim 3.1.3.12	Yağhane ve Kiler Daireleri önündeki gecekondur şeklindeki ek yapıların kaldırılmadan önceki görünüşü	81
Resim 3.1.3.13	Yağhane ve Kiler Dairesi'nde temizleme ve sağlamlaştırma çalışmalarından sonra görünüş	81
Resim 3.1.3.14	Yağhane ve Kiler Dairesi'nin bugünkü görünüşü	81
Resim 3.1.3.15	Tablakarlar Koğuşu'nun Tahsin Öz restorasyonlarından önce görünüşü	81
Resim 3.1.3.16	Tablakarlar Koğuşu Tahsin Öz restorasyonları	82
Resim 3.1.3.17	Tablakarlar Koğuşu'nun Dolap Ocağı'na doğru görünüşü	82
Resim 3.1.3.18	Tablakarlar Koğuşu'nun Yağhane ve Kiler bölümüne doğru görünüşü	82
Resim 3.1.3.19	Şekerci Mescidi'nin 1943 restorasyonları öncesi görünüşü	83
Resim 3.1.3.20	Şekerci Mescidi'nin 1943 restorasyonları sonrası görünüşü	83
Resim 3.1.3.21	Şekerci Mescidi'nin bugünkü görünüşü	83
Resim 3.1.3.22	Helvahane Kapısı ve iki tarafında yıkılan Aşçı Koğuşları'nın yerleri	84
Resim 3.1.3.23	Helvahane Kapısı ve yeni yapılan yapılar	84
Resim 3.1.3.24	Helvahane Kapısı ve yeni yapılan yapı yapılar	84
Resim 3.1.3.25	Helvahane Kapısı'nın sol tarafında tamamen yıkılan Aşçı Koğuşları'nın görünüşü	85
Resim 3.1.3.26	Has Mutfak Kapısı ve koğuşlar	85
Resim 3.1.3.27	1943 restorasyonları öncesi Has Mutfak Kapısı ve Aşçı koğuşların görünüşü	85
Resim 3.1.3.28	Has Mutfak Kapısı'nın sol tarafındaki koğuşlar	86
Resim 3.1.3.29	Has Mutfak Kapısı'nın sol tarafındaki koğuşlar	86
Resim 3.1.3.30	Tahsin Öz onarımlarında Has Mutfaklar Kapısı'nın ve solundaki Aşçı Koğuşları'nın bütünleme tekniğiyle restorasyonlarının yapılmasından sonra görünüşü	86
Resim 3.1.3.31	Aşçı Hamamı 1943 restorasyonları	87
Resim 3.1.3.32	Aşçı Hamamı 1943 restorasyonları sonrası görünüşü	87
Resim 3.1.3.33	Vekilharç Dairesi'nin yıkılmadan önce yukarıdan görünüşü	88
Resim 3.1.3.34	Saray Mutfakları'nın 1943 restorasyonları öncesi tamamen yıkılan Vekilharç Dairesi	88
Resim 3.1.3.35	Yıkılan Vekilharç Dairesi'nin yerine yapılan yeni yapılar	88
Resim 3.1.3.36	Kiler-i Amire Kapısı ve etrafındaki yeni yapılar	88
Resim 3.1.3.37	Vekilharç Dairesi'nin yerine yapılan yeni yapı ile Dolap Ocağı arasında kalan kısımdaki kagir eski yapı	89
Resim 3.1.3.38	Saray Mutfakları'nın Marmara Denizi cephesinde sağlamlaştırma onarımları	89
Resim 3.1.3.39	Saray Mutfakları Marmara Denizi cephesi onarımı	90
Resim 3.1.3.40	Saray Mutfakları Marmara Denizi onarımı sonrası görünüşü	90
Resim 3.1.4.1	Loos'un 1712 yılına ait Haliç cephesinden Adalet Kulesi'ni gösteren gravüründen detay	92
Resim 3.1.4.2	Adalet Kulesi'ni Haliç cephesinden gösteren Grelot'un 1680 yılına ait gravüründen detay	93
Resim 3.1.4.3	1850'li yıllara ait Haliç cephesinden Adalet Kulesi'ni gösteren Robertson'un fotoğrafından detay	93
Resim 3.1.4.4	Adalet Kulesi'nin bugünkü görünüşü	94
Resim 3.1.4.5	Adalet Kulesi'nde 1961 yılında dış cephe restorasyonu	95
Resim 3.1.4.6	Adalet Kulesi dış cephesinde sütun başlarındaki bozulmalar	95
Resim 3.1.4.7	Adalet Kulesi dış cephesinde sütun başlarındaki bozulmalar	95
Resim 3.1.4.8	Adalet Kulesi sütun başlıklarının onarımı	96

Resim 3.1.4.9	Adalet Kulesi sütun başlıklarının onarım sonrası görünüşü.....	96
Resim 3.1.5.1	Kubbealtı revaklarından görünüş	98
Resim 3.1.5.2	Kubbealtı'nda kubbesinde rokoko bezemeler altından çıkartılarak onarımları yapılan XVI. yüzyıl süslemeleri	99
Resim 3.1.5.3	Kubbealtı pendentif ve kemerlerinde ortaya çıkartılan XVI. yüzyıl süslemeleri.....	99
Resim 3.1.5.4	Divan toplantı salonunun kubbesinde bulunan ahşap oyma tavan göbeğinin ortaya çıkartılışı.....	99
Resim 3.1.5.5	Kubbealtı'ndan alınarak Divan-ı Hümayun Kalemî kubbesine taşınan ahşap oyma tavan göbeği	100
Resim 3.1.5.6	Divan-ı Hümayun Kalemî kubbesi	100
Resim 3.1.5.7	Kubbealtı Divan toplantı mekanının Tahsin Öz restorasyonu öncesi görünüşü	101
Resim 3.1.5.8	Kubbealtı'nın bugünkü görünüşü.....	101
Resim 3.1.5.9	Kubbealtı'nda padişahın arkasından toplantıları izlediği geç dönem özelliklerindeki kafes	102
Resim 3.1.5.10	Jean Baptist Hilaire'nin Kubbealtı'nda bir akşam yemeğini tasvir eden tablosu.....	103
Resim 3.1.5.11	Divan-ı Hümayun Kalemî Odası'nın Tahsin Öz restorasyonlarından sonra görünüşü	104
Resim 3.1.5.12	Kubbealtı'nda Divan Toplantı mekanından Divan-ı Hümayun Kalemî'nin görünüşü.....	104
Resim 3.1.5.13	Kubbealtı'ndan Divan-ı Hümayun Kalemî Odası'na geçişte görülen taç kapı	105
Resim 3.1.5.14	Divan-ı Hümayun Kalemî; Kubbealtı'na doğru geçişte geç dönem özelliklerinde mermer taç kapının görünüşü	105
Resim 3.1.5.15	Kubbealtı revaklarındaki demir korkulukların 1943 restorasyonlarında kaldırılmadan önce görünüşü.....	106
Resim 3.1.5.16	Kubbealtı revaklarındaki demir korkulukların 1943 restorasyonlarında kaldırılmadan önce görünüşü.....	106
Resim 3.1.5.17	Kubbealtı revaklarındaki korkulukların 1943 restorasyonlarında kaldırıldıktan sonra görünüşü.....	107
Resim 3.1.5.18	1943 restorasyonları öncesi Kubbealtı revaklarının görünüşü	107
Resim 3.1.5.19	Kubbealtı revaklarında Cumhuriyetten önce yapılan ek kısmın 1943 restorasyonlarında kaldırılışı görülmektedir	108
Resim 3.1.5.20	Kubbealtı revaklarında strüktürel sağlamlaştırma	108
Resim 3.1.5.21	Kubbealtı dış duvarlarında son devir bezeme örneklerinin raspa yapılarak kaldırılışı.....	109
Resim 3.1.5.22	Kubbealtı dış duvarlarında XVIII. yüzyıl bezemelerinin ortaya çıkartılmasından sonra görünüşü.....	109
Resim 3.1.5.23	Kubbealtı revak duvarlarında raspa çalışması.....	110
Resim 3.1.5.24	Kubbealtı revak duvarlarında raspa çalışması.....	110
Resim 3.1.5.25	Kubbealtı revaklarının bugünkü görünüşü	110
Resim 3.1.5.26	Kubbealtı revaklarının bugünkü görünüşü	110
Resim 3.1.5.27	Kubbealtı revak kemer alınlarındaki bezemeler.....	110
Resim 3.1.6.1	Dış Hazine'nin 1943 restorasyonları öncesi görünüşü.....	114
Resim 3.1.6.2	Dış Hazine'nin 1943 restorasyonları sonrası görünüşü.....	115
Resim 3.1.6.3	Dış Hazine'nin bugünkü görünüşü.....	115
Resim 3.1.6.4	Dış Hazine'nin dış cepheden kapatılarak içeriden teşhir için vitrin haline getirilen pencereleri	115

Resim 3.1.6.5	Dış Hazine'nin taş yer kaplaması ve döşemelerde saklama fonksiyonu için yapılan kapakların görünüşü	117
Resim 3.1.6.6	Dış Hazine'de 1967-1968 yılı restorasyonları sonrası yapılan altıgen tuğla yer kaplamalarının görünüşü	117
Resim 3.1.7.1	Has Ahırlar	119
Resim 3.1.7.2	Has Ahırlar'da 1733 tarihli kitabe	119
Resim 3.1.7.3	Has Ahırlar'ın 1943 restorasyonları öncesi iç görünüşü	120
Resim 3.1.7.4	Has Ahırlar'ın 1943 restorasyonları sonrası iç görünüşü	120
Resim 3.1.7.5	Has Ahırlar'ın 1943 restorasyonu öncesi Haliç cephesi görünüşü	120
Resim 3.1.7.6	Has Ahırlar'ın 1943 restorasyonu sonrası Haliç cephesi görünüşü	120
Resim 3.1.7.7	Has Ahırlar'ın 1943 restorasyonlarını belirten kitabe	121
Resim 3.1.7.8	1943 restorasyonlarında Köçeoğlu Yalısı'ndan getirilerek İmrahor Odası'na yerleştirilen tavan	121
Resim 3.1.7.9	Has Ahırlar'ın 1996 restorasyonlarında konulan yeni tablalı giriş kapısı	123
Resim 3.1.7.10	Has Ahırlar'ın müze deposuna kaldırılan künde kari kapısı	123
Resim 3.1.8.1	Beşir Ağa Camisi'nin 1943 restorasyonları öncesi görünüşü	125
Resim 3.1.8.2	Beşir Ağa Camisi'nin 1943 restorasyonları sonrası görünüşü	125
Resim 3.1.8.3	Beşir Ağa Camisi'nin 1943 restorasyonları öncesi görünüşü	126
Resim 3.1.8.4	Beşir Ağa Camisi'nin 1943 restorasyonları sonrası görünüşü	126
Resim 3.1.8.5	Beşir Ağa Camisi'nin 1972-1973 yılları restorasyonları öncesi görünüşü	126
Resim 3.1.8.6	Beşir Ağa Camisi'nin bugünkü görünüşü	127
Resim 3.1.8.7	Beşir Ağa Camisi'nin bugünkü görünüşü	127
Resim 3.1.9.1	Zülüflü Baltacılar avlusu ve giriş revakları	129
Resim 3.1.9.2	Zülüflü Baltacılar Koğuşu giriş kapısı cephesi iç kısımdan görünüş	130
Resim 3.2.1.1	Bab-üs Saade(Akağalar Kapısı)'nin 1943 restorasyonları öncesi görünüşü	132
Resim 3.2.1.2	Bab-üs Saade (Akağalar Kapısı)'de kapının iki kenarında bulunan ve Tahsin Öz restorasyonlarında kaldırılan resimler	133
Resim 3.2.1.3	Bab-üs Saade'nin iki tarafındaki revak kemer alınlarında ve duvarlarında bulunan ve Tahsin Öz restorasyonlarında kaldırılan kalem işi süslemelerin bilgisayar ortamında büyütülerek elde edilen resmi	134
Resim 3.2.1.4	Bab-üs Saade'nin bugünkü görünüşü	134
Resim 3.2.1.5	Osmanlı Saray ressamlarından Konstantin Kapıdağlı tarafından yapıldığı tahmin edilen Bab-üs Saade sayvanında III. Selim'in tahta çıkışını anlatan tablo	135
Resim 3.2.1.6	Bab-üs Saade geçit kısmında yapılan yeni tavan düzenlemesi	135
Resim 3.2.1.7	Akağalar Koğuşları tavan döşeme onarımı sırasında betonarme tekniğinin uygulanışı	137
Resim 3.2.1.8	Akağalar Koğuşları çatı kurşun örtünün serilmesi	137
Resim 3.2.1.9	Akağalar Koğuşları dış cephe onarımı	138
Resim 3.2.1.10	Akağalar Koğuşları dış cephe onarımı tamamlandıktan sonra görünüşü	138
Resim 3.2.1.11	Ağa Hamamı iç kısmı	138
Resim 3.2.1.12	Ağa Hamamı iç kısmı	138
Resim 3.2.1.13	Kapı Ağası Dairesi 1943 restorasyonu öncesi görünüşü	139
Resim 3.2.1.14	Kapı Ağası Dairesi bugünkü görünüşü	139
Resim 3.2.1.15	Kapı Ağası Dairesi'nin yenileme tekniğiyle restorasyonu yapılan bölümü	139

Resim 3.2.1.16	Kapı Ağası Dairesi'nin yenileme tekniğiyle restorasyonu yapılan bölümü.....	139
Resim 3.2.2.1	Enderun Mektebi	141
Resim 3.2.2.2	Enderun Mektebi üst katının Tahsin Öz restorasyonu sonrası görünüşü	141
Resim 3.2.2.3	Enderun Mektebi'nin bugün görünüşü.....	141
Resim 3.2.2.4	Enderun Mektebi alt katının Tahsin Öz restorasyonu sırasında görünüşü	141
Resim 3.2.2.5	Enderun Mektebi alt katının bugün görünüşü	141
Resim 3.2.3.1	Seferli Koğuşu dış görünüşü	142
Resim 3.2.3.2	Seferli Koğuşu iç görünüşü; Tahsin Öz dönemi	143
Resim 3.2.3.3	Seferli Koğuşu iç görünüşü	143
Resim 3.2.4.1	Fatih Köşkü'nde 1943 restorasyonları	145
Resim 3.2.4.2	Fatih Köşkü'nde 1943 restorasyonları	145
Resim 3.2.4.3	Fatih Köşkü hayat kısmı 1943 restorasyonu öncesi görünüşü	146
Resim 3.2.4.4	Fatih Köşkü hayat kısmı 1943 restorasyonu sonrası görünüş	146
Resim 3.2.4.5	Fatih Köşkü hayat kısmı 1943 restorasyonu öncesi görünüş	146
Resim 3.2.4.6	Fatih Köşkü hayat kısmı 1943 restorasyonu sonrası görünüş	146
Resim 3.2.4.7	Fatih Köşkü şahnişin 1943 restorasyonu öncesi görünüş.....	147
Resim 3.2.4.8	Fatih Köşkü şahnişin 1943 restorasyonu sonrası görünüş.....	147
Resim 3.2.4.9	Fatih Köşkü revaklarının 1943 restorasyonu.....	147
Resim 3.2.4.10	Fatih Köşkü revaklarının 1943 restorasyonu.....	147
Resim 3.2.4.11	Fatih Köşkü revak tavanlarının 1943'te betonarmeye dönüştürülmesi.....	148
Resim 3.2.4.12	Fatih Köşkü'nün ahşap kubbe karkasları 1943'de sökülürken görünüşü	148
Resim 3.2.4.13	Fatih Köşkü'nün ahşap kubbe karkasları sökülürken görünüşü.....	148
Resim 3.2.4.14	Fatih Köşkü kubbelerinin betonarme strüktür sistemi ile yeniden yapıldıktan sonra görünüşü	148
Resim 3.2.4.15	Fatih Köşkü'nün Tahsin Öz restorasyonlarından önce görünüşü	149
Resim 3.2.4.16	Fatih Köşkü'nün (Hazine Dairesi) Tahsin Öz restorasyonlarından sonra görünüşü	149
Resim 3.2.4.17	Fatih Köşkü'nün Marmara Deniz cephesinden bugünkü görünüşü	149
Resim 3.2.4.18	Hazine Dairesi olarak kullanılan Fatih Köşkü'nün kapısının açılışı.....	150
Resim 3.2.4.19	Fatih Köşkü (Hazine Dairesi) kapılarının Tahsin Öz restorasyonlarında değiştirilmeden önceki görünüşü.....	151
Resim 3.2.4.20	Fatih Köşkü (Hazine Dairesi)'nün Tahsin Öz restorasyonlarında kaldırılan ve yerine Fatih Medresesi'nin kapısı yerleştirilen kapı	151
Resim 3.2.4.21	Saray Mutfakları'ndan Dolap Ocağı'na geçişte görülen metal kapı	152
Resim 3.2.4.22	Fatih Medresesi'nde getirilerek Fatih Köşkü cümle kapısına yerleştirilen kapı	152
Resim 3.2.4.23	Fatih Köşkü'nün revaklara bakan diğer kapılar	152
Resim 3.2.4.24	Fatih Köşkü iç görünüşü.....	153
Resim 3.2.4.25	Fatih Köşkü'nde avlu cephesinde korunan özgün döşemeler	155
Resim 3.2.5.1	Hazine Kethüdalığı Dairesi (Kiler-i Hassa Koğuşu	157
Resim 3.2.5.2	Hazine Kethüdalığı Dairesi arka cephe onarım öncesi görünüşü.....	158
Resim 3.2.5.3	Hazine Kethüdalığı Dairesi arka cephe onarım sonrası görünüşü	158
Resim 3.2.5.4	Hazine Kethüdalığı Dairesi iç görünüş	158
Resim 3.2.5.5	Hazine Kethüdalığı Dairesi Hamam bölümü	158
Resim 3.2.6.1	Hazine Koğuşu	160
Resim 3.2.6.2	Hazine Koğuşu'nun 2000'de yapılan yenileme restorasyonundan sonra görünüşü	162

Resim 3.2.7.1	Hırka-i Saadet Dairesi'nde kubbelere yapılan çini taklidi kalem işleri.....	164
Resim 3.2.7.2	Hırka-i Saadet giriş kapısı ve yanındaki fenerler	164
Resim 3.2.7.3	Hırka-i Saadet Dairesi'nin Üçüncü Avlu'dan görünüşü	164
Resim 3.2.7.4	Hırka-i Saadet Dairesi Has Odalılar koğuşunun Tahsin Öz restorasyonlarından önce görünüşü	165
Resim 3.2.7.5	Hırka-i Saadet Dairesi Has Odalılar Koğuşu'nun Tahsin Öz restorasyonlarından sonra görünüşü	165
Resim 3.2.7.6	Hırka-i Saadet Dairesi'nin giriş kapısı	166
Resim 3.2.7.7	Hırka-i Saadet Dairesi'nin Has Odası'na Şadırvanlı Sofa'dan giriş kapısı	166
Resim 3.2.7.8	Destimal Odası bacası onarım öncesi.....	168
Resim 3.2.7.9	Destimal Odası bacası onarım sonrası.....	168
Resim 3.2.7.10	Hırka-i Saadet Dairesi'nin Sofa-i Hümayun Taşlığı revakları	169
Resim 3.2.7.11	Hırka-i Saadet Dairesi'nin Sofa-i Hümayun Taşlığı revakları	169
Resim 3.2.7.12	Harem Dairesi'ni Hırka-i Saadet Dairesine bağlayan revakların onarım sonrası görünüşü	170
Resim 3.2.7.13	Harem Dairesi'ni Hırka-i Saadet Dairesine bağlayan revakların onarım sonrası görünüşü	170
Resim 3.2.7.14	Hırka-i Saadet Dairesi'nin Sofa-i Hümayun Taşlığı cephesi onarım öncesi görünüşü.....	170
Resim 3.2.7.15	Hırka-i Saadet Dairesi Havuzlu Taşlık cephesinde taşlığa bakan kemerlerin iç yüzeylerinde bulunarak korunan XVIII. yüzyıl süsleme örnekleri.....	171
Resim 3.2.7.16	Hırka-i Saadet Dairesi revakları	171
Resim 3.2.7.17	Hırka-i Saadet Dairesi revakları	171
Resim 3.2.7.18	Hırka-i Saadet Dairesi revakları	171
Resim 3.2.7.19	Hırka-i Saadet Dairesi Havuzlu Taşlık cephesinde bulunan çeşmenin 1940'lı yıllarda görünüşü	174
Resim 3.2.7.20	Hırka-i Saadet Dairesi Havuzlu Taşlık cephesindeki çeşmenin günümüzde görünüşü	174
Resim 3.2.8.1	Ağa Camisi dış görünüşü	176
Resim 3.2.8.2	Ağa Camisi'nin kütüphane olarak düzenlenmesinden sonra görünüşü.....	177
Resim 3.2.9.1	Kuşhane'nin bugünkü görünüşü.....	178
Resim 3.2.9.2	Kuşhane ve önündeki gecekondü nitelikli yapıların görünüşü	179
Resim 3.2.9.3	Kuşhane kapısının içten görünüşü.....	179
Resim 3.2.9.4	Kuşhane'de Harem Kapısı.....	179
Resim 3.2.10.1	Arz Odası'nda bir sütunun 1943'te strüktürel sağlamlaştırma geçirmeden önce görünüşü	181
Resim 3.2.10.2	Arz Odası'nda 1943 restorasyonlarında sütun değiştirildikten sonra görünüşü	181
Resim 3.2.10.3	1943 restorasyonlarında Arz Odası revaklarında askıya alınarak bir sütunun değiştirilmesi.....	181
Resim 3.2.10.4	Arz Odası'nın III. Ahmed Kütüphanesi'ne bakan cephesinin 1943 restorasyonu öncesi görünüş	182
Resim 3.2.10.5	Arz Odası'nın III. Ahmed Kütüphanesi'ne bakan cephesinin 1943 restorasyonu sonrası görünüşü	182
Resim 3.2.10.6	III.Ahmed Kitaplığı'nı gösteren Nüsret imzalı yağlıboya tablo.....	183
Resim 3.2.10.7	Arz Odası'nın Bab-üs Saade'ye bakan cephesinde 1943 restorasyonlarında raspa yapılarak kaldırılan duvar resmi.....	184
Resim 3.2.10.8	Arz Odası Bab-üs Saade cephesi 1943 restorasyonu öncesi görünüşü	184

Resim 3.2.10.9	Arz Odası'nın Bab-üs Saade cephesinde Tahsin Öz zamanında yapılan raspa çalışmaları	185
Resim 3.2.10.10	Arz Odası'nın bugünkü görünüşü	185
Resim 3.2.10.11	Arz Odası parke döşeme kaplaması	185
Resim 3.2.10.12	Arz Odası'nda parke döşeme altında bulunan ve tekrar üzeri parke kaplanan altıgen tuğla döşeme	185
Resim 3.2.11.1	III. Ahmed Kütüphanesi ve Arz Odası'nın 1943 restorasyonları öncesi görünüşü	188
Resim 3.2.11.2	III. Ahmed Kütüphanesi'nin bugünkü görünüşü	188
Resim 3.3.1.1	Havuzlu Taşlık'ta Havuz Köşkü ve Hırka-i Saadet revaklarını kapatan geç dönem eklerinin kaldırılmadan önceki görünüşü	191
Resim 3.3.1.2	Havuzlu Taşlığın Revan Köşkü cephesinde, revakları kapatan geç dönem eklerinin kaldırılmadan önce görünüşü	192
Resim 3.3.1.3	Sofa-i Hümayun Taşlığı'ndaki Havuz'un Cumhuriyet dönemi restorasyonlarından sonra görünüşü	193
Resim 3.3.1.4	Havuzlu Taşlık'ta revakları kapatan geç dönem eklerin kaldırılmasından sonra görünüş	194
Resim 3.3.1.5	Sofa-i Hümayun Taşlığı'nda Cumhuriyet dönemi onarımlarında korunan özgün korkuluklar	194
Resim 3.3.2.1	Bağdat Köşkü revaklarını kapatan bölmelerin kaldırılmadan önce görünüşü	197
Resim 3.3.2.2	Bağdat Köşkü'nün Cumhuriyet dönemi restorasyonlarından önce görünüşü	197
Resim 3.3.2.3	Bağdat Köşkü revaklarındaki demir konstrüksiyon bölmelerin Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında kaldırılmasından sonra görünüşü	198
Resim 3.3.2.4	Bağdat Köşkü'nde korkuluk onarımları	198
Resim 3.3.2.5	Bağdat Köşkü'nde korkuluk onarımları sonrası görünüş	198
Resim 3.3.2.6	Bağdat Köşkü'nün Sofa Köşkü cephesi; Cumhuriyet dönemi restorasyonları öncesi görünüşü	199
Resim 3.3.2.7	Bağdat Köşkü'nün Sofa Köşkü cephesi; Cumhuriyet dönemi restorasyonlarından sonra görünüşü	200
Resim 3.3.2.8	Bağdat Köşkü kubbesi bezemelerinin görünüşü	200
Resim 3.3.2.9	Bağdat Köşkü kubbesinde bulunan iki farklı döneme ait bezeme örneklerinden görünüş	201
Resim 3.3.3.1	Revan Köşkü'nün Cumhuriyet dönemi onarımları öncesi görünüşü	203
Resim 3.3.3.2	Revan Köşkü'nün Hırka-i Saadet revaklarından görünüşü	203
Resim 3.3.3.3	Revan Köşkü korkulukları	204
Resim 3.3.4.1	İftariye Kameriyesi'nin ve Sofa-i Hümayun Taşlığı'nın Haliç cephesinin Cumhuriyet dönemi restorasyonlarından önce görünüşü	206
Resim 3.3.4.2	İftariye Kameriyesi ve Sofa-i Hümayun Taşlığı'nın Haliç cephesinin Cumhuriyet dönemi restorasyonlarından önce görünüşü	207
Resim 3.3.4.3	İftariye Kameriyesi ve Sofa-i Hümayun Taşlığı'nın bugünkü görünüşü	207
Resim 3.3.4.4	İftariye Kameriyesi tonozu üzerinde nakışlar	208
Resim 3.3.5.1	Sünnet Odası'nın Sofa-i Hümayun Taşlığı cephesi	210
Resim 3.3.5.2	Sünnet Odası'nın Hırka-i Saadet revakları cephesi	210
Resim 3.3.6.1	Sofa Köşkü'nün Dördüncü Avlu'dan görünüşü	211
Resim 3.3.6.2	Sofa Köşkü	211
Resim 3.3.7.1	Sofa Camisi minaresinin onarımı öncesi görünüşü	213
Resim 3.3.7.2	Sofa Camisi minaresinin onarım sonrası görünüşü	213

Resim 3.3.7.3	Sofa Camisi dış görünüşü.....	214
Resim 3.3.8.1	Hekim Baş Odası.....	215
Resim 3.3.8.2	Hekim Baş Odası iç görünüşü.....	216
Resim 3.3.8.3	Hekim Baş Odası iç görünüşü.....	216
Resim 3.3.9.1	Esvap Odası.....	217
Resim 3.3.10.1	Cumhuriyet dönemi restorasyonları öncesi Mecidiye Köşkü'nün Dördüncü Avlu'dan görünüşü.....	218
Resim 3.3.10.2	Mecidiye Köşkü'nün Dördüncü Avlu'dan görünüşü.....	219
Resim 3.3.10.3	Mecidiye Köşkü'nün Marmara Denizi cephesinden görünüşü.....	219
Resim 3.3.10.4	Çadır Köşkü'nde yapılan göğüsleme ayağı.....	222
Resim 3.3.10.5	Çadır Köşkü'nün görünüşü.....	222
Resim 3.3.10.6	Mecidiye Köşkü'nde dış cephede bozulmalar.....	223
Resim 3.3.10.7	Mecidiye Köşkü'nde dış cephede sağlamlaştırma onarımı yapıldıktan sonra görünüş.....	223
Resim 3.3.10.8	Mecidiye Köşkü'nde ahşap döşeme onarımı yapılmadan önce görünüş.....	223
Resim 3.3.10.9	Mecidiye Köşkü'nde parke onarımı.....	223
Resim 3.3.10.10	Çadır Köşkü'nde lokanta işlevi verildikten sonra görünüş.....	226
Resim 3.3.10.11	Çadır Köşkü'nde betonarme strüktür sistemi eklenerek takviye edilen ve lokantanın mutfak işlevini gören bölümü.....	226
Resim 3.4.1.1	Valide Taşlığı'nın Karaağalar ve Hamam cephesinin Cumhuriyet dönemi restorasyonlarından önce görünüşü.....	232
Resim 3.4.1.2	Valide Taşlığı Valide Hamamı cephesinin Cumhuriyet dönemi restorasyonları önce görünüşü.....	232
Resim 3.4.1.3	Valide Taşlığı'nın Hamam cephesinin bugünkü görünüşü.....	233
Resim 3.4.1.4	Valide Taşlığı'nın Karaağalar ve Hamam cephesinin 1943 restorasyonları sonrası görünüşü.....	233
Resim 3.4.1.5	Valide Taşlığı Altın Yol cephesinin 1943 restorasyonları öncesi görünüşü.....	234
Resim 3.4.1.6	Valide Taşlığı Altın Yol cephesi Tahsin Öz restorasyonları birinci aşama.....	234
Resim 3.4.1.7	Valide Taşlığı'nın Altın Yol cephesi Tahsin Öz restorasyonları ikinci aşama.....	234
Resim 3.4.1.8	Valide Taşlığı Karaağalar cephesinin Cumhuriyet dönemi restorasyonları öncesi görünüşü.....	235
Resim 3.4.1.9	Valide Taşlığı Karaağalar cephesindeki revakların bugünkü görünüşü.....	235
Resim 3.4.1.10	Valide Taşlığı revakları Cumhuriyet dönemi restorasyonları öncesi görünüşü.....	236
Resim 3.4.1.11	Valide Taşlığı revakları bugünkü görünüş.....	236
Resim 3.4.1.12	Valide Taşlığı Ocaklı Sofa cephesinin saçak yapılmadan önce görünüş.....	237
Resim 3.4.1.13	Valide Taşlığı Ocaklı Sofa cephesinin saçak yapıldıktan sonra görünüşü.....	237
Resim 3.4.1.14	Valide Taşlığı'nın bugün görünüşü.....	238
Resim 3.4.1.15	Valide Taşlığının Ocaklı Sofa cephesinin bugünkü görünüşü.....	238
Resim 3.4.1.16	Valide Sultan Dairesi 1942 restorasyonları öncesi görünüşü.....	239
Resim 3.4.1.17	Valide Sultan Dairesi'nde 1942 restorasyonlarında yapılan sondajda ortaya çıkartılan ocak.....	239
Resim 3.4.1.18	Ocağın yeniden yapıldıktan sonra görünüşü.....	239
Resim 3.4.1.19	Valide Sultan Dairesi'nin bugünkü görünüşü.....	240

Resim 3.4.1.20	Valide sultan Dairesi'nde raspayla çıkartılan özgün kalem işleri	240
Resim 3.4.1.21	(TSDA. TSM. No: 55/3) resmin bilgisayar ortamında büyütüldükten sonra elde edilen görüntüsü	241
Resim 3.4.1.22	Valide Taşlığı hamam cephesinden detay	242
Resim 3.4.1.23	Valide Taşlığı hamam cephesinde yapılan kalem işi çalışmaları	242
Resim 3.4.2.1	Çeşmeli Sofa'nın örtü sisteminin betonarmeye dönüştürülmesi	244
Resim 3.4.2.2	Çeşmeli Sofa örtü sisteminin restorasyon sonrası görünüşü	244
Resim 3.4.3.1	Ocaklı Sofa ahşap kubbe strüktür sisteminin sökülmesi	245
Resim 3.4.3.2	Ocaklı Sofa örtü sisteminin betonarme yapım tekniğiyle yeniden yapılması	246
Resim 3.4.4.1	Gözdeler Taşlığı'na bakan Veliaht Koridoru'nun Cumhuriyet dönemi restorasyonları öncesi görünüşü	247
Resim 3.4.4.2	Veliaht Dairesi ve koridorun Tahsin Öz restorasyonları öncesi görünüşü	248
Resim 3.4.4.3	Veliaht Koridoru'na geç dönemde yapılan ek kısmın 1943 restorasyonlarında kaldırılışı	248
Resim 3.4.4.4	Veliaht Koridoru'nun 1943 restorasyonları sonrası görünüşü	248
Resim 3.4.4.5	Veliaht Koridoru'nun bugünkü görünüşü	249
Resim 3.4.4.6	Veliaht Koridoru ekler kaldırılmadan önce görünüşü	249
Resim 3.4.4.7	Veliaht Koridoru'nda geç dönem ekler kaldırıldıktan sonra görünüş	249
Resim 3.4.4.8	Kubbeli Kasır restorasyonları	250
Resim 3.4.4.9	Kubbeli Kasır restorasyonları	250
Resim 3.4.4.10	Veliaht Dairesi'nin restorasyon sonrası görünüşü	250
Resim 3.4.4.11	Veliaht Dairesi kubbesi strüktürel sağlamlaştırma	250
Resim 3.4.4.12	Kubbeli Kasır alt katının restorasyondan önce görünüşü	252
Resim 3.4.4.13	Kubbeli Kasır alt katının restorasyondan önce görünüşü	252
Resim 3.4.4.14	Kubbeli Kasır'ın restorasyondan önce görünüşü	252
Resim 3.4.4.15	Kubbeli Kasır'ın restorasyondan önce görünüşü	252
Resim 3.4.4.16	Kubbeli Kasır alt katının restorasyondan önce görünüşü	252
Resim 3.4.4.17	Kubbeli Kasır ara katının restorasyon öncesi görünüşü	253
Resim 3.4.4.18	Kubbeli Kasır ara katının restorasyon öncesi görünüşü	253
Resim 3.4.4.19	Kubbeli Kasır alt katın restorasyon öncesi görünüşü	253
Resim 3.4.4.20	Kubbeli Kasır'da restorasyonlarda ortaya çıkartılan kubbe	253
Resim 3.4.4.21	Kubbeli Kasır'ın restorasyonlardan sonra görünüşü	254
Resim 3.4.4.22	Kubbeli Kasır'ın restorasyonlardan sonra görünüşü	254
Resim 3.4.4.23	Kubbeli Kasır'da restorasyonlarda ortaya çıkartılan kubbe	254
Resim 3.4.4.24	Kubbeli Kasır'ın bugünkü görünüşü	255
Resim 3.4.4.25	Kubbeli Kasır'ın dış cephe onarımı	255
Resim 3.4.4.26	Veliaht Dairesi saçaklarının restorasyon sonrası görünüşü	255
Resim 3.4.4.27	Veliaht Dairesi, Kubbeli Kasır'da restorasyonlarda kaldırılan ara kata ait ahşap oymalı özgün mimari elemanlar	257
Resim 3.4.4.28	Veliaht Dairesi, Kubbeli Kasır'da restorasyonlarda kaldırılan ara kata ait üzeri kalem işi bezemeli ahşap özgün mimari elemanlar	257
Resim 3.4.4.29	IV. Mehmed Kasrı restorasyon öncesi görünüşü	258
Resim 3.4.4.30	IV. Mehmed Kasrı restorasyonları	258
Resim 3.4.4.31	IV. Mehmed Kasrı restorasyon öncesi görünüş	258
Resim 3.4.4.32	IV. Mehmed Kasrı restorasyon sonrası görünüş	258
Resim 3.4.4.33	IV. Mehmed Kasrı restorasyon sonrası görünüş	259
Resim 3.4.4.34	IV. Mehmed Kasrı restorasyon sonrası görünüş	259
Resim 3.4.4.35	IV. Mehmed Kasrı bugünkü görünüşü	259
Resim 3.4.4.36	Veliaht Dairesi'nin Gözdeler Taşlığı'ndan görünüşü	259

Resim 3.4.5.1	III. Murad Köşkü onarım öncesi	265
Resim 3.4.5.2	III. Murad Köşkü kubbe ve pandantiflerinde yapılan restorasyonlarda kaldırılan kalem işi örnekleri	265
Resim 3.4.5.3	III. Murad Köşkü kubbe ve pandantiflerin bugünkü görünüşü	266
Resim 3.4.5.4	III. Murad Köşkü'nün restorasyon sonrası görünüşü	266
Resim 3.4.5.5	III. Murad Köşkü bacası restorasyon öncesi görünüşü	266
Resim 3.4.5.6	III. Murad Köşkü bacası restorasyon sonrası görünüşü	266
Resim 3.4.5.7	Cumhuriyet dönemi restorasyonları öncesi III. Murad Köşkü'nün görünüşü	267
Resim 3.4.5.8	Cumhuriyet dönemi restorasyonları sonrası III. Murad Köşkü'nün görünüşü	267
Resim 3.4.6.1	Hünkar Sofası'nın Cumhuriyet dönemi restorasyonları öncesi görünüşü	273
Resim 3.4.6.2	Hünkar Sofası'nın bugünkü görünüşü	273
Resim 3.4.6.3	Hünkar Sofası kubbe ve pandantiflerinde yapılan restorasyonlarda tamamen kaldırılan geç dönem barok süslemelerin görünüşü	274
Resim 3.4.6.4	Hünkar Sofası pandantif ve kemer altlarında bulunan ve restorasyonlarda tamamen kaldırılan barok süslemelerin görünüşü	274
Resim 3.4.6.5	Hünkar Sofası'nda barok süslemelerin kaldırılışı	274
Resim 3.4.6.6	Hünkar Sofası'nda barok süslemelerin altından çıkartılan süsleme örnekleri	275
Resim 3.4.6.7	Hünkar Sofası'nda bulunan değişik dönemlere ait bezeme örnekleri	275
Resim 3.4.6.8	Hünkar Sofası'nda rasgele yapılmış çini onarımları	276
Resim 3.4.6.9	Hünkar Sofası'nda benzerleriyle bütünlemesi yapılan çini pano	276
Resim 3.4.6.10	Hünkar Sofası'nda ahşap döşemenin kaldırılmadan önce görünüşü	277
Resim 3.4.6.11	Hünkar Sofası'nda döşeme sondajı	277
Resim 3.4.6.12	Hünkar Sofası'nın III. Osman Taşlığı'ndan görünüşü	278
Resim 3.4.6.13	Hünkar Sofası'nın III. Osman Taşlığı'ndan görünüşü	279
Resim 3.4.7.1	Hünkar Hamamı soğukluk kısmında günümüze kadar gelen kalem işi örnekleri	281
Resim 3.4.7.2	Hünkar Hamamı soğukluk kısmında günümüze kadar gelen kalem işi bezeme örnekleri	281
Resim 3.4.7.3	Hünkar Hamamı soğukluk kısmında günümüze kadar gelen kalem işi bezeme örnekleri	281
Resim 3.4.7.4	Valide Hamamı'nda raspa sonucu ortaya çıkartılan farklı devirlere ait bezemeler	282
Resim 3.4.8.1	Sultan I. Ahmed Köşkü kubbesinde yapılan onarım	284
Resim 3.4.9.1	Yemiş Odası'nın restorasyon öncesi görünüşü	285
Resim 3.4.9.2	Yemiş Odası'nın restorasyon öncesi görünüşü	286
Resim 3.4.9.3	Yemiş Odası'nın bezeme restorasyonu öncesi görünüşü	286
Resim 3.4.9.4	Yemiş Odası'nın bezeme restorasyonu sonrası görünüşü	287
Resim 3.4.10.1	III. Osman Köşkü iç görünüşü	288
Resim 3.4.10.2	III. Osman Köşkü onarım öncesi görünüşü	289
Resim 3.4.10.3	III. Osman Köşkü onarım sonrası görünüşü	289
Resim 3.4.11.1	I. Abdülhamid Odası iç görünüşü	291
Resim 3.4.12.1	III. Selim Dairesi	294
Resim 3.4.12.2	III. Selim Dairesi dış cephesinin onarım öncesi görünüşü	296
Resim 3.4.12.3	III. Selim Dua Odası merdiven üstü onarım öncesi görünüşü	296
Resim 3.4.12.4	III. Selim Dua Odası merdiven üstü onarım sonrası görünüşü	296
Resim 3.4.12.5	III. Selim Dua Odası merdiven başı tavanı onarım öncesi görünüşü	297
Resim 3.4.12.6	III. Selim Dua Odası merdiven başı tavanı onarım sonrası görünüşü	297

Resim 3.4.13.1	Cariyeler Taşlığı'nın restorasyon öncesi görünüşü	298
Resim 3.4.13.2	Cariyeler Taşlığı'nın restorasyon sonrası görünüşü	298
Resim 3.4.13.3	Cariyeler Taşlığı onarım öncesi görünüşü	298
Resim 3.4.13.4	Cariyeler Taşlığı'nın onarım sonrası görünüşü	298
Resim 3.4.13.5	Cariyeler Dairesi 2. oda penceresi onarım öncesi görünüşü	300
Resim 3.4.13.6	Cariyeler Dairesi 2. oda penceresi onarım sonrası görünüşü	300
Resim 3.4.13.7	Cariyeler Dairesi 2.oda restorasyon öncesi görünüş	300
Resim 3.4.13.8	Cariyeler Dairesi 2. oda restorasyon sonrası görünüşü	301
Resim 3.4.13.9	Cariyeler Dairesi 2. oda çini onarımı öncesi görünüşü	301
Resim 3.4.13.10	Cariyeler Dairesi 2. oda çini onarımı sonrası görünüşü	301
Resim 3.4.13.11	Cariyeler Dairesi 3. odanın onarım öncesi görünüşü	302
Resim 3.4.13.12	Cariyeler Dairesi 3. odanın onarım sonrası görünüşü	302
Resim 3.4.13.13	Cariyeler Dairesi 2. Oda restorasyon öncesi görünüşü	302
Resim 3.4.13.14	Cariyeler Dairesi 2. Oda restorasyon sonrası görünüşü	302
Resim 3.4.13.15	Cariyeler Taşlığı'nda kalem işi çalışmalarından sonra görünüş	303
Resim 3.4.13.16	Cariyeler Taşlığı'nda kalem işi çalışmalarından sonra görünüş	303
Resim 3.4.15.1	Karaağalar Dairesi'nde ocağın restorasyon öncesi görünüşü	306
Resim 3.4.15.2	Karaağalar Dairesi'nde ocağın restorasyon sonrası görünüşü	306
Resim 3.4.15.3	Karaağlar Dairesi'nde ikinci kat merdiven başının restorasyon öncesi görünüşü	307
Resim 3.4.15.4	Karaağalar Dairesi'nde ikinci kat merdiven başının restorasyon sonrası görünüşü	307
Resim 3.4.15.5	Karaağalar Taşlığı'nın Cumhuriyet dönemi restorasyonları öncesi görünüşü	308
Resim 3.4.15.6	Karaağalar Taşlığı'nın Cumhuriyet dönemi restorasyonları öncesi görünüşü	309
Resim 3.4.15.7	Karaağalar Taşlığı'nın temizleme-arındırma tekniği ile yapılan restorasyonlardan sonra görünüşü	309
Resim 3.4.15.8	Karaağalar Taşlığı'nın Temizleme- arındırma tekniği ile yapılan restorasyonlar sonrası görünüşü	310
Resim 3.4.15.9	Karaağalar Taşlığı'nın bütünleme tekniği ile yapılan restorasyonlardan sonra görünüşü	310
Resim 3.4.15.10	Karaağalar Taşlığı saçağının kaldırılmadan önceki durumunun bilgisayar ortamında büyütülerek elde edilen görünümü	311
Resim 3.4.15.11	Karaağalar Taşlığı'nda Kızlarağası Dairesi'nde açılan muhdes pencere	311
Resim 3.4.15.12	Karaağalar Taşlığı'nda Kızlarağası Dairesi'nin zemin katında muhdes pencerenin kaldırıldıktan sonra görünüşü	311
Resim 3.4.16.1	Cüceler Dairesi'nde üst katta onarımı yapılan kalem işleri	314
Resim 3.4.16.2	Cüceler Dairesi'nde üst katta onarımı yapılan kalem işleri	314
Resim 3.4.16.3	Cüceler Dairesi'nde tavan ve duvarlarda onarımı yapılan kalem işleri	314
Resim 3.4.16.4	Cüceler Dairesi'nde duvarlarda onarımı yapılan kalem işleri	314
Resim 3.4.16.5	Cüceler Dairesi'nde üst katta tonozlarda onarımı yapılan kalem işleri	314
Resim 3.4.16.6	Cüceler Dairesi'nde üst katta kubbede yapılan kalem işleri	314
Resim 3.4.16.7	Cüceler Dairesi'nde üst katta tonozlarda onarımı yapılan kalem işleri	315
Resim 3.4.16.8	Cüceler Dairesi'nde üst katta kubbe de onarımı yapılan kalem işleri	315
Resim 3.4.16.9	Cüceler Dairesi'nde onarımı yapılan duvar resmi	315
Resim 3.4.16.10	Cüceler Dairesi giriş katta bulunan çeşme	315
Resim 3.4.16.11	Cüceler Dairesi'nde yeni yapılan ocak yaşmağı	315
Resim 3.4.17.1	Şehzadeler Mektebi'nde bir dolap kapağının onarım öncesi görünüşü	316

Resim 3.4.17.2	Şehzadeler Mektebi'nde bir dolap kapağının onarım sonrası görünüşü	316
Resim 3.4.17.3	Şehzadeler Mektebi'nin onarım öncesi görünüşü	317
Resim 3.4.17.4	Şehzadeler Mektebi'nin onarım sonrası görünüşü	317
Resim 3.4.17.5	Şehzadeler Mektebi'nin Cumhuriyet dönemi restorasyonları öncesi iç görünüşü	317
Resim 3.4.17.6	Şehzadeler Mektebi'nin çöken ocağının görünüşü	318
Resim 3.4.17.7	Şehzadeler Mektebi'nin onarım sonrası görünüşü	318
Resim 3.4.18.1	1946-1947 restorasyonlarından önce Gözdeler Taşlığı'ndan görünüş.....	320
Resim 3.4.18.2	1946-1947 restorasyonlarında Gözdeler Dairesi'nde ahşap strüktür sisteminin onarımı	320
Resim 3.4.18.3	1946-1947 restorasyonları sonrası Gözdeler Dairesi'nin görünüşü	320
Resim 3.4.18.4	Mabeyn Odası'nda strüktürel onarım çalışmaları	321
Resim 3.4.18.5	Mabeyn Odası'nda strüktürel onarım çalışmaları	321
Resim 3.4.18.6	Mabeyn Odası onarım sonrası görünüşü	321
Resim 3.4.18.7	I. Hamid Odası koridorunda duvar sağlamlaştırma onarımı	322
Resim 3.4.18.8	I. Hamid Odası koridoru onarım sonrası görünüşü	322
Resim 3.4.18.9	Mabeyn Odası'nın 1946-1947 restorasyonları öncesi görünüşü	322
Resim 3.4.18.10	Mabeyn Odası'nın 1946-1947 restorasyonları sonrası görünüşü.....	323
Resim 3.4.18.11	Mabeyn Odası'nın bugünkü görünüşü	323
Resim 3.4.18.12	Gözdeler Taşlığı'nda sağlamlaştırma ve temizleme tekniği kullanılarak restorasyonu yapılan çeşme.....	324
Resim 3.4.18.13	Gözdeler Dairesi'nin bugünkü görünüşü	325
Resim 3.4.18.14	Gözdeler Dairesi saçakları.....	326

ÖNSÖZ

Topkapı Sarayı'nın Cumhuriyet dönemi restorasyonlarını değerlendiren bu araştırma, bir dönem benim de mimar olarak görev yaptığım bu çok önemli tarihi ve kültürel mirasın, günümüzde de devam eden restorasyonları için sistemli bir bilgi birikimi sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaçla yola çıkarken görüşlerine başvurduğum hocam Doç. Dr. Nevzat İlhan'ın böyle bir çalışmanın bugüne kadar yapılmamış olması nedeniyle önemli bir boşluğu doldurabileceğini söyleyerek desteklemesi, beni daha çalışmanın başında çok yüreklendirdi.

Seçtiğimiz araştırma konusunun zaman ve mekan olarak sınırları çok genişti ve yararlanacağım belgeler restorasyonların yürütüldüğü birden fazla müdürlük arşivinde bulunmaktaydı. İncelediğimiz dönemde Topkapı Sarayı Müzesi'nde restorasyon uygulamalarının yöneten ilk müze müdürlerinde Tahsin Öz ve Cumhuriyet döneminin ilk restoratörlerinden Y. Mimar Mualla Anhegger, Y. Mimar Selma Emler, Y. Mimar Cahide Tamer'in kendi uygulamalarıyla ilgili yayınları, araştırmalarıma önemli kaynak olmuştur. Ancak yapılan diğer restorasyonlarla ilgili bilgilere ulaşabilmek için zorunlu olarak resmi dosyalar ve resim albümleri üzerinde analitik yöntemle çok yoğun bir çalışma yapmam gerekmiştir. Arşivlerden alınan restorasyon bilgileri, Müze Müdürlüğü'nün iznine bağlı olarak Saray yapıları üzerinde değerlendirilmiştir. Konunun belirlenmesinden itibaren çalışmanın her evresini sürekli izleyerek tezin bir katalog sistemi içerisinde geliştirmeme yardımcı olan tez danışmanım Doç Dr. Nevzat İlhan'a ve değerli katkılarından dolayı denetleme jürisi üyeleri Prof. Dr. Füsun Alioğlu ve Doç Dr. Cengiz Can'a teşekkürü bir borç bilirim.

Uzun süren arşiv çalışmalarım sırasında Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü, İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü, Restorasyon ve Konservasyon Merkez laboratuvarı Müdürlüğü, İstanbul I. Numaralı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Büro Müdürlüğü'nün verdikleri büyük destek, çalışma sürecinin oldukça verimli geçmesini sağlamıştır. Bu araştırmaya yaptıkları yardımlar ve gösterdikleri ilgi için Kültür Bakanlığı'na ve ona bağlı kurum müdürlüklerine ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak, çok yoğun geçen tez çalışmam sırasında, sevgili eşim ve çocuklarımın beni duyulandıran desteklerini asla unutamam.

Tarihi ve kültürel mirasımızın bu çok özel mimarlık yapıtıyla ilgili olarak hazırladığım tezimi bana verdikleri emeklere sonsuz teşekkürlerimle sevgili annem ve babam Yüksel Addemir ve İsmail Addemir'e armağan ediyorum.

Ümran Karahasan
Ocak / 2005

ÖZET

Topkapı Sarayı, yaklaşık dört yüzyıl Osmanlı Padişahlarının konutu ve devletin yönetim merkezi olarak kullanılmıştır. Bu uzun zaman dilimi içerisinde çok önemli tarihi olayların da yaşandığı bu büyük yapı topluluğu sürekli olarak değişim ve evrim geçirmiştir. Çeşitli dış etkilerin yarattığı tahriplerden sonra yapılan büyük onarımlar, padişahların kendi güçlerini hissettirmek için yaptırdıkları köşkler, artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla mevcut mekanların bölünmesi ve farklı dönemlerin değişen zevklerine göre yapılardaki bezemelerin sürekli yenilenmesi değişimin önemli nedenleridir. Bu evrim sürecinde oluşan birikimiyle Saray, Osmanlı mimarlığının tüm özelliklerini içerisinde barındıran bir mimarlık ve sanat tarihi müzesi olarak değerlendirilmektedir.

Cumhuriyetin ilanıyla, zaten İmparatorluğun son döneminde de sınırlı olarak gezilmesine izin verilen Topkapı Sarayı'na, içinde bulundurduğu zengin koleksiyonlarla birlikte tarihi ve kültürel bir miras olarak korumasını sağlamak amacıyla müze işlevi verilmiştir. Bundan sonra Saray'ın tarihi ve belgesel özellikleriyle yaşatılabilmesi için yoğun bir koruma ve restorasyon süreci başlatılmıştır. Çalışmamızın amacı, Topkapı Sarayı'nda Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan çalışmaların, Saray'ın mimarisi üzerindeki etkilerinin olabildiğince saptanmasıdır.

Cumhuriyet döneminde restorasyonlar farklı kurumlar tarafından yürütülmüştür. Bu restorasyonlarla ilgili, ilk Müze Müdürlerinden Tahsin Öz, Y. Mimar Mualla Anhegger, Y. Mimar Selma Emler'in ve Y. Mimar Cahide Tamer'in yayınları dışında düzenli olarak bilimsel yayın yapılamamıştır. Dolayısıyla yapıların uygulamalarla geçirdiği değişimin izlenmesi oldukça güçleşmektedir. Bu araştırmayla, yıllık ihale dosyaları içerisinde farklı yapılar için bir arada bulunan, ancak tek yapı ölçeğinde ele alındığında ulaşılabilecek olmayan bilgi ve belgeler analitik bir yöntemle toplanmış ve her yapı için oluşturulan başlıklar altında kronolojik düzenlemeyle bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Böylece yapıların restorasyonlarda geçirdiği değişimin tek tek izlenerek, sistemli bir bilgi haline getirilmesi, Saray'ın özgün mimarisinin taşıdığı belge niteliğinin ve estetik birikimin ne ölçüde korunabildiği konusunda yapılacak değerlendirmelere ve yapıların restorasyon tarihinin oluşturulmasına yardımcı olabilecektir.

Araştırmalar sonucunda restorasyonlarda sağlamlaştırma, bütünleme, yenileme, yeniden yapım, temizleme-arındırma, taşıma tekniklerinin kullanıldığı, sadece Mutfaklar'ın bulunduğu avluda ilave yeni yapı yapıldığı görülmüştür. 1924-1940 yılları arasında koruma onarımları ağırlıkta, daha sonra yoğun olarak mimari restorasyonlara başlanmıştır. Bu restorasyonlarda belli dönemlerde farklı yaklaşımların daha etkili olduğu görülmüştür. 1940-

1951 yılları arasında Üslup Birliğine Ulaşma yaklaşımının etkisi izlenirken, 1951-1984 yılları arasında Tarihi Restorasyon yaklaşımı ağırlık kazanmıştır. 1984'ten sonra ise; geleneksel malzeme ve yapım tekniklerinin korunması konularında daha titiz davranılmış ve laboratuvar çalışmalarından yararlanılarak Bilimsel-Çağdaş Restorasyon yaklaşımının önemsendiği uygulamalar başlatılmıştır. Ancak bu saptamaya rağmen; belli dönemlerde ağırlık kazanan restorasyon yaklaşımlarının bu süreçler içerisinde asla vazgeçilmez olmadığı, zaman zaman farklı yaklaşımların bir arada etkili olabildiği görülmüştür.

Anahtar kelimeler : Topkapı Sarayı Müzesi, Cumhuriyet dönemi, restorasyon, Üslup Birliği, Tarihi Restorasyon, Bilimsel-Çağdaş Restorasyon, sağlamlaştırma, bütünleme, temizleme-arındırma, yenileme, yeniden yapım, taşıma,

ABSTRACT

Topkapı Palace had been used as the home of Ottoman sultans and the center of the government for four centuries. During this long time interval, this big group of buildings, in which very crucial historical events took place, continuously changed and evolved. The important reasons behind these changes are as follows: extensive repairs that took place after destructions caused by various external influences; kiosks constructed by the sultans as to make their power felt; the division of existing areas in order to meet the needs of the growing population; and continuous renewal of the decorations due to the changing tastes of different periods. The Palace, with its articulation that took place in this evolution period, is being evaluated as an architectural and art history museum which contains all the characteristics of Ottoman architecture.

With the proclamation of Turkish Republic, Topkapı Palace was given the function as a museum in order to protect it as a historical and cultural heritage along with its rich collection; yet, at the very end period of the Ottoman Empire, there were limited permissions given for visiting Topkapı Palace. After this in order to keep the Palace alive with its historical and documental characteristics an extensive protection and restoration process started. The goal of our study is to find out the effects of studies, which were conducted after the proclamation of Republic, on the Palace's architecture.

During the Republican period restorations were under taken by different organizations. No academic publications about these restorations were made except the ones that were published by one of the first museum directors Tahsin Öz, architect Mualla Anhegger, architect Selma Emler and architect Cahide Tamer. Thereby, it is hard to track the changes that took place with the restoration of buildings. With this research, the information and documents, which are present together for different buildings in the annual contract files but are not available when taken under single building measurement, are collected with an analytical method. Within this analytical method, these informations were organized under different categories that were formed for each building in a chronological order. This way, by tracking the changes that the buildings went through as they were individually restored, the information became systematic. This will help the future evaluations about to what degree the Palace's unique architectural documentary characteristic and aesthetic accumulations can be protected.

The result of the studies show that during the restorations strenghtening, uniting, restoration, reconstruction, cleaning-purifying, transportation techniques were used and only in the "Kitchen" courtyard where additional new constructions were built. While emphasis was

given to protective repairs between 1924-1940, later intensive architectural restorations began. In these restorations it is seen that in certain periods different approaches were more effective. While between the years 1940 and 1951 Stylistic Re-composition approach was followed, during the years 1951-1984 the Historical Restoration approach become more intensive. But, after 1984 issues related to preserving traditional materials and building techniques were observed in greater detail and by using laboratory studies applications, in which Academic Contemporary Restoration approach was given importance, started to be used. On behalf of this observation; it is seen that the restoration approaches which were given more importance in certain periods are not abandoned completely in these periods and from time to time different approaches can be effective together.

Key Words: Topkapı Palace Museum, Republican period, restoration, Stylistic Re-composition, Historical Restoration, Academic-Contemporary Restoration, strengthening, uniting, cleaning-purifying, renovation, reconstruction, transportation.

1. GİRİŞ

Yapımına ilk olarak Fatih Sultan Mehmed zamanında başlanılan Topkapı Sarayı, yaklaşık dört yüzyıl kadar Osmanlı padişahlarının evi ve devletin yönetim merkezi olarak kullanılmıştır. Bu uzun zaman dilimi içerisinde çeşitli dış etkiler, yangın, deprem gibi doğal felaketlerle Saray'ı meydana getiren yapılar sık sık zarar görmüştür. Hasar gören yapıların onarılması, zaman zaman padişahların kendi güçlerini ve zevklerini hissettirmek için yeni köşkler yaptırmaları, giderek artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak için mekanların bölünmesi, Saray'ın sürekli olarak planının değişmesine neden olmuştur. 1839'da Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile birlikte, Osmanlı devlet yapısında yavaş yavaş Avrupa kurumlarının örnek alınmaya başlanması, sultanların yaşamalarını da etkilemiştir. Sultan Abdülmecid'le birlikte, padişahların Topkapı Sarayı'nı terk ederek, Avrupa saraylarına benzer bir yapı olan Dolmabahçe Sarayı'na taşınmaları (1856), Topkapı Sarayı'nı çok bakımsız ve harap bir duruma düşürmüştür. Cumhuriyet'in ilanına kadar devam eden dönemde Saray, yaşlı cariyeler ve enderun ağalarına bırakılmış, padişah ve hanedan mensupları yılın belli günlerinde sadece önemli törenler için buraya gelmiştir. Saray büyük bir tahribatı da Sultan Abdülaziz zamanında Sarayburnu'ndan sahil demiryolunun geçirilişi ile yaşamıştır (1872). 1856'da Enderun Avlusu'nda, 1863'te Sahil Sarayı'nda, 1866'da Bab-ı Hümayun'da çıkan büyük yangınlar, 1894 ve 1912'de İstanbul'da büyük yıkımlara neden olan depremler Saray'da önemli hasarlara neden olmuştur. Yine bu dönemde Saray bahçelerini halka açmak amacıyla yapılan imar faaliyetleri, tahribatı arttıran önemli nedenlerden biridir.

Topkapı Sarayı; kurulduğu günden itibaren hem yeni yapıların inşa edildiği, hem de eskilerin yaşatılmaya çalışıldığı bir yapılar topluluğu olarak, sürekli yapım ve onarım görmüştür. Ancak bu onarımlar, esas olarak yapıların sadece kullanımlarıyla ilgili olarak sürdürülmüştür. Yapıların; mimari, estetik ve tarihi özellikleriyle gelecek kuşaklar için bir belge olarak korunmasını amaçlayan restorasyon çalışmalarını, bunlardan ayırmak ve başlangıcını belirlemek önem taşımaktadır. 1856 yangınından sonra Enderun Avlusu'ndaki onarım çalışmaları, bu anlamda başlangıç olarak düşünülmektedir. Aslında bu bir onarımdan çok, Avlu'nun yeniden inşa edilmesidir. Bu döneme ait bir planın bulunuşu da, daha programlı bir çalışmanın başladığına işaret etmektedir. Ancak 1915'te alınan Encümen kararında; günümüzün çağdaş restorasyon kuramlarının temel yaklaşımlarını hatırlatan ilkelere dayalı eleştirilerin yapıldığı restorasyonlar, XX. yüzyıl başında Sultan Reşad dönemine rastlamaktadır. Bunlar genelde çok köklü çözümler içermeyen Saray'ın sınırlı kullanımına yönelik çalışmalar olarak gözükmektedir.

Saray'ın bazı bölümlerinin sergileme amacıyla ilk olarak kullanılışı Sultan Abdülmecid zamanına rastlamaktadır. Bu dönemde Topkapı Sarayı'nda muhafaza edilen Osmanlı hazinesinin yabancı elçilere gösterilmesi geleneği başlatılmıştır. Saray'ın tam olarak müze fonksiyonunu alışı ise Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir.

Topkapı Sarayı Cumhuriyet'in ilanından sonra, 3/Nisan/1924 tarihinde İstanbul Asar-ı Atika Müzeleri Müdürlüğü'ne bağlanmış, daha sonra da 9/Ekim/1924 tarihinde içinde barındırdığı zengin koleksiyonlarla birlikte müze olarak halkın ziyaretine açılmıştır. Bu tarihten sonra, Osmanlı yapım teknikleri ve süsleme sanatlarının hemen hemen tüm örneklerini içinde bulabildiğimiz Saray yapılarında gerek yapıları korumak, gerekse müze fonksiyonun gerektirdiği ihtiyaçlara cevap vermek için yoğun bir restorasyon süreci başlamıştır.

1.1 Amaç

Topkapı Sarayı'nın seksen yıllık Cumhuriyet dönemi restorasyonları sürecinde; geçirdiği onarımlarla ilgili tüm bilgi ve belgeler, günümüze kadar yapılan sınırlı yayınlar dışında, çalışmalarda sorumluluk üstlenen farklı kurum arşivlerinde bulunmaktadır. Bu belgelerin farklı arşivlerde oluşu ve arşivlerdeki dosya düzenlemelerinin tek tek Saray yapılarını esas almadan sadece yıllara göre yapılmış olması, onarımların izlenmesini oldukça güç, hatta zaman zaman imkansız bir hale getirmektedir. Günümüzde de sürmekte olan Topkapı Sarayı Müzesi restorasyon çalışmalarında bilimsel kararlar üretebilmek, öncelikle yapıların geçirdiği değişimin bilgi ve belgelere dayalı olarak izlenmesini gerektirmektedir.

Belirlediğimiz bu yaklaşımla çalışmamızda; öncelikle tümel bir karakter gösteren Topkapı Sarayı'nı oluşturan yapılar tek tek incelenerek, mimari özellikleri, geçirdiği restorasyonlar ve restorasyonların değerlendirilmesi bir katalog düzeninde ele alınmış, farklı kurum arşivlerindeki bilgi ve belgeler bir araya getirilerek, bir anlamda Saray'ı oluşturan yapıların restorasyon tarihinin oluşturulmasına çalışılmıştır.

Anıt eserlerin zaman içinde dış etkenlerle bozulmaları, kaçınılmaz olarak karşımıza çıkmakta ve bu durum koruma çalışmalarını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca bu yapılara verilen yeni fonksiyonlar yapının taşıyabileceği kapasitenin üstünde olmasa da uygulamada belli müdahaleleri gerektirmektedir. Aslında koruma amaçlı bile olsa zorunlu olarak yapılan her müdahale yapının özgünlüğüne zarar vermekte ve anıtın değişimine neden olmaktadır. Bu çalışmada özellikle Saray'ın müze fonksiyonu almasıyla başlayan restorasyonlarda yaşadığı değişimin; yapıların mekan düzeni, strüktür sistemi, ve bezemeleri üzerindeki etkileri incelenmiş, belgesel ve estetik birikimin ne ölçüde korunabildiği, yapılan restorasyonların

kuramsal ve teknik yaklaşımları, bu yaklaşımların Saray'ın genel karakterine olan etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

1.2.Kapsam

Çalışmamızın mekansal olarak sınırları, Topkapı Sarayı'nın bugün müze olarak kullanılan bölümüyle belirlenmiştir. Bu alan; Sur-u Sultani içerisinde Bab-üs Selam (Orta Kapı) diye adlandırılan, Saray'ın bugün müze olarak kullanılan kısmının giriş kapısı ile başlamaktadır. İki anıtsal kapı ve üç geçitle bağlanan üç avlu, avluların çevresinde değişik işlevler taşıyan yapılar ve serpiştirilmiş köşklere meydana gelmektedir.

Çalışmamızın zaman yönünden sınırları Topkapı Sarayı'nın müze işlevini aldığı Cumhuriyet dönemidir. Bu nedenle Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki uzun kullanım sürecinde Saray yapılarının geçirdiği büyük değişim ve evrim, ancak restorasyonların anlatılmasına yardımcı olmak amacıyla; her yapı için kendi bölümlerinde ve Saray'ın genel tarihçesi içinde verilmeye çalışılmıştır. Zaman yönünden yaptığımız bu sınırlamaya rağmen bazı yapıların restorasyonlarının açıklanmasında, uygulama kararlarında etkili olan Sultan V. Mehmed Reşad dönemi (1844-1918) onarımlarına da değinilmiştir.

1.3 Yöntem

Saray; bir defada düşünülüp planlanan bir yapı olmaması nedeniyle, zaman sınırlaması olmadan sürekli olarak değişen ve avlulu sistemlerle büyüyen bir plan düzeni ile oluşmuştur. Bu planlama anlayışı ve planlamada etkili olan tasarım gelenekleri, strüktür sistemleri ve büyük çeşitlilik gösteren süsleme sanatları yönünden özelliklerinin açıklanması çalışmamızda amaç olarak alınmadığı için ayrı başlıklar altında incelenmemiştir. Ancak bu konulara, Saray'ın tarihçesi içerisinde ve yapıların restorasyonlarının açıklanmasında gerek duyulan yerlerde değinilmiştir. Yine Saray'ın yerleşim alanı olan Antik Yunan, Roma ve Bizans dönemlerine dayanan topografyası üzerinde bulunan arkeolojik buluntulardan sadece restorasyonlarla ilgili olanlar hakkında açıklamalar yapılmıştır.

Çalışma dört ana bölüm olarak düşünülmüştür. Amaç, kapsam ve yöntemin anlatıldığı giriş bölümü dışında, ikinci bölümde Saray'ın ilk yapılmaya başlanmasından itibaren kullanıldığı uzun zaman dilimi içerisinde geçirdiği değişimin tarihçesi, müze fonksiyonunu alışı ve XIX. yüzyılın ikinci yarısı ile XX. yüzyıl başında yaşadığı önemli hasarlar ve yapılan onarımlar ele alınmıştır. Üçüncü bölüm tümüyle restorasyonlara, Dördüncü bölüm ise restorasyonların sonuçlarının belirlenmesine ve önerilere ayrılmıştır.

İkinci Bölüm’de; tarihçe içerisinde Saray’ın dört yüzyıl süren uzun değişim süreci anlatılmak istenmiştir. Değişim, restorasyonlarda sık sık karşılaşılan ve kuramsal olarak önemli kararların verilmesine neden olan; sürekli olarak yeni yapıların yapılması, eski yapıların içlerine muhdeslerin ilave edilmesi ve üst üste yapılan bezeme uygulamaları ile ilgilidir. Bu bölümün hazırlanmasında yazılı ve görsel kaynaklardan ve Cumhuriyet döneminde yapılan araştırmalardan yararlanılmıştır. Saray’ın inşaat tarihinin saptanmasına ilişkin ilk bilimsel çalışmalara Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında başlanmıştır. Özellikle Harem Dairesi’nde yapılan onarımlarda, yapıların konstrüksüyon analizlerini de içeren önemli saptamalar yapılabilmiş ve bunlar yayınlanmıştır. Ancak daha sonra yapılan onarımlarda belgelemelerin eksikliği ve restorasyonların tamamlanmasından sonra yayın yapılamayışı, bir bütünü tamamlayacak bilgi birikiminin bir araya gelmesine engel olmuştur. Bu nedenle sürekli olarak devam eden restorasyonlara rağmen Saray’ın inşaat tarihine ait kronolojiye hala tam olarak ulaşılammıştır.

İkinci bölümde Saray’a yıllarca taşıdığı fonksiyondan çok farklı olarak müze işlevinin verilışı ele alınmıştır. Bu bölümün en son kısmında ise Saray’ın XIX. yüzyılın ikinci yarısı ile XX. yüzyılın başında geçirdiği önemli hasarların nedenlerine ve yapılan onarımlara değinilmiştir. Bunlar; Saray’ın geçirdiği büyük yangınlar, depremler, Rumeli demiryolunun Sur-u Sultani içerisinden geçirilişi ile Saray’ın terk edilişinin ve bahçelerinin halka açılmasının neden olduğu hasarlardır.

Üçüncü bölüm ise çalışmanın ana eksenini oluşturan restorasyonlara ayrılmıştır. Bu bölümde her avlu ve avlu içindeki her yapı tek tek bir katalog düzeninde ele alınmış, avluların ve yapıların genel mimari özellikleri belirtildikten sonra geçirdiği restorasyonlar kronolojik bir sırayla anlatılmıştır. Kronolojik sıralamada; farklı kurum arşivlerinden toplanan bilgiler, aynı başlık altında bir araya getirilmiştir. Restorasyonların açıklandığı bu bölümden sonra, yine her yapı için kullanılan onarım teknikleri ve kuramsal yaklaşımların belirtildiği değerlendirme kısmı bulunmaktadır.

Sonuç ve önerilere ayrılan dördüncü bölümde Cumhuriyet dönemi restorasyonlarının, Saray’ın özgün mimarisi üzerinde yarattığı etki, her avlu için ayrı ayrı anlatılmış, farklı dönemlerde yapılan restorasyonlardaki kuramsal yaklaşımlar, seçilen restorasyon teknikleri ve kurul kararlarına da yansıyan uygulama sorunları vurgulanmıştır. Yine bu bölümde, bilimsel ve çağdaş kuramlara dayalı restorasyon kararlarının üretilmesi ve uygulanabilmesi için gerekli mekanizmaların oluşturulması konusunda öneri geliştirilmiştir.

Çalışmada öncelikle, Topkapı Sarayı'nın restorasyonları hakkında arşiv bilgilerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu konuda; İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi, İstanbul I Numaralı Kütür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü Arşivi, Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü Arşivi, Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü Arşivi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Milli Saraylar Arşivi, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan Saray'da yapılan restorasyonlarla ilgili belgeler incelenmiştir. Üniversitelerin kütüphanelerinde Topkapı Sarayı ile ilgili tezlerden ve Saray'da onarım yapmış restoratörlerin hazırladığı yayınlardan yararlanılmıştır. Elde edilen tüm bilgiler Saray'ın çalışma alanı olarak belirlenen bölümünde, yapılar üzerinde değerlendirilmiştir.

Arşivler üzerinde yapılan çalışmalarda, 1970'e kadar yapılan restorasyonlar hakkındaki bilgilerin Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü arşivinde, 1970'ten günümüze kadar devam eden süreçte yapılan restorasyonlar ait bilgilerinin İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü arşivinde olduğu görülmüştür. 1984'te Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı'nın kurulmasıyla birlikte, Topkapı Sarayı'nda yapılan onarımlar ortak çalışmalarla yürütülmüştür. Dolayısıyla Saray onarımlarına ilişkin bazı belgeler bu müdürlük arşivinde de bulunmaktadır. Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü ve bugün Saray'daki onarımların ihalelerinin ve kontrollüğünün yapıldığı İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü arşivinde yapılan çalışmalarda Saray'ın her yapısı için ayrı ayrı oluşturulmuş, restorasyon takibine yönelik dosyalama sisteminin olmadığı görülmüştür. Ayrıca çok kısa bir dönem yayınlanan Topkapı Sarayı Yıllıkları'nda yayınlanan raporlar dışında, yapılan onarımlarla ilgili periyodik hiçbir yayın yapılmamıştır. Mevcut belgeler; yıllık ihale dosyaları içerisinde, daha çok müteahhitler tarafından yapılan işlerin takibini kapsayan ve onarımların miktar ile maliyet bedellerini saptamaya yöneliktir. Bu dosyalar; yapılan onarım işlemleriyle ilgili keşif, metraj ve hakedişler şeklinde düzenlenmiştir. Yıllara göre yapılan bu düzenlemede, genellikle birden fazla yapıda başlatılan çalışmalar aynı belgeler üzerinde bir arada bulunmaktadır. Bu nedenle bir yapının onarımıyla ilgili tüm bilgiler, yıllara göre düzenlemiş farklı dosyalar içerisine dağılmış durumdadır. Tek bir yapıyla ilgili restorasyon bilgilerine ulaşabilmek için bütün dosyaların taranması gerekmektedir. Çalışmada analitik bir yöntem izlenerek bu dosyalar incelenmiş ve elde edilen onarım bilgileri, yapıların kendi restorasyon tarihini oluşturacak şekilde, konu başlıkları altında kronolojik sırayla bir araya getirilerek anlatılmaya çalışılmıştır. Restorasyonların hangi yapılarda ve nasıl yapılacağına dair kesin bilgilerin daha çok fiyat analizlerinde olduğu görülmüştür. Bunlar ayrıntılı olarak çalışmada yer almıştır.

1951'de Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kuruluşuyla birlikte restorasyonların bir kısmı Kurul kararları alınarak uygulanmıştır. Bu kararlar ve kararların alınması için hazırlanan çalışmaların bir kısmına; İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü Arşivi'nde, Topkapı Sarayı'yla ilgili oluşturulan dosya ve genel kararların bulunduğu dosyalar taranarak ulaşılabilmiştir. Araştırma alanımız içerisindeki restorasyonları yönlendiren 45 adet kurul kararı çalışmamızın ek kısmında verilmiştir. Onarımlarla ilgili büyük öneme sahip restorasyon öncesi ve sonrasına ait resimlerden 1970'e kadar olanlar Topkapı Sarayı'nda bulunan Dokümantasyon Merkezi'nde yıllara göre hazırlanmış albümler içerisinde yer almaktadır. 1970'ten sonra yapılan onarımlara ait resimler ise, İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü arşivlerindedir. 1984'ten sonra yapılan onarımlarda çalışmalara katılan İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü'nün arşivinde ise; uygulamalarda kullanılan hem restorasyon teknikleri hem de uygulama yapılan yapılar esas alınarak bir düzenlemeye gidilmiştir. Özellikle çini onarımları konusunda Saray'ın hangi yapısında olduğu belirtilerek onarım öncesi ve sonrasını belgeleyen resimler, ayrıntılı raporlar, hasar rölöveleri ve çini envanterleri bulunmaktadır. Ayrıca cephe temizleme ve malzeme konusunda çalışmalar bu müdürlük arşivinde belgelenmiştir. Çalışmamızda restorasyonlara ilişkin resimlerin derlenmesinde bu farklı müdürlük arşivlerinde çalışılmış ve yapılan incelemeler sonucunda özellikle Saray'ın değişimini belgeleyenler, değerlendirilmek üzere seçilmiştir. Saray'da yapılan restorasyonlarla ilgili bilgi ve belgelerin toplandığı tek bir arşiv olmaması nedeniyle ayrı ayrı dört müdürlükten toplanan yazılı bilgiler, özellikle kuramsal açıdan önemli kararların verildiği restorasyonlara ilişkin resimler, bu araştırmayla bir araya getirilmeye çalışılmıştır.

Topkapı Sarayı'yla ilgili, yapıları ve içerisinde sergilenen eserleri anlatan bir çok yayın olmasına rağmen, Cumhuriyet döneminde yapılan restorasyon uygulamalarına ilişkin bugüne kadar sistemli bir yayın yapılamamıştır. Ancak Saray'a müze fonksiyonunun verildiği dönemde ilk müze müdürlerinden Tahsin Öz, Müze'nin ilk restoratörlerinden Y. Mimar Mualla Eyüboğlu-Anhegger, Y. Mimar Selma Emler'in sadece kendi dönemlerinde yapılan restorasyonlarla ilgili yayınları bulunmaktadır. Y. Mimar Cahide Tamer'in de katıldığı bu ilk dönem restorasyon çalışmaları, bir ölçüde Saray'ın inşaat tarihinin bilimsel olarak ortaya çıkartılması konusunda önemli bir yer tutmaktadır. Uzunca bir süre Topkapı Sarayı Müzesi Teknik Bürosu'nun yöneticiliğini üstlenen Y. Mimar İlban Öz ise; genel olarak Cumhuriyet dönemi restorasyonlarını, kendi çalışma dönemini de kapsayacak şekilde, restorasyonlarda zaman zaman etkinliği olan kurumların kuruluş tarihlerini esas alarak özetlediği bir makalesinde anlatmıştır. Yine Saray yapılarının rölöve ve restitüsyonlarını kapsayan bir

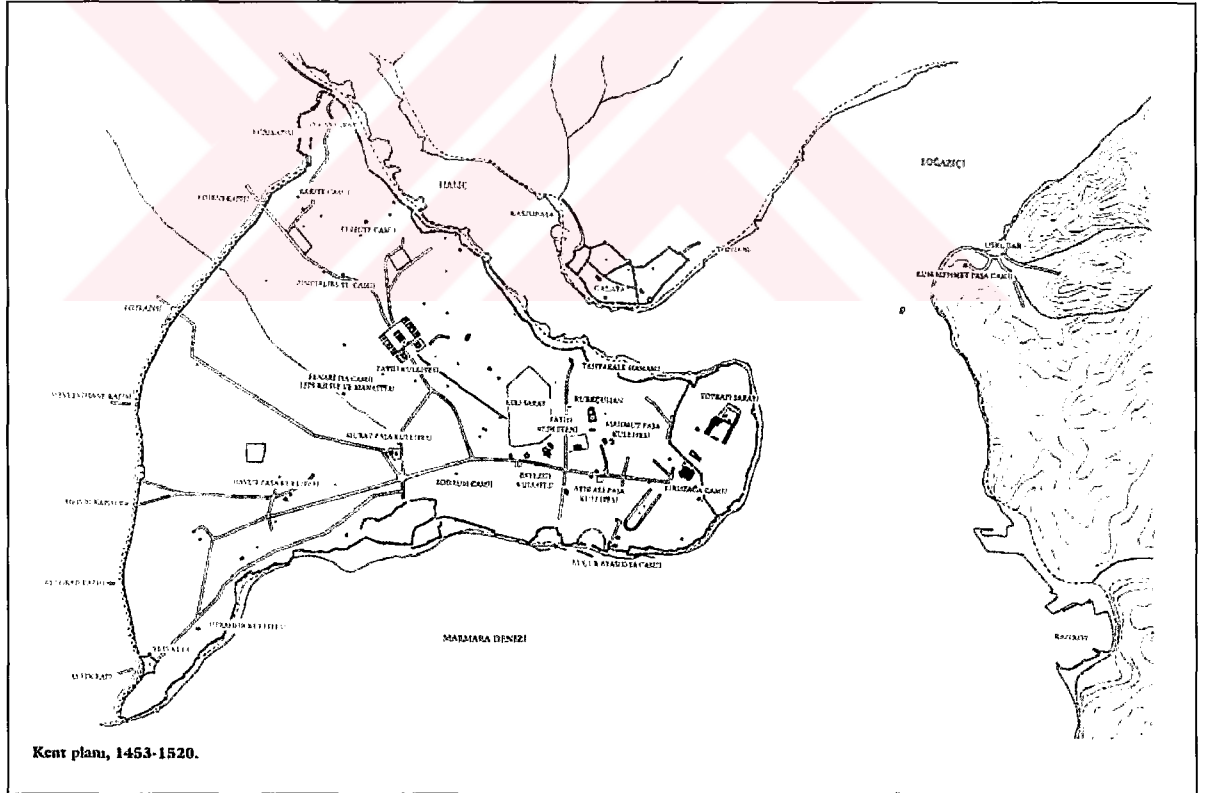
mimari araştırma Y. Mimar Sedat Hakkı Eldem ve Feridun Akozan tarafından hazırlanmıştır. Abdurrahman Şeref Bey'in makalesini aktararak başlayan bu çalışmada restitüsyonların büyük bir kısmının hipotezlere dayanmasına rağmen, Saray'la ilgili bilimsel araştırmalara önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Bu çalışma içerisinde yer yer Cumhuriyet dönemi restorasyonlarına da değinilmiştir. Tüm bu yayınlarda, farklı dönemlerde yapılan restorasyonlar arasındaki ilişki kurulamamıştır. 1980'den sonra yapılan restorasyonlarla ilgili ise, bilimsel hiçbir yayın yapılmamıştır. Bu dönem restorasyonları hakkındaki; bilgiler keşif özetleri, fiyat analizleri, iş programları, hangi yapılarda onarım yapıldığını açıklayan raporlar, kurul kararları ve resmi yazışmalar arasına gizlenmiş durumdadır.

Bütün bu belgelerin olabildiğince gün ışığına çıkartılarak sistemli bir bilgi haline getirilmesiyle, Saray'ın özgün mimarisinin taşıdığı tarihi belge niteliği ve estetik birikimin ne ölçüde korunabildiği konusunda bir değerlendirme yapılabilecektir. Bu değerlendirme; bundan sonra Topkapı Sarayı'nda yapılacak restorasyonlar için yararlı bir birikim sağlaması ve Saray'ı oluşturan yapıların restorasyon tarihinin oluşturulması açısından önem taşıyabilir.

Uzun bir kullanım süreci içerisinde geçirdiği büyük değişiklikler ve üzerine yerleştiği arkeolojik kalıntıların yoğunluğu, Topkapı Sarayı'nın mimari yapısı ve kronolojik gelişmesine yönelik araştırmaları oldukça zorlaştırmaktadır. Yazılı kaynaklar, gravür, resim, fotoğraf gibi görsel malzemeler, yapılar üzerindeki onarım kitabeleri, restorasyonlarda yapılan sondajlar; yapıların ilk yapıldıkları dönem ve geçirdikleri değişikliklerle ilgili ip uçlarına ulaşmamıza olanak sağlamaktadır.

Sarayburnu ve çevresine Prehistorik devirden itibaren yerleşildiğine yönelik bazı bulgulara, 1945-1950 yılları arasında bu bölgede yapılan kazılarda rastlanılmıştır (Tezcan, 1989). Daha sonra Antik Yunan döneminde akropolis olan bu alan, Roma İmparatorluğu döneminde aynı amaçla kullanılmıştır. Romalılar pagan antik çağa daima saygı ile yaklaşmışlar ve bu alana yapı yaptırmaktan kaçınmışlardır. Bizans İmparatorluğu döneminde de, bu tapınaklar alanına yeni yapı yapılmaması geleneği devam etmiştir (Kuban, 1996). Bu nedenle Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u fethettiğinde; Sarayburnu kilise ve manastır harabeleri ile ağaç toplulukları olan, boş kullanılmayan bir alan görünümündeydi. Fetihten sonra Fatih, ilk olarak II. Teodosios Halk Meydanı (Tauri Formu) olarak isimlendirilen bugünkü Beyazıt Meydanı'nda İstanbul Üniversitesi'nin bulunduğu yerde, yazılı kaynaklarda adı Saray-ı Atik (Eski Saray) olarak geçen bir saray yaptırmıştır. Ancak bu Saray'ın yapımından kısa bir süre sonra, Sarayburnu'nda Saray-ı Hümayun ya da Saray-ı Cedid (Yeni Saray) olarak adlandırılan, daha sonra da Topkapı Sarayı adını alacak olan yeni bir sarayın yapımına da başlanmıştır (Şeref, 1911; Ethem, 1931; Tezcan, 1989; Kuban 1996; Aslanapa, 1999; Freely, 2003) (Plan 2.1.2; Plan 2.1.3).

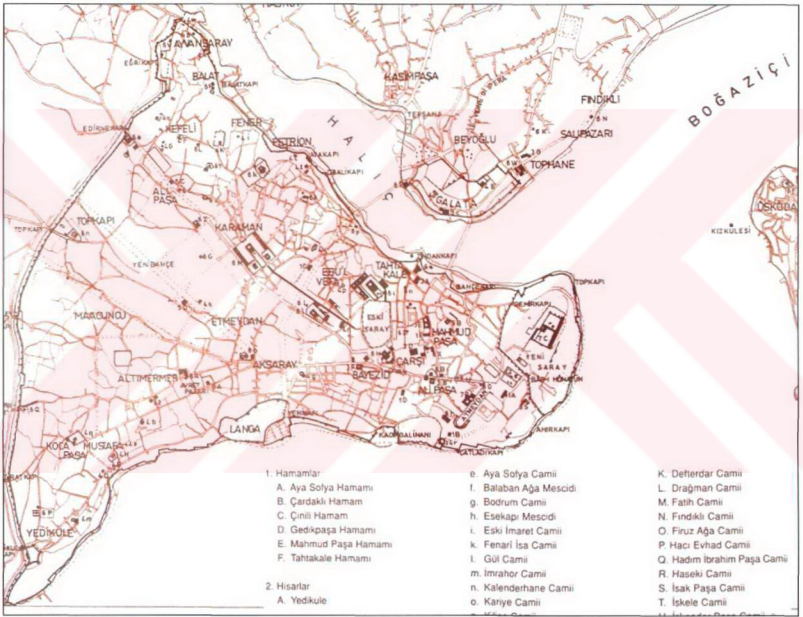

Plan 2.1.2 Kent planı, 1453-1520, Eski ve Yeni Saray'ın yeri (Kuban, 1996)

Topkapı Sarayı ile ilgili ilk yazılı bilgiler Tarihçi Dursun Bey ve Kritovulos'a aittir. Ancak bu konuda en inandırıcı bilgiler Saray'ın Enderun teşkilatında yetişen XIX. yüzyıl tarihçisi Ata tarafından yazılmıştır. Daha sonra Abdurrahman Şeref Bey bu bilgileri yapılar üzerindeki

kitabelerle birlikte değerlendirerek 'Topkapı Sarayı Hümayunu' adı altında topladığı sekiz makale hazırlamış ve TOEM'de yayınlanmıştır (Eldem ve Akozan, 1982; Tezcan, 1989).

Ata tarihine göre; Fatih, ondört yıl Eski Saray'da yaşamış ve 1467'de Yeni Saray'a taşınmıştır (Ata, 1875, Akdeniz, 1995). Eski Saray bundan sonra, Kanuni Sultan Süleyman zamanına kadar padişahın kızları, şehzadeleri ve anneleri tarafından ikametgah olarak kullanılmıştır. Ayrıca saltanat törenlerinin bir kısmı burada yapılmıştır (Resim 2.1.1). Günümüze kadar ulaşamayan Eski Saray'ı anlatan kaynaklar; bu yapıda bulunan köşklere, hamamlardan, çeşmelerden, meyve bahçelerinden bahsetmektedir (Peirce, 1998).

Plan 2.1.3 Kent planı XV-XVI yüzyıllar, Eski ve Yeni Saray'ın yeri (Wiener, 2002)

Yine 1758-1833 yılları arasında yaşamış olan İnciyan ve Kömürçüyan; Eski Saray'ın Süleymaniye ve Beyazıt Camileri arasında üçüncü tepenin üzerinde kurulduğunu, bir mil uzunluğunda muntazam olmayan sekiz köşeli surla çevrildiğini ve bu surla üzerinde de bir tanesi Mercan Çarşısı tarafında olmak üzere dört kapının olduğunu belirtmekte ve eski padişahların eşleri ve saraylı yaşlı kadınların burada kaldığından bahsetmektedir (Kömürçüyan, 1988; İnciyan, 1976). Eski Saray'ın törenlerde kullanılması ise, XVII. yüzyılda da devam etmiştir (Naima, 1280; Peirce, 1998). Minyatürlerde ve Matrakçı

Nasuh'un haritalarında da resmedilmiş olan Eski Saray (Resim 2.1.1; Resim 2.1.2), ilk olarak 1540'ta yanmıştır. Bu yangından sonra imparatorluk haremî Yeni Saray'a taşınmıştır (Muller-Wiener, 2002). Eski Saray, 1617'de geçirdiği ikinci büyük yangınla ağır hasar görmüş, yeniden onarılmış ve XX. yüzyıla kadar da Harem-i Hümayun'un ikinci konutu olarak sürekli kullanılmıştır (Kuban, 1996; Artan, 1994).

Resim 2.1.1 Levni'nin minyatüründen Eski Saray'da bir tören
TSM Kütüphanesi, Surname-i Vehbi, A.3593. y. 6b-7a

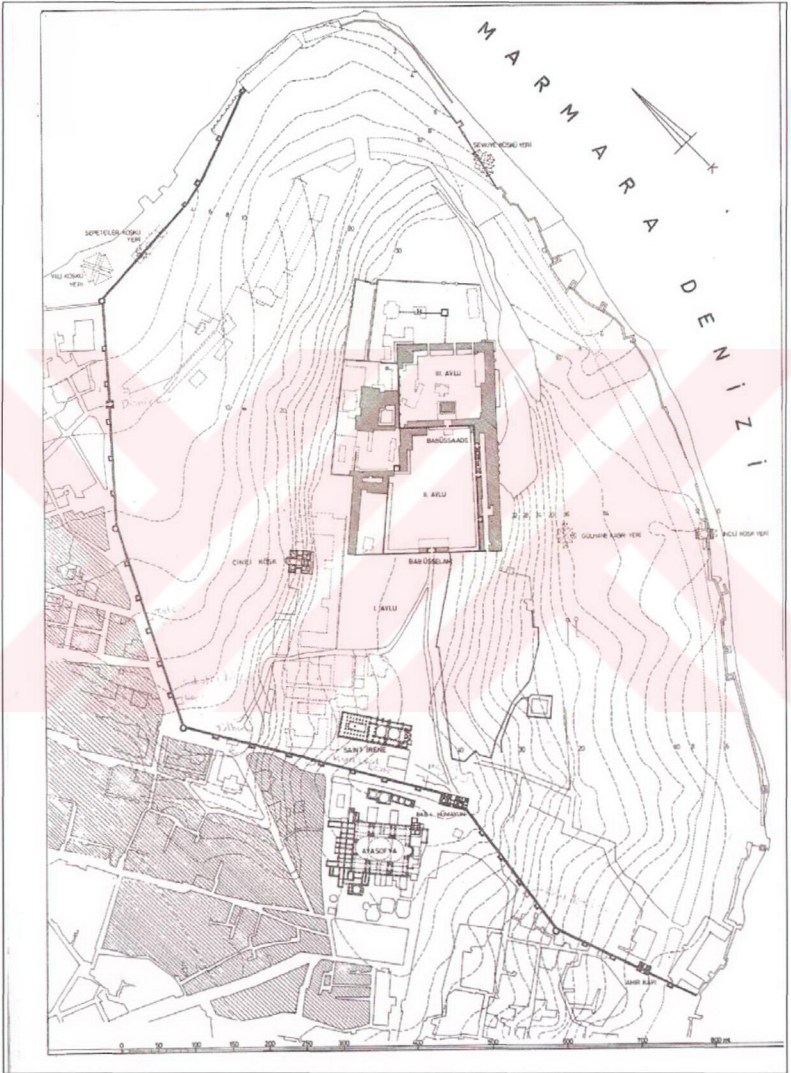
Resim 2.1.2 Matrakçı Nasuh'un İstanbul Haritası
İÜ. Kütüphanesi İÜ. Kütüphanesi, Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn,
T. 5964. y. 8b-9a

Yeni Saray'ın yapımına ilk olarak Sarayburnu'nun en yüksek kotunda oluşturulan düzlükte İç Saray (İç Kale/Ahmedik) denilen çekirdek kısmının yapımı ile başlanmıştır. Daha sonra Saray'ı kara tarafından çevreleyen ikibuçuk kilometre uzunluğundaki Sur-u Sultani diye adlandırılan kara surları yapılmıştır. Bu surlar, İlk olarak Roma İmparatorluğu döneminde yapılan ve Bizanslar tarafından da onarılarak kullanılan sahil surları ile birleştirilmiştir. Saray'ı karadan çeviren surlar üzerinde yirmibeş tane dikdörtgen, bir tane onikigen, iki tane sekizgen burç bulunmaktadır (Yerasimos, 2000). Surlarla çevrili bu alan yaklaşık 699 bin metre karedir (Eldem ve Akozan, 1982) (Plan 2.1.4).

Gerek sahil surları üzerinde gerekse kara surları üzerinde Saray'a giriş ve çıkışları kontrol etmek ve güvenliği sağlamak amacıyla yapılmış kapılar bulunmaktadır. Koltuk kapıları olarak isimlendirilen küçük kapılar dışında bu kapılar, dördü kara surları, üçü de deniz surları üzerinde olmak üzere yedi tanedir. Kara surları üzerindeki kapılar sıra ile; Otluk Kapısı, Bab-ı Hümayun Kapısı, Soğuk Çeşme Kapısı ve Demir Kapı'dır. Deniz surları üzerindeki kapılar da; Topkapı, Değirmen Kapı ve Balıkthane Kapısı'dır (Topkapı Sarayı Müzesi Rehberi, 1933; Eldem ve Akozan, 1982).

İç Kale'nin planlanması, Fatih'in Kanunnamesi'nde belirtilen düzene uygun olarak gerçekleştirilmiştir (Emler, 1963; Akdeniz, 1995). Kaynaklar bu kısmın kesin olarak kara surlarının yapımından önce tamamlandığı görüşünde birleşmektedir. Evliya Çelebi'nin bu iç kale olarak belirlenen çekirdek yapının 1467'de bitirildiği şeklindeki görüşü, Cornelius Gurlitt'in verdiği tarihlerle çakışmaktadır (Gurlitt 1912; Akdeniz, 1995; Evliya 2004). Yine Topkapı Sarayı'nda bulunan kitabeler, Çinili Köşk'ün üzerindeki 1472 ve Bab-ı Hümayun üzerindeki 1478 tarihli kitabeler, Fatih döneminde Saray'ın yapımına başlandığı görüşünü doğrulamaktadır (Altındağ, 1982; Eldem ve Akozan, 1982).

Saray'ın; bugün izlediğimiz set bahçelerinden oluşan bir topografya üzerine oturan birbirinden bağımsız avlular ve avlu etrafındaki revaklara açılan çeşitli mekanlar ile irili ufaklı serpiştirilmiş köşklere meydana gelen yerleşim düzeninin, Fatih dönemindeki ilk yerleşim sisteminin (Plan 2.1.4) aynı olduğu, Saray'ın dört yüzyıl gibi kullanıldığı uzun zaman dilimi içerisinde yapılan bir çok yeni köşk ve kaldırılan yapılara rağmen ana plan şemasının büyük ölçüde değişmediği gözlenmektedir (Plan 2.1.10). Bu durum Saray'ın daha sonraki kullanımlarında yapılan yeni yapıların, Saray'ın ilk yapıldığı dönemin genel yerleşim düzenine bağlı kalınarak yapılmasından kaynaklanmaktadır (Kuban, 1996).

Plan 2.1.4 Sur-u Sultani içinin Fatih dönemindeki görünümü (Eldem ve Akozan, 1982)

Burada; önceden ve bir defada karar verilerek kesinlik kazanan bir planın uygulanma sürecinden farklı olarak, süreklilik düşüncesi içinde hem birbirini tamamlayan hem birbirinden farklılaşan mekanların oluşumu söz konusudur (Tansuğ, 1983). Ancak bu uygulama sürecindeki süreklilik düşüncesine rağmen, değişmeyen temel yaklaşım mekan düzenine yansıyan, sosyal hiyerarşidir. Bu yansıma halkın kullandığı genel mekanlardan padişahın kullandığı özel mekanlara doğru son derece etkili olarak izlenebilmektedir (Akdeniz, 1995).

Topkapı Sarayı'nın mekan düzenin oluşumunda etkili olan gelenekler konusunda araştırmacıların yaklaşımları çeşitlilik göstermektedir. Kuban, İslam devleti geleneklerine uygunluğu vurgulayarak, kökeninin peygamber evine indiğini ve planın ise tümüyle işlevsel olduğunu belirtirken (Kuban, 1996), Ögel, Saray'ın Türk evi ile belirgin ortaklığı üzerinde durmaktadır (Ögel, 1988). Seçkin ise, Fatih'in çağdaşı Dursun Bey'in Tarih-i Ebu'i Feth Sultan Mehmed Han isimli eserinde anlatılan Osmanlı Sarayı'nın planlama ilkelerinin Osmanlı kamp düzeni ile bağlantısına katılmamakta 'çadırılı ordugah düzeninin Osmanlı Sarayları için doğrudan belirleyici olmadığı' görüşünü ileri sürmektedir (Seçkin, 1991).

Saray'ın Birinci Avlu'suna, Ayasofya önünde bulunan anıtsal Bab-ı Hümayun Kapısı'yla girilir. Mimari biçimlenişi ve saray mimarisindeki konumuyla simgesel niteliğe sahiptir (Seçkin, 1990). Fatih döneminde yapılan Kapı'nın, üst katındaki köşk'ün bir kısmı 1866'da yanmıştır. Köşk'ün geri kalan kısımları da 1924'te çıkan ikinci bir yangınla tamamen yok olmuştur. Sabah namazından sonra açılarak akşam namazından önce kapanan Bab-ı Hümayun'un güvenliği, Kapı Ağaları tarafından sağlanırdı. Bu yapıdaki mekanlar ve üzerindeki köşk kısmı, Beytülmal ve Bab-ı Hümayun hazinesi olarak kullanılmıştır (Altındağ, 1982, ; Tezcan, 1989) (Resim 2.1.3).

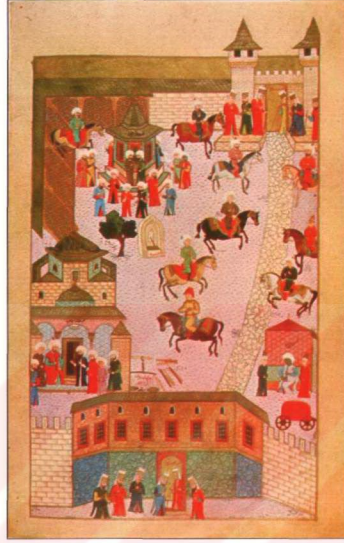
Resim 2.1.3 Fossati'nin bir resmi; Bab-ı Hümayun'un üstündeki köşk ve Çizme Kapısı tarafındaki yanan yapılar gözükmektedir.

Bab-ı Hümayun'dan sonra hemen sağda Birinci Avlu'nun Marmara Denizi cephesinde Maliye Nezareti ve Enderun Hastanesi vardı (Tavernier, 1984). Bu yapılar yakınlarındaki Çizme Kapısı'yla birlikte 1866 yılındaki yangında ortadan kalkmıştır. Yine kaynaklarda aynı yerde Enderun'daki iç oğlanlara hizmet eden acemi oğlanlara ait koğuşlardan bahsedilmektedir. Akdeniz, Fossati'nin XIX. yüzyıla ait resminde (Resim 2.1.3) Bab-ı Hümayun'dan Birinci Avlu'ya girilince görülen ve günümüze kadar ulaşamayan kiremit çatılı yapıların acemi oğlanlara ait olduğu görüşündedir (Akdeniz, 1995).

Çizme Kapısı'ndan itibaren Marmara Denizi cephesinde devam eden ihata duvarlarının arkasında, Saray'a ekmeç ve simit üreten Has Fırın, Has Fırın Camisi, ve bu bölümde çalışan görevlilerin kaldığı mekanlar, Bab-ı Hümayun'un solunda Aya İrini ile sur duvarları arasında ise Saray'ın odun ihtiyacını karşılayan Odun Ambarları, Hasırcılar, Neccar Ocakları bulunmaktaydı (Altındağ, 1982). Fırınlardan sonra Dolap Ocağı'na doğru devam eden kısımda kilercilerin, tavukçuların, şerbetçilerin, buzcuların ve mutfaklarda çalışan ustaların işlikleri vardır (Akdeniz, 1995; Kömürçüyan, 1988). Yine burada, hayvan gücünden yararlanılarak çalıştırılan bir sistemle suyun kuyularda toplandığı Dolap Ocağı'nda; biri Fatih Sultan Mehmed diğeri Kanuni Sultan Süleyman zamanına ait olduğu düşünülen iki kuyu bulunmaktadır (Bilge, 1969; Altındağ, 1982; Tezcan, 1989). Vaktiyle burada olduğu bilinen bostancılara ait binalar, Dolap Ocağı Camisi, Kapı Ağası Kasrı günümüze kadar ulaşmadan yok olmuşlardır (Tezcan, 1989). Günümüze kadar hiçbirisi ulaşmayan bu yapıların tam yapım tarihleri belli olmamakla birlikte; Necipoğlu ve Akdeniz XVI. yüzyıl belgelerinde hasırhaneden bahsetmektedirler (Necipoğlu, 1985; Akdeniz, 1995). Hasırcı Ocaklarının, cami, hamam, hasta odası ve hasırların dokunduğu koğuşlardan oluşan bir yapı topluluğu olduğu bilinmektedir (Uzunçarşılı, 1984; Necipoğlu 1985; Akdeniz, 1995). Ayverdi'de bu yapıların Saray'ın ilk inşasında yapılmış olması gerektiği görüşünde olmasına rağmen Fatih dönemine ait olup olmadığının kesin olarak bilinemediğini belirtmektedir (Ayverdi, 1989).

Odun Anbarı'yla ilgili olarak ise, Hünername'de (1584) miri odun terazisi geçerken (Resim 2.1.4), Evliya Çelebi (Evliya, 2004) ve Tavernier'de (Tavernier, 1984) bu ambarların varlığına değinmektedir. Bu yapıların hemen önünde uzun yıllar silah deposu olarak kullanılan St. İrene Kilisesi yer almaktadır. Daha önce Çinili Köşk'ün yakınında bulunan Darphane binaları ise 1665'te Birinci Avlu'daki yerine taşınmıştır. Bugün gördüğümüz Darphane binaları, ampir üslubuyla Krikor Balyan tarafından yapılmıştır (Eldem 1968; Tuğlacı, 1981). Birinci Avlu'da bulunan ve yine günümüze kadar ulaşamayan diğeri bir yapı Deavi Kasrı ya da Kağıt Emni Kulesi diye adlandırılan vezirlerden birisinin halkın

şikayetlerini dinlediği ve şikayet dilekçelerini topladığı yapıdır (Eldem ve Akozan, 1982). Hünername'deki minyatürde de (Resim 2.1.4) görülen bu Kasır'ın temel kalıntılarına 1976'da yapılan bahçe düzenlemesinde ulaşılmıştır (Tezcan, 1989).

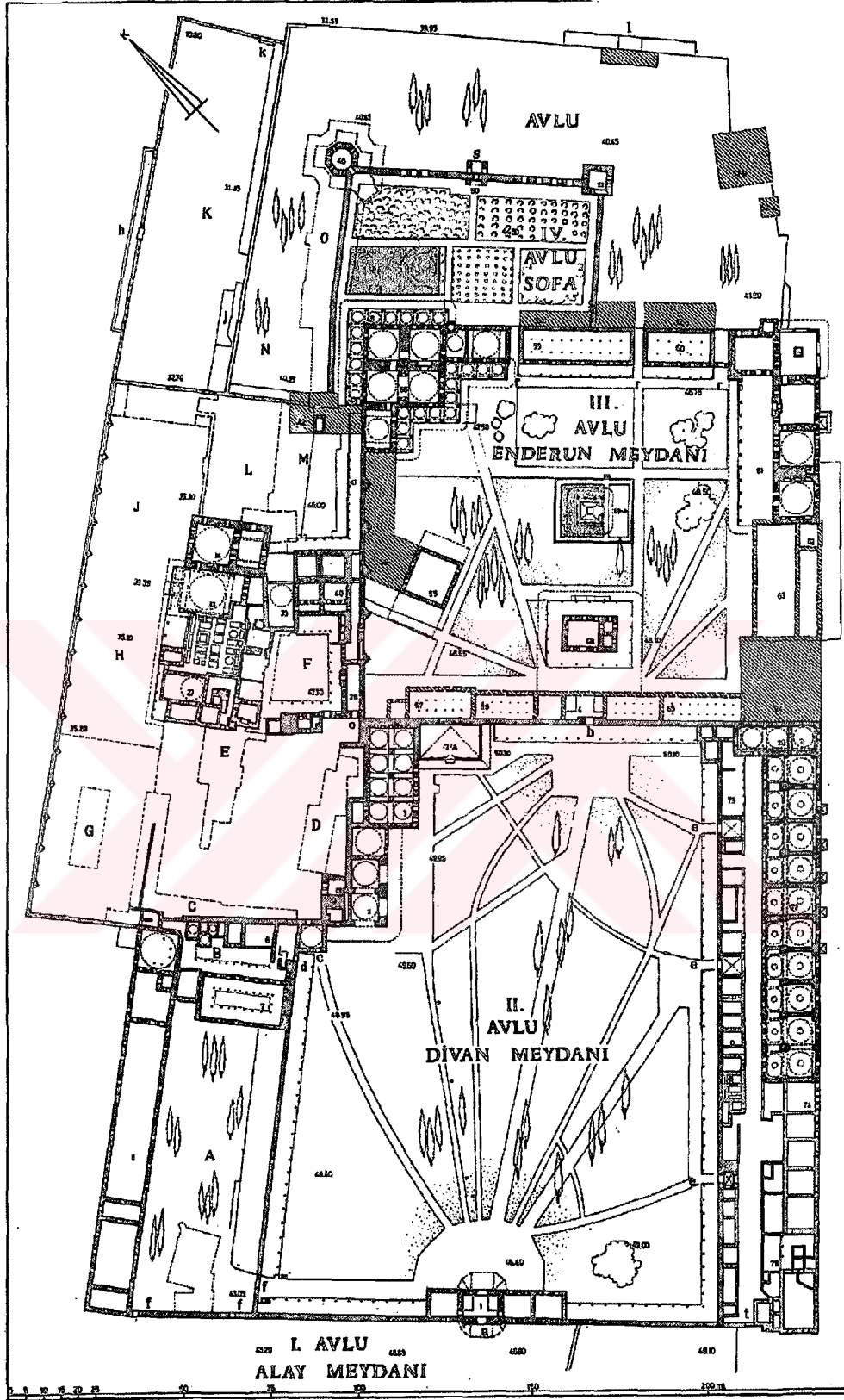
Resim 2.1.4 Hünername'de Birinci Avlu'nun görüntüsü

Birinci Avlu'dan İkinci Avlu'ya Bab-üs Selam (Orta Kapı) ile girilir. İlk yapılış tarihi Fatih dönemine kadar uzanan Kapı, 1489 tarihli Hartman Schedel'in ağaç baskısı'nda iki tarafına eklenmiş kulelerle birlikte görülmektedir (Resim 2.1.5) (Oberhummer 1902; Akdeniz, 1995). Bu kapıyla; sadece sultanların atla girebildiği resmi saray işlerinin yürütüldüğü Divan Meydanı/Kese Meydanı ya da Adalet Meydanı diye adlandırılan İkinci Avlu'ya geçilir. Bu Avlu ve çevresindeki yapılar da Fatih döneminde İç Saray'ın yapılış sırasında oluşmuştur. (Eldem ve Akozan, 1982; Ayverdi, 1989) (Plan 2.1.4)

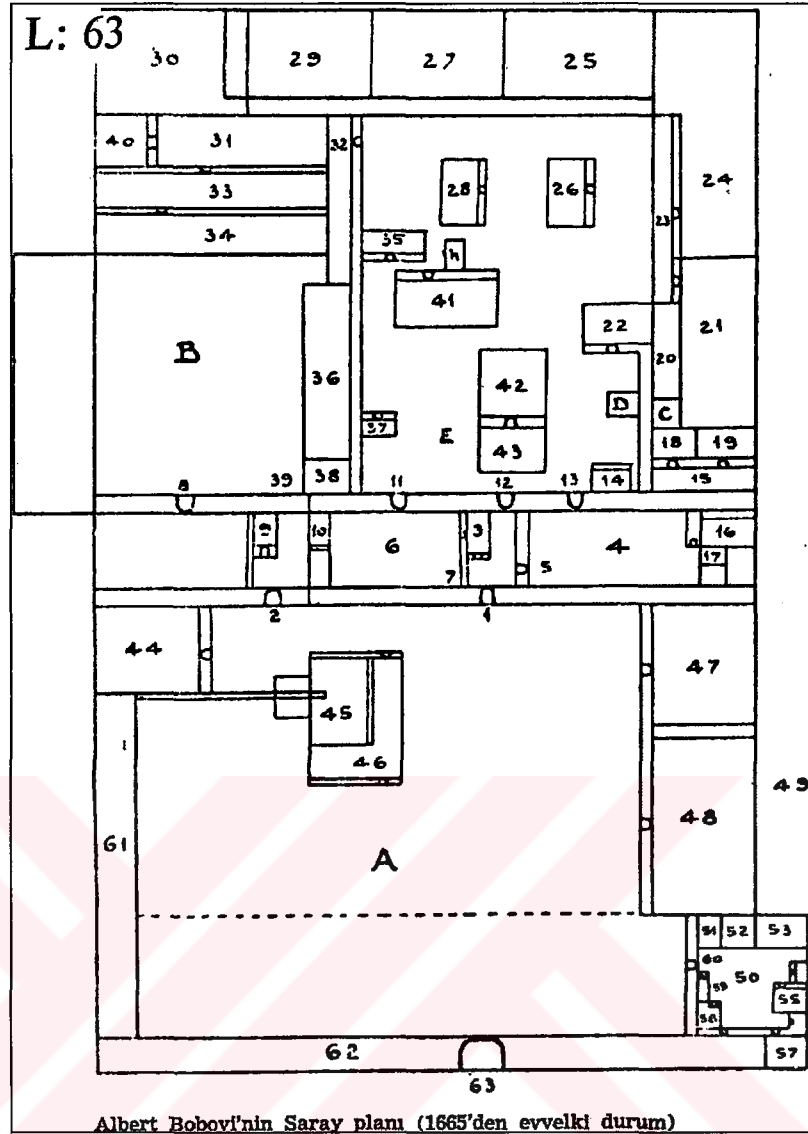
İkinci Avlu'da Saray'ın silüetinde çok etkili olan yapılardan bir tanesi, yine ilk yapılış Fatih dönemine uzanan Adalet Kulesi'dir (Kasr-ı Adil-Tarassut Kulesi). İlk yapıldığında çok yüksek olmayan küçük bir köşk görünümündeyken (Resim 2.1.6) daha sonra yükseltilmiş ve Avrupa mimarisi özelliklerinde bir seyir köşkü haline getirilmiştir (Eldem ve Akozan, 1982; Sezer, 1992). Yine Kule'nin hemen ilerisinde, Dış Hazine ile Bab-üs Saade (Akağalar Kapısı) arasında, bugün yerinde mevcut olmayan Eski Divan binası bulunuyordu (Ayverdi, 1989) (Plan 2.1.5) (Resim 2.1.6).

Bab-üs Selam (Orta Kapı)'dan girilince İkinci Avlu'nu sağında önemli bir hizmet yapıları olarak Saray Mutfakları bulunmaktadır. Kendisine ait dar ve uzun bir sokağı andıran bir avlusu vardır. Üç tane geçitle İkinci Avlu'ya bağlanır. İlk olarak Fatih döneminde (Plan 2.1.4) yapılan Saray Mutfakları III. Murad döneminde 1574'te geçirdiği yangından sonra yapılan onarımlarda büyütülmüştür (Eldem ve Akozan, 1982; Ayverdi, 1989) (Plan 2.1.5). İkinci Avlu'nun solunda yaklaşık beş metre aşağıda Has Ahırlar kompleksi bulunmaktadır. Bu yapı topluluğu; kırma çatılı ince uzun bir yapı olan Has Ahırlar, İmrahor Odası ve Raht-ı Hümayun Hazinesi'nden meydana gelmektedir. Has Ahırlar'ın kuzeyinde, daha üst bir kotta Zülüflü Baltacılar Ocağı bulunmaktadır. Has Ahırlar ve Zülüflü Baltacılar'ın Fatih devri yapısı olduğu düşünülmektedir (Eldem ve Akozan, 1982; Ayverdi, 1989) (Plan 2.1.4). I. Mahmud döneminde 1734'ten sonra Has Ahırlar'da bazı fonksiyon değişiklikleri olmuştur. Önceleri Yakalı Baltacılar Koğuşu daha sonra memur ve katiplerin çalışma yeri, daha sonra da Harem Ağaları Koğuşu olarak kullanılmıştır. Has Ahırlar Avlusu'nun İkinci Avlu'ya bağlandığı geçit kısmına yakın bir yere 1730'da Beşir Ağa Camisi ile Hamam'ı yapılmıştır (Akdeniz, 1995) (Plan 2.1.10).

Üçüncü Avlu'nun oluşumu da Fatih dönemine rastlar (Plan 2.1.4). 118x130 metre boyutlarında kareye yakın formdaki bu Avlu'ya anıtsal bir kapı olan Bab-üs Saade (Akağalar Kapısı) ile girilir (Eldem ve Akozan, 1982; Altındağ, 1982). Saray'ın Enderun teşkilatının (Harem-i Hümayun) bulunduğu bu avlu İkinci Yeri diye de adlandırılır. Fethedilen ülkelerden devşirme olarak getirilen oğlan çocukları önce Galatasaray ve İbrahim Paşa Sarayı'na gönderilir, bunların içerisinde vücut özellikleri ve karakterlerine göre seçilen en iyileri padişahın oturduğu Saray'a gönderilmek üzere ayrılırdı. Bu çocuklar Enderun Avlusu'nda bulunan Büyük Oda ve Küçük Oda'larda başlayan mutlak bir disiplinle bir hizmet veya sanat dalında yetiştirilmek üzere eğitilirdi (İnalçık, 2003). Devletin idari işlerinde görev alacak kişiler de XIX. yüzyıl başlarına kadar burada eğitilmiştir (İhsanoğlu, 1998). Bu Avlu 1665 ve 1856 tarihlerinde iki büyük yangından sonra büyük değişiklik geçirmişti. 1665'ten önce Polonya kökenli Bobovi tarafından hazırlanan, İkinci ve Üçüncü Avlu'nun durumunu gösteren plan çok şematik olmasına ve yapıların oranları ile ilgili hatalar içermesine rağmen bugün yerlerinde mevcut olmayan yapılar hakkında bize bir fikir vermektedir (Bobovius, 2002) (Plan 2.1.6). Üçüncü Avlu'da bulunan yapılar bundan sonra büyük değişikliği 1856 yılında çıkan yangından sonra yapılan onarımlarda geçirmiştir. Dr Miller'in saray mimarı tarafından çizilmiş olabileceğini ileri sürdüğü Enderun Avlusu'nu gösteren 1890 tarihli plan bu değişiklikleri göstermektedir (Plan 2.1.7) (Eldem ve Akozan 1982).

Plan 2.1.5 XVIII. yüzyılın ilk yarısında Topkapı Sarayı'nın görünüşü, Topkapı Sarayı Bir Mimari Araştırma adlı kitaptan alınmıştır (Eldem ve Akozan 1982).

Plan 2.1.6 Albert Bobovi'nin Topkapı Sarayı'nın 1665'den önceki durumunu gösteren planı
(Eldem ve Akozan, 1982)

1. Bab-üs Saade, 2. Harem Dairesi Arabalar Kapısı, 3. Baş Kapı Ağası Dairesi, 4. Büyük Odalılar Koğuşu, 5. Kum Kapısı (Büyük Oda arka kapısı), 6. Küçük Oda, 7. Küçük Oda arka kapısı, 8. Cariyeler Dairesinin İkballer Taşlığma açılan kapısı, 9. Kızlarağası Odası, 10. Hizmetkar ve Harem Ağalarının Abdest yeri, 11. Küçük Odanın Üçüncü Avlu'ya açılan kapısı, 12. Bab-üs Sade karşısındaki büyük kapı, 13. Büyük Odanın Üçüncü Avlu'ya açılan kapısı, 14. Saray Kethüdası Dairesi, 15. Karaağaların bulaşık yıkadıkları ve askeri talim yaptıkları yer, 16. Fonksiyonu belli değil, 17. Fonksiyonu belli değil, 18. Akağalar ve zülüflü ağaların ortak mekanı, 19. Sultan Selim Hamam ve külhanı, 20. Seferli Koğuşu, 21. II. Sultan Selim Hamamı, 22. Musuki Darüthalimi (yok olmuştur), 23. Hazine-i Hümayun önündeki mermer direklik, 24. Hazine-i Hümayun, 25. Hazine-i Hümayun Sofası, 26. Esvap ve gümüş işlemeleri usta dairesi (yok olmuştur), 27. Hazine-i Hümayun Kethüdası dairesi, 28. Hazine-i Hümayun Kethüdası kulları dairesi (Kilerli Koğuşu), 29. Hazine-i Hümayun Kethüdası Odası, 30. Kule Köşkü, 31. Has Odalılar Koğuşu, 32. Has Oda önündeki revak, 33. Mabeyn Odası – Selamlık, 34. Haseki Dairesi, 35. Kılıç Taşıyıcının Dairesi, 36. Hünkar Camisi, 37. Esvap Ağası Dairesi, 38. Harem ile harem ağaları ve hizmetkarlar Daireleri arasındaki Kuşane Avlusu, 39. Harem-i Hümayun iç Kapısı, 40. Büyük fiskiyeli havuz, 41. Şahinciler Odası, 42. Arz Odası, 43. Arz Odası revakı, 44. Zülüflü Baltacılar Koğuşu, A. İkinci Avlu, B. Valide Sultan Taşlığı, C. Küçük Mescid, D. Dilsizler Koğuşu, 45. Divan- Kubbealtı, 46. Kubbealtı Revakları, 47. Şekerciler Mutfakı, 48. Genel mutfaklar, 49. Saray bahçesi, 50. Saray Mektebi Hastahanesi, 51. Hastahane Amiri odası, 52. Çamaşırcılar Yatakhane, 53. Hünkar Odası (Has Oda) hademeleri hastahanesi, 54. Hazine Dairesi hademeleri hastahanesi, 55. Büyük Oda hademeleri hastahanesi, 56. Seferliler Hastahanesi, 57. Küçük Oda hademeleri hastahanesi, 58. Hastahane hamamı, 59. Karaağalar Hastahanesi, 60. Hastahane girişi, 61. Eski sipahilere ait hastahane odası, 62. Haberci ve kapıcı dairesi, 63. Bab-üs Sade

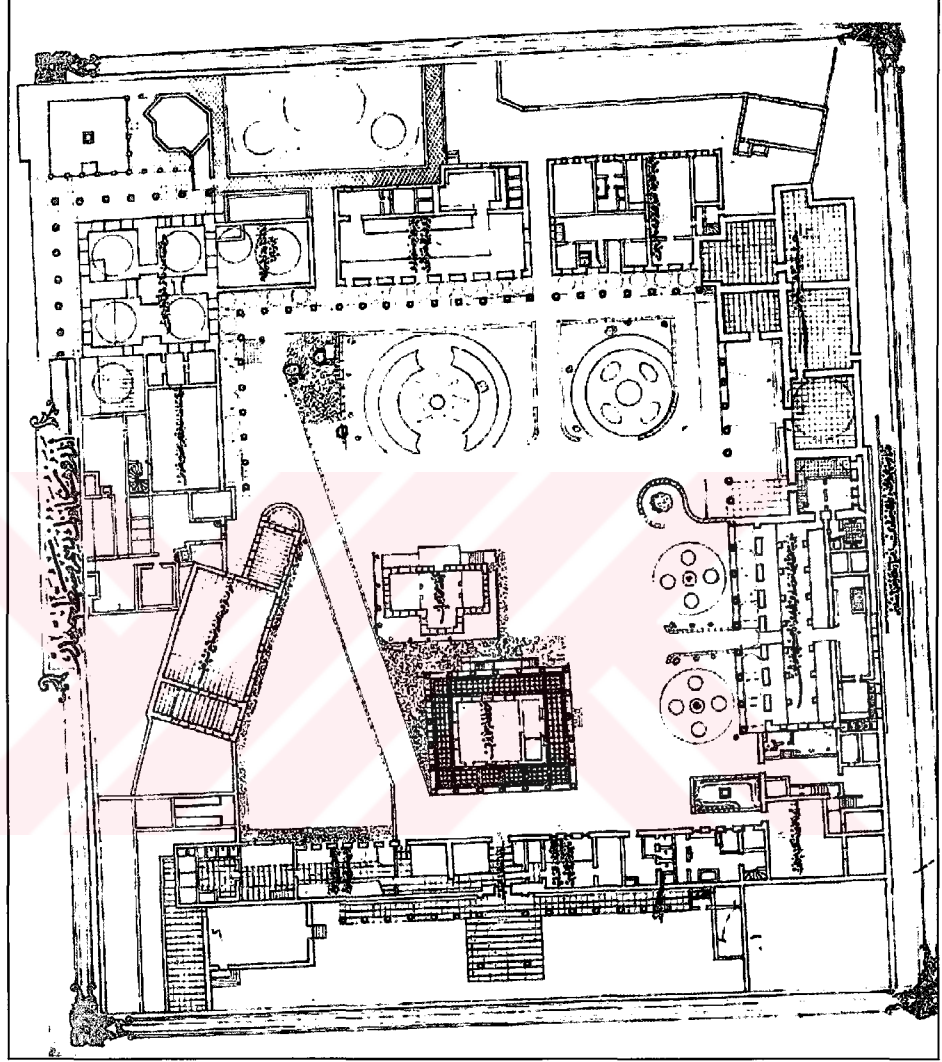
Üçüncü Avlu'da Bab-üs Saade'nin (Akağalar Kapısı) tam karşısında Arz Odası bulunmaktadır. Fatih dönemine ait olan bu yapı Enderun Avlusu'nda yabancılar açık olan tek mekandır (Plan 2.1.4). Divan heyetinin zaman zaman burada toplandığı ve yabancı elçilerin kabul edildiği bilinmektedir. Avlu zemininden yüksekte oluşu nedeniyle III. Ahmed Kütüphanesi'ne bakan cepheden merdivenle çıkılabilmektedir. 1596, 1723, 1807, 1810, 1856 tarihlerinde onarımlar görmüştür (Eldem ve Akozan, 1982; Ayverdi, 1989)

Enderun Avlusu'nun Haliç'e bakan köşesinde Has Oda olarak adlandırılan padişaha ait özel bir daireyle Marmara Denizi'ne bakan köşesinde Fatih Köşkü bulunmaktadır (Eldem ve Akozan, 1982; Ayverdi, 1989) (Plan 2.1.4). Araştırmacıların Fatih Köşkü'nün bodrum katının Bizans yapısı olabileceği yönünde ileri sürdükleri görüşleriyle birlikte (Eldem ve Akozan, 1982), avluya açılan katının geleneksel Türk konut mimarisinde dış sofalı konut geleneğine uygun olduğu görülmektedir. Daha sonra bir iç hazineye dönüşen yapının hayat (eyvan) kısmı ve avlu cephesi yapılan ilavelerle değişmiştir. Burada I. Mahmud zamanında yapılan değişikliklerle Elçi Hazinesi için mekan oluşturulmuştur (Plan 2.1.7; Plan 2.1.9)

Has Oda, Enderun Avlusu'nun kuzeybatı köşesinde yer alır. Yapının bodrum katının Fatih döneminde yapıldığı tartışmalıdır. 1665 yangını öncesine ait Bobovi'nin hazırladığı planda (Plan 2.1.5) Has Oda'nın bulunduğu yer Kule Köşkü olarak gösterilmiştir (Eldem ve Akozan, 1982). XVI. yüzyıl başında Üçüncü Avlu kotunda Has Oda'da; Taht Odası, Arzhane, Divanhane ve Şadırvanlı Sofa bulunmaktadır. Kare şeklinde olan bu dört mekanın örtü sistemi olarak kubbe seçilmiştir. Yapı Üçüncü Avlu, ve Havuzlu Taşlık cephelerinde geniş revaklara açılır. Has Oda'nın batı kısmında Has Odalılar Koğuşu ve Destimal Odası yer almaktadır (Plan 2.1.10). Yavuz Sultan Selim'in 1517'de yapılan Mısır Seferi'nden sonra, Kutsal Emanetler'in Osmanlılar'ın eline geçmesiyle birlikte bu yapı; Emanetler'in saklandığı ve bazı törenlerin yapıldığı bir mekan olarak kullanılmıştır. Bu çok özel simgesel değeri olan eşyaların bakım ve güvenliği ise, Has Odalılar tarafından sağlanmıştır. Ancak araştırmacılar; III. Murad yatak odasının, buradan Harem Dairesi'ndeki Hünkar Sofası'nın bitişiğinde yapılan köşke taşınmasından sonra da, bu yapının sultanlar tarafından zaman zaman kullanıldığından, bazı toplantı ve eğlencelerin bu mekanda düzenlendiğinden bahsetmektedirler (Ata 1875, Akdeniz, 1995, Evliya, 2004).

Bu temel yapılardan başka Üçüncü Avlu'da önemli bir yapı grubunu; devşirme yoluyla seçilen Hristiyan gençlerin gerek Saray'da gerekse Osmanlı devlet teşkilatında görevlendirilmek üzere Türk İslam geleneğine göre eğitildikleri koğuşlar oluşturmaktadır. Bobovi'nin 1665'ten önce Enderun Avlusu'nun durumunu gösteren planında; Bab-üs

Saade'nin sağında Büyük Oda Hademeleri Koğuşu, solunda ise Baş Kapı Ağası Dairesi ile acemi oğlanların eğitildiği Küçük Oda bulunmaktadır (Plan 2.1.6). 1856 yangınından sonra Üçüncü Avlu'yu gösteren planlarda Bab-üs-Saade'nin sağında Bab-üs Saade Ağası ve Kulları Dairesi onu yanında Enderun Mektebi yer almıştır. Kapı'nın solunda ise Akağalar Hademesi ve Akağalar Koğuşu bulunmaktadır (Plan 2.1.7).

Plan 2.1.7 Enderun Avlusu'nun XIX. yüzyıl ortalarına ait planı (Eldem ve Akozan, 1982) Fatih Köşkü revakların bir kısmı kapatılarak oluşturulan Elçi Hazinesi ve Kuşhane'nin önünde yapılan yeni binalarla Kapı Ağası Hamamı'nın önünün kapatılması sonucu meydana gelen yeni durum görülmektedir. İkinci Avlu'da Eski Divan binası henüz kaldırılmamıştır. Albert Bobovi'nin planında avlu ortasındaki yapıların büyük çoğunluğu yok olmuştur.

Yine Avlu'nun Marmara Denizi cephesinde Bobovi'nini planında görülen Sultan II. Selim Hamamı'nın yerini 1856 yangınından sonra Seferli Koğuşu almıştır. Yine Hazine-i Hümayun Sofası, Hazine-i Hümayun Kethüdalığı Kulları Dairesi, Hazine-i Hümayun Kethüdası Dairesi, Hazine-i Hümayun Hademeleri kulları birinci koğuşu, Hazine-i Hümayun Kethüdası Odası, Silahdar Hazinesi olarak değişmiştir (Plan 2.1.6; Plan 2.1.7). Üçüncü Avlu'da Fatih dönemine

ait önemli bir yapı da Ağalar Camisi'dir. Dikdörtgen planlı olan bu cami, avlu içinde dik açılı kesişen akslara göre düzensiz bir çıkıntı oluşturmaktadır (Plan 2.1.5).

Araştırmacılar Dördüncü Avlu'nun da Fatih döneminde olduğu fikrinde birleşmektedir (Plan 2.1.4). Bu Avlu'nun Marmara Denizi cephesindeki duvarı üzerinde bulunan iki yapıdan birisi bugüne kadar kare plan özelliğini koruyarak gelebilen Baş Lala Kulesi'dir. Daha sonra Hekimbaşı Odası olarak isimlendirilen kare planlı bu taş Kule'nin örtü sistemi kullanıldığı süreç içinde yenilenmiş ve kırma çatılı basık bir şekil almıştır. Aynı avluda bu döneme ait ikinci yapının, bugün üzerine Bağdat Köşkü'nün oturduğu sekizgen planlı ve kalın beden duvarlarına sahip ikinci bir kule olduğu düşünülmektedir (Plan 2.1.5).

Yine Dördüncü Avlu'nun kuzey doğusunda Fatih tarafından yaptırılan önemli bir yapı, iki eyvanlı orta sahanlı Üçüncü Yeri Köşkü'dür. Bu Köşk IV. Mehmed zamanında yıktırılmış ve yerine Çadır Köşkü yapılmıştır. Bugün aynı yerde gördüğümüz Mecidiye Köşkü ve Esvap Odası ise Sultan Abdülmecid tarafından yaptırılmıştır (Eldem ve Akozan, 1982; Tezcan, 1989) (Plan 2.1.10).

Harem Dairesi Saray'da padişahın ailesiyle birlikte özel hayatının geçtiği bölümdür. İkinci Avlu'nun solunda Haliç cephesinde yer alır. Harem Dairesi'nin kimin zamanında kurulduğu hakkında çok kesin bilgiler olmamakla beraber, Fatih Sultan Mehmed'in ailesini henüz tamamen Eski Saray'dan Topkapı Sarayı'na getirmeden evvel şehzadeler ve onların eğitimi ile ilgili bazı binaları Saray'da yaptırmış olabileceğine ilişkin öngörüler araştırmacılar tarafında ileri sürülmektedir (Anhegger, 1986). Anhegger, Harem Dairesi'nde yaptığı restorasyonlarda Fatih dönemine ait olduğu kesin olarak bilinen ancak hangi maksatla kullanıldığını saptayamadığı yapı kalıntılarından bahsetmektedir (Anhegger, 1979). Yine Harem Dairesi'nin oluşumu hakkında farklı bir görüş; tıpkı iç oğlanların eğitim gördüğü Enderun'da olduğu gibi, fiziksel özellikleri ve zekaları ile sivrilmiş genç kızların yetiştirildiği Saray-ı Duhteran'ın (Kızlar Sarayı) Harem Dairesi'nde kurulduğu yönündedir (Yerasimos, 2000; Necipoğlu, 1985; Peirce, 1998) Yine araştırmacılar; Harem Dairesi'nin ilk yapılarının Fatih döneminde, Haliç'e bakan cephesi açık bırakılmış olan Valide Sultan Taşlığı etrafında olduğu görüşünde birleşmektedir.

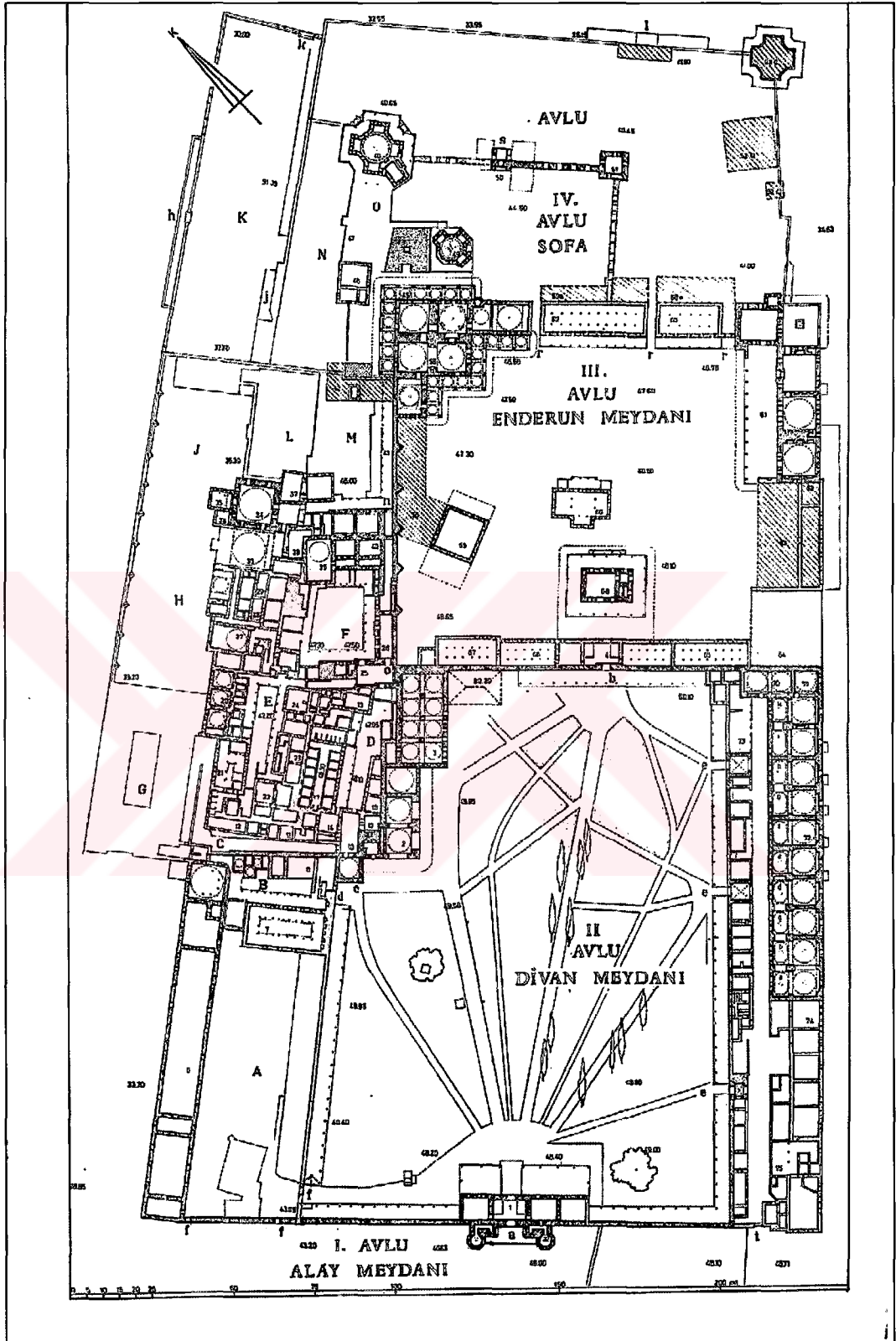
Harem Dairesi'nin padişahın özel hayatı ile ilgili bir bölüm olması nedeniyle resmi saraydan ayrılması istenmiş; bu nedenle ana girişi ile resmi saray arasına Karaağalar, Hazine Darı Ağaları, Musahipler, Dilsizler, Cüceler, Şehzadeler Mektebi, Darüssaade Ağaları'na ait odalar yerleştirilmiştir (Anhegger, 1986). Fatih döneminde Saray'ın kendi yapı topluluğundan bağımsız bir köşk olarak Çinili Köşk yapılmıştır. Bundan sonra Saray'ın giderek artan

nüfusuna paralel olarak; ilk yapılan yapıların eklemelerle büyütüldüğünü, ya da bölmelerle yeni mekanlar yaratıldığını, ayrıca Harem Dairesi'nde çok yoğun olarak yeni yapılar yapıldığını görmekteyiz.

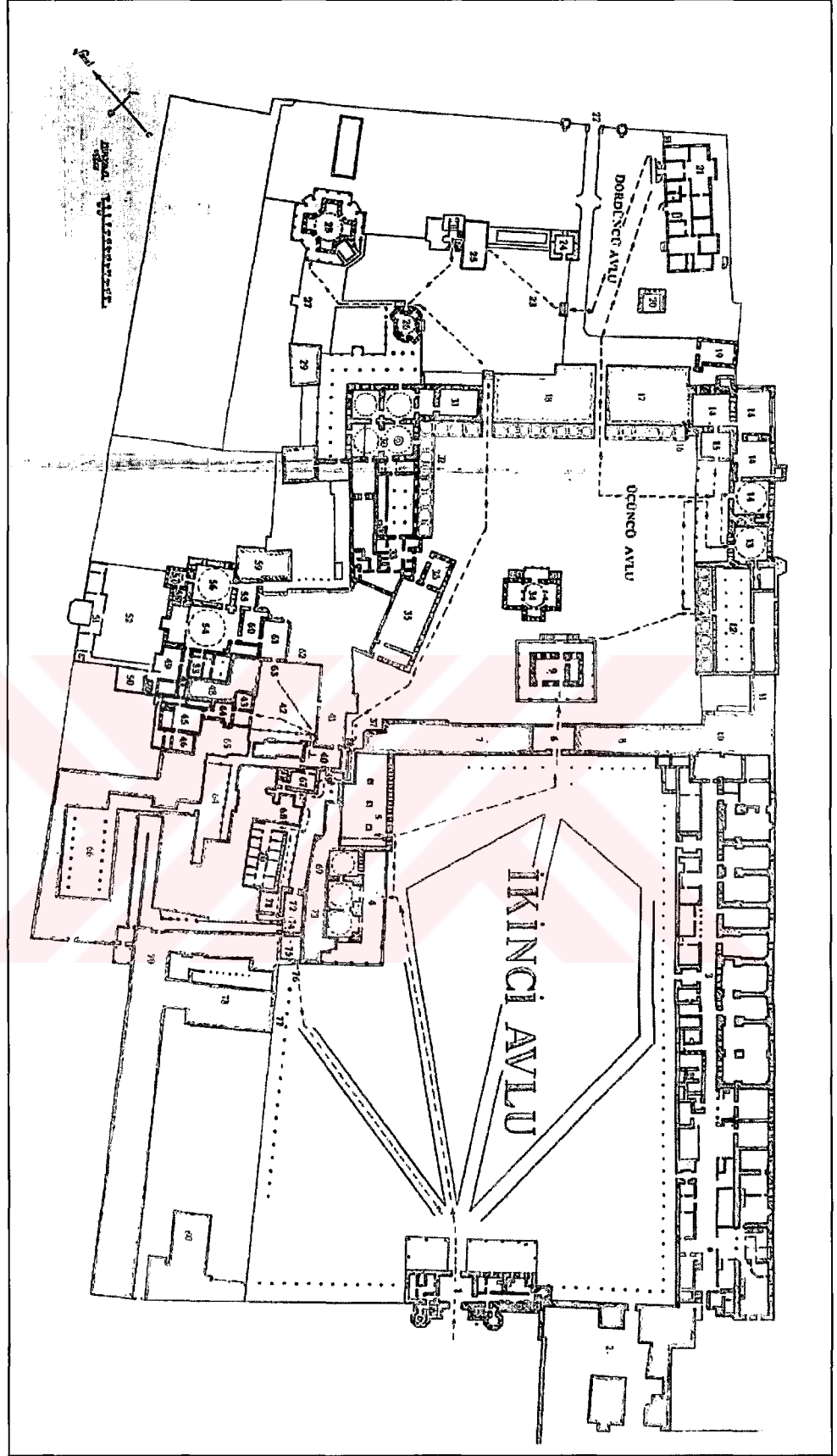
Saray Mutfakları, Bab-üs Selam Kapısı, Kubbealtı bugünkü mimari görünümünü onaltıncı yüzyılda kazanmıştır (Sezer, 1992). Harem Dairesi'nde tarihi saptanabilen en eski yapı 1578/1579 da inşaa edilen III. Murad Yatak Odası ya da Havuzlu Köşk diye adlandırılan yapıdır (Yerasimos, 2000). III. Murad dönemi Harem Dairesi'nin yeni yapılarla büyütüldüğü bir dönemdir. Valide Sultan Dairesi'nden Has Oda'ya kadar olan bölümde Valide Taşlığı çevresindeki Hasekiler Dairesi, Cariyeler Dairesi, Mutfak, kiler, çamaşırlık bu dönemde yapılan ilave yapılarıdır (Eldem ve Akozan, 1982).

IV. Murad döneminde Saray'ın Dördüncü Avlu'sunda bulunan Havuzlu Taşlık'ta iki önemli köşk yapılmıştır. Bunlardan bir tanesi Bağdat Seferi diğeri Revan Seferi anısına yapılan Bağdat ve Revan Köşklidir. Havuzlu Taşlık'ın Haliç cephesine Sultan İbrahim zamanında İftariye Kameryesi ilave edilmiştir (Eldem ve Akozan 1982) (plan 2.1.8) (Plan 2.1.10).

Sultan I. Ahmed döneminde Üçüncü Avlu'da önemli bir yapı olarak Havuzlu Köşk'ün yerine Enderun Kütüphanesi (Eldem ve Akozan, 1982), Sultan I. Mahmud döneminde Has Ahırlar'ın bulunduğu avluda Beşir Ağa Camisi ile Hamamı, Sultan I. Abdülhamid döneminde de III. Osman Taşlığı'na bakan özel bir mekan ile Altın Yol üzerinde Gözdeler Dairesi yapılmıştır. Gözdeler Dairesi'nin yapımı sırasında Altın Yol genişletilmiştir. Sultan III. Selim zamanında da, yine III. Osman Taşlığı'na bakan III. Selim Dairesi, I. Abdülhamid Odası'na bitişik olarak ilave edilmiştir. Bu mekan Saray'ın, Türk rokokosunun en seçkin örneklerinin bulunduğu kısmıdır (İrez, 1990). Yine III. Selim'in annesine ait, Mihrişah Sultan Odası'nda Osmanlı resim sanatının örneklerine rastlanmaktadır (Çığ, 1976). XIX yüzyılda Sultan II. Mahmud döneminde Saray'ın simgesel bir yapısı olan Adalet Kulesi'nin Avrupa mimarisi özelliklerinde yeniden biçimlendirilmiştir. II. Mahmud zamanında yapılan önemli bir yapı Sur-u Sultani üzerinde bulunan Alay Köşkü'dür. Köşk daha önce Fatih zamanında yapılan ve III. Murad zamanında yenilenen eski köşk yıktırılarak onun yerine Ampir üslupla yeniden yapılmıştır. Saray'a yapılan en son ilave yapı ise; XIX yüzyıl ortalarında Dördüncü Avlu'da Fatih döneminden kalan Çadır Köşkü'nün temel kalıntıları üzerine Sultan Abdülmecid (1839-1863) tarafından yaptırılan Mecidiye Köşkü'dür. Bu Köşk'te tamamen Avrupa mimarisi özelliklerini taşımaktadır (Eldem ve Akozan, 1982). 1856'da Üçüncü Avlu'da çıkan yangın avluda büyük değişikliklere neden olmuştur. Arz Odası, Enderun Mektebi, Akağaların odaları, Sofa Camisi bu yangından sonra onarılmıştır (Müler-Wiener, 2002).

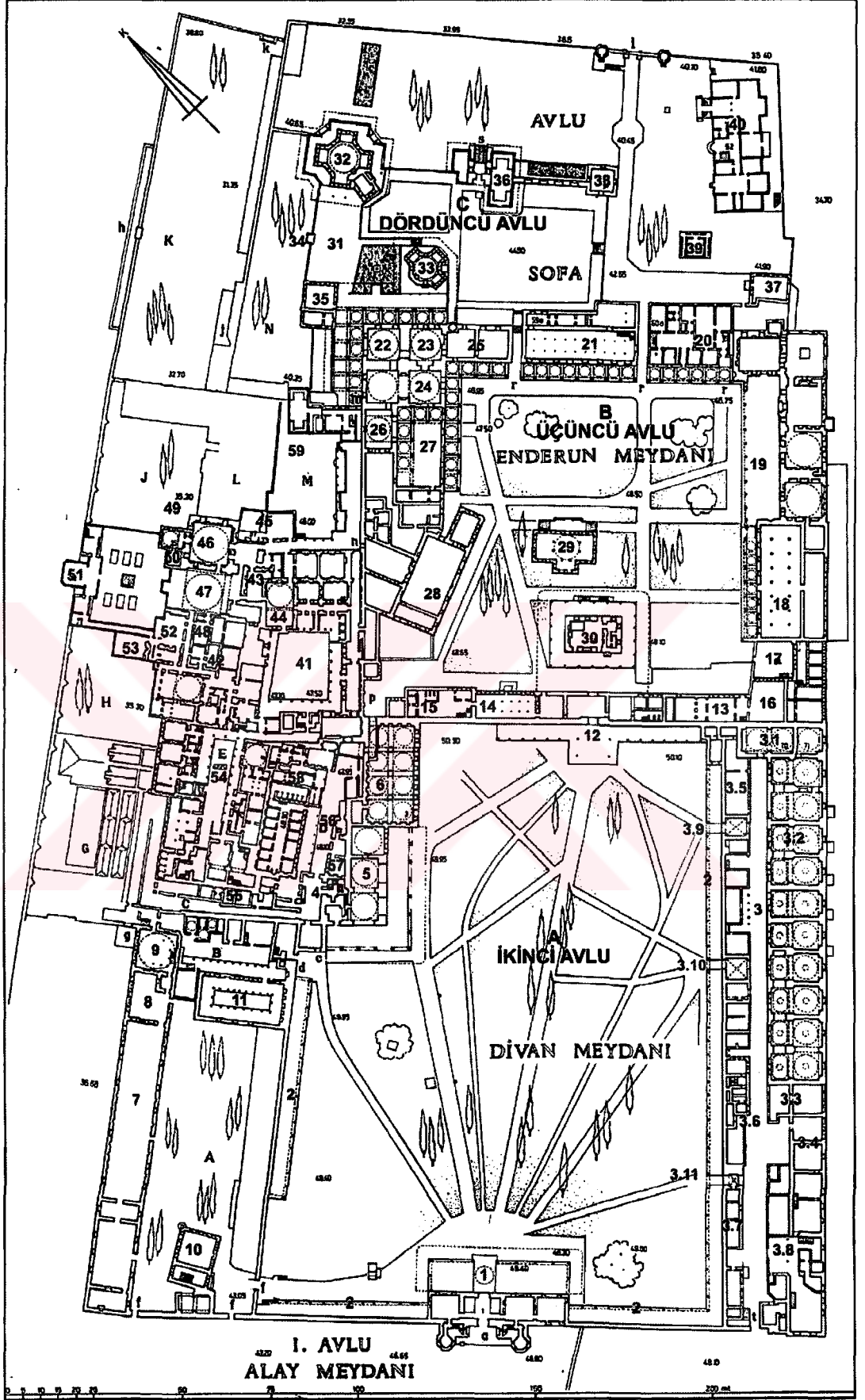
Plan. 2.1.8. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Topkapı Sarayı'nın oluşumu (Eldem ve Akozan 1982)

Plan 2.1.9 Topkapı Sarayı'nın Müze fonksiyonunu aldığı Tahsin Öz dönemindeki planı; Fatih Köşkü revaklarının bir kısmını kapatan Elçi Hazinesi, Marmara Denizi cephesindeki İkinci Avlu revaklarının Akağalar Kapısı yanındaki kısmını ve Kubbealtı revaklarının Arabalar Kapısı bitişiğindeki kısmını kapatan ekler henüz kaldırılmamıştır (Topkapı Sarayı Müzesi Rehberi, 1933)

Saray'ın birbirine geçişli dört avlulu ana plan şemasının dışında; kara ve deniz surları ile Saray avlu duvarları arasında ve bazen de surlar üzerinde birçok köşk ve sahil sarayları yapılmıştır. Bunlardan sadece Alay Köşkü ve Sepetçiler Kasrı bütünlüğünü koruyarak günümüze kadar gelebilmiş diğerleri, ise ya tamamen yok olmuş ya da sadece temel kalıntıları günümüze ulaşmıştır. Soğuk Çeşme Kapısı'ndan denize doğru devam eden kara surları üzerinde Yalı Kapısı bulunmaktadır. Burada yapılan ilk köşk Beyazıd Köşkü olarak bilinmektedir. Daha sonra bu Köşk'ün yerine Sadrazam Sinan Paşa tarafından bir başka köşk yaptırılmıştır. Bazı kaynaklar, Beyazıd Köşkü yerine Yalı Köşkü, bazıları ise Sepetçiler Köşkü'nü göstermektedir. Odun Kapısı ile Yalı Kapısı arasında deniz surları üzerinde gördüğümüz Sepetçiler Köşk'ü ise başka bir köşkün yerine* Sultan İbrahim tarafından yapılmıştır. Bugün ayakta olmayan sadece gravürlerde gördüğümüz Yalı Köşkü ise kaptanı deryaların veda ve karşılanma törenlerinin yapıldığı bir köşktü. Sarayburnu'nda yine günümüze kadar ulaşamayan önemli bir yapı Topkapı Sahil Sarayı'dır. İlk olarak Sultan III. Ahmed tarafından küçük bir daire olarak yapılan yapı, Sultan I. Mahmud döneminde ilavelerle büyütülmüştür. Yapılan bu ilavelere rağmen saray halkının ihtiyaçlarının karşılanmaması nedeniyle daha büyük bir sahil sarayının inşaatına başlanmıştır. III. Osman, I. Abdülhamid, III. Selim ve son olarak II. Mahmud zamanında ilaveler ve onarımlar yapılmıştır. Sahil Sarayı 1862'de Harem'de çıkan bir yangın nedeniyle tamamen yanmıştır. Yeni Saray, yapımından uzunca bir süre sonra, yanan bu sahil sarayının adını alarak Topkapı Sarayı adıyla anılmaya başlanmıştır (Öz, 1949; Koçu, 2004; Emler, 1963; Eldem ve Akozan, 1982; Kuban, 1996). Günümüze kadar ulaşamayan köşklere, Yavuz Sultan Selim veya Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırıldığı düşünülen Mermer Köşk ile, III. Selim'in annesi için yaptırttığı Serdab Köşkü'de, bu yanan Sahil Sarayı'nın bulunduğu alanda yer alıyordu. (Altındağ, 1982) Topkapı Sarayı; Fatih Sultan Mehmed'le başlayan yapım sürecini, sürekli olarak yaşadığı değişimlerle Sultan Abdülmecid döneminde tamamlamıştır. Bundan sonra, Dolmabahçe Sarayı'nda yaşamlarını sürdüren padişahlar geleneklerinin devamı olarak önemli törenleri yine bu Saray'da yapmayı uygun gördüler. Böylece ilk yapıldığı dönemden itibaren kesintisiz olarak içerisinde büyük bir saltanatın yaşandığı Saray yapıları, Cumhuriyetin ilan edilmesine kadar geçen süreçte, artık eski saray görevlileri ve yaşlı harem kalfalarının yaşamlarını sürdürdüğü ve sultanların önemli törenler için geldiği bir eski saray görünümü almıştır.

* Bir çok kaynakta Sepetçiler Köşkü'nün, II. Beyazıd zamanında yapılan Mermer Köşk'ün yerine yapıldığı belirtilmektedir (Emler, 1963).

Plan 2.1.10 Topkapı Sarayı'nın XVIII. ve XIX yüzyıllardaki ilavelerden sonra durumu; Eldem ve Akozan'ın Topkapı Sarayı Bir Mimari Araştırma'daki plandan yararlanılarak hazırlanmıştır (Eldem ve Akozan, 1982)

Plan 2.1.10 Topkapı Sarayı'nda bulunan mekanlar

A. İkinci Avlu

1. Bab-üs selam (Orta Kapı)
2. İkinci Avlu Revakları
3. Saray Mutfakları
 - 3.1. Şekerci Mescidi
 - 3.2. Aşhane
 - 3.3. Aşçıları Camisi
 - 3.4. Yağhane-Kiler
 - 3.5. Aşçı Koğuşları
 - 3.6. Aşçı Hamamı
 - 3.7. Vekilharç Dairesi
 - 3.8. Tablakarlar Koğuşu
 - 3.9. Helvahane Kapısı
 - 3.10. Has Mutfak Kapısı
 - 3.11. Kiler Kapısı
4. Adalet Kulesi (Tarassut Kulesi)
5. Kubbealtı
6. Dış Hazine
7. Has Ahır (İstabl-ı Amire)
8. İmrahor Odası
9. Raht Hazinesi
10. Beşir Ağa Camisi ve Hamamı
11. Zülüflü Baltacılar

B. Üçüncü Avlu

12. Bab-üs saade (Akağalar Kapısı)
13. Kapıağası Dairesi
14. Akağalar Koğuşu
15. Kapı Ağası Hamamı
16. Enderun Mektebi
17. Eczahane
18. Seferli Koğuşu
19. Fatih Köşkü (Hazine Dairesi)
20. Kilerli Koğuşu (Hazine Kethüdalığı)

21. Hazine-i Hümayun Hademeleri Koğuşu

22. Hırka-i Saadet- Taht Odası

23. Arzhane

24. Şadırvanlı Sofa

25. Mukaddes Emanetler Hazinesi

26. Destimal Odası

27. Has Odalılar Koğuşu

28. Ağalar Camisi

29. III. Ahmed Kütüphanesi

30. Arz Odası

C. Dördüncü Avlu

31. Havuzlu Taşlık, Havuz, ve Havuz Kameriyesi

32. Bağdat Köşkü

33. Revan Köşkü

34. İftariye Kameriyesi

35. Sünnet Odası

36. Sofa Köşkü

37. Sofa Camisi

38. Hekimbaşı Odası

39. Esvap Odası

40. Mecidiye Köşkü

D. Harem Dairesi

41. Valide Sultan Dairesi, Valide Taşlığı

42. Valide Sultan Hamamı

43. Çeşmeli Sofa

44. Ocaklı Sofa

45. Veliaht Dairesi

46. III. Murad Odası

47. Hünkar Sofası

48. Hünkar Hamamı

49. Sultan I. Ahmed Köşkü

50. III. Ahmed Yemek Odası(Yemiş Odası)

51. Sultan III. Osman Köşkü ve Taşlığı

52. I. Abdülhamid Yatak Odası ve Hazine Dairesi

- 53. III. Selim Dairesi
- 54. Cariyeler Dairesi
- 55. Meşkhane ve Hamamı
- 56. Karaağalar Dairesi
- 57. Musahipler ve Cüceler Dairesi
- 58. Şehzadeler Mektebi
- 59. Gözdeler Dairesi

2.2 Müze Fonksiyonunun Verilmesi ve Mülkiyet Değişimi

Topkapı Sarayı'nın bazı bölümlerinin müze olarak kullanılmaya başlanması Cumhuriyet'in ilanından öncelere dayanmaktadır. Dolmabahçe Sarayı'nın 1856 yılında yapılmasından sonra, Sultan Abdülmecid yüzyıllarca Osmanlı Hanedanı tarafından kullanılan Topkapı Sarayı'nı terk ederek Dolmabahçe Sarayı'na yerleşmiştir. Bundan sonra Saray'da hanedanlıkta önemini kaybeden kadınlar ve yaşlı cariyeler kalmış ve bu büyük yapı kompleksi, içinde barındırdığı zengin koleksiyonlarla birlikte Enderun Ağaları'nın kontrolüne bırakılmıştır (Öz, 1991)*. Son dönem padişahlarının Avrupa saraylarına duydukları ilgiyle giderek önemini kaybeden Saray, padişahlar tarafından bazı özel günler dışında hiç kullanılmamıştır. Padişah ailesinin Ramazan Ayı'nda Hırka-i Saadet Dairesi'ni ziyaretleri ise gelenekselleşmişti. Hanedan dışındaki şahısların Topkapı Sarayı'nı gezebilmesi padişah izni (irade-i seniye) ile mümkündü. İlk olarak Sultan Abdülmecid döneminde bir İngiliz elçisine Hazine Dairesi gezdirilmiş ve buradaki özel eşyalar gösterilmiştir. Bundan sonra içerisinde Osmanlı hazinesine ait çok değerli parçalar bulunan Hazine Dairesi'nin yabancı konuklar ve elçilere gösterilmesi giderek bir gelenek halinde yerleşmiştir. Sultan Abdüllaziz zamanında sergilemede kullanılmak üzere büyük, süslü vitrinler yapılmıştır. Sultan II. Abdülhamid tahttan indirildikten sonra, Hazine Dairesi'nin haftada iki gün halktan da gezmek isteyenler için Pazar ve Salı günleri olmak üzere ziyarete açık olması istenmiş ancak bu gerçekleştirilememiştir. Saray'ın resmen müze olarak açılmasına kadar geçen süreçte, sadece Hazine Dairesi'nin iki salonu ve Seferli Koğuşu yabancılara ve Saray'da tanıdıkları olan yerli halka özel izinle gezdirilmiştir (Altındağ, 1982). Daha sonraki yıllarda Saray'a yapılan ziyaretlerde Enderun emeklileri görevlendirilmiştir (Eldem ve Akozan, 1982). Saray'ın müze fonksiyonunu aldığı Cumhuriyet döneminde bile zaman zaman büyük guruplar yine izinle gezdirilmiştir. Müze'nin arşivinde 1933 yılında

* Müze'nin ilk müdürlerinden Tahsin Öz 'Hayatım' isimli bibliyografyasında, 31 Mart İhtilali'nden sonra Hareket Ordusu'nun İstanbul'a gelişini ve top atışlarını Arkeoloji Müzesi tarafından seyrederken Harem Dairesi'nin kafeslerinin açıldığı ve bazı kadın başları gördüğünü, o muhitte yaşamasına rağmen orada hala bazı kadınların yaşadıklarından haberdar olmadıklarını belirtmektedir (Öz, 1991).

İspanya'dan gelen öğrenci kafilesinin, Halkevi öğrencilerinin, Di Amerikan Ekspers Kompani'nin yüz on kişilik turist grubunun, Yunan Bahriyesine mensup Aris Mektep Gemisi öğrencilerinin, İtalyan Milli Terbiye Nezareti'nin öğrencileri, Polonya'lı öğrenci kafilesinin Saray'ı ziyaret için izin başvuruları bulunmaktadır.*

Yüzyıllardır devam eden imparatorluğun simgesel ve maddi anlamda değerinin ifadesi olarak, Saray'ın içinde bulunan zengin hazine eşyası ve koleksiyonların savaş yıllarında korunması için bazı önemli tedbirler alınmıştır. Gerek Birinci Dünya Savaşı gerekse İkinci Dünya Savaşı sırasında bu amaçla hazine eşyaları Konya'ya gönderilmiş ve orada muhafaza edilmiştir (Öz, 1953; Öz, 1991). Birinci Dünya Savaşı sırasında Konya'ya gönderilen hazine eşyaları daha sonra İstanbul'a getirilmiştir. Ancak, Sultan Vahdettin'in Türkiye'den ayrılışından sonra bu kıymetli eşyaların Ankara'ya getirilmesi istenmişti. Hazine eşyaları Arkeoloji Müzesi'nden ilave edilen birtakım eserlerle birlikte önce İzmit'e götürülmüş daha sonrada Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi arkasında bir yere yerleştirilmiştir. Bu taşıma esnasında büyük güçlükler çekilmiş ve İtilaf Devletleri'nin bu eserleri müsadere etmesi tehlikesi yaşanmıştır. Bir dönem de Hazine eşyalarının satışı gündeme gelmiş bu amaçla Fransa ve İsveç'ten ekspertizler getirtilmiştir. Ankara'ya götürülen 86 parça çok değerli hazine eşyası 35 yıl Merkez Bankası kasalarında korunmuş 1963 yılında Müze Müdürü Hayrullah Örs zamanında tümü geri getirilerek Hazine Dairesi'nde teşhire konulmuştur (Öz, 1991).

Sultan Abdülmecid'le birlikte terk edilen ve sadece özel günlerde kullanılan Topkapı Sarayı'nı korumak amacıyla 1915'te bir nizamname hazırlanmış ve bu nizamname Sultan V. Reşad ve nazırlarınca imzalanarak Takvimi Vakaiye Gazetesi'nin 2655 sayılı nüshasında yayınlanmıştır. 5/Eylül/1332 tarihli Topkapı Sarayı Muhafazası Nizamnamesi sekiz maddeden oluşmaktadır (Ek 1). Yine Muhafaza-i Asar-ı Atika Encümeni Daimisi'nin 10/Ekim/1915 tarihli raporunda; Topkapı Sarayı'nın müze fonksiyonu verilmesi yönünde görüş belirtildiğini görmekteyiz** (Ek 2) (Eldem ve Akozan, 1982).

Padişahların Dolmabahçe Sarayı'nda oturmaya başlamalarından sonra, II. Abdülhamid'le birlikte Hırka-i Saadet'in Ramazan ayının onbeşinde ziyaret edilmesi bir gelenek haline almıştır (Yücel, 1982). Bu nedenle bazı yapılarda gösterişli onarımlar, badanalar yapılmıştır. Sultan Reşad zamanında ise Saray'ın bazı bölümleri hanedana ait değerli objelerin sergilenmesi amacıyla yeniden düzenlenmiştir. Seferli Koşu porselenlerin, Fatih Köşkü'de

* TSA, 732-33 1955 yılı 12 Türbe'nin Onarım Dosyası

** MAED'nin 10/Ekim/1915 tarihli raporunda bu konu '..Saray'ın devlet emlaki olarak Padişah hazretlerine ve saltanat tarihine ait eserleri içine almak üzere Avrupa'daki tarihi saraylar gibi, özel izin ile gezilebilecek tarihi bir saray haline getirilmesi gerekip..' şeklinde geçmektedir (Ek 2).

hazinedeki değerli eşyaların sergilenmesi için yeniden düzenlenen mekanlardır. Müze'nin ilk müdürlerinden Tahsin Öz; Saray'ın sergileme amacıyla kullanılmaya başlandığı Sultan Reşad döneminde yapılan onarımların, restorasyon prensipleri ile bağdaşmadığı yönünde görüşlerini belirtmiştir (Öz, 1949). Yine Cumhuriyet dönemi restoratörlerinden Y. Mimar Cahide Tamer XIX. yüzyıl sonlarında yapılan onarımların uzman kişiler tarafından yapılmadığı, bu nedenle Saray'ın önemli değişiklikler geçirdiğini belirtmektedir (Tamer, 1986).

Cumhuriyet'in ilanından sonra, 3/Mart/1924 tarih 431 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla Hazine-i Hassa İdaresi'ne son verilmiş, böylece Osmanlı Hanedanı'nın elindeki gayrimenkullar millete intikal etmiştir.* Bundan sonra 3/Nisan/1924 419 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla, Topkapı Sarayı Asar-ı Atika Müzeleri Müdürlüğü'ne bağlanmış ve müze olarak işlevlendirilmiştir. İlk olarak ismi Hazine Kethüdalığı sonra Hazine Müdüriyeti olmuş daha sonra da ismi Topkapı Sarayı Müzesi olarak belirlenmiştir. 9/Ekim/1924'te idari önlemler alınarak, bazı onarımlarla Saray ziyarete açılmıştır. Bir yıl sonra Müze'nin ilk rehberi yayınlanmıştır. Rehber daha sonra Fransızca olarak da yayınlanmıştır. Topkapı Sarayı'nın ilk olarak Arkeoloji Müzesi'ne bağlandığı dönemde Saray'ın yönetiminde Hazine Kethüdası unvanıyla Mehmet Refik Bey bulunuyordu. Mehmet Refik Bey Hazine-i Hassa'da görev yapmış birisiydi. Saray'ın müze unvanını almasından sonra çalışanlar Saray'ın eski adet ve gelenekleriyle yetişmiş eski kadrolardan oluşuyordu. Bunların sayıları yaklaşık yüz kişiyi buluyordu. Topkapı Sarayı'nda Refik Bey'den sonra müdürlük yaparak Saray'da yapılan ilk restorasyonlarda son derece etkili olan Tahsin Öz, müze oluşumunda nitelikli eleman bulma konusunda sıkıntıları dile getirmiştir (Öz, 1991). Hazine Kethüdesi'nin yönetiminde çalışan kadroda eski Saray memurları, kaftancı, Sergülam, Kapı Çuhadarı, Başeski, Hırka-i Saadet Hademesi, Enderun Hademesi, Avadan Hademesi, Teberdar, Bab-üs Saade Ağası, Bab-üs Saade Kethüdası gibi ünvanlarıyla görev almışlardır (Öz, 1949). Topkapı Sarayı'nın müze olması kararıyla birlikte Maliye Vekaleti ilk iş olarak bütün Saray'ın eşyasını tesbit ettirtmek üzere Tespit ve Tahrir Komisyonları oluşturmuştur. Bu çalışmalar sırasında, her odaya bir numara verilmiş ve her odadaki eşyalar tasnif edilerek numaralanmıştır (Öz, 1949; Öz, 1991). Saray'da bulunan eşyalar ve koleksiyonlar için yapılan bu tespitler, çok harap bir durumda olan Saray yapılarının durumlarını belirlemek için yapılamamıştır. Bu dönem Saray'ın uzun süre terk edilmesinin sonucu yapıların en harap durumda olduğu dönemdir. Örneğin; Kubbealtı yıllarca kapıları kilitli olduğundan sıvaları dökülmüş içerisine küf kokusundan

* BOA, Hazine-i Hassa Nezareti Defteri, 3 Mart 1924 tarih ve 431 sayılı karar, ' Hilafetin İlgasına ve Osmanlı Hanedanı'nın Türkiye Dışına Çıkartılmasına Dair Kanun'un 8. Maddesinde, padişahların Türkiye Cumhuriyeti arazisi dahilindeki tapuya kayıtlı gayrı menkul malların millete intikal ettiği belirtilmiştir. Böylece Hazine-i Hassa İdaresine son verilmiş oldu.

girilemiyordu. Mutfaklar'ın kurşunları yok olmuş, kubbeleri delik ve üzeri ot ve ağaçlarla kaplanmış, Bağdat Köşkü gibi önemli bir yapının kubbesinden sular sızmakta, Ağalar Camisi'nin kurşunları yok olmuş, Harem Dairesi'nde ise çoğu cam ve çerçeveler kırık bir durumdaydı. Hanedan ailesinin Saray'a ilgisinin azalması disiplinsizlik ve kontrolsüzlüğü de beraberinde getirmiş, daha önce izinsiz içine bile girilemeyen Saray'ın Zülüflü Baltacıları'na ait hamamı halkın hizmetine açılmıştır. Topkapı Sarayı'nda ilk olarak bazı onarımlar yapılarak Kubbealtı, Arz Odası, Sofa Köşkü, Bağdat Köşkü, halkın ziyaretine açılmıştır. Harem Dairesi'nde ve Zülüflü Baltacılar Dairesi'nde ise çatı onarımları yapılmıştır (Öz, 1991).

Topkapı Sarayı'nın Arkeoloji Müzesi grubundan ayrılarak bağımsız bir müze oluşu Maarif Vekaleti Antikite Ve Müzeler Direktörlüğü'nün 3/6/1939 gün ve 407/1215 sayılı yazısı ile Müze Müdürlüğü'ne bildirilmiştir. Bu yazıyla Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü, Türk İslam Eserleri grubuna alınmış ve ita amiri Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü olarak belirlenmiştir. Bugün de Kültür Ve Turizm Bakanlığı bünyesinde, Eski Eserler Ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlı bir müdürlük olarak görev yapmaktadır. Topkapı Sarayı'nda müze olarak halkın hizmetine açıldığı yıldan itibaren; Refik Bey (1924-1928), Tahsin Öz (1928-1952), Haluk Şehsuvaroğlu (1952-1960), Hayrullah Örs (1960-1970), Kemal Çığ (1970-1978), Sabahattin Batur (1978-1980), Süreyya Duruçay (1980-1981) Sabahattin Türkoğlu (1981-1989), Ahmet Menteş (1989-1997) müdür olarak görev yapmıştır. (Bayrak, 1996) 1997'den itibaren Dr. Filiz Çağman bu görevi sürdürmektedir.

2.3 Topkapı Sarayı'nda XIX. Yüzyılın Sonu ve XX. Yüzyıl Başında Meydana Gelen Önemli Hasarların Nedenleri ve Yapılan Onarımlar

Saray'ın Sultan Abdülmecid'le birlikte terk edilmesi Saray'ı bakımsız bir duruma düşürürken padişahların Sarayburnu sahilindeki köşklere olan ilgileri de giderek azalmıştır. Bu dönemde Sirkeci tarafında olan köşkler, Fuad Paşa (1814-1869) tarafından, Marmara Denizi'ne bakan Köşkler de Harbiye Okulu Nazırı Galip Paşa tarafından yıktırılmıştır (Tezcan, 1989). 1856'da Üçüncü Avlu'da, 1862'de Sarayburnu'nda çıkan büyük yangınlar, 1894 ve 1912 yıllarında meydana gelen depremeler Topkapı Sarayı'nda önemli tahribatlara neden olmuştur. 1856 yangını ve bu yangından sonra yapılan onarımlar Üçüncü Avlu'yu büyük ölçüde değiştirmiştir. 1862 Sarayburnu yangınından sonra; Topkapı Sahil Sarayı yok olmuş ve Sarayburnu'ndaki silüet tamamen değişmiştir. Yine 1871'de Rumeli demiryolunun Sarayburnu'ndan geçişi, 1912-1913 yıllarında Saray'ın Haliç cephesindeki bahçelerinin park olarak halkın hizmetine açılması için yapılan düzenlemeler, 1958'de sahil yolunun

Sarayburnu'ndan geçirilişi, 1980'de Ömerli Barajı'ndan su taşıyan kanalların döşenmesi Saray'ın surlarla olan ilişkisini bozan büyük ölçekli müdahalelerdir. Özellikle Saray'ın Sahil surları ile ilişkisini keserek saray bahçeleri içerisinden geçen Rumeli demiryolunun hafriyatı, bu bölgedeki arkeolojik kalıntıların bir kısmının da tahrip olmasına neden olmuştur. Bu konuda en önemli kaynak Tezcan'ın Topkapı Sarayı Ve Çevresinin Bizans Dönemi Arkeolojisi adlı eseridir. Bu çalışmalar sırasında çıkan bazı önemli arkeolojik eserlerden taşınabilen mimari yapı elemanları, Saray'daki Ebniye Ambarına nakledilmiştir (Tezcan, 1989). Sahil Sarayları'nda Topkapı Sahil Sarayı'nın 1862'de yandığı bilinmesine rağmen bu bölgede bulunan diğer köşkların hangi olaylarla ortadan kalktığı kesin olarak bilinmemektedir. Örneğin bu dönemde yok olan köşklardan birisi Yeni Köşk'tür. 1791'e kadar ayakta olan Köşk'ün 1862 Sarayburnu yangınında mı yoksa demiryolu yapılırken mi yıkıldığı kesin olarak belli değildir. Köşk'ün arkasındaki duvar ise 1958'de sahil yolunun yapılışında ortadan kalkmıştır (Eldem, 1974; Tezcan, 1989).

2.3.1 Yangınlar

Topkapı Sarayı'nda tarihi saptanabilen ilk yangın 1574'te Saray Mutfakları'nda çıkmıştır (Eldem ve Akozan, 1982; Kömürçüyan, 1988; Cezar, 2002). Cezar, Tarihçi Selanikli'den alıntı yaparak; yangından sonra Mimar Sinan'ın Saray Mutfakları'nı avludan da 75 cm. alıp genişleterek onardığını belirtmektedir (Selanikli Mustafa, 1281; Cezar, 2002). Bu yangının söndürülmesinde çok büyük çaba gösteren yeniçeriler terfi ettirilerek ödüllendirilmiştir.* Bundan sonra 1662'de Valide Sultan Dairesi'nde, 1665'te Harem Dairesi'nde iki büyük yangın yaşanmıştır (İnciyan, 1976). Cezar'ın yine, Tarihçi Fındıklılı Mehmed Ağa'dan aktardığına göre; Harem Dairesi'nde 11 Muharrem 1076 (24 Temmuz 1665) tarihinde bir cariye'nin kundaklaması sonucunda çıkan yangında; Adalet Kulesi, Kubbealtı, Dış Hazine, Defterhane, Darrüssaade Kapısı, Karaağalar Odası, Valide Sultan Dairesi, İç Mutfak ve çevresi yanmıştır. Harem halkı bu yangından sonra, önce Çayır Köşkü'ne daha sonra Eski Saray'a gönderilmiştir (Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, C.I. 1928; Cezar, 2002).

XIX. yüzyılda Saray'ın mimarisinde önemli değişikliklere neden olan en büyük yangın ise, 1856'da Enderun Avlusu'nda çıkmıştır. Yangından sonra yapılan onarımlarda; avlunun genel olarak mimari oluşumu korunmuş olmasına rağmen, bazı yapılar tamamen yok olmuş, hasar gören yapılar ise çok büyük değişiklikler geçirmiştir. Bazı araştırmacılar bu büyük değişiklikler nedeniyle Enderun Avlusu'nda 1856 yangınından sonra yapılan onarımları, avlunun bir rekonstrüksiyonu olarak da değerlendirmiştir (Eldem ve Akozan, 1982).

* BOA, Mühimme Defterleri, No:26, s.66

Avlu'nun yangından önceki durumu hakkındaki bilgilere; Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey olarak bilinen ondokuz yıl Enderun'da hizmet etmiş bir Polonyalı'nın anılarından ve yayınladığı plandan ulaşabilmekteyiz (Plan 2.1.6). Avlu'nun 1665'ten önceki durumunu çok şematik olarak gösteren bu plan incelendiğinde o gün mevcut olan yapıların bir kısmının tamamen yok olduğu görülmektedir. Bunlar, Hazine Kahyası Odası, Kiler Kahyası'nın Odası, Silahdar Paşa'nın ziyaretçilerini kabul odası, Meşkhane, Çuhadar Ağa Dairesi, Doğancılar Odası, Doğancıbaşı'nın gündüz bulunduğu oda, Hamam, Hamam Külhanı, Hadım ağaların, Enderun'un baş ağaları ile birlikte eğlendikleri odadır (Bobovius, 2002). Enderun Avlusu'na ait Bobovius'un planından sonra yapılan ikinci plan 1890 tarihlidir. Bu plan yapıların iç bölmelerini de gösteren mimari anlatımı Bobovius'un planına göre çok daha ileri düzeydedir. Bu planda yukarıda saydığımız yapıların hiç birisi yoktur (Plan 2.1.7). 1856'da Enderun Avlusu'nda çıkan yangından sonra, 1863'te Sarayburnu'nda bulunan Topkapı Sarayı adıyla anılan sahil sarayında büyük bir yangın çıkmıştır. Bu yangında sahil sarayı, içinde bulunan eşyaları ile birlikte tamamen yanmıştır. Bundan sonra 1866'da Bab-ı Hümayun ve çevresinde, 1881'de Has Ahırlar'da yangınlar çıktığı bilinmektedir. 1866'daki yangında, Bab-ı Hümayun'un üstündeki köşk kısmı ile Çizme Kapısı, Maliye Nezareti, Enderun Hastanesi tamamen yanmıştır. Bab-ı Hümayun 1924'te de ikinci bir yangın geçirmiştir. Fransız Senegallilerinin sebep olduğu ikinci yangında yapının kubbe ve müstemilatı tamamen yanmıştır (Topkapı Sarayı Müzesi Rehberi, 1933). Saray'da Cumhuriyet döneminde resmi kayıtlarda da geçen tek yangın, 26/2/1966 cumartesi günü saat 16.30 da Birinci Hamid Odası üst katında çalışmakta olan işçilerin sigara içerken dikkatsizlikleri nedeniyle çıkmıştır.* Yangının yarattığı tahribatla ilgili herhengi bir bilgiye ulaşamamıştır.

2.3.2 Topkapı Sarayı'nın Osmanlı Sultanları Tarafından Terk Edilişi

Padişahların yaşamlarının bir kısmını Topkapı Sarayı'nın dışında sahil saraylarında geçirmeye başlamaları Sultan III. Ahmed zamanına kadar uzanır. Sultan I. Mahmud, II. Mahmud, III. Osman, III. Mustafa gibi padişahların pek çoğunun Topkapı Sarayı dışında Beşiktaş Sahil Sarayı, Tersane Kasrı, Sadabad Köşkü'nde zaman zaman kaldıkları bilinmektedir. Ancak Topkapı Sarayı'nı kesin bir şekilde ilk terk eden padişah Sultan I. Abdülmecid olmuştur. Bundan sonra Saray yaşlı Harem mensuplarına ve Enderun Ağaları'na bırakılmıştır. Osmanlı Sultanları tarafından önce kısa sürelerle sonra temelli terk edilen Saray yapılarında

* TSA, Harem Dairesi III. Murad Köşkü 1965-1966 Yılları Sari Onarım Dosyası, 28/2/1966 gün ve 313 sayı ile kayıtlı İtfaiye Çavuşu Hidayet Taşkın'ın yangın raporu, TSM Müdürü Hayrullah Örs'ün 2/3/1966 gün ve 732-344 sayılı Müttehhit Seyfettin Saruhan'a hitaben yazısı

bakımsızlık nedeniyle tahribat hızla artmıştır. Saray'la birlikte etrafındaki köşklere önemini yitirmeye başlamıştır. Sirkeci tarafındaki köşkler Fuad Paşa (1814-1869) tarafından, Marmara Denizi tarafındakiler de Harbiye Nazırı Galip Paşa tarafından yıktırılmıştır (Tezcan, 1989).^{*} Saray'ın XIX yüzyılın ikinci yarısında terk edilmesine rağmen; hem önemli saltanat törenlerinin burada yapılması, hem de sınırlı da olsa hazine eşyalarının yabancı elçilere gösterilmesi amacıyla kullanımı, bakım ve onarım çalışmalarının sürekliliğini gerektirmiştir. Bu dönemde ilk olarak yapılan onarımlar belli restorasyon prensiplerine bağlı olarak tartışılmaya başlanmıştır. XX. yüzyıl başında bu restorasyonlarda bir dönem Saray mimarı olarak Vedat Bey de çalışmıştır (Eldem ve Akozan, 1982; Batur, 2003)

Vedat Tek'in sermimar olarak görev yaptığı 1909-1919 yılları arasında Topkapı Sarayı'nda yaptığı onarımlar, MSA'daki belgelerden yararlanılarak belgelenmiştir (İrez, ve Gezgör 1996; Cephaneçigil, 2003) Vedat Tek'in 1328-1329 yıllarında Hırka-i Saadet Dairesi etrafındaki mekanlarda onarım ve boya işleri^{**}, yine aynı mekanın kubbesinde onarımlar^{***}, etrafındaki mekanlarda doğrama işleri^{****} yaptığı bilinmektedir. Yine 1328'de Mecidiye Köşkü'nde tavan onarımı yapılmıştır^{*****}. Seferli Koğuşu'nda yeni döşeme uygulaması yapılmıştır^{*****}. Topkapı Sarayı'ndaki Kırk Çeşme Sularının onarımı^{*****} ile Arz Odası'na su getirilmesi ile ilgili keşif^{*****} çalışmaları da bulunmaktadır. Yine Orta Kapı'da bazı tamiratlar için^{*****} ve hela yapımı için keşif hazırlanmıştır^{*****} (Batur, 2003). Vedat Tek Bey'in görevden ayrılmasından sonra ise, Mimar Ekrem Bey ve Ermeni asıllı İstetaki Bey görev almıştır. Onarımlarda ayrıca Keşif Mühendisi, Jean Onnik Efendi, Dikran Kalfa, R. D'Aranco, Bethier, Valoury gibi mimarların da çalıştığı bilinmektedir (İrez ve Gezgör, 1996).

Osmanlı padişahlarının toplum içerisinde siyasal ve dinsel otoritelerinin simgesi olarak miri yapıların onarımında değişime karşı oldukları ve bu yapıların onarımına büyük özen

^{*} Abdurrahman Şeref Bey'in 'Topkapı Sarayı Hümayunu' adlı makalesinde; Sultan Abdülaziz'in Yeni Saray ve sahildeki küçük köşklere rağbet etmemesi nedeniyle, Harbiye Okulu nazırı Galip Paşa'nın fazla masrafa sebep olduğunu söyleyerek bu köşklere yıktırıldığı açıklanmaktadır (Eldem, Akozan 1982).

^{**} MSA, Evrak I, 587 Topkapı Sarayı Hırka-i Saadet Dairesi etrafındaki bölümlerin tamiri, boyanması, Sünnet Odası tamiri, Bağdat Kası tamiri keşfi 1329

^{***} MSA, Evrak I 1010, Topkapı Sarayı Hırka-i Saadet Dairesi kubbesinin onarımı keşfi

^{****} MSA, Evrak I 1080, Topkapı Sarayı Hırka-i Saadet Dairesi civarında yeniden doğrama imali 1328

^{*****} MSA, Evrak I 1033 Topkapı Sarayı Mecidiye Köşkü tavanı onarımı keşfi; MSA, Evrak 3713, 70 nolu zarf

^{*****} MSA, Evrak I 345 Topkapı Sarayı'nda Seferli Koğuşu döşeme imali keşfi 1328

^{*****} MSA, Evrak I, 573 Topkapı Sarayı Kırk Çeşme Suyu onarımı 1326

^{*****} MSA, Evrak 992, Topkapı Sarayı Arz Odası içerisindeki çeşmelere su getirilmesi keşfi 1325

^{*****} MSA, Evrak I 464 Topkapı Sarayı Orta Kapı tamiratına dair keşif, 1331

^{*****} MSA, Evrak I 1011 Topkapı Sarayı Orta Kapı hela yapımı keşfi 1329

gösterdikleri bilinmektedir (Gülsün, 1995). Bu konuda ilk yasal düzenleme 13 şubat 1869'da yürürlüğe giren Asar-ı Atika Nizamnamesidir (Ahunbay, 1996). Kullanıldığı uzun zaman dilimi içerisinde zorunlu olarak büyük değişiklikler geçiren Topkapı Sarayı'nın korunması ve restorasyonunda uyulması gerekli prensipler konusunda ilk çalışmalar ise, Saray'ın terk edilmesinden sonra XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başındaki onarımlarla birlikte yapılmıştır. Bunlardan bir tanesi 5/eylül/1332 tarihli Topkapı Sarayı Suret-i Muhafazası Hakkında Nizamname (Ek 1) diğeri de 10/Ekim/1915 tarihli Muhafaza-ı Asarı Atika Encümeni Daimisi'ni hazırladığı rapordur (Ek 2) (Eldem ve Akozan, 1982).

Takvim-ı Vakayi'nin 2655 sayılı nüshasında çıkan Başvekalet Umum Müdürlüğü'nce hazırlanan 5/Eylül/1332 tarihli nizamname'de (Ek 1) askeriye ve şimendifer idaresine tahsis edilen alanlardan bahsedilmektedir. Ayrıca Saray'ın Hazine-i Hümayun Kethudalığı tarafında idare edileceği, maiyet-i seniye-i, mülükane taburu tarafından görevlendirilecek nöbetçiler tarafından korunacağı belirtilmiştir. Saray kapılarının denetimi Saray kapıcılarına bırakılmıştır. Saray-ı Hümayun dahilinde gazino, satış ve eğlence yerlerinin yapılması bu nizamnameyle yasaklanmıştır (Eldem ve Akozan, 1982).

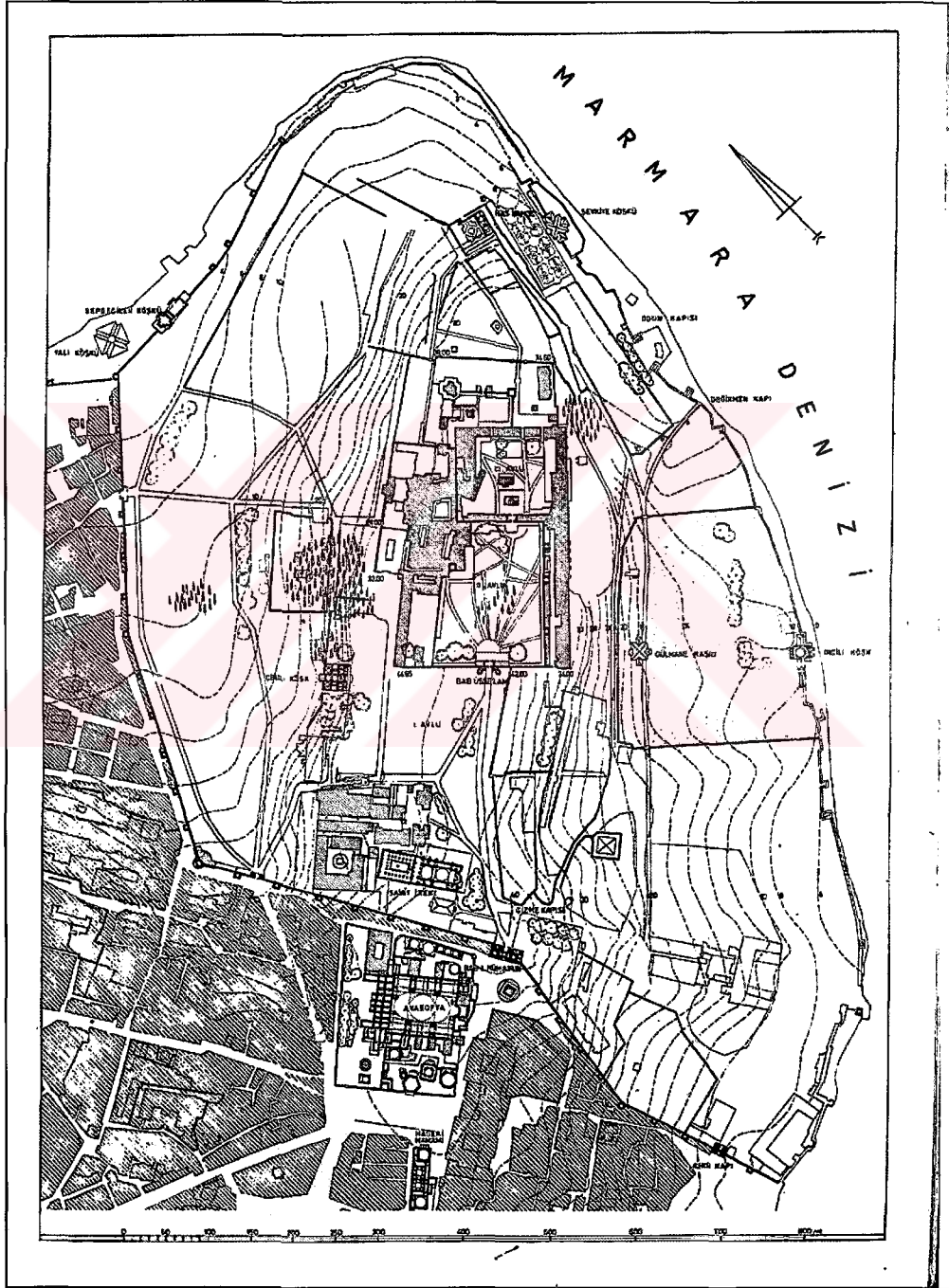
Yine 10/Ekim/1915 tarihli MAED'in Bakanlar Kurulu'na sunduğu rapor (Ek 2); eski eserlerin gelecek kuşaklara bir belge olarak bırakılmasının önemini açıklayarak başlamaktadır. Aynı raporda, Topkapı Sarayı'nın zengin mekanları ve çeşitli süsleme sanatlarıyla sanat tarihimiz açısından önemi belirtilerek, içerisinde dini, idari binaları da bulunduran çok özel bir mesken olduğu vurgulanmıştır. Özellikle restorasyonlarda; muhdes olduğu düşünülen bazı eklerin ve süslemelerin kaldırılmasının yanlış olduğu, kaldırılan eklerin yeni bilgilere temel olabileceği bu nedenle göze güzel görünüp görünmesi düşünülmeden belli bir dönem için bir değer ifade edip etmediğinin araştırılması gerektiği belirtilmiştir. Saray'da hatalı yapıldığı düşünülen onarımlar yirmibeş madde halinde anlatılmıştır. Raporun son kısmında ise restorasyonların bir baş mimarın başkanlığında oluşturulan mimarlar kurulu tarafından yürütülmesi ve eski eserler konusunda uzaman kişilerden oluşacak bir komisyon tarafından da çalışmaların denetlenmesi istenmiştir. Bu rapor restorasyon uygulamalarında sübjektif tavırlardan uzaklaşarak bilimsel metotlara dayalı çalışmalar yapılması konusunda çok önemli mesajlar taşımaktadır. (Eldem ve Akozan, 1982).

2.3.3. Rumeli Demiryolunun Sarayburnu'ndan Geçirilişi, Saray Bahçelerinde Yapılan Alt Yapı ve İmar Faaliyetleri

XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar bütünlüğünü koruyarak gelen Topkapı Sarayı ve çevresi; Tanzimat'la başlayan yenileşme hareketlerinin paralelinde, bazı askeri, ekonomik ve sosyal

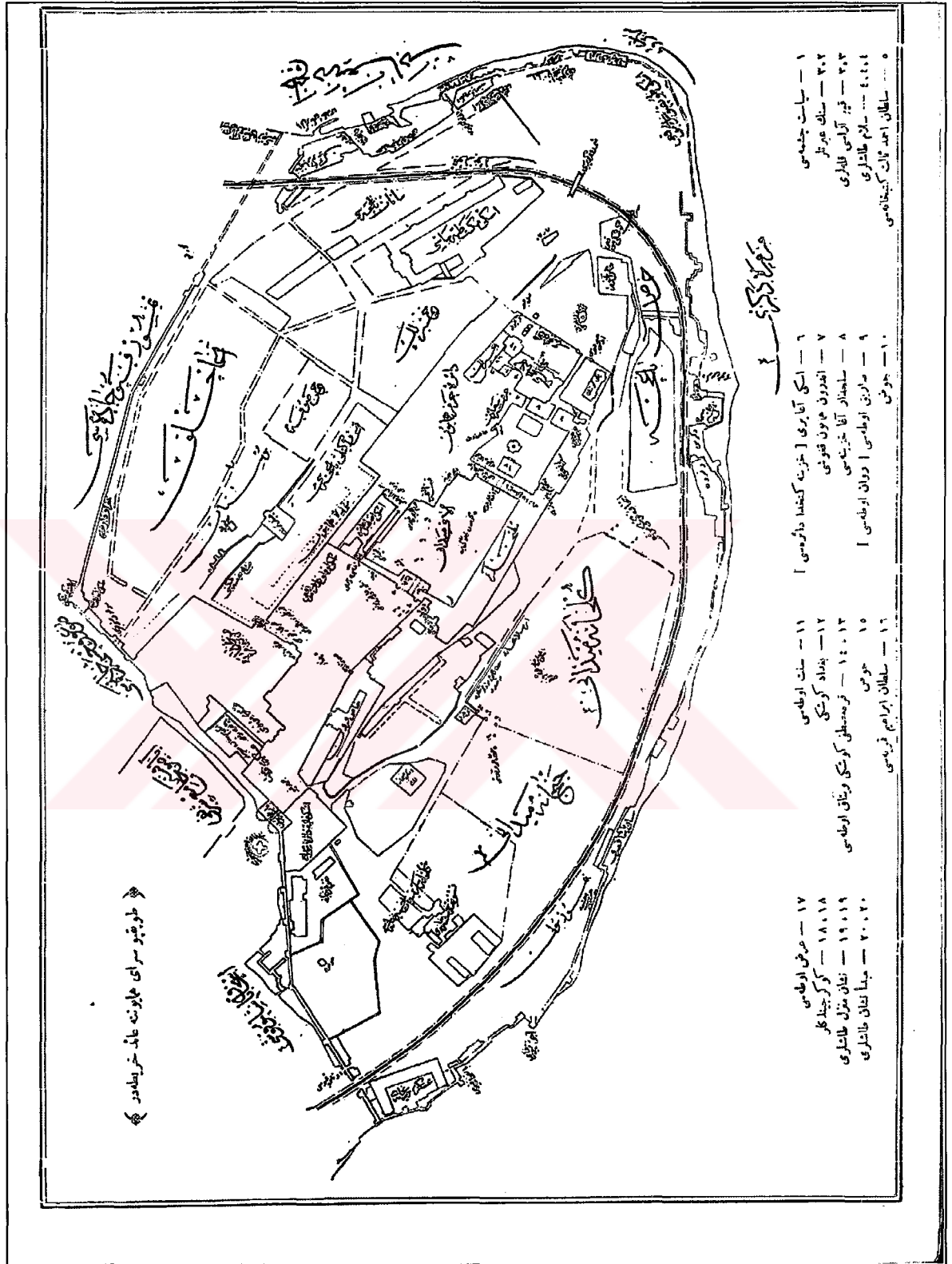
hedeflere ulaşmak için yapılan imar faaliyetleriyle birlikte değişmeye başlamıştır. Sarayburnu'nda bu anlamda yapılan ilk yapım faaliyeti, 1855'te gemi makineleri üretmek üzere Yalı Köşkü'nün yerine İngiliz mühendislerle yaptırılan fabrika binasıdır (Kuban, 1996). Bundan sonra başkent İstanbul'u Avrupa'ya bağlayacak önemli bir adım olarak Rumeli demiryolunun yapımı gündeme gelmiş, 23/Ocak/1857'de yabancılarla yapılan ilk sözleşmeyle görüşmeler resmileşmiştir (Engin, 1993). Böylece çağdaş bir ulaşım aracı olan demiryolunun, terk edilmesine rağmen imparatorluk için büyük bir simgesel değere sahip eski Osmanlı Sarayı'nın bahçesini bölerek geçişi konusunda ilk adım atılmıştır. Demiryolunun Yedikule Küçükçekmece arasındaki inşaat çalışmalarına 4/Haziran/1870'te başlanmıştır. Onbeş kilometrelik olan bu kısmın açılışı 4/Ocak/1871'de Sadrazamın da bulunduğu geniş bir topluluğun katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Tren hattı İstanbul halkı tarafından yoğun ilgi görmüştür. Ancak ilk istasyon olan Yedikule İstasyonu'nun İstanbul'un merkezine uzak kalışı tepkiyle karşılanmış ve şikayetlere neden olmuştur. Bir liman bağlantısı olmayan Yedikule'den yolcuların ve yüklerin piyasaya dağılımı zor olmaktadır. İstanbul'u Avrupa'ya bağlayan Rumeli demiryolunun Sirkeci'den başlamasının, kent merkeziyle olan ilişki ve liman bağlantısı bakımından doğru olacağı tespit edilmiştir. Ancak Yedikule Sirkeci arasında yapılacak demiryolu hattı; Saray bahçesinden geçmesinin yaratacağı tahribat nedeniyle endişe ile karşılanmıştır. Demiryolunun buradan geçişi bazı köşklerin yıkılmasına, Saray bahçelerin bozulmasına neden olacak, trenlerin savuracağı dumanlar çevrede kirlilik yaratacaktır (Engin, 1993). Demiryolunun başlangıç noktası olarak Sirkeci'nin seçilmesinin Sarayburnu'nda yaratacağı olumsuzluklar nedeniyle tepki alması demiryolunun yapımı konusunda tartışmaları arttırmıştır. Tartışmaların çok uzaması üzerine Sultan Abdüllaziz konunun çözümlenmesini emretmiştir. Sadrazam Ali Paşa başkanlığında toplanan meclis farklı görüşler nedeniyle bir karara varamamıştır. Eski Serasker Rıza Paşa tren hattının Sirkeci'ye kadar uzatılmasına karşı çıkmış Ali Paşa'da toplantıyı ertelemiştir. En son olarak Sadrazam Ali Paşa mülkün sahibi olarak Sultan Abdüllaziz'in karar vermesini isteyince tartışmalar sona ermiş ve hattın geçişine izin verilmiştir. Sultan Abdüllaziz demiryolu konusuna verdiği önemi 'memleketime tren yolu yapılsın da isterse sırtımdan geçsin razıyım' diyerek belirtmiştir (Çelik, 1986, Koçu, 2004). Kuban, çeşitli tartışmalara rağmen demiryolunun Saray'ın bahçesinden geçmesiyle ilgili olarak verilen kararın korumacılığa karşı bir tavır olduğunu, ancak bununla birlikte; 'bilinçli bir siyasal hareket ve hükümdarın devletin geleceği için sanayi simgelerini kabul etme kararlılığının göstergesi olduğunu' belirtmektedir (Kuban, 1996). Demiryolunun Saray arazisinden geçirilişi, Saray deniz ilişkisine de tamamen son vermiştir (Plan 2.1.11) (Plan 2.1.12). Demiryolunun geçirilişiyle sahilde bulunan köşklere İncili Köşk'ün yıkıldığı kesin

olarak bilinmektedir. Sinan Paşa tarafından yaptırılan Köşk'ün bulunduğu yerde Sedat Hakkı Eldem tarafından yapılan araştırma kazısında duvarların temelleri, döşemeler, ve alt yapıyla ilgili su kanalları ve künkler ve bol miktarda kırık çini parçaları bulunmuştur (Eldem ve Akozan, 1982). Yine 1291-1292 yıllarında demiryolunun yapımı sırasında yıktırılan köşklere bazı somaki direklerin çıktığı konusunda belgeler bulunmaktadır* (İrez ve Gezgör, 1996).

Plan 2.1.11 1872'de demiryolunun geçirilişinden önce Sur-u Sultani'nin görünümü

* MSA, Belge No. I: 122 (Topkapı Sarayı, demiryolu inşası sırasında yıktırılan köşklere çıkan somaki direkleri hakkında)

Plan 2.1.12 Rumeli demiryolunun Sarayburnu'ndan geçirilmesinden sonra Topkapı Sarayı'nın görünümü; Abdurrahman Şeref Bey'in 1908-1911 tarihinde yayınladığı 'Topkapı Sarayı Hümeynu' makalesinden alınmıştır (Eldem ve Akozan, 1982).

1908-1911 tarihinde yayınlanan Abdurrahman Şeref Bey'in 'Topkapı Sarayı Hümayunu' adlı makalesinde Sur-u Sultani'yi gösteren haritada demiryolunun geçirilişi ile tahrip olan kısımlar hakkında bir fikir verebilmektedir. Bunlardan bir tanesi Ahırkapı'nın yanındaki Sur-u Sultani'nin demiryoluyla kesildiği bölümdür. Demiryolunun geçirilişiyle Sur-u Sultani üzerinde hasar gören diğer bölümler Demir Kapı'dan sonra Sahil Surları'na kadar devam eden bölümdür. Bundan sonra demiryolu bazı eski Osmanlı sahil köşklerinin ve Bizans yapı kalıntılarının hemen yanından zaman zaman da has bahçelerin içinden geçerek Sirkeci'ye ulaştığı görülmektedir. Demiryolunun içinden geçtiği iki alan ise Şevkiye Köşkü arkasındaki Has Bahçe ile Gülhane Meydanı'dır (Eldem ve Akozan, 1982). Demiryollarının 11/Ağustos/1976'da yeni bir hat döşemek üzere başlattığı hafriyatlar sırasında da bir çok mimari yapı elemanı parçalarına rastlanmıştır. Bunların iki tanesi İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne taşınırken diğerleri yerinde bırakılmıştır. Saray bahçelerinden demiryolunun geçirilişi ile başlayan parçalanma, XX. yüzyıl başında parkların yapılmasıyla devam etmiştir.

1912-1914 yılları arasında İstanbul'da şehremini olan Dr. Cemil Topuzlu Paşa şehrin imar faaliyetlerine büyük önem vermiştir. Bu dönemde Topkapı Sarayı'nın has bahçeleri, Gülhane Parkı adı altında halkın hizmetine açılmıştır (Tezcan, 1989; Kuban, 1996; Ergin, 1996). Bu çalışmalar sırasında Saray bahçesinde yapılan düzenlemeler bazı hasarlara neden olmuştur. Paşa, yaptığı çalışmaları hatıralarında anlatırken, burada bizzat kendisinin yıktırdığı set duvarlarından söz etmektedir. Büyük tepkilere neden olan bu set duvarlarının yıkımıyla birlikte Cemil Paşa, Gülhane Bahçesi'ne açılan dördüncü kapı önündeki Sultan Abdülhamid tarafından yaptırılan dört büyük kışlayı da yıktırtmıştır* (Topuzlu, 1951; Tezcan, 1989). Sarayburnu ve çevresinde Bizans dönemi arkeolojisiyle ilgi araştırmalar yapan Tezcan, Miss Pardoe'nun Sarayburnu'nu gösteren gravüründe** bu kışlanın uzun sade bir yapı olarak algılandığından bahsetmektedir. Yine İstanbul'un Osmanlı öncesi dönemleriyle ilgi araştırmalar yapan M. Ziya Topkapı Sarayı bahçelerinde yapılan bu tahribatları büyük bir üzüntüyle izlemiş ve tespitlerini yayınlamıştır (Ziya, 1336/1920; Tezcan, 1989). Onu yaptığı bu çalışmalardan sonra bu bölge ile ilgili ilk bilimsel çalışma Unger tarafından yapılmıştır. Unger; Roma ve Bizans dönemiyle ilgili yapı kalıntıları yanında Türk dönemine ait bazı yapı kalıntıları ile bahçe ve teras duvarlarının varlığından söz etmektedir ve Türk dönemine ait olan yapıların Topkapı Sarayı'nın Harem Dairesi'nin uzantısı olduğu görüşündedir.

* Topuzlu, bu yıkım çalışmaları sırasında eski bir kilise harabesi ve on sütunlu bir sarnıca rastladığından söz etmektedir (Topuzlu, 1951) Bu sarnıç, K. Wulzinger ger, Byzantinische Substruktionsbauten Konstantinopels, JDI 28 (1913) say. 390-395 te yayınlanmıştır. (Tezcan, 1989)

** Tezcan, bu gravürü şöyle tanıtmaktadır: Miss J. Pardoe, William H. Bartlett, The Beauties of the Bosphorus, London, 1989, albüm say. 43. aynı kitap gravürlüdür, say. 66-69

Hafriyatlar sırasında XVI. yüzyıla ait çok fazla sayıda çini parçaları bulunmuştur. Bulunan bu çini örnekleri nedeniyle Unger; burada Kanuni Sultan Süleyman zamanında bir köşk yapılmış olabileceğini düşünmektedir (Unger, 1916; Tezcan, 1989). 1912’de yapılan bu park düzenlemesi sonucunda; Saray’ın kurulduğu Akropol tepesinden itibaren basamaklar halinde Marmara Denizi cephesinde teraslar izlenebilirken, Haliç cephesinde büyük değişiklikler olmuştur.

1980’de DSİ tarafından; birisi, Topkapı Sarayı’nın bugün yerinde bulunmayan yazlık köşklerine ait Hasbahçe’ye Sirkeci yönünde girişi sağlayan büyük kemerli kapının önünde, diğeri de Ahırkapı tarafındaki bostanın içinde, olmak üzere Ömerli Barajı’ndan su taşıyan borular için bir hafriyat çalışması başlatılmıştır. Tezcan bu hafriyatı sürekli olarak izlemiştir. Çalışmalar sırasında Türk dönemine ait boşaltma kanallarına rastlanmıştır. Bostanda yapılan hafriyatta ise yazlık sarayın temellerine ulaşılmıştır. Döşenen su kanalları askeri bölgeden geçerek Ahırkapı’ya gelmeden suru delerek dışarı alınmıştır. Surun delindiği yerde kikloptik duvar örgüsü tespit edilmiştir. Ömerli Barajı’ndan getirilen su için Saray bahçesine yaklaşık 650 m. lik su boru hattı döşenmiştir (Tezcan, 1989).

2.3.4 Depremler

Topkapı Sarayı’nı etkilediği kesin olarak saptana bilinen ilk İstanbul depremi 15-22 /Ağustos/ 1509’da meydana gelen ve kaynaklarda ‘Kıyamet-i suğra’ (Küçük Kıyamet) diye adlandırılan depremdir. İstanbul’da 109 cami, 1070 evi yıkan bu yer sarsıntısı Fatih Külliyesi’nin bimarhane, medrese, ve imaretinin kubbelerinin tamamen çökmesine, Beyazıt Cami Medresesi’nin tamamen yıkılmasına neden olmuştur. Aynı depremde Topkapı Saray’ının deniz tarafından çeviren sahil surları da harap olmuştur (Solakzade, 1297; Dirimtekin, 1953; Koçu, 1966; Uzunçarşılı, 1983; Pamukçuyan, 1994; Ürekli, 2000). Özellikle Dilsiz Kapısı ve Kayıklar Kapısı arasındaki kule ve burçlar yıkılmıştır (Sakin, 2002). Yine aynı depremde Saray’da bulunan hamamlardan bir tanesinde çatlaklar meydana gelmiştir. Yazılı kaynaklarda bu hamam hariç Saray’da başka bir yapıda hasar olduğu geçmemektedir. Bu depremden sonra Sultan II. Beyazıt Saray bahçelerinde çatma odalar yaptırtmış ve bunlardan bir tanesine de kendisi yerleşmiştir (Sakin, 2002). Daha sonra da bir süre kalmak üzere Edirne’ye gitmiştir (Solakzade, 1297; Cezar, 1963; Koçu, 1966)

1760’ta Mutfaklar’da, 1776’da Harem Dairesi’nde yıkımlara neden olan depremlerden (Dilmen, 1982) sonra; İstanbul XIX. yüzyılda iki büyük deprem daha geçirmiştir. Bunlardan birisi 6/Muharrem/1312 (10/Temmuz/1894)’de ve diğeri 1912’de meydana gelen

depremlerdir. Yazılı kaynaklarda ‘Büyük hareket-i arz’ ‘Zelzele-i azime’ ve ‘Zelzele-i müthişe’ diye geçen 1894 depremi İstanbul ve çevresinde ağır yıkımlara neden olmuştur (Ürekli, 2000).

2.3.4.1 1894 Depremi ve Yapılan Onarımlar

İstanbul kent tarihinde çok büyük yıkımlara neden olan bu depremin Topkapı Sarayı’nda yarattığı hasarlarla ilgili bilgilerin büyük bir kısmı Hazine-i Hassa-i Şahane’nin İnşaat Ve Tamiratına Mahsus Haftalık Sarfiyat Jurnallerinin incelenmesinden ortaya çıkmaktadır. Deprem Saray’da Mutfaklar, Eczahane, Hazine Kethüdası Hamamı, Hazine-i Hassa, Atik Hazine-i Hassa da tahribatlara neden olmuştur (Eren ve Ağca, 2001) Aynı depremden sonra, Bab-ı Hümayun’un bitişiğinde bulunan dış duvarların onarımı yapılmıştır *(Ürekli, 2000).

Saray Mutfaklarında Yapılan Onarımlar:

Yapımına Fatih döneminde başlanan Mutfaklar’da ilk büyük tahribat 1574’te çıkan yangında olmuştur. Bundan sonra, bugün gördüğümüz mekan anlayışıyla inşaa edilen Mutfaklar ikinci büyük tahribatı 1760 depreminde yaşamıştır. Bu depremde Mutfaklar’ın miri ambar diye belirtilen kısımlarında çökmeler meydana gelmiştir. Belgelerde üç yıllık bir şeker zayıyatından bahsedilmesi, tahribatın boyutlarının büyük olduğuna işaret etmektedir.**

1894 depreminde ise Mutfaklar’da hasar daha çok görevlilerinin kaldığı koğuşlar ile bacalarda meydana gelmiştir. Depremden sonra onarımlara 11/Temmuz/1310 (1894)’de başlanmış ve 26/Mart/1311(1895)’de tamamlanmıştır. 11 Temmuz’dan 31 Temmuz’a kadar geçen sürede mutfaklar ve koğuşlarda çalışmalar yapılmıştır. Bu dönemde 4 lağımçı, 16 tane rençber çalışmıştır. Ayrıca 2 çuval için dokuz kuruş, sekiz adet moloz küfesi için yirmi kuruş, nakliye için kırküş kuruş ödeme yapılmıştır. Bu bilgiler onarımlara başlamadan önce deprem nedeni ile mutfaklarda biriken enkazın kaldırılması için çalışıldığını göstermektedir. Enkaz kaldırılma çalışmalarının yapıldığı bu dönemde sadece iki duvarcı ustası görev almıştır. Bu dönemde malzeme ile ilgili bir ödeme görülmemesi, ustaların yer yer tam yıkılmamış kısımlarda yıkıma nezaret ettiği görüşünü güçlendirmektedir. Mutfaklar’da 1/Ağustos/1310’dan 26/Mart/1311’e kadar yapılan onarımlarla ilgili belgelerden mutfak bacalarında çalışmalar yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu onarımlarda iki lağımçı, 43 tane rençper, on sekiz tane duvarcı ustası, sekiz tane taşçı ustası, onaltı sıvacı ve bir tane hamamcı görev almıştır. Hamamcının görev alması Mutfaklar’ın hamam kısmında da depremde hasar

* BOA, Y. Mtv. nr.101/4, 22 Muharrem 1312; nr. 101/7, 22 Muharrem 1312; 1 Hus. nr. 9/2 Rebiyülevvel 1312; 1 Şehremaneti, nr. 5/25 Cemaziyülevvel 1312.

** BOA, Cevdet Tasnifi, Saraylar 6771 Hülâsa: Zelzelede yıkılan Matbah-ı Amirede telefolan şekerler hakkında

meydana geldiğini düşündürmektedir. 1 ve 25 Ağustos tarihleri arasında yapılan onarımlarda horasan kırma ve horasan dökme ücretleri ödenmiştir. Buradan da sıva onarımlardan önce depremde zarar gören sıvaların söküldüğü anlaşılmaktadır. Malzemeye ilişkin bilgilerden mermer direk başlığı için taş kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu taş sütun başlığı olmalıdır. Ayrıca onarımlarda makine tuğlası, Fransız ve İngiliz çimentosu, kurşun boru, alçı, tabancalı musluk, putrel demiri kullanılmıştır. Çatı örtü malzemesi olarak marsilya kiremit kullanılması koğuş kısımlarının çatı örtüsünde de tahribat olabileceğine işaret etmektedir. malzeme seçiminde geleneksel malzemelerle birlikte dönemin yeni malzemelerinin de kullanıldığını anlıyoruz. Kurşun malzeme alımı ve ferşinden bahsedilmemesi büyük ölçüde kubbe tahribatı olmadığını da göstermektedir *(Eren ve Ağca, 2001).

Eczahane'de Yapılan Onarımlar:

1894 depreminde gördüğü tahribat nedeni ile 1310 senesinin 10 Nisan ve 29 Mayıs tarihleri arasında onarım görmüştür. Bu onarımlarda dört adet sıvacı, altı rençper, beş boyacı, altı tanede hamamcı çalışmıştır. Hamamcıların çalışması yapının hamam kısmında tahribat olduğunu göstermektedir. Ayrıca sıva ve boya onarımlarında yapılmıştır. Malzeme listelerinde 800 adet üç delikli mürefte tuğlası, putrel demiri, ve Fransız, İngiliz çimentosundan bahsedilmektedir. Bu malzemeler duvar onarımı yapıldığına işaret etmektedir** (Eren ve Ağca, 2001)

Hazine Kethüdası Hamamı'nda Yapılan Onarımlar:

Bu yapıda 8/Nisan/1310'dan 29/Mayıs/1310'a kadar sürmüştür. Onarımlarda yedi tane rençper, dört boyacı, dört sıvacı, bir taşçı ustası bir su yolcu (tesisatçı) görev almıştır. Malzeme olarak çalı kireci, kurşun boru, Döşeme için marmara mermeri, sıva alçısı, Horasan kullanılmıştır *** (Eren ve Ağca, 2001).

Hazine-i Hassa'da Yapılan Onarımlar

30/Mayıs/1310 ve 30/Ekim/1311 tarihleri arasında Hazine-i Hassa'da üç duvarcı ustası, bir sıvacı, bir hamamcı, bir kurşuncu, iki rençper çalışmıştır. Bu onarımlar sırasında onyediyarşın doğrama ve elli sekiz adet cam takılmıştır**** (Eren ve Ağca, 2001).

* MSA, Defter No:3854 Hazine-i Hassa-i Şahene'nin İnşaat ve Tamiratına Mahsus Haftalık Sarfiat Jurnalı No:1; No:2; No:3; No:4; No:5; No:6; No:7; No:8; No:9; No:10; No:11; No:12; No:13;

** MSA, Defter No: 3850 Hazine-i Hassa-i Şahene'nin İnşaat ve Tamiratına Mahsus Haftalık Sarfiat Jurnalı No:1; No:2; No:3; No:4

*** MSA, Defter No: 3850 Hazine-i Hassa-i Şahene'nin İnşaat ve Tamiratına Mahsus Haftalık Sarfiat Jurnalı No:1; No:2; No:3; No:4;

**** MSA, Defter No: 3850 Hazine-i Hassa-i Şahene'nin İnşaat ve Tamiratına Mahsus Haftalık Sarfiat Jurnalı No:1; No:2; No:3; No:4; No:5

Harem Dairesi'nde Bulunan Ahşap Binada Yapılan Onarımlar

Yazılı belgelerde onarım yapılan bu yapının Harem Dairesi'nin iç kısmında bir kapı yanında olduğu anlaşılmakla birlikte tam olarak hangi bölümde olduğu konusunda bir açıklama bulunmamaktadır. Ancak yapıda kurşun bulunmayan kısımlara çamur sıva ve kurşun ferşi, kurşunları olmasına rağmen tavanları akmakta olan kısımlarda kurşunlar toplanarak yeniden kurşun ferşi yapılmıştır. Yapının şirvan kısmında yeni sütun ilavesi ile takviye yapılmış ayrıca çürümüş olan döşemeler onarılmıştır. Ayrıca yapıda yer yer düşmüş olan sıvaların yerleri adi çimento harcı ve sıva kullanılarak yeniden sıvanmıştır. Yine saçaklarda sıvanın düştüğü kısımlarda merteklerde ve kaplamalarda onarım yapılmıştır* (Eren ve Ağca, 2001).

2.3.4.2 1912 Depremi ve Yapılan Onarımlar

Saray Mutfaklarında Yapılan Onarımlar:

1912 depreminden sonra yapılan onarımlara ilişkin belgelerden, Mutfaklar'da bir ocağın onarımı ile birlikte noksan olan bacasının tamamlanmış olduğunu anlıyoruz. Bu da bize büyük bir olasılıkla depremde bu bacanın yıkılmış olabileceği yönünde bir fikir vermektedir. Aynı belgelerde tonozlarının etrafındaki derelerin galvanize saç ile yeniden yapıldığı ve yağmur sularının içeriye girmesinin önüne geçildiği anlatılmaktadır. Yine çürük yada noksan pervazlar bu onarımlar sırasında tamamlanmıştır. Yağmur sularının tesiriyle ve çıkan dumanların neden olduğu bozuk sıvalarda raspa yapılarak alınmış yapılan onarımlardan sonra malkara mermer kireci ile üç kat badana yapılmıştır.** (Eren ve Ağca, 2001).

Hazine-i Hümayun Dairesi'nde Yapılan Onarımlar

Hazine Dairesi'nde yapılan onarımlar basit onarım çerçevesinde sıva, boya onarımları ile çirali çamdan pencere çerçevesi ve raf yapımı, kalem işi onarımlarını kapsamaktadır. Belgeler bu kısımda depremden sonra büyük bir yıkım olmadığına işaret etmektedir.*** (Eren ve Ağca, 2001).

Akağalar Dairesi'nde Ve Zülfiyan Hademeleri Dairesi'nde Yapılan Onarımlar

Belgelerden bu yapılarda depremden sonra sıva ve badana onarımı yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu da yapılarda büyük çapta onarım gerektiren yıkımların olmadığına işaret etmektedir. Sıva

* MSA, Defter No: 3482 Topkapı Sarayı Hümayunu'nda Harem-i Hümayun derununda bir kapı ittisalinde tahtani ebniyenin tamiratının mesarifatını mübeyin keşf ve ita defteridir.

** MSA, Evrak I. 738 Topkapı Sarayı Hümayunu Matbah Dairesi'nde icrası lazım gelen tamirat hakkındaki keşifname

*** MSA, Evrak I. 984, Ebniye-i Seniyye inşaat ve tamiratına mahsus keşif ve ita defteri, sermimar Ekrem tarafından 12 Teşrin-evvel 1330 tarihinde hazırlanmıştır.

onarımında çimento ve kumdan yararlanılarak hazırlanan harç kullanılmıştır.* Akağalar Koğuşları'nın iç kısımlarında harap durumda olan döşeme kirişleri değiştirilerek üzeri fabrika tahtası ile kaplanması istenmiştir. Akağalar'ın Arz Odası'na bakan cephesinin çok harap durumda olan sıvaları raspa yapılarak alınması ve yerine horasan ve süzme kireçten oluşan harçla elde edilen sıva ile sıvanması istenmiştir.** (Eren ve Ağca, 2001).

Orta Kapı ve Kiler'de yapılan Onarımlar:

Sermimar Ekrem tarafından hazırlanan belgelerden bu yapılarda yapılan onarımlarda harcanılması düşünülen miktarlar hakkında bilgiler olmasına rağmen onarımlarda kullanılan malzeme ve teknikler hakkında bilgiler bulunmamaktadır*** (Eren ve Ağca, 2001).

İç Hazine

29 Kanun-ı Evvel 1331 tarihinde, yapının iç kısmında mermer sütunlar üzerinde inşaa edilmiş olan ve enkaz durumunda olan döşemenin kullanılabilecek şekilde ferş edilmesi, ve mermer sütunların Saray dahilinde bir mahale nakli, içerdeki molozların Saray haricine taşınması ve yapının sıva onarımlarının yapılması konusunda bir keşif hazırlanmıştır.**** (Eren ve Ağca, 2001).

Bab-üs Saade'nin Hemen Yanında Bulunan Yapı

Belgelerden; Harap durumda olduğu anlaşılan bu yapının kullanılabilecek kısımlarının Saray'daki başka inşaatlarda değerlendirmek üzere itina ile sökülmesi, yıkılan kısımların molozlarının Saray haricine taşınması, ancak yapının temel kısmının set teşkil edecek şekilde bırakılması konusunda keşif hazırlandığı görülmektedir.***** (Eren ve Ağca, 2001).

Havuzlu Taşlık'taki Havuz'da Yapılan Onarım

Havuzun etrafında bulunan demir parmaklıkların sökülmesi ve yerine Çırağan Sarayı yangınından çok fazla etkilenmemiş olan mermer parmaklıkların yerleştirilmesi istenmiştir. Bu çalışma sırasında; hazırlanacak krokiye dayanarak alt kısımda damarsız Marmara mermerinden bir kısmın yapılması da keşfe bağlanmıştır.***** (Eren ve Ağca, 2001).

* MSA, Evrak I. 984, Ebniye-i Seniyye inşaat ve tamiratına mahsus keşif ve ita defteri, Sermimar Ekrem tarafından 12 Teşrin-evvel 1330 tarihinde hazırlanmıştır.

** MSA, Evrak I 784 Ebniye-i Seniyye inşaat ve tamiratına mahsus Keşif Defteri

*** MSA, Evrak I. 784 Ebniye-i Seniyye İnşaat Ve Tamiratına Mahsus Keşif Defteri, Keşif Numarası 213 31 Kanun -ı Evvel 1331

**** MSA, Evrak I. 784, Ebniye-i Seniyye İnşaat Ve Masarifatna Mahsus Keşif Defteri, Sermimar Ekrem tarafından 29 Kanun-u Evvel 1331 tarihinde hazırlanmıştır.

***** MSA, Evrak I 784 Ebniye-i Seniyye İnşaat Ve Masarifatna Mahsus Keşif Defteri, Sermimar Ekrem tarafından 29 Kanun-ı Evvel 1331 tarihinde hazırlanmıştır.

***** MSA, Evrak I 784 Sermimar Ekrem'in 29 Kanun-ı Evvel 1331 tarihli Ebniye-i Seniyye İnşaat Ve Mesarifatına Mahsus Keşif Defteri (Defterde açıklama şöyle verilmiştir: Evvelki keşifname mucibince ameliyatı

Has Odalılar Dairesi'nde Yapılan Onarımlar

Belgelerden; yapının çatısının onarılması mümkün olmayan bir durumda olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle harap durumda olan çatının tamamen sökülerek belirtilen yere taşınması, yeniden yapılması ve üzerine kurşun ferşedilmesi istendiği görülmüştür. Uygulamada fabrika tahtası kullanılması belirtilmiştir.* (Eren ve Ağca, 2001).

Harem Ağaları Dairesinde Yapılan Onarımlar

Belgelerde Harem Ağaları Dairesi kubbelerinde oluşan çatlaklardan bahsedilmektedir. Bunların onarılması için sıvaların raspa yapılarak alınması ve çimento harç ile onarım yapılması ve üzerine halis kum ve süzme kireçten elde edilen harçla sıvanarak üzerine mermer kireci perdah edilerek üç kat badana yapılması daha sonra kubbelerden önce birinin kurşunlarının yapılması istenmiştir.** (Eren ve Ağca, 2001).

Bağdat Kasrı'nda Yapılan Onarımlar

Bağdat Kasrı'nın müstemilatı olan küçük odanın çinileri çok harap durumda olması nedeniyle sökülmesi, onarım yapılarak alçı yardımıyla yerine konulması ve ressamlar tarafından rötuşlarının yapılması istenmiştir. Aynı odanın tavanının sıvasının alınıp yerine alçı sıva ve yağlıboya tatbik edilerek, hazırlanacak resime dayanarak kalem işi yapılması istenmiştir.*** (Eren ve Ağca, 2001).

Has Fırın-ı Hümayun Ambarlarında Yapılan Onarımlar

Belgelerden bu onarımların yapının kurşun örtüsünde yapıldığı anlaşılmaktadır.****

ikmal edilmiş olan Hırka-i Saadet civarında cesim mermer döşemenin etrafındaki daireler-i madar demir parmaklıkları fesh olunarak sarayın münasip bir mahaline nakl olunduktan sonra muhterik Çırağan Sarayı Hümayunu'nun harikinden müteessir olmamış olan mermer kafes parmaklıklar taşçılar marifetiyle mahalinden intihap olunup sökülecek ve işbu cesim mermerler manda arabaları marifetiyle Topkapı Sarayı Hümayunu'na nakl olunarak mahalinde muntazam bir tesviyeye tabi olunduktan sonra alt kısım köşeleri hariçten mübayya olunacak damarsız Marmara mermerinden verilecek kroki mucibince imal olunup işbu fazla mahalle usul-i dairesinde nerdivane vaz olunacaktır.)

* MSA, Evrak I. 784 Ebniye-i Seniyye İnşaat Ve Tamiratına Mahsus Keşif Defteri

** MSA, Evrak I. 784 Ebniye-i Seniyye İnşaat Ve Tamiratına Mahsus Keşif Defteri

*** MSA, Evrak I. 784 Ebniye-i Seniyye Ve Tamiratına Mahsus Keşif Defteri

**** MSA, Defter 4319/6

3. TOPKAPI SARAYI MÜZESİ'Nİ OLUŞTURAN YAPILAR VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI

3.1 İkinci Avlu Yapıları ve Restorasyonları

İkinci Avlu, Topkapı Sarayı'nın resmi yapılarından Divan-ı Hümayun (Kubbealtı) ve Divan-ı Hümayun Hazinesi'nin (Maliye Hazinesi) bulunduğu avludur. Divan Meydanı ya da Adalet Meydanı diye adlandırılır. Osmanlı Saray teşkilatında devletin resmi işlerinden sorumlu olan görevlilerin oluşturduğu Birun diye adlandırılan idari yapılanma bu alanda yer alırdı (Alikılıç, 2004). Avlu etrafı revaklarla çevrili, 130 metre genişliğinde 160 metre uzunluğunda bir dikdörtgen şeklindedir (Eldem ve Akozan, 1982; Altındağ, 1982). Bab-üs Selam (Orta Kapı) ile Birinci Avlu'ya, Bab-üs Saade (Akağalar Kapısı) ile Üçüncü Avlu'ya bağlanır. İkinci Avlu'da simgesel olarak en etkili yapılardan birisi Adalet Kulesi'dir. İki önemli hizmet alanı olarak Has Ahırlar ve Mutfaklar geçitlerle bu Avlu'ya bağlanırlar. İkinci Avlu'da bugün bulunmayan yapılar; Haliç cephesinde Has Ahırlar'a geçiş yerinin yanında yer alan Darüssade Ağası'na bağlı Yazıcılar Dairesi*(Resim 2.1.6) ve Bab-üs Saade ile Dış Hazine (Divan-ı Hümayun Hazinesi) arasında yer alan Eski Divan binasıdır (Resim 2.1.6). Ayrıca Has Ahırlar avlusunda, İkinci Avlu Revakları'na dayanan ve set üstünde bulunan ince uzun Hastane** binası da bugün yerinde mevcut değildir (Resim 3.1.1.7; Resim 3.1.2.15) (Anhegger, 1986). Cumhuriyet döneminde İkinci Avlu'da yeni yapılar, Mutfaklar'da Vekilharç Dairesi'nin ve Aşçı Koğuşları'nın bir kısmının yerine yapılmıştır (Plan 2.1.10; Plan 3.1.3.1).

3.1.1 Bab-üs Selam (Orta Kapı)

Mimari Özellikleri:

Topkapı Sarayı'nın Birinci Avlusu'nu İkinci Avlu'ya bağlayan kapıdır. Bugün Müze'nin ziyaretçi giriş ve çıkışları için kullanılmaktadır. İlk olarak Fatih döneminde yapılmıştır. Dergah-ı Ali, Dergah-ı Mualla olarak da adlandırılan kapıdan sadece Osmanlı padişahları at üstünde geçebilirdi. Sadrazamın, vezirlerin, elçilerin ve ulemanın at üstünde yaklaşmaları yasak olan bu kapı, Bab-üs Saade Ağası'nın emrindeki kapı ağalarınca korunurdu (Özbilgen, 2003). Bab-üs Selam, Saray'ın terk edilmesine kadar süren uzun kullanım sürecinde birçok değişiklik geçirmiştir. Dikdörtgen planlıdır. Kapı'nın her iki tarafında kapı görevlilerine ait odalar bulunmaktadır. Giriş, kapının tam orta aksında değildir. Eldem ve Akozan, kapının her iki tarafına ilave edilen konik çatılı sekizgen kulelerin ve ikinci Avlu'ya bakan revakların

* INKK, 7/5/1999 gün ve 10796 sayılı kararıyla rekonstrüksiyonu istenen bu yapının yerinde yapılan bir araştırma kazısında revak temel kalıntısına rastlanmıştır (Resim 3.1.2.24).

**Anhegger'in 'Topkapı Sarayı'nda Padişah Evi' plan 2'de bu yapı Mehtherhane diye gösterilmiştir.

1482-1500'lü yıllarda ilave edildiği görüşündedir (Eldem ve Akozan, 1982). 1489 tarihli Harman Schedel Nurenberg'in ağaç baskısında da Orta Kapı çok net olarak görülmektedir. (Oberhummer, 1902). Diğer bir görüşte kulelerin Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) zamanında, on sütunlu geniş saçağının da Sultan III. Mustafa zamanında yapıldığı yönündedir (Tezcan, 1989). Kapı'nın özellikle İkinci Avlu'ya bakan revaklarının duvar ve tavanı ile kemer yüzeylerinde Osmanlı süsleme sanatının zengin bezeme örnekleri bulunmaktadır.

Restorasyonlar:

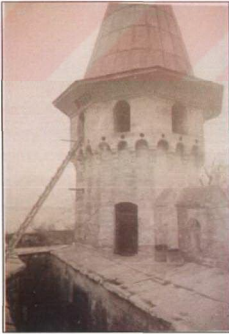
Bab-üs Selam'da (Orta Kapı) ilk restorasyonlar Cumhuriyet'ten önce, başmimar Vedat tarafından 1916'da başlatılmıştır. Kapı'nın her iki tarafında bulunan kapı ağalarına ait odaların rutubetini azaltmak amacıyla İkinci Avlu'ya bakan cephede üst kat pencereleri açılmıştır (Altındağ, 1982). Mimar Sedat Hakkı Eldem ve Feridun Akozan'ın çalışmalarında ise sadece İkinci Avlu'ya bakan cephede kemer üst noktası diğer pencerelere göre yukarıda kalan tek bir pencere muhdes olarak belirlenmiştir (Eldem ve Akozan, 1982) (Resim 3.1.1.12; Resim 3.1.1.15; Resim 3.1.1.18). 1934'te ilk Müze müdürlerinden Tahsin Öz döneminde yine rutubeti önleme gerekçesiyle bu defa Kapı'nın Birinci Avlu cephesinde pencere açıldığı görülmektedir (Altındağ, 1982) (Resim 3.1.1.1). Rutubete karşı yapılan bu uygulamalar, Orta Kapı'nın mimarisini etkileyen ilk koruma onarımlarıdır.

Bundan sonra 1943'te Tahsin Öz zamanında yapılan restorasyonlarda, Orta Kapı'da kuramsal açıdan önemli uygulamalar yapılmıştır. Bunlardan bir tanesi, Kapı'nın her iki tarafında bulunan sekizgen kulelerin külahlarının biçimlerinin değiştirilmesi konusunda yapılan uygulamadır (Öz, 1949) (Resim 3.1.1.2; Resim 3.1.1.4; Resim 3.1.1.6). Diğer önemli bir uygulama da, Kapı'nın İkinci Avlu'ya bakan revaklarında yapılan bezeme temizliğinde son döneme ait bezemelerin örnek bırakılmadan kaldırılması ile gerçekleştirilmiştir (Resim 3.1.1.12; Resim 3.1.1.13; Resim 3.1.1.14; Resim 3.1.1.16). Aynı çalışma esnasında, Birinci Avlu cephesinde tonoz kenarlarını belirleyen kalem işleri ve dış cephedeki sıvalar (Resim 3.1.1.4; Resim 3.1.1.5) kaldırılmış ve bu kısımlar tamamen sıvasız olarak bırakılmıştır (Resim 3.1.1.6). Restorasyonlara başlamadan çekilen resimlerde; kapının iki tarafında bulunan kulelerin kurşun külahlarının pencere kavislerini örtecek şekilde yapılmış saçaklarla sonlandırıldığı görülmektedir (Resim 3.1.1.2; Resim 3.1.1.4). Bu görünüş daha çok 1584 tarihli Hünernâme'de Birinci Avlu'yu gösteren minyatürdeki Orta Kapı görünüşünü hatırlatmaktadır (Resim 2.1.4). Restorasyonlarda kurşun örtülü külahlar saçaksız olarak silme hizasında bitirilmiştir. Yapılan bu uygulamadan sonra, kulelerin görünüşü (Resim 3.1.1.1; Resim 3.1.1.3; Resim 3.1.1.6) Grelot'nun Saray'ın Haliç cephesini gösteren gravüründeki görünüşe daha çok benzemektedir (Resim 3.1.1.7). Tahsin Öz kendi döneminde yapılan bu

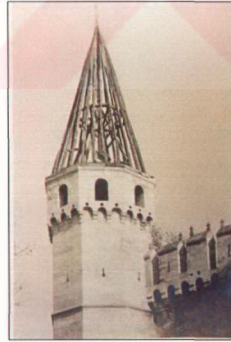
restorasyonlarda, kule külâhlarının saçaklarını değiştirirken hangi belgeyi referans aldığını belirtmemiştir. Ancak yaptığı onarımlar ile ilgili makalesinden, eski belgeler üzerinde çalıştığı ve araştırmalar yaptığı anlaşılmaktadır.* Yine bu değişikliğe giderken kule külâhlarının yenilenmesi konusunda strüktürel bir zorunluluk olup olmadığı hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır (Öz, 1949).

Resim 3.1.1.1 Bab-üs Selam'ın Birinci Avlu'dan görünüşü; sağ kulenin yanında 1934'te açılan pen cere görülmektedir (Ü. Karahasan arşivi).

Resim 3.1.1.2 Bab-üs Selam kulesi 1943 restorasyonu öncesi görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/37)

Resim 3.1.1.3 Bab-üs Selam Kulesi. 1943'te strüktür sisteminin onarımı (TSDA. TSM. No: 55/37)

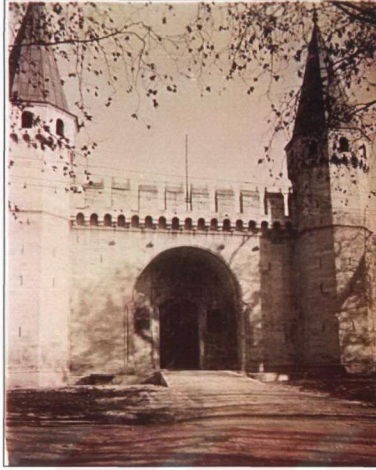
* Tahsin Öz 'Topkapı Sarayı Müzesi Onarımları' adlı makalesinde; Hünernâme'deki bir minyatürde Orta Kapı'da iki kule arasındaki tonozun üst kısmında küçük bir odacık bulunduğundan bugün ise bunun mevcut olmadığına bahsetmesi onarımlarda eski belgeler üzerinde çalıştığına işaret etmektedir (Öz, 1949).

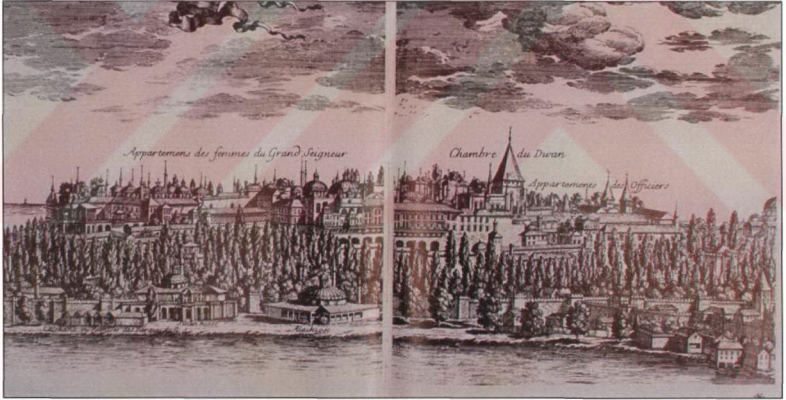
Resim 3.1.1.4 Tahsin Öz restorasyonlarından önce Bab-üs Selam'ın Birinci Avlu'dan görüntüsü; kapının her iki tarafındaki kulelerin kurşun külahları pencere kavislerini örtecek şekilde aşağıdadır ve kule beden duvarında küçük saçakları vardır. Kapı'nın girişindeki tonozu belirleyen bugün mevcut olmayan kalem işleri göze çarpmaktadır (TSDA. TSM. No: 55/37).

Resim 3.1.1.5 Bab-üs Selam'ın 1943 restorasyonlarından önce Birinci Avlu'dan görünüşü; kapı üstünde tonoz ve kemerleri belirleyen kalem işleri gözükmemektedir. Bu gün bu kalem işleri mevcut değildir. (TSDA. TSM. No: 55/41).

Resim 3.1.1.6 Bab-üs Selam'ın 1943 restorasyonları sonrası Birinci Avlu'dan görünüşü; Kulelerin külahlarının görünüşü değişmiştir (TSDA. TSM. No: 55/37).

Resim 3.1.1.7 Grelot'un Saray'ı Haliç cephesinden gösteren 1680 tarihli gravürü (Eldem ve Akozan, 1982)

Cumhuriyet'in ilanından önceki kullanımı sırasında; Kapı'nın Birinci Avlu cephesinde, kuleler etrafındaki sedler zamanla yükselmiş, etrafını çeviren bordürler toprağa gömülmüştür (Resim 3.1.1.4). Yine dış cephe sıvanmış ve dövme demir kapı kanatları kalın bir boya tabakası ile boyanmıştır.* Kapının önü devrine uymayan parke taşlarla kaplanmıştır. Tahsin

* Tahsin Öz, Orta Kapı'nın dış duvarlarının Meşrutiyet döneminde Saray'da yapılan onarımlar sırasında sıvandığını belirtmektedir (Öz, 1949).

Öz zamanında yapılan ilk onarımlarda kapı önündeki sedler düzenlenmiş duvar yüzeyindeki sıvalar ile demir kapı üzerindeki boyalar kaldırılmıştır (Resim 3.1.1.6). Bu çalışmalar sonucunda kesme taş duvar dokusu ortaya çıkartılırken dövme demir sanatının seçkin bir örneği olan kapı özgün haline getirilebilmiştir (Öz, 1949). Bab-üs Selam'ın Birinci Avlu'ya bakan cephesinde sıva üstünden kaldırılan tonoz ve kemer çizgilerini belirleyen kalem işleri, onarım öncesine ait resimlerin dikkatle incelenmesinde algılanabilmektedir (Resim 3.1.1.4; Resim 3.1.1.5).

Bab-üs Selam'ın iki kapısı arasında bulunan geçit kısmını örten tonoz üzerinde ahşap rokoko bir tavan süslemesi bulunmaktadır. Bu kısmın duvarlarında bulunan tavandaki süslemelerle uyumlu kalem işleri 1940-1944 restorasyonlarında tamamen kaldırılmış ve duvarın kesme taş dokusu ortaya çıkartılmıştır (Öz, 1949). Bugün müze giriş ve çıkışlarını kontrol etmek için demontabl mekanlarla bölünen bu kısımdaki duvarlarda herhangi bir desen izi görülmemektedir.* Ancak kapının Birinci Avlu'ya bakan mermer kemer iç yüzeylerinde, çok soluk bazı kalem işi bezeme örnekleri günümüze kadar gelebilmiştir (Resim 3.1.1.8; Resim 3.1.1.9).

Resim 3.1.1.8 Bab-üs Selam'ın Birinci Avlu'ya bakan kapısının kemer alt kısımlarındaki mermer yüzeylerde bulunan kalem işi süslemeler (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.1.1.9 Bab-üs Selam'ın Birinci Avlu'ya bakan kapısının kemer alt kısımlarındaki mermer yüzeylerde bulunan kalem işi süslemeler (Ü. Karahasan arşivi)

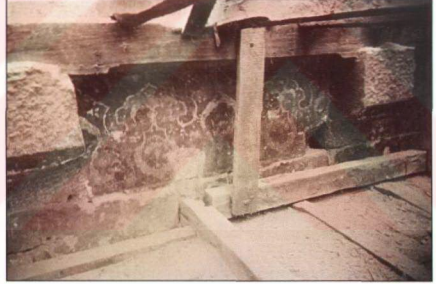
Tahsim Öz restorasyonlarında, Kapı'nın İkinci Avlu'ya bakan cephesinde, çökme tehlikesi olan çatısı ve geniş saçaklarında önemli ölçüde strüktürel onarım yapılmıştır (Öz, 1949) (Resim 3.1.1.10). Yine bu cephede; tıpkı kulelerin külahlarının yeniden biçimlendirilmesinde olduğu gibi, bezeme onarımlarında da kuramsal anlamda önemli uygulamalar yapıldığını görüyoruz. Revak duvarlarında onarım öncesi resimlerde ayrıntılı olarak gördüğümüz içinde peyzaj bulunan panolar (Resim 3.1.1.12; Resim 3.1.1.13; Resim 3.1.1.14) ile kapının her iki tarafında ve kemer alınlarındaki son devire ait barok süslemeler (Resim 3.1.1.14; Resim

* Kaldırılan bu kalem işleri ile ilgili resim ya da çizime ulaşamamıştır.

3.1.1.16) örnek bırakılmadan tamamen kaldırılmış ve raspa sonucu ortaya çıkan XVIII. yüzyıla ait süslemelerin canlandırılması uygun görülmüştür (Resim 3.1.1.15; Resim 3.1.1.17; Resim 3.1.1.18). Çatı onarımlarında İkinci Avlu'ya bakan duvar yüzeylerinde, XVI. yüzyıla ait desen örneklerine rastlanmasına rağmen, bunlardan desenin bütününe tamamlayabilecek ölçüde yararlanılamamıştır (Resim 3.1.1.11). Bu dönem restorasyonlarının en etkili isimi olarak Öz'ün bezeme onarımındaki yaklaşımı Üslup Birliğine Ulaşma (Stilistik Rekompozisyon) yaklaşımıyla tamamen örtüşmektedir. Burada sadece belli bir dönemin bezemelerinin daha değerli olduğu ve bu dönemin olabildiğince canlandırılarak korunması gerektiği düşüncesiyle hareket edilmiştir* (Öz, 1949).

Resim 3.1.1.10 1943'te Bab-üs Selam revak çatı sında strüktürel sağlamlaştırma (TSDA. TSM. No: 55/37)

Resim 3.1.1.11 Bab-üs Selam çatı onarımında bulunan XVI. yüzyıla ait desen örnekleri (TSDA. TSM. No: 55/37)

Restorasyonlarda tümüyle kaldırılan son devire ait barok süslemeler ve peyzajlarla ilgili resimler çekilmiş, ancak o günün koşulları içerisinde bunların ayrıntılı çizimleri yapılamamıştır. Günümüze kadar ulaşan belgelerden; kaldırılan bu duvar resimlerinin, Bab-üs Saade'nin (Akağalar Kapısı) ikinci Avlu'ya bakan cephesindeki revak kemerlerinin üstündeki duvar resimleriyle büyük bir benzerlik gösterdikleri görülmektedir (Resim 3.2.1.1; Resim

* Tahsin Öz Bab-üs Selam'da yapılan bezeme onarımlarındaki yaklaşımı şöyle anlatmaktadır: 'Orta Kapı'nın revak altı duvarları sıvanmış ve üst kısımda çok kaba bir bordür ile çevreleyen gayet ipdidai peyzajlar yapılmıştır. Revak kemerleri de buna benzemiştir. Son devirlerin sanat ve zevk düşkünlüğü eseri olan bu resimlerin altında yapılan araştırmalarda süs denilecek kalem işleri çıkınca bunların tamamlanması uygun görülmüştür.' (Öz, 1949).

3.2.1.3). Bab-üs Selam'daki (Orta Kapı) onarım sırasında duvar resimlerinin kaldırılmasına rağmen, Bab-üs Saade'deki benzer resimlerin korunması; bu kısımlarda raspa sonucunda daha erken dönemlere ait bezeme örneklerine rastlanmamış olabileceğini düşündürmektedir.

Resim 3.1.1.12 1940-1944 restorasyonları öncesi Bab-üs Selam'ın İkinci Avlu'dan görünüşü; revak duvarında panolar içerisinde gözüken manzara resimleri restorasyonlar sırasında örnek bırakılmadan kaldırılmıştır. Dövme demir kapı üzerindeki renkli yağlı boyalar onarımlarda temizlenmiştir (TSDA. TSM. No: 55/35).

Resim 3.1.1.13 1940-1944 restorasyonları öncesi Bab-üs Selam'ın İkinci Avlu'dan görünüşü; manzara resimleri, kapı kemiği üzerindeki bezemeler bu onarımlar sırasında kaldırılmıştır (TSDA. TSM. No: 55/37).

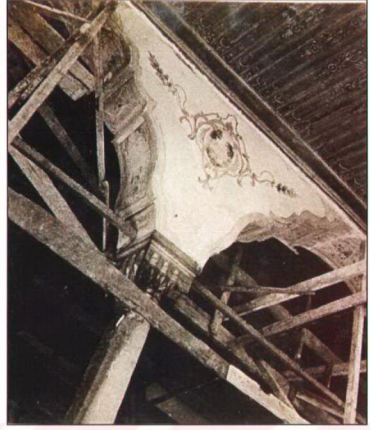
Resim 3.1.1.14 Tahsin Öz restorasyonları öncesi Bab-üs Selam'ın İkinci Avlu'dan görünüşü; restorasyonlarda kaldırılan manzara resimleri ve revak kemer alınlarında barok süslemeler göze çarpmaktadır (TSDA. TSM. No: 55/35; No: 55/81).

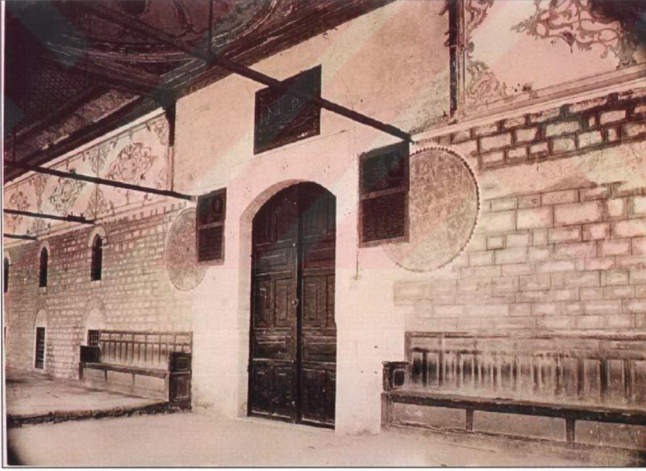
Resim 3.1.1.15 Bab-üs Selam'ın İkinci Avlu'ya bakan revak duvarında raspa sırasında ortaya çıkan kalem işleri (TSDA. TSM. No: 55/37).

Resim 3.1.1.16 Bab-üs Selam revak kemer alınlığında bulunan ve 1943 restorasyonlarında kaldırılan barok kalem işleri (TSDA. TSM. No: 55/37)

Resim 3.1.1.17 Bab-üs Selam revak kemer alınlığında raspa sonucu ortaya çıkan kalem işleri (TSDA. TSM. No: 55/37)

Resim 3.1.1.18 Bab-üs Selam'ın İkinci Avlu cephesinin Tahsin Öz restorasyonlarından sonra görünüşü; üst kısımda panoların içerisini tamamen dolduran manzara resimleri raspa yapılarak kaldırılmış, altından çıkan süslemeler onararak canlandırılmıştır. Kapının söve ve çevresinde bulunan kalem işi süslemeler ise kaldırıldıktan sonra duvar yüzeyi sıvanmadan derz onarımı yapılarak bırakılmıştır (TSDA. TSM. No: 55/37).

1940-1944 yılları arasında özellikle bezeme restorasyonlarında kuramsal olarak önemli uygulamaların yapıldığı Kapı'da, 1968'e kadar mimari görünüşü etkileyecek büyüklükte restorasyonlar yapılmamış, çalışmalar gerek strüktürde gerekse malzemede sağlamlaştırma ve koruma onarımları olarak sürdürülmüştür. Bu onarımların en önemlisi 1957-1958 yıllarında

yapılan strüktürel takviye ve koruma onarımlarıdır. Onarım müteahhidi Abdülkadir Karaörs, kontrol mimarı Macit Kural'dır. Onarımlar 8/Ekim/1957 ve 30/Ağustos/1958 tarihleri arasında yapılmıştır. Bu çalışmalarda; İkinci Avlu'ya bakan kısmın ahşap çatısı ve geniş saçakları askıya alınarak strüktür sistemi sağlamlaştırılmıştır. Çatı örtü malzemesi olan kurşun toplanmış izabe edilerek yeniden ferşi yapılmıştır. Ahşap hatıl, çatı ve saçak kaplamaları, ahşap saçak altı oymaları onarılmış, ahşap oymalı yüzeyler ve diğer düz yüzeylerde yağlı boya ve alçı tamirleri yapılmıştır.* Kapı'nın giriş aksında bulunan ahşap oymalı panonun çürümüş ve dökülmüş olan köşe kısımları Müteahhit Abdülkadir Karaörs'e yaptırılmış ve yerine monte edilmiştir.** Burada sözü edilen pano giriş aksında bulunan ahşap oymalı tavan kaplaması olmalıdır. 1960'ta, yine Kapı'nın İkinci Avlu'ya bakan revaklarının tüm ahşap strüktür sisteminde, revak kemer alınları ve tavanında sağlamlaştırma tekniğiyle restorasyonlar yapıldığına ilişkin belgeler bulunmaktadır.***

Bab-üs Selam'da önemli bir değişiklik 1969'da gerçekleştirilmiştir. Bu, giderek artan ziyaretçi sayısının müze giriş ve çıkışlarında yarattığı istenmeyen karışıklığın giderilmesi amacıyla yapılan bir yenileme restorasyonudur. Özellikle turizm sezonunda ziyaretçi sayısının günde yaklaşık yedibin kişiyi bulması, giriş ve çıkışları ayırma zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Restoratör Y. Mimar İlban Öz bu amaçla hazırladığı restorasyon projesinde; müze girişini Bab-üs Selam'daki (Orta Kapı) ana girişten sağlarken, müze çıkışlarını Has Ahırlar tarafındaki kapı ağası odasının penceresinin alt kısmını açıp kapı şekline sokarak sağlamak istemiştir**** (Resim 3.1.1.19). Hazırlanan bu restorasyon önerisi; GEEAYK'nın 9/11/1969 gün ve 4441 sayılı kararıyla (Ek 14); planın geçici olduğu belirtilerek, uygulamada yan pencerenin esas özellikleri bozulmadan sadece altı açılarak kapı şekline dönüştürülmesi, ileride giriş ve çıkışlar başka şekilde düzenlenince, pencerenin özgün şekline getirilmesi koşuluyla kabul edilmiştir. Ziyaretçi giriş ve çıkışlarını rahatlatmak için yapılan bu değişiklik, yeni bir restorasyon önerisi geliştirilemediği için günümüze kadar devam etmiştir. Yine Saray'ın müze olarak kullanılmasının getirdiği bazı gereksinmelere cevap verilmesi amacıyla, müze idaresinin isteklerini değerlendiren GEEAYK, 14/11/1970 gün ve 5625 sayılı karar (Ek 19) almıştır. Bu karar ile kamyon giriş kapısından yararlanılarak, Dolap Ocağı'nın içinde

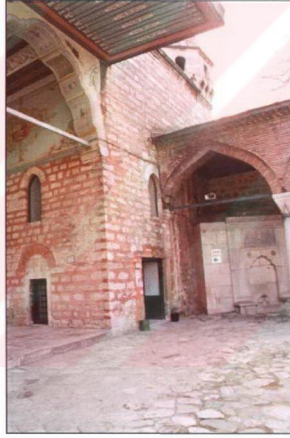
* TSA, 700 Bina Onarımı 732. 63-132 F Dosyası, Topkapı Sarayı Orta Kapı 1957 Yılı Onarım İşlerine Ait Keşif Hülâsa Cetveli, Y. Mimar Selma Emler tarafından 13/8/1957'de hazırlanmıştır.

** TSA, 700 Bina Onarımı 732. 63-132 F Dosyası, 20/8/1958 gün ve 1631 sayılı TSM Müdür Muavini Naci Elif, TSM Y. Mimarı Macit Kural, TSM Minyatür Ressamı Mihraban Sözer, TSM Asistanı M. Hadi Altay tarafından imzalanan zabıt

*** TSDA, TSM No: 55/65-a Bab-üs Selam 1960 yılı onarımı resim albümü

**** TSA, 732 Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sarı Mukaveleli Onarımı Dosyası, EMGM'nin 3/11/1968 gün ve 732.35 8114 sayılı yazısı

kalmak üzere takriben 8.00x5.00 m. lik bir alanda kadın ve erkek tuvaletlerinin yapılmasına izin verilmiştir.* Aynı kararla Bab-üs Selam'da (Orta Kapı) kurşun ve çatı örtüsü tamiri, her iki kulede de iç kısımların taş, tuğla duvar, sıva ve merdiven onarımlarının yapılması istenmiştir. Yine Kapı'nın sağ tarafındaki müstahdem yatakhane olarak kullanılan kısımların ahşap ve kâğır döşeme, su tesisatı ve sıva onarımlarının yapılmasına karar verilmiştir.** 1978-1980 yılları onarımlarında Kapı'nın İkinci Avlu'ya bakan saçaklarının kaplama tahtalarının ve bezemelerin onarımı sırasında saçağı taşıyan strüktür sisteminde de önemli problemler olduğu görülmüştür. Taşıyıcı sistemin bağlantı yerinde meydana gelen son derece tehlikeli kırılmaların saçağın çökmesine neden olabileceği saptanmıştır. Taşıyıcı sistemi takviye ederek çökmeye engel olmak için demir takviye sistem projesi hazırlanmış ve uygulanmıştır.***

Resim 3.1.1.19 Bab-üs Selam'ın kapıya dönüştürülen penceresi
(Ü. Karahasan arşivi)

Y. Mimar İlban Öz yapılan bu çalışmayı onarım raporunda detaylı bir şekilde şöyle açıklamaktadır. ‘..tamamen çökmek üzere olan bu sanat eserinin her iki yan kısmının ahşap çatı makasları; mesnetleri, duvarlara tespit edilen putrel demirlerine taşıtılarak tehlikeden kurtarılmış, tamamen çürümüş tavanlar da demir makas kirişlere asılmak suretiyle yeniden yapılmıştır. 1978’de orta kubbeli tavan da ihale edilerek aynı şekilde kurtarılmış

* Bugün yerinde böyle bir uygulama mevcut değildir.

** Bu konuyla ilgili yeterli belge olmadığı için müstahdem yatakhane olarak kullanılan kısmın hangi mekan olduğu tam anlaşılamamaktadır. Bugün Kapı'nın Has Ahırlar cephesindeki mekanı ziyaretçiler için çıkış alanı olarak ayrılmıştır. Mutfaklar cephesindeki kısım ise sergi ve konferans salonu olarak düzenlenmiştir.

*** RAMA, Ana Dosya, Topkapı Sarayı Harem Yapıları Dosyası, Y. Mimar Hüsrev Tayla'nın 10/12/1981 gün ve TÖR. Ra. 34.1/3237 sayılı yazısı

bulunmaktadır. Bu onarımlar içinde tavadaki çok müzeyyen ahşap korniş ve çiçeklerinde çoğunluk kısmın tamamlanması sağlanmıştır.' Restoratör Öz, büyük bir olasılıkla revak tavanlarında, saçaklarda ve geçit kısmında çok yoğun bezemeler olması nedeniyle bu kısımlardaki mevcut ahşap konstrüksiyonu çelik konstrüksüyona taşıtarak sağlamlaştırma yoluna gitmiştir. Seçilen restorasyon tekniği, özgün konstrüksiyonun korunmasını ve tavanlardaki bezemelerin zarar görmemesini sağlamıştır.*

1992'de Bab-üs Selam'ın mermerden yapılmış revak sütunları KMLM denetiminde temizlenmiştir. Burada öncelikle kirliliğin türü saptanmıştır. Yapılan çalışmada hava kirliliğinin toz, is ve alçı taşı oluşumuna neden olduğu görülmüştür. Temizlemede yöntem olarak kirli yüzeylerin üzerine kimyasal pasta sürülmüş ve belli bir süre bekletildikten sonra su ve plastik fırça yardımı ile kirlilik alınmıştır. Burada özgün yapı malzemesinin korunması konusunda titiz bir çalışma yapıldığını görmekteyiz.**

1996'da Bab-üs Selam'ın demir kapısı'nın bir kanadının taban rulmanları dağıldığı için, kapı kendi ağırlığı ile aşağıya sakmış ve kanadın üst burcu oynamıştır. Onarım Y. Mimar Nilgün Aydoğmuş'un raporu doğrultusunda tamamlanmıştır. Kapının onarımı bittikten sonra üst yuva ve taş kısımlarının onarımının yapılması ve özgün şeklinde olduğu gibi kurşunla uygun seviyede duracak şekilde sabitlenmesi istenmiştir.*** 1997'den sonra yapılan restorasyonlarda; bugün ziyaretçilerin Müze'den çıkış mekanı olarak kullanılan Bab-üs Selam'ın (Orta Kapı) Has Ahırlar tarafındaki odasının üzerinde süsleme örnekleri bulunmayan duvarlarında badana raspaşı yapılarak yeniden badanası yapılmıştır. Tavandaki ahşap giriş ve kaplama tahtalarına vernik sürülmüştür. Bu onarımlar sırasında ahşap pencere ve kapıları vernik demir korkuluk ve kapılar yağlı boya ile boyanmıştır. Revaklar arasındaki gergi demirleri de antipas ve yağlıboya ile boyanmıştır. Bunlar yapıyı dış tesirlere karşı korumak amacı ile yapılan onarımlardır.****

Kapı'nın Has Ahırlar tarafındaki kısımdaki mekan ziyaretçi çıkışlarına ayrılmışken, Saray Mutfakları tarafındaki mekanlar, konferans ve sergi salonu olarak düzenlenmiştir (Resim 3.1.1.20; Resim 3.1.1.21) Bu mekanlardan soldakine ara kat ilave edilirken, daha önce odalarda bulunan ocaklar ve iki tuvalet kaldırılmıştır (Ayverdi, 1989). Bu düzenlemenin hangi

* RAMA, Ana Dosya, Topkapı Sarayı Harem Yapıları, Y. Mimar İlban Öz tarafından hazırlanan Topkapı Sarayı Müzesi Orta Kapı 1981 Yılı Onarım Raporu

** KMLM, DÖK. 151, Kimya Mühendisi Güven Gökçe'nin 13/3/1992 tarihli 'Topkapı Sarayı Müzesi Taş Temizliği Çalışmaları Raporu

*** RAMA, Topkapı Sarayı 1. Mülkiyet, 2. Yatırım 3. Gazete Yazıları 4. Bab-ı Hümayun, 5. Mecidiye Köşkü, Dosyası, Y. Mimar Nilgün Aydoğmuş'un 25/4/1996 tarihli yazısı

**** RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-2000-2001 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası

tarihte yapıldığı tam olarak saptanamamıştır. Eldem ve Akozan Orta Kapı odalarının restorasyonları sırasında çok değiştiğinden bahsetmekte, ve bunların özgün mimari mekan yapılarının ortaya çıkartılmasının mümkün olduğunu belirtmektedir (Eldem ve Akozan, 1982).

Resim 3.1.1.20 Bab-üs Selam'ın sergi salonu olarak düzenlenen Mutfaklar tarafındaki mekanın alt katı (Ü. Karahasan arşivi)

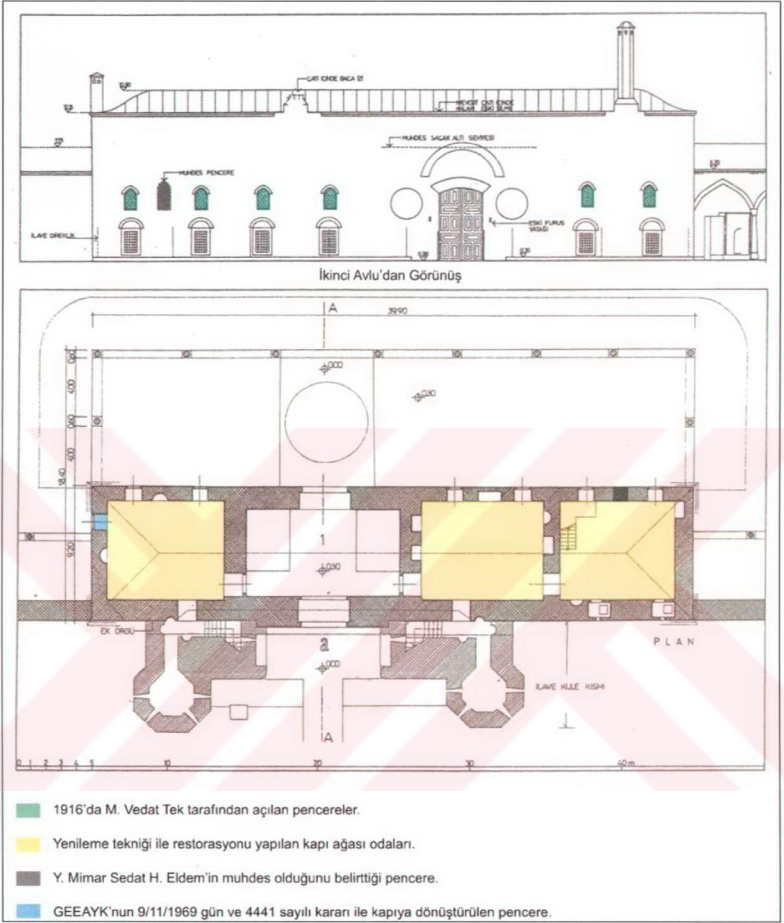

Resim 3.1.1.21 Bab-üs Selam'ın konferans salonu olarak düzenlenen Mutfaklar tarafındaki mekanın üst katı (Ü. Karahasan arşivi)

Değerlendirme:

Cumhuriyet döneminde Bab-üs Selam'da (Orta Kapı) sağlamlaştırma, temizleme, yenileme, teknikleri kullanılarak restorasyonlar yapılmıştır. Sağlamlaştırma tekniği kullanılarak yapılan uygulamalar, Kapı'nın kule külahlarında ve İkinci Avlu cephesindeki revakların çatı ve saçak konstrüksiyonunda yapılmıştır. Revaklarda yapılan strüktürel sağlamlaştırmada, üzeri zengin bezemelerle kaplı özgün tavan ve saçakların korunabilmesi için çağdaş tekniklerden yararlanılmıştır. Müze'nin ihtiyaçlarına cevap vermek üzere, yenileme tekniği kullanılarak girişin her iki tarafındaki kapı görevlilerine ait odalarda mimari restorasyon yapılmıştır. Kapı'nın Mutfaklar cephesindeki mekanları, sergi salonu ve konferans salonu olarak düzenlenirken, Has Ahırlar cephesindeki odanın bir penceresi, giriş ve çıkışlardaki sıkışıklığı çözmek amacıyla kapıya dönüştürülmüştür. Müze ihtiyaçlarına cevap vermek için yapılan bu uygulamalarla Bab-üs Selam'ın iç mekan özellikleri tamamen yok olmuştur.

Bezemelerde yapılan temizleme onarımlarında ise üç devre ait süsleme örneklerinden sadece XVIII. yüzyıla ait olan örnekler korunmuştur. İkinci Avlu cephesinde eski belgelerde çok net olarak görülen geç döneme ait barok kalem işleriyle, manzara resimlerinin tümüyle kaldırılması, yapının Cumhuriyet dönemine kadar getirdiği estetik birikimin büyük bir kısmının kaybolmasına neden olmuştur. Kaldırılan bu bezemeler Osmanlı geç dönem kalem işi ve resim sanatının en zengin örneklerini oluşturmaktadır (Renda, 1982). İlk dönem restorasyonlarında; bezemelerin ve kulelerin onarımında verilen bu kararlar, kuramsal olarak yaklaşımın Üslup Birliğine Ulaşma (Stilistik Rekompozisyon) olduğunu göstermektedir.

Plan 3.1.1.1 Bab- üs selam'da (Orta Kapı) Cumhuriyet dönemi restorasyonları Eldem ve Akozan'ın Topkapı Sarayı (Eldem ve Akozan, 1982, L.36) adlı çalışmasındaki plandan yararlanılmıştır.

Uygulamalar, geriye dönüştürülebilirlik sınırlarının çok üstündedir. Yapının taşıdığı estetik bütünlük tümüyle korunamamıştır. İlk dönem restorasyonlarında görülen bu eğilimi daha sonra çağdaş tekniklerden yararlanılarak yapılan strüktürel sağlamlaştırma ve temizleme onarımları izlemiştir. Son yıllarda kapının mermer revak sütunlarında yapılan temizlemede, kirliliğin türünün ve seçilecek temizleme yönteminin saptanmasında KMLM ile birlikte

yürütülen çalışmalar; giderek restorasyonlarda bilimsel yöntemlerin kullanımının ağırlık kazandığını göstermektedir.

3.1.2 İkinci Avlu Revakları

Mimari Özellikleri:

İkinci Avlu'da Bab-üs Selam'ın (Orta Kapı) her iki tarafı ve Marmara Denizi cephesi boydan boya revaklarla çevrilidir. Avlu'nun Haliç cephesinde ise; revaklar, bugün yerinde bulunmayan Darüssaade Ağası Köşkü'ne bağlı Yazıcılar Dairesi'nin temel kalıntılarının bulunduğu yerden Kubbealtı'na kadar devam eder (Plan 2.1.10). Burada Harem Dairesi Arabalar Kapısı önünde Kubbealtı'nın geniş ve mimari süslemeler yönünden zengin revakları yer almaktadır (Resim 3.1.5.1). Bab-üs Saade (Akağalar Kapısı) önündeki revaklar sağ tarafta Mutfaklar'ın revakları ile birleşirken, solda bugün yerinde mevcut olmayan Eski Divan yerine kadar devam eder (Plan 2.1.5; Plan 2.1.10). Marmara cephesindeki revak kemerleri sivri kemer formunda ve tuğla örgülü olup, üzerleri revak duvarlarında olduğu gibi sıvanmadan bırakılmıştır (Resim 3.1.2.6). Haliç cephesindeki revaklar ise sıvalı ve bezemelidir (Resim 3.1.2.16; Resim 3.1.2.17). Mukarnas başlıklı mermer sütunlar tarafından taşınan revakların Dolap Ocağı tarafındaki bölümü, müzenin depo ihtiyacını karşılamak üzere, metal konstrüksiyon cam ile kapatılmıştır (Resim 3.1.2.20; Resim 3.1.2.21).

Restorasyonlar:

İkinci Avlu Revakları'nın mimari özelliklerini etkileyen önemli bir restorasyonun, Cumhuriyet döneminden önce yapıldığı, MAED'nin 10/Ekim/1915 tarihli raporundan anlaşılmaktadır (Eldem ve Akozan, 1982) (Ek 2). Raporda; revak tavanlarının onarımının yapılması sırasında, kilit taşları üzerine 40 cm. duvar ilave edilerek yükseltildiği, bunun da revak mimarisinin özgün şeklini yok ettiği belirtilmektedir.* Tahsin Öz zamanında oldukça harap bir durumda olan revaklarda yapılan restorasyonlardan önce çekilmiş resimlerden bu 40 cm.lik yükseklik algılanamamaktadır (Resim 3.1.2.1; Resim 3.1.2.4).

Bab-üs Selam'ın (Orta Kapı) sağ tarafındaki revaklar (Resim 3.1.2.1; Resim 3.1.2.2) ile Haliç ve Marmara Denizi cephesinde bulunan revakların (Resim 3.1.2.4; Resim 3.1.2.6; Resim 3.1.2.8; Resim 3.1.2.10; Resim 3.1.2.12) 1943'te restore edildiği, o döneme ait resimlerden kesin olarak anlaşılmaktadır. Tahsin Öz ise bu konuda genel olarak revakların onarıldığından bahsetmektedir (Öz, 1949).

* Encümen raporunda eleştirilen uygulamalardan önce İkinci Avlu Revakları'nın mimarisi hakkında görsel belgeye ulaşılamamıştır.

1943'te yapılan restorasyonlardan önce çekilmiş resimlerde; Orta Kapı'nın sağ tarafında bulunan revak çatılarının ve kirpi saçaklarının tamamen yıkık, revak duvarlarının sıvalarının döküldüğü görülmektedir (Resim 3.1.2.1). Bu bölümde, bütünleme tekniği kullanılarak ahşap çatı konstrüksiyonu ve revakların kirpi saçakları yeniden yapılmıştır. Aynı resimlerden duvar ve revak alınlarında sağlamlaştırma onarımları yapıldığı izlenmektedir (Resim 3.1.2.2). Arşivlerde bu kısmın tavan resmi bulunmamaktadır. Bugün ise bu kısmın ahşap çitahlı bir tavanla kaplı olduğunu görüyoruz (Resim 3.1.2.3).

Resim 3.1.2.1 Bab-üs Selam'ın sağ tarafında revakların 1943 restorasyonları öncesi görünüşü; revak kemer alınları ve duvarları sıvasız ve tavanlar tamamen çökmüş durumdadır (TSDA. TSM. 55/37).

Resim 3.1.2.2 Bab-üs Selam'ın sağ tarafındaki revakların 1943 restorasyonları sonrası görünüşü; bütünleme tekniği kullanılarak örtü sistemi tamamlanmıştır (TSDA. TSM. No: 55/37).

Resim 3.1.2.3 Baba-üs Selam'ın sağ tarafındaki revakların bugünkü görünüşü (Ü. Karahasan arşivi).

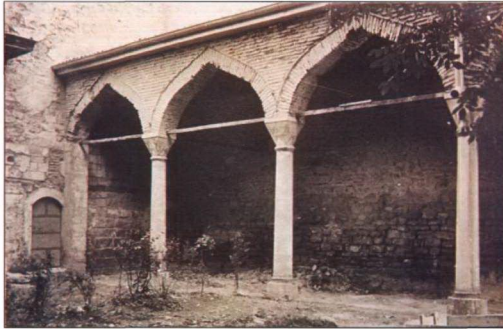
Cumhuriyet'ten önce kullanımı sırasında; Marmara Denizi cephesi revaklarının Bab-üs Saade ile birleştiği yerdeki iki sütunun arası, duvar örülerek kapatılmıştır (Resim 3.1.2.4) (Plan 2.1.9). Tahsin Öz zamanında başlatılan ilk restorasyonlarda, hangi amaçla kullanıldığını belirleyemediğimiz bu eklenti bölüme ait duvarlar kaldırılarak revaklar özgün kullanımındaki biçimine kavuşturulmuştur (Resim 3.1.2.5; Resim 3.1.2.6). Bu bölümde yapılan onarımlarda; revakların çok harap durumda olan ahşap çatı konstrüksiyonu (Resim 3.1.2.8) tamamen kaldırılmış, yine ahşap malzeme ile yeniden yapılmıştır (Resim 3.1.2.9; Resim 3.1.2.10). Ancak bu uygulamada tavan kaplaması yapılmamış, çatı makasları gözükecek şekilde bırakılmıştır. Yine restorasyonlardan önce çekilen resimlerde; Marmara Denizi cephesindeki revaklarda ek olarak yapılan kapalı mekanın ve revakların alınlarının yer yer sıvalı olduğu göze çarpmaktadır (Resim 3.1.2.4; Resim 3.1.2.5). Onarım sırasında revaklarda derz onarımı yapılarak yüzeyler sıvanmadan bırakılmış ve kirpi saçak yapılmamıştır (Resim 3.1.2.6). Çatı örtüsü olarak alaturka kiremit seçilmiştir. Bu dönem onarımlarını yürüten Tahsin Öz, revakların özgün çatı örtüsünün kurşun olduğu, bu nedenle ileride yapılacak onarımlarda, alaturka kiremit çatı örtüsünün kaldırılarak kurşun örtülmesi gerektiğini, böylece sürekli akıntıların da önüne geçilebileceğini belirtmiştir (Öz, 1949).

Resim 3.1.2.4 İkinci Avlu Revakları Marmara Denizi cephesinin 1943 restorasyonları öncesi görünüşü; sütunların arası duvarla örülerek kapalı bir mekan elde edilmiştir (TSDA. TSM. No: 55/36).

Resim 3.1.2.5 İkinci Avlu Revakları Marmara Denizi cephesinin 1943 restorasyonlarında görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/36).

Resim 3.1.2.6 İkinci Avlu Revakları Marmara Denizi cephesinin 1943 restorasyonları sonrası görünüşü; sonradan yapılan ek mekanlar kaldırılmıştır. Kemer alınları ve revak duvarları sıvanmadan derz onarımı yapılarak bırakılmıştır (TSDA. TSM. No: 55/36).

1987’de Akağalar Kapısı’nın İkinci Avlu cephesinden girilen memur tuvaletleri, ziyaretçi tuvaleti olarak düzenlenmiştir. Bu mekanların 1950’li yıllarda zaten betonarmeye dönüştürüldüğü bilinmektedir.* Yeni düzenlemeyle ilgili proje İBK’nın 27/11/1987 gün ve 4320 sayılı kararı (Ek 33) ile onaylanmıştır (Resim 3.1.2.7).

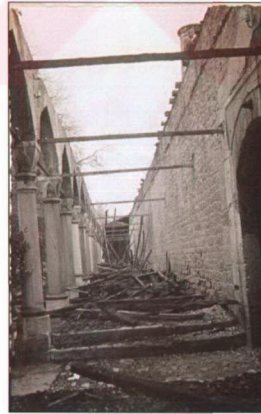
Haliç cephesindeki revaklarda da, kirpi saçak yapılmadan onarım tamamlanmıştır. Ancak bu kısımların tavanları ilgili onarım öncesine ait resim olmaması bu konuda karşılaştırma fırsatını ortadan kaldırmaktadır (Resim 3.1.2.12).

Resim 3.1.2.7 İkinci Avlu Revakları'nda Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında açılan WC kapısı (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.1.2.8 İkinci Avlu Revakları; Marmara Denizi cephesi 1943 restorasyonları öncesi (TSDA. TSM. No: 55/36)

Resim 3.1.2.9 İkinci Avlu Revakları; Marmara Denizi cephesi 1943 restorasyonları (TSDA. TSM. No: 55/36)

* INKA, Topkapı Sarayı Dosyası, Y. Mimar İlban Öz’ün 23/11/1987 tarihli raporu

Resim 3.1.2.10 İkinci Avlu Revakları; Marmara Denizi cephesi 1943 restorasyonları sonrası görü nüştü (TSDA. TSM. No: 55/37)

Resim 3.1.2.11 İkinci Avlu revakları; Marmara Denizi cephесinin bugünkü görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.1.2.12 İkinci Avlu Revakları Haliç cephесinin 1940 1944 restorasyonları sonrası görünüş; revak alınları derz onarımı yapılarak sıvanmadan bırakılmıştır. Giriş cephесinden farklı olarak kirpi saçak yapılmamıştır (TSDA. TSM. No: 55/37)

1985'te yapılan restorasyonlarda İkinci Avlu revak tavanlarının ahşap klasik çıtalı tavan olarak yapılması doğrultusunda Y. Mimar İlban Öz tarafından bir rapor hazırlanmış ve yapılmak istenen bu uygulama İBK'nın 24/5/1985 gün ve 1419 sayılı kararı (Ek 28) ile kabul edilmiştir.* 1943 yılı restorasyonlarından öncesine ait belgelerde Marmara Denizi cephesi revak tavanları, çok harap bir durumda ve ahşap kaplı olarak gözükme ktedir (Resim 3.1.2.8).

* INKA, Topkapı Sarayı Dosyası, RAM'ın 12/3/1985 gün ve Tör. Ra. 34 1301 sayılı yazısı ekinde Y. Mimar İlban Öz'ün raporu

Resim 3.1.2.13 İkinci Avlu Revakları Haliç cephesinin
1943 restorasyonları sonrası görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/37)

İkinci Avlu'nun Haliç cephesindeki batı revak duvarı ve buna bağlı olarak revak tavanlarının bir kısmı 19/6/1986 aniden çökmüş, revakların kemerleri ise büyük ölçüde deforme olmuştur. İBK'nın 20/6/1986 gün ve 2321 sayılı kararıyla (Ek 29), Topkapı Sarayı İkinci Avlusu'nda revaklı bölümün yıkılmış olan çatı ve duvarlarının mimarisine uygun bir şekilde aynen yapılmasına, kemerlerin korunmasına, deforme olanların onarılmasına karar verilmiştir. Bu karardan sonra, yıkılan bu bölümün yeniden yapılabilmesi için bir proje hazırlanmıştır.* Hazırlanan projede gravürlerden yararlanılarak önemli bir öneri geliştirilmiştir. Bu öneri; rekonstrüksiyonu yapılacak revak duvarı üzerinde gravürlerde sadece çatısı gözüken Has Ahırlar'da set üstünde bugün mevcut olmayan Hastane (Resim.3.1.1.7) ile bağlantıyı sağlayan kapının (Resim 2.1.6) yeniden açılması ile ilgilidir. 31/10/1986 gün ve 2785 sayılı İBK kararıyla (Ek 30) aniden yıkılan revak duvarının yeniden yapılmasına ilişkin ayrıntılı bir karar daha geliştirilmiştir. Öncelikle revakların sütunları ve başlıklarının sağlam ve özgün oluşu nedeniyle restorasyonlarda aynen kullanılması istenmiştir. Aynı kararla klasik tuğla kemer üzerindeki üç sıralı kirpi saçak yapılmasına ve dıştan gözükmeyecek şekilde beton hatıllı kalın sıvalı moloz duvar üzerine ahşap çatı yapılmasına karar verilmiştir. Çatı alttan klasik çitallı tavan ile üstten de kurşun malzeme ile kaplanacaktır. Revak duvarı üzerinde gravürde gözüken kapının, aynı avluda Saray Mutfakları tarafındaki revak duvarında bulunan kapı ile aynı ölçülerde ve aynı şekilde yapılması istenmiştir. Söz konusu karar doğrultusunda

* INKA, Topkapı Sarayı Müzesi Dopsyası, RAM'ın Y.K'a gönderdiği 30/10/1986 gün ve TÖR. RA. 34 69-696/7727 sayılı yazısı

hazırlanan restorasyon projesi onaylanmış* ve uygulama gerçekleştirilmiştir. İkinci Avlu cephesinden bakıldığı zaman arkaya geçişi simgeleyen kapı (Resim 3.1.2.14); eskiden Has Ahırlar avlusunda bulunan Hastane'nin bugün yerinde mevcut olmaması nedeniyle bağlantısız kalmaktadır (Resim 3.1.2.15). Burada tarihi restorasyon anlayışından hareket edilerek, eski belgelere dayalı bir çalışma yapılmıştır. Geleneksel yapım teknikleri ve çağdaş yapım tekniklerinin bir arada kullanıldığı uygulamada, revakların sütun ve sütun başlarının sağlam oluşu nedeniyle aynen kullanılması özgün malzemenin korunması konusuna önem verildiğini göstermektedir.

1991'de İkinci Avlu Revakları'nın Saray Mutfakları tarafındaki kısmının alaturka kiremit örtüsünün kurşuna çevrilmesi gündeme gelmiştir. 1943 restorasyonlarını yürüten Tahsin Öz 'ün görüşlerinin paralelinde, çatı örtü malzemesinin kurşuna çevrilmesi yönünde Y. Mimar İlban Öz 'ün de bir raporu bulunmaktadır. Ancak raporda; bu değişiklik gerçekleşinceye kadar kiremit kaplanmasının uygun olacağı belirtilmiştir.** 1991'de İkinci Avlu'nun Marmara Denizi cephesindeki revak çatılarının izolasyonu ve kiremitlerinin aktarılması ile Haliç cephesindeki revakların çatı izolasyonu ve kurşun döşenmesi işlemleri bitirilmiştir*** (Resim 3.1.2.14).

Resim 3.1.2.14 İkinci Avlu Revakları Haliç cephesi'nde 31/10/1986 gün ve 2785 sayılı kararla açılan kapı (Ü. Karahasan arşivi)

* RAMA, Dosya No: 5, Topkapı Sarayı Müzesi Harem ve Zülüflü Baltacılar 1986 Yılı Onarımı Raporu; çöken duvarı ile ilgili alacak tedbirler ve yapılacak işler ile ilgili olarak hazırlanan raporda sökülen tüm duvarın beton hatıllı yapılmasına, revak kemerlerinin üst kısmında kirpi saçak arkasından dolaşacak diğer bir beton hatılla iki duvarın birbirine bağlanmasına ve bu imalat ile ilgili statik proje hazırlanmasına karar verilmiştir. Burada da tıpkı Orta Kapı saçaklarında olduğu gibi günümüz teknolojisinin imkanlarından yararlanıldığını görüyoruz.

** RAMA, Dosya No: 1/2, 25/Ocak/1991 tarihli Y. Mimar İlban Öz'ün raporu; raporda ikinci avlu revak çatılarının İmparatorluğun son döneminde alaturka kiremite çevrildiği, genel program içerisinde çatıların tümünün kurşun kaplanılmasının planlandığı belirtilmektedir. Ancak bu değişiklik yapılmaya kadar, çok bakımsız ve üzerinde otlar çıkmış olan çatının kiremitlerinin toplanarak kiremit altı tahtalarının gereken yerlerde değiştirilmesi tecrit malzemesi sürülerek tekrara kiremit kaplanması istenmiştir.

*** RAMA, Dosya No: 1/2, Y. Mimar İlban Öz'ün 19/8/1991 tarihli raporu

Resim 3.1.2.15 Has Ahırlar avlusundan bugün yerinde mevcut olmayan Hastane binasının yerinin ve açılan yeni kapının görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

25/12/1991 tarihli mimari raporda* İkinci Avlu Revakları'nın kalem işlerinin tamamlandığından bahsedilmektedir. Burada sözü edilen kalem işleri, yıkıldığı için yeniden yapılan batı revaklarında benzetme yoluyla yapılan desen çalışmaları olmalıdır (Resim 3.1.2.16; Resim 3.1.2.17).

Resim 3.1.2.16 İkinci Avlu Revakları Haliç cephesinin rekonstrüksiyonu (Ü. Karahasan arşivi)

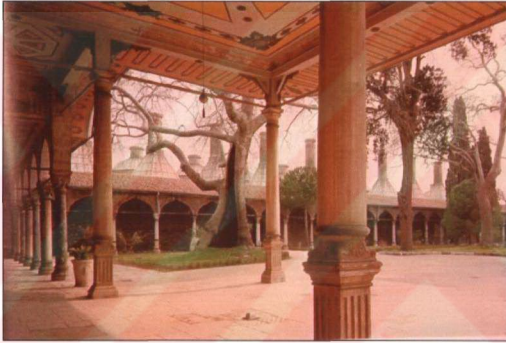

Resim 3.1.2.17 İkinci Avlu Revakları Haliç cephesinin rekonstrüksiyonu (Ü. Karahasan arşivi)

Bu kalem işlerinin yapılmasında hangi belgelerden yararlanıldığına dair bir rapora ulaşılamamıştır. Ancak revak kemer alınlarında kullanılan desenlerin (Resim 3.1.2.16) Kubbealtı'nın revak kemer alınlarındaki desenlerle büyük bir benzerlik gösterdiği gözükmemektedir (Resim 3.1.5.27). Ayrıca kemerleri çevreleyen damalı süslemelerin seçiminde Bab-üs Selam'ın sol tarafında sonrada kapatılan revak kemerlerinde bulunan eski desenlerden

* RAMA, Dosya No: 1/2, Y. M imar İlban Öz'ün 25/12/1991 tarihli raporu

yararlanıldığı kesindir (Resim 3.1.2.20; Resim 3.1.2.21). Revak duvarlarında gördüğümüz sütun resimleri ise Bab-üs Saade'nin İkinci Avlu cephesinde 1943 restorasyonlarında kaldırılan sütun resimleri ile büyük paralellik göstermektedir (Resim 3.2.1.1; Resim 3.2.1.3). Yine revakların sadece bu kısmında gördüğümüz çıtalı ahşaptan desen çalışması yapılarak uygulanan tavan kaplaması (Resim 3.1.1.16; Resim 3.1.1.17); 1943 onarımı öncesi resimlerde görülen ve günümüze kadar aynı şekilde korunmuş olan Bab-üs Saade sayvanı saçaklarında bulunan motiflerle aynı özelliklerdedir (Resim 3.2.1.1; Resim 3.1.2.18). Yine Bab-üs Saade'nin iki tarafında bulunan saçak tavanları da aynı motifle süslenmiştir (Resim 3.1.2.19). İkinci Avlu Haliç cephesi revaklarının bütünleme tekniğiyle restorasyonunda, bezeme onarımında benzerliklerden yararlanılmaya çalışılması Üslup Birliğine Ulaşma (Stilistik Rekompozisyon) yaklaşımıyla hareket edildiğini göstermektedir.

Resim 3.1.2.18 Bab-üs Saade'den İkinci Avlu Revakları'nın Marmara Denizi cephesinin görünüşü; 2000 'li yıllara kadar alaturka kiremit ile kaplı olan revak çatıları bu tarihten sonra kirpi saçakla ta mamlanmış ve üzerine kurşun serilmiştir (Ü. Karahasan arşivi).

Resim 3.1.2.19 Bab-üs Saade'nin İkinci Avlu cephesindeki revak tavanlarının görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Tarihi tam saptanamamasına rağmen 2000' li yıllarda İkinci Avlu'yu çeviren revakların çatı örtü malzemesinin kiremitten tamamen kurşuna çevrildiği ve bu uygulama esnasında kirpi saçakların yapıldığı gözükmemektedir. Burada Saray'ın İkinci Avlu'sunu gösteren gravürlerden yararlanılmıştır. Çalışma sırasında Marmara Denizi cephesindeki alaturka kiremitle kaplı olan revakların çatısı (Resim 3.1.2.22), tıpkı Haliç cephesindeki revaklarda olduğu gibi kirpi saçak olarak tamamlanmıştır (Resim 3.1.2.23).

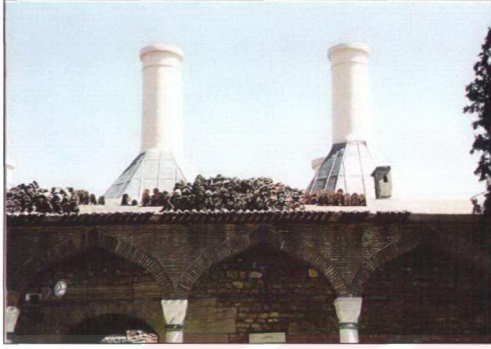
Resim 3.1.2.20 Bab-üs Selam'ın sol tarafında bulunan ve sonradan depo olarak kullanılmak üzere kapatılan İkinci Avlu Revakları (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.1.2.21 Bab-üs Selam'ın sol tarafında bulunan İkinci Avlu Revakları'nın kemer alınlıklarında bulunan eski sıva örnekleri (Ü. Karahasan arşivi)

Revakların Bab üs-Selam'dan Dolap Ocağı'na doğru devam eden kısmında önemli bir restorasyon, Müze'nin depo ihtiyacına cevap verebilmek amacıyla yapılmıştır. Tarihini belirleyemediğimiz bu uygulamada, revaklar demir konstrüksüyonlu camla kapatılarak saltanat arabalarının konulduğu kapalı bir mekan haline getirilmiştir (Resim 3.1.2.20). Bu yenileme restorasyonunda kullanılan malzeme ve yapım tekniği revakların özgün malzeme ve yapım tekniğinden tamamen farklıdır. Dolayısıyla kapatılan mekanların bir ek olduğu çok belirgindir. Ancak revakların bir bölümünün bu şekilde kapatılması, yarı açık mekan olma

özelliği ile çelişmektedir. Kapatılan kısmın revak alınlarında eski sıva örnekleri saptanmıştır * (Resim 3.1.2.21).

Resim 3.1.2.22 İkinci Avlu Revakları'nın Marmara Denizi cephesinde alaturka kiremitlerin kaldırılışı (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.1.2.23 İkinci Avlu Revakları'nın Marmara Denizi cephesinde yeni yapılan kirpi saçaklar (Ü. Karahasan arşivi)

1999'da Müze koleksiyonunda önemli bir yer tutan saray arabalarının ve at koşum takımlarının sergilenebilmesi ve yeni tuvalet mekanı elde edebilmek amacı ile, Has Ahırlar avlusuna bakan set üstü ile İkinci Avlu köşesinde yer alan Darüssaade Ağası'na bağlı Yazıcılar Dairesi'nin rekonstrüksiyon önerisi geliştirilmiştir. Islak hacim olarak değerlendirilmesi düşünülen Yazıcılar Dairesi; Melling'in gravüründe iki cepheden algılanabilen pencereli kapalı bir mekan olarak gözükmetedir (Resim 2.1.6). Has Ahırlar avlusunda set üstünde yeni sergi mekanı olarak düşünülen yapı ise 1680 tarihli Grelot'un gravürü (Resim 3.1.4.2) ve 1712 tarihli Loos'un gravüründe kırma çatısı ile uzun bir dikdörtgen yapı olarak algılanmaktadır. INKK'nın 7/5/1999 gün ve 10796 sayılı kararıyla (Ek 42) rekonstrüksiyonu yapılmak istenen yapıların yerinde bir araştırma kazısı yapılmasını istemiştir. İkinci Avlu'nun batı tarafında Has Ahırlar'a inen rampa yolun kenarında yapılan

* KMLA, DÖK. 424 Y. Kimya Mühendisi Güven Gökçe'nin 10/3/1999 tarihli raporu

araştırma kazısında revak kalıntısı bulunmuştur. Bu revaklarda Bizans dönemine ait iki sütun kaidesi ve altı sütun başlığı kaide olarak kullanılmıştır. Bugün mevcut bulunan revakların hizasında taş duvar kalıntısı, üzerinde eşit aralıklı sütun ayakları bulunmaktadır (Resim 3.1.2.24). Araştırma raporunda bu kısımda bulunan revakların Fatih döneminde ahşap olduğu Kanuni Sultan Süleyman zamanında mermere çevrildiği yönünde görüş belirtilmiştir.

Resim 3.1.2.24 Haliç cephesindeki İkinci Avlu Revakları'nın sonunda yapılan sondaj çalışmasında bulunan Darüssaade Ağası'na bağlı Yazıcılar Dairesi'nin temel kalıntıları (Ü. Karahasan arşivi)

Değerlendirme:

İkinci Avlu Revakları'nda Cumhuriyet döneminde; sağlamlaştırma, bütünleme, yenileme ve temizleme teknikleri kullanılarak restorasyonlar yapılmıştır. Bu restorasyonlarda araştırmalara dayanılarak revak çatı örtüsünün tümüyle kurşuna çevrilmesi avluya estetik bir bütünlük sağlamıştır. Duvar ve kemer alınlarının bazı cephelerde sıvalı ve bezemeli, bazı yerlerde sıvasız bırakılışı İkinci Avlu revak cephelerinde görünüş farklılığını oluşturmuştur. Bu da restorasyonlarda kuramsal bir bütünlük olmadığını farklı yaklaşımların aynı dönemlerde ve aynı mekanlarda etkili olabildiğini göstermektedir.*

İlk dönem restorasyonlarında; revakların özgün mekan yapısını ortaya çıkarmak amacıyla ekler kaldırılırken, daha sonra depo mekanları elde etmek için revakların bazı bölümleri kapatılmıştır. Bu uygulamalar revakların yarı açık mekan yapısını bazı kısımlarda bozmuştur. Ancak restorasyonda farklı malzeme kullanılması, ek olduğunu belirlemesi açısından önem taşımaktadır. Yıkılan batı revak duvarının rekonstrüksiyonu ve deforme olan revak kemerlerinin onarımında betonarme tekniğinden yararlanılmış ve yapılan bütünleme onarımı ile büyük ölçüde malzeme ve teknik değişmiş, sadece sütunlar ve sütun başlıkları

* Tahsin Öz onarımlarından önce çekilen fotoğraflarda, revak kemer alınlarında zamanla bozulmuş olan sıvalı yüzeyler görülmektedir (Resim 3.1.2.4; Resim 3.1.2.5).

özgünlüğünü korumuştur. Revak duvar ve alınlılarında benzetmelerden yararlanılarak yapılan bezeme çalışmaları, revak tavanlarında yapılan tavan kaplamaları ve sadece temel kalıntısı olan yapılarla ilgili gravürlerden yararlanılarak geliştirilen rekonstrüksiyon önerileri; restorasyonlarda son dönemde Üslup Birliğine Ulaşma (Stilistik Rekompozisyon) ve Tarihi Restorasyon yaklaşımlarının devam eden etkinliğini göstermektedir.

3.1.3 Mutfaklar

Mimari Özellikleri:

Mutfaklar, Saray'ın Marmara Deniz cephesinde yer alır. Dar, ince uzun bir sokağı andıran avlu etrafında aşhane, kiler, yağhane gibi mekanlar ve burada çalışan mutfak görevlilerinin kalacağı koğuşlar, yine onlar için düşünülmüş cami, hamam, mescitten meydana gelen geniş bir yapı topluluğudur (Plan 2.1.10). Kiler-i Amire, Has Mutfak, Helvahane diye adlandırılan üç adet kapıyla İkinci Avlu'ya bağlanır. Mutfaklar, yirmi kubbeli aşhane bölümü, bacaları ve tüteklikleriyle birlikte Saray'ın Marmara Denizi cephesindeki silueti üzerinde etkili bir görünüme sahiptir.

Restorasyonlar:

İlk olarak Fatih döneminde yapılan Mutfaklar, 1574'te büyük bir yangın geçirmiş ve bu yangından sonra Mimar Sinan tarafından onarılmıştır (Eldem ve Akozan, 1982). 1760* ve 1894** (Eren ve Ağca, 2001) depremlerinde gördüğü hasarlardan sonra da kısmi onarımlar geçirdiği bilinmektedir.

Saray'ın müze işlevini almasıyla birlikte ilk onarım çalışmalarına başlanan Tahsin Öz döneminde; Mutfaklar'da sağlamlaştırma, bütünleme, temizleme ve yenileme teknikleri kullanılarak restorasyonlar yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalarla Aşhane, Şekerci Mescidi, Aşçılar Camisi, Yağhane ve Kiler, Tablakarlar Koğuşları ve Aşçılar Koğuşları'nın bir kısmı günümüze kadar ayakta kalabilmiştir. Helvahane Kapısı'nın iki tarafında bulunan Aşçı Koğuşları ve Vekilharç Dairesi ise onarıma imkan kalmadan yıkılmıştır. Daha sonra bu yapıların yerlerine, mimari oranları ile yıkılan yapıların oranlarını hatırlatabilecek yeni binalar yapılmıştır.

Restorasyonlara başlanıldığı sırada yapılan ilk gözlemlerde; Aşhane kubbelerinde kurşunların büyük ölçüde yok olduğu bu nedenle iç kısımlara doğru yoğun şekilde suların sızdığı

* BOA, Cevdet Tasnifi, Saraylar 6771 Hülasa: Zelzelede yıkılan Matbah-ı Amirede telefolan şekerler hakkında

** MSA'da bulunan Topkapı Sarayı ile ilgili bazı belge ve defterlerden yapılan çeviriler ve çeviri özetlerini içeren Müze Müdürlüğü'ne hitaben hazırlanmış rapor. Yayınlanmamıştır.

saptanmıştır. Bu durum, gerek kubbelerde gerekse duvarlarda kagir malzeme ve harçlarda bozulmalara neden olmuştur. Yapının bir çok yerinde incir ve aylandoz ağaçları çıkmıştır. Vekilharç Dairesi ve koğuşların çok harap ve yıkılmak üzere olduğu görülmüştür. Bu gözlemlerden sonra yapıyı dış etkilere korumak kubbe ve kemerlerdeki yoğun nemlenmeyi önlemek amacı ile kubbeler temizlenmiş derz ve kurşun onarımları yapılmıştır (Resim 3.1.3.1; Resim 3.1.3.2). Yine aynı sağlamlaştırma ve koruma onarımlarına aşhanenin dış duvarlarında ve iç duvarlarında devam edilmiştir (Resim 3.1.3.3; Resim 3.1.3.4; Resim 3.1.3.5; Resim 3.1.3.6). Burada öncelikle yapıları dış tesirlerden korumak üzere koruma ve sağlamlaştırma onarımlarına ağırlık verildiğini görüyoruz. Tahsin Öz kendi döneminde yapılan bu restorasyonları anlattığı makalesinde ilkesel olarak bu davranışının bütün anıtların onarımında uygulanması gerekli bir usul olduğundan söz etmektedir* (Öz, 1949).

Resim 3.1.3.1 Mutfak baca ve kubbelerin 1943 restorasyonu öncesi görünüşü (TSDA. TSM. 55/36)

Resim 3.1.3.2 Mutfak baca ve kubbelerin 1943 restorasyonu sonrası görünüşü (TSDA. TSM. 55/36)

Resim 3.1.3.3 Mutfaklar (aşhane) 1943 restorasyonu öncesi dış görünüşü (TSDA. TSM. 55/36)

Resim 3.1.3.4 Mutfaklar (aşhane) 1943 restorasyonu sonrası dış görünüşü (TSDA. TSM. 55/36)

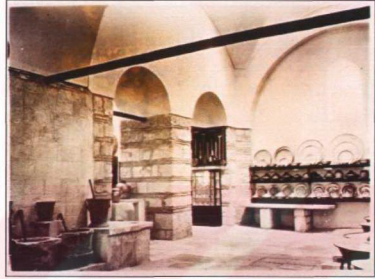
Öz'ün restorasyonlarında bacaların mimari formları değiştirilmemiş, mevcut örneklerine göre onarılmıştır. Y. Mimar Sedat Hakkı Eldem ve Feridun Akozan Saray Mutfaklar'ıyla ilgili olarak hazırladıkları restitüsyonda, bacaların formlarıyla ilgili bir öneri geliştirmiştir. Ancak

* Yaptığı restorasyonlarda genel olarak Üslup birliğine Ulaşma kaygısını yoğun olarak taşıyan Tahsin Öz'ün, aynı zamanda çağdaş restorasyon ilkelerine dayanan bir yaklaşımla koruma onarımlarına ve sağlamlaştırma tekniklerine de önem verdiğini görüyoruz.

bu restitüsyonda hangi belgelerin referans alındığı belirtilmemiştir.* Yine aynı restitüsyonda Aşhane bölümü duvarına alt ve üst pencerelerin arasında boydan boya devam eden bir saçak ilave edilmiştir. Daha sonra Y. Mimar İlban Öz 'ün restorasyon uygulamalarını yürüttüğü dönemde, GEEAYK'ın 14/IV/1973 gün ve 7104 sayılı kararı doğrultusunda Mutfaklar'ın aşhane bölümü bacalarının özgün formlarıyla ilgili bazı araştırmalar yapılmıştır. Tamamen Üslup Birliğine Ulaşma yaklaşımına dayalı olan bu çalışmalar uygulanmamıştır.**

Resim 3.1.3.5 Mutfaklar (aşhane) 1943 restorasyonu öncesi iç görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/36)

Resim 3.1.3.6 Mutfaklar (aşhane) 1943 restorasyonu sonrası iç görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/36)

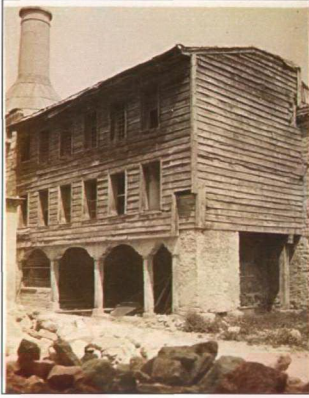
1943'te yapılan restorasyonlar sırasında; mutfak görevlilerinin ibadet mekanı olan Aşçılar Camisi başta ahşap strüktür sistemi (Resim 3.1.3.11) olmak üzere tümüyle onarım geçirmiştir. Yapılan bu strüktürel sağlamlaştırma restorasyonunda iç ve dış kaplamaları tamamen yenilenmiştir (Resim 3.1.3.7; Resim3.1.3.8; Resim 3.1.3.9; Resim 3.1.3.10). Aşçılar Camisi'nde yapılan restorasyonlarda yapım sisteminin korunması koruma ilkeleri açısından önem taşımaktadır.

Saray Mutfakları'nda önemli bir temizleme onarımı Yağhane ve Kiler Daireleri önündeki gecekondu görünümündeki ek yapıların kaldırılmasıyla gerçekleşmiştir (Resim 3.1.3.12). Eklerinden arındırılan bu yapılar onarılarak modern bir depo haline getirilmiştir (Resim 3.1.3.13; Resim 3.1.3.14). Bu restorasyonda yapının dış duvarları özgün olarak korunurken, içerisinde betonarme strüktür sistemi ilaveleri ile yenileme onarımı yapıldığı görülmektedir. Mutfakların Tablakarlar Koğuşu bölümü, Saray'ın müze fonksiyonunu aldığı dönemde örtü

* Eldem ve Akozan, silindirik bir baca haline gelen tütekliklerin özgün şekillerinin araştırılması için Beyazıt, Süleymaniye, Üsküdar Eski Valide Sultan Ve Haseki İmaretleri gibi benzer aşevlerinin tüteklik ve fenerlerine bakmak gerektiğinden söz etmektedirler. Bu da bize çalışmalarında benzer yapılara baktıkları izlenimini vermektedir. (Eldem ve Akozan, 1982)

** İlban Öz, Mutfakların aşhane bölümünde kubbeler üzerindeki bacaların, gravürlere ve benzer yapılarıdaki örneklerle göre yeniden projelendirildiğini ve Yüksek Kurulca onaylandığını 1980 yılında bu onarımların tamamlanmasıyla Saray'ın bu önemli yapısının Marmara Denizi cephesindeki silüetinin özgün şekli ile canlandırılacağından bahsetmektedir (Öz, 1982) Ancak arşivde yapılan araştırmalarda, bu restitüsyonlara ulaşamamıştır.

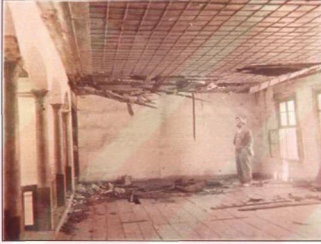
sistemi ve iç kısmı tamamen çökmüş durumdaydı. Ön kısmında sadece ahşap revaklarıyla dış duvarları ayakta kalmıştı (Resim 3.1.3.15).

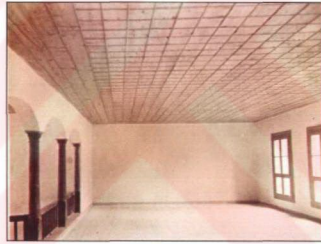
Resim3.1.3.7 Aşçılar Camisi 1943 restorasyonu öncesi görünüşü (TSDA. TSM. 55/33)

Resim 3.1.3.8 Aşçılar Camisi 1943 restorasyonu sonrası görünüşü (TSDA. TSM. 55/33)

Resim 3.1.3.9 Aşçılar Camisi 1943 restorasyonu öncesi görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/53)

Resim 3.1.3.10 Aşçılar Camisi 1943 restorasyonu sonrası görünüşü (TSDA. TSM. No:55/53)

Resim 3.1.3.11 Aşçılar Camisi'nde 1943 restorasyonunda yapılan strüktürel güçlendirme çalışmaları (TSDA. TSM. No:55/53)

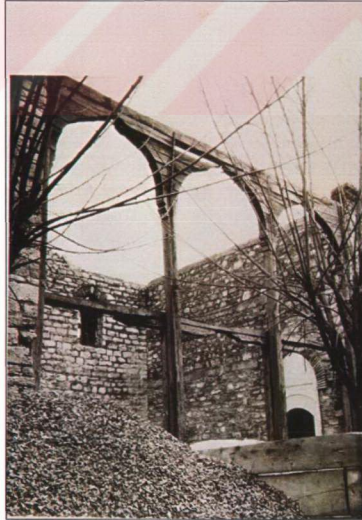
Resim 3.1.3.12 Yağhane ve Kiler Daireleri önünde ki geçekondü ek yapıların kaldırılmadan önce görünüşü (Öz, 1949)

Resim 3.1.3.13 Yağhane ve Kiler Dairesi'nde temizleme ve sağlamlaştırma çalışmalarında sonra görünüş (Öz, 1949)

Resim 3.1.3.14 Yağhane ve Kiler Dairesi'nin bugünkü görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.1.3.15 Tablakarlar Koğuşu'nun Tahsin Öz restorasyonlarından önce görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/70-a)

Tahsin Öz döneminde bütünleme tekniğiyle yapının çatı örtüsü kırma çatı olarak yapılmıştır. Ahşap revak sütunları korunmuş, onun arkası ahşap doğramalı camla kapatılmıştır. Böylece koğuşların revak bölümü kapalı bir mekan haline getirilmiştir (Resim 3.1.3.16). Revakların iki tarafında eskiden koğuşların bulunduğu yerlerde, dış duvarlar aynen korunmuştur. İç kısımlarına ise altı adet kolon ve duvarlara taşıtılan bir galeri katı ilave edilmiştir. (Resim 3.1.3.17; Resim 3.1.3.18). Yenileme tekniği kullanılarak yapılan bu restorasyondan sonra, yapıya arşiv fonksiyonu verilmiştir. Ön cephede revak kısmının ahşap kemer ve sütunları özgün olarak korunurken, iç kısmın yapılmasında çağdaş teknoloji kullanılmıştır.

Resim 3.1.3.16 Tablakarlar Koğuşu Tahsin Öz restorasyonu; ahşap revak kemer ve sütunları özgün şekli ile korunmuş, arkada yapılan camlı bölme ile revak kapalı mekan şekline sokulmuştur (Ü. Karahasan arşivi).

Resim 3.1.3.17 Tablakarlar Koğuşu'nun Dolap Ocağı na doğru görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.1.3.18 Tablakarlar Koğuşu'nun Yağhane ve Kiler bölümüne doğru görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Şekerciler Mescidi'nde Cumhuriyet döneminde ilk restorasyonlar Tahsin Öz zamanında yapılmıştır. Bu uygulamalarda dış cephede dikdörtgen şeklindeki üstlük pencereler, kemerli pencereye çevrilmiştir. Mescid'in saçak kotu bir hayli yükseltilmiştir (Resim 3.1.3.19; Resim 3.1.3.20). Restorasyonların başladığı dönemde; Aşçı Koğuşları'nın Şekerci Mescidi'ne bitişik olan bölümü tamamen yıkılmıştır (Resim 3.1.3.19; Resim 3.1.3.20; Resim 3.1.3.22). Yıkılan bu bölümün yeri bir süre boş kalmış (Resim 3.1.3.20) ve daha sonra buraya yeni bir yapı yapılmıştır (Resim 3.1.2.21, Resim 3.1.2.23; Resim 3.1.3.24). Sami Özgiritli tarafından

armağan edilen bu yeni yapı Mescid'in kapısını kapatmıştır. Bu uygulamadan sonra tarihini tam saptayamadığımız bir restorasyonda Mescid'in sağ taraftaki penceresinin kapıya dönüştürüldüğünü ve böylece girişin tekrar Saray Mutfakları avlusundan sağlandığını görmekteyiz (Resim 3.1.3.20; Resim 3.1.3.21) Sedat Hakkı Eldem'in hazırladığı rölevelerde ise kapı Aşçılar Koğuşu'nun içinde gösterilmiştir (Eldem ve Akozan, 1982).

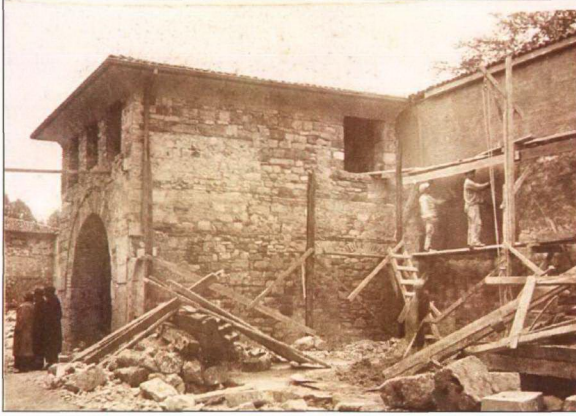
Resim 3.1.3.19 Şekerci Mescidi'nin 1943 restorasyonları öncesi görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/36)

Resim 3.1.3.20 Şekerci Mescidi'nin 1943 restorasyonları sonrası görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/36)

Resim 3.1.3.21 Şekerci Mescidi'nin bugünkü görünüşü; Ortada Şekerci Mescidi, solda 1966'da yapılan yeni yapı ve sağda aşhane bölümü görülmektedir (Ü. Karahasan arşivi).

Resim 3.1.3.22 Helvahane Kapısı ve iki tarafında yıkılan Aşçı Koğuşları'nın yerleri (TSDA. TSM. No: 55/52)

Resim 3.1.3.23 Helvahane Kapısı ve yeni yapılan yapılar (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.1.3.24 Helvahane Kapısı ve yeni yapılan yapılar (Ü. Karahasan arşivi)

Helvahane Kapısı'nın yanında bulunan Aşçı Koğuşları'nın ilk Müze Müdürü Tahsin Öz zamanında yıkıldığı bilinmektedir. Yıkılmadan önce Y. Mimar Eldem tarafından rölöveleri çıkartılan bu yapıların; hımsı ve tuğla dolma bir konstrüksüyona sahip, iki katlı yapılar olduğu ve geniş saçakları, ahşap direklilikler üzerindeki çıkmaları, ahşap pencere kepenkleri ile mutfakların bulunduğu bölüme bir Türk mahallesi sokağı izlenimi verdiği bilinmektedir (Eldem ve Akozan, 1982) (Resim 3.1.3.25; Resim 3.1.3.26).

Yıkılan bu koğuşlar'ın (Resim 3.1.3.22) yerinde yapılan iki katlı yeni yapıların alt katları revak kemerleri izlenimini veren yere kadar pencere dizisine sahiptir. Üst katlarında da dikdörtgen pencereler bulunmaktadır (Resim 3.1.3.23; Resim 3.1.3.24). Bu uygulama GEEAYK'nun 14/IV/1973 gün ve 7104 sayılı kararı (Ek 20) doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Kararda yıkılan koğuşların dış kısmının mevcuda benzer şekilde, iç kısmının da ihtiyaca göre seksiyon olarak düzenlenebileceği belirtilmiştir.

Yeni yapılar, eski koğuşların mimari oranlarını hatırlatmakla birlikte; gerek malzeme ve yapım tekniği gerekse de cephe sistemleriyle, eski koğuşların kendi içinde oluşturduğu hareketli cephelerden büyük bir farklılık taşımaktadır. Arşivlerde bulunan resimlerden yıkılan bu koğuşların mimari özellikleri değerlendirilebilmektedir. Has Mutfak Kapısı'nın ve sol tarafında bulunan koğuşların üst örtü sistemlerinin zaman içinde çöktüğü görülmektedir (Resim 3.1.3.26; Resim 3.1.3.27). Yine buradaki koğuşların revak kemer ve sütun araları geç dönemde yapılan duvarlarla kapatılmış bu kısımları özgün görünüşü bozulmuştur (Resim 3.1.3.28; Resim 3.1.3.29) Aynı kapının sağ tarafındaki koğuşların ise önce revakları ayakta kalmış (Resim 3.1.3.27), daha sonra bu kısımlarda tamamen çökmüştür (Resim 3.1.3.30).

Resim 3.1.3.25 Helvahane Kapısı'nın sol tarafında tamamen yıkılan Aşçı Koğuşları'nın görünüşü (TSDA. TSM. 55/36)

Resim 3.1.3.26 Has Mutfak Kapısı ve koğuşlar (TSDA. TSM. 55/36)

Resim 3.1.3.27 1943 restorasyonları öncesi Has Mutfak Kapısı ve Aşçı koğuşların görünüşü; sağ taraftaki koğuşların bir kısmı yıkılmış, sadece revakları ayakta kalabilmiştir. Kapı ve sol taraftaki koğuşların örtü sistemi çökmüştür (TSDA. TSM. No: 55/36).

Saray Mutfakları'nın avluya giriş kapılarının bulunduğu cephesinde, bütünleme tekniğiyle restorasyonlar Has Mutfak Kapısı'nda ve bu kapının sol tarafındaki Aşçı Koğuşları ile Aşçılar Hamamı'nda yapılmıştır (Resim 3.1.3.31; Resim 3.1.3.32) Bu restorasyonlarda yapıların zaman içinde çöken örtü sistemi yenilenmiştir. Dış duvarlarda yer yer gözükten sıvalar tamamen kaldırılmış, sadece derz ve kagir yüzeylerde sağlamlaştırma tekniği uygulanmıştır (Resim 3.1.3.28; Resim 3.1.3.29; Resim 3.1.3.30).

Resim 3.1.3.28 Has Mutfak Kapısı'nın sol tarafındaki koğuşlar (TSDA. TSM. No: 55/36)

Resim 3.1.3.29 Has Mutfak Kapısı'nın sol tarafındaki Koğuşlar (TSDA. TSM. No: 55/36)

Resim 3.1.3.30 Tahsin Öz onarımlarında Has Mutfak Kapısı'nın ve solundaki Aşçı Koğuşları'nın bütünleme onarımları ile restorasyonlarının yapılmasından sonra görünüşü; sağ tarafta harap durumdaki koğuşlara ait revaklar yıkılarak kaldırılmıştır. (TSDA. TSM. No: 55/36)

Mutfaklar'da çok yoğun bir şekilde yürütülen restorasyonlar sırasında, Kiler-i Amire Kapısı yanında bulunan Vekilharç Dairesi onarılmaya imkan kalmadan çökmüştür (Resim 3.1.3.33) (Resim 3.1.3.34). 1959'da, yıkılan bu yapının yerine özgün mimarisinden tamamen farklı

betonarme iki katlı yeni bir yapı yapılmış ve mikrofilm-fotokopi atölyesi olarak işlevlendirilmiştir* (Öz, 1982). İki katlı çıkmalı ahşap hıms tekniği ile yapılmış bir ev görünümündeki yapının yerine yapılan yeni binanın dış cephelerinde pencere oranları mutfakların genel pencere oranları ile uyumlu ve onunla yarışmayacak bir ölçüde oluşu dikkat çekicidir. Biçim ve malzemede farklılığa giderek, yeni yapıyı vurgulamak yerine, benzerlikten yararlanılarak avlunun bütünlüğü korunmak istenmiştir** (Resim 3.1.3.35; Resim 3.1.3.36). Yapının temel hafriyatı sırasında Bizans dönemine ait bazı lahit ve sütun parçaları bulunmuştur.*** İkinci Avlu revak duvarı temellerine doğru uzanan lahit taşının çıkartılması sırasında duvarın çürütülerek açılması ve askıya alındıktan sonra lahit taşı yerinden alınması, çürütülen kısmın tekrara örülmesi istenmiştir. Yıkılan eski Vekilharç Dairesi'nin yerine yapılan yeni yapının yapımı ve temel hafriyatında çıkan antik taşların taşınması işlemleri Y. Mimar Mualla Anhegger'in kontrollüğünde gerçekleştirilmiştir.**** Bunların bir kısmı Birinci Avlu bir kısmı da Mutfaklar avlusunda sergilenmektedir. (Resim 3.1.3.14; Resim 3.1.3.18)

Resim 3.1.3.31 Aşçılar Hamamı 1943 restorasyonları; bütünleme tekniği kullanılarak yapı tamamlanmıştır (TSDA. TSM. No: 55/36).

Resim 3.1.3.32 Aşçılar Hamamı 1943 restorasyonları son rası görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/36).

* İlban Öz, yıkılan eski Vekilharç Dairesi yerine, hiçbir mimari karakteri olmayan bir yapının yapıldığını ve bu uygulamanın da Mutfaklar'ın bütünlüğünü bozduğunu belirtmektedir (Öz, 1982)

** TSA, 732.83 Mikrofilm Ve Fotokopi Atölyesi Onarımı Dosyası, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Mikrofilm ve Fotokopi Atölyesi 1958 yılı inşaatına ait demir çimento ve cam ihtiyaç listeleri, Fotokopi ve Mikrofilm Atölyesi olarak kullanılan yeni yapının betonarme projeleri ile ahşap çatı konstrüksiyonuna ait hesaplar ve çizimler Mühendis Mimar Ziya Özak tarafından hazırlanmış ve İstanbul Bayındırlık Müdürlüğü'nce 8/1/1959 tarihinde onaylandıktan sonra uygulaması yapılmıştır. İnşaatla kullanılacak demir çimento ve cam ile ilgili ihtiyaç listesi Y. Mimar Fatin Uluengin tarafından hazırlanmıştır.

*** TSA, 732.83 Mikrofilm Ve Fotokopi Atölyesi Onarım Dosyası, Eski Eserler Onarımı Mühendisi Y. Mimar Selma Emler'in 29/5/1959 tarihli fiyat zaptı

**** TSA, 732.83 Mikrofilm Ve Fotokopi Atölyesi Onarım Dosyası, Y. Mimar Mualla Anhegger tarafından hazırlanan 23/3/1959 tarihli Hüsusi Fenni Şartname, Mühahhit Mehmet Görkey ve Y. Mimar Mualla Anhegger tarafından hazırlanan 25/5/1959 tarihli fiyat zaptı

Resim 3.1.3.33 Vekilharç Dairesi'nin yıkılmadan önce yukarıdan görünüşü; Uzaktan Bab-ı Hümayun üstündeki köşk kısmı ile bir miktar algılanabilmesi resmin 1924 yangınından önce olduğunu düşündürmektedir. Sol tarafta Kiler ve Yağhane önündeki ek yapıların çatıları görülmektedir (TSDA. TSM. No: 55/36).

Resim 3.1.3.34 Saray Mutfakları'nın 1943 restorasyonları öncesi tamamen yıkılan Vekilharç Dairesi (TDMA. TSM. No: 55/36)

Resim 3.1.3.35 Yıkılan Vekilharç Dairesi'nin yerine yapılan yeni yapılar (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.1.3.36 Kiler-i Amire Kapısı ve etrafındaki yeni yapılar; sol taraftaki yapı Vekilharç Dairesi'dir. (Ü. Karahasan arşivi)

Vekilharç Dairesiyle Dolap Ocağı arasında kagir küçük bir mekan özgün olarak kalmıştır (Resim 3.1.3.37).

Resim 3.1.3.37 Vekilharç Dairesi'nin yerine yapılan yeni yapı ile Dolap Ocağı arasında kalan kısımdaki kagir eski yapı (Ü. Karahasan arşivi)

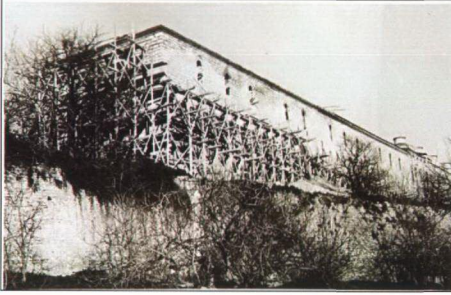
1970'te, Saray Mutfakları'nın deniz cephesinin deforme olmuş dış duvarları ve istinat duvarlarının statik proje ve hesapları yapıldıktan sonra tamir ve takviyesi gündeme gelmiştir.* İlk olarak 1968-1969 yıllarında Mutfaklar'ın iç kısımlarında oluşan rutubetin önüne geçebilmek için; Hazine Dairesi'nden başlanarak Mutfakları'da içine alan tüm cephenin Dolap Ocağı'na kadar devam eden kısmında düşmüş taşlar, çatlaklar ve derzlerin onarılması, bitki köklerinin kurutulması, istinat duvarlarının mukavemetini kaybetmiş olanların tamir ve takviyesinin yapılması düşünülmüştür.** GEEAYK'ın 14/11/1970 gün ve 5625 sayılı kararıyla taş ve tuğla tamirlerinin yapılması yanında sürekli olarak dökülen tuğla ve derz tozlarının dökülmesini önleyecek bir malzemeye, duvar-kemer ve kubbelerin tecridi, elektrik tesisatının yenilenmesi istenmiştir (Resim 3.1.3.38; Resim 3.1.3.39; Resim 3.1.3.40).

Resim 3.1.3.38 Saray Mutfakları'nın Marmara Denizi cephesinde sağlamlaştırma onarımları (TDMA. TSM. No: 55/36)

* TSA, 732-112 TSM. Harem Dairesi 1970-1971 Yılları Sari Mukaveleli Restorasyon Keşfi Dosyası, Harem Dairesi 1970-1971 Yılları Sari Mukaveleli Restorasyon Keşfi

** TSA, 732 Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sari Mukaveleli Onarımı /Mahal Listesi) İzahat Raporu

Resim 3.1.3.39 Mutfakların Marmara Denizi cephesi onarımları (TDMA. TSM. No: 55/70-b)

Resim 3.1.3.40 Mutfakların Marmara Denizi cephesinin onarım sonrası görüntüsü (TDMA. TSM. No: 55/70-b)

1980'de daha önce yerine betonarme yeni yapı yapılan Vekilharç Dairesi'nin rekonstrüksiyonuna yönelik bir çalışma RAM'a bağlı olarak çalışan Topkapı Sarayı Teknik Bürosu tarafından başlatılmıştır. Bu amaçla Mimar Taner Şeker tarafından yapının yıkılmadan önceki resimlerinden yararlanılarak bir restitüsyon ve restorasyon projesi hazırlanmıştır.* Ancak çalışmalar, proje düzeyinde kalmış uygulama yapılmamıştır. 1985'te ise, Saray Mutfakları'na ait Aşçılar Camisi'nin çürümüş olan ahşap yalı baskı dış cephesinin, doğramalarının onarımı ve yeniden boyanması, ahşap karkas sisteminin takviyesi gündeme gelmiştir.** Yapılmak istenen restorasyonlar İBK'nın 24/5/1985 gün ve 1419 sayılı kararıyla (Ek 28) onaylanmıştır.

1990-1991 yılı iş programlarından yine Mutfaklar'da rutubeti önleme çalışmaları yapıldığını anlıyoruz.*** 1996'da RAM'ca Mutfaklar'ın bacalarında daha önceki onarımlarda kullanılan çimento harçlı sıvanın alınması ve yerine bu yapıların özgün malzemesi olan horasan harçla sıvanması gündeme gelmiştir. Bu konuda hazırlanan raporda bozulan sıvalar ve kurşun örtü nedeniyle tuğla dokunun ortaya çıktığı, yapının içerisine su sızdığı belirtilmiştir.**** İNKK'nın 13/11/1996 gün ve 8185 sayılı kararıyla (Ek 38) bacalardaki yıpranmış olan çimento harçlı sıvanın alınması ve horasan harçla sıva yapılmasına izin verilmiştir. Burada özgün malzeme kullanılması konusuna giderek önem verilmesi dikkat çekicidir.

* Mimar Taner Şeker tarafından hazırlanan Vekilharç Dairesi ile ilgili restitüsyon ve restorasyon projeleri Topkapı Sarayı Teknik Büro Proje Arşivi'nde bulunmaktadır.

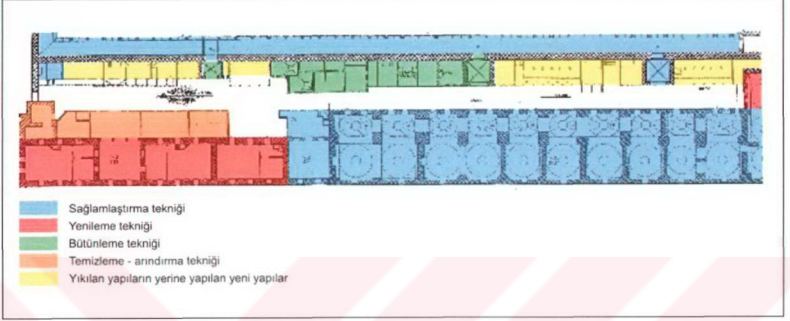
** İNKA., Topkapı Saray Dosyası, RAM'ın 12/3/1985 gün ve Tör. Ra. 34 1301 sayılı yazısı ekinde Y. Mimar İlhan Öz'ün raporu

*** RAMA., Ana Dosya No:1/2, 1990-1991 Yılı Onarımları İş Programı

**** İNKA., Topkapı Sarayı Müzesi Dosyası, İnşaat Mühendisi Nihat Eren, Y. Mimar İffet Billur, İç Mimar Osman Baykal, Elektrik Mühendisi Ragıp Esonova, Makine Teknisyeni Cezmi Bingöl tarafından hazırlanan 12/11/1996 tarihli rapor

Değerlendirme:

Saray Mutfakları'nda Cumhuriyet döneminde sağlamlaştırma, bütünleme, temizleme teknikleri kullanılarak restorasyonlar yapılmıştır. Restorasyonların başlanmasına imkan kalmadan yıkılan yapıların yerine ise yeni yapılar yapılmıştır.

Plan 3.1.3.1 Mutfaklar'da Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında kullanılan teknikler

Bu restorasyon uygulamaları ve yeni yapılan yapılarla; Mutfaklar'ın genel olarak dar bir sokak üzerinde ince uzun ve birbirine bitişik yapılardan oluşan ana mekan kurgusu günümüze kadar korunabilmiştir. Yağhane önündeki parazit binaların temizleme tekniği kullanılarak kaldırılması, sokağın özgün görüntüsünü kazanmasında oldukça etkili olmuştur. Ancak restorasyonlara başlanmadan yıkılan Vekilharç Dairesi'nin ve Aşçı Koğuşları'nın eski resimlerinin incelenmesinde; bu yapıların kısmen ahşap olarak yapılmış olduğu ve ince uzun cepheleri, ahşap eliböğründelerle sokağa taşan çıkmaları ve alt katlarındaki revaklarıyla sokağa, bitişik nizamlı sıra evlerden oluşmuş bir izlenim verdiğini görmekteyiz. Oysa bu yapıların yerine yapılan yeni yapılarda; oldukça sade çizgiler ve doluluk boşluk oranları ile Mutfaklar'ın genel cephe karakterine aykırı olmadan geliştirilen cephe uygulamalarının yarattığı etki, yıkılan binaların avluda yarattığı etkiyi vermekten çok uzaktır. Eski eser restorasyonlarında gerekmedikçe yeni yapıların yapılması kaçınılması kesin bir kural olarak benimsenmiş olmasına rağmen bu bölümde yapılan yeni yapıların Mutfaklar'ın özgün karakterine verdiği etkinin tartışılabilirliği restitüsyon çalışmalarını da beraberinde getirmiştir.* Yine Şekerci Mescidi'nde saçak kotunun yükseltilmesi ve bir pencerenin kapı şekline sokulması ile yapının cephe oranları büyük ölçüde değişmiştir.

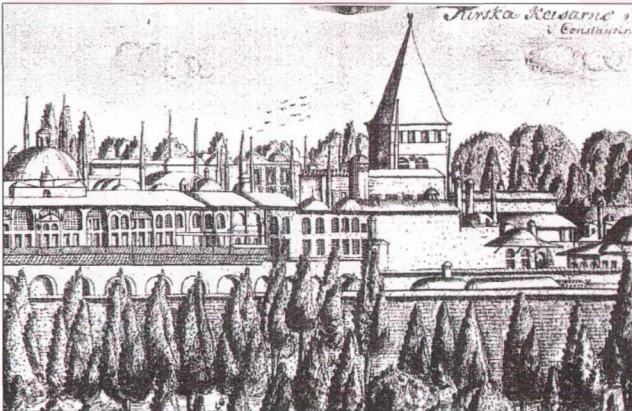
* İlban Öz'ün, Tablaklar ve Helvacılar Koğuşları'nın dış cephelerinin hazırlanan restorasyon ve restitüsyon projesine göre düzeltilmesi bahsetmesine rağmen bu uygulama gerçekleştirilmemiştir. Burada sözü edilen mekanlar; aslında Şekerci Mescidi yanında bulunan, Aşçı Koğuşları ile Dolap Ocağına bitişik Vekilharç Dairesi'nin yerine yapılan yeni yapılar olmalıdır (Öz, 1982).

Bacalarının zaman içinde geçirdiği değişim ile ilgili araştırmaların yapıldığı Mutfaklar'ın Aşhane kısmı, Aşçılar Camisi ile birlikte özgün mekan düzeni ve strüktür sistemi en iyi korunabilen bölüm olarak gözükmeaktadır. Bu bölümde yapılan son dönem onarımlarında, çimento harçlı sıva yerine horasan harçlı sıva kullanılmasına karar verilmiştir. Malzeme konusunda özgün malzeme kullanımına önem verilmesi çimentonun yapıda yaratacağı zararlı etkilerin uygulamacılar tarafından kavranması açısından önem taşımaktadır.

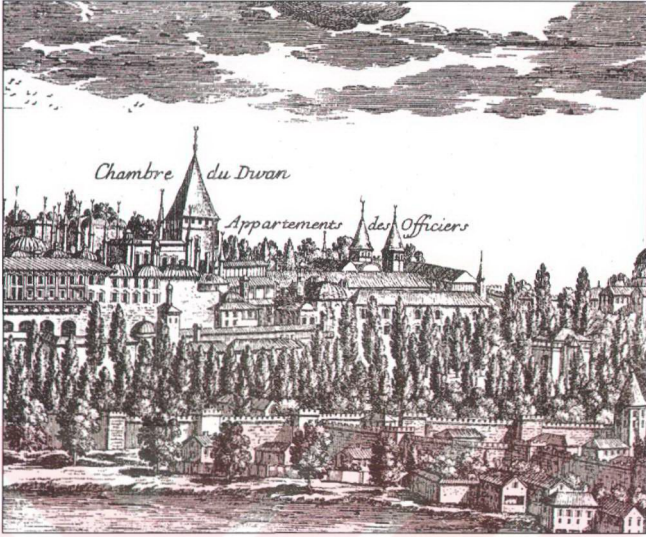
3.1.4 Adalet Kulesi (Tarassut Kulesi)

Mimari Özellikleri:

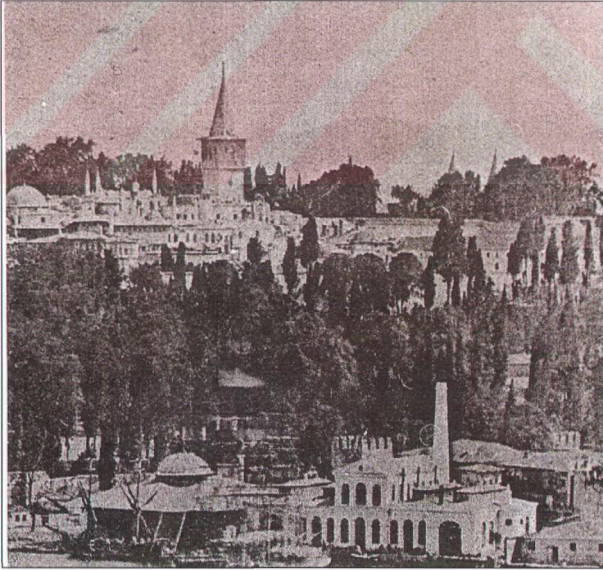
Kubbealtı'nın arkasında ve ona bitişik 42 m. yüksekliğinde kare planlı bir yapıdır. Saray'ın ilk kuruluşunda Kasr-ı Adil ya da Kasr-ı Sultani diye adlandırılan kafesli daha alçak bir köşk görünümünde olan Kule'nin yapımıyla birlikte üç büyük dönem geçirdiği bilinmektedir. Birinci dönem XVII. ve XVIII. yüzyıllara ait gravürlerde gördüğümüz durumudur (Resim 3.1.4.1; Resim 3.1.4.2). Burada Kule'nin bugünkü taş-tuğla almaşık duvar örgülü kısmından çok fazla yüksek olmadığı görülmektedir. İkinci dönem, XIX. yüzyıla ait Robertson'un fotoğrafında görülen; almaşık duvar örgüsü üzerinde sadece taş malzeme ile yükseltilerek elde edilen platformda ahşap köşk ilave edilmiş olan görünümüdür (Resim 3.1.4.3). Üçüncü dönemde; Kule'nin üstündeki bu ahşap köşk yıkılmış ve yerine bugün de gördüğümüz kagir köşk kısmı inşaa edilmiştir (Resim 3.1.4.4). Bu kagir köşkün Sultan Abdülaziz zamanında yapıldığı düşünülmektedir. Kule'nin bu son şekline benzer projesinin Mimar Balyan tarafından hazırlandığı bilinmektedir (Eldem ve Akozan, 1982).

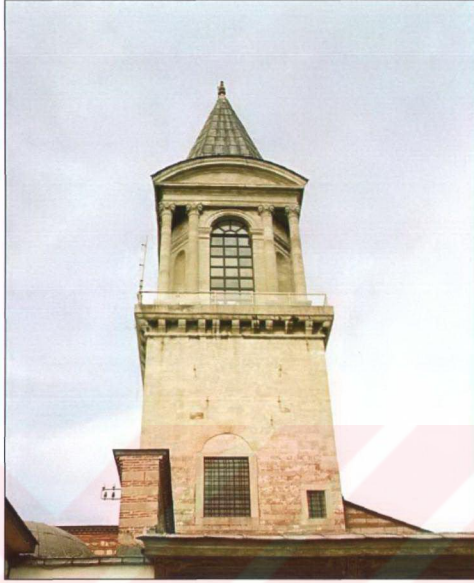
Resim 3.1.4.1 Loos'un 1712 yılına ait Haliç cephesinden Adalet Kulesi'ni gösteren gravüründen detay (Eldem ve Akozan 1982)

Resim 3.1.4.2 Adalet Kulesi'ni Halic cephesinden gösteren Grelot'un 1680 yılına ait gravüründen detay (Eldem ve Akozan, 1982)

Resim 3.1.4.3 1850'li yıllara ait Halic cephesinden Adalet Kulesi'ni gösteren Robertson'un fotoğrafından detay (Eldem ve Akozan, 1982)

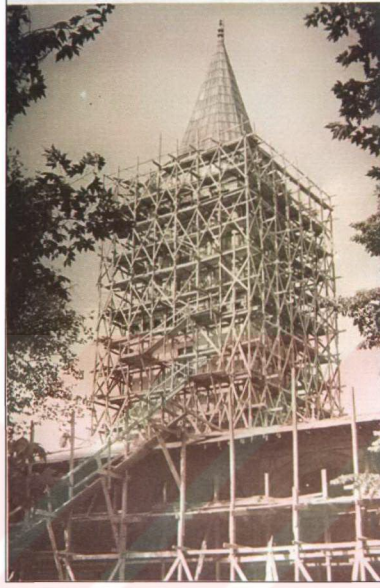
Resim 3.1.4.4 Adalet Kulesi'nin bugünkü görünüşü
(Ü. Karahasan arşivi)

Restorasyonlar:

Adalet Kulesi'nde Cumhuriyet dönemi restorasyonlarına ait ilk bilgiler 1951-1967 yıllarına dayanmaktadır. Bu dönemde başlatılan çalışmalarda, Kule'nin önce rölövesi hazırlanmış daha sonra külahı, belli bir yüksekliğe kadar erken dönem özellikleri gösteren kagir dış duvarları ve geç döneme ait ahşap merdivenleri onarılmıştır (Öz, 1982). Ayrıca 1961'de kagir beden duvarlarında sağlamlaştırma tekniği uygulandığına dair ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Dış cephede yapılan çalışmalarla birlikte çatıda da kurşun onarımı yapılmıştır* (Resim 3.1.4.5) Bu onarımlar sırasında, zaman içinde dış etkilerle bozulmuş olan sütun başlıklarında tamamlamalara gidilmiştir (Resim 3.1.4.6; Resim 3.1.4.7; Resim 3.1.4.8; Resim 3.1.4.9). 1961 yılına ait yeni fiyat tutanaklarında, yapılacak restorasyonlarda uygulanacak teknikler detaylı olarak anlatılmıştır. Kule'nin dış cephesindeki küfeki taşı kaplama satırlarında ve suni taş profillerde meydana gelen bozulmuş tabaka itina ile sağlam kısma kadar çürütülmesi, alt tabakada 500 dozlu siyah çimento harcıyla zeminin hazırlanması ve prizin meydana gelmesinden sonra mıcır, küfeki tozu, beyaz çimento ile bir harç hazırlanması ve suni taş kaplama yapılması ve yüzeylerine ince kalemlerle özgün taş yüzeyine benzer şekilde

* TSA, 961 732-94 Topkapı Sarayı Müzesi Binaları ve Müstemilatı 1961 Yılı II. Kısım Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Binaları 1961 yılı ikinci kısım onarım işlerine ait izah notları.

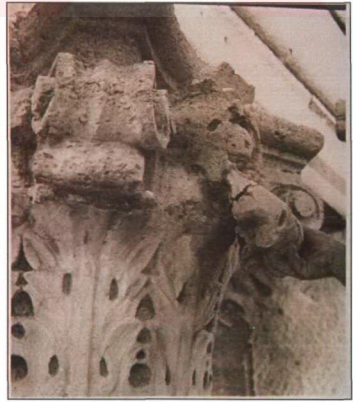
işlenmesi istenmiştir. Kule'nin büyük demir pencerelerinin alt kısmındaki çürüyen kısımların diğer kısımlara zarar vermeden sökülerek temizlenmesinin gerektiği belirtilmiştir.

Resim 3.1.4.5 Adalet Kulesi'nde 1961'de yapılan dış cephe restorasyonu
(TSDA. TSM. No:55/63)

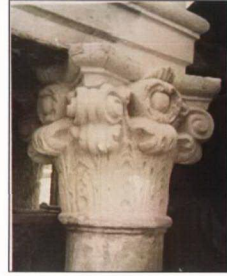
Resim 3.1.4.6 Adalet Kulesi dış cephesinde
sütun başlarındaki bozulmalar
(TSDA. TSM. No:55/63)

Resim 3.1.4.7 Adalet Kulesi dış cephesinde
sütun başlarındaki bozulmalar
(TSDA. TSM. No:55/63)

Resim 3.1.4.8 Adalet Kulesi sütun başlıklarının onarımı (TSDA. TSM. No: 55/63)

Resim 3.1.4.9 Adalet Kulesi sütun başlıklarının onarım sonrası görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/63)

Yine Kule'nin saçağa yakın kısmında bulunan, oymalı sütun başlıklarının bozulmuş olanları sağlam tabakaya kadar çürütülmüş, bozulmamış sütun başlıklarından alçı kalıplarla özgün motiflerin örnekleri alınarak sütun başlıklarının bütünlemeleri yapılmıştır. Bu çalışmalar sırasında; çürütme işleminden sonra kalan kısımlar betonarme demiriyle taş yüzeyinden 3-4 cm. mesafede kafes çemberle muntazam bağlantılı olarak sarılmıştır. Sağlam sütun başlıklarından özenli bir çalışma ile alçı kalıp alınmış ve bunlardan da ters kalıp hazırlanmıştır. Bütünlemede kullanılacak malzeme olarak küfeki taşından küfeki pirinci elde edilmiş ve beyaz çimento ile 650 dozlu harc hazırlanarak girinti ve çıkıntıları dolduracak şekilde şişlenerek kalıplara yerleştirilmiştir. Prizden sonra ise kalıplar motiflerin kırılmaması için itinalı bir şekilde sökülerek ince kalemlerle işlenmiştir. Kule dış cephesinde gerçekleştirilen bu sağlamlaştırma çalışmaları Y. Mimar Selma Emler kontrollüğünde Müteahhit Abdülkadir Karaörs tarafından gerçekleştirilmiştir.*

1968-1969 yıllarında Restoratör Y. Mimar Mualla Anhegger Kule'de yaptığı incelemelerde, II. Mahmud dönemine ait olan ahşap merdiven ve döşemelerin yıkılmak üzere olduğunu görmüş, Kule'nin Fatih devrine ait merdiven boşlukları ve döşeme kotlarının tespit ederek merdivenlerin kagire çevrilebileceğini düşünmüştür. Bu düşüncesinin uygulanması halinde ortada asansör boşluğu bırakılmasını da önermiştir. Böyle bir uygulama yapılmadığı takdirde ahşap olarak tamir ve takviye edilmesini istemiştir.** Ancak daha sonra, döşeme kotlarında Fatih dönemini araştırılarak yapılması düşünülen yeni merdiven düzenlemesinden ve asansör

* TSA, 961 732-94 Topkapı Sarayı Binaları Ve Müstemilatı 1961 Yılı II. Kısım Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Binaları Ve Müstemilatı 1961 Yılı İkinci Kısım Onarımları Yeni Fiyat Tutanağı (sözleşme günü 24/8/1961, biteceği gün 25/12/1961) ; Topkapı Sarayı Binaları 1961 Yılı İkinci Kısım Onarım İşlerine Ait Seri Döprili Fenni Şartname ,Y. Mimar Selma Emler tarafından hazırlanmıştır (29/5/1961).

** TSA, 732 Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sari Mukaveleli Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sari Mukaveleli Onarımı (Mahal Listesi) İzahat Raporu

ilave edilmesinden vazgeçilmiş, dış cephede kagir duvar onarımları ve iç kısımlarda ahşap onarımları gerçekleştirilmiştir. Sağlamaştırma tekniği kullanılarak yapılan bu restorasyonlar, Müteahhit Demirhan Akyüz tarafından Y. Mimar Mualla Anhegger'in kontrollüğünde yapılmıştır.*

1981'de dış cephenin bozulan taşları, imitasyon çalışması ile yeniden onarılmıştır. 1997'de de yapının tümünün iç badanası ve sıva tamirleri yapılmış kırılmış olan camları yerine takılmıştır.** Kule'nin bugün dış cephesinde gördüğümüz şeffaf korkuluğun 1980 restorasyonlarından sonra yapıldığı bilinmekle birlikte kesin tarihi saptamamıştır (Resim 3.1.4.4).

Değerlendirme:

İlk olarak Fatih döneminde inşa edilen ve bir çok değişiklik geçirerek Cumhuriyet dönemine kadar gelen Adalet Kulesi'nde, sağlamaştırma tekniği kullanılarak restorasyonlar yapılmıştır. Restorasyonlarla birlikte Kule'nin ilk yapıldığı dönemine ait döşeme ve merdiven kotlarıyla ilgili bir araştırma yapılması ve buna göre restitüsyon hazırlanması istenmiş ancak bu çalışma gerçekleştirilememiştir. Bu çalışmada ortada bir asansör önerilmesi; eski biçime dönme isteğiyle birlikte çağdaş teknoloji kullanımının bir arada düşünülmesi yönünde önemli bir örnektir. Son dönemde dış cepheye büyük bir olasılıkla güvenlik nedeniyle ilave edilen korkuluğun tamamen şeffaf bir malzemeye yapılması, bunun yapıya sonrada yapılan bir ek olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Restorasyonlarda Kule'nin tarih içerisinde geçirdiği değişimin izleri titizlikle korunmuştur. Bu izleri İkinci Avlu cephesinde duvar örgüsünde görmek mümkündür (Resim 3.1.4.4). Cumhuriyet dönemi restorasyonlarıyla, yapının günümüze kadar gelen özgün mimari bütünlüğünün korunmasını sağlamıştır. Ancak zorunlu olarak malzemede yapılan sağlamaştırma ve bütünleme çalışmaları özgün malzemenin yer yer değişmesine neden olmuştur.

3.1.5 Kubbealtı

Mimari Özellikleri:

Kubbealtı, Harem Dairesi'nin Arabalar Kapısı yanında yer alır. Devletin siyasi, askeri, mali, idari, örfi ve şer'i işleri ile halkın önemli davalarının karara bağlandığı önemli bir resmi yapıdır. Bab-üs Saade'nin yanında bulunan eski divan binasının (Plan 2.1.8) yeterli olmaması nedeni ile XVI. yüzyılda Dış Hazine binasına bitişik olarak yapılmıştır. Kagir yapım

* TSDA, No: 55/48-bTopkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılları Onarımı Resim Albümü

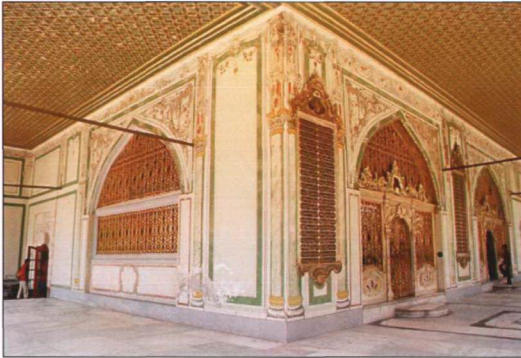
** RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası

teknîğiyle inşa edilmiştir. Üç adet birbiriyle bağlantılı kubbeli ana mekan ve onbir sütun tarafından taşınan geniş saçaklı revakları bulunmaktadır (Resim 3.1.5.1). Revakların daha geç dönemde eklenme olarak yapıldığı 1940'lı yıllarda yapılan onarımlarda çatının içine girildiğinde anlaşılmıştır (Eldem ve Akozan, 1982).

Restorasyonlar:

Kubbealtı, Topkapı Sarayı'nın müze fonksiyonunu aldığı Tahsin Öz döneminde yapılan restorasyonlarda büyük değişikliğe uğramıştır. Restorasyonlara başlamadan önce; yapının depo olarak uzunca bir süre kapatılması nedeniyle sıvaları dökülmüş ağaç kerevetleri çürümüş ve küf kokusundan içerisine girilemez bir durumdaydı (Öz,1949). İlk dönemde sağlamlaştırma, eklerden arındırma ve bezemelerde temizleme onarımı yapılmıştır. Burada koruma ilkeleri açısından irdelenmesi gereken uygulamalar, yapının birinci ve ikinci kubbeli mekanlarında bezeme restorasyonunda yapılmıştır.

Cumhuriyet'in ilanından önce, yapının son dönem kullanımı sırasında Divan Heyeti'nin toplandığı kubbeli ilk salonun kubbesi kemerlere kadar yeşil renkli yağlı boya ile kaplanmıştı. Bu boyaların altında rokoko kalem işleri göze çarpıyordu. Kubbede, kemerlerde ve duvarlarda yapılan raspa çalışmaları sonucu bulunan rokoko bezemelerin* altından, XVI. yüzyıl altın yaldızlı malakari ve kalem işi süslemeler ortaya çıkartılmış, son devirlere ait süsleme örnekleri tamamen kaldırılırken erken dönem ait örneklerin onarımları yapılmıştır (Resim 3.1.5.2; Resim 3.1.5.3). Yine bu mekanda kubbenin en üstünde bulunan rokoko ahşap oyma tavan göbeği bu mekandan alınarak bitişindeki ikinci mekanın (Divan-ı Hümayun Kalemi) kubbesine yerleştirilmiştir (Resim 3.1.5.4; Resim 3.1.5.5; Resim 3.1.5.6).

Resim 3.1.5.1 Kubbealtı revaklarından görünüş (Ü. Karahasan arşivi)

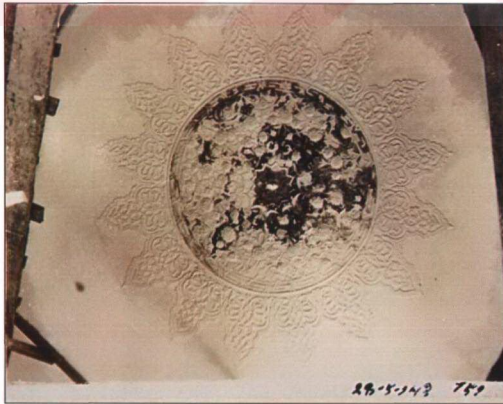
* Kaldırılan bu bezemelerle ilgili belge bulunamamıştır.

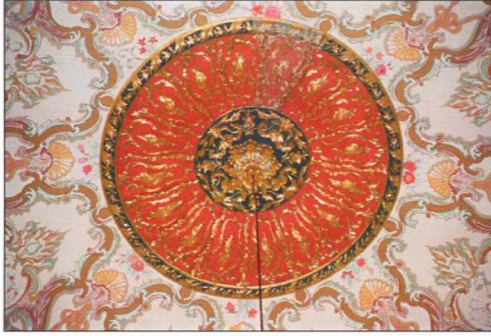
Resim 3.1.5.2 Kubbealtı'nın kubbesinde rokoko bezemeler altından çıkartılarak onarımları yapılan XVI. yüzyıl süslemeleri (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.1.5.3 Kubbealtı pandantif ve kemerlerinde ortaya çıkartılan XVI. yüzyıl süslemeleri (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.1.5.4 Divan toplantı salonunun kubbesinde bulunan ahşap oyma tavan göbeğinin ortaya çıkartılışı (TSDA. TSM. No: 55/37)

Resim 3.1.5.5 Kubbealtı'ndan alınarak Divan-ı Hümayun Kalemî kubbesine taşınan ahşap oyma tavan göbeği (Ü. Karahasan arşivi)

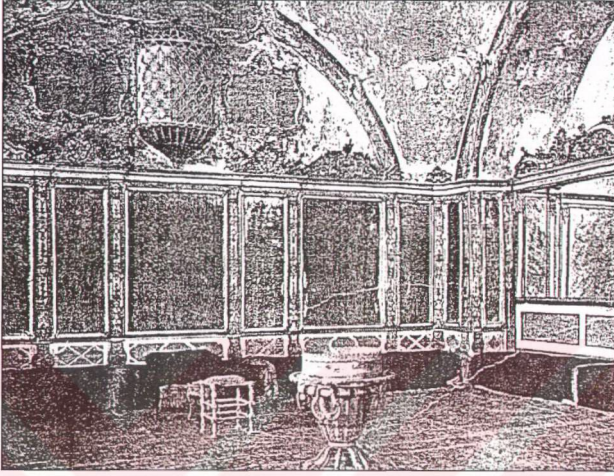

Resim 3.1.5.6 Divan-ı Hümayun Kalemî kubbesi (Ü. Karahasan arşivi)

Yine bu ilk mekanda (Divan Toplantı Salonu) duvarlarda bulunan somaki panolar yerlerinden alınarak ikinci mekanın (Divan-ı Hümayun Kalemî) duvarlarına taşınmıştır (Resim 3.1.5.7; Resim 3.1.5.11) Birinci kubbeli mekanda kaldırılan somaki panoların yerine klasik dönem çini desenlerinden yararlanılarak hazırlanan çini bir pano yerleştirilmiştir. Çini panonun yerleştirildiği duvarın yukarısında, arkasında padişahların divan toplantılarını izlediği cumbalı oymalı kafes kaldırılmış, yerine klasik dönemde kullanılan lokma demir bir parmaklık konulmuştur.* Resim 3.1.5.7; Resim 3.1.5.8) Öz, kendi döneminde yapılan restorasyonları anlattığı makalesinde çini pano yapılması ve demir parmaklığın konulmasında, hangi belgenin referans alındığı belirtmemiştir. Ancak Jean Baptist Hilaire'in Kubbealtı'nda bir akşam yemeğini tasvir eden resminde duvar yüzeyi, desenleri algılanmasa da çini kaplı, hünkarın

* Kaldırılan bu oymalı dökme demir kafes, bugün Kubbealtı'nın ilk salonunda açıklama yapılarak sergilenmektedir.

divan toplantısını takip ettiği pencere önündeki korkuluğun da lokma demir korkuluk olduğu görülmektedir (Resim 3.1.5.10) (İnalçık, 2003).

Resim 3.1.5.7 Kubbealtı Divan toplantı mekanının Tahsin Öz restorasyonları öncesi görünüşü; Padişahın arasından divan toplantısını izlediği geç dönem özelliklerindeki kafes henüz kaldırılmamıştır. Duvarda somaki desenli panolar göze çarpmaktadır (Öz, 1949).

Resim 3.1.5.8 Kubbealtı'nın bugünkü görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Kaldırılan cumba kafesin altından, yapının ilk yapıldığı devre ait mermer söveler ortaya çıkmıştır (Öz, 1949) (Resim 3.1.5.8). Kafes ise yine Kubbealtı'nda farklı bir döneme ait olduğu belirtilerek sergilenmektedir (Resim 3.1.5.9). Öz döneminde; Kubbealtı'nın ilk mekanında yapılan bu bezeme restorasyonunda genel yaklaşım, Üslup Birliğine Ulaşma

kaygısı (Stilistik Rekompozisyon) ile tamamen örtüşmektedir. XVI. yüzyıla ait estetik değerler önemsenmiş ve mekanın tümünde aynı dönemin bezeme örnekleri kullanılmıştır. Daha geç döneme ait barok ve rokoko bezemeler ise örnek bırakılmadan kaldırılmıştır. Ancak bu mekanda yapılan yeni düzenlemede; kaldırılan döküm demir kafesin, bir açıklama konularak aynı yerde duvarda sergilenmesi, yapının geçirdiği dönemlerin izlenebilmesine az da olsa yardımcı olabilmektedir.

Resim 3.1.5.9 Kubbealtı'nda padişahın arkasından toplantıları izlediği geç dönem özelliklerindeki kafes;Onarımlar sırasında kaldırılmış yerine lokma de mir korkuluk yapılmıştır. Bugün Kubbealtı'nda sergilenmektedir (Ü. Karahasan arşivi).

Kubbealtı'nda, Divan-ı Hümayun Kalemî Odası'nın onarımında farklı bir davranışla, XVIII. yüzyıl bezemeleri tamamlanmıştır. Divan toplantılarının yapıldığı ilk kubbeli mekandan buraya taşınan somaki panolar ve kubbe merkezine yerleştirilen rokoko tavan göbeği ile daha geç dönem süsleme örneklerinin sergilendiği bir görünüm almıştır* (Öz,1949) (Resim 3.1.5.11). Ancak ikinci mekanın bu taşıma işlemlerinden önceki durumu ile ilgili ayrıntılı belgelere ulaşamamıştır. Sadece arşivde bulunan eski bir resimlerden, bu mekanda onarım öncesinde de benzer panoların olduğu anlaşılmaktadır (Resim 3.1.5.12). Her iki mekanda yapılan bu bezeme onarımları; mekanların farklı dönemlerdeki bezeme örneklerinin bir kısmının kaybolmasına neden olmuştur. Ayrıca burada; onarımlardaki kuramsal yaklaşımın,

* Tahsin Öz Kubbealtı'nda yaptığı restorasyonlardaki yaklaşımını özetlerken; Divan Toplantı Salonu'nda XVI. yüzyıl sanatının değeri ve Divan-ı Hümayun Kalemî Odası'nda da XVIII. yüzyıldaki zevk düşkünlüğünü bir arada görme fırsatı kazanıldığından söz etmektedir. (Öz, 1949). Burada yaptığı açıklamalardan kendisinin belli bir dönemi daha çok önemseydiğini ve daha değerli saydığını görmekteyiz. Ancak yine de taşınabilen süsleme elemanlarını ikinci mekanda sergileyerek farklı dönemlerin estetik değerlerinin karşılaştırılabilmesini sağlamıştır.

divan toplantılarının yapıldığı ilk odada Üslup Birliğine Ulaşma (Stilistik Rekompozisyon) olduğunu söyleyebilmemize rağmen, ikinci mekanda aynısını söyleyebilmemiz mümkün değildir. Birinci mekanda Üslup Birliğine Ulaşma kaygısıyla estetik birikimin bir kısmı kaybolurken, ikinci mekanda birincisinden taşınan geç dönem süslemeleri sergilenmiştir. İkinci mekan, ne bulunduğu gibi aynen, ne de daha erken dönem özellikleri referans alınarak korunmamıştır. Burada yapılan restorasyonlardaki temel hareket noktası; belli bir dönemin süslemelerin sergilenmesi olmuştur.

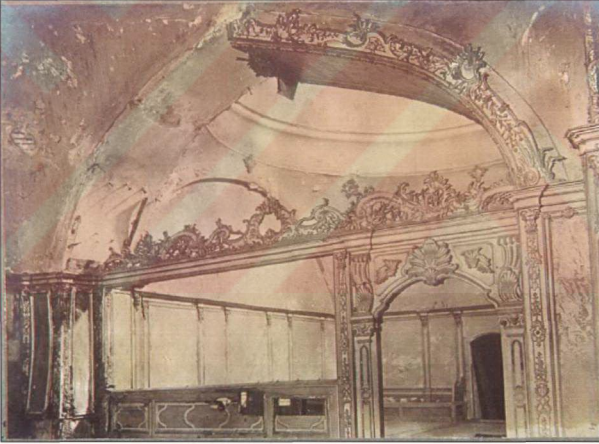
Resim 3.1.5.10 Jean Baptist Hilaire'nin Kubbealtı'nda bir akşam yemeğini tasvir eden tablosu (İnalçık, 2003)

Tahsin Öz döneminde Kubbealtı'nda önemli bir restorasyon, üçüncü kubbeli mekanda sonradan yapılan ve hiçbir mimari ve estetik değeri olmayan gecekondü şeklindeki eklerin kaldırılması ile gerçekleşmiştir (Öz, 1949).^{*} Saray'ın müze fonksiyonunu almasıyla başlayan bu ilk dönem restorasyonlarında Kubbealtı'nda üç mekanda yapılan uygulamalarda kuramsal olarak bütünlükten söz etmek mümkün değildir.

^{*} Tahsin Öz üçüncü mekandaki gecekondü şeklindeki eklerden; helalar ve kahve ocağı olarak söz etmektedir. Bu ekler; geniş kubbeli mekânı bölmekte ve kavranamaz bir hale sokmaktadır (Öz, 1949).

Resim 3.1.5.11 Divan-ı Hümayun Kalemi Odası'nın Tahsin Öz restorasyonlarından sonra görünüşü (Ü. Karahasan arşivi).

Resim 3.1.5.12 Kubbealtı'nda Divan Toplantı mekanından Divan-ı Hümayun Kalemi'nin görünüşü; Geçit kemiği üzerinde gözükten yarı düşmüş barok süslemeler tamamen kaldırılmıştır. Geçiti sağlayan kapının önüne sonradan Arz Odası revaklarından getirilen kapı konulmuştur. Sadrazamlara ait olan mekanda kubbe kemer ve duvarlarda süslemeler algılanmamaktadır. Bugün gördüğümüz duvar resimleri ve bezemelerin raspa sonucu ortaya çıktığı düşünülebilir. Tahsin Öz kendi döneminde yapılan onarımları anlattığı makalesinde bu mekanla ilgili olarak sadece toplantı mekanından getirilen somaki panolardan ve ahşap kubbe göbeğinden bahsetmektedir. (TSDA. TSM. No: 55/40)

Kubbealtı'nda 1943'te yapıldığını düşündüğümüz taşıma tekniğiyle yapılan restorasyon*, Divan Toplantı Salonu ve Divanı Hümayun Kalemi arasındaki geçiş kısmında uygulanmıştır.

* Tahsin Öz kendi döneminde yapılan restorasyonları anlattığı makalesinde bu taşımadan bahsetmemiştir. Ancak arşivdeki resimlerin tarihleri bu restorasyonun 1943'lerde yapıldığına işaret etmektedir.

Bugün Divan toplantı Salonu diye adlandırılan ilk mekandan ikinciye doğru bakıldığında; klasik dönem özelliklerinde mermer bir taç kapıyla, onun arkasında daha alçak ve kemer alt kotlarını birleştiren barok süslemeli bir çerçeve ile birleşen geç dönem özelliklerinde ikinci bir kapının arka arkaya konulduğu görülmektedir (Resim 3.1.5.13; Resim 3.1.5.14). 1943 restorasyonlarından önce çekilen resimde, öndeki bu taç kapı yoktur (Resim 3.1.5.12). Bu değişik iki kapı farklı dönemlerin izleridir.

Resim 3.1.5.13 Kubbealtı'ndan Divan-ı Hümayun Kalemi Odası'na geçişte görülen taç kapı; Tahsin Öz onarımlarından önce Arz Odası'nın III.Ahmed Kütüphanesi' ne bakan cephesinde revak sütun arasında görülen ve onarımlarda buradan kaldırılan kapının aynı özelliklerde olduğu görülmüştür. (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.1.5.14 Divan-ı Hümayun Kalemi; Kubbealtı'na doğru geçişte geç dönem özelliklerinde mermer taç kapı görülmektedir. Bu kapının üstünde diğer yüzde er ken dönem kapının üst kısmı göze çarpmaktadır (Ü. Karahasan arşivi).

Yine 1943 restorasyonlarına ait resimlerde Arz Odası önünde görülen ve onarımlarda kaldırılan taç kapı (3.2.10.4), Kubbealtı'nda gördüğümüz mermer kapı (3.1.5.13) ile büyük benzerlik göstermektedir. Büyük bir olasılıkla Arz Odası giriş merdivenleri sahanlığı önünden

alınarak buraya taşınmış olmalıdır. Jean Baptist Hilaire'nin tablosunda görülen geçiş kapısının da (Resim 3.1.5.10) aynı özellikte oluşu, taşımada bu belgenin referans alınmış olabileceğini düşündürmektedir. Burada her iki taç kapının bir arada kullanılışı; farklı iki mekanda iki ayrı döneme ait süslemeleri sergileme amacıyla hareket edildiği izlenimini vermektedir.

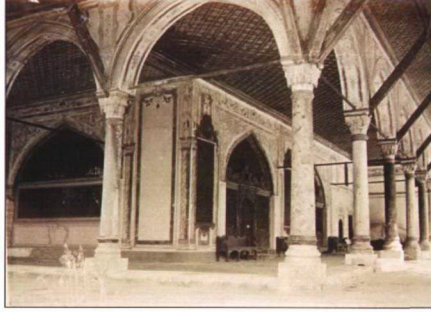
Tahsin Öz dönemi restorasyonlarında, yapının revaklarını taşıyan sütunlar arasında bulunan geç döneme ait demir parmaklıklar kaldırılmıştır (Öz, 1949). Burada da yaklaşım yapının son dönem eklerinin kaldırılmasına yöneliktir (Resim 3.1.5.15; Resim 3.1.5.16; Resim 3.1.5.17).

Resim 3.1.5.15 Kubbealtı revaklarındaki demir korkulukların 1943 restorasyonlarında kaldırılmadan önce görüntüsü (TSDA. TSM. No: 55/37)

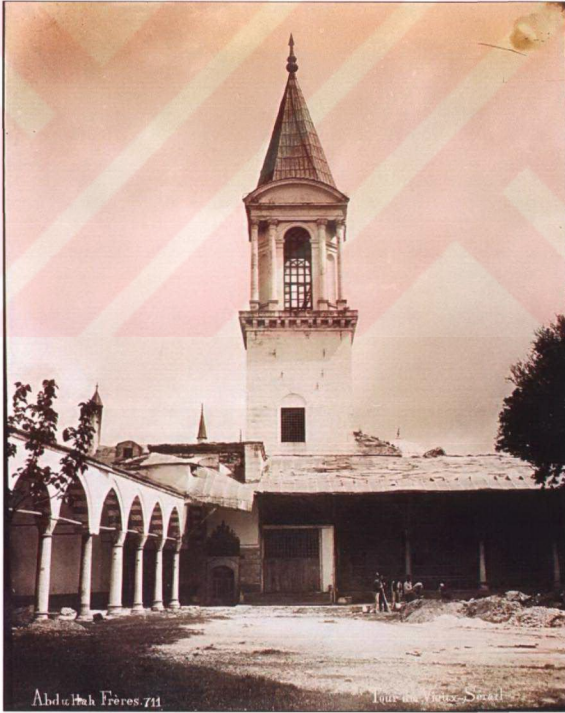

Resim 3.1.5.16 Kubbealtı revaklarındaki demir korkulukların 1943 restorasyonlarında kaldırılmadan önce görüntüsü (TSDA. TSM. No: 55/40)

Resim 3.1.5.17 Kubbealtı revaklarındaki demir korkulukların 1943 restorasyonlarında kaldırıldıktan sonra görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/37)

Yine revakların Harem Arabalar Kapısı'nın bitişiğinde sonradan kapatılan bölümü bu onarımlar sırasında açılmıştır (Resim 3.1.5.18; Resim 3.1.5.19).

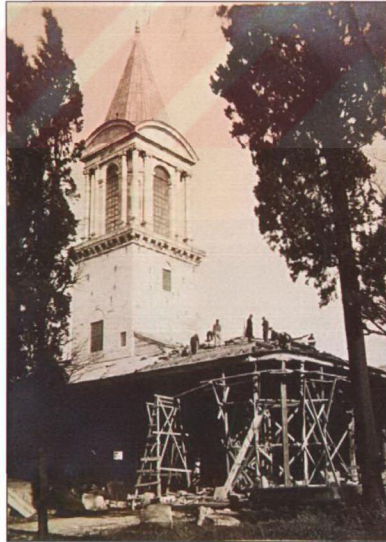

Resim 3.1.5.18 1943 restorasyonları öncesi Kubbealtı revaklarının görünüşü; revakların Harem Arabalar Kapısı'nın bitişiğindeki bölümünün geç dönem kullanımında kapatıldığı görülmektedir (TSDA.TSM. No: 55/35)

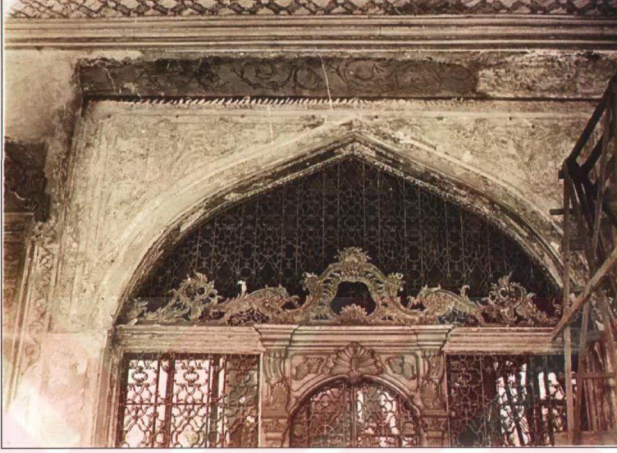
Resim 3.1.5.19 Kubbealtı revaklarında Cumhuriyetten önce yapılan ek kısmın 1943 restorasyonlarında kaldırılışı görülmektedir. Molozlar arasında Kubbealtı'nda bugün sergilenmekte olan, padişahın arkasından konuşmaları dinlediği kafes görülmektedir (TSDA. TSM. No: 55/37).

1943'te temizleme tekniği kullanılarak yapılan restorasyonlar yanında, yapıda strüktürel sorunları çözmeye yönelik çalışmaların da yapıldığını görüyoruz. Strüktürel sağlamlaştırma onarımı, yapıyı çevreleyen ve dikliğini kaybeden revakların, kesişme noktasında bulunan sütun askıya alınarak gerçekleştirilmiştir. Askıya alma işleminden sonra, çatıda strüktürel restorasyon yapılmış ve sütun sonrada yerine yerleştirilmiştir (Öz, 1949) (Resim 3.1.5.20).

Resim 3.1.5.20 Kubbealtı revaklarında strüktürel sağlamlaştırma (TSDA. TSM. No: 55/37)

Kubbealtı'nda dış cephe bezeme onarımındaki yaklaşım da, yine geç örneklerinin kaldırılması doğrultusunda olmuştur * (Resim 3.1.5.21; Resim 3.1.5.22; Resim 3.1.5.23; Resim 3.1.5.24; Resim 3.1.5.25; Resim 3.1.5.26; Resim 3.1.5.27) (Öz, 1949).

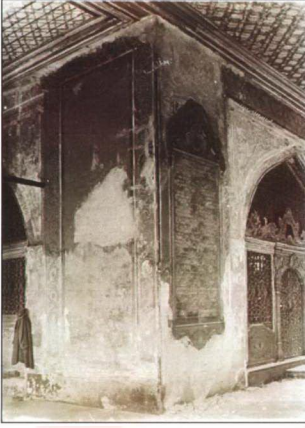

Resim 3.1.5.21 Kubbealtı dış duvarlarında son devir bezeme örneklerinin raspa yapılarak kaldırılışı (TSDA. TSM. No: 55/37)

Resim 3.1.5.22 Kubbealtı dış duvarlarında XVIII. yüzyıl bezemelerinin ortaya çıkartılmasından sonra görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/37)

* Tahsin Öz, geç dönemde yapılan kalem işlerinin zevksizliğinden bahsederek, raspayla bunların kaldırıldığını ve ortaya çıkan daha ince ve renkli kalem işlerinin onarıldığını belirtmektedir. Burada da yine belli bir dönemin önemsendiğini görmekteyiz (Öz, 1949).

Resim 3.1.5.23 Kubbealtı revak duvarlarında raspa çalışması (TSDA. TSM. No: 55/37)

Resim 3.1.5.24 Kubbealtı revak duvarlarında raspa çalışması (TSDA. TSM. No: 55/37)

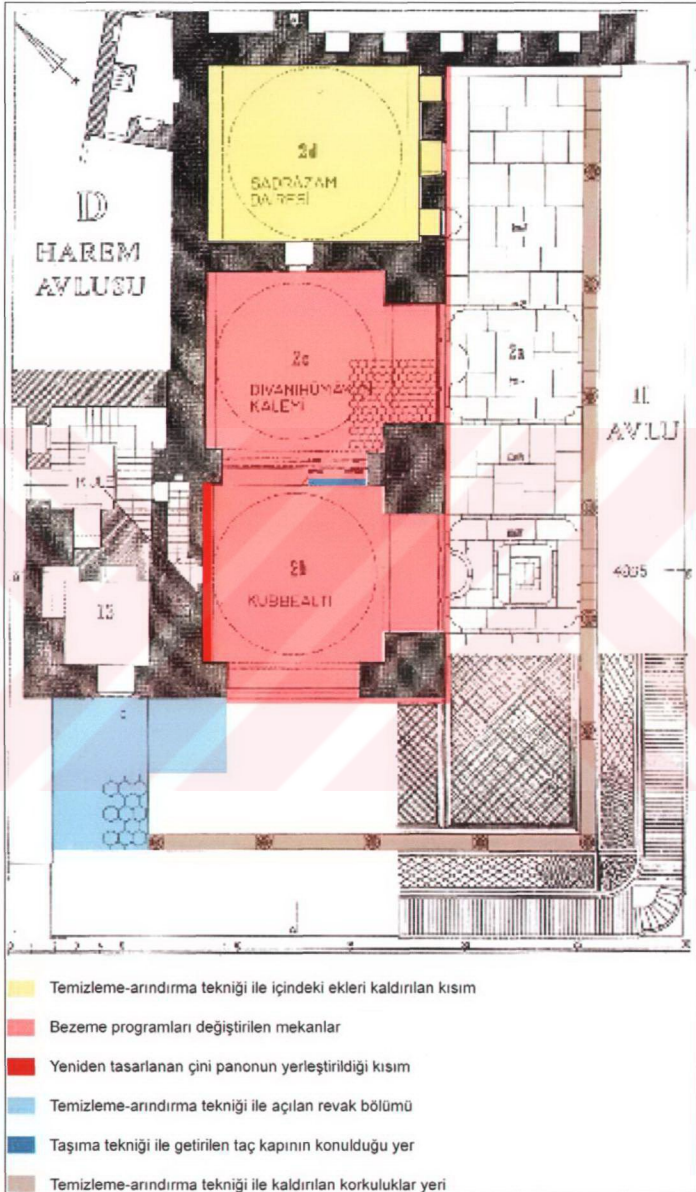
Resim 3.1.5.25 Kubbealtı revaklarının bugünkü görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.1.5.26 Kubbealtı revaklarının bugünkü görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.1.5.27 Kubbealtı revak kemer alınlılarındaki bezemeler (Ü. Karahasan arşivi)

Plan 3.1.5.1 Kubbealtı'nda Cumhuriyet döneminde restorasyonları; Eldem ve Akozan'ın Topkapı Sarayı (1982, L. 38) adlı çalışmasındaki plandan yararlanılmıştır.

Kubbealtı'nın İkinci Avlu'ya bakan ön ve yan revaklarında tavan süslemeleri farklı tekniklerle yapılmıştır. Ön revaklarda ahşap oyma motifler kullanılırken yan revaklarda motifler boyayla yapılmıştır. Tahsin Öz bu uygulamanın bir geç devir onarımı olduğunu saptayarak, ileride yapılacak onarımlarda; boyanarak yapılan tavanın da diğeri gibi ahşap oyma motifli olarak yapılması gerektiğini belirtmiştir (Öz, 1949). Bugün revakların tavanları tümüyle ahşap oyma motiflerle süslüdür.*

Tahsin Öz'den sonra Kubbealtı'nda yapılan onarımlar sağlamlaştırma ve koruma onarımları olarak yürütülmüştür.** Bunlardan en kapsamlısı 1961'de Müteahhit Y. Mimar Demirhan Akyüz tarafından, Y. Mimar Selma Emler'in kontrollüğünde gerçekleşmiştir. Saçağı taşıyan ahşap konstrüksiyon sağlamlaştırılırken, tavan ve saçak altı kaplamaları, bezemeleri ile birlikte onarılmıştır. Yapılan bu onarıma ait ahşap tavan ve saçak statik hesapları ile ahşap saçak uygulama detayları Y. Mimar Demirhan Akyüz tarafından yapılmıştır. Ayrıca aynı mimar tarafından Kubbealtı revak tavanları ve saçakları ile ilgili röleveler hazırlanmış, bu çalışmalar Y. Mimar Selma Emler tarafından onaylanarak uygulanmıştır.*** Kubbealtı saçak onarımlarına ait onarım öncesi ve onarım sonrası çekilerek yapılan çalışmalar belgelenmiştir.

GEEAYK'ın 27/4/1979 gün ve 11136 sayılı kararıyla (EK 21) kurşun çatı örtüsünün onarımı,**** 1981'de dış cephede siva ve bezeme onarımı,***** 1991'de birinci ve ikinci kubbeli mekanların kubbe ve duvarlarında bezeme onarımı***** ile revakların dış saçakları ve pencerelerin önünde bulunan bronz parmaklıklar onarılarak boyanmıştır.*****

Değerlendirme:

Kubbealtı'nda Cumhuriyet döneminde temizleme, eklerden arındırma, sağlamlaştırma ve taşıma teknikleri kullanılarak restorasyonlar yapılmıştır. Bu çalışmalarda mimari restorasyon anlamında en önemli uygulamalar Tahsin Öz döneminde yapılmıştır. Özellikle bezeme onarımlarında divan toplantılarının yapıldığı birinci salon ve sadrazamlar tarafından kullanılan ikinci salonda ve yapının dış cephesi ile revak alınlarındaki bezemelerde, son

* Bu uygulamanın hangi yıl yapıldığına dair bir belgeye rastlanmamıştır

** TSA, 961 732-94 Topkapı Sarayı Binaları ve Müstemilatı 1961 Yılı II. Kısım Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Binaları 1961 Yılı II. Kısım Onarım İşlerine Ait İzah Notları, Topkapı Sarayı Binaları 1961 Yılı İkinci Kısım Onarım İşlerine Ait Seri Döprili Fenni Şartname

*** TSA, 961 732-94 Topkapı Sarayı Binaları Ve Müstemilatı 1961 Yılı II. Kısım Onarımları Dosyası, Kubbealtı Rölevesi

**** INKA, Topkapı Sarayı Müzesi Dosyası, GEEAYK'ın 27/4/1979 gün ve 11136 sayılı kararı

***** RAMA, Ana Dosya, Topkapı Sarayı Harem Yapıları Dosyası, Y. Mimar İlban Öz tarafından hazırlanan Topkapı Sarayı Müzesi 1981 Yılı Emanet Onarımı Raporu

***** INKA, Topkapı Sarayı Müzesi Dosyası, RAM'ın 4/4/1991 gün ve 669 sayılı yazısı, Y. Mimar İlban Öz'ün 19/8/1991 ve 25/12/1991 tarihli raporları

***** RAMA, Ana Dosya No: 1/2, 1990-1991 Yılı Topkapı Sarayı Onarımları İş Programı

dönem örnekleri raspa yapılarak kaldırılmış ve erken dönemlere ait bezemeler canlandırılmıştır. Burada daha erken bir dönemin mimari süslemeleri ortaya çıkartılarak yapının günümüze kadar getirdiği estetik birikim tümüyle korunamamıştır. Yine aynı dönemde birinci salonda somaki panoların kaldırılması ve yerine klasik dönem çinilerinden esinlenerek yeni çini pano yapılması, bir dönem burada bulunduğu saptanan taç kapının bu odaya taşınması, restorasyonlarda belli bir dönemin daha değerli sayıldığını göstermektedir. Duvara yerleştirilen çini pano tamamen eski kompozisyona dayalı yeni bir üretilmiştir. Özellikle birinci mekanda yapılan bu uygulamalarda erken dönemlere bir öykünme söz konusudur. Yapının İkinci Avlu'ya bakan revaklarını taşıyan sütunlar arasında bulunan dökme demir korkuluklar aynı anlayışla bu dönemde kaldırılmıştır. Birinci salon ve revakların bezeme restorasyonundaki yaklaşım Üslup Birliğine Ulaşma (Stilistik Rekompozisyon) anlayışıyla örtüşmektedir. İkinci salon ise, birinci salondan getirilen tavan göbeği ile somaki panoların sergilendiği bir mekan olarak korunmuştur.* Tahsin Öz buradaki yaklaşımıyla; izleyenlere, farklı yüzyıllara ait süslemeleri karşılaştırma imkanı getirildiğini belirtmektedir (Öz, 1949). Bu nedenle yapının tümünde ilk yapıldığı dönemin mimari özelliklerine dönme kaygısından söz etmek mümkün değildir. Üçüncü mekan olan Divit Odası'nda son devire ait mimari ve estetik yönden hiçbir değer taşımayan ekler kaldırılmış ve mekan bütünlüğü sağlanmıştır. Öz döneminden sonra günümüze kadar mimari restorasyon yapılmamış çalışmalara sağlamlaştırma ve koruma onarımlarıyla devam edilmiştir.

3.1.6. Dış Hazine (Divan-ı Hümayun Hazinesi)

Mimari Özellikleri:

Osmanlı sadrazamlarının yetki ve sorumluluğunda devlet gelirlerinin toplandığı maliye hazinesinin saklandığı bir yapıdır. Araştırmacılar Dış Hazine'nin Fatih dönemine ait olduğu konusunda birleşmektedir (Eldem ve Akozan, 1982; Anhegger, 1986; Ayverdi, 1989;). Sekiz kubbe ile örtülü dikkörtgen şeklinde bir mekandır. Kubbeler sekiz köşeli kasnaklar üzerindedir ve her kubbenin altı penceresi vardır. Duvarlar moloz taş duvar olarak örülmüştür ve üzeri sıvasızdır.

Restorasyonlar:

* Tahsin Öz döneminde Kubbealtı'nda yapılan ilk restorasyonlar, Sedat Hakkı Eldem ve Feridun Akozan tarafından hazırlanan Topkapı Sarayı Bir Mimari Araştırma adlı eserde şöyle eleştirilmiştir: 'Tahsin Bey zamanında yapılan bu işler tasvip edilemez. Ön mekandaki ahşap ve somaki panolar ikinci mekana nakledilmiş veya tümüyle kaldırılmış, yerine tamamiyle uydurma çini panolar, kafes, v.s. konmuştur. Nakışlar eskisine uygun olmakla beraber mekanın ahengine uymamaktadır. Revak parmaklıkları sebepsizce kaldırılmış, velhasıl yüzyıllar boyunca bilinen, Osmanlı İmparatorluğu'nun en önemli yerinin orijinal şekli külliye kaybettirilmiş ve yerine savunulması imkansız bir dekor getirilmiştir.' (Eldem ve Akozan, 1982).

Geçirdiği onarımlarla özgün şeklinin nasıl olduğu tartışmalı bir hal almıştır. Yapıda Cumhuriyet'in ilanından önce yapılan onarım çalışmalarında,* özellikle en büyük değişiklik dış cephede pencere açılmasıyla meydana gelmiştir (Resim 3.1.6.1). Eski parmaklıklar sökülmüştür. Yapının içindeki şirvan ve dış cephedeki saçak kaldırılmış, buraya yeraltından ulaşmak için kullanılan dehliz kemeri örülmüş, doğramalar değiştirilmiştir. MAED'nin 10/Ekim/1915 tarihli raporunda; bahsedilen bu ilk onarımlar, eski eser onarım prensiplerine uymadığı görüşüyle eleştirilmiştir. Aynı raporda onarımlarda kireç sıva ve taş kesmesi gibi yeni usul uygulandığından bu uygulamanın da yapının esas şeklini değiştirdiğinden söz edilmektedir. Burada konu edilen uygulama; binanın dış cephesinde yapılan taş kaplama görüntülü çimento sıva olmalıdır (Ek 2, madde 4) (Resim 3.1.6.1).

Resim 3.1.6.1 Dış Hazine'nin 1943 restorasyonu öncesi görünüşü
(TSDA. TSM. No: 55/37)

Tahsin Öz zamanında başlayan ilk restorasyonlarda, Dış Hazine'nin cephesindeki çimento sıvalar alınmış, duvar örgüsü ortaya çıkartılarak derz onarımı yapılmıştır. Kubbelere pencereler ilave edilmiştir (Öz, 1949)(Resim. 3.1.6.2).

Cumhuriyet'in ilanından önce yapılan onarımlarda açılan ve MAED'in raporunda eleştirilen pencereler, 1951-1967 yılları arasında yapılan restorasyonlarda binanın hazine yapısı olması düşünülerek kapatılmıştır (Öz, 1982) (Resim 3.1.6.3). Dış cepheden kapatılan bu pencerelerin iç kısımları, koleksiyonların sergilenmesi için vitrin haline getirilmiştir (Resim 3.1.6.4).

* Tahsin Öz 'Topkapı Sarayı Onarımları' adlı makalesinde Divan-ı Hümayun Hazinesi ile ilgili onarımlardan bahsederken; Sultan Reşad döneminde yapılan onarımların restorasyon prensiplerine uymadığını belirtmektedir. Burada sözü edilen onarımlar MAED'nin 10/Ekim/1915 tarihli raporunda 4. maddede bahsi geçen onarımlarla aynı olmalıdır.

Resim 3.1.6.2 Dış Hazine'nin 1943 restorasyonu sonrası görünüşü
(TSDA. TSM. No: 55/37)

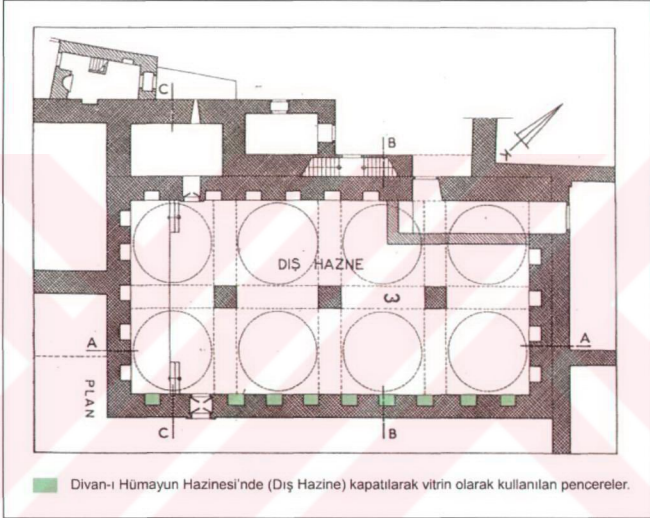

Resim 3.1.6.3 Dış Hazine'nin bugünkü görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.1.6.4 Dış Hazine'nin dış cepheden kapatılarak içeriden
teşhir için vitrin haline getirilen pencereleri (Ü. Karahasan arşivi)

Ancak yapılan bu değişiklik de GEEAYK'nun 13/IV/1969 gün ve 4559 sayılı kararı (Ek 17) ile hatalı bir restorasyon olarak değerlendirilmiş ve kapatılan alt pencerelerin tekrar açılması istenmiştir.* Müzede ilk onarımların yürütücüsü Tahsin Öz, Kurul başkanı olduğu dönemde; Kurul'dan izin alınmaksızın İç Hazine'nin pencerelerinin dışarıdan örülerek içeriden niş haline getirilmesinin yanlış olduğunu ve alınan Kurul kararına uygun olarak bu yanlışlığın düzeltilmesi gerektiğini belirtmiştir.** Y. Mimar Sedat Hakkı Eldem ise Hazine olması nedeni ile alt pencere sıralarının olmadığını görüşündedir (Eldem ve Akozan, 1982).

Plan 3.1.6.1 Divan-ı Hümayun Hazinesi'nde dış cephede önemli değişikliğe neden olan mimari restorasyon Eldem ve Akozan'ın Topkapı Sarayı (1982, L.48) adlı çalışmasındaki plandan yararlanılmıştır.

1967-1968 yılları arasında yapılan restorasyonlarda yapının taş döşemesinin klasik altıgen tuğla döşemeye çevrilmesi konusunda da bir çalışma yapılmıştır. Ancak bu çalışmanın bilimsel temelli bir araştırmaya dayanmadığı Y. Mimar Mualla Anhegger tarafından şöyle açıklanmıştır; 'Klasik tuğla taklidi olarak döşeme kaplaması yapılabilmesi için yerinde yaptığımız incelemelerde tespit ettiğime göre idare tarafında müteahhide yapılması

* INKA, Kurul Kararları Dosyası, sözü edilen 13/IV/1969 gün ve 4559 sayılı Kurul kararında bu konu şöyle geçmektedir; 'Fatih Devri eserlerinden olan ve Evani-i giranbaha ve fahfuri'nin muhafaza edildiği, Ata Tarihi'nde ve Abdurrahman Şeref Bey'in yazılarında belirtilen ve 1340 senesinde (Silah Seksiyonu) haline getirilen İç Hazine binasının cephe pencerelerinin Kurul'umuzdan izin alınmadan örüldüğü ve bu tarihi binanın bir bodrum kat haline getirildiği ve fakat bu pencereler içeriden birer niş haline getirilerek ayrı bir tahrif daha yapıldığı görülmüştür. Yukarıda sözü geçen tarihi vesikalara göre saltanat devrinde bile pencereli olan Fatih Devri İç Hazinesi'nin asli pencerelerinin yine açılmasına karar verilmiştir.'

** INKA, Tahsin Öz'ün GEEAYK Başkanı olduğu dönemde EMGM'ne hitaben yazdığı 21/7/1969 gün ve 1154 sayılı yazı

emredilmiş olan imalat hatalıdır. XV. asır orijinal para deposu olarak kullanılmış taş döşeme altındaki hacimlerin üst seviyesi ile yapılacak olan tuğla döşeme seviyesi arasındaki fark binanın döşemesini ikiye böldüğü gibi halen mevcut orijinal kapı eşiğinin de üstünde kalmaktadır. Kontrollüğümüz tarafından idarenin bu teklifinin mevcut döşeme sathı üzerine tatbik edilmeyeceğini bilgilerinize arz ederim.** Farklı görüşlere rağmen yapının döşemesi Müze Müdür Hayrullah Örs'ün isteği doğrultusunda klasik altıgen tuğlaya çevrilmiştir. Restorasyonlarda kontrollük görevi, Y. Mimar Mualla Anhegger tarafından yürütülürken işin müteahhitliğini Demirhan Akyüz yapmıştır.** Restorasyon öncesine ait resimlerde gözükten muhtemelen yapının saklama fonksiyonuna bağlı olarak yerde bulunan kapaklar*** onarım sonrasında yeni yapılan altıgen tuğla döşeme kaplaması altında kalmıştır (Resim 3.1.6.5; Resim 3.1.6.6) (Köseoğlu, C., 1980).

Resim 3.1.6.5 Dış Hazine'nin taş yer kaplama sı ve döşemelerde saklama fonksiyonu için ya pılan kapakların görünüşü. Restorasyon sonra sı bu kapaklar kaldırılmıştır.
(TSDA. TSM. No: 55/48-a; No: 55/48-b)

Resim 3.1.6.6 Dış Hazine'de 1967-1968 yılı restorasyonu sonrası yapılan altıgen tuğla yer kaplamalarının görünüşü
(TSDA. TSM. No: 55/48-a; No: 55/48-b))

Değerlendirme:

Divanı Hümayun Hazinesi olarak bilinen yapının cephe düzenin özgünlüğü, Cumhuriyet'ten önce ve sonra yapılan restorasyonlarda yapılan değişikliklerle tartışmalı bir durum almıştır. MAED'in 10/Ekim/1915 tarihli raporunda (Ek 2) eleştirilen Sultan Reşad dönemi onarımları

* TSA, Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılları Sarı Mukaveleli Onarım Dosyası, B.2, Y. Mimar Mualla Anhegger'in 7/9/1968 tarihli İstanbul Rölöve Ve Anıtlar Bürosu Şefliği'ne yazısı

** TSA, Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılları Sarı Mukaveleli Onarım Dosyası, B.2 Müze Müdürü Hayrullah Örs'ün 5/9/1968 gün ve 732-1753 sayılı Muteahhit Demirhan Akyüz'e 5/9/1968 gün ve 732-1754 sayılı Y. Mimar Mualla Anhegger'e hitaben yazdığı yazılar

*** İstanbul Asar-ı Atika Müzeleri, Topkapı Sarayı Müzesi Rehberi'nde para saklama yerlerinden şöyle söz edilmektedir: 'pencerelerin önünde iki metro mikabı istiafinda bulunan ve tamamen taştan yapılmış olan demir kapaklı sarnıç gibi mahaller para saklamağa mahsus idi. Nitekim moloz ile dolu olan bu mahzenler temizlendiği sırada hepsinden birer miktar muhtelif sikkeler çıkmıştır.'

sırasında açılan alt pencereler, 1951-1967 yılları restorasyonlarında kapatılmıştır. GEEAYK'nın 13.IV.1969 gün ve 4559 sayılı kararında (Ek 17) da bu uygulama eleştirilmiş ve kapatılan pencerelerin tekrar açılması istenmiştir. Ancak alınan bu karar, günümüze kadar uygulanmamıştır. Yine MAED'in raporunda hatalı bir uygulama olarak belirtilen; dış cephedeki saçığın ve iç kısımdaki şirvanın kaldırılışı ile örülen dehliz kemeri için de herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında iç kısımdaki döşeme kaplamasının yeterli belgeye ulaşılmadan taş malzemeden klasik altıgen tuğlaya çevrilmesi ve bu uygulama sırasında para saklamak için kullanılan döşemeye gömülü üzeri metal kapaklı para saklama yerlerinin kapatılması, dış cephe kaplaması olarak sıvanın kaldırılarak moloz duvar örgüsünün ortaya çıkartılması ve sadece derz onarımı yapılarak bırakılması yapının özgünlüğünün korunması konusunda benzer bir tartışmayı gündeme getirmiştir. Bu şekliyle yapı ile 1951-1967 yılı restorasyonlarında kazandığı iç ve dış görünümü ile korunmuştur.

3.1.7. Has Ahır (İstabl-ı Amire), İmrahor Odası, Raht Hazinesi

Mimari Özellikleri:

Topkapı Sarayı'nın Haliç cephesinde İkinci Avlu'yla bağlantılı geniş bir alan içerisinde bulunan yapı grubudur. Has Ahır dikdörtgen şeklinde, kagir, ince uzun bir yapıdır (Resim 3.1.7.1). Yapıyı örten kırma çatı kurşunla örtülmüştür. Dış cephesinde altta dikdörtgen, üstte kemerli bir dizi penceresi vardır. Burada atlar için Has Ahır, atların bakımından sorumlu olan teşkilatın başındaki görevli için İmrahor Odası, değerli eyer ve koşum takımlarının muhafaza edildiği Raht Hazinesi yer alır. Fatih devrinde yapılan bu yapılar topluluğu XVIII. yüzyıla kadar aynı fonksiyona cevap vermek için kullanılmıştır. Fatih Kanunname'sini yaparken Saray'ın ahır teşkilatıyla ilgili maddeler koydurmuştur ^(Bikkul, 1949). Has Ahırlar'ın, geç dönemde Yakalı Baltacılar Koğuşu olarak, bir dönem de memur çalışma mekanı ve bahçıvanlar için ikametgah olarak kullanıldığı bilinmektedir (Ayverdi, 1989).

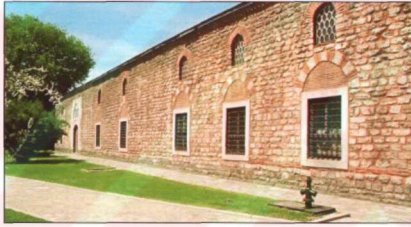
Restorasyonlar:

Has Ahırlar'ın I. Mahmud zamanında bir onarım geçirdiğini orta kapısı üzerindeki 1146 (1733) tarihli kitabeden anlıyoruz (Resim 3.1.7.2) (Altındağ, 1982).

Cumhuriyet döneminde restorasyonlara başlandıktan sonra; Saray'ın son dönem kullanımı sırasında bu yapının özgün plan şemasını büyük ölçüde kaybettiği görülmüştür. Bu dönemde yapı, bahçıvanlar koğuşu haline getirilirken iç kısmında ahşap bölmeler kullanılmış otuz

^{*} TOEM, Kanunname-i al-i Osman, N. 13, 18 s. 11-13

kadar oda ve sofa yapılmış, duvarlarda birçok pencere ve kapı açılmış, bazı pencerelerde kapatılmış ya da kapı haline getirilmiştir. Zaman içerisinde yapının bahçesi, pencere alt kotuna kadar molozla dolmuştur. Çatısı tamamen çökmüş, pencere sövelerinin büyük bir kısmı sökülüştür (Resim 3.1.7.3; Resim 3.1.7.5). Müze müdürü Tahsin Öz yönetiminde yürütülen ilk restorasyonlarda yapının dört bölümlü ve iki kapılı olduğuna karar verilmiş, sonradan yapılan bütün ekler kaldırılmıştır. Ancak sergilemede geçişi sağlamak üzere üç bölme duvarda geçit bırakılmış ve böylece mekanlardan birbirine geçiş sağlanmıştır. Aynı restorasyonlarda çöken çatı örtüsü yeniden yapılmıştır (Resim 3.1.7.4; Resim 3.1.7.6). Yok olan pencere söveleri yerine yenileri takılmış, zemin kaplaması olarak triyeste taşı kullanılmıştır (Öz, 1949). Teşhir için kullanılan eserlere el sürülmemesi için Kağıthane'deki İmrahor Köşkü'nden getirilen Venedik kristalleri korkuluklar kullanılmıştır. Korkulukların 99 tanesi sağlam, 6 tanesi çatlak, 12 tanesi yarım, 8 tanesinin 1/4 kırık, 5 tanesinin de kristali yok olmuş durumda Köşk'ten alınmıştır.*

Resim 3.1.7.1 Has Ahırlar (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.1.7.2 Has Ahırlar'da 1733 tarihli kitabe (Ü. Karahasan arşivi)

Bu dönemde; Has Ahırlar'da eklerden arındırarak temizleme, çatı örtüsünü yaparak bütünleme ve sağlamlaştırma, yeni fonksiyona uygun yapılan değişikliklerle yenileme

* TSA, 700 Bina Onarımı 732.63-132 F Dosyası, Kağıthane Köyü civarında İmrahor Köşkü'nün merdivenlerindeki billur parmaklıkların TSMM' ne teslimiyle ilgili 21/XI/ 1940 tarihli tutanak

restorasyonları yapılmıştır. Tahsin Öz zamanında yapılan bu çalışmalar ile ilgili olarak duvar üzerine bir kitabe konulmuştur (Resim 3.1.7.7).

Resim 3.1.7.3 Has Ahırlar'ın 1943 restorasyonları öncesi görünüşü (Öz., 1949)

Resim 3.1.7.4 Has Ahırlar'ın 1943 restorasyonları sonrası görünüşü (Öz., 1949)

Resim 3.1.7.5 Has Ahırlar'ın 1943 restorasyonları öncesi Haliç cephesi görünüşü (Öz., 1949)

Resim 3.1.7.6 Has Ahırlar'ın 1943 restorasyonları sonrası Haliç cephesi görünüşü (Öz., 1949)

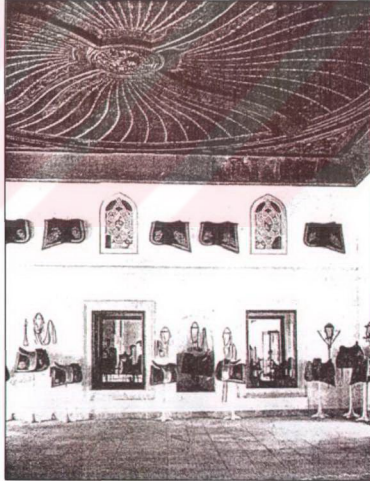
Yine ilk dönem onarımları sırasında İmrahor Odası içerisinde bulunan moloz duvarlar kaldırılmıştır. Bu temizlemeden sonra alçı köşebentli nişler ve duvarları süsleyen rumi desenli alçı kabartmalar bulunmuştur. Bu alçı süslemeler onarılmıştır. Bu onarımlar sırasında yapının tavanında önemli bir değişikliğe gidilmiştir. Bebek'te yıkılmakta olan Köçeoğlu Yalısı'nın XIX. yüzyılın birinci yarısına ait bir müzeyyen oda tavanı bakanlık tarafından satın alınmış ve İmrahor Odası tavanına yerleştirilmiştir (Resim 3.1.7.8). Bu yerleştirme sırasında kenarlara bazı eklemeler yapılmıştır.* (Öz, 1949; Ayverdi, 1989) Burada çok farklı bir yapıya ait mimari bir elemanın, korunması gerekli bir taşınır eser olarak buraya getirildiğini ve koruma altına alındığını görüyoruz. Ancak XIX. yüzyılın ikinci yarısına ait bir yalının tavanının, Fatih

* Tahsin Öz bu onarımlarda; tavan konusunda tereddüde düşüldüğünden bahsetmektedir. Bu açıklamasından tavanın daha önceki durumu hakkında herhangi bir belgeye ulaşılmadığını düşünebiliriz.

dönemine ait bir yapıda kullanılarak taşıma tekniğiyle gerçekleştirmen bu koruma onarımı; koruma ilkeleri açısından, restorasyonu yapılan yapının içinde açıklama yapmayı gerektirir.*

Resim 3.1.7.7 Has Ahırlar'ın 1943 restorasyonlarını belirten kitabe (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.1.7.8 1943 restorasyonlarında Köçeoğlu Yalısı'ndan getirilerek İmrahor Odası'na yerleştirilen tavan (Öz., 1949)

Has Ahırlar'da Tahsin Öz döneminde yapılan sağlamlaştırma, bütünleme, temizleme, taşıma teknikleri kullanılarak yapılan restorasyonlardan sonra, çalışmalar koruma ve sağlamlaştırma

* Böyle bir pano henüz konulmamıştır.

onarımları olarak devam etmiştir. Yapının kırma çatısı 1952’de uzun süren bakımsızlık nedeniyle ciddi bir çökme tehlikesi geçirmiştir. Bu tehlikenin önüne geçebilmek için Y. Mimar Cahide Tamer tarafından fenni şartname ve keşif hazırlanarak çalışmalar başlatılmıştır.* Yapılan bu ön çalışmalara rağmen ödeneksizlikler** nedeniyle onarımı yapılamayan çatının durumu 1956’ da tekrar ele alınmıştır. Müze’nin o dönemdeki mimarı Erdoğan Kural daha önce yapılan onarımlarda takviye gören çatının özellikle orta kısmındaki üç makasın tehlikeli durumda olduğu ve çökmenin önlenmesi için çatı makasının değiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Kural, yapının çok rüzgar alan bir yerde olması nedeni ile kiremitin çatı örtü malzemesi olarak uygun bir malzeme olmadığını, kurşun örtü malzemesinin kullanılmasının doğru olacağını belirtmiştir. Yağmur oluklarının tıkalı oluşunun yaratacağı su birikmesinin taş duvarlarda tehlike oluşturacağına işaret etmiştir.*** Onarımlar sırasında çatı tamamen açılmış geleneksel yapım tekniklerinden yararlanılarak ahşap çatı konstrüksiyonu takviye edilmek istenmiştir.**** Çatı örtüsü olarak daha önce kullanılmış olan kiremitin kurşuna çevrilmesi düşünülmüşse de onarımlarda bu malzeme değişikliği yapılmamıştır. Kurşun malzemenin kullanılması konusundaki istek, yapının kendi özgün çatı örtü malzemesinin araştırılmasından elde edilen bir sonuca dayanmayıp, tamamen daha dayanıklı olacağı görüşüyle ortaya atılmıştır.***** Çatının ahşap konstrüksiyonunun sağlamlaştırılması kiremitlerinin toplanıp yeniden döşenmesi dış cephe sağlamlaştırma çalışmalarıyla birlikte 1957-1958 restorasyonlarında yapılmıştır.*****

1970’de yine çatı onarımı, kiremit aktarılması iç ve dış sıva onarımları yapılmıştır. Bu onarımlar ile ilgili GEEAYK’ın 14/11/1970 gün ve 5625 sayılı kararı bulunmaktadır. 1972-1973 yıllarında yapılan restorasyonlarda Has Ahırlar’ın ahşap çatı konstrüksiyonu tümüyle çelik konstrüksiyona çevrilmiştir.***** Yine Has Ahır’lar ve Raht Hazinesi’nde tavan süslemelerinin onarımı tamamlanmıştır. Aynı yıl yapının İstanbul Arkeoloji Müzesi’ne bakan cephesi ile İkinci Avlu’ya bakan cephesinde derz onarımı yapılarak duvar sağlamlaştırılmıştır. Müteahhitlik hizmetleri Abdülkadir Karaörs tarafından yerine getirilmiştir.

* TSA, Dosya No yok, Y. Mimar Cahide Tamer tarafından hazırlanan 1953 Yılı Yakalı Baltacılar Dairesi Çatı Onarımı Keşfi ve Yakalı Baltacılar Dairesi Çatı Onarımı Hususi Fenni Şartnamesi

** TSA, Dosya No yok, 10/Temmuz/1956 tarihli TSM. Müdürü’nün Maarif Vekaleti’ne yazısı

*** TSA, Arabalar Dairesi 1956 Yılı Onarım Dosyası, TSM Y.Mimar Erdoğan Kural’ın 7/8/1956 tarihli TSMM’ne yazdığı rapor ve Y. Mimar Erdoğan Kural’ın 15/12/1956 gün ve 1792 sayı ile kayıtlı TSMM’ne hitaben yazısı

**** TSA, Arabalar Dairesi 1956 Yılı Onarım Dosyası, Y.Mimar Erdoğan Kural tarafından hazırlanan Arabalar Sektörüne Onarımına Ait Hususi Fenni Şartname, Fiat Analizi, Keşif Özeti

***** TSA, Arabalar Dairesi 1956 Yılı Onarım Dosyası Y.Mimar Erdoğan Kural’ın 7/8/1956 tarihli TSMM’ne hitaben hazırladığı rapor

***** TSDA, TSM. No: 55/67 Arabalar Dairesi 1957-1958 Yılları Onarımı Resim Albümü

***** TSDA, TSM. No: 55/60-a Resim Albümü

Yapıda bilinen en son onarımlar 1996'dan sonra yapılmıştır. Bu onarımlar sırasında tüm kurşunlar toplanmış izabe edilerek yeniden döşenmiştir. Raht Hazinesi'nin eksik cam fanusları değiştirilmiştir. Kültür Bakanlığı ve Sponsor bir firma Aygaz A.Ş tarafından imzalanan bir protokolle açılacak olan sergi için, mekanların boya ve badanası ile giriş kapılarının onarımı ve lokma demir parmaklıkların yağlı boya ile yapılmıştır. Ön cephede sağ taraftaki özgün künde-kari kapı dış tesirlerden etkilenmemesi için sökül-müş ve Müze Müdürlüğü'ne teslim edilmiştir.* Bu kapının yerine ahşap tablalı bir kapı ile iç kısımda rüzgarlık kapısı yapılmıştır. Çalışmalarda Kontrol Amiri olarak İnşaat Mühendisi Nihat Eren, Kontrol olarak Y.Mimar Nevhiz Koyukan görev almıştır.**

Resim 3.1.7.9 Has Ahırlar'a 1996 restorasyonlarında konulan yeni tablalı giriş kapısı (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.1.7.10 Has Ahırlar'ın müze deposuna kaldırılan künde-kari kapısı (Ü. Karahasan arşivi)

Değerlendirme:

Has Ahırlar, İmrahor Odası ve Raht Hazinesi'nde Cumhuriyet döneminde yapılan restorasyonlarda; temizleme, bütünleme, sağlamlaştırma yenileme, taşıma teknikleri kullanılmıştır. Has Ahırlar'da yapılan yenileme onarımı sırasında yapının kendi içinden geçişe

* RAMA, Topkapı Sarayı Yapıları 1998-1999-2000 Yılları Sari Muk. On. Harem Çıkışı wc. Hak Ediş (1-15) Dosyası, Müze seksiyon Şefi Deniz Esmeli'nin 4/9/2000 gün ve 4650 sayılı TSMM'ne hitaben hazırladığı yazı; Has Ahırlar'da alınarak Müze içinde korumaya alınan kapı ahşap künde-kari tekniği ile yapılmıştır. Üzerinde oyma levhalar ve bitkisel motifler bulunmaktadır. Bulunduğu yerde koruyucu bir saçağın olmayışı nedeni ile 15. yüzyıla ait bu özgün eleman yağmur kar güneş ışığı gibi dış tesirlerin etkilerine karşı korumasız kalmaktadır. Müze seksiyon Şefi Deniz Esmeli'nin 4/9/2000 gün ve 4650 sayılı TSM'ne hitaben hazırladığı yazısındaki öneri doğrultusunda örneklerine çok az rastlanan bu erken dönem mimari eleman müze içinde korumaya alınmıştır. Bu kapının yerine Has Ahırlar'ın diğer kapılarına benzer tablalı bir kapı yapılmıştır.

** RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları restorasyon Çalışmaları Dosyası

imkan sağlamak amacı ile bölümler birbiri ile bağlantılı hale getirilmiştir. Bu da mekan yapısında bir değişiklik olarak gözükmektedir. Yine aynı mekanda tamamen yıkık olan çatı yapılarak bütünleme onarımı yapılmıştır. Bütünleme onarımı yapılan bu kısımda tavanlar içeriden çıtalı tavan olarak düzenlenmiştir. Çatının tamamen çökmüş olduğunu göz önüne alırsak, bu düzenlemede dönemin yapıları örnek alınmış olmalıdır. İmrahor Odası'nın tavanına ise Köçeoğlu Yalısı'ndan getirilen bir tavanın taşınması ile, müzeyyen bir tavan örneğinin korunmasını sağlanırken, mekanın kendi mimari ve estetik özellikleri büyük ölçüde değişmiştir. Önemli bir taşıma Has Ahırlar'ın özgün künedekari kapısının koruma amacı ile taşınarak yerine tablalı kapı konulması ile gerçekleşmiştir. Her İki örnekte de mimari elemanların taşınır eski eser olarak değerlendirildiğini görüyoruz. Ancak Köçeoğlu Yalısı'ndan getirilen tavan örneğinin taşındığı yerde sabitlenmiş olması, diğerinde de özgün kapının yerine farklı bir kapının konulması koruma kuram ve ilkeleri açısından taşındığı yerde açıklama yapmayı gerektirmektedir.

3.1.8. Beşir Ağa Camisi ve Hamamı

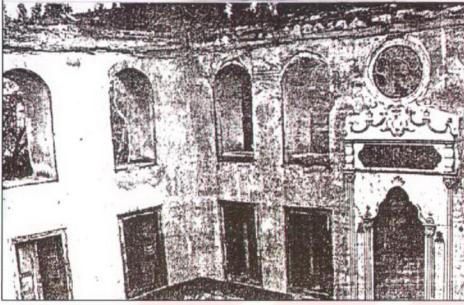
Mimari Özellikleri:

Has Ahırlar'ın bulunduğu alanda dikdörtgen planlı kırma çatılı kagir bir yapıdır. I. Mahmud'un Darrıssaade Ağası Hacı Beşir Ağa tarafından yaptırılmıştır (Altındağ, 1982; Eldem ve Akozan, 1982). Bodrum kat üzerine oturur. Alt pencereleri dikdörtgen üst pencereleri kemerlidir. Yanında bir de hamamı bulunan Cami XVIII. yüzyılda yenilenmiştir (Eldem ve Akozan, 1982).

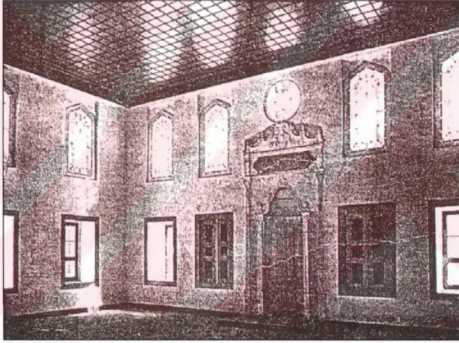
Restorasyonlar:

Topkapı Sarayı'nın müze fonksiyonunu aldığı dönemde Beşir Ağa Camisi çok harap bir durumdaydı. Çatısı tamamen çökmüş pencereleri kırılmıştı (Resim 3.1.8.1; Resim 3.1.8.3). Tahsin Öz kendi döneminde yapılan restorasyonları anlattığı makalesinde Cami'nin çalışmalara başlamadan önce dört duvar olarak kaldığını, onarımlarla eski özelliklerine kavuşturulduğunu, Hamam'ın ise tamamen yıkıldığını ve enkazının kaldırıldığını belirtmektedir (Öz, 1949). Aynı makalede; restorasyon öncesi yapının içten ve dıştan çekilmiş resimlerinden Cami'nin çatı örtüsünün tamamen yıkıldığı, çekim yönü içerisinde kalan mihrabın bulunduğu duvar ve ona bitişik sol yan duvar üzerindeki revzen pencerelerin yok olduğu görülmektedir (Resim 3.1.8.1). Bodrum kat cephesi, taş tuğla almalı duvar örgülü, üst kısımlar ise siva üzerinde taş görünümlü derzleme ile kapatılmıştır (Resim 3.1.8.3). Restorasyonlarda; bütünleme tekniğiyle çatı kapatılmış, revzen pencereler ve dışlık pencereler tamamlanmıştır. Minare kaidesinin başlangıcına kadar bodrum kat duvarı taş tuğla almalı

duvar örgülü görüntüsü korunarak sağlamlaştırma onarımı yapılmıştır. Üst kısım ise düz sıva ile kaplanmıştır (Resim 3.1.8.4). İç kısımda tavan çatalı olarak yapılmıştır*(Resim 3.1.8.2, Resim 3.1.8.4).

Resim 3.1.8.1 Beşir Ağa Camisi'nin 1943 restorasyonları öncesi görünüşü (Öz, 1949)

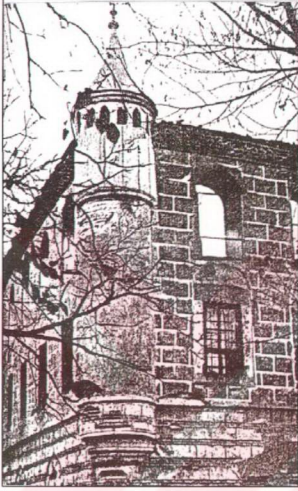
Resim 3.1.8.2 Beşir Ağa Camisi 1943 restorasyonları sonrası görünüşü (Öz, 1949)

1972-1973 yıllarında yapılan onarımlar ile ilgili albümdeki resimde Cami'nin dış cephesi bodrum katta tuğla taş almaşık duvar örgülü, üst kısımlar düz sıvalı olarak gözükmektedir (Resim 3.1.8.5). Bu dönemde restorasyonlar Y.Mimar İlban Öz'ün denetiminde Müteahhit Abdülkadir Karaörs ve şantiye şefi Yılmaz Yetiştirici tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak onarım sonrası ile ilgili resimler bulunmamaktadır.**

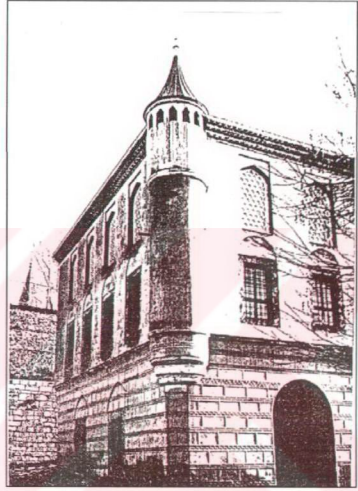
* Ancak Tahsin Öz 'Topkapı Saray Müzesi Onarımları' adlı makalesinde binanın eski halini yaşatacak şekilde restore edildiğini belirtirken; revzen pencerelerin desenlerinin çiziminde, çatı konstrüksiyonunun ve tavan kaplamasının seçiminde nelerin referans aldığını belirtmemiştir. Bu yönüyle yapının mimari biçimi ve süsleme sanatları yönünden özgünlüğü tartışmalıdır.

** TSDA, TSM. No.55/61-a Çinili Köşk, Has Ahır, Akağalar Kapısı, Orta Kapı, 1972-1973 Yılları Geçici Yüklemeli Onarımı Resim Albümü

1985’de Cami’nin kiremit ve kiremit altı tahtaları kaldırılarak ahşap çatının onarımı ve yine alaturka kiremit ile kaplanması gündeme gelmiştir. Ahşap çatıdan sızan sularla bozulan sıvaların, tavan ve döşeme kaplamaları ile doğramalarının aynı cins malzeme ile onarımı istenmiştir.* İstanbul Bölge Kurulu’nun 24/5/1985 gün ve 1419 sayılı kararı (Ek 28) ile bu onarıma izin verilmiştir.

Resim 3.1.8.3 Beşir Ağa Camisi’nin 1943 restorasyonları öncesi görünüşü (Öz, 1949)

Resim 3.1.8.4 Beşir Ağa Camisi’nin 1943 restorasyonu sonrası görünüşü (Öz, 1949)

Resim 3.1.8.5 Beşir Ağa Camisi’nin 1972- 1973 yılları restorasyonu öncesi görünüş (TSDA. TSM. No: 55/61-a; No: 55/60-a)

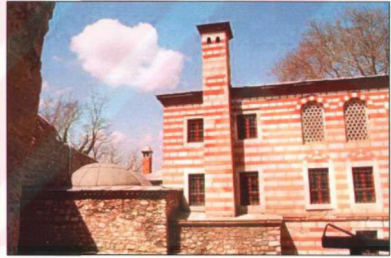
* INKA, Topkapı Sarayı, Dosya, RAM’ın 12/3/1985 gün ve Tör. Ra. 34. 1301 sayılı yazısı ekinde Y. Mimar İlban Öz’ün raporu

Bu karardan sonra 1987’de Beşir Ağa Camisi’nde çatı onarımı yapılmıştır. Bu onarımda çatı konstrüksiyonu ahşaptan çelik konstrüksüyona çevrilmiştir. Ayrıca çatı örtü malzemesi olarak alaturka kiremit yerine kurşun seçilmiştir. Bu konu ile ilgili İBK’nın 9/10/1987 gün ve 4143 sayılı kararı (Ek 31) da bulunmaktadır. Restorasyonu yürüten Kontrol Amiri İlban Öz restorasyonda çelik konstrüksiyon seçmesine gerekçe olarak; çeliğin ahşap sisteme göre daha pahalı olmasına rağmen sağlam ve daha uzun ömürlü bir malzeme oluşunu ayrıca Has Ahırlar’ın çatı örtüsünün de bundan önce kurul kararı ile çeliğe çevrilmesine izin verildiğini göstermiştir.* Bu onarım Müteahhit Ahmet Saruhan tarafından yapılmıştır. Restorasyon projesi Mimar Müjgan Elmalı tarafından hazırlanmıştır. Kontrol olarak Y. Mimar Nilgün Aydoğmuş ve Mimar Taner Şeker, şantiye şefi olarak Mimar Mehmet Erbaş görev almıştır.**

1990-1991 yıllarında yapılan onarımlarda Cami’nin döşemesi klasik altıgen tuğla ile kaplanmıştır. Burada daha önceki döşeme malzemesinin ne olduğu ve hangi kaynaktan yararlanılarak altıgen tuğla seçildiğine dair herhangi bir yazılı bilgi ve görsel malzemeye ulaşamamıştır.***

Resim 3.1.8.6 Beşir Ağa Camisi ve hamamın bugün Görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.1.8.7 Beşir Ağa Camisi’nin bugün Görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Bugün Beşir Ağa Camisi dış cephesi, tümüyle siva üstünde tuğla taş almaşık duvar örgüsü izlenimini verecek şekilde siva ile kabartma olarak yapılmıştır. Bu onarım sırasında; zemin kattaki dikdörtgen pencere üstlerindeki kemer izleri ve üst kattaki revzen pencerelerin üzerindeki girintili alınlıklar temizleme tekniği kullanılarak kaldırılmış, bunların yerine pencere üstlerinde kemerler belirlenmiştir. Yapılan bu siva onarımlarında minare düz sıvalı olarak bırakılmıştır.**** (Resim 3.1.8.5; Resim 3.1.8.6; Resim 3.1.8.7) Bu görünümün hangi

* INKA, Topkapı Sarayı Müzesi Dosyası, İlban Öz’ün 4/Ekim/1987 RAM’a hazırladığı rapor

** INKA, Topkapı Sarayı Müzesi Dosyası, 8/10/1987 tarihinde RAM’ca onaylanan proje

*** RAMA, Ana Dosya, No: 1/2 1990-1991 Yılı müteahhit firmanın 7/6/1991 tarihli yazısında; döşemenin idarede mevcut olan imitasyon klasik tuğla ile yapılmasının kontrollük teşkilatı tarafından ifade edildiği bunun için 150 m² (bir kenarı 23 cm olan imitasyon klasik tuğlalardan 1100 adet ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

**** Eldem, çizimlerinde minareyi de almaşık örgülü olarak göstermiştir.(Eldem ve Akozan, 1982)

tarihli onarıma ait olduğuna ilişkin belge bulunamamıştır. Y. Mimar Eldem; Cami'nin duvar yüzeyinin XVII. XVIII. yüzyıl özelliklerinde sıva ile sahte tuğla taş motifli olduğunu belirtmektedir. Cami için hazırladığı çizimlerde de bu görüşünü yansıtmıştır.(Eldem ve Akozan, 1982) Eldem'in arşivindeki Beşir Ağa Camisi'ne ilişkin resimlerin (Eldem ve Akozan, 1982) 1972-1973 yılı onarım öncesi fotoğraflarla aynı oluşu, hazırladığı çizimlerin restitüsyon olduğunu düşündürmektedir. Bu restitüsyonda minare dahil, tüm duvar yüzeyleri alması duvar izlenimi verecek şekilde derzlenmiştir. Ancak üst pencereler üzerinde girintili alınlıklar korunmuştur. Uygulamada bu alınlıkların yapılmaması ve minarenin düz sıvalı bırakılmasına rağmen çalışmada bu restitüsyondan faydalandığı düşünülebilir.

Değerlendirme

Beşir Ağa Camisi, Cumhuriyet döneminde temizleme, bütünleme ve sağlamlaştırma teknikleri kullanılarak yapılan restorasyonlarla günümüze kadar ayakta kalabilmiştir. Tahsin Öz döneminde, yapılan çalışmalarda bütünleme tekniği kullanılarak çatı örtüsü yeniden yapılmıştır. Burada geleneksel yapım tekniği olarak ahşap sistem seçilmiştir. Ancak daha sonra yapılan uygulamalarda sağlam olması düşüncesiyle çelik sistemle çatı konstrüksiyonun yenilendiğini görüyoruz. Restorasyonlarda sonradan yapılan revzen pencerelerin ve döşeme kaplaması olarak seçilen altıgen tuğlanın yapımında alınan referanslar belli değildir. Aynı şekilde dış cephe sıva onarımında; onarımlara başlamadan önce bodrum katın üstü taş görüntülü derzli sıva, bodrum kat alması tuğla-taş örgülü iken tümüyle alması duvar örgüsü izlenimi verecek şekilde sıva üzeri kabartmalı olarak yapılmıştır. Cami'nin onarımlardan önce taş örgülü derzlenmiş cephelerinin, Dış Hazine'nin 1915'ten önceki durumuyla benzerlik göstermesi; bu sıvanın da Cumhuriyet'ten önceki geç dönem onarımlarında yapıldığını düşündürmektedir.* Dış cephede pencereleri belirleyen çizgiler kaldırılmış yerine yine derzleme ile kemer görüntüsü verilmiştir. Bu çalışmanın seçimi için yaralanılan kaynaklar belirtilmemiştir. Tahsin Öz'ün makalesinde tamamen yıkılarak enkazının kaldırıldığı bahsedilen hamam ise yeniden yapılmıştır.

3.1.9. Zülüflü Baltacılar Dairesi

Mimari Özellikleri:

Zülüflü Baltacılar; Saray'ın, odun kesme ve hamallık gibi seyyar hizmetlerinde çalışan ve harem halkının başka yerlere gidiş gelişlerinde güvenliği sağlayan görevlilerdir (Penzer, 2000). Zülüflü Baltacılar Dairesi taş bir avlu etrafında toplanmış koğuş, dinlenme odası,

* Dış Hazine'de taş görüntülü derzlemeyle yapılan sıva kaplaması, Asar-ı Atika Encümeni Daimisi'nin 10/Ekim 1915 tarihli raporunda eleştirilmiştir.

çubuk odası, mescit, hamam, çeşme yapılarından meydana gelmektedir. İkinci Avlu'nun solundaki revakların Kubbealtı ile birleştiği yerde, bu bölümün cümle kapısı yer alır. İlk olarak XVI. yüzyılda yapıldığı sanılmaktadır. (Eldem ve Akozan, 1982; Akdeniz, 1995) Cümle kapısı üzerindeki 995 (1586) tarihli kitabeden Sultan III. Murad döneminde büyük bir onarım geçirdiği anlaşılmaktadır. Saray'ın en eski ahşap yapılarının bulunduğu bu kısım, saraydan ziyade Türk konut mimarisi özelliklerini çağrıştırmaktadır (Resim 3.1.9.1). Zülüflü Baltacılar Koğuşu; ahşap sütunları, pencere içleri ve tavanında XVI. yüzyıla ait kalem işi süslemeleri ile, Saray'daki yapılar içerisinde özgünlüğünü kaybetmeden günümüze kadar ulaşabilen en önemli örneklerdendir (Altındağ, 1982).

Resim 3.1.9.1 Zülüflü Baltacılar avlusu ve giriş revakları

Restorasyonlar:

Saray'da yapılan onarımlarla ilgili makalelerde; Zülüflü Baltacılar Koğuşları'nda Cumhuriyet dönemi restorasyonlarının başlangıcı hakkında çelişkili bilgiler olmasına rağmen,* Müze arşivinde rastladığımız bazı belgeler de ilk onarımların 1941'de yapıldığına işaret etmektedir. Bu belgeler daha çok sağlamlaştırma ve koruma onarımları ile ilgilidir. Koğuş'un fırtınadan yıkılan saçaklarının** ve ahşap çatı konstrüksiyonunun onarımı ile yeni kurşun serilmesi bu dönemde yapılmıştır. Çatının kurşunları kaldırılınca ahşap çatı aksamının çürümüş olduğunu ve onarımının gerektiği konusunda Abideleri Koruma Heyeti azası Y. Mimar Macit Kural'ın 9/5/1941 tarihli yazısı bulunmaktadır. Bu onarımlar Y. Mühendis Ekrem Hakkı Ayverdi tarafından müteahhit olarak üstlenilmiştir.***

* Tahsin Öz 'Topkapı Sarayı Müzesi Onarımları' adlı makalesinde Zülüflü Baltacılar Dairesi'nden onarım yapılması gerekli binalar diye söz etmektedir. İlban Öz ise 'Topkapı Sarayı Müzesi Onarımları' adlı makalesinde 1943 yılında Saray'ın bu yapılarında onarım yapıldığını belirtmekte, ancak onarımlar ile ilgili detaylı bir bilgi vermemektedir.

** TSA, Dosya No yok, 16/IV/1941 gün ve 54 sayılı, 5/V/1941 gün ve 73 sayılı Komisyon Kararları

*** TSA, Dosya No yok, 9/5/1941 gün ve 80 sayılı komisyon kararı

1970’de Zülüflü Baltacılar Dairesi’nde yapılmak istenen bir dizi onarım için ön çalışmalar başlatılmıştır. GEEAYK’ın 14/11/1970 gün ve 5625 sayılı kararıyla (Ek 19); daha önce 17/12/1967 gün ve 3821 sayılı kararda (Ek 12) da belirtildiği gibi yapının ahşap kiriş, döşeme, pencere onarımlarını yapılması istenmiştir.* 1970-1971 yıllarında rölöve ve restorasyon projeleri hazırlanmıştır.** Yapılmak istenen sağlamlaştırma restorasyonları için hazırlanan teknik şartname; restorasyonlarda kullanılacak malzeme ve seçilen yöntemler hakkında detaylı bilgiler içermesine rağmen, bu çalışmaların Zülüflü Baltacılar kompleksinin hangi yapılarında ve yapıların nerelerinde uygulanacağına dair detaylı bilgiler içermemektedir.*** 1979’da Zülüflü Baltacılar Dairesi’nin çatısının onarımı tekrar gündeme gelmiştir. Bunun için GEEAYK’ın 27/4/1979 gün ve 11136 sayılı kararıyla (Ek 21) Y. Mimar Sedat Hakkı Eldem’le işbirliği yapılarak proje hazırlanması istenmiştir. Hazırlanan projelere göre yapının çatısı da dahil olmak üzere tüm ahşap taşıyıcı sistemi onarılmıştır. Bu onarımlar sırasında ahşap sütunların üzerinde, pencere içlerinde üzeri yağlıboya ile kapatılmış özgün süslemeler bulunmuştur (Resim 3.1.9.2).

Resim 3.1.9.2 Zülüflü Baltacılar Koşu giriş kapısı cephesi iç kısımdan görünüş; ahşap sütunlar üzerinde raspa sonucu ortaya çıkartılan özgün kalem işleri görülmektedir.

Raspa yapılarak yağlıboyalar alınmış ve ortaya çıkan desenler onarılmıştır. Tavanlarda XVI. yüzyıla ait özgün tavan örnekleri bu onarımlarda ortaya çıkartılmıştır. Yine 1981’de RAM’ın denetiminde bu yapılarda onarım yapıldığını Mimar Taner Şeker ve İnşaat Mühendisi

* TSA., 732-112 TSM Harem Dairesi 1970-1971 Yılları Sari Mukaveleli Restorasyon Keşfi Dosyası

** TSA., 732-112 TSM Harem Dairesi 1970-1971 Yılları Sari Mukaveleli Restorasyon Keşfi Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü 1970 –1971 Yılları Sari Mukaveleli Harem Onarımı İzah Raporu

*** TSA., 732-112 TSM Harem Dairesi 1970-1971 Yılları Sari Mukaveleli Restorasyon Keşfi Dosyası, Teknik Şartname

Keramet'in Özdemi'in hazırladığı onarım raporlarından anlıyoruz.* Koğuş, mescid, mutfak, hamam, ağa odaları, ve kahve ocağından meydana gelen bu yapı topluluğunun tümünün restorasyonu bu dönem onarımlarında tamamlanmıştır.

Değerlendirme:

Zülfüflü Baltacılar Dairesi'nde Cumhuriyet döneminde yapılan onarımlar sağlamlaştırma ve temizleme onarımları olarak sürdürülmüştür. Mekan bütünlüğü ve estetik özellikleri ile günümüze kadar özgünlüğü en iyi şekilde korunabilmiş ahşap yapılar topluluğudur.

3.2. Üçüncü Avlu Yapıları ve Restorasyonları

Üç tarafı tamamen bir tarafı kısmen revaklarla çevrili kare plana yakın bir avludur. Bab-üs Saade (Akağalar Kapısı) ile İkinci Avlu'ya, üç ayrı geçitle Dördüncü Avlu'ya bağlanır. Bu Avlu'da padişahların oturduğu mekanlar, onun hizmetindeki görevlilerin kaldığı koğuşlar, bir kütüphane ile bu avluda yaşayanlar için düşünülmüş bir de cami bulunmaktadır. Bab-üs Saade'nin her iki yanındaki odalar Akağalar ile Kapı Ağası, Hazinedar Başı, Kilerci Başı, Saray Kethüdası ve Saray Ağası'na aittir. Kapı'dan girişte tam karşıda ilk olarak Arz Odası yer alır. Saray'ın yapımından Tanzimat Fermanı'nın ilanına kadar geçen süreçte sadrazamların ve yabancı devletlerin elçilerinin padişah tarafından kabul edildiği önemli bir yapıdır. Revakları ile Bab-üs-Saade'ye bağlanır. Arz Odası'nın önündeki Enderun Kütüphanesi, III. Ahmed tarafından yapılmıştır ve Avlu'daki tek bağımsız yapıdır. Avlu'nun Dördüncü Avlu'ya bitişik sol ve sağ köşelerinde Hırka-i Saadet Dairesi ve görevlilerine ait koğuşlar ile Fatih Köşkü bulunmaktadır. Hırka-i Saadet ve Fatih Köşkü arasında Silahtar Hazinesi, Hazine Koğuşu ve Kiler Koğuşu, Marmara Denizi cephesinde Fatih Köşkü yanında Seferli Koğuşu ve Enderun Mektebi yer alır. Avlu'da yerleşme düzeni olarak diğerlerinden farklı bir şekilde yer alan tek yapı Ağalar Camisi'dir. Üçüncü Avlu Saray iç hizmet teşkilatının görev yaptığı bir avlu olması nedeniyle Enderun Avlusu diye de adlandırılır (Plan 2.1.10)

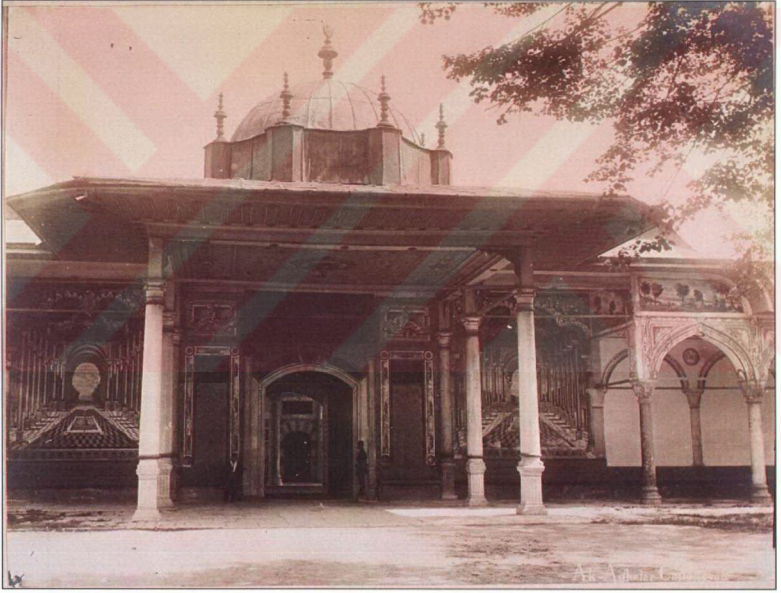
3.2.1.Bab üs-Saade (Akağalar Kapısı), Kapıağası Dairesi, Akağalar Koğuşu, Kapı Ağası Hamamı

Mimari Özellikleri:

Bab-üs Saade İkinci Avlu'dan Üçüncü Avlu'ya geçişi sağlayan bir iç kapıdır. Üçüncü Avlu'nun önemli bir yapısı olan Arz Odası'na girişte bu kapının kullanılması nedeniyle, Arz

* RAMA, Ana Dosya, Topkapı Sarayı Harem Yapıları Dosyası RAM'ın EMGM'ne yazdığı 10/12/1981 gün ve Tör. Ra. 34.1/3236 sayılı yazısı

Kapısı diye de adlandırılmıştır. Saray'daki diğer kapılardan farkı, önemli törenlerin yapıldığı bir temsil kapısı olmasıdır* (Resim 3.2.1.1). XVI. yüzyıldan itibaren bazı değişikliklere uğrayarak günümüze kadar gelmiştir. Bugünkü görüntüsünü ise XVIII. yüzyılda almıştır. İkinci Avlu'ya bakan cephesinde mermer sütunlar tarafından taşınan düz tavanlı üzeri kubbeli geniş bir revak kısmı vardır. Bu cephede revak alınlarında gördüğümüz manzara resimleri XIX. yüzyıla aittir. Yine bu cephedeki giriş kapısı üzerinde II. Mahmud hattı ile bir ayet ve besmele, onun altında da tamir kitabesi ve kitabe altında II. Mahmud'un tuğrası bulunmaktadır. Bab-üs Saade'nin Üçüncü Avlu'ya bakan cephesinde de III. Ahmed imzalı bir kitabe bulunmaktadır. Kapı'nın sağ tarafında Bab-üs Saade Ağası Dairesi (Kapı Ağası), sol tarafında Akağalar Koğuşları ve Kapı Ağası Hamamı yer almaktadır (Eldem ve Akozan, 1982; Altındağ, 1982) (Plan 2.1.10)

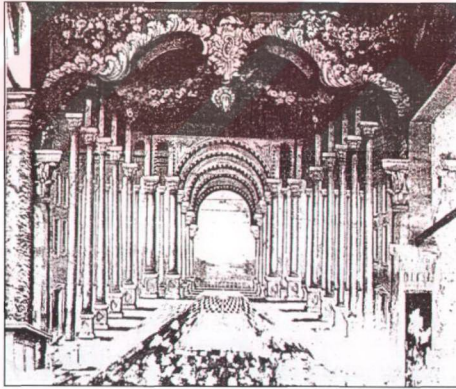

Resim 3.2.1.1 Bab-üs Saade(Akağalar Kapısı)'nın 1943 restorasyonları öncesi görünüşü; Kapı'nın her iki yanında kolanadlı bir yapıya ait iç perspektif duvar resimleri göze çarpmaktadır. Revak kemer alınlarında ve revak duvarlarında kalem işi bezemeler gözükmemektedir. 1943 yılında yapılan onarımlarda bu bezemelerden revak alınlarının üst kısmındaki peyzajlar hariç diğerleri örnek bırakılmadan kaldırılmıştır. (TSDA. TSM.No: 55/35)

* Reşad Ekrem Koçu, 'Topkapı Sarayı' adlı eserinde Bab üs-Saade'de padişahların Cülus ve biat ve ayak divanı törenlerinin yapıldığını açıklamaktadır (Koçu, 2004). Ülkü Altındağ 'Üçüncü yer Üçüncü Avlu, Enderun' adlı makalesinde ise ilave olarak aynı Kapı'da cenaze, arife, bayram törenleri ile savaşa gidecek olan sadrazamlara sancak tesliminin yapıldığından söz etmektedir. Bu açıklamalar kapının önemli bir temsil kapısı olduğunu göstermektedir (Altındağ, 1982).

Restorasyonlar:

Bab-üs Saade'de Cumhuriyet dönemi restorasyonlarına, Tahsin Öz zamanında çok harap durumda olan eyvan kubbesi ile tavanında başlanmıştır. Öz bu kısımda yapılan restorasyonlardan bahsederken aslına ve karakterine uygun olarak onarıldığını belirtmektedir. Ancak Kapı'nın İkinci Avlu'ya bakan cephesinde; girişin iki yanında bulunan geç dönem Osmanlı resim sanatına örnek olabilecek duvar resimleri (Resim 3.2.1.1; Resim 3.2.1.2), bu ilk dönem restorasyonlarında kaldırılmış ve yeri horasan harç ile sıvanmıştır* (Resim 3.2.1.4). Resimler kaldırırken III. Selim dönemine ait tablo referans alınmıştır. Referans olarak alınan tablo incelendiğinde, restorasyonlarda kaldırılan duvar resimleri yerinde mermer selsebiller bulunduğu görülmektedir (Resim 3.2.1.5). Saray'da yapılan çalışmalar sırasında selsebillerin bazı parçaları bulunmuş ve ileride bunların onarılacak yerinde kullanılması düşünülmüştür (Öz, 1949). Ancak Cumhuriyet'ten sonra yapılan onarımlarda bu selsebillerin onarımı yapılarak yerine konulamamış, duvar yüzeyi sıvalı olarak bırakılmıştır. Aynı cephede revak kemerlerinin üst tepe noktasından çatı kenarına kadar olan kısımlardaki peyzajlar yerinde korunmuştur.** Revak kemer alınlarında bulunan kalem işi bezemeler ile revak duvarlarındaki sütun ve kemer resimleri ise tamamen kaldırılmıştır*** (Resim 3.2.1.1; Resim 3.2.1.3; Resim 3.2.1.4).

Resim 3.2.1.2 Bab-üs Saade (Akağalar Kapısı)'de kapının iki kenarında bulunan ve Tahsin Öz restorasyonlarında kaldırılan perspektifler (Öz, 1949)

* Tahsin Öz 'Topkapı Sarayı Müzesi Onarımları' adlı makalesinde kaldırılan bu duvar resimlerinin Türk zevkiyle ilgisi olmadığını ve bu nedenle Bakanlığının onayı ile kaldırıldığını söylemektedir. Burada yapılan restorasyondaki yaklaşım; yine belli bir dönemin daha çok beğenilmesi ve daha korunmaya değer bulunması görüşüne dayanmaktadır.

** Bu peyzajların Bab-üs Selam'ın İkinci Avlu'ya bakan cephesindeki benzerleri raspa yapılarak kaldırılmıştır.

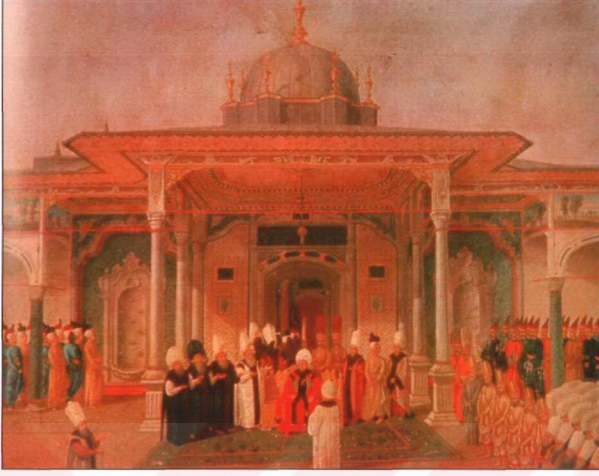
*** Tahsin Öz restorasyonlarında kaldırılan revak kemer alınlarındaki kalem işi bezemeler, Kubbealtı revak kemerlerindeki bezemelerle benzerlik göstermektedir.

Resim 3.2.1.3 Bab-üs Saade'nin iki tarafındaki revak kemer alınlarında ve duvarlarında bulunan ve Tahsin Öz restorasyonlarında kaldırılan kalem işi süslemelerden detay; (Resim 3.2.1.1)'in bilgisayar ortamında büyütülmesiyle elde edilmiştir.

Resim 3.2.1.4 Bab-üs Saade'nin bugünkü görüntüsü; Kapı'nın iki tarafında duvar yüzeyi sıvalı ve boş olarak bırakılmıştır. Revak kemer üstlerindeki peyzajlar korunmuştur. Sayvanın tavan kaplaması Tahsin Öz onarımlarından önce çekilen fotoğraflardaki süslemelerin aynı olduğu görülmektedir. Revak duvarları üzerindeki sütun görüntüleri, ve revak alınlarındaki bezemeler kaldırılmış duvar yüzeyleri sağlamlaştırma onarımı yapılarak sıva yapılmadan bırakılmıştır (Ü. Karahasan arşivi).

Resim 3.2.1.5 Osmanlı Saray ressamlarından Konstantin Kapıdağlı tarafından yapıldığı tahmin edilen Bab-üs Saade sayvanında III. Selim'in tahta çıkışını anlatan tablo; Kapının her iki tarafında sebiller göze çarpmaktadır. Revak kemer üstlerinde bugünde gördüğümüz peyzajların o döneme ait olduğu anlaşılmaktadır. Ancak sayvanın tavan bezemeleri bugünkünden oldukça farklıdır (Yerasimos, 2000).

İkinci Avlu'ya ve Üçüncü Avlu'ya açılan kapılar arasındaki geçit kısmının tavanı ise, tamamen harap olduğu için Saray'ın depolarında bulunan ağaç motiflerden yararlanılarak yeniden düzenlemiştir (Öz, 1949) (Resim 3.2.1.6). Bu eski motiflerin değerlendirilmesiyle yapılan yeni bir tasarımıdır. Böyle bir çalışmaya yönelmedeki amaç, Kapı'nın önemi nedeniyle sade bir tavan yapmaktan kaçınma olmalıdır.

Resim 3.2.1.6 Bab-üs Saade geçit kısmında yapılan yeni tavan düzenlemesi (Ü. Karahasan arşivi)

1970'de Bab-üs Saade'nin çatı örtü sisteminin sağlamlaştırılması gündeme gelmiştir. GEEAYK'nın 14/11/1970 gün ve 5625 sayılı kararı (Ek 19) ile; kagir kubbe ve tonozlarda takviye işlerinin yapılması, kurşun örtünün kaldırılarak izabe edilmesi ve yeniden kurşun döşenmesi istenmiştir.* 1972-1973 yıllarında yapılan çalışmalarda, bu onarımlarla birlikte yapının ikinci Avlu'ya bakan geniş saçaklarında da onarımlar yapılmıştır.**

Bab-üs Saade'de 1992'de KMLM'nin denetiminde bilimsel yöntemlere dayalı bir temizleme çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalarda öncelikle kirlilik analizi yapılmıştır. Revakları taşıyan sütunlar üzerinde hava kirliliğinin neden olduğu alçı taşı oluşumu, toz, is saptanmıştır. Temizleme yöntemi olarak yüzeylere önce kimyasal pasta sürülmüş ve belli bir süre beklendikten sonra kirler, su, ve plastik fırça yardımı ile alınmıştır.*** 1999'da yine boyalı dış yüzeylerde koruma onarımları yapıldığını görmekteyiz. Bu çalışmalar içerisinde giriş tavan ve saçaklarda kabaran boyalar raspa edilerek yeniden yağlı boya ile boyanmıştır. Saçak tavanlarındaki çıtalara yıldız sürülmüş, giriş tavanındaki çıta, rozet, göbek ve konsollara altın varak kaplama yapılmıştır. Kapı'nın iç kısmındaki duvarlarda kabaran boyalamada raspa ile alınmış ve macun çekilerek yağlı boya ile boyanmıştır. İç kısım tavanında ise çürüyen ahşaplar onarılmış yağlı boya ile boyanmış, çıta ve rozetlerin altın kaplamaları yapılmıştır. Kapının solunda yer alan sedir çürüdüğü için sökülmüş, örneğine bakılarak yerine yenisi yapılarak konulmuştur.**** Rahman İnş. Taah. İş. San. Ve Tic. Ltd. tarafından yapılan restorasyonlarda, Kontrol Amiri olarak İnşaat Mühendisi Nihat Eren, Kontrol olarak Y. Mimar Yasemin Aybay ve Y. Mimar Nevhiz Koyukan görev almıştır.***** Kapı'nın demir kanatları özgün renginde yağlı boya ile, duvarları ise polyester esaslı dış cephe boyası ile boyanmıştır.*****

Akağalar Koğuşu'nda ilk restorasyon Sultan Abdülmecid zamanında çıkan yangından sonra yapılmıştır (Altındağ, 1982). Cumhuriyet döneminde ise Tahsin Öz zamanında sıva ve çatı onarımları yapılmıştır. 1953-1954 yıllarına ait belgelerde Bab-üs Saade'nin Akağalar Koğuşları'nın yanında bulunan Kapı Ağası Hamamı'nın ziyaretçi tuvaletleri olarak yeniden düzenlendiğini görülmektedir. Bu müze fonksiyonunun getirdiği bir yenileme onarımıdır. Bu

* TSA, 732-112 TSM. Harem Dairesi 1970-1971 Harem Dairesi Sari Mukaveleli Restorasyon Keşfi Dosyası

** TSDA, TSM. No: 55/60-a, Çinili Köşk, Hasahır, Akağalar Kapısı, Orta Kapı, 1972-1973 yılları geçici yüklenimli onarımı resim albümü

*** KMLA, DÖK.151 13/3/1992 tarihli, Kimya Mühendisi Güven Gökçe'nin 'Topkapı Sarayı Müzesi Taş Temizliği Çalışmaları Raporu'

**** RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000-2001 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası

***** RAMA, Topkapı Sarayı III. Avlu Yapıları 1999 Yılı Onarımları Dosyası, 6/8/1999 tarihli işe başlama tutanağı

***** RAMA, Topkapı Sarayı III. Avlu Yapıları 1999Yılı Onarımları Dosyası 6/8/1999 tarihli iş yeri teslim tutanağı

düzenleme için hazırlanan 4. İstihkak Raporu'nda; blokaj, grobeton, betonarme betonu imali ile kagir duvar yıkımı, tuğla duvar imali, kerpiç saçak imali, tonoz imali, takviyeli harçla sıva, duvar yüzeylerinin mermer fayansla kaplanması, karo mozaik döşeme kaplaması yapımı, merdiven basamağı, demir merdiven korkuluğu, ahşap pencere, ahşap küpeşte ve sıhhi tesisat imalatından bahsedilmesi yapıda önemli yapısal değişikliklere gidildiğini göstermektedir. Bu yenileme onarımları Kontrol Mimarı Y. Mimar Cahide Tamer'in kontrollüğünde Müteahhit Y. Mühendis Osman Yavuz tarafından gerçekleştirilmiştir.* Yenileme onarımı ile düzenlenen Kapı Ağası Hamamı'nda; yapılan ziyaretçi tuvaletlerinin üzerinde, Saray'da sürekli kalan hademelerin ihtiyaçlarını karşılamak için ilave betonarme bir kat yapılmıştır.** Yapılan bu yenileme onarımları ile Hamam'a müzenin ihtiyaç duyduğu farklı fonksiyonlar yüklenmiştir.

1967'de Bab-üs Saade'nin girişinden Kuşhane'ye kadar devam eden kısmın tavanı betonarmeye dönüştürülmüştür. Bu konuda yazılı bilgiye ulaşılamazken arşiv fotoğraflarından yararlanılmıştır.(Resim 3.2.1.7; Resim 3.2.1.8) Aynı yıl bu bölümde dış sıva onarımları yapılmıştır. (Resim 3.2.1.9; Resim 3.2.1.10)

Resim 3.2.1.7 Akağalar Koğuşları tavan döşeme restorasyonu sırasında betonarme tekniğinin uygulanışı (TSDA. TSM. No: 55/50)

Resim 3.2.1.8 Akağalar Koğuşları çatısına kurşun serilmesi (TSDA. TSM. No: 55/50)

1997'de Akağalar Hamamı'nda daha önce yapılan tuvalet kabinlerinin çok kötü bir durumda olması nedeni ile yenileme onarımlarına devam edilmek istenmiştir. TAÇ Vakfı tarafından tadilat adı altında 1/20 ölçekli projeler hazırlanmıştır. INKK'nın 26/11/1997 gün ve 9087 sayılı kararı (Ek 39) ile yenileme yapılması düşünülen tuvaletlerle ilgili karar alabilmek için yerinde inceleme kararı almıştır. Yapılmak istenen onarım hakkında hazırlanan raporda; tuvalet kabin bölücülerinin ve eski tesisatın söküleceği, duvarlarda bulunan özgün çinilerin, mermer su deposunun ve döşemenin korunacağı belirtilmektedir. Ancak ana bölümde

* TSA, 732.53 1953-1954 Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, 1953-1954 Topkapı Sarayı Müzesi ziyaretçi helalari 1953-1954 yılı onarımına ait 3. istihkak raporu

** TSA, 732.53 1953-1954 Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Y. Mimar Selma Emler'in Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'ne yazdığı 5/10/1955 tarihli ve 10/11/1955 tarihli yazıları

bulunan, özgün ancak çok bozuk olan döşemenin üzerine 10 cm sıkıştırılmış kum konularak ve üzerinin yeni mermerle kaplanması düşünüldüğü, bu şekilde eski döşemeye zarar vermeden 10 cm lik boşlukta temiz ve pis su borularının geçirilmesi önerilmektedir. Duvar yüzeylerini kaplayan ve geç dönemde Avrupa'dan ithal edilerek getirtilen çinilerin (Yenişehirlioğlu, 1982) onarımı KMLM'nin denetiminde yapılmıştır.*

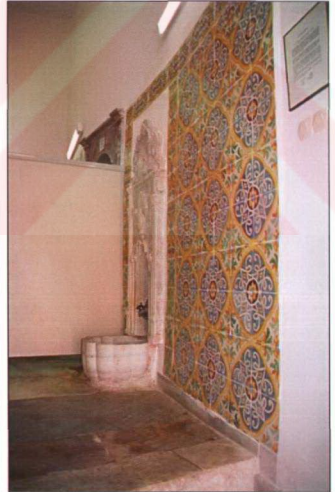
Resim 3.2.1.9 Akağalar Koğuşları dış cephe onarımı (TSDA. TSM. No: 55/50)

Resim 3.2.1.10 Akağalar Koğuşları dış cephe onarımı tamamlandıktan sonra görünüşü (TSDA.TSM.No:55/50)

Resim 3.2.1.11 Ağa Hamamı iç kısmı (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.2.1.12 Ağa Hamamı iç kısmı (Ü. Karahasan arşivi)

* RAMA, Topkapı Sarayı Yapıları 1998-1999-2000 Yılları Sari Muk. On. Harem Çıkışı W.C Hakediş Dosyası, 31/7/2000 tarihli Topkapı Sarayı Teknik Sorumlusu Dr. Hüseyin Kaya, Kontrol Amiri İnşaat Mühendisi Nihat Eren, Kontrol Y. Mimar Nevhiz Koyukan'ın Raporu

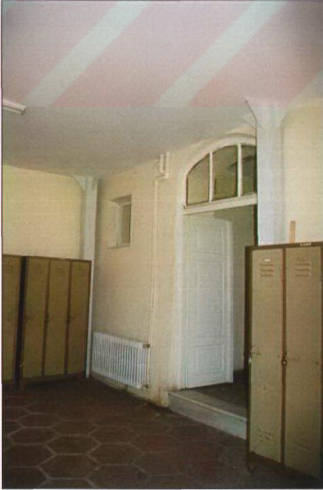
Enderun Mektebi'nin yanında bulunan Kapıağası Dairesi'ne ait mekanlardan bir bölümü Müze yemekhanesi ve mutfak olarak kullanılırken bir bölümü de müzenin güvenliğini sağlamak amacı ile kapalı devre televizyon izleme ve güvenlik mekanları olarak düzenlenmiştir. Mutfak-yemekhane bugünkü görünüşü özgün resimlerle karşılaştırıldığında mekan özelliklerinin korunduğu ancak yapı malzemelerinin yenilendiği görülmektedir. (Resim 3.2.1.13; Resim 3.2.1.14). Müze güvenliğiyle ilgili mekanlarda ise, yapılan bu yenileme onarımlarında yapının dış duvarları korunurken, iç kısımlarda çelik konstrüksiyon taşıyıcı sistem kullanılarak ara kat yapılmıştır. Bu uygulamalarda döşeme kaplama malzemesi olarak seramik malzeme seçilmiştir (Resim 3.2.1.15; Resim 3.2.1.16).

Resim 3.2.1.13 Kapı Ağası Dairesi 1943 restorasyonu öncesi görünüş (TSDA. TSM. No: 55/37)

Resim 3.2.1.14 Kapı Ağası Dairesi bugünkü görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.2.1.15 Kapı Ağası Dairesi'nin yenileme tekniğiyle restorasyonu yapılan bölümü (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.2.1.16 Kapı Ağası Dairesi'nin yenileme tekniğiyle restorasyonu yapılan bölümü (Ü. Karahasan arşivi)

Değerlendirme:

Bab-üs Saade’de (Akağalar Kapısı) Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında sağlamlaştırma ve temizleme teknikleri kullanılmıştır. Genel olarak mimari mekan düzeni değiştirilmezken, temizleme tekniğiyle son dönem duvar resmi örneklerinin bir kısmı örnek bırakılmadan kaldırılmıştır. Kaldırılan bu resimler arşivlerde belgelenmiştir. III. Selim dönemine ait bir resimde de görülen revak kemer üstlerindeki peyzaj resimleri ise korunmuştur. Aynı resimde görülen selsebillerin de ileride tamamlanarak yerine konulması düşünülmüş, ancak bu bütünleme yapılmamıştır. Tahsin Öz zamanında yapılan bu bezeme onarımında III. Selim döneminin korunması gerekli bir dönem olarak değerlendirildiğini görüyoruz. Kuramsal anlamda bu yaklaşım; belli bir dönemin önemsenmesi ve daha değerli sayılması nedeniyle Üslup Birliğine Ulaşma (Stilistik Rekompozisyon) yaklaşımıyla örtüşmektedir. Son yıllarda yapılan temizleme restorasyonlarda ise; Çağdaş ve Bilimsel restorasyon yaklaşımı paralelinde, özgün malzemenin en iyi şekilde korunması için laboratuvar çalışmalarından yararlanılmıştır. Ancak yine aynı dönemde koruma restorasyonlarında kendi özgün malzemesinden farklı olarak dış cephede polyester esaslı boyalar ve yağlı boya kullanımına gidilmiştir. Kapağası Dairesi, Akağalar Koğuşu ve Kapağası Hamamı’nda ise yenileme onarımı yapılmış ve bu onarımlarla yapıların özgün mekan düzeni tamamen değiştirilmiştir. Yine Kapağası Koğuşları’nda yapılan onarımlarda tavan döşemesi betonarmeye dönüştürülmüştür. Ancak Kapı Ağası Hamamı’nda yapının özgün çinileri ve mermer su deposu aynen korunmuştur.

3.2.2. Enderun Mektebi

Mimari Özellikleri:

Saray’ın Marmara Denizi cephesinde Kapı Ağası Dairesi’nin yanında bulunan kagir bir yapıdır (Resim 3.2.2.1). Yapı, Saray’ın Fatih dönemindeki oluşumunu gösteren planlarda gözükmemektedir. Ancak bugünkü şekliyle Sultan Abdülmecid tarafından yaptırılmıştır. Hırka-i Saadet’in onarılacak teşhir salonu haline getirilmesinden sonra, orada çalışan memurlar için gerekli mekanları sağlamak amacı ile, Enderun Mektebi’nin içi iki katlı hale getirilmiş, üst katta yedi oda ve bir orta salon ilave edilmiş (Resim 3.2.2.2; Resim 3.2.2.3) alt katta da yine öğrencilerin çalışması için büyük salon yapılmıştır (Öz, 1949) (Resim 3.2.2.4).

Restorasyonlar:

Sultan Abdülmecid döneminden sonra yapılan onarımlar ile ilgili belgelere ulaşılamamıştır. Bugün yapının genel mekan düzeninin anlatılanın aynısı oluşu; sonradan yapılan restorasyonların sağlamlaştırma ve koruma onarımları kapsamında kaldığını fonksiyon

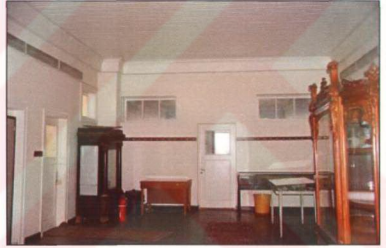
değişikliğinden kaynaklanan yenileme onarımlarının yapılmadığını göstermektedir (Resim 3.2.2.3; Resim 3.2.2.5) Sadece 1999 yılında çatı örtüsü olarak kullanılan kurşunun toplanarak izabe edildiği, çürüyen hatıl ve saç kaplamaların değiştirildiği ve yeniden kurşun döşendiğine dair kayıtlara rastlanılmıştır.*

Resim 3.2.2.1 Enderun Mektebi (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.2.2.2 Enderun Mektebi üst katının Taşin Öz restorasyonu sonrası görünüşü(TSDA. TSM. No: 55/37)

Resim 3.2.2.3 Enderun Mektebi'nin bugünkü görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.2.2.4 Enderun Mektebi alt katının Taşin Öz restorasyonu sırasında görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/37)

Resim 3.2.2.5 Enderun Mektebi alt katının bugünkü görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

* RAMA, Topkapı Sarayı III. Avlu yapılarının 1999 yılı dış cephe onarımı işinin kapsamında yapılan işler, İnşaat Mühendisi Nihat Eren'in 20/10/2000 tarihli raporu

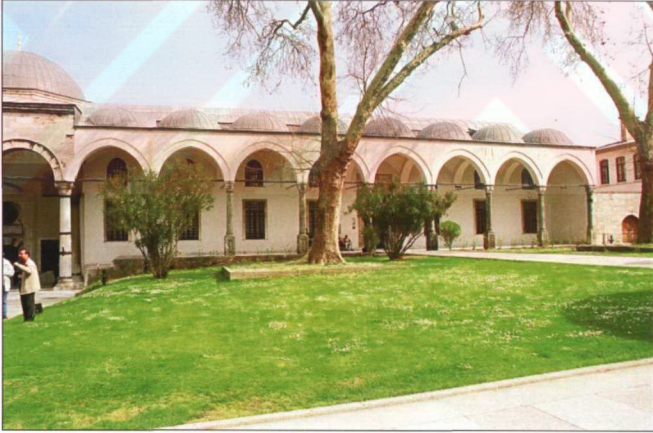
Değerlendirme:

Enderun Mektebi, Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında mekan düzeni ve strüktür sistemi olarak Sultan Abdülmecid döneminde yapıldığı şekli ile korunmuştur. Ancak giriş katında döşeme malzemesi olarak seramik malzeme seçilmiştir. Malzeme seçiminde, özgün malzemenin seçilmesi konusunda durulmadığı görülmüştür.

3.2.3 Seferli Koğuşu

Mimari Özellikleri:

Saray'ın Marmara Denizi cephesi'nde Fatih Köşkü'nün yanında yer alır. Üçüncü Avlu'ya bakan cephesinde tıpkı Fatih Köşkü'nde olduğu gibi sekiz adet mermer sütunun taşıdığı revakları bulunmaktadır (Resim 3.2.3.1). Kagir bir yapıdır. Biri avlu cephesinde büyük, diğeri Marmara Denizi cephesinde küçük olmak üzere iki salonu vardır. Büyük olan birinci salonda 14 tane kesme taştan yapılmış sütun bulunmaktadır. Binanın beşik tonozu ve kemerleri bunlara oturur. Marmara Denizi tarafındaki küçük salonda sütunlar yoktur ve tavanı ahşaptır. Genellikle araştırmacılar ilk yapılış tarihini Fatih Sultan Mehmed dönemi olarak göstermektedir (Eldem ve Akozan, 1982; Ayverdi, 1989)

Resim 3.2.3.1 Seferli Koğuşu dış görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Fatih döneminde Küçük Oda olarak bilinen koğuşların yerine 1606'da Seferli koğuşları yapılmıştır (Ata, 1875/1 : 153; Akdeniz, 1995) Bu koğuş, enderun halkının ve padişahın çamaşırlarının temizliği ve düzeninden sorumlu olan görevliler için yapılmıştır. 1719'da yeniden yapılan düzenlemede; Enderun Avlusu'nun ortasında gördüğümüz III. Ahmed Kütüphanesi'nin yerinde evvelce bulunan eski Havuzlu Köşk'ün yeşil somaki sütunlarının

buraya getirildiği bilinmektedir.* Bina son şeklini 1856'da çıkan yangınından sonra Üçüncü Avlu'da yapılan büyük onarımlarda almıştır. Burada bulunan Seferli hademeleri 1916'da dağıtılmış, bina yapılan onarımlardan sonra saltanat döneminde Çin Porseleni seksiyonu, Cumhuriyet döneminde de yazı, cilt ve minyatür seksiyonu olarak düzenlemiştir (Resim 3.2.3.2).

Restorasyonlar:

Cumhuriyet döneminde önce yazı, cilt ve minyatür seksiyonu olarak düzenlenen Seferli Koğuşları daha sonra padişah giysilerini sergilemek üzere vitrin düzenlemesi yapılarak yeni bir sergi mekanı haline getirilmiştir** (Resim 3.2.3.3)

Resim 3.2.3.2 Seferli Koğuşu iç görünüşü; Tahsin Öz Dönemi (TSDA. TSM. No: 55/41)

Resim 3.2.3.3 Seferli Koğuşu iç görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

1970'te yapının kagir kubbe ve tonozları ile ahşap çatılarında tamir ve takviye işlerinin yapılmış olduğunu GEEAYK'ın 14/11/1970 gün ve 5625 sayılı kararlarından (Ek 19) anlıyoruz. 1992'de KMLM'nin denetiminde temizleme onarımı yapılmıştır. Bu onarımlarda Koğuş'un mermerden yapılmış kapı söveleri ve küfeki taşından yapılmış kapı kemerleri temizlenmiştir. Yapılan çalışmada hava kirliliği nedeni ile malzeme yüzeyinde toz is ve alçı taşı oluşumu saptanmıştır. Yüzeyde oluşan bu kirliliğin alınabilmesi için %5'lik amonyum bikarbonat çözeltisi kağıt hamuruna emdirilerek uygulanmıştır. 1-2 saat bekledikten sonra su ve yumuşak fırça yardımı ile kirler yüzeyden alınmıştır.***

* Topkapı Sarayı Müzesi Rehberi (1933),

** Seferli Koğuşu'nda yapılan bu düzenleme ile ilgili belgelere ulaşamamıştır. Bu sergi mekanını hazırlanması sırasında pencere içleri de vitrin haline gelmiştir.

*** KMLA, DÖK.151, Kimya Mühendisi Güven Gökçe'nin 13/3/1992 tarihli Topkapı Sarayı Müzesi Taş Temizliği Çalışmaları Raporu

1999'da ise Koğuş'un Üçüncü Avlu'ya bakan cephesindeki kabaran kısımlarda sıva raspaşı yapılmış ve tekrar silikon esaslı astar ve polyester esaslı yağ bazlı dış cephe boyası ile boyanmıştır.*

Değerlendirme:

Saray'ın müze fonksiyonunu alışı ile başlayan restorasyonlarda gerek mekan düzeni ve gerekse strüktür sistemi yönünden değişiklik geçirmeyen bir bölümdür.

3. 2.4 Fatih Köşk (Enderun Hazinesi, Hazine-i Hümayun, İç Hazine)

Mimari Özellikleri:

Fatih Köşk, III. Avlu'nun doğu köşesinde yer alan kagir bir yapıdır. Bu şekilde isimlendirilmesine rağmen Fatih döneminde yapılp yapılmadığı tartışmalıdır. Saray'ın mimarisinin tanımlandığı en eski özgün kaynaklarda bu yapı ile ilgili ayrıntılı bilgiler bulunmamaktadır. Tayyazade Ata Bey Tarihi'nde ise Harem-i Hümayundaki hazine binalarının Bizanslılardan kaldığı belirtilmektedir. Y. Mimar Sedat Hakkı Eldem, bu görüşü desteklemekte ve Fatih Köşk altında bir şapel olduğunu ileri sürmektedir (Eldem ve Akozan, 1982). Köşk'ün, Yavuz Sultan Selim tarafında ikametgah olmaktan çıkartılıp ve Hazine Dairesi olarak kullanılmaya başlandığı şeklindeki görüşlere rağmen (Koçu, 2004), Tanyeli Köşk'ün kronolojik evrimi üzerine yaptığı araştırma ile yapının Köşk ve hazine olarak kullanımı konusundaki farklı yaklaşımları vurgulamıştır (Tanyeli, 1990).

Köşk'ün planlaması klasik türk evi plan anlayışını yansıtır. Kare şeklindeki hayat kısmı ile Marmara denizi ve Boğaz'a, dokuz sütunlu geniş revakları ile III. Avlu'ya açılır. Dört odası bir tuvaleti ve bir de şahnişi vardır. Hayat kısmının iki tarafında bulunan odalar ocaklıdır. Köşk'ün deniz cephesinde hayat kısmı ve yanındaki iki odanın altında bir bodrum katı bulunmaktadır. Dört odadan Seferli Koğuşu'na bitişik olan iki odası, kubbeli diğer kısımları ahşap kırma çatılıdır. Kubbeli kısımlardan Seferli Koğuşu'na bitişik olan kısım hamam soğukluğu olarak değerlendirilmektedir. Bu bölüme Üçüncü Avlu'ya bakan revaklardan girilmektedir. Ancak Köşk'ün hamamının sıcaklık, külhan yerleri ile ilgili hiçbir iz kalmamıştır (Eldem ve Akozan, 1982).

Restorasyonlar:

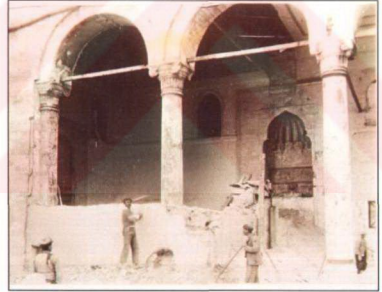
Köşk'ün Cumhuriyet'in ilanından önceki son dönem kullanımı sırasında, yapının özgün mimari özelliklerini örten ilaveler yapılmıştır. Bu ilavelerden bir tanesi; I. Mahmud

* RAMA, TSM, III. Avlu yapıları 1999 yılı Onarımı Dosyası, 1999 yılı dış cephe onarımı işinin kapsamında yapılan işler, İnşaat Mühendisi Nihat Eren'in 20/10/2000 tarihli raporu

zamanında Köşk'ün Üçüncü Avlu'ya bakan revaklarında, sütunlardan ikisini duvar içine alarak ve yapının cümle kapısı örülerek yapılan Elçi Hazinesi'dir (Öz, 1953; Altındağ,1982). Elçi Hazinesi'nde yabancı ülkelere giden Türk elçilerine emanet olarak verilen eşyalar ile İstanbul'a gelen yabancı elçilerin kabullerinde kullanılacak eşyaların saklandığı bir yer olarak düzenlenmiştir.* Yapının restorasyon öncesi resimlerinde üst kısmının ahşap kubbe ve ahşap bir çatı ile örtüldüğü görülmektedir. Marmara Denizi cephesindeki hayat kısmında ve şahnişin de sütun araları demir konstrüksüyonlu camlarla kapatılmış, yarı açık mekan özelliği bu yapılan eklerle ortadan kaldırılmıştır (Öz, 1949; Öz, 1953). İlk Müze müdürlerinden Tahsin Öz zamanında restorasyonlara, sonrada yapılan ve Köşk'ün mimari mekan anlayışı ile bağdaşmadığı düşünülen geç dönem eklerin kaldırılması ile başlanmıştı. Köşk'ün revaklarının bir bölümünü kapatan Elçi Hazinesi bu dönemde yapılan çalışmalarla kaldırılmış ve revakların Üçüncü Avlu cephesinden görünüşü özgün haliyle ortaya çıkartılmıştır (Resim 3.2.4.1; Resim 3.2.4.2). Yine Marmara Denizi cephesinde hayat kısmını (Resim 3.2.4.3; Resim 3.2.4.4; Resim 3.2.4.5; Resim 3.2.4.6) ve şahnişini örten ve yarı açık mekan özelliğini kaybettiren ekler temizlenmiştir. Şahnişinin yıkık olan çatı örtüsü tamamlanmıştır (Resim 3.2.4.7; Resim 3.2.4.8).

Resim 3.2.4.1 Fatih Köşkü'nde 1943 restorasyonları; Elçi Hazinesi'nin yıkılışı, avludan görünüş (TSDA.TSM. No: 55/37)

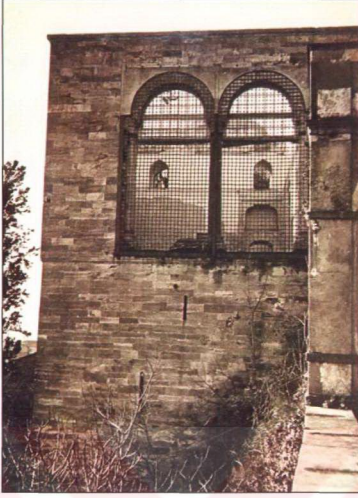

Resim 3.2.4.2 Fatih Köşkü'nde 1943 restorasyonları; Elçi Hazinesi'nin yıkılışı, avludan görünüş (TSDA.TSM. No: 55/37)

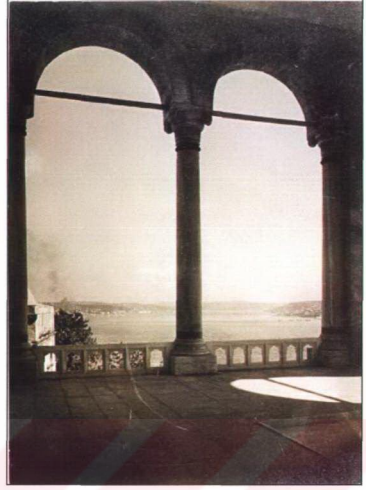
Temizleme ve bütünleme teknikleri kullanılarak yapılan bu restorasyonlarla birlikte, önemli bir uygulama Köşk'ün ahşap kubbe ve tavanlarının betonarmeye dönüştürülmesiyle gerçekleştirilmiştir.** Tahsin Öz yapının betonarmeye dönüştürülen ahşap kubbelerinin 1556 da meydana gelen bir depremden sonra yapıldığı görüşündedir (Öz, 1953).

* Topkapı Sarayı Müzesi Rehberi, 1933, s. 86

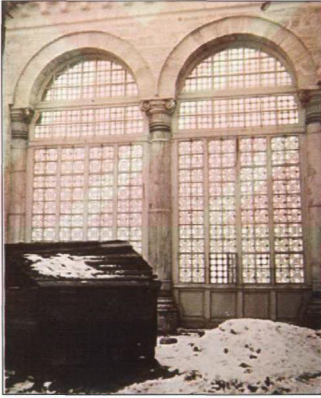
** TSA, Dosya no yok, Hazine Dairesi'nde ahşap kubbe ve tavanların betona tahvili hakkında keşif hazırlanmasından önce proje çalışması yapılmasını isteyen 16/IX/1942 gün ve 12 sayılı bir komisyon kararı

Resim 3.2.4.3 Fatih Köşkü hayat kısmı 1943 restorasyonu öncesi görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/37)

Resim 3.2.4.4 Fatih Köşkü hayat kısmı 1943 restorasyonu sonrası görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/37)

Resim 3.2.4.5 Fatih Köşkü hayat, 1943 restorasyonu öncesi görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/38)

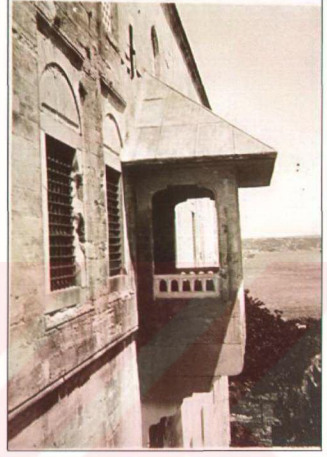
Resim 3.2.4.6 Fatih Köşkü hayat, 1943 restorasyonu öncesi görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/38)

Çatı onarımında çağdaş bir teknolojinin seçilmesi ile yapının çatı kısmında özgün malzeme ve taşıyıcı sistem özellikleri tamamen değişmiştir. Bu değişikliğin yapılmasında yapının

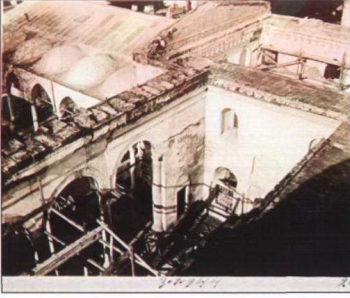
kendisinin korunması kadar içindeki koleksiyonunda korunması üzerinde durulmuştur.* (Resim 3.2.4.9; Resim 3.2.4.10; Resim 3.2.4.11; Resim 3.2.4.12; Resim 3.2.4.13; Resim 3.2.4.14) Restorasyon öncesi resimlerin incelenmesi kırma çatılı kısmın mimari özelliklerinin de büyük ölçüde değiştiğini göstermektedir (Resim 3.2.4.15; Resim 3.2.4.16; Resim 3.2.4.17)

Resim 3.2.4.7 Fatih Köşkü şahnişin 1943 restorasyonu öncesi görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/37)

Resim 3.2.4.8 Fatih Köşkü şahnişin 1943 restorasyonu sonrası görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/37)

Resim 3.2.4.9 Fatih Köşkü revaklarının 1943 restorasyonu (TSDA. TSM. No: 55/37)

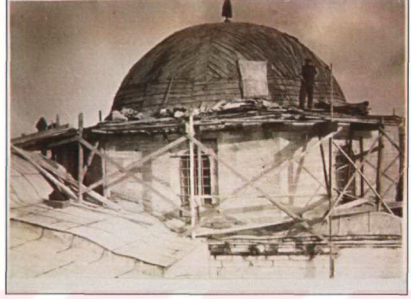

Resim 3.2.4.10 Fatih Köşkü revakları 1943 restorasyonu (TSDA. TSM. No: 55/37)

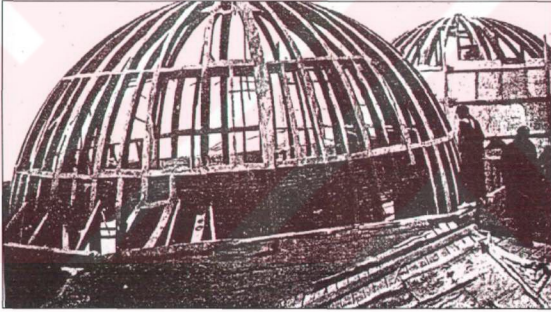
* Tahsin Öz bu yaklaşımı 'Topkapı Sarayı Müzesi Onarımları' adlı makalesinde şöyle açıklamaktadır: 'Önemli bir nokta da yukarıda yazdığımız vechile, kubbeler ahşap olduğu gibi oda ve revak tavanlarının ahşap olması ve üzerlerinin hiçbir mimari stile uymayan ve fenne aykırı olarak müthiş kereste yığından meydana getirilmiş bir çatının bulunmasıdır. Herhangi bir kaza, burada bir orman yangını halini alacak ve o kıymetli hazine eşyasından bir eser kalmayacaktır.' (Öz, 1949)

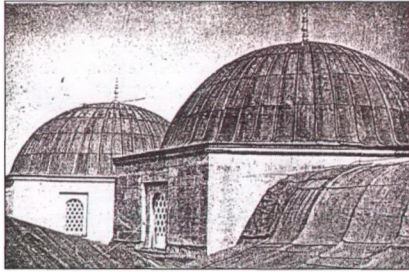
Resim 3.2.4.11 Fatih Köşkü revak tavanlarının 1943'te betonarmeye dönüştürülmesi (TSDA. TSM. No: 55/37)

Resim 3.2.4.12 Fatih Köşkü ahşap kubbelerinin 1943'te sökülmesi (TSDA. TSM. No: 55/37)

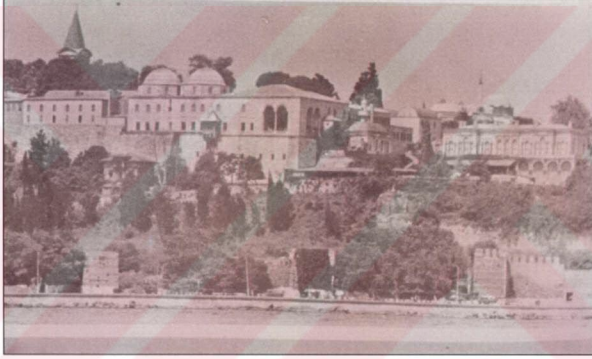
Resim 3.2.4.13 Fatih Köşkü'nün ahşap kubbe karkasları sökülürken görünüşü (Öz, 1949)

Resim 3.2.4.14 Fatih Köşkü kubbelerinin betonarme strüktür sistemi ile yeniden yapıldıktan sonra görünüşü (Öz, 1949)

Resim 3.2.4.15 Fatih Köşkü'nün Tahsin Öz restorasyonlarından önce görüntüsü (Eldem ve Akozan,1982)

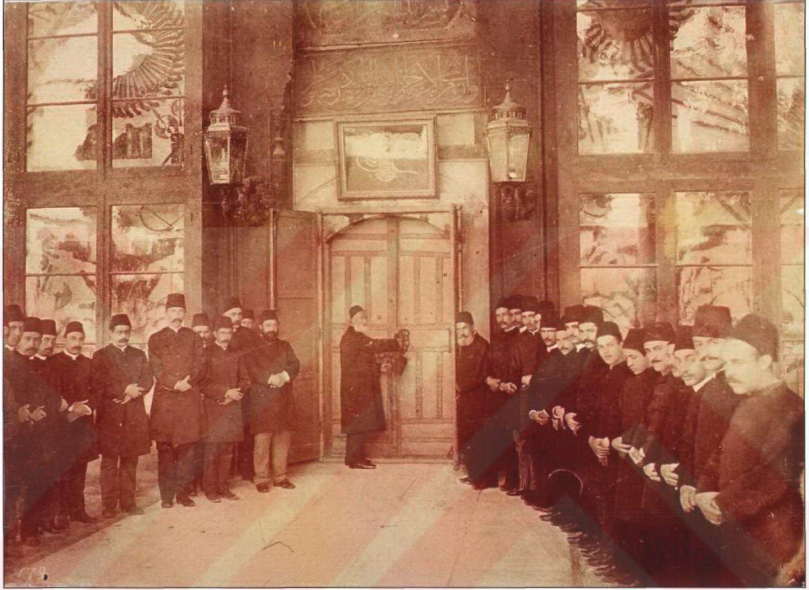

Resim 3.2.4.16 Fatih Köşkü'nün (Hazine Dairesi) Tahsin Öz restorasyonlarından sonra görüntüsü; Marmara Denizi cephesinde bulunan ve geç dönem onarımlarında kapalı bir mekan haline getirilen Köşk'ün hayatı kısmının sütunlar arasındaki dolu kısımlar açılmış, şahiş gene aynı şekilde onarılmıştır. Köşk'ün örtü sisteminin kırma çatılı olan bölümünde çatı şekli değiştirilmiş ve çatı meyili düşürülmüştür. Kubbeli kısımlar betonarme strüktürle yeniden yapılmıştır. (Eldem ve Akozan, 1982)

Resim 3.2.4.17 Fatih Köşkü'nün Marmara Deniz cephesinden bugünkü görüntüsü (Yerasimos, 2000)

Köşk'ün cümle kapısı Fatih Medresesi'nden getirilmiştir (Öz, 1949; Altındağ, 1982; Ayverdi, 1989) (Resim 3.2.4.22). Restorasyonlara ilişkin resimlerden; Köşk'ün Hazine Dairesi olarak kullanıldığı döneme ait metal kapıların tümünün değiştirildiği anlaşılmaktadır* (Resim 3.2.4.18; Resim 3.2.4.19; Resim 3.2.4.20). Değiştirilen bu metal kapıların benzeri, bugün Mutfaklar avlusunun Dolap Ocağı'na açıldığı kısımda bulunmaktadır (Resim 3.2.4 21).

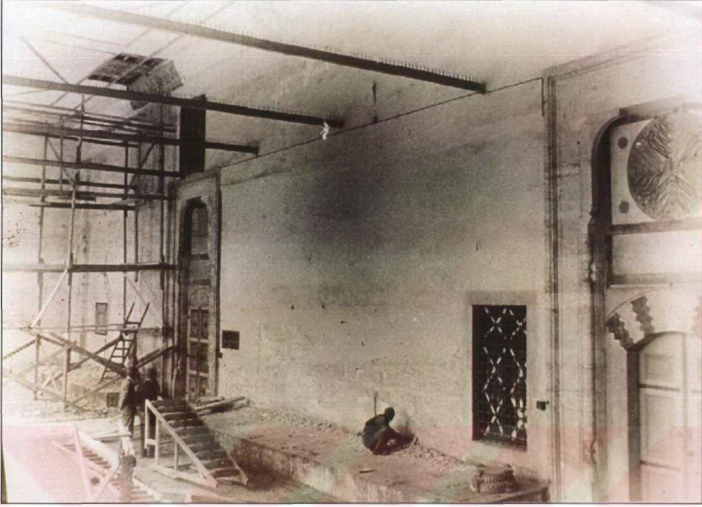

Resim 3.2.4.18 Hazine Dairesi olarak kullanılan Fatih Köşkü'nün kapısının açılışı; Burada iç içe yapılmış iki kapının oluşu güvenlik nedeni ile olmalıdır. Kapının her iki tarafında görülen fenerler bugün mevcut değildir.

(TSDA. TSM. No: 55/35; No: 55/38)

Yine Tahsin Öz onarımlarında Köşk'ün dört odasının da alçı pencerelerinin yapımında; eski alçı pencerelerden hiç örnek kalmaması nedeniyle Fatih Devri yapıları örnek alınmıştır. Ayverdi bu uygulamada Fatih devri yapısı olan Bursa'daki Mustafa-i Atik Türbesi'ndeki örneklerden yararlanıldığını belirtirken (Ayverdi 1989), Öz, Cem Türbesi ve Çinili Köşk'ün örnek alındığını söylemektedir (Öz, 1953) (Resim 3.2.4.24). Köşk'ün Sultan Reşad onarımlarında kaldırılan Şirvanları ise yapılamamıştır (Öz, 1953). Köşk'ün içinin alçı kabartmalara ait izler onarımına imkan verecek bir durumda olmaması nedeniyle, ancak kubbe etkeleri ve nişlerdeki stalaktitler aslına uygun olarak yapılabilmektedir (Öz, 1953).

* Kaldırılan bu kapıların benzeri bugün Hırka-i Saadet Dairesi girişinde bulunmaktadır. Büyük bir olasılıkla Kutsal Emanetler'in korunduğu Hırka-i Saadet Dairesi ve Osmanlı Hanedanına ait hazinenin korunduğu Fatih Köşkü'nde metal kapıların kullanılmış olması, güvenlik nedeniyle olmalıdır.

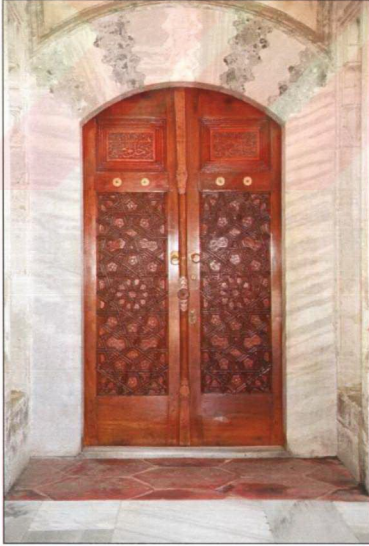
Resim 3.2.4.19 Fatih Köşkü kapılarının Tahsin Öz restorasyonlarında değiştirilmeden önceki görüntüsü; En solda görülen kapı bugün Dolap Ocağı'na geçişteki kapıyla benzer özelliktedir (TSDA. TSM. No: 55/37).

Resim 3.2.4.20 Fatih Köşkü'nün Tahsin Öz restorasyonlarında kaldırılan ve yerine Fatih Medresesi'nin kapısı yerleştirilen cümle kapısı (TSDA. TSM. No: 55/37)

3.2.4.21 Saray Mutfakları'ndan Dolap Ocağı'na geçişte görülen kapı (Ü. Karahasan arşivi)

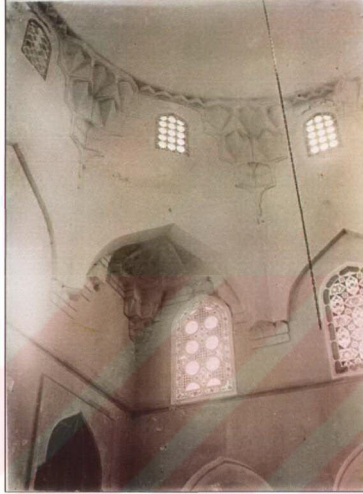

Resim 3.2.4.22 Fatih Medresesi'nde getirilerek Fatih Köşkü cümle kapısına yerleştirilen kapı; Köşk'ün öz gün altıgen tuğla döşeme kaplaması da kapı eşiğinde korunmuştur. (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.2.4.23 Fatih Köşkü'nün revaklara bakan diğer kapılar . (Ü. Karahasan arşivi)

Tahsin Öz' den sonra çalışmalar, uzunca bir süre sağlamlaştırma tekniği kullanılarak yapılan restorasyonlar ve koruma onarımları olarak devam etmiştir. 1953'te Köşk'e dört adet dövmeye demir kapı yapıldığını Y. Mimar Cahide Tamer tarafından hazırlanan fiyat cetveli ile ölçü cetveli ve kapılar için hazırlanan 1/10 ölçekli çizimlerden anlamaktayız.*

Resim 3.2.4.24 Fatih Köşkü iç görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/37)

1962' de Köşk'ün hayat kısmında bulunan mermer fiskiye taşı yerine, yeni alınan az damarlı mermer blok taş işlenerek ve perdahlanarak konulmuştur. Ayrıca fiskiye kısmı etrafında bulunan kırık durumdaki üç adet delikli taş sökülerek mevcut örneğine göre yeniden yapılmıştır.** Köşk'ün 1970 yılında sergileme alanı olarak yeniden düzenlenmesi ve sıva, boya, stalaktit onarımları gibi koruma ve sağlamlaştırma onarımlarının yapılması gündeme gelmiştir. Yapılmak istenen bu çalışmalar GEEAYK'ca değerlendirilmiş, 14/11/1970 gün ve 5625 sayılı kararıyla (Ek 19) yapılmak istenen sağlamlaştırma ve koruma onarımlarına izin verilmiştir. Ancak aynı kararla; yeni düzenlemede sergileme amacıyla kullanılması düşünülen vitrinlerin yapının mimarisine müdahale ettiği saptanarak Kurul üyelerinden Mimar Sedat Hakkı Eldem'in yeni bir proje hazırlaması istenmiştir. Bu karardan Saray mekanlarının sergileme alanı olarak düzenlenmesinde, hazırlanan vitrinlerin mekanın bütünlüğü üzerindeki etkisinin değerlendirildiğini ve Saray'ın kendisinin de mimari, estetik ve sanat tarihi

* TSA, 700 Bina Onarımı 732.34-752.45 Nolu Dosya, Hazine Dairesi Dövmeye Demir Kapılar Birim Fiyat Cetveli

** TSA, Harem Dairesi 1963 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Harem Dairesi 1962 yılı onarım işlerine ait seri döprenli fenni şartname

özellikleri ile bir mimarlık tarihi müzesi olduğu dikkate alınarak, hazırlanan vitrinlerin uygun bulunmadığı anlaşılmaktadır.

1987'de Hazine Seksiyonu olarak kullanılmakta olan Köşk'te yenileme tekniğiyle restorasyon yapılmak istenmiştir. Bu uygulama; artan ziyaretçi sayısı nedeniyle, II. Selim Hamamı olarak bilinen Seferli Koğuşu'na bitişik mekanda, yığılmalara engel olmak amacıyla düşünülmüştür. Y. Mimar İlban Öz, Hamamı'nı iki bölümü arasındaki duvar üzerinde bulunan nişi geçit olarak açıp iki kubbeli mekanı birbirine bağlamak istemiştir.* Bu öneri ile Bursa kemerli nişin tamamen ortadan kaldırılması düşünülmüştür. İBK, 13/11/1987 gün ve 4274 sayılı kararıyla (Ek 32) bu restorasyonun nişte yapacağı tahribatı gerekçe göstererek uygulamaya izin vermemiştir.

1992'de Köşk'ün hayat kısmında KMLM'nin denetiminde taş temizliği yapılmıştır. Temizleme çalışmalarında öncelikle taş yüzeylerindeki kirliliğin nedeni ve türü araştırılmıştır. Laboratuvar çalışmaları sonucunda hava kirliliğinin neden olduğu toz, is ve alçı taşı oluşumu saptanmıştır. Yüzeylerde oluşan bu kirliliğin alınabilmesi için önce kimyasal pasta sürülmüş, daha sonra su ve plastik fırça yardımı ile kirlilik yüzeyden temizlenmiştir. Kalker tabakası ise mekanik yolla bisturi kullanılarak alınmıştır.** 1999'da Üçüncü Avlu'ya bakan cephede dış cephe boyaları raspa ile alınmış, sıva altı dolguları yapılarak silikon esaslı astar ve polyester esaslı yağ bazlı dış cephe boyaları ile boyanmıştır. İç kısımda da yine duvarlar silme hizasına kadar boyanmış stalaktitlerin plastik badanası yapılmıştır.***

2000'de Köşk'ün mekan yapısında değişiklik yapılmadan hazine eşyalarının yeni bir düzenlemeyle sergilenmesi gündeme gelmiştir. Bu düzenleme sırasında ısıtma, havalandırma, yangın, ve hırsızlığa karşı alarm sisteminin tamamen yenilenmesi istenmiştir. Isıtma sistemi olarak radyatörlerin döşeme altına konularak gizlenmesi önerilmiştir. Ayrıca üçüncü seksiyon girişinde bulunan altıgen tuğla örnek gösterilerek (Resim 3.2.4.22) mevcut mermer döşemenin kaldırılması ve yerine altıgen tuğla renginde ve ebadında taş ile döşeme kaplanması yapılması istenmiştir. Köşk'te yapılması istenen bu değişiklikler Kontrol Amiri İnşaat Mühendisi Nihat Eren ve Y. Mimar Nevhiz Koyukan tarafından hazırlanan bir raporda belirtilmiştir. Uygulama için hazırlanan projeler RAM elemanları tarafından incelenmiş ve onaylanmıştır. Yapılmak istenen bu uygulama daha sonra INKK'nın 27/9/2000 gün ve 12284

* INKA, Topkapı Sarayı, Y. Mimar İlban Öz'ün 9/11/1987 tarihli raporu

** KMLA, DÖK.151 Kimya Mühendisi Güven Gökçe'nin 13/3/1992 tarihli Topkapı Sarayı Müzesi Taş Temizliği Çalışmaları Raporu

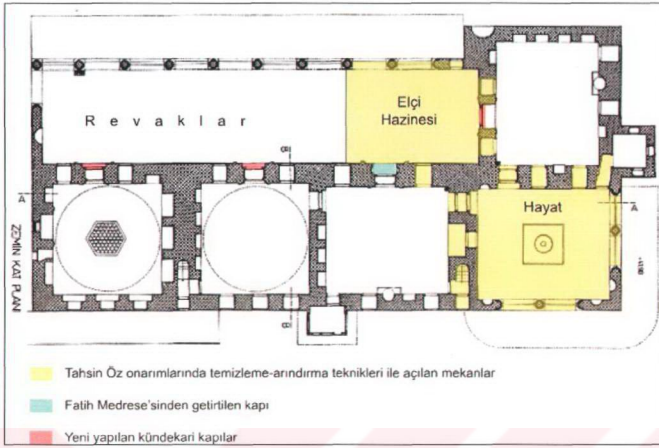
*** RAMA, Topkapı Sarayı III. Avlu Yapılarının 1999 Yılı Onarımı Dosyası, 1999 Yılı Dış Cephe Onarımı İçinin Kapsamında Yapılan İşler, İnşaat Mühendisi Nihat Eren'in 20/10/2000 tarihli Raporu

sayılı kararı (Ek 45) ile değerlendirilmiş; döşeme kaplamasının kaldırılmasından sonra ortaya çıkacak muhtemel döşeme malzemesine ve planına göre yapının korunmasına karar verilmiştir. Uygulamada Köşk'ün iç kısmında tüm döşemedeki mermer kaplama kaldırılmış yerine renk, doku ve ebadıyla klasik tuğla görünümünden çok farklı altıgen biçimli büyük taşlar kullanılmıştır. Yalnız Köşk'ün hayat kısmında Hazine III. sekiyonu girişinde altıgen tuğla örnekleri ve eski taş döşeme örnekleri (Resim 3.2.4.25) aynen muhafaza edilmiştir. Aynı restorasyon çalışmaları içerisinde Köşk'ün ahşap pencere, demir korkuluk ve gergi demirleri, ve Marmara Denizi cephesindeki seyir terasında duvar ve tavanların raspası yapılarak polyester esaslı yağ bazlı boya ile boyanmıştır. Bugün hazine eşyalarının sergilendiği tüm bölümlerinde silme hizasına kadar plastik badana yapılmıştır. Köşk'ün dördüncü odasının giriş kapısı solunda kırık olan küfeki taşı profilli söve kısmen çürütülmüş ve yerine özgün ebadında küfeki taşından profilli söve yapılarak yerine monte edilmiştir. Birinci ve ikinci Odaların kubbeleri ve çatı eteklerindeki bozuk ve eski kurşun kaplanması ile şahnişin eski kurşunları toplanarak yeniden döşenmiştir. Yine şahnişin mermer korkulukları ile mermer konsolları ve duvarların kirlenen bölümleri kimyasal metotlarla temizlenmiştir. Bu onarımlar sırasında döşeme altına yerleştirilen ısıtma sisteminin kazan dairesi ile bağlantısını kurabilmek için Saray'ın deniz cephesindeki kalorifer tesisatı besleme boruları ve galvaniz kaplamalar sökülerek alüminyum folye polpropilen boru ile yenilenmiştir. Klimaflex ile izolasyonu yapılarak alüminyum plaka ile kaplanmış ve kazan dairesi ile bağlantısı yapılmıştır*

Resim 3.2.4.25 Fatih Köşkü avlu cephesinde korunan eski döşemeler (Ü. Karahasan arşivi)

* RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası

Plan 3.2.4.1 Fatih Köşkü Cumhuriyet dönemi restorasyonları

Değerlendirme:

Köşk'ün günümüze kadar devam eden Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında, sağlamlaştırma, temizleme-arındırma, bütünleme, yenileme ve taşıma teknikleri kullanılmıştır. Tahsin Öz zamanında yapının geç dönem kullanımına ait eklerin kaldırılmasıyla, Köşk I. Mahmud dönemi öncesi özelliklerine kavuşturulmuştur. Bu çalışmalara katılan Ekrem Hakkı Ayverdi restorasyonlardaki yaklaşım ile ilgili olarak; bu ekleri ' 1942'de kökünden kazıyıp eski haline iade ettik. Acaba Venedik kararı denilen hezeyana uysaydık da binanın esas kapısını örölü, diğer bir odayı battal, direkleri sarılı mı bıraksaydık; nedersiniz? Bu bize ibret dersi olmalıdır' demektedir (Ayverdi, 1989) Çatı örtüsünün yapımında geleneksel teknikler yerine betonarme yapım tekniğinden yararlanılmıştır. Döşeme kaplamalarında, biri mermer diğeri altıgen tuğla olarak revak döşemesinde görülen iki farklı döneme ait döşeme örneği yerine büyük ebadlı altıgen taşlar kullanılarak özgün döşeme kaplamasından vazgeçilmiştir. Bu uygulamalar malzeme ve yapım tekniği yönünden Köşk'ün yer yer özgünlüğünü kaybettiğini göstermektedir. İlk dönem onarımlarında cümle kapısının Fatih Medresesi'nden getirilişi ve revzen pencerelerin yapımında kendi döneminden bir yapının pencerelerinin örnek alınışı, yapının ilk yapıldığı düşünülen Fatih dönemi özelliklerini canlandırmak isteğinden kaynaklanmaktadır. Uygulanan yeni teknikler ve kullanılan malzemeler yapıya zarar vermeden geri alınabilecek hafif malzeme ve sistemlerden seçilmemiştir. Yine döşenen altıgen büyük taşların altından geçen ısıtma sisteminin, yangına ve soyguna karşı düşünülen tesisatın yerleştirilmesinde zorunlu olarak duvar bünyesinde çürütme yapılmıştır. 1987 yılı onarımlarında iki mekânı birleştirmek

amacı ile ara duvar üzerindeki nişin kaldırılması önerisinin kurul kararı ile reddedilmesi; mekan bütünlüğünün ve yapıya ait bir mimari elemanın korunmasına yönelik bir karardır.

3.2.5 Hazine Kethüdası Dairesi (Kiler-i Hassa Koğuşu)

Mimari Özellikleri:

Bugün Müze'nin müdürlük binası olarak kullanılan bir yapıdır (Resim 3.2.5.1). Fatih döneminde yemek hizmetiyle görevlendirilenlerin kalması için yapılmış olan eski Kiler Koğuşları'nın yerine 1856'da Hazine Kethüdalığı için yapılmıştır. Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında dış cephesi korunarak iç kısmı bodrumla birlikte üç katlı betonarme yapıya çevrilmiştir. Yapının Üçüncü Avlu'ya bakan cephesinde revakları bulunmaktadır. (Altındağ, 1982)

Resim 3.2.5.1 Hazine Kethüdalığı Dairesi (Kiler-i Hassa Koğuşu) (Ü. Karahasan arşivi)

Restorasyonlar:

Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında yenileme tekniğiyle içi planlamasında bazı değişiklikler yapılmıştır. (Resim 3.2.5.4). Dış duvarların ve avlu cephesindeki revakların korunduğu uygulamada yapım tekniği olarak betonarme seçilmiştir (Öz, 1982). GEEAYK'nın 10/8/1956 gün ve 550 sayılı (Ek 4) 16/11/1957 gün ve 630 sayılı kararları (Ek 5) yapının strüktür sisteminin değişmesi doğrultusunda alınan kararlardır. Bu konuda Y. Mimar Macit Kural'ın hazırladığı yazıda; Müze idare binası olarak kullanılan Eski Kiler Koğuşu'nun döşeme, tavan ve lentolarının betonarmeye dönüştürülmesinin teknik bir zorunluluk olduğunu belirtmektedir.* Ayrıca ahşap döşemenin, asmolen betonarme döşemeye dönüştürülmesiyle

* TSA, 732.19, 732.19A, 732B, 732C, 1955-1956, 1957-1958 Yılları Onarımı Dosyası, Kontrol Amiri Y. Mimar Macit Kural'ın 19/7/1958 tarihli yazısı

ilgili fiyat zabıtları bulunmaktadır.* Aynı onarımlarda, yapının pencere biçimlerinde değişiklik yapılmış olmalıdır. Bu dönemde yapılan onarımlara ait bazı belgelerde yapının Sultan Abdüllaziz dönemindeki özelliklerine çevrilmesi düşüncesiyle köşeleri yuvarlak, çift konturpuva yuvalı, salonda kemerli diğer kısımlarda düz başlıklı olarak yapılması istenmiştir.**

Resim 3.2.5.2 Hazine Kethüdalığı Dairesi arka cephe onarım öncesi görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/59-c)

Resim 3.2.5.3 Hazine Kethüdalığı Dairesi arka cephe onarım sonrası görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/59-c)

Resim 3.2.5.4 Hazine Kethüdalığı Dairesi iç görünüş (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.2.5.5 Hazine Kethüdalığı Dairesi Hamam bölümü (Ü. Karahasan arşivi)

1959'da kalorifer tesisatı döşenen yapının,*** 1960'ta iç duvarlarında kapılar açılarak yeni değişikliklere gidilmiştir. Yapının hamam kısmında kagir kubbenin harçları ve tuğlaları

* TSA, 732.19, 732.19A, 732B, 732C, 1955-1956, 1957-1958, 1959 Yılları Onarımı Dosyası, Müteahhit Y. Mühendis Rabi Gürleyig ve Kontrol Amiri Y. Mimar Macit Kural'ın hazırladığı 15/şubat/1958 tarihinde onaylanan fiyat zaptı

** TSA, 732.19, 732.19A, 732.19B, 732.19C, 1955-1956, 1957-1958, 1959 Yılları Onarımı Dosyası, Müteahhit Rabi Gürleyig ve Kontrol Mimar Macit Kural'ın hazırladığı 5/Mart/1958 tarihli fiyat zaptı

*** TSA, 732-112 Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi 1970-1971 Yılları Sari Mukaveleli Restorasyon Keşfi Dosyası, TSMM 'nün müteahhit Mesut Eren'e yazdığı 4/9/1962 gün ve 732-1654 sayılı yazısı

zayıflamış ve derin çatlaklar oluşmuştur.* Rölövesi, statik hesap ve projesi hazırlandıktan sonra kagir tonoz ve kubbenin Harem Dairesi'ndeki hamamda yapıldığı gibi betonarmeye dönüştürülmesinin uygun olacağı düşünülmüştür.** Yapılmak istenen imalata ilişkin keşif hülasesı ve fenni şartname Y.Mühendis Mimar Yılmaz Ergüvenç tarafından hazırlanmıştır.*** (Resim 3.2.5.5) 1962'de daha önceki onarımlarda kusurlu ve noksan olan işler tamamlanmıştır.

1989-1990 yılları restorasyonlarında Kilerci Koğuşu'nun kapı ve pencere sövelerinin temizlenmesi sağlanmıştır.****

1997'den sonra yapılan onarımlarda revak döşemesindeki motifli podima çakılı kaplamanın bozuk olan kısımları sökülerek özgün motifinde yeniden yapılmıştır. Yapının örtü sistemindeki kurşunlar toplanarak izabe edilmiş ve yeniden döşenmiştir. Sağ yan, sol yan ve arka cephe sivaları raspa yapılarak kaldırılmış ve tekrar horasan harçla sıvanmıştır. Revak duvar ve kubbeleri ile geçiş galerisinin tonoz ve duvarlarındaki kabaran badanalar raspa edilerek kaldırılmış yağ bazlı polyester esaslı boya ile boyanmıştır. Bodrum, zemin ve birinci kattaki tüm büro mekanlarının tavanları kireç ve duvarları plastik boya ile boyanmıştır. Çürümüş olan üst kat cephe pencereleri sökülerek sert ağaçtan ısı camlı olarak yeniden yapılmıştır. Müdür holü, sekreter ve müdür odası olarak kullanılan mekanların duvarları mat yağlı boya ile boyanmıştır. Parke kaplı döşemeler sistire edilerek cilalanmıştır. Müdür odasında bazı yerleri çürüten döşeme sökülüş ve hol kısmındaki desene uygun bir şekilde 8mm MDF üzerine onaltı parçalı panolar halinde birinci sınıf meşe parke ile kaplanarak sistire yapılmıştır. Bu konuda hazırlanan onarım raporunda hol kısmında örnek alınan parkelerin orijinal olduğundan söz edilmektedir.***** Ancak bu kısmında döşemesi daha önceki onarımlarda betonarmeye çevrilmiştir. Dolayısıyla bu kaplamanın özgünlüğü tartışmalı gözükmektedir. Yine raporda değiştirilen pencerelerin orijinaline uygun olduğu belirtilmektedir. Bu pencerelerinde ilk dönem onarımlarında yapıldığına ait belgeler mevcuttur.

Değerlendirme:

* TSA, 732.53 Nolu Dosya, Müteahhit Abdülkadir Karaörs'ün 15/1/1960 tarihli TSMM'ye hitaben yazdığı yazı

** TSA, 732.53 Nolu Dosya, Rölöve Bürosu Şefi Y.Mimar Adil Denktaş'ın 10/2/1960 gün ve 732.62 sayılı TSMM'ye hitaben yazdığı yazı

*** TSA, 732.53 Nolu Dosya. Topkapı Sarayı Müzesi İdare Binası Onarımı Keşif Hülase Cetveli, Topkapı Sarayı Müzesi İdare Binası 1959 Yılı Onarımı Fenni Şartname

**** Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık-5

***** RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası

Hazine Kethüdalığı Dairesi'nde yapılan restorasyonlarda, yapının revaklı bir yapı olma özelliği korunurken, iç mekan düzeni tamamen değişmiştir. Eskiden Enderun'da görevliler için koğuş binası olarak yapılan bu yapının iç kısmı Cumhuriyet dönemi onarımlarında yenileme tekniği kullanılarak Müze Müdüriyet binası olarak düzenlenmiştir. Bu düzenleme sırasında, dış kısımdaki taşıyıcı kagir duvarlar, revak kubbeleri ve taşıyıcı sütunları korunmuştur. Yapım sistemi olarak betonarme sistem seçilmiştir. Geri alınabilirliği mümkün olmayan restorasyonlar yapılmıştır. Yapı, mekan düzeni, malzeme ve yapım tekniği yönünden büyük ölçekte müdahale görerek özgünlüğünü kaybetmiştir. Dış cephede revaklarda ise temizleme onarımları yapılmıştır.

3.2.6 Hazine Koğuşu

Mimari Özellikleri:

Üçüncü Avlu'da Hazine Kethüdalığı Dairesi (Müdürlük Binası) yanında yer alan bir yapıdır. İlk olarak Fatih zamanında kurulduğu bilinmektedir. Binanın kapısının üstünde 1275(1858) tarihinde geçirdiği onarım ile ilgili bir kitabe bulunmaktadır. Günümüze kadar geçirdiği yenileme onarımlarıyla iç mekan düzeni ve strüktür sistemi iki defa değişmiştir. Dış duvarları kagir iç kısmı tamamen ahşaptır. Ahşap bir ara katı bulunmaktadır.

Restorasyonlar:

Yapının Cumhuriyet dönemi restorasyonlarıyla ilgili ilk yazılı bilgiler 1969'da başlamaktadır. Bunlar koruma onarımı kapsamında yapılan kagir kubbe, tonoz ve kurşun onarımları ile ilgilidir. Bu çalışmaların yapılması için GEEAYK 14/11/1969 gün ve 5625 sayılı kararı (Ek 19) almıştır.

Resim 3.2.6.1 Hazine Koğuşu (Ü. Karahasan arşivi)

1976'da ise yapı padişah portreleri ve resim koleksiyonu sergi salonu olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu onarım yapının iç mekan düzeninde değişiklikleri de kapsayan bir yenileme onarımıdır. Yapının onarım öncesi fotoğraf ve rölövelerinin olmayışı karşılaştırma yapma olanağını kaldırmaktadır. Ancak Müze'nin arşivde 1/50 ölçekli demir kalıp planlarının bulunması taşıyıcı sistemin bütünüyle betonarmeye dönüştüğünü göstermektedir.* Daha sonra önemli koleksiyonlarının sergilendiği bu yapıya dışarıdan gelen gün ışığını kesmek amacı ile tüm pencerelerin iç yüzeyleri biriket duvar örülerek kapatılmıştır. Pencere doğramaları ile duvar arasındaki boşluğun temizlenebilmesi için pencereler ve doğramalar dışarıdan açılabilir şekilde düzenlenmiştir. İçeride yapılan betonarme strüktürlü ara kat ile mimari mekan anlayışı ve strüktür sistemi tamamen değişmiştir.

2000'de Hazine-i Hümayun Hademeleri Koğuşu'nda yapılmak istenen yeni bir sergi düzenlemesinde, yapının restorasyonu farklı bir anlayışla ele alınmıştır. Öncelikle Koğuş'un daha önce var olduğu tahmin edilen ahşap ara katının ve özgün döşeme kotunun izlerini bulabilmek amacıyla betonarme asma katın kaldırılması düşünülmüştür. Yapılmak istenen bu restorasyonla ilgili olarak INKK 8/3/2000 gün ve 11685 sayılı kararı (Ek 43) almıştır. Bu kararla betonarme asma katın ana binaya zarar vermeyecek şekilde kaldırılması, restitüsyon ve restorasyon projelerinin hazırlanması istenmiştir. Betonarme kat RAM elemanlarının denetiminde kaldırılmıştır. Bu çalışma sırasında bu katın duvar içinde oturan kirişlerinin pencere kemer tuğlalarını kırdığı, pencere içlerine örülen duvarlarında yapının duvarları ile bağlantısının sağlanabilmesi için belli aralıklarla özgün duvar üzerinde dişler oluşturduğu saptanmıştır. Zemin katta yapılan araştırmada özgün döşeme kotu ortaya çıkartılmış ve betonarme sistem için yapılan temellerin özgün döşemeye zarar verdiği saptanmıştır. Yine özgün döşeme üzerinde vaktiyle bulunduğu düşünülen ahşap ara katı taşıyan ahşap direklerin oturduğu setler ortaya çıkartılmıştır. Restorasyon projesi koğuşların günümüze kadar ulaşan kendi duvarlarını, özgün döşeme ve beşik tonuz örtü sistemini koruyarak ancak betonarme strüktür ile ilave yapılan duvarları yaptığı tahribatların onarımlarını da kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Kaldırılan betonarme ara kat yerine yapılması düşünülen ahşap strüktürlü ara kat, özgün döşem üzerindeki izlerden ve Zülüflü Baltacılar Koğuşu'ndaki ahşap ara katın ölçülerinden yararlanılması önerilmiştir. Yapının Enderun Avlusu cephesindeki pencere doğraması ve korkuluklarının özgün olmadığı ve araştırmalarda da belgeler bulunamadığı görülmektedir. Mevcut pencere sövelerinde lokma demir parmaklıklarında görülen kenet izlerinin bulunmaması nedeni ile özellikle lokma demir korkuluk yapılmasında vazgeçilmiş,

* TSA, Dosya No Yok, 2/5/1973 tarihinde onaylanmış olan projelerde Mühendis Güner Arsay, Müteahhit Seyfettin Saruhan'ın imzaları bulunmaktadır.

bunu yerine Has Odalılar Koğuşları'ndaki örneklerden yararlanılarak demir kafes parmaklık önerisi geliştirilmiştir. Yapının kendi dönemindeki doğrama ile ilgili bilgiye ulaşılabilmesi ve sergileme işlevinin gereklilikleri düşünülerek; mor ötesi ışınları kesen ve yaz ayları boyunca içerideki ısıyı 20 derecede sabit tutan lamine camlarla birlikte sade doğrama detayları uygulanmıştır.* Mimar Ayşe Orbay tarafından hazırlanan rölöve ve restorasyon projeleri INKK'nın 3/5/2000 gün ve 11784 sayılı kararı (Ek 44) ile onaylanmıştır. Aynı kararlar zemin döşeme planının Kurul'a getirilmesi istenmiştir.

Resim 3.2.6.2 Hazine Koğuşu'nun 2000'de yapılan yenileme restorasyonundan sonra görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Değerlendirme:

Hazine Koğuşu'nda farklı tarihlerde yapılan iki yenileme onarımından ilkinde; yapının dış duvarları ve revakları korunarak, iç kısmı mekan düzeni ve strüktür sisteminin seçimi yönünden tamamen değiştirilmiştir. İkinci yenileme onarımında ise yapının özgün plan şeması ve strüktür sistemi yapı üzerinde yapılan araştırmalar ve aynı dönem koğuşların özelliklerinden yararlanılarak yeniden değerlendirilmiş ve bir restütüsyon çalışmasına dayalı bir restorasyona gidilmiştir. Uygulamada kullanılan teknikler geleneksel yapım teknikleridir.

* INKA, Hazine Hademeleri (Minyatür Seksiyonu) Koğuşu ile (Yazı Seksiyonu) Koğuşu, Padişah Portreleri Sergi Düz. Sponsor TC. İş Bankası Mimar Ayşe Orbay Dosyası, İnşaat Mühendisi Nihat Eren, Y. Mimar Yasemin Aybay, Y. Mimar Nevhiz Koyukan'ın 17/4/2000 tarihli raporu

Ancak restorasyonda; yapının koğuş olarak kullanıldığı dönemin mekan özelliklerinin tam belgelenememesi nedeni ile mekan düzeni yönünden özgünlüğünden söz edilemez. Malzeme ise ahşap olmasına rağmen artık yeni bir malzemedir. Yapının dış duvarları ve İkinci Avlu'ya bakan revakları ise Enderun Avlusu yangınından sonra inşa edildiği şekilde korunmuştur.

3.2.7 Hırka-i Saadet Dairesi (Has Oda), Destimal Odası ve Has Odalılar Koğuşları, Mimari Özellikler:

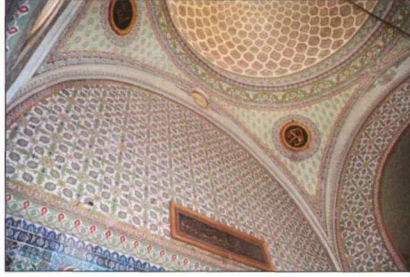
Hırka-i Saadet Dairesi Üçüncü Avlu'nun kuzeyinde yer alır. İlk olarak Fatih zamanında köşk olarak yapılmıştır (Öz., 1953) 23x23 m. lik kare bir plan içerisinde dört odadan meydana gelmektedir. Odaların üstü kubbeyle örtülüdür. Duvar kalınlıkları iç duvarlarda 1.70 m., dış duvarlarda 3.5 m.'yi bulmaktadır. Köşk'ün altında ise duvar kalınlığı 4.5 m.'yi bulan bir bodrum kat bulunmaktadır. Bodrum katta örtü sistemi olarak tonoz seçilmiştir. bazı kaynaklarda bir dönem bodrum kattaki mekanların Has Odalılar tarafından kullanıldığı belirtilmektedir. Yapının hem Havuzlu Taşlık cephesi hem de Üçüncü Avlu'ya bakan cephesi revaklarla çevrilidir. Haliç'e bakan iki cephesindeki revaklar onüç kubbelidir. Bu kısımdaki revaklar XVIII. ve XIX. yüzyılda yapılan onarımlarda bir sıra sütun daha ilave edilerek genişletilmiştir (Eldem ve Akozan 1982). Köşk'ün Üçüncü Avlu cephesindeki revakları da aynı dönemde genişletilmiş ve burada eski revakların bir kısmı yapının içinde kalacak şekilde dikdörtgen planlı büyük bir koğuş yapılmış ve üstü tonozla örtülmüştür. Daha sonra içi ahşap bölmelerle ayrılarak bu kısım Has Odalılar Koğuşu olarak kullanılmıştır (Altındağ, 1982), Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi'nden sonra getirilen Kutsal Emanetler Has Oda'da korunmuş ve Has Oda görevlileri bunların bakımında ve korunmasında sorumlu tutulmuştur (Koçu, 2004).

Restorasyonlar:

Hırka-i Saadet Dairesi'nde bilinen ilk onarımlar XX. yüzyıl başında Sultan Reşad döneminde yapılmıştır. Bu onarımlardan en çok tartışılanı; Yapının, duvarları XVI. ve XVIII. yüzyıl çinileri ile süslü mekanlarının düz beyaz sıvalı kubbelerinde yapılan çini taklidi kalem işleridir. Yapılan bu süslemeler Tahsin Öz tarafından oldukça mübalağlı olarak yorumlanırken (Öz, 1953), MAED'in 1915 tarihli raporunda (Ek 2) yapının mimari ve estetik özelliklerini yok ettiği görüşüyle eleştirilmiştir* (Resim 3.2.7.1). Yine Hırka-i Saadet Dairesi giriş kapısının iki yanındaki fenerlerin kubbeden sarkıtılması gerekirken, duvardaki çinilerin kırılarak alçıyla buraya yerleştirilmesine aynı raporda karşı çıkılmıştır** (Resim 3.2.7.2).

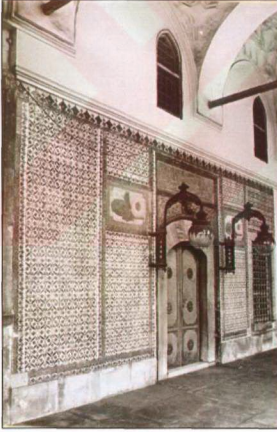
* MAED'in 10/Ekim /1915 tarihli raporu, 11. madde

** MAED'in 10/Ekim /1915 tarihli raporu, 10. madde

Resim 3.2.7.1 Hırka-i Saadet Dairesi'nde kubbelere yapılan çini taklidi kalem işleri (Ü. Karahasan arşivi)

Raporda anlatılan ve yapının mimarisini etkileyen diğer bir değişiklik te, koğuş ve dairelerin bulunduğu kısımlarda duvarların üzerindeki eski bezemelerin kaldırılarak yerine taş taklidi çimento sıva yapılmasıdır.* (Resim 3.2.7.3) Yine Sultan Reşad döneminde Hırka-i Saadet'in Havuzlu Taşlık cephesinde pencere üstlerine birtakım çini panolarla birlikte bazı yazı levhaları konulmuştur (Öz, 1953).

Resim 3.2.7.2 Hırka-i Saadet giriş kapısı ve yanındaki fenerler (TDMA. TSA. No: 55/41)

Resim 3.2.7.3 Hırka-i Saadet Dairesi'nin Üçüncü Avlu'dan görünüşü (TDMA. TSA. No: 55/35)

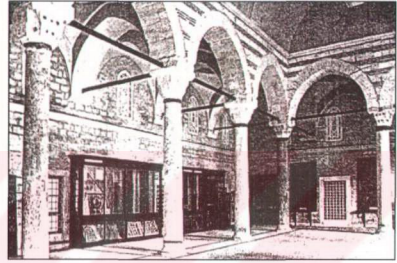
Hırka-i Saadet Dairesi'nde Cumhuriyet dönemi restorasyonları Saray'ın müze işlevini alışıyla birlikte Has Odahılar Koğuşları'nda başlamıştır. Üçüncü Avlu revaklarının bir kısmını içine alarak yapılan koğuşlardaki bazı ekler belli bir dönemde yapının kullanım şeklini yansıtan

* MAED'nin 10/Ekim 1915 tarihli raporu, 9. madde, arşivlerde yapılan çalışmalarda kaldırılan bezemeleriyle ilgili belgeler bulunamamıştır.

ekler olmalarına rağmen yapının bütünlüğünü bozan nitelikte ekler olarak değerlendirilmiştir.* Yapıyı korunmaya değer ekleri ile birlikte bir bütün olarak korunması amacıyla yapılan restorasyonlarda; önce koğuşun içinde yapılan ahşap bölmeler kaldırılarak yapının taşıyıcı sistemini oluşturan mermer ve yeşil mozaik sütunlar, kemerler, kemerlerin taşıdığı kubbe ve tonoz örtü sistemi ortaya çıkartılmıştır (Öz, 1953). Böylece koğuşların; farklı dönemlere ait olan ancak belli bir devrin mimari ve estetik özelliklerini yansıtan ekleri korunmuş, mimari bütünlüğüne zarar verdiği düşünülen ekler kaldırılmıştır (Resim 3.2.7.4; Resim 3.2.7.5).

Resim 3.2.7.4 Hırka-i Saadet Dairesi Has Odalılar koğuşunun Tahsin Öz restorasyonlarından önceki görünüşü (Öz, 1949)

Resim 3.2.7.5 Hırka-i Saadet Dairesi Has Odalılar koğuşunun Tahsin Öz zamanında yapılan restorasyonlardan sonra görünüşü (Öz, 1949)

Aynı dönemde Hırka-i Saadet Dairesi'nin çatı, pencere ve duvarlarında olmak üzere yoğun bir şekilde koruma onarımları yapılmıştır. Enderun Avlusu'na bakan revaklardaki demir kanatlı giriş kapısı son devirde yapılmıştır (Resim 3.2.7.6). Fatih Köşkü revaklarına açılan ve Tahsin Öz restorasyonlarında kaldırılan kapıların (Resim 3.2.4.19, Resim 3.2.4.20) benzeri olan ve bugün bir örneğini Dolap Ocağı girişinde gördüğümüz (Resim 3.2.4.21) bu kapı, günümüze kadar onarımı yapılarak korunmuştur. Bağdat Köşkü'ne bakan revakların duvarlarında pencere üstlerinde bulunan yazılar Sultan Reşad döneminde konulmuştur. Aynı dönemde Hırka-i Saadet Odası'nın II. Mahmud zamanında yapılan rokoko tarzı bezemeli kapısı Saray'ın deposuna kaldırılmış, yerine Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki Sedefkar Hocası Vasıf tarafından yapılmış sedef kakma bir kapı konulmuştur (Öz, 1953; Yücel, 1982) (Resim 3.2.7.7). Bu yapılan değişiklik yapının son dönem süslemelerinin beğenilmemesinden ve belli bir dönemin daha değerli sayılmasından kaynaklanan bir tavır olarak Stilistik Rekompozisyon yaklaşımı ile uyumludur. Yapılan mimari eleman, tamamen sanatçının klasik dönem

* Düzenlenen bu yeni şekliyle Hırka-i Saadet Hademeleri'ne tahsis edilmiştir. Örülen bu duvarlar ve ahşap bölmeler Öz restorasyonlarında kaldırılmış, Türk Kumaş ve Kadife Dairesi olarak düzenlenmiştir (Öz, 1953).

özelliklerini araştırarak yaptığı kendi ürünüdür. II. Mahmud dönemine ait rokoko tarzı desenli kapı ise taşınabilir eski eser olarak Müze deposuna kaldırılmıştır.*

1953-1954 yıllarında da yapıda sağlamlaştırma onarımları yapıldığını ve bu onarımlarda restorasyonu yapılmayan kısımlar için 1957'de yeni keşif hazırlandığına ilişkin belgeler bulunmaktadır. Her iki dönemde de Y. Mimar Selma Emler kontrol olarak görev yapmıştır. Bu onarımlar sırasında revak sütunları arasında geç dönemde yapılan koruma amaçlı küçük taksimatlı ahşap camekanların sökülmesi ve bunların yerine görünüşü daha iyi olacağı düşünülen büyük ebatlı kristal camla madeni konstrüksiyon bir sistemle yapının dış tesirlerden korunması düşünülmüştür.** Burada kaldırılarak yerine daha büyük ebadlı cam bölmelerin yapılması düşünülen kısım, Hırka-i Saadet Dairesi'nin Havuzlu Taşlık cephesindeki geç dönemde kapatılan revakları olmalıdır. Bu revakları kapatan eklerin kaldırıldığı ve yerine yenisinin yapılmadığı Havuzlu Taşlığın onarım öncesi arşiv fotoğraflarından anlaşılmaktadır (Resim 3.3.1.1; Resim 3.3.1.2; Resim 3.3.1.3).

Resim 3.2.7.6 Hırka- i Saadet Dairesi'nin giriş kapısı Fatih Köşkü'nün Tahsin Öz restorasyonlarında kaldırılan revak kapılarının aynısıdır. Yine bu kapının benzeri bugün Mutfaklar avlusundan Dolap Ocağı'na geçişte bulunmaktadır. (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.2.7.7 Hırka-i Saadet Dairesi'nin Has Odası'na Şadırvanlı Sofâ'dan giriş kapısı; II. Mahmud tarafından yaptırılan rokoko üslubundaki kapının yerine Tahsin Öz onarımlarında konulmuştur (Ü. Karahasan arşivi)

* Müze'de yapılan araştırmalarda; kaynaklarda II. Mahmud dönemine ait olduğu belirtilen ve restorasyonlarda müze deposuna kaldırılan Has Oda'nın belli bir dönemdeki kullanımına ait kapı bulunamamıştır.

** TSA, 700 Bina Onarımı 732-45 732-54 D Dosyası, Y. Mimar Selma Emler'in 10/10/1957 tarihli TSMM'ne yazısı

Yine 1957'de daha önce bitirilemeyen kısımların çatı ve kurşun onarımlarının yapılması istenmiştir. Hazırlanan fenni şartnamede çatı ahşap konstrüksiyonunda sağlamlaştırma yapılmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Burada yöntem olarak çürümüş ve bozulmuş aksamın, kontrolün gösterdiği yere kadar ve sağlam kısımlara zarar verilmeden sökülmesi ve çam kerestesi ile uygun parçaların hazırlanarak gerekirse bulon civata ve lama demiri kullanılarak sağlamlaştırma onarımı yapılması istenmiştir. Aynı tekniğin saçak altındaki kirişlemelerin ahşap takviye işlerinde ve kaplama tahtaları üzerindeki tezyinatlı ahşap oymaların onarımında uygulanması istenmiştir. Çatılarda çinko yağmur olukları boruları,saç onarımları kurşun derzi onarımları, ahşap ve demir üzerine yağlı boya ile koruma onarımı profil demir imalatı cam takılması çürüten taşların yerine yonu taş imalatı ve 350 doz çimento harçla yerine yerleştirilmesi ahşap pencere imali 10-15, 15-20 cm genişlikte ahşap profil imalatı ve gereken yerlerde hafriyat yapılması istenmiştir.* Yapılan fenni şartnameden sonra hakediş raporlarına ulaşılamaması onarımların hangi tarihler arasında ve nelerde yapıldığına dair bilgiyi eksik bırakmaktadır. 1961-1962 yıllarında Hırka-i Saadet Dairesi'nin çatısında kurşun onarımı yapıldığına dair bilgiler bulunmaktadır.** 1962'de yapılan onarımlar hakkında hazırlanan fiyat tutanağından Hırka-i Saadet Dairesi'nin giriş kısmında bulunan fiskiyenin kırık somaki çörtenlerinin değiştirildiğini ve fiskiyenin kaide ve mermer havuzunun kimyasal madde kullanılmadan temizlendiği anlaşılmaktadır.*** Yine aynı yıl onarımları içerisinde Hırka-i Saadet Dairesi'nin Destimal Odası'nın kubbesinde ve giriş kapısı üzerindeki kemerli pencereler tamamen çürük olduğu için sert ağaçtan yeniden yapılmıştır. Destimal Odası'nda üst sıra pencereler yine çıralı çam kerestesinden kemerli olarak yapılmıştır. Bu bilgilere de 1962 yılı onarım işlerine ait yeni fiyat tutanaklarından ulaşılmıştır.**** Aynı yıllarda Destimal Odası bacası'nda onarım yapılmıştır (Resim 3.2.7.8; Resim 3.2.7.9). 1969'da Hırka-i Saadet Dairesi'nin iki kubbe feneri onarılmıştır. Ayrıca bu kısımlarda 25 levhalık kurşun onarımı yapıldığına dairde bilgiler bulunmaktadır.*****

21-22/Ocak/1969 tarihinde büyük bir fırtına nedeni ile Hırka-i Saadet Dairesi'nin giriş kapısının iki tarafında bulunan iki adet cam fanus düşerek kırılmıştır. Bu cam fanusların

* TSA, 700 Bina Onarımı 732-45, 732.54 D Dosyası, Y. Mimar Selma Emler tarafından hazırlanan 9/9/1957 tarihli Topkapı Sarayı Müzesi Hırka-ı Saadet Dairesi 1957 Yılı Onarım İşlerine Ait Fenni Şartname

** TSA, Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Y.Mimar Selma Emler'in Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'ne 7/4/1962 tarihli yazısı

*** TSA, Harem Dairesi 1963 Yılı Sari Onarım İşleri İhale Dosyası, Müze Müdürü Hayrullah Örs, Müteahhit Abdülkadir Karaörs, tarafından hazırlanan ve Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler Ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından onaylı fiyat tutanakları

**** TSA, Topkapı Sarayı Müzesi 1963 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası

***** TSA, 732 Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sari Mukaveleli Onarımı II. Dosyası, Y. Mimar İlhan Öz'ün 15/5/1969 tarihli 666 sayılı ile kayıtlı yazısı

Sultan Reşad döneminde Saray'a havagazı getirildiği sırada havagazı şirketince takıldığı ve eski eser olarak kayıtlara geçmesinin bir hata olduğu Müze Müdürü Hayrullah Örs tarafından belirtilmiştir.* Yine aynı fırtınada Taht Odası bacası onarımı için kurulan iskele Hırka-i Saadet Dairesi'nin girişindeki, şadırvanın üstündeki aydınlık fenerinin camlarını kırmış ve avizenin tahrip olmasına neden olmuştur.**

Resim 3.2.7.8 Destimal Odası bacası onarım öncesi (TSDA 55/49-A)

Resim 3.2.7.9 Destimal Odası Bacası onarım sonrası (TSDA 55/49-A)

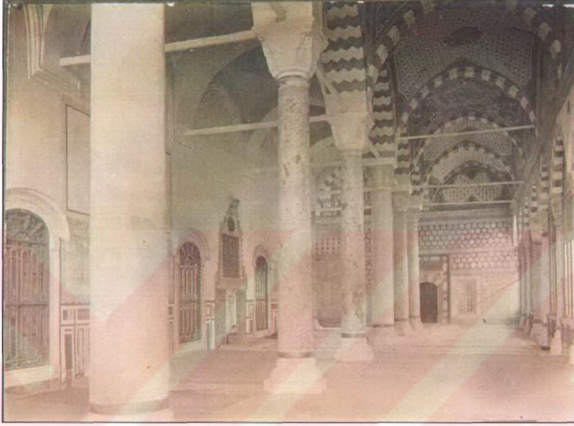
1970-1971 yılında; Hırka-i Saadet Dairesi'nin Havuzlu Taşlık cephesindeki revakların kubbe ve kemerleri ile Harem Dairesi'ni Hırka-i Saadet Dairesi'ne bağlayan revakların kubbe ve kemerlerinde bulunan son devir bezeme örneklerinde temizleme onarımı yapılması gündeme gelmiştir (Resim 3.2.7.10; Resim 3.2.7.11). Yapılmak istenen bu temizleme onarımıyla ilgili olarak; GEEAYK'nın 14/11/1970 gün ve 5625 sayılı kararı almış (Ek 19) ve revak kubbelerinde pul pul dökülen son devir tezyinatlarının raspa edilmesi ve eski tezyinat aranması bulunmadığı takdirde düz renk badana yapılması istenmiştir. Onarım sonrası fotoğraflarda Harem Dairesi'nin çıkışında bulunan revaklarda kemer ve kubbelerdeki kalem işlerinin tamamen kaldırıldığı ancak kubbe ve kemerlerin kalem işi ile çizilerek belirlendiği görülmektedir (Resim 3.2.7.12; Resim 3.2.7.13). Bugün ise hem Havuzlu Taşlık cephesindeki revaklarda hem de Harem Dairesi'ni Hırka-i Saadet Dairesi'ne bağlayan revaklarda bu bezemeler tamamen kaldırılmış kubbe ve kemerler benzer şekilde belirginleştirilmiş durumdadır (Resim 3.2.7.14; Resim 3.2.7.18).

Hırka-i Saadet Dairesi'nde Havuzlu Taşlık cephesindeki kemerlerin iç yüzeyinde bulunan kalem işi süslemelerle (Resim 3.2.7.15; Resim 3.2.7.16; Resim 3.2.7.17) ilgili herhangi bir

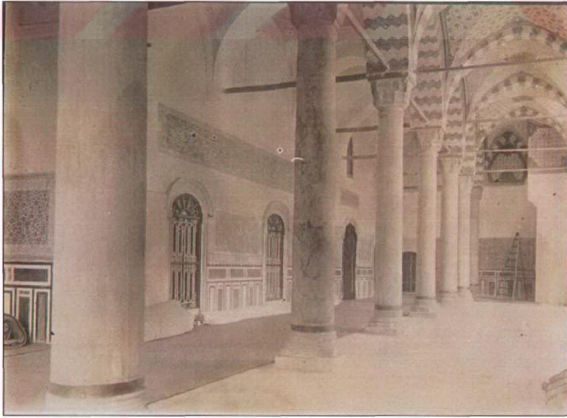
* TSA, Topkapı Sarayı Müzesi 70-20 Nolu Dosya, Müze Müdürü Hayrullah Örs'ün 6/3/1969 gün ve 70.20-347 sayılı Eski Eserler Ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne yazısı

** TSA, 70.20 Nolu Dosya, Y.Mimar İlban Öz'ün Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'ne 31/1/1969 gün ve 132 sayılı yazısı

bilgiye rastlanılmamıştır. Ancak bu kalem işleri diğer bölümdeki kalem işlerinden oldukça farklı bir karakterdedir. Aynı bölümde geç dönem kalem işleri örnek bırakılmadan kaldırılırken bunların bırakılması korunmaya değer bulunmasıyla ilgili olmalıdır. Ancak önemsenen bu bezemeler referans alınarak diğer kemer alınlarında benzer tamamlamalara gidilmemiştir.

Resim 3.2.7.10 Hırka-i Saadet Dairesi'nin Sofa-i Hümayun Taşlığı revakları; kubbe ve kemerlerde bulunan ve cumhuriyet dönemi restorasyonlarında kaldırılan geç dönem bezeme örnekleri görülmektedir. Tam karşıda bulunan cephesi çini kaplı kısım ise Sünnet Odası'dır. Revak duvarında görülen çeşmenin üst kısmındaki barok kalem işi süslemeler henüz yapılamamıştır (TSDA. TSM. No: 55/40)

Resim 3.2.7.11 Hırka-i Saadet Dairesi'nin Sofa-i Hümayun Taşlığı revakları; Demir Kapı'ya doğru görünüşü; Revakların kubbe ve kemerlerinde Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında kaldırılan geç dönem bezeme örnekleri görülmektedir (TSDA. TSM. No: 55/40).

Resim 3.2.7.12 Harem Dairesi'ni Hırka-i Saadet Dairesine bağlayan revakların onarım sonrası görünüşü (TSDA. TSM. No:55/80, Topkapı Sarayı 1970-1971 yılları onarımı)

Resim 3.2.7.13 Harem Dairesi'ni Hırka-i Saadet Dairesine bağlayan revakların onarım sonrası görünüşü (TSDA. TSM. No:55/80, Topkapı Sarayı 1970-1971 yılları onarımı)

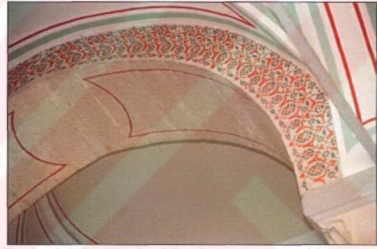
Resim 3.2.7.14 Hırka-i Saadet Dairesi'nin Sofa-i Hümayun Taşlığı cephesi onarım öncesi görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/80)

Resim 3.2.7.15 Hırka-i Saadet Dairesi Havuzlu Taşlık cephesinde taşlığa bakan kemerlerin iç yüzeylerinde bulunarak korunan XVIII. yüzyıl süsleme örnekleri (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.2.7.16 Hırka-i Saadet Dairesi revakları (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.2.7.17 Hırka-i Saadet Dairesi revakları (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.2.7.18 Hırka-i Saadet Dairesi revakları (Ü. Karahasan arşivi)

1981’de yine Y. Mimar İlban Öz tarafından hazırlanan onarım raporunda; yapının iç kubbe ve duvar sıvalarının üzerindeki kalem işi süslemelerinin bakımsızlık nedeniyle çok harap durumda olduğu belirtilmiş ve onarımının yapılması gündeme getirilmiştir. Bu siva üzerine yapılan desenler XIX. yüzyıla aittir.*

1984’te yapının yer yer gözüken tuğla döşeme kaplamasının mermer olarak değiştirilmesi düşünülmüştür. Y. Mimar İlban Öz kapı eşikleri ve kapılara yakın yerlerde bazı mermer döşeme parçalarını örnek göstererek ve Hırka-i Saadet’in önemini vurgulayarak yapının döşemesinin mermer kaplama olabileceğini, bugün görülen tuğla döşemenin ise 1900 yılındaki onarımlar sırasında yapıldığını düşündüğünü belirtmektedir. Ancak bu mermer döşemenin tam şeklinin çıkarılması uzun bir zaman gerektireceği görüşüyle; geçici olarak altıgen tuğla döşeme yapılması, büyük bir restorasyonda bu döşemenin mermerle kaplanması istenmiştir.** Bu görüş İBK’ca da değerlendirilmiş ve 9/3/1984 gün ve 282 sayılı kararıyla (Ek 27) bilgi ve belgeler eksik olduğunda karar alınamayacağına bu konu ile ilgili çalışma yapılmasına karar verilmiştir. Bundan sonra bu konuda yeni bir çalışma yapılmamıştır.

Hırka-i Saadet Dairesi’nde Destimal Odası diye adlandırılan bölümünde 1995’te çini onarımı ile ilgili bir ön çalışma başlatılmıştır. Bu mekanın duvarları XVII. XVIII. ve XIX. yüzyıl çinileri ile kaplı olduğu saptanmıştır. KMLM elemanlarınca yürütülen çalışmada; çinilerde nem ve çimentonun neden olduğu yoğun bir tuzlanma, bunun sonucunda da çinilerde yapısal bozulmalar meydana geldiği görülmüştür. Ayrıca aşırı nem harçların bağlayıcılık özelliklerini zayıflatmış çinilerin duvardan ayrılmasına neden olmuştur. Bazı çiniler harçlardaki zayıflamalar nedeniyle düşmüştür. Ön çalışma olarak tüm duvar yüzeylerindeki sorunlar fotoğraflarla belgelenmiş ve ilk etapta ahşaptan destek yapılarak çinilerin düşmesi önlenmiştir.***

Hırka-i Saadet Dairesi’nde 1997’de koruma onarımı ve tezyinat onarımı yapılmıştır. Bezeme onarımlarında önemli bir çalışma yapının Şadırvanlı Sofa kısmındaki kitabelerde ve Arzhane bölümünün kubbelerinde yapıldığını altın varak teslim tutanaklarından anlıyoruz. Bu onarımlar Pekerler İnş. Tic. Ltd. Şti. tarafından yapılmıştır.****

* RAMA, Ana Dosya, Harem Yapıları Ana Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi Mukaddes Emanetler Ve Sofa Köşkü, 1981 Yılı Onarımı Raporu

** İNKA, Topkapı Sarayı Müzesi Dosyası, Y. Mimar İlban Öz’ün 6/2/1984 tarihli Müze Müdürlüğü’ne yazısı

*** KMLA, DÖK. 222, çini restoratörü Şenay Yılmaz’ın 30/Ekim/1995 tarihli raporu

**** RAMA, Ana Dosya, Dosya No: 4, İstanbul Topkapı Sarayı Harem Yapıları 1996 Yılı On. Teş. Tan. İş. Dosyası, 23/1/1997, 3/1/1997 tarihli altın varak teslim tutanakları

Şadırvanlı Sofa girişinde sol duvarda bulunan çinilerin restorasyon ve konservasyonu, Arzhane bölümünde kubbe ve duvarlardaki tezyinat onarımı, altın varak kaplamaları yapılmıştır. Yine bu bölümünde zaman içinde çürüyen tepe pencereleri ile Destimal Odası'nın ahşap doğrama pencereleri yeniden yapılarak üzerine pinoteks ve vernik sürülmüştür. Has Oda'nın kubbe ve duvarlarındaki tezyinat onarımları ve altın varak kaplamaları yapılmıştır. Has Oda'ya nem giderme cihazı konulmuş projektör ile indirekt aydınlatma sağlanmıştır. Has Oda arkasındaki revakların kubbe ve duvarlarındaki kalem işi süslemelerin rötuşu, zemin boya ve badanası ile gergi demirlerinin yağlı boyası yapılmıştır.* Restoratör Şenay Onuk tarafından hazırlanan raporda Kutsal Emanetler Seksiyonunun dış kapı cephesinde ve Şadırvanlı Sofa'nın giriş cephesi sol duvarında da duvar çinilerinin restorasyon ve konservasyonun 1997'de yapıldığından bahsetmektedir.** Hırka-i Saadet Dairesi'nin Has Oda bölümü çinilerinin koruma onarımlarına ise 1998'in Eylül ayında başlanmış ve 2000'in nisan ayında tamamlanmıştır. Has Oda duvarlarında bulunan çinilerin karo bazında bozulmaları belirlenerek hasar rölöveleri hazırlanmıştır. Dört duvar için ayrı ayrı hazırlanan 1/10 ölçekli hasar rölövelerinde; sırda bozulmalar, yüzeyden kopmalar, kırık ve çatlaklar, eksik çini parçaları, çiviler, çimento ve harçlar lejantlarla belirtilmiştir. Aynı çizimler üzerinde çini desen numaraları, çini envanter numaraları verilmiştir. Ayrıca çiniler tek tek sayılarak envanteri çıkartılmış ve eksik çiniler saptanmıştır. Bu çalışma sonucunda Has Oda'da 2905 adet çini olduğu görülmüştür. Çinilerin desenlerinin de çizimlerle belgelenmesi yapılmış ve desen kataloğu hazırlanmıştır. Çinilerin ayrıca onarım öncesi durumu fotoğraflarla da belgelenmiştir. Çinileri temizlenmesi, derzlerin onarılması, çinilerin yerlerinden alınması ve onarılması, onarılan çinilerin yerlerine takılması, rötuşların yapılması fotoğraflarla belgelenmiştir.***

Hırka-i Saadet Dairesi'nin Havuzlu Taşlık cephesinde, padişahların cenazelerinin yıkıldığı Sultan II. Mahmud tarafından yaptırılan mermer bir çeşme bulunmaktadır (Öz, 1953). Çeşmenin bulunduğu duvarda yapılan raspa çalışmalarında duvar yüzeyinde gölgeli barok süslemelere ulaşılmış ve bunların onarımı yapılmıştır.****

1998 yılı restorasyonları içerisinde kubbe kasnağı üzerine sızdırmaz döşeme yapılarak tezyinat onarımı yapılmıştır.*****

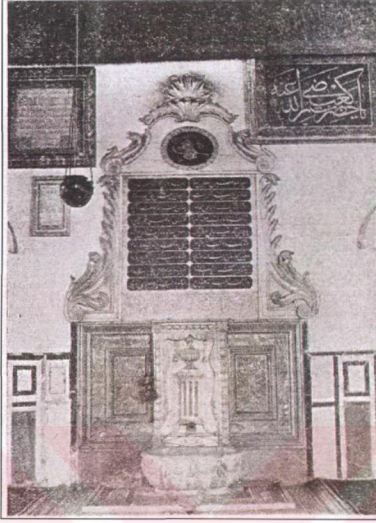
* RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası

** KMLA, DÖK. 423, çini restoratörü Şenay Onuk'un 17/2/1999 tarihli raporu

*** KMLA, DÖK.520

**** Çeşmenin üst kısmında raspa ve bezeme çalışmaları Dr. Hüseyin Kaya tarafından yürütülmüştür.

***** RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası

Resim 3.2.7.19 Hırka-i Saadet Dairesi Havuzlu Taşlık cephesinde bulunan çeşmenin 1940'lı yıllarda görünüşü; Çeşmenin iki tarafındaki kitabeler bugün mevcut değildir (Öz, 1953)

Resim 3.2.7.20 Hırka-i Saadet Dairesi Havuzlu Taşlık cephesindeki çeşmenin günümüzde görünüşü; Raspa sonucu çıkan kalem işleri tamamlanmıştır. (Ü. Karahasan arşivi)

2000'de Has Odalılar Koğuşu Kültür Bakanlığı ve İş Bankası arasında yapılan bir protokolle padişah portrelerinin sergilenmesi amacı ile yeniden bir sergileme salonu olarak düzenlemesi düşünülmüştür. Bu sergi düzenleme çalışması sırasında koğuşun daha önce yapılan düzenlemelerde özgün mimari görüntüsüne uymayan eklerin kaldırılması ve koruma onarımı yapılması gündeme gelmiştir. INKK'nın 3/5/2000 gün ve 11784 tarihli kararı (Ek 44) ile Mimar Ayşe Orbay tarafından hazırlanan koğuşların rölöve ve restorasyon projesi onaylanmıştır. Has Odalılar Koğuşu'nun içinde yer alan sütunların aslında Has Oda'nın avlu cephesindeki revakları taşıyan sütunlar olduğu bilinmektedir. Daha Sonra geç dönemde eklenen ve üstü beşik tonozla kapatılan mekan ile bu sütunlar içeride kalmıştır. Restorasyonda sonradan yapılan döşeme kaplaması kaldırılarak sütun kaidelerinin bir miktar ortaya çıkartılması istenmiştir. Daha önceki sergi düzenlemelerinde koğuşların iç cephesi ve avluya bakan cephesinde bulunan pencereler ahşap panolarla kapatılmıştır. Yeni sergi düzenlemesi için hazırlanan raporda; yapının pencerelerinin mimarinin önemli elemanları olduğu, açığa çıkartılmasının doğru olacağı, bu nedenle ahşap panoların kaldırılmasının gerektiği açıklanmaktadır. Yine raporda Hırka-i Saadet Dairesi'ne bitişik iki penceredeki doğramaların özgün olduğu üstteki pencerelerin doğramalarının özgün olmadığı belirtilmektedir. Mermer söveler üzerinde lokma parmaklıklara ait kenet yerlerinin bulunmaması nedeniyle

uygulamada lokmalı parmaklık önerilmemiştir. Bunun yerine demir parmaklık kafes önerilmiştir. Eskiye ait bir belge bulunamaması nedeniyle yalın bir doğrama detayına gidilmiştir.*

Değerlendirme:

Hırka-i Saadet Dairesi'nde Cumhuriyet döneminde sağlamlaştırma, temizleme-arındırma ve taşıma teknikleri kullanılarak restorasyonlar gerçekleştirilmiştir.

Temizleme-arındırma çalışmaları kapsamında, Has Odalılar Koğuşları'nda, yapının içini bölen geç dönemde yapılmış ahşap ekler kaldırılmıştır. Yine Enderun Avlusuna ve Sofa-i Hümayun Taşlığı'na bakan cephelerde revak sütunları arasını kapatan demir konstrüksiyonlu camekanlar kaldırılmıştır. Bu ekler gecekondu niteliğinde, mimari ve estetik anlamda hiçbir değer ifade etmeyen eklerdir. Hırka-i Saadet'in Sofa-i Hümayun Taşlığı cephesindeki revakların kubbelerinde ve kemerlerinde bulunan geç dönem kalem işi süslemeler de Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında kaldırılmıştır.

Hırka-i Saadet Odası'nın II. Mahmud dönemine ait rokoko bezemeli ahşap kapısı kaldırılmış yerine sedef kakma tekniğinde yeni yapılan bir kapı yerleştirilmiştir. Burada yapılan çalışma sanatçının klasik dönem örneklerinde yararlanarak yaptığı bir tasarıma dayanmaktadır. Gerek revaklardaki son dönem bezemelerinin kaldırılışı, gerekse Hırka-ı Saadet Dairesi'nin II. Mahmud dönemine ait kapısının kaldırılarak yerine daha erken dönemlere ait sedef kakma bir kapının tasarlanarak konuluşu, bize restorasyonlarda Üslup Birliğine Ulaşma Yaklaşımı'nın etkilerini göstermektedir.

Yapıda sağlamlaştırma çalışmaları çatı strüktür sistemini de kapsayacak şekilde dönem dönem yapılmıştır. Son dönemde KMLM denetiminde yapılan çini onarımlarında bilimsel restorasyon ilkelerine dayalı bir çalışma yürütülmüştür. Belgeleme aşamasında çinilerin envanteri ve desen katalogları çıkartılmıştır. Rölövelere çinilerdeki hasarlar tek tek işlenmiştir. Yapının döşemesinin tuğlamı yoksa mermer mi olduğu konusundaki araştırma henüz tamamlanmamıştır.

* RAMA, Hazine Hademeleri (Minyatür Seksiyonu) Koğuşu İle Has Odalılar (Yazı Seksiyonu) Koğuşu Padişah Portreleri Sergi Düzenlemesi Sponsor TC. İş Bankası, Mimar Ayşe Orbay, İnşaat Mühendisi Nihat Eren, Y. Mimar Yasemin Aybay, Y. Mimar Nevhiz Koyukan' ın 17/4/2000 tarihli Raporu

3.2.8 Ağalar Camisi

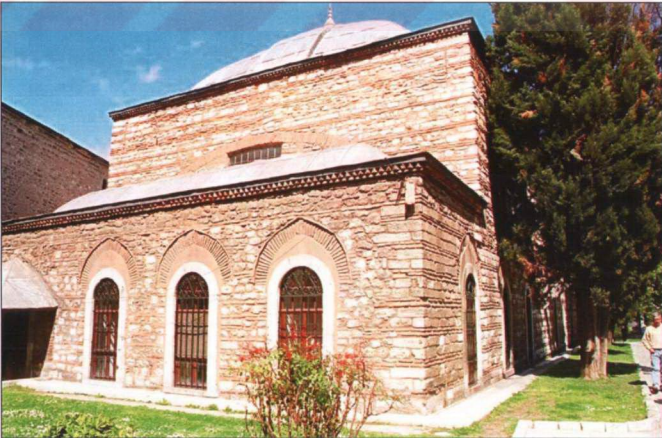
Mimari Özellikleri:

Hırka-i Saadet Dairesi ile Harem Dairesi'nin Kuşhane Kapısı arasında yer alan kagir bir yapıdır. Saray'ın en eski camilerindendir. Dikdörtgen bir plana sahiptir. Üst örtü sistemi beşik tonozdur. Dış duvarları tuğla-taş almaşık duvar örgülüdür. Bugün Müze idaresi tarafından kütüphane olarak kullanılmaktadır. Okuma salonu olarak kullanılan giriş kısmı XVI. ve XVII. yüzyıl çinileriyle kaplanmıştır. Cami'nin hemen arkasında harem halkı tarafından kullanılan Harem Camisi yer alır.

Restorasyonlar:

Ağalar Camisi'nde Cumhuriyet'ten önce yapılan onarımlardan, 1915 tarihli MAED raporunda (Ek 2) söz edilmektedir. Raporda; bu dönemde yapılan onarımlar sırasında, onarım bahanesiyle yapının içindeki tüm çinilerin söküldüğü, duvarlarının çıplak bırakıldığı ve çatıyı örten kurşun örtünün kaldırılarak yapının hava tesirlerine açık bırakıldığından söz edilmektedir. Yine aynı raporda; yapılan bu müdahaleler eleştirilerek, binanın adeta yıkılmasının çabuklaştırıldığı belirtilmektedir (Eldem ve Akozan, 1982).

Cumhuriyet döneminde başlayan restorasyonlarda her tarafı otlarla kaplanmış, içi birtakım yıkıntılarla dolu, kurşun örtüsü alınmış durumunda bulunan Cami, onarılıp Müze kütüphanesi olarak düzenlemiştir. Sandıklar içerisinde bulunan binlerce yazma eser tasnif edilerek buraya konulmuştur. 1925'te yapılan bu restorasyonlar, dış cephede hattat Kamil Akdik tarafında yazılan kitabeyle binanın dış cephesinde belirtilmiştir (Altındağ, 1982).

Resim 3.2.8.1 Ağa Camisi dış görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.2.8.2 Ağa Camisi'nin kütüphane olarak düzenlenmesinden sonra görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/35)

Encümen raporunda tamamen çinilerinin alındığı belirtilen Cami'nin bugün duvarlarını süsleyen çinilerin buraya hangi tarihte yerleştirildiğine dair bir belge bulunamamıştır.*

Cumhuriyet döneminde kayıtlara geçen en önemli restorasyon, sağlamlaştırma tekniği kullanılarak 1997'de yapılmıştır. Okuma salonunun tavanında kabaran sıvalar raspa yapılarak alınmış ve yerine kütüklü kireç harçla sıvanmıştır. Alçı filetoların eksik kısımları tamamlanarak boyanmıştır. Yine bu salonun duvarlarında bulunan çinilerin restorasyon ve konservasyonu yapılarak yerlerine yerleştirilmiş ve eksik kısımlar kalem işi çalışmaları ile benzer desenlerle tamamlanmıştır. Giriş kapısı mermer sövesi ile okuma salonundaki mermer çeşme aynası kimyasal metotlarla temizlenmiştir. Çeşmenin fileto ve bezemelerine miksiyon sürülerek altın varak ile kaplanmıştır. Okuma salonundaki çürük ahşap kaplamalar sökülerek benzer şekilde kaplanmış, memur odasındaki döşemeler ile birlikte sistiresi yapılmıştır. Çürüyen tüm ahşap pencereler sökülmüş ve aynaları yeniden yapılarak camları takılmış ve pinoteks, yağlı boya ile boyanarak yerlerine monte edilmiştir. Müze Müdürlüğü'nün isteği doğrultusunda tüm pencerelerin açılan orta bölümlerine havalandırma için paslanmaz çelik tel kaplanmıştır. Dış cephelerde zamanla bozulmuş olan derzler açılarak horasan harçla derz onarımı yapılmıştır.**

* Cumhuriyet dönemi restorasyonlarını kendi makalesinde anlatan, Tahsin Öz bu konu ile ilgili herhangi bir bilgi vermemiştir.

** RAMA, Topkapı Sarayı III. Avlu Yapıları 1999 Yılı Onarımları Dosyası, 1999 yılı dış cephe onarımı işinin kapsamında yapılan işler, İnşaat Mühendisi Nihat Eren'in 20/10/2000 Tarihli Raporu

Çürüyen kalorifer besleme hattı sökülüş, yeni hattın kanalı ve polipropilen boru ile tesisatı harici kısımlardaki boru izolasyonu yapılmıştır. Cami'nin sol ve arka cephesindeki drenaj kanallarının üzerine mevcut örneğine göre imitasyon kapak yapıp taraklanmış ve yerine konulmuştur. Okuma Salonuna demir konstrüksiyon avize yapılmış ve elektrostatik boya ile boyanmıştır.*

Yine 1999'da KMLM'ce yapının iç mekanında duvar yüzeylerinde bulunan çinilerdeki bozulmalarla ilgili bir inceleme yapılmıştır. Bu incelemede giriş cephesinde yoğun olmak üzere tüm çinilerde kırılma ve çatlama biçiminde bozulmalar saptanmıştır. Çinileri duvara bağlayan harçların bağlayıcılık özelliğini yitirmesi nedeniyle çinilerde duvar yüzeyinden ayrılmalar başlamıştır. Hatta bir çininin de düştüğü görülmüştür. Bu nedenle acil olarak çini onarımına başlanması gerektiği belirtilmiştir.**

Değerlendirme:

Ağalar Camisi'nde Cumhuriyet döneminde yapılan restorasyonlarda sağlamlaştırma ve temizleme teknikleri kullanılmıştır.

3.2.9.Kuşhane

Mimari Özellikleri

Üçüncü Avlu'da Ağalar Camisi'nin hemen yanında bulunan iki katlı balkonlu bir yapıdır (Resim 3.2.9.1)

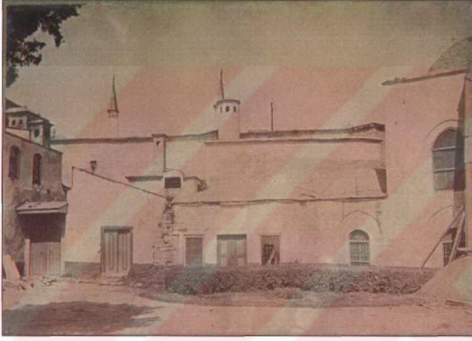
Resim 3.2.9.1 Kuşhane'nin bugünkü görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

* RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları

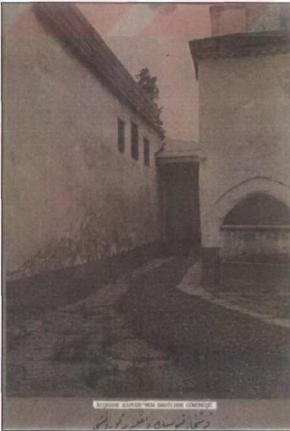
** KMLA, DÖK. 431, Çini Restoratörü Şenay Onuk'un 21/4/1999 tarihli raporu

Restorasyonlar

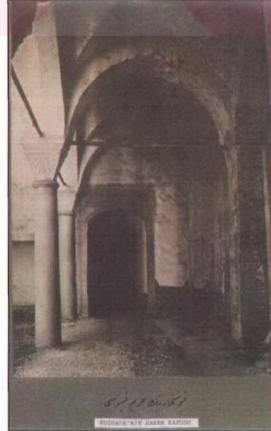
Kuşhane bugünkü görünüşünü, 1915'ten önce Sultan Reşad döneminde yapılan onarımlarda kazanmış olmalıdır. Müze arşivinde bulunan tarihsiz bazı resimler (Resim 3.2.9.2; Resim 3.2.9.3; Resim 3.2.9.4) Kuşhane önünün gecekondur nitelikli yapılarla çevrili olduğunu göstermektedir. Bu yapılar Ağalar Camisi ile Kapı Ağası Hamamı arasındaki boşluğu tamamen doldurmuştur. 10/Ekim 1915 tarihli MAED'nin raporunda (Ek 2); Kuşhane denilen bu yerin harap bir durumda olduğu ve bu kısmın özgün durumuna göre restorasyonunun yapılmadığı, balkonlu bir cephe düzenlemesiyle birlikte dış yüzeyinin sıvandığından bahsedilmektedir (Eldem ve Akozan, 1982). Bu restorasyon eleştirisi, resimlerin 1915'ten öncesine ait olduğunu düşündürmektedir.

Resim 3.2.9.2 Kuşhane ve önündeki gecekondur nitelikli yapıların görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/40)

Resim 3.2.9.3 Kuşhane kapısının içten görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/40)

Resim 3.2.9.4 Kuşhane'de Harem Kapısı (TSDA. TSM. No: 55/40)

Değerlendirme

Cumhuriyet'ten önce yapılan onarımlar sırasında çekilmiş yeterli resmin olmaması nedeniyle tam olarak bir değerlendirilme yapılabilmesi mümkün değildir. Ancak MAED'nin 1915'te hazırladığı rapor ve onarım öncesine ait bir resimlerden; Ağalar Camisi'nin bitişiğindeki bu alanda, temizleme eklerden arındırma tekniği kullanılarak geçekundu nitelikli yapıların kaldırıldığı anlaşılmaktadır. Yine fotoğraflar, yapının bugünkü görünüşü ile karşılaştırıldığında; balkonlu cephenin saçak kotunun bir miktar yükseltildiği ve bacanın kaldırıldığı görülmektedir. Cumhuriyet dönemi onarımlarında bu kısmının özgün durumunun araştırılması yönünde bir çalışma yapılmamıştır. Ancak Saray'ın müze olarak açıldığı dönemdeki görünüşü sağlamlaştırma onarımları ile aynen korunmuştur.

3.2.10 Arz Odası

Mimari Özellikleri:

Padişahların divan toplantılarından sonra divan heyetini ve yabancı elçileri kabul ettiği Saray'ın resmi bir yapısıdır. Aynı zamanda yeni atanan ordu komutanları, valiler ve kadınların da padişahın huzuruna Arz Odası'nda çıktıkları bilinmektedir (İnalçık, 2003). Padişahın özel bölümü olan Enderun'da yabancıların girebildiği en son mekan olarak ayrı bir öneme sahiptir (Mantran, 2002).

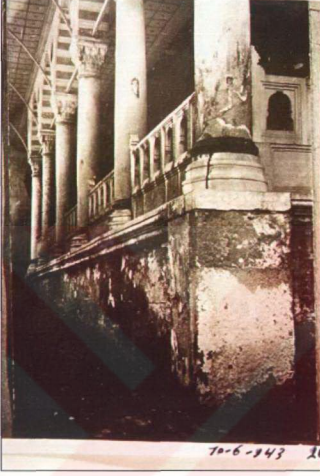
Arz Odası, Bab-üs Saade'den girişte kapının hemen karşısında yer alır. Dört tarafı revaklarla ve geniş saçaklarla çevrilidir. Ana mekan 16.13 m. x 10.36 m., oturduğu revak kısmı ise 24:05 m. x 18.70 m. ölçülerindedir. Üzeri sıvayla örtülü ana beden duvarları kesme taş ve tuğla hatıllı olarak yapılmıştır (Ayverdi, 1989).^{*} İlk yapıldığı tarih Fatih dönemine kadar uzanır. Arz Odası kullanıldığı uzun zaman içerisinde sürekli olarak değişiklik geçirmiştir. Önceleri ahşap olan revak direklerinin 1596'da mermer ve somakiye çevrildiği bilinmektedir. Bundan sonra asıl büyük çapta onarımı Sultan Abdülmecid zamanında 1856 yangınından sonra geçirmiştir. İç mekanda taht sayvanı ile tunç ocak korunmuş, bunların dışında her taraf Louis Philippe tarzında stucco lustro ve sert ağaçla kaplanmış ve kagir tekne tonozun altına ahşap düz bir tavan ilave edilmiştir (Eldem ve Akozan, 1982).

Restorasyonlar:

Arz Odası; Saray'ın müze fonksiyonunu alışıyla birlikte, restorasyon yapılarak ziyarete açılan ilk mekanlar arasında yer alır (Öz, 1991). Müze Müdürü Tahsin Öz döneminde yapılan

^{*} Ayverdi'nin Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri adlı kitabında; 1941 onarımlarında yapının Bab-üs Saade'ye bakan cephesinde sıva raspaşı yapıldığından ve bu araştırmada alt kısımlarda üç, üst kısımlarda beş sıra tuğla hatıllı muntazam kesme taşlı bir duvar örgüsü bulunduğundan bahsetmektedir.

restorasyon çalışmalarında, Arz Odası'nın Enderun Mektebi'ne bakan köşesine isabet eden sütun, taban ve başlığı üzerinde bir yangının neden olduğu derin çatlaklar saptanmıştır. Yapının ayakta kalması için strüktürel bir onarım yapılması gerekmiştir. Restorasyonlar sırasında, üzerinde çatlaklar bulunan sütunun bulunduğu kısım askıya alınmış ve hasarlı sütun, taban ve başlığı değiştirilmiştir (Resim 3.2.10.1; Resim 3.2.10.2; Resim 3.2.10.3).

Resim 3.2.10.1 Arz Odası'nda bir sütunun 1943'te strüktürel sağlamlaştırma geçirme den önce görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/37)

Resim 3.2.10.2 Arz Odası'nda 1943 restorasyonlarında sütun değiştirildikten sonra görünüşü (TSDA. TSM. No:55/37)

Resim 3.2.10.3 1943 restorasyonlarında Arz Odası revaklarında askıya alınarak bir sütunun değiştirilmesi (TSDA. TSM. No: 55/37)

Strüktür sisteminde yapılan sağlamlaştırmayla birlikte revakların mermer döşemeleri de onarılmıştır. Yapının etrafında zaman içinde oluşan toprak yığınları kaldırılmış binanın kotları ortaya çıkartılmıştır (Öz, 1949). Strüktürel sağlamlaştırma ve koruma onarımları olarak gözüken bu uygulamaların dışında yine Tahsin Öz zamanında mimari restorasyon kapsamında önemli uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Taşıma tekniği kullanılarak yapılan bu restorasyonlarda yapının III. Ahmed Kütüphanesi'ne bakan cephesindeki revaklardan Enderun Avlusu'na inişi sağlayan merdivenlerde bulunan döküm demir korkuluklar bu onarımlar sırasında kaldırılmış ve bunun yerine bugünde yerinde mevcut olan küfeki taşından tamamen dolu korkuluklar konulmuştur (Resim 3.2.10.4; Resim 3.2.10.5).

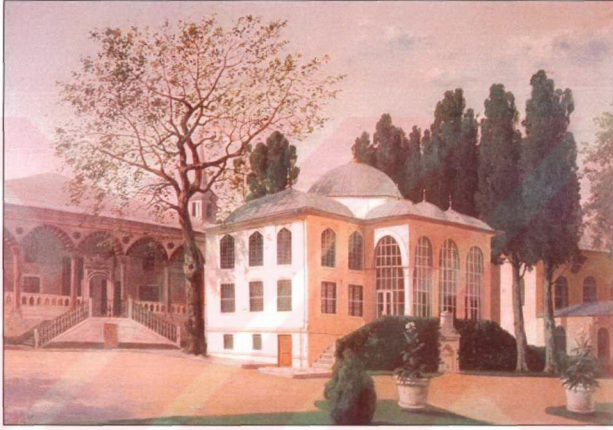

Resim 3.2.10.4 Arz Odası'nın III. Ahmed Kütüphanesi'ne bakan cephesinin 1943 restorasyonu öncesi görünüş (TSDA. TSM. No: 55/37)

Resim 3.2.10.5 Arz Odası'nın III. Ahmed Kütüphanesi'ne bakan cephesinin 1943 restorasyonu sonrası görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/37)

Kaldırılan bu döküm korkuluklar geç dönem özelliklerini taşımakta ve Dördüncü Avlu'da Mecidiye Köşkü'nün karşısında bulunan korkuluklarla benzerlik göstermektedir. Yine aynı cephede önemli bir restorasyon kararı; çift koldan gelen bu merdivenlerin sahanlığında yapının revaklarına geçişi belirleyen mermerden yapılmış bir taç kapının buradan kaldırılışı ile ilgilidir. Taç Kapı (Resim 3.2.10.4; Resim 3.2.10.6) buradan alınmış ve daha sonra Kubbealtı'nda divan toplantılarının yapıldığı odadan ikinci odaya geçişi sağlayan kapının önünde, ondan bağımsız olarak ve ön cephesi divan toplantı salonuna bakacak şekilde yerleştirilmiştir.* (Resim 3.1.5.13)

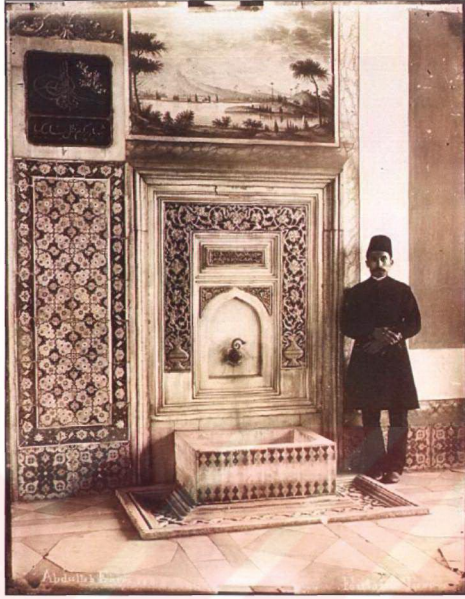

Resim 3.2.10.6 III. Ahmed Kitaplığı'nı gösteren Nüsret imzalı yağlıboya tablo; arka fonda Arz Odası görülmektedir. Burada revakların sütunları arasında Cumhuriyet dönemi onarımlarında kaldırılan taç kapının kaldırılmadan önceki hali görülmektedir (Cezar, 2002).

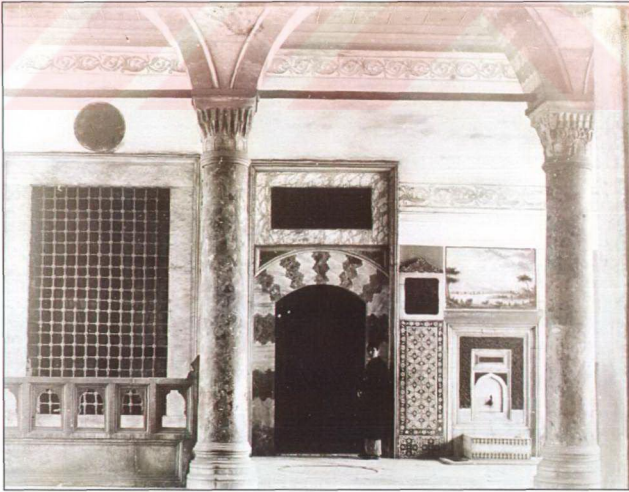
Diğer bir uygulamayla da; Arz Odası'nın Bab-üs Saade Kapısı'na bakan cephesindeki mermer duvar çeşmesi üzerindeki peyzaj ile tavan silmesi ve onun altında devam eden su şeklinde kalem işleri (Resim 3.2.10.7; Resim 3.2.10.8) temizleme tekniğiyle kaldırılmıştır (Resim 3.2.10.9; Resim 3.2.10.10). Kaldırılan bu resim; Bab-üs Selam Kapısı'nda kaldırılan duvar resimleriyle büyük benzerlik göstermektedir** (Resim 3.1.1.12; Resim 3.1.1.13; Resim 3.1.1.14).

* Tahsin Öz'ün 'Topkapı Sarayı Onarımları' adlı makalesinde Arz Odası'ndan taç kapının taşınması ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Makalede merdiven onarımından bahsedilmektedir. Dokümantasyon Merkezi'ndeki onarım öncesi ve onarım sonrası fotoğraflar taç kapının taşınması konusuna ışık tutmaktadır. Kapının Kubbealtı'na konulması ile ilgili herhangi bir bilgi ve belgede bulunamamıştır. Fotoğrafla yerinde yapılan inceleme ile bu saptanabilmektedir.

** Bab-üs Saade'nin İkinci Avlu cephesindeki revak kemer alınlarının üstünde bulunan benzer resimler ise kaldırılmamıştır. (Resim 3.2.1.1) (Resim 3.2.1.3) Bu da bize aynı dönem bezeme onarımlarında farklı yaklaşımlar olduğunu, kuramsal bir bütünlükten söz edilemeyeceğini göstermektedir.

Resim 3.2.10.7 Arz Odası'nın Bab-üs Saade'ye bakan cephesinde 1943 yılı onarımlarında raspa yapılarak kaldırılan duvar resmi (TSDA. TSM. No: 55/35)

Resim 3.2.10.8 Arz Odası Bab-üs Saade cephesi 1943 restorasyonu öncesi görünüşü; çeşme üzerinde peyzaj ve tavan silmesi altındaki kalem işi ile peyzaj üzerindeki boşlukta devam eden kalem işleri göze çarpmaktadır. (TSDA. TSM. No: 55/35)

Resim 3.2.10.9 Arz Odası'nın Bab-üs Saade cephesinde Taşin Öz zamanında yapılan raspa çalışmaları; sıva altında taş-tuğla alması ve duvar örgüsü gözükmektedir (TSDA. TSM. No: 55/35).

Resim 3.2.10.10 Arz Odası'nın bugünkü görünüşü; çeşme üstündeki peyzaj ve diğer kalem işi bezemeler kaldırılmış ve cephe sıvanmıştır. (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.2.10.11 Arz Odası parke döşeme kaplaması (TSDA. TSM. 55/48-b)

Resim 3.2.10.12 Arz Odası'nda parke döşeme altında bulunan ve tekrar üzeri parke kaplanan altıgen tuğla döşeme (TSDA. TSM. 55/48-b)

Bundan sonra yapılan restorasyonlarda; yapının mümkün olduğunca taşıdığı tüm özellikleriyle korunmasına yönelik çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu konuda tarihini saptayabildiğimiz onarımlardan ilki 1967-1968 yıllarında gerçekleşmiştir. Döşeme, sıva ve kalem işlerinde yapılan onarımlar Müteahhit olarak Demirhan Akyüz tarafında Y. Mimar Mualla Anhegger'in kontrollüğünde gerçekleşmiştir. Döşeme onarımları sırasında, parke

döşemenin altında yapının daha erken dönem kullanımına ait altıgen tuğla döşemeler ortaya çıkmıştır. Ancak bunların bulunmasına rağmen parke döşemenin onarımı yapılmıştır* (Resim 3.2.10.11; Resim 3.2.10.12). 1970'te ahşap çatı konstrüksiyonunun takviye edilmesi ve üzerindeki kurşun örtünün alınarak yeniden kurşun döşenmesi gündeme gelmiştir. Bu konularda GEEAYK 17/XII/1967 gün ve 3821 sayılı (Ek 12) ve 14/11/1970 gün ve 5625 sayılı kararları (Ek 19) alınmıştır.

1985'te ise çatı taşıyıcı sistemin onarımı ve takviyesi ve kurşun onarımı yeniden gündeme gelmiştir. Bu onarımlardan sonra, çok eski muşamba ile kaplı saçak tavanlarının yeniden yapılması ve aynı renklerde boyanması istenmiştir. Yapılmak istenen bu onarımlar İBK'nın 24/5/1985 gün ve 1419 sayılı kararıyla (Ek 28) olumlu bulunarak onaylanmıştır. 1989-1990 yılları restorasyonları içerisinde Arz Odası'nın kapı ve pencere mermer söveleri, stuka sıvası, sütunları ve dış cephesindeki çeşmenin temizleme çalışması yapılmıştır.**

1994'te Arz Odası'nın Bab-üs Saade Kapısı'na bakan cephesinde giriş kapısının sağ tarafında bulunan niş ve çini panonun hareketlendiği ve düşme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı anlaşılmış ve onarımı yapılmıştır. Bu çalışmalar KMLM'nin belirlediği yöntemlere dayalı olarak yine onların denetiminde yapılmıştır. Burada geline süreçte, bilimsel metotlara dayalı yöntemlerin restorasyonlarda kullanılmaya başlandığı izlenmektedir. 1999'da Arz Odası'nın revak saçak tavanları yağlı boya ile boyanmıştır. Saçak tavanlarındaki çıta ve motiflere yaldız sürülmüştür. Aynı yıl yapının kurşunları yenilenmiştir.*** Yine aynı onarımlar sırasında dış cephe raspası yapılmış ve yapı yağ bazlı polyester esaslı boyayla yeniden boyanmıştır. Ahşap pencereler, demir korkuluklar ve gergi demirleri de yağlı boyayla boyanmıştır.****

Müteahhitliği Özbersan İnş. Tic. Şti. tarafından yapılan onarımlarda kontrol amiri olarak İnşaat Mühendisi Nihat Eren, kontrol şefi olarak Y. Mimar Yasemin Aybay, kontrol Nevhiz Koyukan görev almıştır.*****

Değerlendirme:

* TSDA, TSM. No: 55/48-b ,Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılları Onarımı Resim Albümü TSA. 732 I. Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılları Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 yılları Sari Mukaveleli Onarımları Yeni Fiat Tutanağı

** Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık-5

*** RAMA, Topkapı Sarayı III. Avlu Yapılarının 1999 Yılı Onarımları Dosyası, TSM 1999 yılı dış cephe onarımı işinin kapsamında yapılan işler, İnşaat Mühendisi Nihat Eren'in 20/10/2000 Tarihli Raporu

**** RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası

***** RAMA, Topkapı Sarayı III. Avlu Yapıları 1999 Yılı Onarım Dosyası, İstanbul Rölöve Anıtlar Müdürü Serdar Tuğrul tarafından onaylanan 7/3/2000 tarihli rapor

Sağlamlaştırma, temizleme, taşıma teknikleri kullanılan Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında Arz Odası'nın mekan bütünlüğünün korunduğunu görmekteyiz.* İlk dönem onarımlarında zorunlu olarak yapılan strüktürel sağlamlaştırma onarımlarında yapının taşıyıcı özelliğini yitiren özgün yapı malzemesinin yerine aynı özelliklerde yeni bir malzeme seçilmiştir. Ancak yapının III. Ahmed Kütüphanesi'ne ve Bab-üs Saade'ye bakan iki cephesinde yapılan onarımlar sağlamlaştırma onarımlarının dışında kuramsal olarak önemli kararları içermektedir. Bunlar son dönemde yapılan süsleme sanatı örneklerinin kaldırılması ve yapının olabildiğince ilk dönem özelliklerinin ortaya çıkartılması amacını taşıyan restorasyon uygulamalarıdır. Yapının ahşap tavanı üzerindeki süslemelerde ise aynı yaklaşım görülmemektedir. Burada onsekizinci yüzyıl süslemeleri korunmuştur. Bu anlamda yapının tümünde restorasyonda kuramsal bir birlikten söz etmek mümkün değildir.

3.2.11 III. Ahmed Kütüphanesi

Mimari Özellikleri:

Enderun Kütüphanesi olarak da adlandırılan bu yapı Saray'ın tek kütüphanesidir. Daha önce yapılmış olan Havuzlu Köşk'ün yerine 1718 yılında yapılmıştır. Kubbeli bir orta mekan ve etrafında tekne tonozla örtülmüş üç oturma mekanından meydana gelmektedir. Yapının Enderun Avlusu'ndan çift kollu merdivenle çıkılan bir revak kısmı bulunmaktadır. Bu kısım stalaktit başlıklı dört sütun ve sivri kemerlerin taşıdığı bir küçük kubbe ve iki tekne tonozla örtülmüştür. Dış cepheleri tamamen mermer kaplıdır. İç duvarları ise XVI. yüzyıl çinileriyle süslenmiştir ** (Eldem ve Akozan, 1982).

Restorasyonlar:

Cumhuriyet döneminde yapılan ilk restorasyonlarda, Kütüphane'nin giriş revaklarını örten son dönemde yapılmış camekanlar ve merdiven korkulukları kaldırılmıştır. Bu temizleme-arındırma teknikleriyle yapılan onarımlarda, revaklar yarı açık mekan olarak özgün şekline kavuşturulmuştur (Resim 3.2.11.1; Resim 3.2.11.2).

GEEAYK'ın 14/11/1969 gün ve 5625 sayılı kararı (Ek 19) ile Kütüphane'nin giriş ve iç kısımlarında harap olmuş malakari süslemelerin onarımına, dışlık pencerelerin hasarlı olanlarının mevcut örneklerden yararlanılarak ve sağlamları korunarak kare bölmeli olarak

* Arz Odası'nın döküm demir korkuluklarını ve kaldırılan taç kapıyı gösteren 1943 restorasyonları öncesine ait resimlerde merdiven altında bir pencere gözükmektedir. Restorasyon sonrası resimlerden kapatıldığı anlaşılan bu pencere, Arz Odası'nın altında bir bodrum kat olabileceğine işaret etmektedir. Böyle bir mekan hakkında kesin bilgiye ancak yapıda sondaj yapılarak ulaşılabilecektir.

** Y. Mimar Sedat Hakkı Eldem bu çinilerin İstavroz Bahçesi ve Emirgan Yusuf Paşa Saraylarından getirildiği görüşündedir (Eldem ve Akozan, 1982).

yeniden yapılmasına karar verilmiştir. Bu kararda aynı onarımların yapılmasını isteyen 17/12/1967 gün ve 3821 sayılı karardan da (Ek 12) bahsedilmektedir.

Resim 3.2.11.1 III. Ahmed Kütüphanesi ve Arz Odası'nın 1943 restorasyonları öncesi görünüşü; Kütüphane'nin giriş revakları cam bölme ile tamamen kapatılmıştır ve merdivenlerinde korkuluk bulunmaktadır. Arz Odası'nın Kütüphaneye bakan cephesinde bugün yerinde bulunmayan taç kapı göze çarpmaktadır (TSDA. TSM, No:55/40)

Resim 3.2.11.2 III. Ahmed Kütüphanesi'nin bugünkü görünüşü restorasyonlarda revakları kapatan cam bölmeler ve merdiven korkulukları kaldırılmıştır (Ü. Karahasan arşivi).

1992'de KMLM'nin denetiminde yapının ön cephe sütunları, kapı ve pencere sövelerinde temizleme çalışması yapılmıştır. Öncelikle temizleme yapılacak yüzeylerde hava kirliliğinin neden olduğu toz, is, alçıtaşı oluşumu saptanmıştır. Temizlemede yöntem olarak kirliliğin olduğu yüzeylere kimyasal pasta sürülmüş, bir süre bekletildikten sonra su ve plastik fırça

kullanılarak kirler yüzeyden alınmıştır.* 1999'da da aynı müdürlük tarafından yapının çinileri üzerinde bir inceleme başlatılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda çinilerde kırılma ve çatlama biçiminde bozulmalar saptanmıştır. Ayrıca çinileri duvara bağlayan harçlardaki bozulmalar nedeniyle duvar yüzeylerinde kabarmalar görülmüştür. Bozulmaların en yoğun olduğu cephe ise; bir tane de çininin düştüğü saptanan giriş cephesidir.** Burada çalışmalara başlamadan restorasyon öncesi sorunları saptayan raporun hazırlanması; yapıda uygulanacak sağlamlaştırma tekniklerinin saptanması ve restorasyon sonrası çıkabilecek sorunların da izlenebilmesi açısından önem taşımaktadır. Yine 1999'da yapılan onarımlarda, III. Ahmed Kütüphanesi'nin kubbelerindeki alemler sökülerek müze elemanlarınca temizlenmiş ve yerine monte edilmiştir. Bodrum kat pencerelerinde muhdes olarak değerlendirilen demir doğramalar çıkartılmış yerine ahşap doğrama yapılmış, zemin kat ve bodrum kat pencerelerindeki demir korkuluklar yağlı boyayla boyanmıştır.*** Yapının tüm kubbelerinin eski kurşunları toplanarak izabe edilmiş çamur sıva üstüne 2 mm. kalınlığında kurşun döşenmiştir. Giriş revakları ve kapı içindeki bozuk desenli kayrak taşlarından yapılmış kaplamalar çürütme yapılarak çıkartılmış ve yerine kendi deseniyle uyumlu yeni kayrak taşları konulmuştur.**** Müze Müdürü Filiz Çağman döneminde yapılan onarımlarda Müteahhit Rahman Tic. Ltd. Şti. tarafından yapılan onarımlarda kontrol amiri olarak İnşaat Mühendisi Nihat Eren, Kontrol Şefi olarak Y. Mimar Yasemin Aybay, kontrol olarak Nevhiz Koyukan görev almıştır.*****

Değerlendirme:

III. Ahmed Kütüphanesi kullanıldığı uzun zaman dilimi içerisinde fonksiyon değişikliği geçirmemiştir. Bu nedenle ilk yapıldığı dönemdeki mekan özellikleri ile en iyi korunarak günümüze kadar gelen yapılardandır. Cumhuriyet döneminde temizleme-arındırma tekniği kullanılarak yapılan restorasyonlarda, yapının ön kısmında sonrada ilave edilmiş metal konstrüksiyon camekanlar ile merdiven korkulukları kaldırılmıştır. Bundan sonra günümüze kadar yapılan tüm restorasyonlar sağlamlaştırma ve koruma onarımları olarak sürmüştür. 1999'da başlatılan çini onarımlarında ve dış cephenin temizlenmesinde; özgün malzemenin korunması konusunda, KMLM ile işbirliği içerisinde yoğun çaba gösterilmiştir. Böylece

* KMLA, DÖK.151 Kimya Mühendisi Güven Gökçe'nin 13/3/1992 tarihli 'Topkapı Sarayı Müzesi Taş Temizliği Çalışmaları Raporu'

** KMLA, DÖK.431, Restoratör Şenay Onuk'un 21/4/1999 tarihli raporu

*** RAMA, Topkapı Sarayı III. Avlu Yapılarının 1999 Yılı Onarımları Dosyası, TSM 1999 yılı dış cephe onarımı içinin kapsamında yapılan işler, İnşaat Mühendisi Nihat Eren'in 20/10/2000 Tarihli Raporu

**** RAM., Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları

***** RAMA, Topkapı Sarayı III. Avlu Yapıları 1999 Yılı Onarımları Dosyası, 6/8/1999 Tarihli İşe Başlama Tutanağı

yapının mimari mekan özellikleriyle birlikte özgün süslemelerinin ve yapı malzemesinin korunması sağlanabilmektedir.

3.3. Dördüncü Avlu Yapıları ve Restorasyonları

Dördüncü Avlu padişahın özel yaşamının geçtiği bir bölümdür. Has odalılar tarafından hizmetlerin yapıldığı bu bölüm Enderun Avlusu'nda yaşayanlara kapalı tutulmuştur. Avlu, Hazine Koğuşu'nun iki tarafında ve Kilerli Koğuşu'yla Fatih Köşkü arasında bulunan geçitlerle Üçüncü Avlu'ya bağlanır. Dördüncü Avlu diye adlandırılmasına rağmen bu bölüm set bahçelerinden oluşmaktadır. Bahçeler üzerinde değişik tarihlerde yapılmış köşkler bulunmaktadır. Avlu, XIX. yüzyılda ilave edilen Mecidiye Köşkü ile en son şeklini almıştır. (Eldem ve Akozan, 1982) Avlu'nun Haliç cephesinde Hırka-i Saadet'ten de çıkılabilen büyük bir taşlık kısmı vardır. Sofa-i Hümayun Taşlığı diye adlandırılan bu bölümde Revan Köşkü, Bağdat Köşkü, İftariye Kameriyesi, Sünnet Odası bulunmaktadır. Bunun bir alt kotundaki set bahçesinde ise Sofa Köşkü (Karamustafa Paşa Köşkü) ve Hekim Başı Odası (Baş Lala Kulesi) yer alır. Hekim Başı Odası'nın burada bulunması nedeniyle, Lala Bahçesi diye de adlandırılan bu alt kottaki bahçe, daha sonra Lale Bahçesi adını almıştır. Marmara Denizi cephesinde diğer bir alt kotta da Mecidiye Köşkü ve Sofa Camisi'nin bulunduğu set bahçesi yer almaktadır (Koçu, 2004).

3.3.1 Sofa-i Hümayun Taşlığı (Mermerlik-Havuzlu Taşlık)

Mimari Özellikleri:

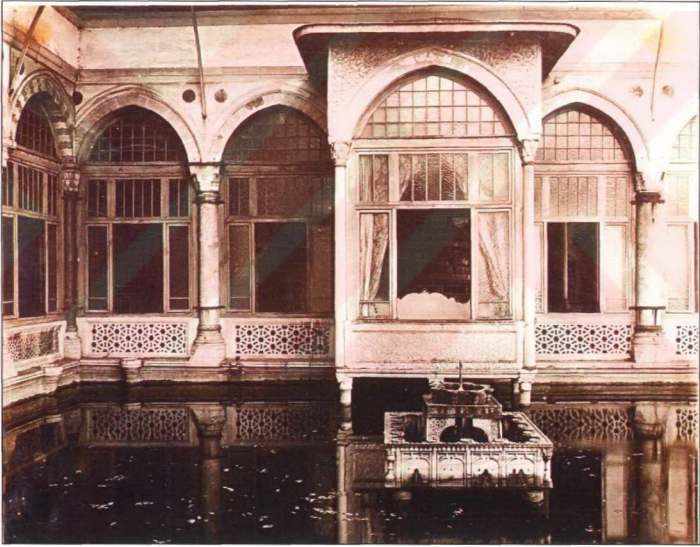
Sofa-i Hümayun Taşlığı, Saray'ın Haliç cephesinde Bağdat Köşkü, Revan Köşkü, İftariye Kameriyesi, Hırka-i Saadet ve Sünnet Odası tarafından çevrelenmiş bir açık alandır. Dördüncü Avlu'nun en üst kotudur. Taşlığın Hırka-i Saadet Dairesi, Revan Köşkü ve Sünnet Odası'na yakın olan kısmında kare plana yakın bir havuz bulunmaktadır. Ayrıca Hırka-i Saadet Dairesi revaklarının önünde havuza taşan küçük bir köşk kısmı vardır.

Restorasyonlar:

Arşiv belgeleri arasında yer alan eski resimlerden; Taşlığın Haliç cephesi korkuluklarının Cumhuriyet dönemi restorasyonlarından önce iki defa değiştirildiği anlaşılmaktadır. İftariye Kameriyesi ile birlikte çekilen bir resimde; Kameriye'nin mermer korkuluklarının yanında Taşlığın Haliç cephesinde geç dönem özelliklerinde döküm demir korkuluklar görülmektedir* (Resim 3.3.4.1). Bu resimde Kameriye'nin korkulukları, havuzun Revan Köşkü ve Hırka-i

* Burada görülen demir korkulukların aynısı bir geç dönem yapısı olan Mecidiye Köşkü'nün bulunduğu bahçede de bulunmaktadır.

Saadet Dairesi tarafında bugün de gördüğümüz eski korkuluklarla aynıdır (Resim 3.3.1.1; Resim 3.3.1.2; Resim 3.3.1.4; Resim 3.3.1.5). İlk oluşumu Fatih dönemine kadar gittiği düşünülen bu Taşlığın demir korkuluklarından önceki özgün korkuluklarıyla ilgi herhangi bir belgeye ulaşılamamıştır. Ancak, Kameriye'nin ve havuzun etrafındaki eski mermer korkuluklarla aynı olma ihtimali oldukça yüksektir (Resim 3.3.4.1; Resim 3.3.1.5). Demir korkuluklar H.1331(1914)'de Saray'da görev yapan Sermimar Ekrem tarafından kaldırılmış ve yerine Çırağan Sarayı yangınından çok fazla etkilenmemiş olan geometrik desenli mermer korkuluklar yerleştirilmiştir* (Resim 3.3.4.2). MAED'nin 10/Ekim/1915 tarihli raporunda (Ek 2) bu taşıma onarımından söz edilmektedir. Yine Cumhuriyet'ten önce yapılan restorasyonlarda, havuzun kenarındaki fiskiyelerin dördü kaldırılarak yerine yine Çırağan Sarayı kalıntılarından getirilen aynı mermer bir korkuluklar konulmuştur (Resim 3.3.1.2).

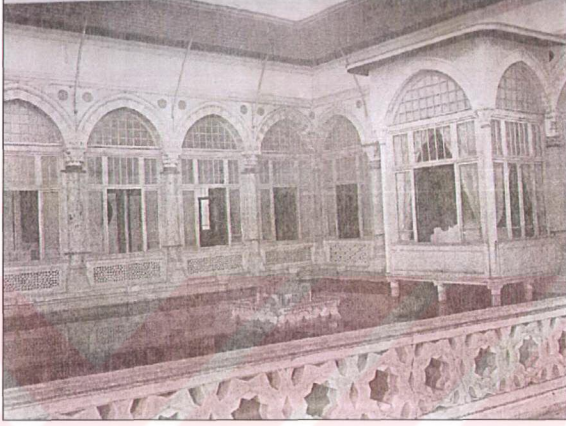

Resim 3.3.1.1 Havuzlu Taşlık'ta Havuz Köşkü ve Hırka-i Saadet revaklarını kapatan geç dönem eklerinin kaldırılmadan önceki görünüşü (TSDA. TSM. No:55/35)

Taşlıkta Cumhuriyet dönemi restorasyonları 1956-1957 yıllarında başlamıştır. Yapılan uygulamalarla ilgili bazı bilgilere, Y. Mimar Macit Kural ve Y. Mühendis Mimar Erdoğan Kural tarafından hazırlanan fenni şartnameden ulaşılabilmektedir. Bu onarım büyük bir olasılıkla yapım hatası nedeniyle taşlıkta toplanan yağmur sularının birikmesine engel olmak

* MSA, Evrak I. 784 Ebniye-i Seniyye İnşaat Ve Mesarifatına Mahsus Keşif Defteri

amacıyla yapılmış olmalıdır. Bağdat Köşkü ve İftariye Kameriyesi önündeki taşlık, altı köşeli mermerle kaplıdır. Hazırlanan fenni şartnamede bu mermerlerin etrafındaki pervazlarla birlikte sökülerek taşınacağı, taşlığın meyilinin havuza ve İftariye Köşkü'ne verileceği, 40 mm. lik döşeme mermerlerinin 400 dozlu harçla yerine yerleştirileceği belirtilmektedir.

Resim 3.3.1.2 Havuzlu Taşlığın Revan Köşkü cephesinde revakları kapatan geç dönem eklerin kaldırılmadan önce görünüşü. Havuzun Haliç cephesindeki yıldız motifli mermer korkuluklar 1915'ten önce Çırağan Sarayı'ndan buraya getirilmiştir. Daha sonra onarımlarda kaldırılarak yerine fiskiye çanakları yerleştirilmiştir (TSDA. TSM. No: 55/35).

Havuz etrafında bulunan fiskiyelerin çanakları örneklerinden yararlanılarak yenilenecektir. Havuz ortasında ayaklar üzerinde görülen büyük fiskiye çanağının ortasındaki mermerden yapılmış lale içerisindeki büyük lüle, havuzun etrafındaki çanaklar için model olacaktır. Eski fiskiye çanaklarının 14 adet ayağı sökülecektir. Bu ayaklardan üç adet orijinal çanak altındaki 3 orjinal ayak; çıkartılan 14 ayaktan elde edilecek temiz mermer taşlarla yeniden işlenecektir. Yeni su tesisatı kanalları döşenecek ve dış yüzeyler ince yonu olarak muntazam taraklanacaktır. Ziyaretçileri ikaz amacıyla araları kordonla bağlanan küçük korkuluk babaları yapılacağı belirtilmiştir. Havuzun Hırka-i Saadet ve Revan Köşkü revaklarına bakan dik duvarları üzerindeki silmeler diğer iki duvar üzerindeki silmelerle aynı ölçülerde devam ettirilecektir. Havuzun küçük, orta ve büyük çanaklardaki lülelerinden aynı su yükselişini temin eden su tesisatının bir uzman tarafından projelendirilmesi istenmiştir.* Bağdat Köşkü önündeki Havuzlu Taşlık'ın döşeme tamirlerinde izlenecek yol yine Topkapı Sarayı Müzesi elemanlarından Y. Mimar Mustafa Ayaşlıoğlu tarafından hazırlanan fenni şartnameyle belirlenmiştir. Burada önce döşeme planının yapılması istenmiştir. Bu muhtemelen döşeme

* TSA, 732.18 Bağdat Köşkü Onarımı 356 Nolu Dosya, Topkapı Sarayı Müzesi 1956-1957 Yılına Ait Onarım Keşfi Hususi Fenni Şartnamesi

rölövesidir. Daha sonra altı köşeli döşeme mermerlerinin itinalı bir şekilde kırılmadan çıkartılarak sökülmesi, taşların numaralanması ve temizlenmesi istenmiştir. Döşemenin kaldırılmasından sonra hafriyatla taşlık zeminine meyil verilmesi, molozların kaldırılması, 200 kg çimento, 0.500 kum, 0.700 çakıl ile grobeton yapılması ve üzeri temizlenerek numaralanıp saklanan altı köşeli mermerlerin 350 dozlu çimento harçla yerleştirilmesi istenmiştir.* Aynı fenni şartnamede Çırağan Sarayı'ndan getirilen muhdes korkuluk babaların kaldırılacağı ve yerine orijinal fiskeye çanakları konulacağı açıklanmaktadır.** 1956-1957 yıllarına ait fenni şartnamede yapılan bu açıklama bize korkulukların kaldırıldığı tarihinde bu yıllar olduğunu düşündürmektedir (Resim 3.3.1.2; Resim 3.3.1.3; Resim 3.3.1.4).

Resim 3.3.1.3 Sofa-i Hümayun Taşlığı'ndaki Havuz'un Cumhuriyet dönemi restorasyonlarından sonra görünüşü; Havuzun Haliç ve Bağdat Köşkü'ne bakan kısmındaki mermer korkulukları kaldırılmış yerine fiskeye çanakları yerleştirilmiştir (Ü. Karahasan arşivi).

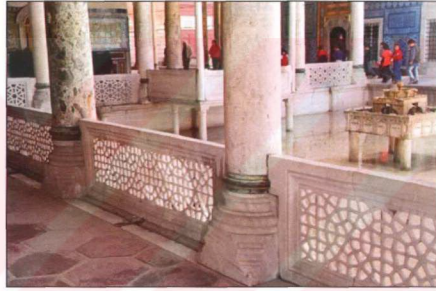
Fenni şartnamede İftariye Kameriyesi ve korkuluklarının onarım esasları belirlenmiştir. Mermer korkuluk şebekelerinin yapımında, Sürname-i Vehbi'deki anlatımların esas alındığı ve Revan Köşkü'nde de bulunan tamamen Türk stili korkulukların örnek alınarak projelendirildiği belirtilmektedir. Yapılan restorasyon çalışmasıyla birlikte; Havuzun, Hırka-i Saadet ve Revan Köşkü tarafındaki mermer eski korkulukları korunurken, Haliç ve Bağdat Köşkü tarafındaki korkulukları kaldırılmış ve yerlerine fiskeye çanakları yerleştirilmiştir. Sofa-i Hümayun Taşlığı'nın Haliç cephesindeki korkuluklar ve İftariye Kameriyesi'nin eski korkulukları da tamamen değiştirilmiştir. Uygulanan korkuluk (Resim 3.3.4.3) Revan Köşkü'nde gördüğümüz korkuluklarla (Resim 3.3.3.3) aynı karakterdedir. Bu uygulamanın ne zaman gerçekleştirildiği tam olarak saptanamamasına rağmen, fenni şartnamenin hazırlandığı tarih olan 1956-1957 yılları olmalıdır.

* TSA, 732.18 Bağdat Köşkü Onarımı 356 Nolu Dosya, Bağdat Köşkü önündeki mermer döşeme tamine ait fenni şartname

** Çırağan Sarayı'ndan getirildiği söylenen korkuluklar Resim 3.3.2.1 de görülen korkuluklar olmalıdır.

Resim 3.3.1.4 Havuzlu Taşlık'ta revakları kapatan geç dönem eklerin kaldırılmasından sonra görünüş (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.3.1.5 Sofa-i Hümayun Taşlığı'nda Cumhuriyet dönemi onarımlarında korunan eski korkuluklar (Ü. Karahasan arşivi)

1959'da Havuz Köşkü'nün çok harap durumda olan çatı ve saçaklarının onarımı yapılmıştır. Onarımlar ile ilgili toplantılara Sultanahmet Sanat Enstitüsü ahşap oyma öğrencisi Reşad Derener de katılmıştır. Kontrol Mimarı Macit Kural, bütün bir ağaçtan oyularak yapılacak saçakaltı ahşabının havuzun rutubeti ve taşlığın hareketi ile büküleceğini ileri sürerek süslemenin fenni esaslara dayanan bir konstrüksiyon üzerine aplike edilmesinin doğru olacağını savunmuştur.* Daha sonra kontrol mimarı olarak Yılmaz Ergüvenç görev almıştır. Sultan Osman Köşkü ve Orta Kapı'da benzer işleri yapması nedeniyle Abdülkadir Karaörs'e müteahhit olarak işin yapılması verilmiştir. Bu onarımlar içerisinde Köşk'ün ahşap çatısı onarılmış, çamur sıva tatbik edilmesinden sonra kurşun serilmiş, oymalı saçak imali ve alçı sıva onarımı yapılmıştır.** Yine 1979'da havuz üzerinde yer alan bu kısmın tekrar

* TSA, 732.18 Bağdat Köşkü Onarımı 356 Nolu Dosya, Y.Mimar Macit Kural'ın 10/2/1959 tarihli TSMM'ne yazısı

** TSA, 732.18 Bağdat Köşkü Onarımı 356 Nolu Dosya, Bağdat Köşkü Karşısında Havuz Köşkü Onarımı İstihkakı

onarılmak üzere ele alındığını GEEAYK'nın 20/10/1979 gün ve 11567 sayılı kararından (Ek 22) anlıyoruz. Havuz üzerinde yer alan balkon şeklindeki bu küçük Köşk'ün cephelerini ve yine bu cepheye açılan Hırka-i Saadet Dairesi revaklarını kapatan geç dönemde yapılmış pencere ve doğramalar 1967-1968 yılları restorasyonlarında kaldırılmıştır (Resim 3.3.1.1; Resim 3.3.1.2; Resim 3.3.1.4)*.

Değerlendirme:

Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında Havuzlu Taşlık'ta sağlamlaştırma ve temizleme teknikleri kullanılarak onarımlar gerçekleştirilmiştir. Geleneksel malzemeler dışında çimentonun da kullanıldığı bu uygulamalarda taşlıkta toplanan suyun birikmesine engel olmak amacıyla döşeme meyili Havuz'a ve İftariye Kameriye'sine doğru verilmiştir. Havuz'un Haliç ve Bağdat Köşkü cephesinde bulunan ve Çırağan Sarayı'ndan getirildiği belirtilen muhdes korkuluklar kaldırılmış, yerine benzerlerinden yararlanılarak mermer çanaklar ve lüleler yerleştirilmiştir. Kaldırılan bu geç dönem korkulukların nereye taşındığına dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Havuzun Revan Köşkü ve Hırka-i Saadet tarafındaki eski korkulukları yerinde korunmuştur. Havuz Köşkü'nün de saçakları sağlamlaştırma tekniği kullanılarak restore edilmiştir. Taşlığın Haliç cephesinin korkulukları ise İftariye Kameriyesi'ninkileri de kapsayacak şekilde tümüyle değiştirilmiştir. Havuzun Revan Köşkü ve Hırka-i Saadet cephesindeki eski korkuluklarının korunmasına rağmen Taşlık ve çevresinin günümüze kadar getirdiği estetik bütünlüğü tümüyle korunamamıştır.

3.3.2 Bağdat Köşkü

Mimari Özellikleri:

Bağdat Köşkü, IV. Murad tarafından Bağdat Seferi'nin anısına Havuzlu Taşlık üzerinde yaptırılmıştır. Sekizgen planlıdır. Üstü ortada kubbe ve yanlarda aynalı tonozla çevrilidir. Köşk'ün etrafında mermer sütunların taşıdığı geniş saçaklı bir revağı vardır. mermer sütunlar arasında geometrik desenli mermer korkuluklar yerleştirilmiştir. Köşk'ün giriş kotu olan Sofa-i Hümayun Taşlığı'na, Dördüncü Avlu'nun Lale Bahçesi olarak adlandırılan kısımdan merdivenlerle ulaşılmaktadır. Lale Bahçesi'nden bakıldığında yapının kesme taştan yapılmış geniş ayaklar üzerinde oturduğu görülmektedir. Köşk'ün dış cephesi alt pencerelerin üst kotuna kadar mermerle kaplıdır. Bunun üstündeki kısımlar ise XVII. yüzyıl çinileriyle kaplıdır. Köşk'ün iç kısmındaki ana büyük kubbe malakari süslemeler ile aynalı tonozlar altın yaldızlı geometrik süslemeler ile bezenmiştir. Duvarların iç yüzeyleri de çini sanatının en

* Bağdat Köşkü önündeki benzer camcanlar da aynı yıllarda kaldırılmıştır.

seçkin örnekleri ile kaplanmıştır. Dolap kapakları ve Köşk'ün kapısı sedef kakma olarak yapılmıştır (Sınar, 1982; Eldem ve Akozan, 1982).

Restorasyonlar:

Köşk'te yapılan ilk onarımlarla ilgili bilgiler 1940 yılına dayanmaktadır. Bu onarım; Köşk'ün bodrumunun gerektiğinde sığınak olarak kullanılabilmesi için iki adet demir kapısının onarımıyla ilgilidir.* Yine 1955'te Köşk'te bazı restorasyonlar yapıldığı resmi yazışmalardan anlaşılmaktadır. Ancak bu yazışmalarda uygulamaların Köşk'ün hangi bölümlerinde net tür teknikler kullanılarak yapıldığına ilişkin açıklamalar yapılmamıştır.**1956-1957 yılı restorasyonlarında Köşk'ün taş bacasının bakır kaplı külâhının ahşap strüktürü sert kestane ağacından yeniden yapılmıştır. Külâhın konstrüksiyonu yeniden yapıldıktan sonra dışı madeni kaplamayla aslına uygun olarak kaplanıp üzerine alemler konulmuştur. Köşk'ün kubbe ve çatısını örten kuşun örtü kaldırılarak tekrara izabe edilmiş yeni kurşun levhalarla kaplanmıştır.*** Bu onarımlar Y. Mimar Erdoğan Kural'ın kontrollüğünde Mühendis Ziyaettin Saner tarafından gerçekleştirilmiştir.**** Sağlamaştırma tekniğiyle yapılan uygulamada çatı meyiliyle ilgili bir hata saptanmış ve Köşk'ün Sofa Köşkü cephesindeki tonozundaki çatı meyilinin eski esere zarar veren bir ölçüde olduğu ve bu çatı meyilinin Haliç cephesindeki meyile göre düzeltilmesinin gerektiği belirtilmiştir.***** Ancak bu düzeltme yapılmamış Haliç cephesindeki meyilde yükseltilmiştir. Kontrol mimarları, yaptıkları inceleme sonucunda kubbenin aslına çevrilmesinin mümkün olmadığını geçici kabul heyetine bir yazı ile bildirmişlerdir.***** Aynı yazıda dört adet taş aleminde verilen kalıplara uygun olmaması nedeniyle kabul edilemeyeceği ve yeniden yapılması gerektiği bildirilmiştir. Burada Köşk'ün onarım öncesi fotoğraflarının olmayışı çatının özgün durumu ile bugünkü durumu arasında mukayese yapmamızı imkansız kılmaktadır. Ayrıca hatalı imal edilen dört adet taş alemin hangi yapılara ait olduğu ve düzeltilip düzeltilmediği konusunda bir bilgiye ulaşılamamıştır. 1967-1968 yılları restorasyonlarında; Köşk'ün ön cephesindeki revakları kapatan, sonradan yapılmış metal konstrüksiyon cam bölmeler kaldırılmıştır (Resim 3.3.2.1;

* TSA, dosya no yok, 27/III/1940 gün ve 75 sayılı komisyon kararı

** TSA, dosya no yok, Maarif Vekili'nin 26/7/1955 gün ve 732.35-2499 sayılı yazısı ve Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nün 1/Eylül/1955 gün ve 732.1096 sayılı yazısı

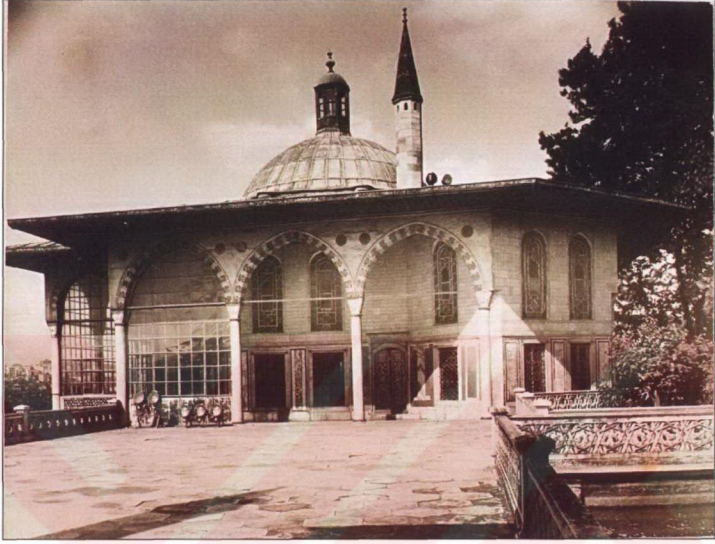
*** TSA, 732.18 Bağdat Köşkü Onarımı 356 nolu Dosya, Topkapı Sarayı Müzesi 1956-1957 yılına ait ilave keşfi hususi fenni şartnamesi

**** TSA, 732.18 Bağdat Köşkü Onarımı 356 nolu Dosya, 31/Ekim/1956 tarihli Y. Mühendis Ziyaettin Saner'in Müze Müdürlüğü'ne yazısı

***** TSA, 732.18 Bağdat Köşkü Onarımı 356 nolu Dosya, 5/1/1957 tarihli Y. Mimar Macit Kural ve Y. Mühendis Erdoğan Kural'ın TSMM'ye yazısı

***** TSA, 732.18 Bağdat Köşkü Onarımı 356 nolu Dosya, 30/3/1957 tarihli Y. Mimar Macit Kural ve Y. Mühendis Erdoğan Kural'ın Bağdat Köşkü ve civarı 1956-1957 onarım inşaatının geçici kabul heyetine yazısı

Resim 3.3.2.2; Resim 3.3.2.3). Aynı yıl Köşk'ün mermer korkuluk şebekeleri onarılmıştır* (Resim 3.3.2.4; Resim 3.3.2.5).

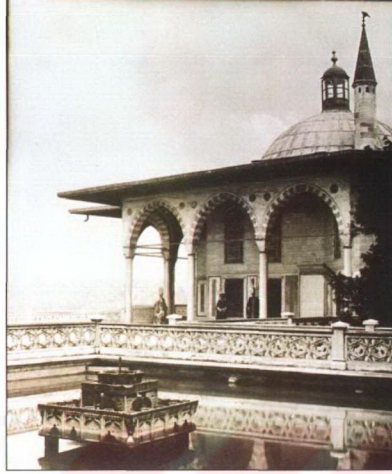

Resim 3.3.2.1 Bağdat Köşkü revaklarını kapatan bölmelerin kaldırılmadan önce görünüşü; Havuz etrafında ve Taşlığin Haliç cephesinde görülen mermer korkuluklar Çırağan Sarayı'ndan buraya getirilmiştir. Topkapı Sarayı Müzesi 1956-1957 Yılına Ait Onarım Keşfi Hususi Fenni Şartnamesinde belirtildiği gibi kaldırılmıştır (TSDA. TSM. No: 55/35).

Resim 3.3.2.2 Bağdat Köşkü'nün Cumhuriyet dönemi restorasyonlarından önce görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/80)

* TSA, 732 Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sari Mukaveleli Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sari Mukaveleli Onarımı (Mahal Listesi) İzahat Raporu

Resim 3.3.2.3 Bağdat Köşkü revaklarındaki demir konstrüksiyonlu cam bölmelerin Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında kaldırılmasından sonra görünüşü; Havuz etrafında bulunan korkuluklar sonradan kaldırılmış yerine fiskiye çanakları yerleştirilmiştir (TSDA. TSM. No: 55/80).

Resim 3.3.2.4 Bağdat Köşkü korkuluk onarımları (TSDA. TSM. No: 55/49/a)

Resim 3.3.2.5 Bağdat Köşkü korkuluk onarımları sonrası görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/49/a)

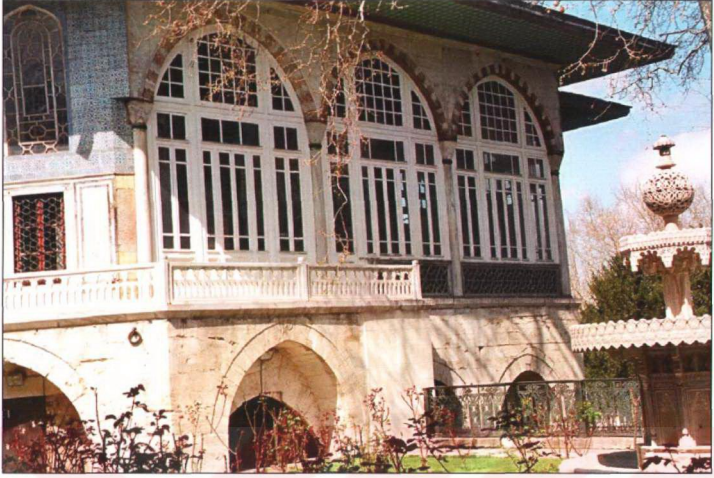
Bağdat Köşk'nün Sofa Köşkü cephesindeki mermer korkuluklarının bir kısmı (Resim 3.3.2.6); Sofa-i Hümayun Taşlığı (Resim 3.3.2.2) ve havuzun Cumhuriyet dönemi

restorasyonları öncesine ait resimlerinde gördüğümüz korkuluklarla (Resim 3.3.1.2) aynı özelliklerde oluşu bunların da Çırağan Sarayı'ndan getirildiğini düşündürmektedir. Bu mermer korkuluklar Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında tıpkı taşlığın Haliç cephesinde (Resim 3.3.4.3) yapıldığı gibi kaldırılmış yerine benzer mermer korkuluklar konulmuştur (Resim 3.3.2.7)*. Köşk'ün Haliç cephesiyle (Resim 3.3.2.5) Sofa Köşkü'ne bakan cephesinin bir kısmında ise (Resim 3.3.2.6), bugün Sofa-i Hümayun Taşlığındaki havuzun iki cephesinde bırakılan en eski korkuluklarla (Resim 3.3.1.4; Resim 3.3.1.5) aynı özellikte olan örneklerin korunduğu görülmektedir.

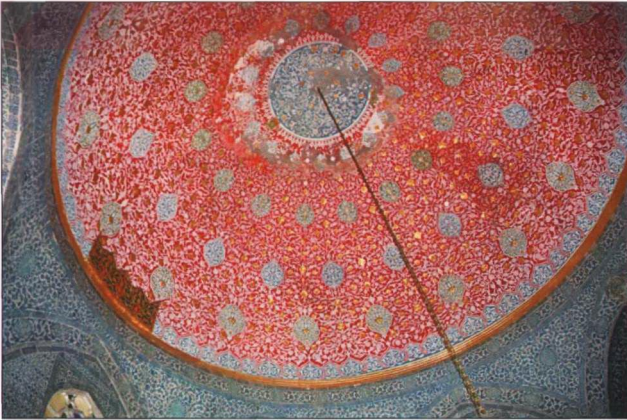
Resim 3.3.2.6 Bağdat Köşkü, Sofa Köşkü cephesinin Cumhuriyet dönemi restorasyonları öncesi görünüşü; Dikkatle bakıldığında iki farklı korkuluk örneği görülmektedir. Sol taraftaki korkuluklar Havuzlu Taşlık'ta havuz çevresinde de görülen ve onarımlarda kaldırılan korkulukların aynıdır. Büyük bir olasılıkla bu korkuluklarda Çırağan Sarayı'ndan getirilmiş olmalıdır. Sağ taraftaki korkuluklar da Köşk'ün diğer cephesinde onarılan korkuluklarla benzer özelliktedir (TSDA. TSM. No: 55/80).

* Tarihini tam saptayamadığımız bu uygulama, büyük bir olasılıkla Sofa-i Hümayun Taşlığı'nda Çırağan Sarayı'ndan getirilen mermer korkuluklarının kaldırılmasına ilişkin 1956-1957 Yılına Ait Onarım Keşfi Hususi Fenni Şartnamesinin hazırlanmasından sonra yapılmış olmalıdır.

Resim 3.3.2.7 Bağdat Köşkü, Sofa Köşkü cephesinin Cumhuriyet dönemi restorasyonlarından sonra görünüşü; Korkulukları değiştiği görülmektedir. (Ü.Karahasan arşivi)

Köşk'ün ana kubbesinde GEEAYK'nın 14/IV/1973 gün ve 7104 sayılı kararıyla (Ek 20) bir raspa çalışması başlatılmıştır. Bu çalışma sonucunda geç devire ait kalem işi süslemelerin altından XVII. yüzyıla ait malakari süslemeler bulunmuştur (Resim 3.3.2.8; Resim 3.3.2.9). Bezeme restorasyonu Kurul kararında belirtildiği gibi son devire ait kalem işleri kubbenin bazı yerlerinde bırakılarak, daha erken döneme ait malakari süslemelerin onarımı yapılmıştır.

Resim 3.3.2.8 Bağdat Köşkü kubbesi bezemelerinin görünüşü; temizleme çalışmaları ile XVII yüzyıla ait bezemeler ortaya çıkartılmış ve geç döneme ait süslemeler kubbe eteğinin bir bölümünde bırakılmıştır. (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.3.2.9 Bağdat Köşkü kubbesinde bulunan iki farklı dönemde ait bezeme örneklerinden görünüş
(Ü. Karahasan arşivi)

Yine aynı dönemde Bağdat Köşkü'nde cephelerde dış tesirlerden zarar gören çini ile kaplı yüzeylere saydam bir tecrit malzemesi uygulanmıştır (Öz, İ, 1982).^{*} 1982-1983 yıllarında Köşk'te ahşap çatı, saçak, kurşun onarımları yapılmıştır. Onarım Müteahhidi İrfan Dilaver tarafından hazırlanan iş programından; önce iskele kurulduğu çatının askıya alındığı çatıda ahşap takviye yapıldığı ahşap saçaklarına sökülerek bütünüyle yeniden yapıldığını görüyoruz.

1997'den sonra yapılan restorasyonlarda da Köşk'ün alt kat tonozlarında zamanla bozulan derz ve sıvalar raspa yapılarak alınmış ve horasan harçla sıva ve derz onarımı yapılmıştır.

Değerlendirme:

Bağdat Köşkü'nde Cumhuriyet döneminde sağlamlaştırma, temizleme-arındırma teknikleri kullanılarak restorasyonlar gerçekleştirilmiştir. Köşk'ün örtü sisteminde yapılan onarımlarda; kubbe ve tonoz meyillerinde değişiklik yapıldığına dair yazılı belgeler olmasına rağmen, bunlarla ilgili onarım öncesi ve onarım sonrasını anlatan ayrıntılı görsel belgelerin olmayışı karşılaştırma olanağını ortadan kaldırmaktadır. Ana kubbede raspa yapılarak geç döneme ait bezemelerin altından malakari süslemelerin ortaya çıkartılması ve bunların onarımının yapılması; yapının ilk yapıldığı dönem özelliklerinin korunmaya daha değer bulunması görüşü ile açıklanabilir. Ancak burada kubbenin küçük bir bölümünde, kaldırılan geç dönem bezemelerinden örnekler bırakılarak yapının bezeme programındaki değişim vurgulanmak istenmiştir.

^{*} Bu tecrit malzemesinin niteliği hakkında bilgiye ulaşılmıştır.

3.3.3 Revan Köşkü

Mimari Özellikleri:

Havuzlu Taşlık üzerinde yer alır. IV.Murad tarafından Revan Seferi'nin anısına yaptırılmıştır. Sekizgen planlı tek bir odadır Üstü kubbe ile örtülmüştür. Etrafı geniş saçaklı revaklarla çevrilidir. Hırka-i Saadet Dairesi önünde yapıldığı için sekizgen plan tam olarak uygulanamamış üç eyvanlı olarak yapı tamamlanmıştır. Köşk'ün duvarlarının iç yüzeyi kubbe başlangıcına kadar XVII. yüzyıl çinileri ile kaplanmıştır. Kubbenin iç kısmında geç dönem kalem işi süslemeler bulunmaktadır. Pencereler iki sıra halindedir. Alt pencereler; sedef ve bağa kakma tekniğinde ahşap kapaklıdır. Üst pencereler renkli camlarla süslüdür. Köşk'ün dış cephesinde belli bir yüksekliğe kadar beyaz ve renkli mermer kullanılmıştır. Mermer kaplamanın üstü ise çinilerle kaplıdır. İçeride duvarda bulunan nişlerin içi XVI. yüzyıl renkli sır tekniğindeki çinilerle kaplıdır (Sınar, 1982).

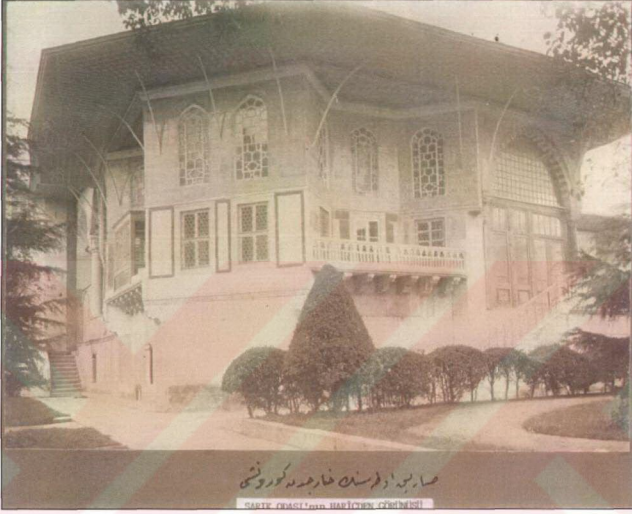
Restorasyonlar:

Revan Köşkü'nde yapılan restorasyonlarla ilgili ilk bilgiler 1966 yılına dayanmaktadır. Bu uygulamalar Müze idaresinin verdiği karar doğrultusunda; Köşk'ün revaklarında geç dönemde yapılan muhdes camekanların kaldırılmasıyla ilgilidir. Restorasyonlar için hazırlanan fiyat tutanaklarında Camekanların sökülmesi esnasında sütunlara zarar verilmemesi ve ahşap camekanların kırılmadan çıkartılması istenmiştir. Müze Müdürü Hayrullah Örs zamanında gerçekleştirilen bu uygulamada Kontrol Amiri olarak Y. Mimar Mualla Anhegger, Kontrol Teknikeri Fuat Hepişeri görev almıştır. Müteahhitlik ise Y.Mimar İlban Öz tarafından üstlenilmiştir* (Resim 3.3.1.2, Resim 3.3.3.1).

Köşk'te tarihini saptanabilen diğer bir onarım 1994-1995 yıllarında çinileri çok kötü durumda olan iki dış cephe duvarında yapılmıştır (Resim 3.3.3.2) Öncelikle çinilerdeki bozulmaların ve harçlardaki zayıflamaların nedenleri araştırılmış ve çatıdan gelen yağmur sularının neden olduğu saptanmıştır. Çalışmalar daha başlamadan bazı çiniler harçların zayıflaması nedeni ile düşerek kırılmıştır. Onarımlara öncelikle belgeleme çalışmalarıyla başlanmış mevcut durum hasar rölövesi ile belgelenmiştir. Hazırlanan hasar rölövesinde çinilerdeki bozulmalar tek tek işlenmiştir. Çalışmalar sırasında aşırı kir, toz ve çatlakları olan çinilerin temizlenerek onarımları yapılmış ve derzlerinden puar ve şırınga ile özel bir harç verilerek sabitlenmiştir. Düşerek kırılan çinilerin kırık parçaları da temizliği ve sağlamlaştırılması yapılarak kendi aralarında birleştirilmiş ve yerlerine takılmıştır. Derzlerin sağlamlaştırılmasında şırınga ya da

* TSA, Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi 1966 Yılı Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Harem Dairesi 1966 yılı onarımı yeni fiyat tutanağı

puar kullanılarak hidrolik kireç içerikli özel bir karışım derzlere verilmiştir. Çinilerin derzlerindeki harçlar kuruduktan sonra eksik desenlerin kalem işiyle rötuşları yapılarak estetik bütünlük sağlanmıştır.* Yapının onarımı yapılan kısmında 2231 adet çini olduğu saptanmıştır**

Resim3.3.3.1 Revan Köşkü'nün Cumhuriyet dönemi onarımları öncesi görünüşü; camekanla kapatılan revaklar, İftariye Kamehiesi'nin Cumhuriyet dönemi onarımlarında örnek alınan özgün korkuluklar görülmektedir. (TSDA. TSM. No: 55/40)

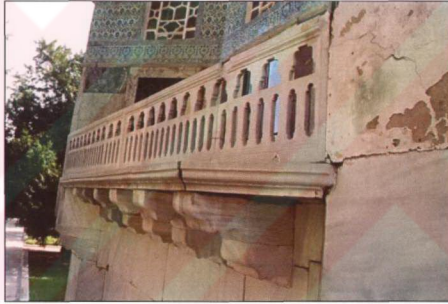

Resim 3.3.3.2 Revan Köşkü'nün Hırka-i Saadet revaklarından görünüşü

* KMLA, Topkapı Sarayı Müzesi Çini Restorasyonu Ve Konservasyonu (1955 Yılı Onarımı) 18/1/1996 tarihli Restoratör Şenay Onuk'un Raporu

** KMLA, DÖK.520

1997’de iç duvarlarda bulunan çinilerin konservasyon ve restorasyonu, kalem işi restorasyonları ile birlikte devam etmiştir. İçlik pencere onarımları yapılmıştır. Kubbenin tümünde kalem işi bezemelerin onarımı yapılarak üzerine koruyucu sürülmüştür. Ahşap pencerelerin tümünün onarımı yapılmış, pencere doğramaları ve demir korkuluklar yağlı boya ile boyanmıştır. Giriş sol yan revam kubbesinde badana yapılmıştır. Saçak onarımları yapılmış çıtalı tavanlar iki renkli yağlı boya ile boyanmış ve çıtaların bir bölümüne altın varak kaplama yapılmıştır. Köşk’ün giriş basamağı ve Has Oda duvarındaki çeşme önü su kanalındaki bozulmuş olan desenli taş kaplamalar çürütülerek özgün şekline uygun olarak yeniden yapılmıştır.* Yapılan restorasyon çalışmalarında Köşk’ün korkuluklarının değiştirilmeden korunduğu görülmektedir (Resim 3.3.3.1; Resim 3.3.3.3). Aynı korkuluklar Sofa-i Hümayun Taşlığı Haliç cephesinde ve Bağdat Köşkü’nün Sofa Köşkü cephesinde yapılan restorasyonlarda örnek olarak alınmış ve benzerleri yapılarak bu cephelere yerleştirilmiştir (Resim 3.3.4.3; Resim 3.3.2.7).

Resim 3.3.3.3 Revan Köşkü korkulukları (Ü. Karahasan arşivi)

Değerlendirme:

Revan Köşkü’nde Cumhuriyet döneminde yapılan restorasyonlarda sağlamlaştırma ve temizleme teknikleri kullanılmıştır. Temizleme tekniğiyle Köşk’ün revaklarını kapatan muhdes camekanlar kaldırılmıştır. Köşk’te yapılan çini onarımları Bilimsel Restorasyon yaklaşımı doğrultusunda yürütülmüştür. Onarımlara başlamadan önce, çinilerin bulunduğu tüm cephelerde ayrıntılı fotoğraflar çekilerek, koruma onarım projesi hazırlanmıştır. Yapılan çalışmalarda çinilerin sırlarında bozulmalar, yüzeyden kopmalar, kırık ve çatlaklar, eksik çini parçaları, düşme tehlikesi olan çiniler ve çinilere zarar verecek harçlar görülmüştür. Her çinide meydana gelen bozulmalar tek tek saptanmış ve uygulanacak yöntemler belirlenmiştir. Bu çalışmalar paralelinde Köşk’ün duvarlarını süsleyen tüm çiniler sayılmış ve envanterleri

* RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası

çıkartılarak Revan Köşkü çinileri desen kataloğu hazırlanmıştır. Burada gerek çinilerin onarımı yapıp yerlerine takıldıktan sonra gerekse de düşmekte olan çinilerle ilgili harç ve derz onarımları yapıldıktan sonra eksik kısımlar kireç harç ile tümlenip üstlerine kalem işi ile rötuşlar yapılmıştır.* Kalem işi ile yapılan desen tamamlamada estetik bütünlüğün sağlanması amaçlanmıştır. Yakından bakıldığında algılanabilen desen tamamlama rötuşları restorasyonun belgelenmesi açısından önem taşımaktadır.

3.3.4 İftariye Kameriyesi

Mimari Özellikleri:

İftariye Kameriyesi, Sofa-i Hümayun Taşlığı'nın Haliç cephesinde yer alır. Tümü metalden yapılmıştır. İncirlik Bahçesi'ne doğru taş konsollarla desteklenen çıkmalı bir kısmın üzerinde sadece üstü örtülü yarı açık bir padişah mekanıdır. Bayramlaşma ve iftar sofraları için kullanılan bu Kameriye Sultan İbrahim zamanında yapılmıştır (Eldem ve Akozan, 1982). Dört bakır sütunun taşıdığı çatı, dışta bombeli ve sivri uçlu bir kubbe ile bitmektedir. Bakır üzerine altın kaplı olan kubbenin tam ortasında büyük bir alem, sütunların üstüne gelen kısımlarda ise küçük topuzlarla biten alemler, iç kısmında da aynalı bir tonoz vardır. Döşemesi mermerle kaplanmıştır.

Restorasyonlar:

İftariye Kameriyesi ve Sofa-i Hümayun Taşlığı'nın Haliç cephesinin, Cumhuriyet dönemi restorasyonlarından önce iki kez değiştiği arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Tarihini tam olarak saptayamadığımız bir resim Kameriye çevresindeki ilk değişikliği yansıtmaktadır. Burada; Kameriye'nin klasik geometrik desenli özgün mermer şebeke korkulukları yanında, Taşlığın korkuluklarının döküm demir olduğu görülmektedir. (Özendes, 2002) (Resim 3.3.4.1) Tamamen geç dönem özelliklerini yansıtan ve benzer örnekleri Mecidiye Köşkü bahçesinde de (Resim 3.3.10.1) görülen bu döküm korkuluklar, Haliç cephesine Cumhuriyet'ten önce konulmuş olmalıdır. (Resim 3.3.4.1) de görülen Kameriye'nin özgün mermer korkuluklar ise; bugün Bağdat Köşkü'nün Haliç (Resim 3.3.2.5) ve Dördüncü Avlu'ya bakan cephesinin bir kısmında (Resim 3.3.2.6), Revan Köşkü'nün Sofa-i Hümayun Taşlığına bakan revaklarında görülen korkuluklarla (Resim 3.3.1.2, Resim 3.3.1.4; Resim 3.3.1.5) aynı özelliklerdedir.

* KMLA, DÖK.448, Topkapı Sarayı Müzesi 1998 Yılı Çini Koruma Ve Onarımı Çalışmaları Dosyası, Çini Restoratörü Şenay Onuk'un 15/10/1999 tarihli raporu

Resim 3.3.4.1 İftariye Kameriyesi'nin ve Sofa-i Hümayun Taşlığı'nın Haliç cephesinin Cumhuriyet dönemi restorasyonlarından önce görünüşü; Bu görünüşün tam tarihi saptanamamış olmasına rağmen 1915'ten önce olduğu kesindir. 10/Ekim /1915 tarihli Asar-ı Atika Encümeni Daimisi'nin raporunda Çırağan Sarayı'ndan getirilen mermer korkulukların buraya yerleştirildiğinden bahsetmektedir (TSDA. TSM. No: 55/35)

Cumhuriyet'ten önce yapılan ikinci değişiklik sırasında ise; Çırağan Sarayı'ndan getirilen mermer korkuluklar Taşlık'ta bulunan havuzun Haliç (Resim 3.3.1.2) ve Bağdat Köşkü'ne bakan cephesine (Resim 3.3.2.1; Resim 3.3.2.3) ve Taşlığın da Haliç cephesine yerleştirilmiştir (Resim 3.3.4.2).** Kameriye'nin İncirlik Bahçesi'ne konsol yapan üç cephesindeki özgün korkuluklar ise yine değiştirilmeden korunmuştur.***

Üçüncü değişiklik Cumhuriyet dönemi restorasyon çalışmaları sırasında; daha önceden Çırağan Sarayı kalıntılarından getirilen mermer korkulukların kaldırılması ile gerçekleşmiştir. 1956-1957 yılı onarımlarına ait fenni şartnamelerde İftariye Kameriyesi ve korkuluklarının onarım esasları belirlenmiştir. Mermer korkuluk şebekelerinin yapımında, Sürname-i Vehbi'deki anlatımların esas alındığı ve Revan Köşkü'nde de bulunan tamamen Türk stili korkulukların örnek alınarak projelendirildiği belirtilmektedir. Yapılan restorasyon çalışması ile birlikte Sofa-i Hümayun Taşlığı'nın Haliç cephesindeki korkuluklar ve İftariye

* Özendes, (2002), The Last Ottoman Capital İstanbul A Photographic History

** Muhafaza-i Asar-ı Atika Encümeni Daimisi'nin 10/Ekim /1915 sayılı raporunda Revan Köşkü önündeki havuzun dört kenarındaki fiskiyelerin yok edilerek yerine Çırağan Sarayı kalıntılarından getirilen mermer bir parmaklık konulduğu belirtilmektedir. Resim 3.3.1.2 de gözüken bu parmaklıklar İftariye Kameriyesi'nin iki tarafında Haliç cephesinde boydan boya devam eden korkulukların aynısıdır.

*** İftariye Kameriyesi'nin bu korkulukları bugün Bağdat Köşkü, Revan Köşkü ve Hırka-i Saadet Dairesi revaklarında örneklerini gördüğümüz geometrik motifli özgün korkuluklardır.

Kameriyesi'nin özgün korkulukları değiştirilmiştir. Ancak bu uygulamanın ne zaman gerçekleştirildiği tam olarak saptanamamıştır.*

Resim 3.3.4.2 İftariye Kameriyesi ve Sofa-i Hümayun Taşlığı'nın Haliç cephesisin Cumhuriyet dönemi restorasyonlarından önce görünüşü; Kameriye'nin mermer korkulukları aynen korunurken, iki tarafındaki demir korkuluklar kaldırılmış yerine Çırağan Sarayından getirilen mermer korkuluklar konulmuştur (TSDA. TSM. NO: 55/80 den detay)

Resim 3.3.4.3 İftariye Kameriyesi ve Sofa-i Hümayun Taşlığı'nın bugünkü görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

* 1957 yılı onarımları sonrası Bağdat Köşkü ve Havuzlu taşlığı gösteren resimlerden Bağdat Köşkü önündeki ceme kanlar kalkmış gözükürken, Çırağan Sarayı'ndan getirilen korkuluklar aynen durmaktadır (Resim 3.3.2.3)

Kameriye’de 1956-1957 yılı restorasyonlarında, sağlamlaştırma tekniği kullanılmıştır. Öncelikle strüktürel sağlamlaştırma çalışmaları kapsamında, Haliç cephesindeki küfeki taşından yapılmış dört adet konsol taşının değiştirilmesi gündeme gelmiştir. Onarım için hazırlanan şartnamede; alemlerinin sökülmesi, kubbenin içinin talaşla doldurulması ve torbalarla kaplı bir kalıba alınarak Hırka-i Saadet Dairesi revaklarında korunması istenmiştir. Kubbenin sökülebilmesi için, İncirlik Bahçesi’nde Kameriye’nin döşemesine kadar yükselen taşıyıcı iskele ile Havuzlu Taşlık üzerine iş iskeleleri kurulması gerekmiştir. Konsollar kenetlerle bağlı oldukları duvardan çürütme yapılarak çıkartılmıştır. Yeni konsollar yerine yerleştirildikten sonra üzeri küfeki kaplama ile aynı karakterde yeniden yapılmıştır. Kameriye’nin döşemesi de bu onarımda yenilenmiştir. Şartnamede; döşemede en küçüğü 70 cm genişlik ve boyunda olmak üzere antik tesir yaratacak bir tarzda bir kompozisyon hazırlanması, yine mermer döşemenin önüne mermer evsafına uygun bir malzeme ile yekpare ince yonu basamak yapılması istenmiştir. (Resim 3.3.4.3)*

Bugün yerinde yaptığımız incelemede Kameriye’nin döşemesinin düz mermer kaplı olduğunu görüyoruz. Şartnamede antik tesir yaratması istenen motif çalışması yapılmamıştır. Burada antik tesirden kasıt, Saray’ın bazı mekanlarının döşemelerinde gördüğümüz geometrik motifli süslemeler olmalıdır. Yine kaldırılan mermer korkulukların yerine benzerlerine Arz Odası revaklarında ve Revan Köşkü Lale Bahçesi cephesinde rastladığımız korkuluklardan konulmuştur.

Resim 3.3.4.4 İftariye Kameriyesi tonozu üzerinde nakışlar (Ü. Karahasan arşivi)

1966’da İftariye Kameriye’sinde zamanla kirlenen ve okside olan altın yaldızlar temizlenmiştir. Yüzeyde oluşan kirlilik yazıların ve nakışların görülmesini engelleyecek bir

* TSA, 732.18 Bağdat Köşkü Onarımı 356 nolu Dosya, ‘Topkapı Sarayı Müzesi 1956-1957 yılına ait onarım ilave keşifi hususi fenni şartnamesi

seviyede olduğu için temizlemede ince zımpara ile raspa yapılmış, kimyevi madde kullanılmamıştır.*

Değerlendirme:

İftariye Kameriye'sinde Cumhuriyet döneminde sağlamlaştırma ve temizleme teknikleri kullanılarak restorasyonlar yapılmıştır. Bu uygulamalarda yapının taşıyıcı sütunu, kubbesi, bezemeli aynalı tonozu, özgün form ve malzemesiyle birlikte korunabilmiştir. Ancak İncirlik bahçesine doğru taşan Kameriye'yi taşıyan taş konsollar alınarak yerlerine, aynı formda taş konsollar yerleştirilmiştir. Böylece strüktür elemanı olarak konsollar, biçimsel özellikleriyle korunabilmiş ancak malzeme ve işçilik özellikleriyle özgünlüklerini kaybetmiştir. Yine Kameriye'nin üç cephesinde bugün yer alan mermer korkuluklar eski belgelere dayalı olarak tasarlanmış olmalarına rağmen, gerek biçim gerekse malzeme ve işçilik özellikleriyle özgün değildir. Yerinde yaptığımız incelemede yine döşemenin de tamamen yeni mermerle kaplı olduğu görülmüştür. Özgünlüğünü kaybeden elemanlarda geriye dönüştürülebilirlik söz konusu değildir ve uygulama minimum müdahalenin üstündedir. Kameriye'nin korkuluklarının bir kez ve yer aldığı Sofa-i Hümayun Taşlığı korkuluklarının üç kez değiştiği belgelerle saptanmıştır. Son olarak Surname-i Vehbi'den ve Revan Köşkü'nde görülen eski korkuluk örneklerinden yararlanılarak yapılan çalışmalardaki amaç; söz konusu açık mekanlara erken dönem özelliklerini kazandırmak istenmesi olmalıdır.

3.3.5 Sünnet Odası

Mimari Özellikleri:

Sünnet Odası, Havuzlu Taşlık'ın Haliç cephesinde bir oda ve müstemilatı olan kare planlı kagir bir yapıdır. Örtü sistemi aynalı tonozdur. Sultan İbrahim zamanında yapıldığı tahmin edilmektedir. Yapının duvarları, içeride ve dışarıda XV., XVI. ve XVII. yüzyıla ait çini örnekleri ile kaplıdır. Aynalı tonozu kalem işleri ile süslüdür. Ayrıca içeride altın yaldızlı bakır bir ocak bulunmaktadır (Sınar, 1982; Eldem ve Akozan 1982).

Restorasyonlar:

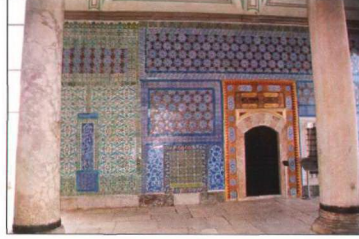
Sünnet Odası'nın Cumhuriyet döneminde bilinen ilk restorasyonu 1953'te yapılmıştır. Bu sağlamlaştırma tekniği kullanılarak yürütülen bir çalışmadır. Yapının çatısının ahşap strüktür sistemi takviye edilmiş, ahşap çatı kaplaması ile kurşun örtüsü onarılmıştır. Aynı onarımlar sırasında ahşap pencereleri tamamen yenilenmiş, beton üstlük pencereler imal edilmiştir. Bu

* TSA, Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi 1966 Yılı Onarımı Dosyası, İftariye Kasrı eksik bordürlerinin tamamlanması ve iç temizliği zarureti gerekçesi ile hazırlanan Topkapı Sarayı Harem Dairesi 1966 Yılı Onarımı Yeni Fiyat Tutanağı,

onarımlar müteahhit O. Yavuz tarafından Y. Mimar Cahide Tamer'in kontrollüğünde gerçekleştirilmiştir.*

Resim 3.3.5.1 Sünnet Odası Sofa-i Hümayun Taşlıği cephesi (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.3.5.2 Sünnet Odası'nın Hırka-i Saadet revakları cephesi; cephe XV., XVI., XVII yüzyıl çinileri ile kaplıdır. (Ü. Karahasan arşivi)

1985'de Sünnet Odası'nda kalem işleri ile ilgili bir çalışma yapılması istenmiştir. Y. Mimar İlban Öz bu konuda; geç devir bezemelerinin altında özgün bezeme araştırması yapılması, özgün örneklerle rastlanırsa mevcut bezemelerin korunması, eski bezeme örneği bulunursa kopyaları alınması ve yeni alınacak karara göre uygulama yapılması yönünde görüşlerini içeren bir rapor hazırlanmıştır. Bu yaklaşımı 24/5/1985 gün ve 1419 sayılı İBK kararıyla (Ek 28) desteklenmiştir. Ancak mekanın birkaç yerinde yapılan raspa sonucunda daha erken dönemlere ait süsleme örneklerine rastlanmamış ve mevcut bezemelerin onarımı yapılmıştır.**

Değerlendirme:

Sünnet Odası'nda Cumhuriyet döneminde koruma onarımlarıyla birlikte, sağlamlaştırma tekniği kullanılarak restorasyonlar yapılmıştır. Yapının erken dönem kullanımına ait bezeme örneklerine rastlanmaması nedeniyle geç dönem bezemelerinin onarımı yapılmıştır.

3.3.6 Sofa Köşkü (Karamustafa Paşa Köşkü)

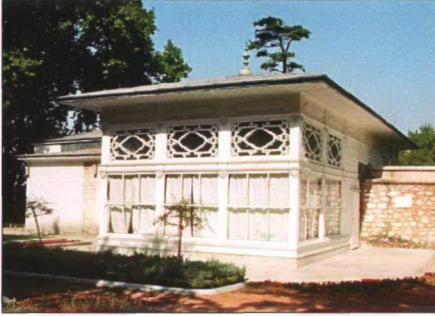
Mimari Özellikleri:

Dördüncü Avlu'da Lale Bahçesi olarak adlandırılan bölümde bulunmaktadır. Köşk'ün tam yapılış tarihi bilinmemektedir. Silahdar Tarihi'nde 1682 yılında Rus elçisinin burada kabul edildiği kayıtlıdır. Köşk'ün 1116 tarihli tamir kitabesinde de Sofa Köşkü adı aldığı yazılıdır. Köşk, Türk rokokosunun en güzel örneklerinden birisidir. Aynı zamanda Saray'ın Harem dışındaki tek ahşap yapısı olma özelliğini de taşımaktadır. Dördüncü Avlu'da bahçe ile aynı

* TSA, 732.53 nolu Dosya, Y. Mimar Cahide Tamer tarafında hazırlanan 23/8/1954 tarihli 1953 yılı III. İstihkak Raporu

** Bu uygulama hakkındaki bilgiler yazılı rapor olmaması nedeni ile, raspa çalışmaları ve bezeme onarımını yapan Dr. Hüseyin Kaya'dan sözlü olarak alınmıştır.

kotta olan Köşk'ün, Saray'ın Beşinci Yere bakan cephesinde barok mermer sütunlara oturan iki çıkması bulunmaktadır (Resim 3.3.6.1; Resim 3.3.6.2). Bu iki çıkma arasından geniş merdivenlerle alt bahçe kotuna inilmektedir (Sinar,1982).

Resim 3.3.6.1Sofa Köşkü'nün Dördüncü Avlu'dan görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.3.6.2 Sofa Köşkü (Ü. Karahasan arşivi)

Restorasyonlar:

Sofa Köşkü'nde Cumhuriyet dönemi onarımları 1953-1954 yıllarında başlamıştır. Bunlar sıvalarda yapılan sağlamlaştırma onarımlarıdır. Y. Mimar C. Tamer'in kontrollüğünde Müteahhit Osman Yavuz tarafından yapılan çalışmalarda önce sıva raspası sonra da takviyeli sıva ve bağdadı sıva yapılmıştır.*

1955'te ise Köşk'ün çöken ahşap döşemelerinde strüktürel sağlamlaştırma onarımı yapılmıştır. Bu onarımlarda ahşap kirişlerin hepsi değiştirilmemiştir. Ahşap kirişlerin istinat yerlerinde çürüyenlerin yanlarına yeni kirişler atılarak ahşap konstrüksiyon takviye edilmiştir. Burada yapının özgün taşıyıcı sistemin korunduğunu görmekteyiz. Ancak tamamen çürümüş olan döşeme kaplamaları yenileri ile değiştirilmiştir.**

Uzun süre bakımsız kalan köşk'te 1981'de yapılan incelemelerde ahşap strüktür sisteminde çürümeler ve buna bağlı olarak yapıda oturmalar olduğu, bu oturmalarında yapının tüm süslemelerini etkilediği görülmüştür. Yapının taşıyıcı sistem, ahşap çatı, kurşunaltı kaplama, kurşun ve dış cephe kaplama onarımı yapılmasının gerekliliği konusunda onarım raporu hazırlanmıştır.*** Aynı rapordan yapının dış cephelerine 1912 yılında eklenen ve mimari görüntüyü etkileyen geç devir kaplamaların sökülerek kaldırılması önerilmiştir. Ancak

* TSA, 732.53 nolu Dosya, 1953-1954 Yılları Mustafa Paşa Köşkü Onarımı 4. İstihkak Raporu

** TSA, 732.53 nolu Dosya Y. Mimar Mustafa Ayaşhoğlu'nun Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'ne yazdığı 20/10/1955 gün ve 1725 sayılı ve 13/10/1955 gün ve 1625 sayılı yazıları

*** RAMA, Ana Dosya, Topkapı Sarayı Harem Yapıları Dosyası, Y.Mimar İlhan Öz tarafından hazırlanan Topkapı Sarayı Müzesi Mukaddes Emanetler Ve Sofa Köşkü 1981 Yılı Onarımı Raporu

içerideki barok süslemelerin sağlam olduğu bunların aynen korunması gerektiği, kırık olan iki alçı pencerenin özgün örneklerle göre yeniden yapılabileceği belirtilmiştir. Raporda ayrıca ODTÜ'ne yapının fotogrametrik rölemlerinin hazırlatıldığından söz edilmektedir. Köşk'te yapılması düşünülen bu restorasyonlara GEEAYK'nın 12/12/1981 gün ve 13356 sayılı kararı (Ek 23) ile izin verilmiştir.

1997'den sonra yapılan restorasyonlarda sağlamlaştırma onarımlarına devam edilmiştir. Bu amaçla çatıdaki kurşunlar toplanarak izabe edilmiş ve yeniden kurşun döşenmiştir. Dış cephenin badana ve yağlı boya işleri yapılmıştır. Lale Bahçesi'nden iniş merdiveninin mermer basamakları onarılmıştır. Şerbet Odası'nda tavanlar çelik halat kullanılarak terazisine getirilmiştir. Ön kısımdaki tavan kaplamaları tamamen sökülerek yenilenmiştir. Tavanlardaki eski motiflerden kullanılabilecek durumda olanlar aynen kullanılmıştır. Duvarlarda bulunan çinilerin konservasyon ve restorasyonu yapılmıştır. Duvarlardaki ve balkon korkuluğundaki motiflerin eksik olan kısımları ile şömine uç ve üst kısmındaki dış bükey motifli çita orijinaline uygun olarak yenilenmiştir. Tavan ve duvarların zemin boyası ile çita, rozet ve motiflerin altın varak ile kaplanması yapılmıştır.*

Değerlendirme:

Sofa Köşkü'nde Cumhuriyet döneminde yapılan restorasyonlarda yapının mekansal bütünlüğü tümtüyle korunmuştur. Köşk'te yapılan onarımlar sağlamlaştırma çalışmaları kapsamında kalmıştır.

3.3.7 Sofa Camisi

Mimari Özellikleri:

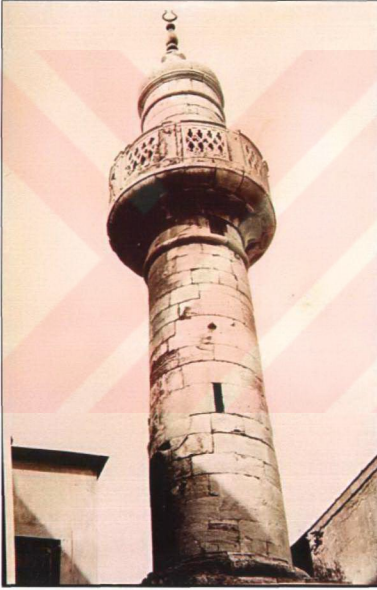
Dördüncü Avlu'nun Marmara Denizi cephesinde, Lale Bahçesi ile aynı kotta yer alan bir camidir. Eskiden burada bulunan Silahdar Köşkü'nün yerine II. Mahmud tarafından yaptırıldığı söylenmektedir. Kapısında Sultan Abdülmecid döneminde onarıldığına dair 1275 (1858) tarihli bir kitabe vardır (Sınar, 1982). İç kısmındaki kalem işi süslemeler ampir özelliklerini göstermektedir.

Restorasyonlar:

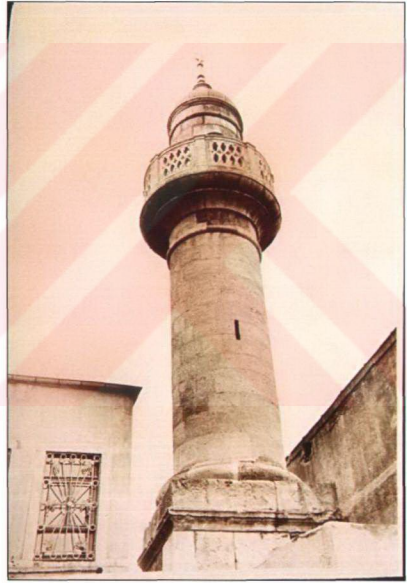
Sofa Camisi'nde Cumhuriyet dönemi restorasyonlarına dair ilk bilgiler yapının yıkılma tehlikesi geçiren minaresiyle ilgilidir. 1968'de dönemin Müze Müdürü Hayrullah Örs, Y. Mimar İlhan Öz ve Y. Mimar Mustafa Ayaşlıoğlu minare ile ilgili yaptıkları inceleme sonucunda; küfeki taşı ve malta taşından yapılmış olan minarenin külah, petek, şerefe,

* RAMA, Topkapı Sarayı Müzesi 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları

korkuluk kısımlarıyla, gövdesinin yukarıdan itibaren 2.50 m. lik kısmının şakülden kaçtığını, bazı taşların yerinden oynadığını ve bu durumuyla yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu saptamışlardır. Minarenin onarımı için gövdenin yıkılma tehlikesi gösteren üst kısmının numaralanarak sökülmesi ve kendi taşlarından istifade edilerek yeniden yapılması önerilmiştir* (Resim 3.3.7.1; Resim 3.3.7.2). Ayrıca gövdenin geri kalan kısmında, minare kaidesinde, basamak ve çekirdek kısmında bozulan taşların çürütülerek sağlamlaştırma tekniği kullanılarak tamamlanması istenmiştir. Önerilen bu restorasyon yöntemi GEEAYK'ın 9/11/1969 gün ve 4442 sayılı kararı (Ek 15) ile kabul edilmiştir. Bu kararda Kurul Başkanı olarak, ilk dönem müzede onarımları yürüten Tahsin Öz'de bulunmaktadır. Kabul edilen bu restorasyon önerisi Müteahhit Demirhan Akyüz tarafından uygulanmıştır.**

Resim 3.3.7.1 Sofı Camisi minaresinin onarım öncesi görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/49-a)

Resim 3.3.7.2 Sofı Camisi minaresinin onarım sonrası görünüşü (TSDA. TSM. No:55/49-a)

* TSA, 732 Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sari Mukaveleli Onarımı, 14/11/1968 tarihli TSM. Müdürü, Y.Mimar Mustafa Ayaşlıoğlu, Y. Mimar İlhan Öz tarafından hazırlanan rapor, Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sari Mukaveleli Onarımı (Mahal Listesi) izahat raporu (aynı rapor INKA, Topkapı Sarayı Müzesi Dosyası'nda da bulunmaktadır.)

** TSA, 732 Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sari Mukaveleli Onarımı Dosyası, Müze Müdürü Hayrullah Örs'ün 29/1/1969 gün ve 732-157 sayılı kayıtlı EMGM'ne yazısı

1982-1983 yılları restorasyonlarında Sofa Camisi'nde iç süslemeler onarılmıştır* 1997 yılından tekrar başlayan restorasyonlarda, önce Cami'de rutubetin yarattığı sorunları çözmek amacıyla koruma onarımlarıyla işe başlanmıştır. Bu amaçla minarenin kaidesi kenarında oluşan rutubeti önlemek için kaidenin kenarlarına yonu taşı tozu harç ile meyil betonu dökülerek üzeri taraklanmıştır. Yapının rutubetten çürüyen kapısı ve pencere doğramaları aynı detayda yapılarak üzeri yağlı boya ile boyanmıştır. Cami olarak kumlu cam kullanılmıştır. Cami'nin içinde kısmen dökülen sıvalar raspa yapılarak alınmış zemin kalem işi yapılacak şekilde hazırlanmıştır. Cami'nin sağ yan duvarında bulunan özgün kalem işi süslemeler ve flatolar mihrap, pencere araları ve mahvel kısmına da yapılmıştır. Mihrap üst kısmında bulunan eski yazının zemin boyası ve altın varak kaplaması, pencere alt kısmında bulunan ve zaman içinde bozulmuş olan mermer taklidi kalem işleri yeniden yapılmıştır. Mahvel çıkış merdiveni korkuluk ve mahvil alt tavanı yağlı boya ile boyanmıştır.**

Değerlendirme:

Sofa Camisi'nde Cumhuriyet döneminde, sürekli olarak yapılan koruma onarımlarıyla birlikte önemli bir strüktürel sağlamlaştırma restorasyonu yapılmıştır. Cami'nin minare gövdesinde yapılan bu uygulamada minare taşlarının numaralanarak sökülmesi ve onarımda yapının kendi taşlarının kullanılması özgün malzemenin korunması konusunda gösterilen titiz bir çalışma örneğidir.

Resim 3.3.7.3 Sofa Camisi dış görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

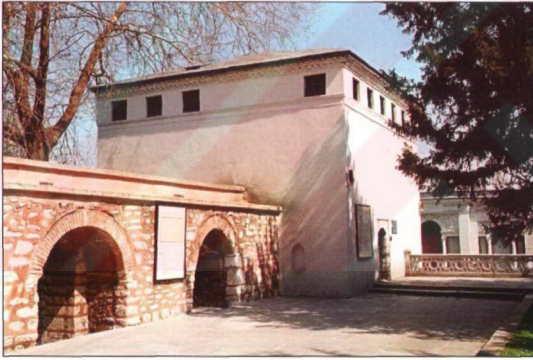
* RAMA, Topkapı Sarayı Müzesi Çeşitli Yapılar 1982-1983 Yılları Sari Mukaveleli Onarım Dosyası

** RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası

3.3.8 Hekim Başı Odası (Baş Lala Kulesi)

Mimari Özellikleri:

Dördüncü Avlu'da, Sofa Köşkü'nün sağ tarafında yer alan 4.83 m x 4.83 m ölçülerinde kare şeklinde kagir bir yapıdır. Duvar kalınlıkları 1.70 m. yi bulmaktadır. Ahşap çatılıdır ve saçığının hemen alt kısmında küçük kare pencereleri vardır (Resim 3.3.8.1; Resim 3.3.8.2; Resim 3.3.8.3). Yazılı kaynaklarda; günümüze kadar mimari kompozisyonu önemli değişiklikler geçiren bu yapının Saray'ın iç kısmında yer alan 7 kuleli iç kale (Ahmedik)'nin kulelerinden biri olduğuna işaret edilmektedir (Tezcan, 1989). Bugün gördüğümüz kısım Fatih devrine ait Hekim Başı Odası (Baş Lala Kulesi)* olarak bilinen ve o dönemde eczane olarak kullanılan eski kulenin alt bölümü olduğu tahmin edilmektedir. Kule'nin üstündeki II. Mahmud zamanına ait ahşap kısmın, Sultan II. Abdülhamid döneminde kaldırıldığı bilinmektedir. Kule bir dönem Saray'daki silahların temizlenmesine tahsis edilmiş, bir dönem de Enderun Hademeleri tarafından meşkhane olarak kullanılmıştır (Eldem ve Akozan 1982; Sınar, 1982).

Resim 3.3.8.1 Hekim Başı Odası (Ü. Karahasan arşivi)

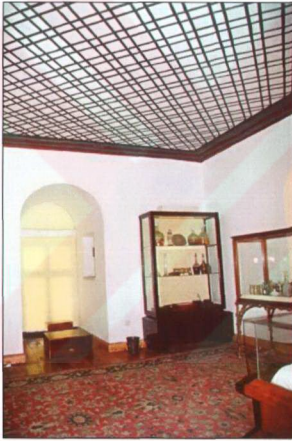
Restorasyonlar:

Hekim Başı Odası'nın Cumhuriyet dönemi restorasyonlarına ait ilk yazılı bilgiler 1953 yılına dayanmaktadır. Bu dönemde Y. Mimar Cahide Tamer'in denetiminde koruma onarımları ile birlikte sağlamlaştırma tekniği kullanılarak restorasyonlar yapıldığı görülmektedir. Hazırlanan III. İstihkak Raporu'nda; sıva raspası, kireç harçlı iç ve dış sıva, ahşap aksamin sökülmesi, ahşap pencere imali, ahşap ve demir aksamaların yağlı boya ile boyanması, yeni cam takılması gibi malzeme onarımları yanında kirişli ahşap döşeme, tuğla duvar, ahşap çatı imali, kirpi

* Matrakçı Nasuh'un Menazil-i Sefer-i İrakeyn adlı XVI. yüzyıla ait minyatürlü yazma eserinde kulenin üstü konik bir çatı ile örtülü gösterilmiştir (Tezcan, 1989).

saçaklık ve betonarme imalatı gibi strüktürel sağlamlaştırma restorasyonlarına işaret eden bilgilerde bulunmaktadır. Ayrıca çamur imali, çatı kaplaması yapımından söz edilmesi yapının çatısının da onarıldığını göstermektedir.* 1954'te yapının çatısına yeni kurşun döşenmiştir. Yağmur boruları onarılmış, mermer döşeme altı su kanalları temizlenmiş, kırık künkler değiştirilmiş, şömine bacaları temizlenmiş, ahşap kaplama tamirleri yapılmıştır.** 1962*** ve 1964**** yıllarında yine çeşitli sağlamlaştırma çalışmaları yapılmıştır.

1997'de Kule'nin çatısındaki eski kurşunlar alınarak izabe edilmiş ve yeniden döşenmiştir. Dış cepheler yağ bazlı polyester esaslı boya, kapı ve pencereleri ile demir korkuluklar yağlı boya ile boyanmıştır.***** Yapılan bu koruma onarımları sırasında; üst kata çıkışı sağlayan merdivenin yanındaki duvarda bulunan, yapının geçirdiği dönemlere ait izlerin üzeri sıvanmadan açık bırakılarak korunmuştur (Resim 3.3.8.3).

Resim 3.3.8.2 Hekim Baş Odası iç görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.3.8.3 Hekim Baş Odası iç görünüşü; duvarda eski izler sıvanmadan bırakılmıştır. (Ü. Karahasan arşivi)

Değerlendirme:

* TSA, 732.53 nolu Dosya, Y. Mimar Cahide Tamer tarafında hazırlanan 23/8/1954 tarihli 1953 yılı III. İstihkak Raporu

** TSA, 732.3 1953-1954 Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Y. Mimar Cahide Tamer ve Mühürhah Osman Yavuz tarafından hazırlanan 18/10/1954 tarihli "Topkapı Sarayı Müzesi 1954 Yılı Mecidiye Köşkü Onarımı III. İstihkak Raporu

*** TSA, 1962 Yılı Harem Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Y. Mimar Selma Emler'in Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'ne 7/4/1962 tarihli yazısı

**** TSA, 1964 Mali Yılı Mecidiye Köşkü Onarımı Dosyası

***** RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası

Hekim Başı Odası, Cumhuriyet döneminde koruma onarımları ve sağlamlaştırma tekniği kullanılarak yapılan restorasyonlarla günümüze kadar ayakta kalmıştır. Restorasyonlarda geleneksel teknikler ve malzemeler yanında betonarme yapım tekniğinin ve yeni malzemelerin kullanıldığı görülmektedir. Yapının zaman içerisinde geçirmiş olduğu evrelere ait izler ise duvar yüzeyinde sıva ile kapatılmadan bırakılmıştır.

3.3.9 Esvap Odası

Mimari Özellikleri:

Dördüncü Avlu'da Sofa Camisi ve Mecidiye Köşkü arasında yer alır. Mecidiye Köşkü ile aynı zamanda yapılmış bir geç dönem yapısıdır. Kare planlı tek bir mekandır. Küfeki taşından yapılmıştır. Tıpkı Mecidiye Köşkü'nde olduğu gibi döşeme kotuna kadar inen yüksek pencereleri ve cephesinde ampir desenli kabartmaları vardır.

Restorasyonlar:

Cumhuriyet döneminde 1997'ye kadar geçen sürede yapılan onarımlar hakkında hiçbir belgeye ulaşılamamıştır. Büyük bir olasılıkla başka yapılar için hazırlanan ihaleler içerisinde onarımı yapılmış olmalıdır. 1997'den sonra yapılan onarımlar içerisinde çatı kurşunları izabe edilmiş çatı izolasyonu yapılarak 2mm kalınlığında silindir kurşun döşenmiştir. Tamamen çürümüş olan pencere ve kapı doğramaları parke döşemeleri mevcut örneğinden yararlanılarak yeniden yapılmıştır. Dış cephe polyester esaslı yağ bazlı boya ile iç duvarlar macun çekilerek mat yağlı boya ile tavan plastik boya ile boyanmıştır. Doğramalar ve yerdeki parkeler sistre yapılarak cilalanmıştır.*

Resim 3.3.9.1 Esvap Odası (Ü. Karahasan arşivi)

* RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası

Değerlendirme:

Cumhuriyet dönemi onarımlarında mekan bütünlüğü ve mimari özellikleri korunmuş bir yapıdır. Ancak sağlamlaştırma onarımlarında kireç sıva gibi geleneksel yapı malzemesi yerine yeni boya malzemeleri kullanılmıştır

3.3.10 Mecidiye Köşkü (Yeni Köşk) ve Çadır Köşkü

Mimari Özellikleri:

Mecidiye Köşkü; Fatih dönemine ait Üçüncü Yeri Köşkü'nün yerine sonradan yapılan Çadır Köşkü'nün üzerinde Sultan Abdülmecid tarafından yaptırılmıştır (Eldem ve Akozan, 1982). Mimarı Sarkis Balyan olan bu köşk, Saray'da Cumhuriyet'ten önce yaptırılan en son yapı olması nedeniyle Yeni Köşk diye de adlandırılır. Osmanlı mimarisinde görülen batı etkilerini tümüyle yansıtmaktadır. Duvarları küfeki taşından yapılmıştır (Sınar, 1982). Dikdörtgen bir plana sahiptir. Döşeme seviyesinden başlayan yuvarlak kemerli yüksek pencereleri iç mekanlara bol ışık girmesine olanak sağlamaktadır. Dış cephesinde ampir üslubunda kabartmalar bulunmaktadır. Marmara Denizi cephesinde üzeri mermer kaplı bir terası vardır. Köşk'ün bodrum katı eski Çadır Köşkü'ne aittir (Eldem ve Akozan, 1982). Saray'a en son ilave edilen bu Köşk aldığı yeni fonksiyonla önemli değişiklikler geçirmiştir (Resim 3.3.10.1; Resim 3.3.10.2; Resim 3.3.10.3).

Resim 3.3 10.1 Cumhuriyet dönemi onarımları öncesi Mecidiye Köşkü'nün Dördüncü Avlu'dan görünüşü
(TSDA. TSM. No: 55/40)

Resim 3.3.10.2 Mecidiye Köşkü'nün Dördüncü Avlu dan görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.3.10.3 Mecidiye Köşkü'nün Marmara Denizi cephesinden görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Restorasyonlar:

Mecidiye Köşkü'nde yapılan restorasyonlarla ilgili ilk yazılı bilgiler 1953 yılına dayanmaktadır. Restorasyonlardan önce 1952'de yapılan incelemelerde Köşk'ün harap ve bakımsız bir durumda olduğu saptanmıştır. Duvarlarda dışarıdan gelen yağmur suları nedeniyle akıntılar, çatlamalar, yer yer dökülmeler ve tavanlar üzerinde çeşitli hasarlar oluşmuştur. Ahşap kısımlarda meydana gelen çürümeler çökmelere yol açmıştır.* 1953'te ilk olarak Y. Mimar Cahide Tamer'in kontrollüğünde yoğun bir koruma onarımı başlatılmıştır. Bu çalışmalarda müteahhit olarak Osman Yavuz görev almıştır. Köşk'ün ahşap kaplamalarının bir kısmı sökülerek yenilenmiştir. Çatıya yeni kurşun döşenmiştir. Yağmur boruları, çinko su haznesi yapılmış ve mermer döşeme altındaki su kanalları temizlenerek

* TSA, 732.3 1953-1954 Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, TSM Müdürü Haluk Şehsuvaroğlu'nun 1/XII/1952 gün ve 2149/1184 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı'na hitaben yazısı

gerekli yerlere boru döşenmiştir. Yine bu onarımlar sırasında Köşk'ün duvarlarına daha önceki tarihlerde yağlı boya sürüldüğü saptanarak; bu yağlı boyaların alınması ve kagir duvar yüzeyinin ortaya çıkartılması düşünülmüştür.*

1953-1954 yılı restorasyon çalışmalarında; kuzey ve güney cephelerinde ampir süslemeleri tahrip ederek, bağlantıları yapılan yağmur borularının muhdes olduğu görüşü ortaya atılmış ve bu konuyla ilgili bir tartışma başlatılmıştır. Aynı tahribat yapının ön ve arka cepheleri olan doğu batı cephelerinde de oluşmuştur. Y. Mimar Macit Kural çatının daha önce korkuluk duvarına oturduğuna dair izler olduğunu, aslında yapıdaki tahriplerin de bu muhdes durumu ortaya koyduğunu ileri sürmüş, çatının onarımı için açıldığı bu dönemde ivedilikle Yüksek Kurul tarafından konu ile ilgili karar geliştirilmesini istemiştir.** Bu konuda Yüksek Kurul tarafından herhangi bir karar alınmamıştır. Ancak konu Topkapı Sarayı Müzesi mimarları; Y. Mimar Mustafa Ayaşlıoğlu, Y. Mimar Cahide Tamer, Y. Mimar Selma Emiler tarafından incelenmiş ve Köşk'ün çatı restorasyonuna esas teşkil edecek sistemin belirlenmesi için aynı devir yapıları içerisinde Küçük Su Kasrı'nın çatısı tetkik edilmiştir. Benzer yapılar üzerinde de yapılan çalışmalar sonucunda; Mecidiye Köşkü çatısının esas konstrüksiyonunun ve çatı etrafında bulunan taş korkulukların Köşk'ün özgün halinde de mevcut olduğu ve değişik zamanlarda onarım gördüğü saptanmıştır. Ancak yağmur suyunun gizli dereden çinko boru ile mi yoksa ankastre bir sistemle mi alındığına karar verilememiştir. Çalışmaları yapan mimarlar heyeti; M. Kural'ın, çatı meyilini çatı parapeti üst kotunda bitirmeye yönelik teklifi ile ilgili herhangi bir iz rastlamadıklarını belirterek, bu görüşe katılmadıklarını açıklamışlardır.***

1957'den sonra, Mecidiye Köşkü'nde öncelikle strüktürel sağlamlaştırma olmak üzere restorasyon çalışmalarına devam edilmiştir. Köşk'ün ahşap karkas olan çatısında çürümüş olan kısımlar kontrollüğün direktiflerine uygun olarak sağlam olan kısımlara zarar verilmeden sökülmüş ve yerine uygun ölçülerdeki çam kerestesi kullanılarak, sağlamlaştırma tekniğiyle onarım yapılmıştır. Yapının alt kısmında kalan eski Çadır Köşkü'ndeki klasik tuğla kemer, kubbe, tonoz, baca duvarları onarılmıştır. Ayrıca taş duvarlar ve mermer, tuğla döşemeler de onarılmıştır. Çörtenler yeniden imal edilerek yerlerine konulmuştur. Lokanta fonksiyonu verilerek yenileme tekniğiyle restorasyonu yapılan Köşk'ün, bugün gördüğümüz tuvalet ve lavabo gibi ıslak hacimlerin hangi tarihte yapıldığına dair bir belgeye ulaşılamamıştır. Ancak

* TSA, 732.3 1953-1954 Sari Mukaveleli Dosya, Müze Müdürlüğü'nün Milli Eğitim Vekaletine yazdığı 21/Eylül/1953 gün ve 620.19-1442 sayılı yazısı

** TSA, 732.3 1953-1954 Yılları Onarımı Dosyası, Y. Mimar Macit Kural'ın 17/6/1954 gün ve 1089 sayı ile kayıtlı TSMM'ne yazısı

*** TSA, 732.3 1953-1954 Yılları Onarımı Dosyası, Y. Mimar Mustafa Ayaşlıoğlu, Y. Mimar Cahide Tamer, Y. Mimar Selma Emiler'in 2/7/1954 tarihli Müze Müdürlüğü'ne hazırladıkları rapor

sıhhi tesisat ve elektrik tesisatının elden geçirildiği bilinmektedir. Bu dönemde yapılan onarım işlerine ait fiyat analizlerinde betonarme betonu yapımından da bahsedilmektedir.* Bu malzemenin yapının hangi bölümünde kullanıldığına dair kesin bir bilgi fiyat analizlerinde bulunmamakla birlikte; Çadır Köşkü'nün Marmara Denizi cephesinde bulunan geniş pencerelerinin çember şeklindeki kemerleri ile Köşk'ün duvarlarını emniyete alan göğüsleme ayağının yapımında,** (Resim 3.3.10.4) yine bu bölümün çatısını oluşturan Mecidiye Köşkü terasının betonarme tabliyesi ve izolasyonunun yapımında kullanılmış olması mümkün gözükmektedir. Yine betonarme yapım tekniğinden yararlanılarak Çadır Köşkü'nün kemer ve tonoz akslarında betonarme sömel yapılarak strüktürel sağlamlaştırma onarımı yapılmıştır. 1958 yılı onarımları içerisinde Çadır Köşkü'nün Marmara denizi cephesindeki geniş kemerlerin arası sert ağaç meşe kerestesinden camlı yuvarlak kemerli doğrama pencereler ile kaplanmıştır. Bu Çadır Köşkü'nün lokanta fonksiyonunu alışı ile birlikte yapılan yenileme onarımı sonucunda yapılan bir değişiklik olmalıdır (Resim 3.3.10.5). Keşif ve kabul raporlarında açıklama olmaması nedeniyle göremediğimiz bazı restorasyon bilgilerine yazışmalarda ulaşabilmekteyiz. Köşk'ün döşeme kirişleri içerisinde bazı kirişlerin duvara giren başlarının çürümüş olduğu görülerek sağlam kısımlarından yeni mesnet teşkil etmek üzere demir putrel kullanılarak strüktürel sağlamlaştırma onarımı yapılmıştır.

1960'ta Köşk'e kalorifer tesisatı yaptırılması gündeme gelmiştir. 1964'te Müze Müdürü Hayrullah Örs zamanında Kontrol Mimarı M. Anhegger denetiminde Müteahhit Abdülkadir Karaörs tarafından onarım çalışmaları yapılmıştır. Bu onarımlar için hazırlanan fenni şartnamede; yapının özellikle özgün ahşap malzemesinin korunmasına dikkat edildiği görülmektedir. Ahşap pencerelerin sökülmesinde; iç kısımdaki altın yaldızlı çıtaların özenle sökülmesi, giyotin pencerelerin ve madeni aksamın yerinden çıkartılmasından sonra camların kırılmadan alınması istenmiştir. Çıkartılan bu giyotin pencerelerin onarımında pencerelerin kendi ahşap cinsinde ve detayında hazırlanacak kuru çatlaksız iyi cins meşe ile tamirinin yapılacağı, ek ve onarımlarda özenli davranılacağı, sürgü ve diğer madeni aksamın onarılacağı belirtilmiştir. Yine benzer bir ahşap onarımı kapılarda istenmiştir. Burada da onarımlardaki yaklaşım tıpkı pencerelerde olduğu gibi; iç kısımdaki altın yaldız pervazın

* TSA, 960. 1960 Yılı Topkapı Sarayı Müzesi Binaları Onarımı Dosyası, Mecidiye Köşkü 1957 yılı fiyat analizleri

** TSA, 960. 1960 Yılı Topkapı Sarayı Müzesi Binaları Onarımları Dosyası, Y. Mimar Macit Kural'ın 18/7/1958 tarihli Müze Müdürlüğü'ne yazısı; Mecidiye Köşkü'nün hemen alt kısmında bulunan Çadır Köşkü'nün duvarlarını emniyete alan göğüsleme ayağı ve geniş pencerelerin çember şeklindeki kemerlerini betonarme olarak takviye edilmelerinin teknik bir zaruret olduğu ve müteahhit Rabi Gürleyig tarafından bu amaçla Karabük'ten inşaat mahaline demir getirildiği belirtilmektedir. Y.Mimar Macit Kural 20/XI/1958 tarihli Müze Müdürlüğü'ne yazısında; Köşk'ün deniz cephesindeki duvarlarında takviye amacı ile istinat ayaklarının yapılması gerektiği görüşü yinelenmiştir.

sökülmesi, kapının yerinden alınması, çürük kısımların sağlam kısımlara zarar vermeden alınarak aynı cins malzeme ve işçilikle onarımının yapılması ve yerine kapının takılması şeklindedir. Ayrıca şartnamede ahşap parke döşeme, ahşap süpürgelik yapımı, sıva raspaı, ve yağlı boya raspaı, alçı sıva ve rabiç sıva yapımı, sert ağaç doğrama cilası gibi sağlamlaştırma onarımları görülmektedir. Bunun yanında değiştirilmesi gerekli görülen yerlerde döşeme kirişlerinin yenilenerek sağlamlaştırma onarımlarının da yapılması istenmiştir. Yapının dış tesirlerden bozulan taş yüzeylerinde de onarım önerilmiştir. Bunu için öncelikle çöküntü ve oyukların temizlenmesi, yıkanması gerektiği belirtilmiştir. Ondandır sonra kum, çimento, sika (veya emsali) dan yapılan ortalama 2.5 cm kalınlığında birinci tabaka sıvanın yüzeye uygulanması ve testere ağzı ile çentilmesi, daha sonra tabii taş pirinci, beyaz çimento, normal portland çimentosu ve kireç hamurundan meydana gelen ikinci harç tabakasının 1.5 cm kalınlığında uygulanması ve üzeri tabi taşın işleme tarzına göre taraklanması istenmiştir. Köşk'ün ahşap kirişli döşemesinin onarımı ve panolar halindeki ahşap parkelerin onarımı konusundaki bilgiler fiyat tutanaklarında yer almaktadır.*

Resim 3.3.10.4 Çadır Köşkü'nde yapılan betonarme göğüsleme ayağı (Ü. Karahasan arşivi)

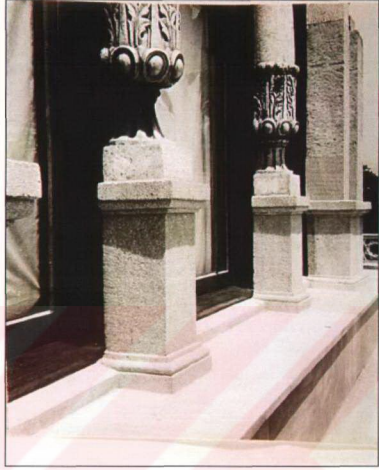
Resim 3.3.10.5 Çadır Köşkü'nün görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

* TSMA, 1964 Mali Yılı Mecidiye Köşkü Onarımı ve Siyavuşpaşa Kasrı Rölövesi İşleri Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi 1964 Yılı Mecidiye Köşkü Onarımı e Siyavuşpaşa Köşkü rölövesi yeni fiyat tutanağı, keşif ilavesi

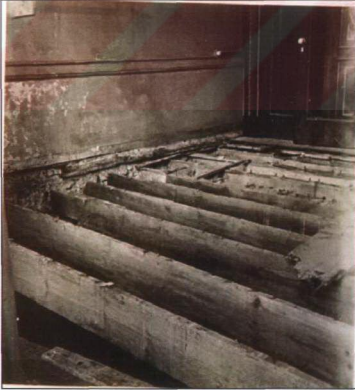
1968-1969 yılları onarımlarında Mecidiye Köşkü'nün dış cephesini kaplayan taş kaplamalarının su çekme kabiliyetinin yüksek oluşu nedeniyle derzleri ile birlikte saydam mineral bir tecrit malzemesiyle kaplanmıştır.*

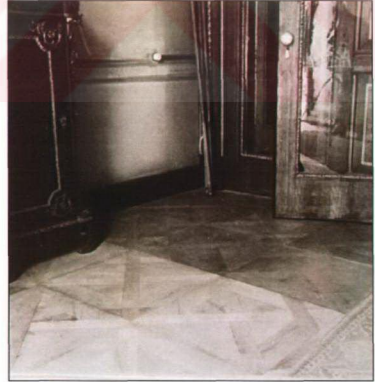
Resim 3.3.10.6 Mecidiye Köşkü'nde dış cephe de bozulmalar (TSDA. TSM. No: 55/71-a)

Resim 3.3.10.7 Mecidiye Köşkü'nde dış cephede sağlamlaştırma çalışmalarından sonra görüntü (TSDA. TSM. No: 55/71-a)

Resim 3.3.10.8 Mecidiye Köşkü'nde ahşap döşeme onarımı yapılmadan önce görüntü (TSDA. TSM. No: 55/71-a)

Resim 3.3.10.9 Mecidiye Köşkü'nde parke onarımı sonrası görüntü (TSDA. TSM. No: 55/71-a)

* TSA, 732. Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sari Mukaveleli onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 yılları sari mukaveleli onarımı (mahal listesi) izahat raporu

Köşk'ün bodrum olarak kullanılan eski Çadır Köşkü'ne lokanta fonksiyonu verilirken yapılan değişiklikler Kurul kararlarına da yansıyan farklı görüşlere neden olmuştur. Yenileme tekniği kullanılarak yapılan restorasyonlarda Köşk'ün Mabeyn Dairesi'nden alt kata iniş için yapılan ilave merdiven'in kaldırılması ve alt katının özgün şekline sokulmasını isteyen GEEAYK'nın 13/IV/1969 gün ve 4559 sayılı kararından (Ek 17) sonra alınan, GEEAYK'nın 10/1/1970 gün ve 5206 sayılı kararında (Ek 18), Kurul'dan görüş alınmadan yapılan bu değişikliklerin önemli olmadığı ve lokanta fonksiyonunun bu yapıya verilebileceği belirtilmiştir.

1982'de Köşk'te toprağa gömülü mutfak, tuvalet ve ısıtma dairesi yapımı düşünülmüştür. GEEAYK'nın 11/12/1982 gün ve 14403 sayılı kararıyla (Ek 25), bunun yapının mimarisini rahatlatacağı düşünüldükçe prensip olarak uygun bulunmuştur. 1985'te de Köşk'te ahşap çatı ve ahşap döşeme karkası olmak üzere strüktürel sağlamlaştırma onarımı ile birlikte bozuk kurşunların değiştirilmesi, parke ve bezeme onarımları yapılmak istenmiştir.* Bu onarımların yapılmasına İBK'nın 24/5/1985 gün ve 1419 sayılı kararıyla (Ek 28) izin verilmiştir.

1993'te ise Köşk'te o döneme kadar yapılan uygulamalarla birlikte mevcut durumunun saptanması ve lokanta fonksiyonunun gerektirdiği yeni mekanların elde edilmesi amacı ile ilk defa bir rölöve ve restorasyon projesi hazırlanmıştır. Bu çalışmalar Kurul'un 14/4/1993 gün ve 4558 sayılı kararıyla (Ek 34) onaylanmamış, rölöve ve telif projenin yeniden hazırlanması istenmiştir. 1993'te Topkapı Sarayı'nda giderek artan ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için Saray'ın lokanta olarak kullanılan Mecidiye Köşkü'nün Marmara Denizi cephesindeki bahçesinde tuvalet yapılması için yeni bir restorasyon önerisi daha geliştirilmiştir. Y. Mimar Ahmet Selbestoğlu tarafından hazırlanan bu restorasyon önerisi de INKK'nın 20/10/1993 gün ve 5030 sayılı kararıyla (Ek 35) reddedilmiştir. Rölövelerin onaylandığı, ancak teklif projenin onaylanmadığı bu kararda; lokanta fonksiyonunun gerektirdiği yeni hacimler için önerilen Marmara Denizi cephesindeki ilave kütlelerin Köşk'ün tarihi özellikleri ve Saray'ın silüetiyle bağdaşmayacağı görüşü dile getirilmiştir. Y. Mimar Ahmet Selbestoğlu hazırladığı proje raporunda; eski eserlerin restorasyonunda önemli bir ilke olarak geri alınabilirlik ilkesinden bahsederek, uygulamanın çelik sistemle zeminden yükseltilerek ve arkasında bulunan duvardan koparılacak yapılabileceği ve yine üzerinin hafif bir malzeme olan leksanla kaplanacağı, bu nedenle ileride kaldırılmak istendiğinde tarihi bütünlüğü bozucu her hangi bir yapı izi kalmayacağı belirtilmektedir.** Bu teklifin

* INKA, Topkapı Sarayı Müzesi Dosyası, RAM'ın 12/3/1985 gün ve Tör. Ra. 34 1301 sayılı yazısı ekinde Y. Mimar İban Öz'ün raporu

** RAMA, Topkapı Sarayı 1. Mülkiyet Dosyası, 2. Yatırım Programı, Gazete, 4. Bab-ı Hümayun 5. Mecidiye Kökü Dosyası, Y. Mimar Ahmet Selbestoğlu'nun 21/12/1995 gün ve 1499 sayılı yazısı

uygulanmamasına rağmen Saray'da yapılan restorasyon çalışmalarında çağdaş koruma kuram ve ilkelerinin dikkate alınması açısından önem taşımaktadır.

Tamamen kagir olarak yapılan ve üzerinde Avrupa mimarisi etkisi ile yapılmış kabartmalar bulunan Mecidiye Köşkü'nün dış cephesinde zamanla önemli bozulmalar meydana gelmiştir. Özellikle üzerinde zengin bezeme örnekleri bulunan cephelerde meydana gelen bozulmaları durdurmak amacı ile 1970'te dış cepheler boyanmıştır. Ancak bu boyamanın taşlardaki bozulmayı durdurmadığı saptanmıştır. 1999 yılı restorasyonlarında KMLM'ce yürütülen bir çalışma ile cephelerde meydana gelen bozulmalar incelenmiş, daha önce koruma amacı ile sürülen bu boyanın alınabilmesinin mümkün olmadığı görülmüştür. Yine laboratuvar çalışmalarına dayanarak duvar yüzeyinin yağ bazlı bir dış cephe boyası ile badana yapılmasına karar verilmiştir.* 1999'da Köşk'te çok yoğun olarak sağlamlaştırma onarımları yapılmıştır. Bu onarımlar kapsamında tüm ahşap kapı ve pencere pervaz ve denizlikler sökülmüş yerine özgün örneklerden yararlanılarak yenileri konulmuştur. Tüm kapı ve pencerelerin camları takılmıştır. Salon'un yağmur sularının etkisiyle büyük ölçüde çatlama dökülme ve kabarmalar oluşan beşik tonozlu tavanı, ana giriş askıya alınarak gönyesine getirilmiştir. Kabaran sıvalar raspa yapılarak alınmış, dökülen ve özelliğini yitiren barok desenli motifler ile alçı kornişler aslına uygun olarak Nakkaş Mimar Semih İrteş tarafından yeniden yapılmıştır. 26/7/1999 da başlayan çalışmalar 11/10/1999 da bitirilmiştir. **

Lokanta tarafından kullanılan Çadır Köşkü'ne ait bodrum katında bazı kısımlarda tavan alçıpanla kapatılırken bazı kısımlarda tonoz ve kubbeler açık bırakılmıştır. Yer döşemesi karo mozaik ve mermer olarak tamamen değiştirilmiş, ayrıca ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere ıslak hacimler ilave edilmiştir. Yine Çadır Köşkü bodrumunda yar alan ve lokantanın mutfak kısmı olarak kullanılan bölümün tavanında betonarme döşeme kırışları gözükmektedir. (Resim 3.3.10.10; Resim 3.3.10.11)

Değerlendirme:

Mecidiye Köşkü, Saray'ın müze fonksiyonunu alışıyla birlikte önemli konuklar için bir kabul köşkü olarak kullanılmaya başlanılmıştır. Cumhuriyet döneminde Köşk sürekli olarak koruma ve sağlamlaştırma tekniğiyle restore edilmiştir. Bu süreçte en büyük değişikliği, üstüne oturduğu Eski Çadır Köşkü'nün yenileme tekniğiyle yapılan restorasyonunda geçirmiştir. Köşk'ün Mabeyn Dairesi lokanta olarak düzenlenen Çadır Köşkü'ne bağlantıyı sağlayacak

* RAMA, Topkapı Sarayı Yapıları 1998-1999-2000 Yılları Sarı Muk, On, Harem Çıkışı WC, hak ediş(1-15) Müdür Serdar Tuğrul'un 15/Eylül/ 2000 gün ve B. 16.0 AMG. 4.34.00.00 47/1246 sayılı yazısı

** RAMA, Topkapı Sarayı Mecidiye Köşkü 1999 Yılı Onarım Dosyası, Topkapı Sarayı Mecidiye Köşkü 1999 yılı onarımı işi hakediş raporu, Topkapı Sarayı Mecidiye Köşkü ve Esvap Odası 1999 yılı onarım raporu

merdivenin yapılmasıyla özgünlüğünü büyük ölçüde kaybetmiştir. Çadır Köşkü’de, ıslak hacimlerin ve mutfakın yapılmasıyla büyük ölçüde değişmiştir. GEEAYK’nın 13/IV/1969 gün ve 4559 sayılı kararıyla (Ek 17); Mecidiye Köşkü’nün Mabeyn Dairesi’nin ve Çadır Köşkü’ne ait bodrum katın özgün şekline getirilmesi istenmesine rağmen, bu yönde bir restitüsyon ve restorasyon çalışması bugüne kadar gerçekleştirilememiştir.

Resim 3.3.10.10 Çadır Köşkü’nde lokanta fonksiyonu verildikten sonra görünüş (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.3.10.11 Çadır Köşkü’nde betonarme yapı sistemi eklenerek takviye edilen ve lokantanın mutfak işlevini gören bölümü (Ü. Karahasan arşivi)

3.4. Harem Dairesi Yapıları ve Restorasyonları

Padişahların Saray’da aileleriyle birlikte özel yaşamlarını geçirdikleri bir bölümdür. Bu nedenle, Hanedanı’nın yaşam tarzını anlatması açısından da büyük önem taşımaktadır. İkinci ve Üçüncü Avlu’nun solunda yer alır. Ortalama olarak 150 m uzunluğunda ve 75-85 m genişliğinde bir alanı kaplar. Haliç’e bakan cephede etrafı yüksek duvarlarla çevrilidir. Bu bölümdaki yapılarla dış duvarlar arasında Fil Bahçesi, Şimşirlik ve İncirlik Bahçeleri bulunmaktadır. Harem Dairesi; Arabalar Kapısı ile İkinci Avlu’ya, Kuşhane Kapısı ile Üçüncü Avlu’ya, Demir Kapı (Mabeyn Kapısı) ile Dördüncü Avlu’daki Hırka-i Saadet Dairesi revaklarına açılır. Diğer önemli bir kapısı ise, Has Ahırlar’ın Haliç cephesindeki uzun duvarının Harem’le birleştiği yerdedir. Şal Kapısı diye adlandırılan bu Kapı, padişahların Harem’e atıyla girdiği Büyük Biniş (rampa yol)’in de başlangıcıdır.

Harem Dairesi’nin ilk olarak kimin zamanında kurulduğu hakkında kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Mekanlar Harem’deki iç disiplin ve hiyerarşi ile bağlantılı olarak biri biri ile ilişkilendirilmiş özel bölümler halinde düzenlenmiştir. Genellikle her bölüm önemine göre

büyük küçüklü avlular etrafında oluşmuştur. Bunlar içerisinde en önemlileri; Valide Sultan Taşlığı, Gözdeler Taşlığı, Cariyeler Taşlığı, Karaağalar Taşlığı ve III. Osman Taşlığı'dır. Saray'ın İkinci ve Üçüncü Avlu'larına bitişik ve Haliç cephesinde yüksek duvarlarla çevrili bir alan içinde gelişen Harem Dairesi geçirdiği çeşitli onarımlar ve farklı dönemlerde yapılan yeni köşklerlerle birlikte, son derece karmaşık ve içiçe bir görünüm kazanmıştır. Ancak bu gelişimi içerisinde çeşitli avlulardan oluşan plan düzeni kaybolmamıştır. Saray'ın uzun kullanım süreci içinde geçirdiği farklı devirlere ait bezemeler bazen üst üste bazen de yan yana kullanılmıştır. Tamamen dışarıya kapalı olan Harem'i oluşturan yapıların bezemelerine büyük bir özen gösterilmiştir. Bu nedenle Harem Dairesi sanat tarihimizin süsleme sanatları yönünden en seçkin örneklerini içinde barındırmaktadır. Harem, 1076 (1665)'da yaşanan büyük yangından önemli ölçüde etkilenmiştir. Yangının; İkinci Avlu'da Arabalar Kapısı'ndan başlayarak III. Murad Odası'na kadar yayıldığı bilinmektedir. Bu nedenle bu kısımlarındaki yapılarda ahşap süslemeler, çiniler, kapı pencere söveleri, içlik ve dışlık alçı pencerelerin tamamen değiştiği kesin gözükmemektedir. Yangından sonra IV. Mehmed daha sonra III. Osman, I. Abdülhamid ve III. Selim dönemlerinde tadilatlar ve ilaveler yapılmıştır (Emler, 1963).

Harem'de, Cumhuriyet dönemi restorasyonları 1937'de başlamıştır. Yüzlerce oda, sofa, cami, hamam, hastahane, mektep gibi yapılardan meydana gelen bu büyük padişah evinin inşaat kronolojisinin çıkartılmadan mimari restorasyonlara başlamanın doğru olmayacağı görüşüyle ilk restorasyonlar koruma onarımları şeklinde yürütülmüştür.* Bu çalışmalar kapsamında; zaten büyük bir kısmı çok harap durumda olan yapıların dış tesirlerden daha fazla etkilenmesini önlemek amacıyla öncelikle, kurşun onarımları, kırık çerçeve ve camların onarımı gerçekleştirilmiştir** (Öz, 1949). Tahsin Öz döneminde koruma onarımları olarak başlayan restorasyonlar; zaman zaman mimari restorasyon*** kapsamında alınan karar ve uygulamalarla günümüze kadar gelmiştir. Harem Dairesi'nin evriminin ortaya çıkartılması konusunda büyük önem taşıyan bu çalışmalarda; sağlamlaştırma, bütünleme, temizleme,

* Restorasyonlardan önce yapılması gerekli bilimsel çalışmaların uzun yıllar içerisinde tamamlanmadığını yayınlarda anlıyoruz. Y. Mimar Emler, III. Selim Dairesi onarımlarını anlattığı 1963 tarihli makalesinde; Harem yapılarının temelinden itibaren bilimsel metotlarla incelenmesi ve detaylı rölevellerinin hazırlanması gerektiğinden bahsetmekte ve bu çalışmaların Topkapı Sarayı arşivinde mevcut olmadığını belirtmektedir. (Emler, 1963)

** Tahsin Öz, Harem Dairesi'nde sorumluluğu üstlenecek bir mimar kadrosu olmadan ve ilmi esaslara dayalı rölevé, restorasyon çalışmaları yapılmadan koruma onarımları dışında esaslı onarımlara başlanılmasının yanlış olacağından bahsetmektedir. Bu nedenle öncelikle çok kötü durumdaki yapıların ayakta kalabilmelerini sağlamak amacı ile koruyucu tamir yaptıklarından söz etmektedir. Öz'ün bu yaklaşımı; Çağdaş ve bilimsel koruma kriterlerinin o dönemde göz önünde tutulması açısından büyük önem taşımaktadır.

*** Koruma onarımları dışında Tahsin Öz'le başlayan mimari restorasyonlara 1961-1971 yılları arasında M. Anhegger tarafından devam edilmiştir (Anhegger, 1986).

taşıma teknikleri kullanılmıştır. Yine zaman içinde işlev değiştiren, bazen de yapılan muhdes eklerle yepyeni görünümler kazanmış olan yapıların, ilk işlevlerini yansıtacak görünümü elde etmeden Padişah evinin parçaları olarak anlatılmasının mümkün olmadığı görüşüyle, zorunlu sağlamlaştırma onarımlarının dışında yapısal restorasyonlara da gidilmiştir. Harem'in yüzyıllarca kullanımı sırasında geçirdiği bu evrimin bazı izlerinin yapılan bu mimari restorasyonlarla kaybolmaması için, kaldırılan ek bölme, tavan ve devirleri gösteren süslemeleri Veliht Dairesi örneğinde olduğu gibi Gözdeler Taşlığı altındaki yüksek tonozlu mekanlarda sergilenmiştir (Anhegger, 1986). Burada onarım yapılan binaların ilk yapıldıkları döneme ait gerek mekan gerekse süsleme sanatları yönünden mimari özelliklerinin ortaya çıkartılması amaçlanmış, ancak daha geç dönem ait kültür izlerinin de kaybolmaması yönünde çaba gösterilmiştir. Restorasyonlarda zaman zaman tamamen kaybolmuş elemanların ve süslemelerin yapımında aynı devir yapılarındaki benzer örneklerden veya aynı yapıların günümüze kadar kalabilen bezeme örneklerinde esinlenerek tamamlamalar yapılmıştır. Bazen de Saray depolarında toplanmış özgün malzemelerden yararlanılmıştır. Özgün malzeme bulunamadığında, bunların aynısının imalatını yapılarak kullanılmıştır. Çini onarımlarında eksik kalan bölümlerin tamamlanmasında Harem Dairesi depolarındaki eski çinilerde yararlanılmış, ancak bunlar yeterli olmadığında, Kütahya'daki fabrikalarda benzerleri yaptırılan yeni çiniler kullanılmıştır. Yeniden yapılması mümkün olmayan XVI. yüzyıl çinilerinin onarımında ise kalem işiyle tamamlamalar yapılmıştır. Yeniden yapılması mümkün olmayan tombak ocak başmaklarının yapımında da mekanın bütünlüğünü sağlamak amacıyla alçı malzemeyle tamamlama yapılmıştır (Anhegger, 1986).

Harem Dairesi'nde bilimsel metotlarına dayalı önemli bir çalışma 1965'te Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Atom Enerjisi Komisyonu tarafından gerçekleştirilmiştir.* Y. Mimar Selma Emiler'in de katıldığı çalışmada, Saray'ın Bizans döneminden kalan ancak Osmanlılar tarafından da kullanılan eski kanallarının yerlerini saptamak istenmiştir. Uygulama sırasında kanallara, içinde sodyum-24 bulunan renkli sular verilmiş ve suyun izlediği yol gözlenmiştir. Bir insanın ayakta durabileceği boyutlarda olduğu bilinen kanallarda Selma Emiler yürüdüğünü ve bazı krokiler çizdiğini belirtmiştir** (Tezcan, 1989).

* Topkapı Sarayı Harem Dairesi su yollarının sodyum-24 kullanılarak izlenmesi, Mart 1965, T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Atom Enerjisi Komisyonu Çekmece Nükleer Araştırma Merkezi, 1969

** Bu çizimlere arşivde rastlanmamıştır.

Plan 3.4.1 Harem Dairesi (Sanat 7)

Plan 3.1.4.1 Harem Dairesi'nde bulunan mekanlar

1. Arabalar Kapısı
2. Dolaplı Kubbe
3. Geçit Yeri
4. Adalet Kulesi
5. Padişahın Hareme girdiği rampa
6. Harem Kapısı
7. Baş Kapı Gulamı Odası, Meşkhane
8. Kara Ağalar Hamamı
9. Kara Ağalar Taşlığı
10. Kara Ağalar Mescidi
11. Karaağalar Koğuşları
12. Şehzadeler Mektebi
13. Kızlar Ağası Dairesi
14. Musahipler Dairesi
15. Cüceler Dairesi
16. Hazinedar Ağa Odası
17. Harem Cümle Kapısı
18. Nöbet Yeri
19. Altın Yol'a açılan kapı
20. Valide Taşlığı
21. Cariyeler Dairesi'ne açılan kapı
22. Saray Ustaları, Kalfalar Koğuşu
23. Harem Eczanesi
24. Cariyeler Taşlığı
25. Cariyeler Koğuşları
26. Kırk Merdiven
27. Cariyeler Taşlığı
28. Meyit Kapısı (Perde Kapısı)
29. Çamaşılık veya ölü yıkama yeri
30. Hastane Mutfağı ve koğuşlara ait odalar
31. Cariyeler Koğuşu
32. Hastabakıcı odasının altındaki mekan
33. Cariyeler Koğuşu
34. Çamaşırhane
35. Mutfak
36. Kiler
37. Cariyeler Hamamı
38. Valide Sultan Dairesi'ne giriş
39. Ocaklı Sofa (Kethuda Kadın Odası)
40. Valide Sultan Sofası
41. Valide Sultan Yatak Odası
42. Valide Sultan İbadet yeri
43. Valide Sultan Dairesi girişi
44. Valide Sultan Mutfağı
45. Valide Sultan bekleme odası
46. Valide Sultan Dairesi nöbet yeri
47. Valide Sultan Hamamı
48. Hünkar Hamamı
49. Hamam Külhanı
50. I. Abdülhamid Yatak Odası
51. III. Selim Oturma Odası
52. III. Osman Taşlığı
53. III. Osman Köşkü
54. Hünkar Sofası
55. Çeşmeli Sofa
56. Ocaklı Sofa
57. III. Murad Köşkü girişi
58. III. Murad Köşkü (Havuzlu Köşk)
59. I. Ahmed Köşkü
60. III. Ahmed Odası
61. Çifte Kasırlar (Veliht Dairesi)
62. Havuz
63. Gözdeler Taşlığı
64. Altın Yol
65. Kuşhane Mutfağı
66. Hasekiler Dairesi
67. Harem'in kıymetli eşya depoları
68. Harem Mescidi
69. Mabeyn
70. Aynalı Oda
71. Demir Kapı

3.4.1. Valide Sultan Dairesi ve Valide Taşlığı

Mimari Özellikleri

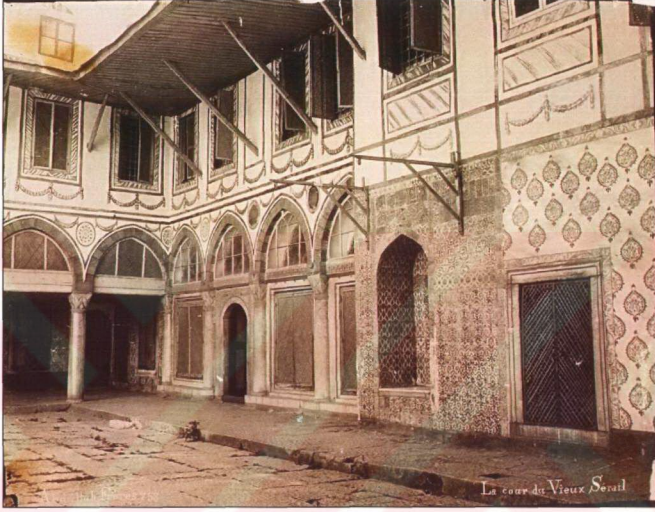
Saray'da padişahın kullandığı mekanlardan sonra en büyük ve en önemli mekanların bulunduğu Valide Taşlığı, iki cephesinde revakları olan, kare ölçülerine yakın bir taştır. Etrafında Altın Yol, Haseki Odaları, Valide Sultan Dairesi girişi, bekleme odaları, Valide Sultan Mutfağı, Harem Eczanesi, Harem Ustaları Koğuşları, Hünkâr ve Valide Sultan Hamamları'na ait külhan bulunmaktadır. Taşlık, giriş ve bekleme yerleriyle Valide Sultan Dairesi'ne bağlanmaktadır. Valide Taşlığı ilk olarak inşa edildiği Fatih döneminde Haliç'e açikken, zaman içinde yapılan yeni yapılarla bir evrim geçirmiş ve kapalı bir avlu olarak şekillenmiştir (Eldem ve Akozan, 1982; Ayverdi, 1989).

Bugün Taşlığı'n, Altın Yol ve Karaağalar cephesinde revaklar bulunmasına rağmen (Resim 3.4.1.14), Ocaklı Sofa, Çeşmeli Sofa, Baş Kadın Dairesi ve Hamam külhanının bulunduğu cephe (Resim 3.4.1.15) revaksızdır. Taşlığı'n zaman içerisinde geçirdiği değişimin izlerini, her iki cephede, kapatılan revaklardan ve eklenen yapılardan izlemek mümkündür. Ocaklı Sofa ve Çeşmeli Sofa bu cepheye 1666'da ilave edilmiştir (Eldem ve Akozan, 1982) (Plan 3.4.1) (Resim 3.4.1.13)

Restorasyonlar

Saray'ın müze fonksiyonunu alışıyla başlayan bir dizi restorasyonla büyük değişim geçiren mekanlardan bir de Valide Taşlığı ve Valide Sultan Dairesi'dir. Tahsin Öz döneminde yapılan ilk restorasyonlarda, avluya bakan geniş ahşap saçaklar ve yine avlu cephesindeki kalem işleri kaldırılmış, dikdörtgen üstlük pencereler kemerli alçı pencere olarak düzenlenmiştir. Öz, kaldırılan bu saçak ve süslemeleri parazit yapıştırmalar olarak değerlendirmiştir (Öz, 1949) (Resim 3.4.1.1; Resim 3.4.1.2; Resim 3.4.1.5; Resim 3.4.1.10). Restorasyonlarda Altın Yol cephesindeki kagir duvarlar raspa yapıldıktan sonra, sıvanmadan sadece derz ve sağlamlaştırma onarımı yapılarak bırakılmıştır (Resim 3.1.4.5; Resim 3.4.1.7). 1940-1944 restorasyonları öncesine ait bir resimde (3.4.1.5) en üst kattaki dikdörtgen pencerelerin arkasında kemerli üstlük pencere izleri çok net olarak gözükmektedir. Büyük bir olasılıkla dikdörtgen pencerelerin kaldırılarak yerine kemerli alçı pencerelerin konulmasında bu izlerden yararlanılmış olmalıdır (Resim 3.4.1.7). Yine bu cephesinin restorasyonunun, iki aşamalı olarak yapıldığı, arşivlerde bulunan resimlerden anlaşılmaktadır (Resim 3.4.1.6; Resim 3.4.1.7). Y. Mimar Sedat Hakkı Eldem ve Ferudun Akozan'ın çalışmalarında Valide Sultan Taşlığı'nın Altın Yol cephesiyle ilgi çizimlerde mevcut durum (Resim 3.4.1.6) deki gibi çizilirken restitüsyon (Resim 3.4.1.7) deki gibi çizilmiştir. Burada çalışmaların

yayınlandığı tarihin 1982 olduğu düşünülürse uygulamanın bu tarihte yapıldığı varsayılabilir. Ancak Öz'ün kendi dönemiyle ilgili onarımları anlattığı makalesinde Altın Yol cephesinin restorasyon sonrasına ait resmi (Resim 3.4.1.7) Eldem'in restitüsyon çiziminin aynıdır. Dolayısıyla bu restitüsyon çalışmasının Tahsin Öz zamanında yapıldığı ve 1982'de bunların yayınlandığı kesinlik kazanmaktadır.

Resim 3.4.1.1 Valide Taşlığı'nın Karaağalar ve Hamam cephesinin Cumhuriyet dönemi restorasyonlarından önce görünüşü; duvarda çini taklidi kalem işleri ile birlikte çini kaplamalar göze çarpmaktadır. Kemerli nişin üst kısmında görülen eski yazı bugün mevcut değildir (TSDA. TSM. No: 55/35).

Resim 3.4.1.2 Valide Taşlığı, Valide Hamamı cephesinin Cumhuriyet dönemi restorasyonları öncesi görünüşü; duvarda kalem işi olarak yapılan çini taklidi bezemelerle birlikte sonradan onarımlarda kaldırılan çini kaplama kısımlar görülmektedir (TSDA. TSM. No: 55/40).

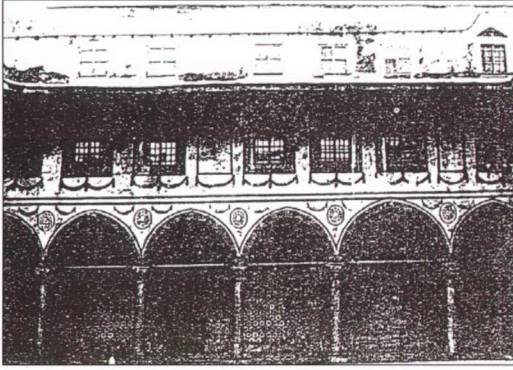

Resim 3.4.1.3 Valide Taşlığı'nın Hamam cephesisinin bugünkü görünüşü

Yine taşlığın Karaağalar cephesinde; revak kemerlerinin gergi demirleri üstünde geç döneme ait ara kat, daha sonra yapılan restorasyonlarda kaldırılmıştır. Büyük bir olasılıkla kaldırılan bu kısımlar Harem Dairesi'nde artan nüfusun ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılan muhdes mekanlar olmalıdır (Resim 3.4.1.8; Resim 3.4.1.9). Yine benzer nedenlerle kapatılmış olması muhtemel bazı revak sütun aralarındaki mekanlar restorasyonlarda açılmıştır. Buna örnek olarak Karaağlar cephisini gösterebiliriz. Bu cephede geç dönem onarımlarında rastgele konulmuş çinilerin buradan kaldırıldığı ve yerine motifleri tamamlamak üzere benzer çinilerden yeni düzenleme yapıldığı görülmektedir (Resim 3.4.1.10; Resim 3.4.1.11). Ancak Ocaklı Sofa ve Hamam cephesinde sonradan kapatılmış revaklar, eklerinden arındırılmadan korunmuştur (Resim 3.4.1.1; Resim 3.4.1.2; Resim 3.4.1.3; Resim 3.4.1.4; Resim 3.4.1.8; Resim 3.4.1.9; Resim 3.4.1.12; Resim 3.4.1.13; Resim 3.4.1.14; Resim 3.4.1.15) Ancak Hamam cephesindeki kalem işleri ve çiniler kaldırılmıştır (Resim 3.4.1.1; Resim 3.4.1.4).

Resim 3.4.1.4 Valide Taşlığı'nın Karaağalar ve Hamam cephesisinin 1943 restorasyonları sonrası görünüşü; Karaağalar cephesi kagir duvar yüzeylerinde sağlamlaştırma onarımları yapılmıştır. Hamam cephesinde de çini kaplamalar ve çini taklidi kalem işi bezemeler kaldırılmış duvar yüzeyleri bu kısımlarda düz sıvalı bırakılmıştır (Anhegger, 1986).

Resim 3.4.1.5 Valide Taşlğı Altın Yol cephesinin 1943 restorasyonları öncesi görünüşü (Öz, 1949)

Resim 3.4.1.6 Valide Taşlğı'nın Altın Yol cephesi Tahsin Öz restorasyonu birinci aşama

Resim 3.4.1.7 Valide Taşlğı Altın Yol cephesi Tahsin Öz restorasyonları ikinci aşama

Resim 3.4.1.8 Valide Taşlığı Karaağalar cephесinin Cumhuriyet dönemi restorasyonları öncesi görünüşü; Kemer gergi demirlerinin üst kısmının kapatılmış olması, bu kısımlarda ilave bölmeler olduğunu göstermektedir. Restorasyon sırasında bu ekler kaldırılmıştır. Sağda revak kemer içinin dışlık olarak camla içte ise revzen pencereyle kapatıldığı görülmektedir (TSDA. TSM. No: 55/40).

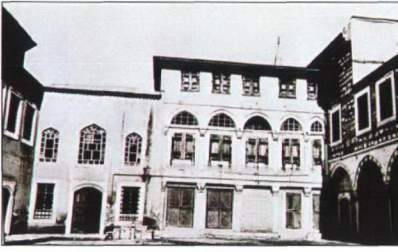
Resim 3.4.1.9 Valide Taşlığı Karaağalar cephесindeki revakların bugünkü görünüşü; revak kemer gergi demirlerinin üstündeki ek kısımlar kaldırılmıştır (Ü. Karahasan arşivi).

Resim 3.4.1.10 Valide Taşlığı revakları Cumhuriyet dönemi restorasyonları öncesi görünüşü; Revakların bugünkü görünüşüyle karşılaştırıldığında, en soldaki kapının yanında devam eden duvarın, revakları bu bölümünü kapalı bir mekan şekline soktuğu anlaşılmaktadır (TSDA. TSM. No: 55/40).

Resim 3.4.1.11 Valide Taşlığı revakları bugünkü görünüşü; Solda revakları kapatan duvar kaldırılmıştır (Ü.Karahasan arşivi)

Resim 3.4.1.12 Valide Taşlığı Ocaklı Sofa cephesinin saçak yapılmadan önce görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/80).

Resim 3.4.1.13 Valide Taşlığı Ocaklı Sofa cephesi saçak yapıldıktan sonra görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/80)

Valide Taşlığı'nda 1967'de başlanan restorasyon çalışmaları Tahsin Öz restorasyonlarının yeniden değerlendirildiği bir dönemin başlangıcıdır. Bu yıllarda yapılacak çalışmalarla ilgili Y. Mimar M. Anhegger'in hazırladığı keşif izah notlarında; Valide Sultan Dairesi'nin taşlığa bakan geniş saçığının yeniden yapılarak Ocaklı sofa ve Valide Sultan Dairesi cephesinin korunması, çini kaplamaların tamamlanarak avluda bütünlüğün sağlanması istenmiştir. Yine aynı keşifte, Valide Sultan mutfağının asma kat döşemesi ve revak tavan sıvalarının tamir edilmesinden söz edilmektedir.* 1968-1969 yıllarında yapılan restorasyonlarda sıva raspa yapılarak özgün bazı kalem işlerine ulaşılmıştır. Bu kalem işleri aynı yıl onarımları içerisinde tamamlanmıştır. GEEAYK'nın 12/4/1969 gün ve 4550 sayılı kararıyla (Ek 16); Valide Sultan Taşlığı'nda evvelce yapılan kubbelerin kalmasına açık kısımların üst kısmının düz bir betonarme plak ile örtülmesine, ön duvarın projesine göre pencere ve duvarın alt kısmının tekniğine uygun olarak yapılmasına karar verilmiştir. Bahsi geçen kubbeli kısım ve yapılması öngörülen betonarme plağın yeri saptanamamıştır.

GEEAYK; taşlığın cephesini dört bir yandan dolaşan ve bu ilk dönem onarımları ile kaldırılan geniş saçakların tekrar kaldırıldıkları yere konması yönünde 14/11/1970 gün ve 5625 sayılı kararı (Ek 19) almıştır. Aynı kararla saçakların üstünde kalan taş tuğla derzli cephelerin strüktürü kapamayan bir madde ile boyanması istenmiştir.

Kurul'un almış olduğu bu kararlara rağmen uygulamada; saçaklarla birlikte Altın Yol, Karaağalar ve Hamam cephelerindeki avluya bakan duvarların sıvanarak üzerine 1940-1944 restorasyonlarında kaldırılan kalem işi nakışların tekrar yapıldığını görüyoruz (Resim 3.4.1.14). 1971'de müteahhitler Demirhan Akyüz ve Tacettin Başer tarafından taşlığa ait

* TSA, 732-I. Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Y. Mimar Mualla Anhegger tarafından hazırlanan "Topkapı Sarayı 1967-1968 yılları onarım keşfi izah notları"

saçak projesi hazırlanmıştır.* Ocaklı Sofa cephesinde ise, saçak cephe boyunca uzatılmıştır (Resim 3.4.1.12; Resim 3.4.1.13; Resim 3.4.1.15).

Resim 3.4.1.14 Valide Taşlığı'nın bugünkü görünüşü (Yerasimos, 2000)

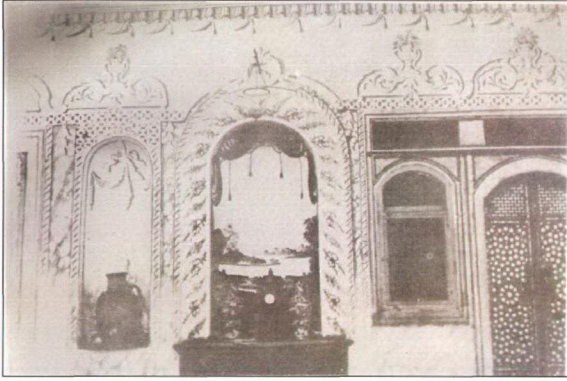

Resim 3.4.1.15 Valide Taşlığı'nın Ocaklı Sofa cephesi'nin bugünkü görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

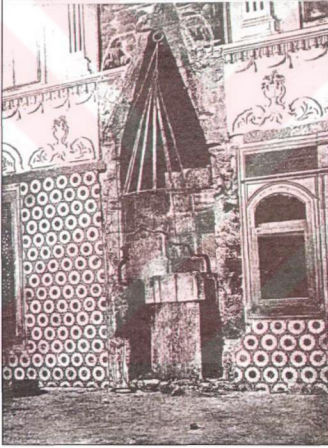
1940-1944 restorasyonlarında Valide Sultan Dairesi'nin iç mekanlarında da son devir bezemelerini kaldırmaya yönelik bir çalışma yapılmıştır. Duvar yüzeylerini kaplayan kalem işleri ve tahta kaplamalar, alt kat pencerelerin üst kotlarına kadar kaldırılmış ve altındaki çiniler onarılarak ortaya çıkartılmıştır** (Öz, 1949). Duvardaki geniş bir nişte yapılan sondajda bu kısmın bir ocak yeri olduğu anlaşılmış ve ocak restitüe edilerek yerinde inşaa edilmiştir (Resim 3.4.1.16; Resim 3.4.1.17; Resim 3.4.1.18)

* TSA, 732-112. TSM Harem Dairesi 1970-1971 Yılları Sair Mukaveleli Restorasyon Keşfi Dosyası, İnşa İnş. ve Sanayi ve LTD. Şirketinin 1/2/1971 gün ve 157 sayılı yazısında belirtilmiştir.

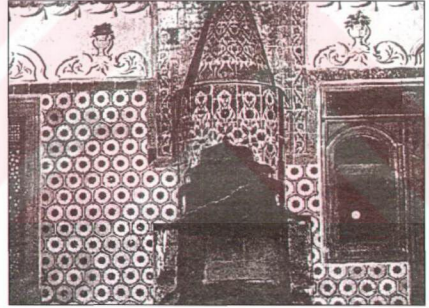
** Tahsin Öz, restorasyonlarda son devir bezemelerinin kaldırılışını şöyle anlatmaktadır: ‘..güzel sedefli kapıların arasındaki duvarlarda ve nişlerdeki kalem işleri, son zamanların tahmin edilemeyecek zevk düşkünlüğünü göstermektedir. Evvelce bu odadaki bir merdiven altında bulunan dolabın bir köşesindeki tahta kaplamalar kaldırılınca duvarın çini kaplı olduğu görülmüştür.’ Burada yine klasik dönem süsleme sanatı örneklerinden olan sedef kapılar ve çiniler yanındaki geç döneme ait kalem işlerinin korunmaya değer bulunmadığı anlaşılmaktadır (Öz, 1949).

Resim 3.4.1.16 Valide Sultan Dairesi'nin 1940-1944 restorasyonları öncesi görünüşü (Renda, 1982)

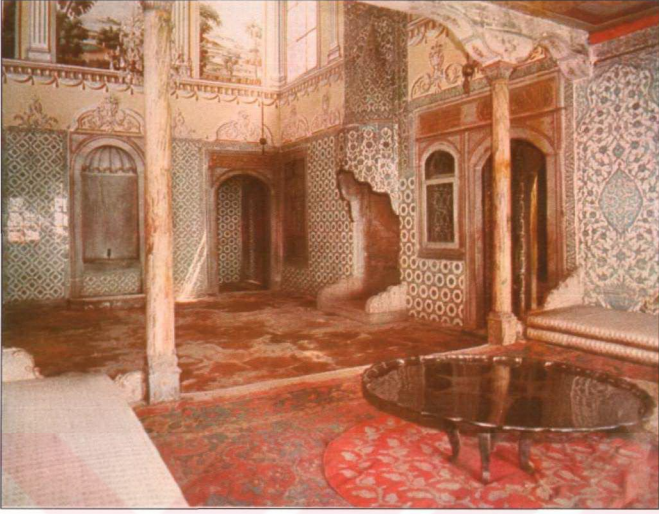

Resim 3.4.1.17 Valide Sultan Dairesi'nde Tahsin Öz restorasyonlarında yapılan sondajda ortaya çıkan ocak (Öz, 1949)

Resim 3.4.1.18 Ocağın yeniden yapıldıktan sonra görünüşü (Öz, 1949)

Yine aynı hacim içerisindeki bir dolabın yemek odasını cariyeler dairesine bağlayan servis kapısı olduğu anlaşılmıştır. Restorasyon bu bağlantıya uygun olarak yapılmıştır. Yapılan bu uygulamalar sırasında; alt kat pencerelerinin üstünde bulunan ve alt kısımlarda devamı kaldırılan geç dönem kalem işleri ve bunlarında üzerinde Osmanlı resim sanatına örnek olabilecek peyzajlar korunmuştur (Resim 3.4.1.19). Böylece yapının bezeme programının, zaman içerisinde farklı estetik isteklere cevap vermek üzere değiştiği vurgulanmıştır. Yine aynı mekanda raspa yapılarak tavanda ortaya çıkartılan farklı devirlere ait bezemeleri onarılarak gösterilmiştir (Resim 3.4.1.20).

Resim 3.4.1.19 Valide Sultan Dairesi'nin bugünkü görünüşü (Sanat,7)

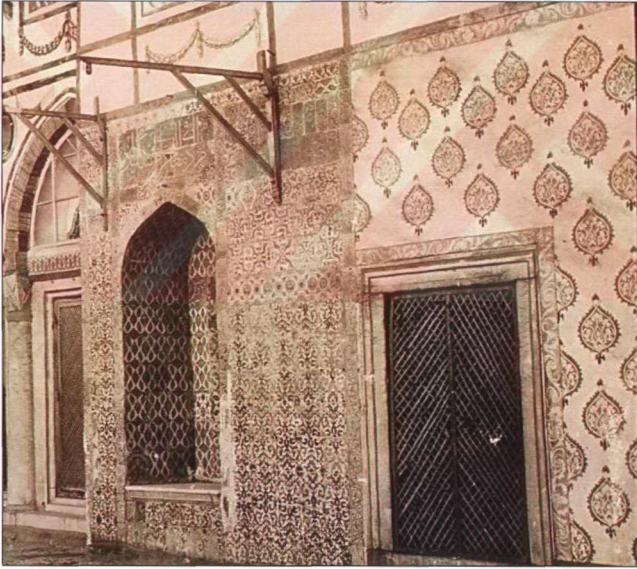
Resim 3.4.1.20 Valide sultan Dairesi'nde raspayla çıkartılan özgün kalem işleri (Ü. Karahasan arşivi)

Müze Müdürü olarak Hayrullah Örs'ün görev yaptığı 1966 restorasyonlarında, Valide Sultan giriş hölündeki duvar çinileri, Saray'ın depolarındaki eski çinilerden yararlanılarak tamamlanmıştır. Bu onarımlar kontrol mimarı Mualla Anhegger denetiminde bir dönem Saray'da müteahhit olarak çalışan Y. Mimar İlban Öz tarafından gerçekleştirilmiştir.*

1997'den sonra yapılan onarımlarda Valide Sultan Dairesi'nin tüm duvar ve tavanlarının badanaları yapıp demir korkuluk ve gergi demirleri yağlı boyayla boyanmıştır. Valide Sultan

* TSA, Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi 1966 Yılı Onarımı Dosyası, Y. Mimar M. Anhegger'in 1966 mali yılı Harem Dairesi onarım raporu

Hamamı'nın koridora bakan odasındaki koltuk silmelerinin tezyinatları yapılmıştır. Valide Sultan Odası ile Hamam arasındaki holün tavanında raspa çalışması sonucunda malakari sıva örnekleri bulunmuştur. Burada iyi durumda olan örnekler korunmuş diğer kısımlar özgün örnekten yararlanılarak tamamlanmıştır. 1942 restorasyonlarında taşlığın hamam cephesindeki duvarlarından kaldırılarak yerleri düz sıvalı olarak bırakılan özgün çini ve kalem işleri'nin yerine (Resim 3.4.1.1; Resim 3.4.1.2; Resim 3.4.1.4), tümüyle kalem işi çalışması yapılmıştır* (Resim 3.4.1.3). Bu uygulama Ocaklı Sofa cephesinde de devam ettirilmiştir (Resim 3.4.1.15) Bilgisayar ortamında özgün desenleri gösteren resimleri büyütürken elde ettiğimiz görüntüler, bugün duvar üzerinde yapılan desenlerle aynı olmasada benzerlik göstermektedir (Resim 3.4.1.21; Resim 3.4.1.22; Resim 3.4.1.23). Aynı cephede kemerli bir nişin üzerinde bulunan eski yazı yok olduğu için yeri boş bırakılmıştır (Resim 3.4.1.21; Resim 3.4.1.3) Yine aynı onarımlar içerisinde Valide Sultan Dairesi'nin künde-kari tekniği ile yapılmış tuvalet kapısı onarılmıştır.**

Resim 3.4.1.21 (TSDA. TSM. No: 55/35) resmin bilgisayar ortamında büyütüldükten sonra elde edilen görüntüsü

* RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası Valide Sultan, Hünkar Hamamı ve Koridorları, s.31

** RAMA, Topkapı Sarayı Yapıları 1998-1999-2000 Yılları Sari Muk. On. Dosyası, Dr. Hüseyin Kaya, Kontrol Amiri İnş Müh. Nihat Eren, Y. Mimar Nevhiz Koyukan Ve Pekerler İnş. Tic. Ve San Ltd. Sti. tarafından 19/12/2000 tarihinde imzalanan ve Müze Müdürü tarafından uygun bulunana teslim tutanağı

Resim 3.4.1.22 Valide Taşlığı hamam cephesinden detay; (TSDA. TSM. No: 55/35) bilgisayar ortamında büyütülmüştür.

Resim 3.4.1.23 Valide Taşlığı hamam cephesinde yapılan kalem işi çalışmaları (Ü. Karahasan arşivi)

Değerlendirme

Valide Sultan Dairesi ve Taşlığı'nda, Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında sağlamlaştırma, bütünleme ve temizleme, eklerden arındırma teknikleri kullanılarak onarımlar yapılmıştır. Taşlığı'n cephesinde birbirini takip eden iki dönemde yapılan restorasyonlarda, yapının geçirdiği farklı iki devirin sırayla daha fazla önemsendiğini ve bu bakışın restorasyonlara egemen olduğunu görüyoruz. 1940-1944 yıllarında yapılan uygulamalarda, cephelerdeki tüm kalem işleriyle birlikte, birinci kat pencereleri üzerindeki ahşap saçığın kaldırılması, Osmanlı süsleme sanatının son dönem örneklerinin değersiz bulunuşu ile ilgili olmalıdır. Burada Öz'ün kaldırılan kalem işi süslemeler ve ahşap saçak için parazit yapıtırmalar ifadesini kullanması, restorasyonlarında Üslup Birliğine Ulaşma yaklaşımının (Stilistik Rekompozisyon) etkili olduğu göstermektedir. Ancak kaldırılan bu saçaklar, 1970'li yıllarda bütünleme tekniği kullanılarak yeniden yapılmıştır. Yine aynı dönemde Taşlığı'n Tahsin Öz onarımlarından öncesine ait özgün resimlerden yararlanılarak cephe süslemeleri tekrar canlandırılmıştır. Bu restorasyonda, Öz zamanında kemerli şekle getirilen pencereler tekrar dikdörtgen şekline getirilmemiştir. Taşlığı'n cephelerinde yapılan restorasyonlar sonucunda; pencere sistemi 1940-1944 restorasyonlarında yapılan biçimde korunmuş, cephe süslemeleri ve saçak ise

1940-1944 öncesi özelliklerinde yeniden yapılmıştır. Topkapı Sarayı yapılarıyla ilgili bir çok çalışma yapan Y. Mimar Sedat Hakkı Eldem ise, Valide Taşlığı için hazırladığı cephce restitüsyonunda revak kemer yüzeylerini sıvasız, üst katı ise sıvalı ancak bezemesiz ve Taşlığı saçaksız olarak düşünmüştür (Eldem ve Akozan, 1982). Bugün yapılan restorasyonlar sonucunda taşlığın revaklarını kapatan bazı eklerin korunduğu bazılarının ise kaldırıldığı görülmektedir. Bu uygulama; bir yandan revakların özgün yarı açık mekan yapısını ortaya çıkartırken bir yandan da taşlık çevresinin zaman içerisindeki evrimine ışık tutmaktadır. Taşlık'ta önemli bir restorasyon Hamam cephesinde gerçekleştirilmiştir. 1942'de bu cephede bazı kısımlarda bulunan özgün çiniler ve kalem işi desenler tamamen kaldırılmıştır. 1997'de Taşlığı'nın hem hamam cephesi hem de Ocaklı Sofa'ya bakan cephesinde daha önce kaldırılan bu kalem işlerine benzer desende ve düzenlemede yeni bir kalem işi çalışması yapılmıştır. Bu yeni bezemelerin desenlerinin, 1942 yılına ait resmin bilgisayar ortamında elde edilen büyütülmüş görüntüsüyle karşılaştırıldığında kaldırılan bezemelerle benzerlik taşıdığı görülmektedir.

Valide Sultan Dairesi'nde kuramsal açıdan diğer önemli restorasyon uygulaması, Tahsin Öz zamanında Valide Sultan yemek odasında yapılmıştır. Duvar yüzeyinde yapılan araştırmalarda son devir kalem işi süslemeleri altında bulunan özgün çiniler ortaya çıkartılmış, odanın daha önceki kullanımına ait ocak ve Cariyeler Dairesi'ne bağlayan kapı ortaya çıkartılmıştır. Duvarların üst kısmındaki manzara resimleri ise korunmuştur. Burada Valide Taşlığı cephelerinde yapılan restorasyonlardan farklı bir yaklaşımla; üst üste iki dönemin izleri bulunan duvarlarda, farklı dönemleri belli ölçüde tanıtan tabakalar, bölümler halinde korunarak gösterilmiştir.* Bu da yine yapının günümüze kadar taşıdığı estetik birikimin ve belge değerinin korunması konusunda önemli bir çağdaş yaklaşım olarak görülmektedir.

3.4.2. Çeşmeli Sofa

Mimari Özellikleri

Hünkar Sofası ve Ocaklı Sofa arasında kalan dikdörtgen bir mekandır. Örtü sistemi tonozdur. Tüm cepheleri çinilerle kaplıdır.

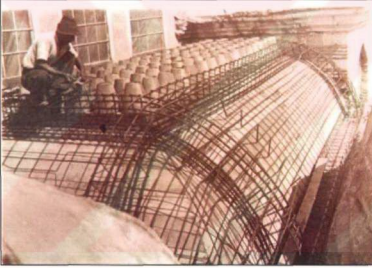
Restorasyonlar

1946-1947 yılı restorasyonlarında Çeşmeli Sofa'nın tekne tonoz şeklindeki örtü sistemi, betonarmeye dönüştürülmüştür. Yapılan bu uygulamayla ilgili herhangi bir rapor veya projeye

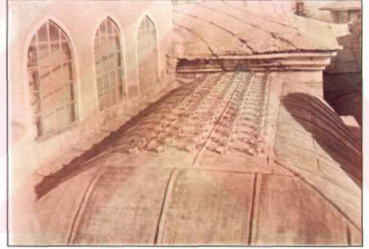
* Renda, bu tarz bir uygulamayı; ülkemizde kalem işleri ve duvar resimlerinin restorasyonu konusunda başarılı örnek olarak göstermektedir (Renda, 1982).

ulaşılamamıştır. Ancak Dokümantasyon Merkezi'nde betonarme demirlerinin konulması sırasında çekilmiş resimler bulunabilmektedir (Resim 3.4.2.1; Resim 3.4.2.2). Tahsin Öz kendi döneminde yapılan restorasyonlara ilişkin makalesinde de bu mekanla ilgili bir bilgi vermemiştir. Bundan sonra 1951-1967 yılları arasında yapılan restorasyonlarda Sofa'nın çini, kalem işi ve malakari tamirlerinin yapılmıştır (Öz, 1982).

Çeşmeli Sofa' da 1997'ye kadar herhangi bir onarım yapıp yapılmadığına dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. 1997'den sonra tüm duvarlardaki çinilerin restorasyon ve konservasyonu yapılmıştır. Bu onarımlarda tonoz kenarlarındaki çatlamış sıvalar önce raspa edilerek alınmış ve üzerleri tekrar sıvanmıştır. Yapının tonozuna da kireç badana yapılmıştır. Kapı ve dolap kenarlarındaki mermer söveler kimyasal metotlarla temizlenmiştir. Çalışmalar çini restoratörü Şenay Onuk tarafından gerçekleştirilmiştir.* Çeşmeli Sofa çini onarımında yüklenici firma Pekerler İnş. Tic. Ltd. Şti.'dir. Uygulamalarda kontrol amiri olarak İnşaat Mühendisi Nihat Eren, kontrol şefi olarak Y. Mimar Yasemin Aybay, kontrol olarak Y. Mimar Nevhiz Koyukan görev almıştır.**

Resim 3.4.2.1 Çeşmeli Sofa'nın örtü sisteminin betonarmeye dönüştürülmesi (TSDA. TSM. No: 55/42)

Resim 3.4.2.2 Çeşmeli Sofa örtü sisteminin restorasyon sonrası görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/42).

Değerlendirme

Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında Çeşmeli Sofa'da sağlamlaştırma ve temizleme teknikleri uygulanmıştır. Yapının örtü sisteminin onarımında biçim olarak tonoz örtü korunurken, yapım tekniği değiştirilmiştir. Geleneksel tonoz yapım tekniği yerine betonarme yapım tekniğiyle uygulama yapılmıştır. Yapının mekansal özellikleri korunmuş ancak örtü sistemi malzeme ve yapım tekniği yönünden özgünlüğünü kaybetmiştir. Burada geleneksel bir teknik yerine çağdaş bir yapım tekniğinin seçilmesi dikkat çekicidir. Uygulanan yeni tekniğin ve malzemenin geleneksel yapım tekniği ve malzemeyle yapılmış taşıyıcılar

* RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası, Çeşmeli Sofa, s.33

** RAMA, Topkapı Sarayı Harem Yapıları 1998-1999-2000 Yılları Sari Muk. On. Dosyası, 19/11/1999 tarihli işe başlama tutanağı

üzerindeki etkileri gözlenmelidir. Yapılan uygulama geriye dönüştürülebilirlik ve minimum müdahale sınırlarının ötesindedir. Yapının mimari mekan yapısı ve bezemeleri yönünden bütünlüğü korunabilmiştir.

3.4.3 Ocaklı Sofa

Mimari Özellikleri

Hasekiler Dairesi ile Çeşmeli Sofa arasında kalan dikdörtgen planlı bir mekandır. Hünkar Sofası'na geçişte bekleme alanı olarak kullanılan bu Sofa'da Harem Dairesi'ndeki mangallara ateş dağıtılan büyük bir ocak bulunmaktadır. Örtü sistemi kubbedir. Duvarları XVII. yüzyıla ait çinilerle kaplıdır. Pandantiflerinde ise kalem işi süslemeler vardır. Kuran'dan alınmış ayetlerden oluşturulan çini bir yazı firizi duvarları boydan boya dolaşmaktadır. Ocaklı Sofa'nın Valide Taşlığı'na açılan kapısı Saltanat Kapısı olarak isimlendirilir. Kapının hemen önünde bulunan binek taşı, Padişah'ın atıyla Harem'e girdikten sonra evine giriş ve çıkışta bu kapıyı kullandığına işaret etmektedir (Anhegger, 1986).

Restorasyonlar

Ocaklı Sofa'da Cumhuriyet'ten önce yapılan onarımlar sırasında; içerisinde bulunan bir merdivenin kaldırılmış ve yerine, başka yerlerden getirilen çiniler konulmuştur. Kaldırılan bu merdivenin yeri ve özellikleri ile ilgili belge olmamasına rağmen, mimari açıdan dikkati çeken özellikte olduğu MAED'in 1915 tarihli raporunda açıklanmaktadır (Ek 2).

1945'te bu mekanda yapılan onarımlarda örtü sistemi betonarmeye çevrilmiştir. Örtü sisteminin onarımlar sırasında betonarmeye dönüştürülmesi konusunda yazılı bir bilgiye rastlanamamıştır. Burada büyük bir ihtimalle çok harap olması bu sistemin seçilmesinde etkili olmuş olabilir (Resim 3.4.3.1; Resim 3.4.3.2).

Resim 3.4.3.1 Ocaklı Sofa ahşap kubbe strüktürün sökülmesi
(TSDA. TSM. No: 55/52)

Resim 3.4.3.2 Ocaklı Sofa örtü sisteminin betonarme yapım tekniğiyle yeniden yapılışı (TSDA. TSM. No: 55/42)

1966'da Y. Mimar Muallla Anhegger'in denetiminde Sofa'nın bozulan kubbe stalaktitleri ve kalem işleri mevcut örneklerle göre tamamlanarak bezeme onarımı yapıldığı bilinmektedir.* Ayrıca yapıda 1951-1967 yılları arasında yapılan restorasyonlarda çini, kalem işi ve malakari süslemelerin onarımları yapılmıştır (Öz, 1982).

1999'da Ocaklı Sofa'da çini onarımı ile Malakari süslemelerin çok kötü durumda olduğu saptanarak bunların yeniden onarımı gündeme gelmiştir. Onarımlar Müteahhit Pekerler İnş. Tic. Ltd. Şti. tarafından, Kontrol Amiri İnş. Müh. Nihat Eren, Kotrol Şefi Y. Mimar Yasemin Aybay, Kontrol Y. Mimar Nevhiz Koyukan'ın denetiminde çini restoratörü Şenay Onuk tarafından gerçekleştirilmiştir.**

Değerlendirme

Ocaklı Sofa'da Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında strüktürel sağlamlaştırma ve temizleme teknikleri kullanılmıştır. Bu uygulamalarda yapının kagir malzeme ile yapılmış kubbe şeklindeki örtü sistemi betonarmeye çevrilmiştir. Burada geleneksel yapım tekniği yerine çağdaş yapım tekniğinin kullanılması dikkat çekicidir. Yapılan restorasyon minimum müdahale ve geriye dönüştürülebilirlik sınırlarının çok ötesindedir.

3.4.4 Veliht Dairesi (Çifte Kasırlar)

Mimari Özellikleri

III. Murad dönemine ait olan Havuzlu Köşk'ün yanında yer alır. Birbiri ile bağlantılı biri kare diğeri dikdörtgen iki odadan oluşmaktadır. Kare planlı odanın tavanı kubbelidir. Kubbe ahşap omurga üzerine gerilmiş keten kumaşla kaplıdır. Bunun üzerinde altın varak ve boyayla yapılmış bezemeler bulunmaktadır. Duvarları ağaç ve çiçek motifli, ayet ve dini kasidelerin

* TSA, Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi 1966 Yılı Onarımı Dosyası, 30/temmuz/1966 tarihinde EEMG'ce onaylanan Y. Mimar Muallla Anhegger'in onarım raporu

** RAMA, Topkapı Sarayı Müzesi Harem Yapıları 1998-1999-2000 Yılları Sarı Muk. On. Dosyası, 19/11/1999 tarihli işe başlama tutanağı

yazıldığı XVII. yüzyıl çinileriyle kaplıdır. Dikdörtgen planlı olan ikinci oda düz tavanlıdır ve içinde altın yaldızlı bir ocağı bulunur (Plan 3.4.1.1).

Restorasyonlar

Veliaht Dairesi'nde Saray'ın müze oluşuyla başlayan ilk dönem restorasyonlarında, öncelikle sağlamlaştırma ve temizleme-arındırma teknikleri kullanılarak onarımlar yapılmıştır. Yapının dış cephesindeki mermerlerin bağlayıcı harçlarındaki zayıflama nedeniyle duvar yüzeyinden ayrılmalara meydana gelmiştir. Burada sağlamlaştırma tekniğiyle mermer kaplamalar yerlerine sabitlenmiştir. Veliaht koridorunun Gözdeler Taşlığı cephesinde,* geç dönemde yapılan ve zaman içinde çürüyen gecekondu nitelikli ahşap camekan,** (Resim 3.4.4.1; Resim 3.4.4.2; Resim 3.4.4.3) temizleme-arındırma tekniği kullanılarak kaldırılmıştır. Böylece kemerler, stalaktit başlıklarıyla sütunlar ve koridor tavanında kalem işleri ortaya çıkmıştır. Daha sonra ahşap konstrüksiyonlu camlı bir bölme, sütunların avlu cephesinden algılanmasına engel olmayacak şekilde iç tarafına konulmuştur*** (Öz, 1949) (Resim 3.4.4.4). Veliaht Koridoru'nda bulunan ara kat da bu çalışmalarda kaldırılmış olmalıdır. Ortaya çıkan kalem işi özgün tavan süslemesinin onarımı bu restorasyonlarda yapılmıştır (Resim 3.3.4.6; Resim 3.3.4.7)

Resim 3.4.4.1 Gözdeler Taşlığı'na bakan Veliaht Koridoru'nun Cumhuriyet dönemi restorasyonları öncesi görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/40).

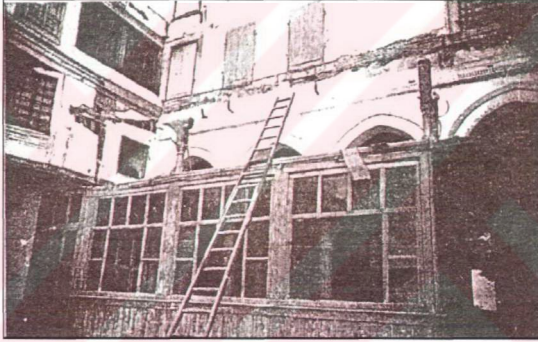
* Anhegger bu kısım için 'cinlerin meşveret yeri' diye bahsetmektedir (Anhegger, 1986). Eldem ve Akozan' da bu mekan için aynı adı kullanmıştır (Eldem ve Akozan, 1982).

** Y. Mimar Mualla Anhegger, kaldırılan bu ahşap camekanın üst kısmının, Kubbeli Kasır'ı Şehzadegan Dairesi'ne bağladığını belirtmektedir (Anhegger, 1986).

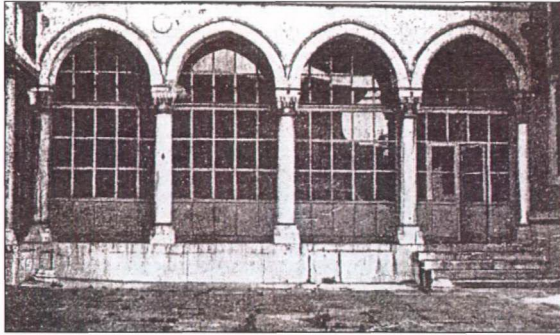
*** Geride yapılan bu camekanlar da, Anhegger tarafından gerçekleştirilen restorasyonlarda tamamen kaldırılmıştır (Resim 3.4.4.5; Resim 3.3.4.10).

Resim 3.4.4.2 Velihaht Dairesi ve koridorun Tahsin Öz restorasyonları öncesi görünüşü (Anhegger, 1986)

Resim 3.4.4.3 Velihaht Koridoru'na geç dönemde yapılan ek kısmın 1943 restorasyonlarında kaldırılışı (Öz, 1949)

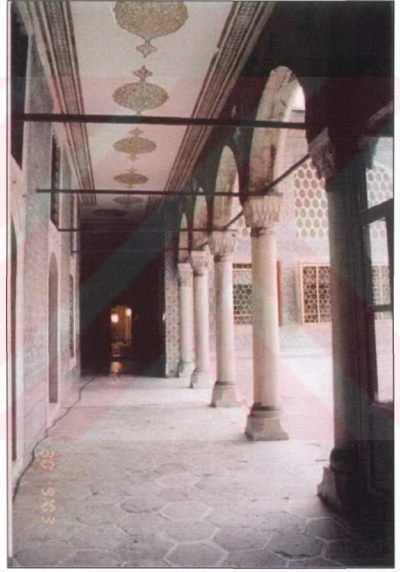
Resim 3.4.4.4 Velihaht Koridoru'nun 1943 restorasyonları sonrası görünüşü; Koridorun önünde Gözdelers Taşlığı'na çıkma yapan ek kısım ve kemer aralarının kapatan ara kat kaldırılmıştır. Ortaya çıkan sütunların ve kemerlerin arası ise yeniden camekanla kapatılmıştır (Öz, 1949).

Resim 3.4.4.5 Veliht Koridoru'nun bugünkü görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

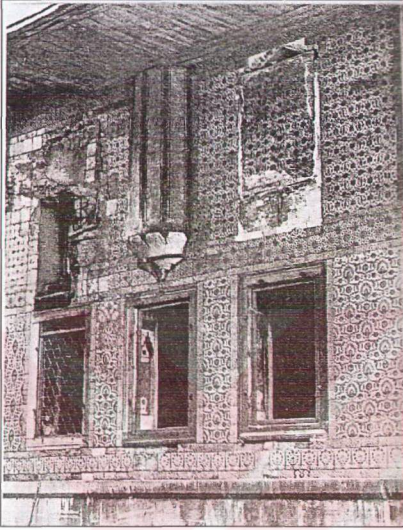
Resim 3.4.4.6 Veliht Koridoru; ekler kaldırılma
dan önce görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/40).

Resim 3.4.4.7 Veliht Koridoru'nda geç dönem ekler
kaldırıldıktan sonra görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Ahşap camekanın kaldırılmasıyla, Veliht Dairesi'nin Kubbeli Kasır olarak isimlendirilen bölümünün zaman içinde geçirdiği değişimlerle ilgili çok önemli izler bulunmuştur. Tahsin Öz'ün restorasyonlarda değişiklik yapmadan bıraktığı bu izler, daha sonra Y. Mimar Mualla Anhegger tarafından yapılan geniş çaplı mimari restorasyonda, Kasır'ın ilk yapıldığı döneme ilişkin önemli ipuçlarını oluşturmuştur. Bunlardan en önemlisi revzen pencere boşluklarıdır. Pencerelerden bir tanesi Kubbeli Kasır'a ilave ara kat yapılırken dolap şekline, bir tanesi ocak şekline, bir diğeri de kapı şekline sokulmuştur (Resim 3.4.4.8). Anhegger'i yönlendiren bir

başka iz, yapının merdiven boşluğunda olduğu gibi bırakılmış olan çini pano ve ocak başmak zeminine ait kalıntılardır. Bu bulgular merdivenin ve dolayısıyla ara katın sonradan yapıldığını düşündürmüştür (Anhegger, 1979; Anhegger, 1986).

Resim 3.4.4.8 Kubbeli Kasır restorasyonları; sol pencere boşluğu kapı şekline, ortadaki ocak şekline ve sağdaki de dolap şekline sokulmuştur (Anhegger, 1986).

Resim 3.4.4.9 Kubbeli Kasır restorasyonları (Anhegger, 1986)

Resim 3.4.4.10 Velihaht Dairesi'nin restorasyon sonrası görünüşü (Anhegger, 1986)

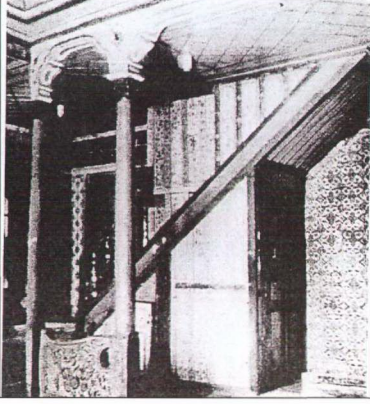

Resim 3.4.4.11 Velihaht Dairesi Kubbesi; strüktürel sağlamlaştırma (Anhegger, 1986)

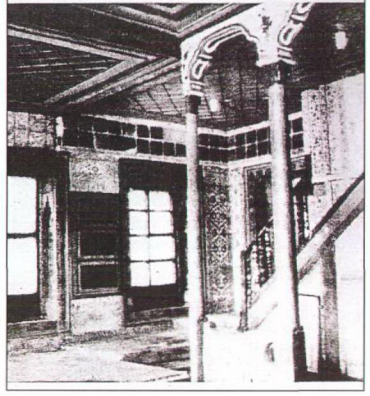
Veliaht Dairesi'nde restorasyon çalışmaları 1961-1971 yılları arasında Saray'da restoratör olarak görev yapan M. Anhegger tarafından yürütülmüştür. İki cephesiyle (Resim 3.4.4.8; Resim 3.4.4.9; Resim 3.4.4.10) Gözdele Taşlığı'na bakan ve Kubbeli Kasır olarak adlandırılan birinci odada yapılan restorasyonlarda; Tahsin Öz dönemindeki onarımlarda ellenmeden bırakılan izlerden yola çıkılarak, Kasır'ın XVIII., XIX. ve XX. yüzyıldaki kullanımına ait muhdeslerinin tümü kaldırılmış ve ilk inşaa edildiği dönemin mimari özellikleri ortaya çıkartılmıştır. Anhegger'in Veliaht Dairesi restorasyonundaki bu yaklaşımı; 1951'den sonra giderek Tarihi Restorasyona dayalı çalışmaların ağırlık kazandığı bir dönemde Üslup Birliğine Ulaşma (Stilistik Rekompozisyon) kaygısının en belirgin örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada kaldırılan eklerin, Saray tarihi için önemli bazı mekanlar ile bir dönemin estetik değerlerini yansıtan bezemeler olduğu konusu araştırmacılar ve mimarlık tarihçileri için tartışmaya açık kalmıştır.

Kubbeli Kasır'ın onarım öncesi çekilen resimlerinde, mimari mekan yapısı ile geç döneme ait süslemeleri görülmektedir. Kasır'ın geç dönemde kullanımı sırasında yapılan değişikliklerden ilki, alçı pencerelerin alt hizasında bir ara kat döşemesinin ilavesidir. Bu yapılan ilave döşemeyle mekan önce yatay olarak ikiye bölünmüştür. Bunun neticesinde ara kat bir yandan kubbenin algılanmasına engel olurken diğer yandan alt hizada alçı pencereleri kapatmıştır. Ara kat ile bağlantıyı sağlamak üzere yapılan merdiven Kasır'ın ilk yapıldığı dönemdeki ocak önüne konulmuş ve bu nedenle kendi ocak başmağı sökülerek içi alçı pencere kırıkları ile doldurularak kapatılmıştır. Ara kat tavanı bir süre kubbeli olarak bırakılmıştır. Ancak daha sonra XVI. yüzyıla ait bu kubbe, mekanın kolay ısıtılabilmesi için düz çıtalı tavanla tamamen kapatılmıştır. Tavan, duvar birleşiminde renkli kalem işleri yapılarak bitirilmiştir. Yine üst katta ısıtma amacı ile son dönem özelliklerini taşıyan bir şömine ilave edilmiştir. Yapının kendi alçı pencereleri küçültülmüş, parmaklıklı pencereler haline getirilmiştir. Bir dönem III. Selim'in bu odada kaldığı bilinmektedir (Anhegger, 1986).

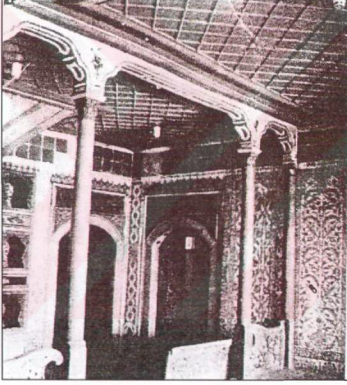
Restorasyonlarda tavan eteğinde farklı dönemlere ait bezemelere rastlanmıştır (3.4.4.19) Raspa çalışmaları sonucunda en üst kısımdaki XX. yüzyıla ait basit çiçek motiflerin altında, III. Selim dönemine ait barok süslemeler ortaya çıkartılmıştır. Bağdadi siva üzerine yapılan süslemelerin altında ahşap düz kirişleme görülmüştür (Anhegger, 1986). Geç dönemde yapılan bu ara kat ve üst kat tavanı, yapılan mimari restorasyonla tamamen kaldırmıştır (Resim 3.4.4.12, Resim 3.4.4.13, Resim 3.4.4.14, Resim 3.4.4.15, Resim 3.4.4.16, Resim 3.4.4.17; Resim 3.4.4.18; Resim 3.4.4.19). Ara katın tavanı kaldırıldığı zaman, son derece harap bir durumda olan ahşap kubbe ile karşılaşmıştır (Resim 3.4.4.20).

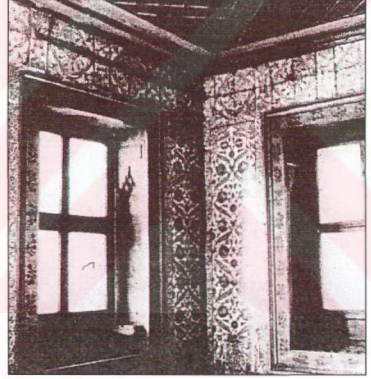
Resim 3.4.4.12 Kubbeli Kasır alt katının restorasyon
dan önce görünüşü (Anhegger, 1986)

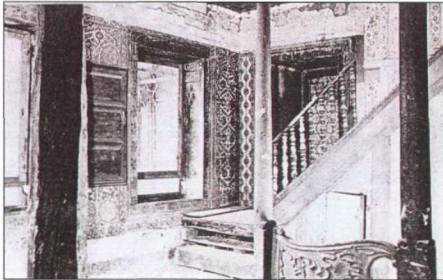
Resim 3.4.4.13 Kubbeli Kasır alt katının restorasyon
dan önce görünüşü (Anhegger, 1986)

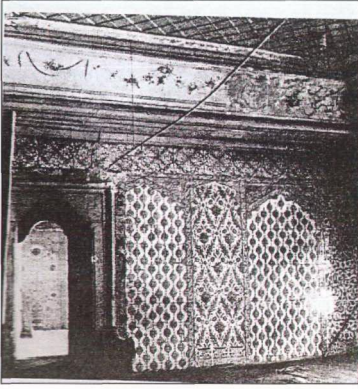
Resim 3.4.4.14 Kubbeli Kasır'ın restorasyonlardan
önce görünüşü (Anhegger, 1986)

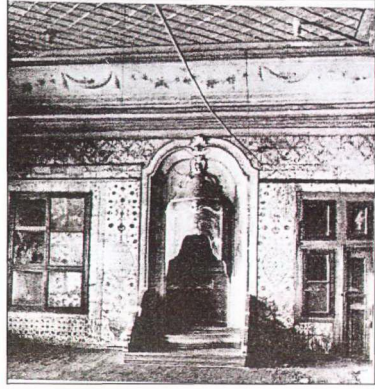
Resim 3.4.4.15 Kubbeli Kasır'ın restorasyonlardan
önce görünüşü (Anhegger, 1986)

Resim 3.4.4.16 Kubbeli Kasır alt katının restorasyon öncesi
görünüşü (Anhegger, 1986)

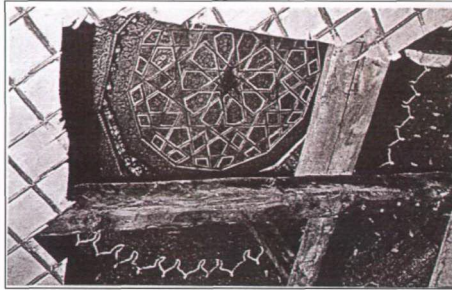
Resim 3.4.4.17 Kubbeli Kasır ara katın restorasyon öncesi görünüşü (Anhegger, 1986)

Resim 3.4.4.18 Kubbeli Kasır ara katın restorasyon öncesi görünüşü (Anhegger, 1986)

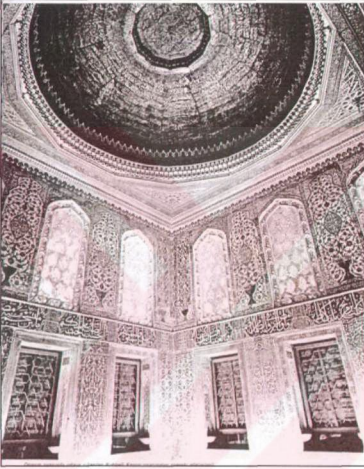
Resim 3.4.4.19 Kubbeli Kasır alt katı restorasyon öncesi görünüş (Anhegger, 1986)

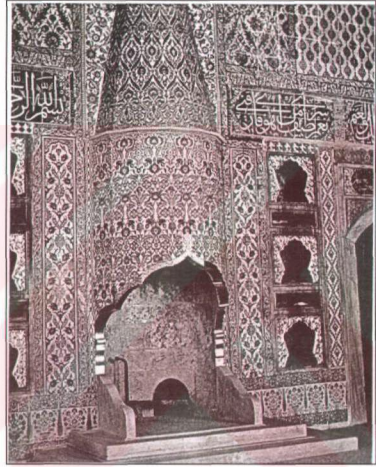
Resim 3.4.4.20 Kubbeli Kasır'da restorasyonlarda ortaya çıkartılan kubbe (Anhegger, 1986)

Anhegger, kubbe karkasında sağlamlaştırma tekniği kullanarak çökmeden ayakta kalmasını sağlamıştır (Resim 3.4.4.11). Kubbe çokgen bir plandan stalaktitlerle geçilen daire plana oturmaktadır. Karkasın üzerinde önce bir ahşap kaplama onunda üstünde oldukça zengin

bezemelerle süslenmiş gerdirilmiş bir kumaş bulunmaktadır. Ortaya çıkartılan bu özgün tavanın Kasır'ın ilk yapıldığı döneme ait olduğu düşünülmektedir. Kubbenin restorasyonunda aynı devir yapılarından olan Edirne Kum Kasrı resimleri ve Yeni Cami Hünkar Mahfelinin kubbeli tavanından yararlanılmıştır. Onarımlarda ahşap sarkıtlar aslına uygun olarak tamamı yeniden yapılmıştır (Resim 3.4.4.21, Resim 3.4.23). Yine Kasır'ın saçağının yapılması sırasında mevcut saçağın onarımı yerine, çatı arasında örnekleri bunan ahşap motifli özgün parçalardan yararlanılarak Kasır'ın saptanabilen en erken dönemine ait geniş saçağı yapılmıştır (Resim 3.4.4.26) (Anhegger, 1986). *

Resim 3.4.4.21 Kubbeli Kasır'ın restorasyonlardan sonra görünüşü (Anhegger, 1986)

Resim 3.4.4.22 Kubbeli Kasır'ın restorasyonlardan sonra görünüşü (Anhegger, 1986)**

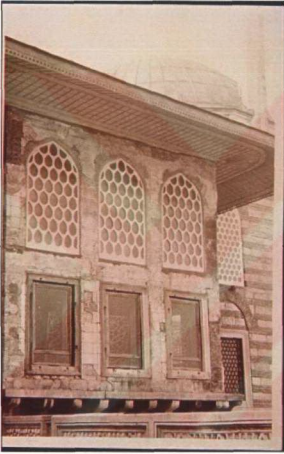
Resim 3.4.4.23 Kubbeli Kasır'da restorasyonlarda ortaya çıkartılan özgün kubbenin bugünkü görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

* TSA, 1964 Yılı Onarım Dosyası, GEEAYK'ın 8/5/1964 gün ve 2430 sayılı kararı

** Ocağın tamamının yeniden yapıldığını belgeleyen resimler TSDA. TSM. No: 55/48-b albümünde yer almaktadır.

Resim 3.4.4.24 Kubbeli Kasır'ın bugünkü görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.4.4.25 Kubbeli Kasır'ın dış cephe onarımları (TSDA. TSM. No: 55/56)

Resim 3.4.4.26 Velihaht Dairesi saçaklarının restorasyon sonrası görünüşü (Anhegger, 1986)

Restorasyonlarda ara katın kaldırılmasıyla birlikte, son dönem Osmanlı mimarisine örnek olabilecek süslemeler tamamen silinmiş ve yapı XVII. yüzyıl özellikleriyle canlandırılmıştır (Resim 3.4.4.21; Resim 3.4.4.22; Resim 3.4.4.24). Burada sonradan küçültülerek demirli pencereler haline getirilen üst alçı pencerelerin yeniden yapımında, duvar çinilerinin ve kubbenin tamamlanan yanlarında referans olarak özgün malzeme kalmadığı ancak dönem araştırması yapılarak restorasyonların tamamlanabildiği anlaşılmaktadır.*

* Y. Mimar Anhegger restorasyonlarda izledikleri yolu şöyle açıklamaktadır: 'Örneğin, Çifte Kasırlar'daki vitraylar ile çiniler ve kubbenin tamamlanan yanları, bugünün imkanları ile hazırlanmıştır. Ancak bunlar Saray'da ziyaretçileri gezdiren kılavuzlar tarafından olduğu gibi, yabancı ve yerli yayınlarda da XVII. yüzyıl özgün sanatı olarak tanıtılmaktadır. Gerçeğe aykırı ve Türk Sanatı için yanlış olan bu tutumun değişmesini

Veliht Dairesi'nin Kubbeli Kasır kısmında yapılan bu restorasyonlar, GEEAYK'nın bir dizi kararı ile gerçekleştirilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak 28/VII/1962 gün ve 1862 (Ek 9), 8/V/1964 gün ve 2430 (Ek 10), 22/XI/1964 gün ve 2654 sayılı (Ek 11) kararlar almıştır. İlk alınan 1862 sayılı kararla; varlığı saptanan kubbenin görülmesine mani olan basit tavanın silmelere kadar kaldırılması diğer bezemeli kısımların yerinde bırakılarak korunması istenmiştir. Bu karar yapının geçirdiği dönemleri belgelemeyi amaçlayan bir doğrultuda oluşturulmuştur. 2430 sayılı karar Kasır'ların ahşap saçağının, eksik çinilerinin, dolap kanatları ve revzen pencerelerinin onarımıyla ilgilidir. Aynı kararla ara kata ait muhdes döşemenin kaldırılması için yerinde incelenme yapılmasına karar verilmiştir. 2654 sayılı karar ise, muhdes döşemenin tamamen kaldırılması doğrultusunda alınan karardır. Ancak alınan bu kararda, kaldırılan parçaların söküldükten sonra zedelenmeden itinayla taşınması ve ayrı bir yerde monte edilerek ne zaman ve nereden alındığı üzerine bir yazıyla belirtilerek muhafaza edilmesi istenmiştir.* Anhegger; Gözdeler Taşlığı'nın taşıyıcı tonozlarının altındaki alanda, Kubbeli Kasır'ın sökülen döşeme, merdiven, tavan ve dolaplarını monte edildiğini ve böylece yapının zaman içinde geçirdiği değişimi sergilenmeye çalışıldığından bahsetmektedir (Anhegger, 1986). Bu muhdes parçalardan bazı örnekler tonozların altında bugünde durmaktadır. Ancak yarı açık bir alanda sergilenen bu ahşap yapı elemanları oldukça harap bir durumdadır (Resim 3.4.4.27; Resim 3.4.4.28).

GEEAYK'nın 8/5/1964 gün ve 2430 sayılı kararıyla; Veliht Dairesi'nin dış cephe restorasyonunda eksik olan çiniler Kütahya Çini fabrikasına hazırlanmış numuneleri Kurul tarafından onaylandıktan sonra uygulanmasına izin verilmiştir (Öz, 1982) (Resim 3.4.4.25). 1964'de yapılan bu onarımlar ile ilgili muvakkat kabul raporundan Müze Müdürü'nün Hayrullah Örs, müzenin restorasyonundan sorumlu mimarlar Mustafa Ayaşlıoğlu, Mualla Anhegger, işin müteahhitinde Ömer Venklioğlu olduğu anlaşılmaktadır.** 1965 onarımlarında Kasır'ların tahrip edilmiş olan çini panolarının deseni aynı renklerle kopya edilerek çizilmesi istenmiştir.*** 1967-1968 yılları onarımlarında depolardaki eski çinilerle tamamlanamayan çinilerin yerleri kalem işleriyle şimdilik kapatılmış, ocak başmağı ise

istemek sanıyorum hem bilimsel anlayışa, hem de modern müzecilik anlayışına ters düşmeyecektir.' (Anhegger, 1986)

* 'Bahis Konusu muhdes döşemenin kaldırılarak kasırın eski haline ifrahına, kaldırılan parçalar Saray'ın diğer kısımlarından koparılmış elemanlar olduğu cihetle sökme işinin, parçaları zedelemekten ve itina ile yapılmasına ayrı bir yerde monte edilip, nereden ve ne zaman alındığının üzerinde bir yazı ile belirtilerek muhafaza edilmesi uygun olduğuna karar verildi' 22/11/1964 gün ve 2654 sayılı GEEAYK kararı Topkapı Sarayı Müzesi 1964 Yılı Onarımı Dosyası

** TSA, 1964 Mali Yılı TSM Harem Dairesi'nde 3. Murat Köşkü ve ona Ekli İki Kasırın 1964 yılı Onarım Dosyası

*** TSA, 1964 Mali Yılı TSM Harem Dairesi'nde 3. Murat Köşkü ve ona Ekli İki Kasırın 1964 yılı Onarım Dosyası, TSA. Harem Dairesi III. Murat Köşkü, 1965-1966 Yılları Sari Onarımı, İmalat Şartnamesi

betonarme olarak yapılmıştır (Resim 3.4.4.22). Dolap ve kapı kanatları ise tamir edilerek yerine takılmıştır.*

Resim 3.4.4.27 Veliaht Dairesi, Kubbeli Kasır'da restorasyonlarda kaldı rılan ara kata ait ahşap oymalı özgün mimari elemanlar; Gözdeler Taşlığı altında yarı açık mekanda sergilenmektedir (Ü. Karahasan arşivi).

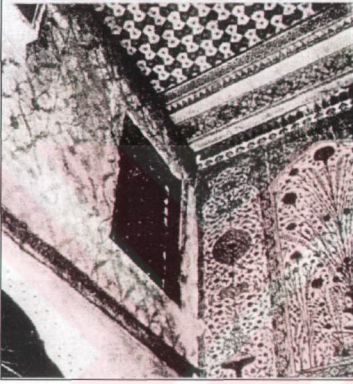

Resim 3.4.4.28 Veliaht Dairesi, Kubbeli Kasır'da restorasyonlarda kaldı rılan ara kata ait üzeri kalem işi bezemeli ahşap özgün mimari elemanlar Gözdeler Taşlığı altında yarı açık mekanda sergilenmektedir. (Ü. Karahasan arşivi).

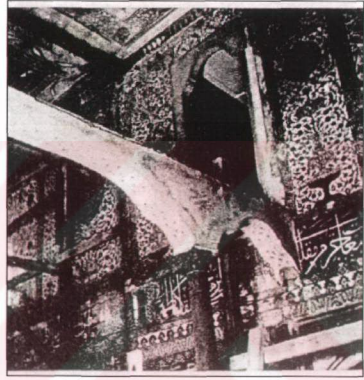
Çifte Kasırlar'ın IV. Mehmed Kasrı olarak bilinen kısmı, Havuzlu Köşk'e bitişik olarak yapılmıştır. Bir kapısı ile Havuzlu Köşk'e diğer kapısı ile Kubbeli Kasır'a bağlanır. Havuzlu

* TSA, 732-I. Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılı Sari Mukaveleli Onarımı Dosyası, Y. Mimar Mualla Anhegger'in 'Topkapı Sarayı 1967-1968 yılları onarım keşfi izah notları'

Köşk ile bağlantıyı sağlayan kapı Köşk'ün kuzey duvarındaki bir pencereden çevrilmiştir. Burada yapılan araştırmada IV. Mehmed Kasrı'nın döşemesinin yükseltilmiş olduğu görülmüştür. Kapı olarak değiştirilen pencerenin altında bulunan özgün İznik çinileri olduğu gibi bırakılmıştır. Tıpkı Kubbeli Kasrı'da olduğu gibi bu yapının da iç kısmı, geç dönem kullanımları sırasında yatay ve düşey bölmelerle ayrılmıştır. Anhegger tarafından yürütülen restorasyonlarda bu geç dönem eklerinin tümü kaldırılmış (Resim 3.4.4.29; Resim 3.4.4.30; Resim 3.4.4.31; Resim 3.4.4.32) ve GEEAYK'nın 8/5/1964 gün ve 2430 sayılı kararı (Ek 10) doğrultusunda malakari tezyinat onarımları yapılmıştır.

Resim 3.4.4.29 IV. Mehmed Kasrı restorasyon öncesi görünüş (Anhegger, 1986)

Resim 3.4.4.30 IV. Mehmed Kasrı restorasyon sonrası görünüş (Anhegger, 1986)

Resim 3.4.4.31 IV. Mehmed Kasrı restorasyon öncesi görünüşü (Anhegger, 1986).

Resim 3.4.4.32 IV. Mehmed Kasrı restorasyon sonrası görünüşü (Anhegger, 1986).

Oturma yeri ve pabuçluk arasındaki Bursa tarzı kemerin benzer örneklerinden yararlanılarak onarımı yapılmıştır. Tamamen yıkık durumda olan beşik tavan ise onarılmıştır. Bu yapı için

İznik'te yapılan ve günümüze kadar gelen çiniler, ölçü ve desenleri ile yerlerine tamamen uyumludur (Resim 3.4.4.33; Resim 3.4.4.34; Resim 3.4.4.35).

Resim 3.4.4.33 IV. Mehmed Kasrı restorasyon sonrası görünüş (Anhegger, 1986).

Resim 3.4.4.34 IV. Mehmed Kasrı restorasyon sonrası görünüşü (Anhegger, 1986).

Resim 3.4.4.35 IV. Mehmed Kasrı'nın bugünkü görünüşü (Ü. Karahasan arşivi).

Resim 3.4.4.36 Velihaht Dairesi'nin Gözdeler Taşlığı'ndan görünüşü (Ü. Karahasan arşivi).

1997'den sonra yapılan onarımlarda saçakların zamanla eksilen alın kurşunları özgün şekline göre yeniden yapılmıştır. Yine saçaklarda dökülmüş olan edirnekari tezyinat ile kalem işi süslemeler ve çıtaların altın varak kaplamaları onarılmıştır. Kasırların dış cephesindeki çinilerin onarımları yapılmıştır. Alçı dışlık pencereler temizlenmiştir. Zemin katta eksik olan künde-kari pencere kapakları yeniden yapılmıştır. Pencerelerdeki demir şebekelerin altın varak kaplamaları yapılmıştır. Kasırların alt kısımlarındaki mermer ve taş temizliği yapılmıştır.*

Değerlendirme

Veliaht Dairesi'nde Cumhuriyet döneminde yapılan restorasyonlarda sağlamlaştırma, temizleme ve eklerden arındırma ve taşıma teknikleri kullanılmıştır. Bu çalışmalarda; Köşk'ün ilk yapıldığı döneme ait mimari özelliklerini örten, Sultan III. Selim'in de bir dönem burada kaldığı bilinen muhdes ara katın kaldırılışı, kuramsal tartışmalara neden olmuştur. Restorasyonlarda Köşk'ün ilk mimari mekan yapısı ve bezemeleri tümüyle ortaya çıkartılmış, ara katın yapılması sırasında zarar gören bezemeler onarılarak tekrar canlandırılmış, tamamen yok olan süslemeli mimari elemanlar ise revzen pencere örneklerinde olduğu gibi dönemin motiflerinden yararlanılarak yeniden tasarlanmıştır. Köşk'ün ocağı restorasyonda betonarme olarak yapılmıştır. Çini onarımında da bazı kısımlarda özgün motiflerden yararlanılarak yeni çini imalatına gidilmiş ve tamamlamalarda bunlar kullanılmıştır. Bazı kısımlarda da kalem işi ile tamamlama yapılmıştır.

Ara katın Saray'ın başka bir mekanında tekrar kurularak sergilenmesi yönünde alınan Kurul kararı; farklı bir yerde de olsa bu muhdesin tarihsel ve estetik özellikleri nedeniyle korunması gerektiği düşünülerek alınmış olmalıdır. Söz konusu ara kata ait oldukça harap durumda az sayıda mimari eleman günümüze kadar gelebilmiştir.

Veliaht Dairesi'nde yapılan bu restorasyon, mimarlık tarihçiler ve restoratörler tarafından farklı farklı değerlendirilmiştir. Yüksek Mimar Sedat Hakkı Eldem ara katın kaldırılmasını çok hatalı bulurken sonrada yapılan çini ve alçı pencere onarımlarını sivil mimarimizde rastlanmayan örnekler olarak değerlendirerek tartışmaya açmıştır ** (Eldem ve Akozan, 1982). Yine Saray'da bir dönem restorasyon çalışmalarını yürüten Y. Mimar İlban Öz, Veliaht Dairesi onarımlarında muhdes bulunduğu için kaldırılan kısımlarla ilgili olarak, kaldırılan ahşap tavan, bölme, dolaplar hakkında XVIII. yüzyıla ait çok değerli müzeyyen

* RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası

** "Veliaht Dairesi'nde hem içte hemde dışta yapılan işler abartmalı ve teatraldır. Buradaki o sevimli asma katların kesinlikle kaldırılmamaları gerekiyordu. Kaldı ki çoğu boşalan duvarlara sonradan çini taklidi boyalar yapmak yersizdir. Burada alçı pencereleri, kesinlikle sivil mimarimizde, saray bile olsa, benzerine bu derece rastlanmayan (sonradan görme) zenginliktir. Dış cephe ve saçaklar içinde aynı şey söylenebilir." (Eldem ve Akozan, 1982)

elemanlar olarak bahsetmektedir (Öz, 1982). Kuban ise Topkapı Sarayı ile ilgili tam mekan adı vermeden yaptığı ancak büyük bir olasılıkla Kubbeli Kasır'la ilgili olabileceğini düşündüren yorumunda; 'belge niteliği kesinlikle var olan tarihi bir ekin, estetik ve işlevsel duyarlılıktan yoksun olduğu durumlarda, restoratörün daha cesur davranması gerektiğini belirtmektedir. Bu nedenle arkasında bir dönemin özgün örneği olarak gözüken zengin bezemelerle süslü kubbeyi örten düz tavanın korunması beklenemez şeklinde görüşlerini belirtmiştir (Kuban, 2000). Ahunbay'da Topkapı Sarayı'nda mekanlarının bütünlüğünü ve estetik etkisini bozan birçok ekin Cumhuriyet dönemi onarımlarında kaldırılışına örnek olarak, Anhegger tarafından yürütülen Veliht Dairesi restorasyonunu göstermektedir (Ahunbay, 1996).

Gerek Kubbeli Kasır gerekse de IV. Mehmed Kasrı'nda sondajlarla başlanan çalışmalarda, Veliht Dairesi'nin geçirdiği evrim görülmüş ve ilk inşa edildiği mimari bütünlükte restorasyonun yapılmasına karar verilmiştir. Dönemin Yüksek Kurulu tarafından üç aşamada onaylanan ve Anhegger'in Padişah evini tanımlamada zorunlu bulunduğu bu mimari restorasyon; Saray'da yapılan uygulamalar içerisinde Üslup Birliğine Ulaşma (Stilistik Rekompizisyon) yaklaşımıyla örtüşen en önemli örnektir.

3.4.5. III.Murat Köşkü (Havuzlu Köşk)

Mimari Özellikleri:

Harem Dairesi'nin Haliç cephesindeki oluşumunda en erken yapılan köşktür. III. Murad tarafından inşaa ettirilmiştir (Eldem ve Akozan 1982; Tanyeli, 1988). Dikdörtgen bir giriş sofasına taç kapı ile bağlanan, kare planlı kubbeli büyük bir mekandır. Giriş sofası ile geçişi sağlayan, bir yüzü sedef diğer yüzü geçmeli kapı, Sultan Ahmed Camisi mimarı Mehmed Ağa tarafından yapılmıştır. Kapının açıldığı duvar içinde Osmanlı çini sanatının en seçkin örneklerinden kabul edilen panolar bulunmaktadır.* Girişin sağ tarafında büyük bir ocak ve her iki yanında baldahinler yer alırken, solda bir duvar çeşmesi bulunmaktadır. Duvarlardaki sedef kakmalı gömme dolapların iç yüzeylerinde, XVI. yüzyıla ait çok değerli kalem işleri, pencere tavanlarında malakari bezemeler, duvar çeşmesi tavanındaki yeşil renkli çiniler ve kubbe ile pandantiflerdeki kalem işleri Osmanlı süsleme sanatının en seçkin örnekleridir. Köşk'ün Haliç'e bakan cephesi, önüne ilave edilen I. Ahmed Köşk'ü ve III. Ahmed Yemiş Odası ile, özgün şeklini kaybetmiştir. Bu cephede bulunan pencerelerden bir tanesi dolap bir tanesi I. Ahmed Köşk'ü'ne geçişi sağlayan kapı olarak değiştirilmiştir. Yine Köşk'ün Hünkâr

* Y. Mimar Anhegger, bu panoların Kanuni Sultan Süleyman zamanında yapılmış olan Kubbealtı'ndan ya da bugün artık mevcut olmayan bir kasırdan getirilmiş olabileceği görüşündedir (Anhegger, 1986).

Sofası'na bakan cephesinde iki penceresinden biri dolap, diğeri kapı şekline sokulmuştur. Uzun kullanım süreci içerisinde özellikle kalem işlerinde farklı dönemlerin izleri görülmektedir.

Restorasyonlar:

III. Murat Köşkü'nün ziyaret açıldığı ilk dönem Tahsin Öz dönemidir. Tahsin Öz'ün kendi döneminde yapılan restorasyonlara ait makalesinde ve çalışmalarına büyük yer ayırdığı otobiyografisinde Köşk'te yapılan onarımlar hakkında herhangi bir bilgi vermemesine rağmen, 1946-1947 yılı onarımlarına ilişkin resim albümünde; Köşk'ün kündekari tekniğiyle yapılmış kapısının esaslı bir onarım geçirdiğini gösteren bazı fotoğraflara ulaşılmıştır.* 1965 ten sonra Köşk'te koruma ve sağlamlaştırma onarımları dışında önemli mimari restorasyonları gerçekleştiren Y. Mimar Mualla Anhegger; Harem Dairesi onarımları ile ilgili kitabında, Köşk'ün kendi çalışmalarından önce Müze'nin bir bölümü olarak ziyarete açıldığından bahsetmektedir (Anhegger, 1986).

Anhegger tarafından yürütülen mimari restorasyonların birinci dönemi 4/11/1964' te başlayıp 25/2/1965 tarihinde tamamlanmıştır. Müze Müdürü olarak Hayrullah Örs'ün bulunduğu bu çalışmalarda; Y. Mimar Mustafa Ayaşlıoğlu' da Anhegger'le birlikte görev almış, müteahhit olarak Ömer Veklioğlu restorasyonları üstlenmiştir. 4/9/1965-31/5/1966 tarihleri arasında devam eden ikinci dönemde ise onarımları müteahhit olarak Seyfettin Saruhan yapmıştır. Restorasyonda; hafriyat, klasik tuğla hadmi, klasik tuğla ve taş çürütme, kagir ve ahşap döşeme sökülmesi, ahşap tavan, pencere ve hatıl sökülmesi, çini sökülmesi, derz sökülmesi ve temizliği, sert ağaçtan kavisli pencere ve tablalı kepek imali, ahşap ve demir aksam boyanması, bağdadi sıva, alaturka çini imali, çinilerin yerine vazı, klasik tuğla ile kemer, tonoz, kubbe imali, düz ve münhani kalıp yapımı, blokaj, klasik tuğla ile döşeme yapımı, moloz duvar ve kirpi saçak yapımı, ağaç köklerinin kurutulması, bazı elektrik işleri, 300 dozlu beton imali, çinko boru, dere, oluk sökülmesi gibi işlemler gerçekleştirilmiştir.** Hakediş raporunda belirtilen bu imalat işlemlerinin tümünün Köşk'te yapıp yapılmadığı ya da yapının hangi kısımlarında yapıldığı konusunda ayrı bir rapor bulunmamaktadır. Ancak III. Murat Köşkü Yatak Odası'nın çeşmesi üstünde bulunan alçı pencerenin bordür çinileri ile kubbesinin altındaki kemerin ve duvarın bazı çinilerinin düşmek üzere olduğunu belirten Harem Dairesi şefinin yazısı, hakediş raporunda bahsedilen çini vazının nerede yapıldığı

* TSDA, TSM. No:55/53, 1946-1947 Mali Yılı Topkapı Sarayı Müzesi Onarımları Resim Albümü

** TSA, Harem Dairesi III. Murat Köşkü 1965-1966 Yılları Sari Onarım Dosyası, Topkapı Sarayı Harem Dairesi III. Murat Köşkü 1965-1966 yılları sari mukaveleli onarım hakediş raporu (sözleşme tarihi: 4/9/1966, bitirileceği gün 31/Mayıs/1966)

konusunda bize bir fikir verebilmektedir. Aynı yazıda onarımlar sırasında kurulan iskeleden bahsedilmekte ve iskelenin uçlarına yastık konulmamasının çinilerin zedelenmesine ve kırılmasına neden olacağı şeklinde ikazda bulunmaktadır.* Yapılan uygulama hakkında ikinci önemli açıklama fiyat tutanaklarında geçmektedir. 4/9/1965 de başlayan 11/5/1966 bitirilen işler ile ilgili yeni fiyat tutanaklarının yapım şartları kısmında; onarım yapılan bölüm ile ilgili ayrıntılı bilgi sadece III. Murad Köşkü altındaki havuzun yanında bulunan mermer taşların sökülmesi ile ilgilidir. Tutanağın 17 sıra nolu maddesinde, özgün döşeme görüldükten sonra rölövesinin yapılarak fotoğrafla tespiti istenmiştir. Horasan harç ile sıva yapımı, 200 dozlu beton yapımı, demir üzerine boya sürülmesi, Pınarhisar ocaklarından onarım için taş getirilmesi, eski duvar yüzeylerine sıva yapılması ile ilgili yapım şartları belirlenmiştir. Buradan elde edilebilecek önemli sonuç; Köşk'te daha önceki onarımlar için Pınarhisar ocaklarından taşların alındığının ve onarımlarda horasan harç gibi geleneksel bir malzeme ile birlikte betonun da kullanıldığının anlaşılmasıdır.**

1965 yılı onarımları için hazırlanan imalat şartnamesinde Köşk'ün kubbe korkuluğu alt silmesi üzerinde bulunan örneklerle göre hasır desenli nakışların aynı renk toprak boya ile boyanması, taş grenlerinin macunla düzeltilmesi, gereken yerlerde desen çizilmesi istenmiştir. Aynı şartnamede III. Murad Köşkü ve Gözdele Taşlığı tonozları arasındaki bahçede mevcut mermer havuzun sökülerek aynı şekilde yeniden monte edilip demir kenetlerinin ve tecridinin yapılması, taşlarının temizlenmesi, boşaltma borusunun onarımı ve ana kanallara bağlanması istenmiştir. Köşk'ün Şimşirlik'e bakan kemerleri içindeki izlerden alınan ölçülerle 15 cm kalınlığında arabesk bir şebekenin projelerinin hazırlanması ve kurşunlu demir kenetlerle 600 doz çimento ile birlikte yerine yerleştirilmesi istenmiştir.***

Mualla Anhegger'in Harem Dairesi'nde onarımlara başladığı dönemde Köşk'ün en önemli probleminin çatıdan gelen ve kırk alçı pencere nedeniyle içeriye giren suyun yapının bünyesinde yarattığı hasarlar olduğu saptanmış ve öncelikle bu suyun girmesini önlemek amacıyla çalışmalar yapılmıştır (Anhegger, 1986).

III. Murad Köşkü'nde bu dönemde yapılan koruma sağlamlaştırma onarımları dışında önemli bir mimari restorasyon Köşk'ün kubbesinin tam ortasında bulunan üzeri kurşun kaplı demir camekanın değiştirilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Bu camekanın Köşk'ün yapıldığı dönemdeki

* TSA, Harem Dairesi III. Murad Köşkü 1965-1966 Yılları Sari Onarımı Dosyası, Harem Dairesi Şefi Hüseyin Ediz'in 8/3/1966 gün ve 349 sayı ile kayıtlı 8/3/1966 tarihli yazısı

** TSA, Harem Dairesi III. Murad Köşkü 1965-1966 Yılları Sari Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi III. Murad Köşkü onarım işi 1965-1966 yılları sari mukaveleli onarım işi yeni fiyat tutanağı

*** TSA, Harem Dairesi III. Murad Köşkü 1965-1966 Yılları Sari Onarımı Dosyası, Y.Mimar Mualla Anhegger ve Tekniker Özkan Yalaz tarafından hazırlanan 6/Eylül/ 1965 tarihli imalat şartnamesi

kubbe üstlerinde bulunan fenerlere benzememesi nedeniyle değiştirilmesi yönünde çalışma yapılmıştır. Burada tarihi restorasyon yaklaşımıyla minyatürlerden yararlanma yoluna gidilmiş, küfeki kesme suni taş olarak kubbeli klasik fener yapılacağı fenni şartnamede belirtilmiştir. Anhegger tarafından hazırlanan fenni şartnamede fenerin yapılma koşulları şöyle açıklanmaktadır: ‘Üçüncü Murad Köşkü kubbesi ortasındaki halen camekan ile kaplı yerde demir camekan ve kurşun levhaların kaldırılarak XVI. Asırdaki orijinal fener izlerinin aranması ve ölçülere göre kontrollüğün göstereceği kitap ve minyatürlerden faydalanılarak 1/20 plan ve kesit çizilerek kontrollüğe tasdik ettirilerek 1/10, 1/2 detay resimleri hazırlanılarak küfeki kesme veya görülen lüzum üzerine yerinde küfeki taklidi suni taş olarak kemerli kubbeli klasik fener yapılacaktır. Fenerin kemer açıklıklarına demir doğrama, ince kafes teli ve cam yerleştirilecek bunlardan bir tanesi açılıp kapanabilecek diğerleri sabit olacaktır...’*

Köşk’te bu dönemde GEEAYK’nın 8/V/1964 gün ve 2430 sayılı kararı (Ek 10) doğrultusunda bezeme onarımı, temizleme ve koruma onarımları yapılmıştır. Bu çerçevede içerisinde duvarlarda düşmek üzere olan çiniler sökülüş ve yerine tekrar yerleştirilmiştir. Bozuk alçı içlikler yerlerinde tamir edilmiştir, kubbe malakari tezyinatın boyaları, yaldızları tamamlanmış, kubbe korkulukları üzerindeki oyma tezyinatın temizliği, aslan göğüsleri ortasındaki arabesk madalyonlar altın yaldızları yapılmıştır. Köşk’ün tuğla döşemesinde bozulan kısımlar onarılmıştır. Eksik pencere çinileri tamamlanmıştır. Onarımlardan önce çıkarılan müzeyyen askı yerine takılmıştır.**

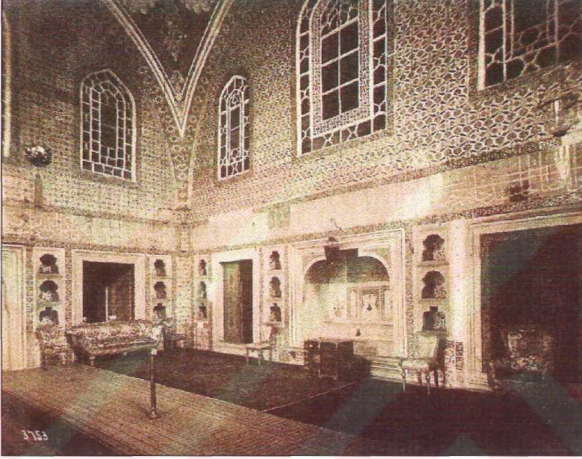
Köşk’te ikinci önemli mimari restorasyon geç dönem bezemelerinin tamamen kaldırılmasıyla gerçekleştirilmiştir. Yapılan bezeme onarımında odanın kubbe ve pandantiflerinde bulunan XIX. yüzyıla ait bezemeler raspa edilerek alınmış alttan çıkan malakari izlere göre onarım yapılmıştır. Burada bezeme onarımında geç dönemde yapılan bezemelerin korunması yerine yapının yapıldığı dönemin bezemelerini canlandırma yoluna gidildiğini görüyoruz (Resim 3.4.5.1; Resim 3.4.5.2; Resim 3.4.5.3; Resim 3.4.5.4).

Mualla Anhegger kendi döneminde yapılan bu kalem işi restorasyonundaki yaklaşımını şöyle açıklamaktadır. ‘Havuzlu Köşk’ün çinileri dünyaca tanınmış, mercan kırmızısı İznik çinileri olduğu halde, kubbesindeki geç devir tezyinatı ve yer yer kararmış sıvalar, kubbe pandantifleri üzerindeki süslemeler, bu odanın özgün süslemelerine çok aykırı hatta ilkel

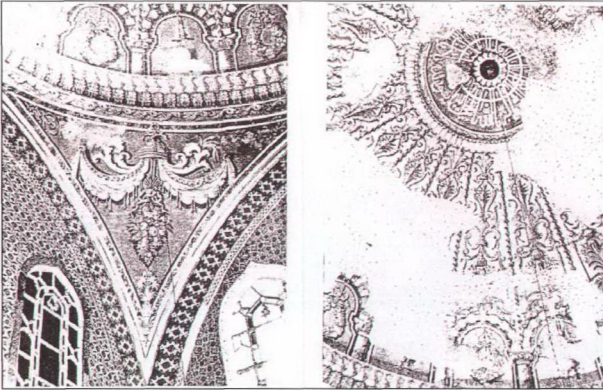
* TSA, Harem Dairesi III. Murad Köşkü 1965-1966 Yılları Sarı Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi’nde III. Murad Köşkü ve ona ekli iki kasnır 1964 yılı onarımına ait hususi fenni şartname

** 1964’te yapılan bu onarımlar hakkında Y. Mimar Mualla Anhegger’in hazırladığı fiyat analizleri, harçlar analizi, metraj cetveli 1964 yılı onarım dosyasında bulunmaktadır.

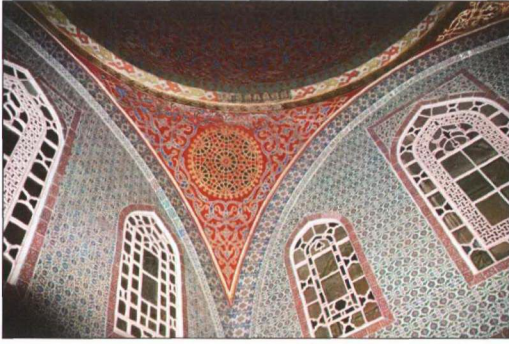
görünümdeydi. Altı yıl boyunca kubbeye, kubbe eteğindeki korkuluk duvarları üzerinde yaptığım araştırma sonucu, XVI. yüzyıl özgün malakarilerin ve bunlara ait renklerin örneklerini yer yer bulmuş olmam bu köşkteki kubbeyi de aslına uygun olarak onarmama yardımcı olmuştur. Etek, orta ve göbek kesimlerinde bulduğum malakari tezyinat kalıntıları, kubbenin göbeğindeki yazıya ait kalıntılar, tezyinatın ve yazının özgün yapısını yansıtıyordu.’ (Anhegger, 1986). Aynı dönemde Köşk’te yapılan baca onarımında baca külâhının şekil olarak değiştirildiğini görüyoruz. (Resim 3.4.5.5; Resim 3.4.5.6).

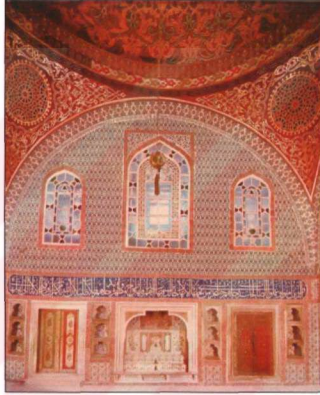
Resim 3.4.5.1 III. Murad Köşkü onarım öncesi görünüşü Pandantiflerde son dönem barok kalem işleri gözükmetedir (TSDA. TSM. No: 55/35).

Resim 3.4.5.2 III. Murad Köşkü kubbe ve pandantiflerinde yapılan restorasyonlarda kaldırılan kalem işi örnekleri (Anhegger, 1986)

Resim 3.4.5.3 III. Murad Köşkü kubbe ve pandantiflerin bugünkü görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.4.5.4 III. Murad Köşkü'nün restorasyon sonrası görünüşü (Yerasimos, 2000)

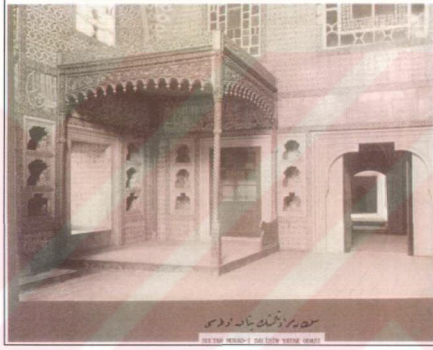
Resim 3.4.5.5 III. Murad Köşkü bacası onarım öncesi görünüşü (TSDA, TSM. No: 55/49-a)

Resim 3.4.5.6 III. Murad Köşkü bacası onarım sonrası görünüşü (TSDA, TSM. No: 55/49-a)

1967-1968 yıllarında III. Murad Köşkü'nde onarımlar devam etmiştir. Köşk'ün tavanındaki malakari süslemelerin tamamının altın varak olarak bitirilmesi istenmiş daha önceki onarımlardan eksik kalan kısımlar tamamlanmıştır. Eksik çinilerin yerine ise kalem işi ile tamamlama yapılması istenmiştir. Böylece yapıda estetik bütünlüğü sağlanması amaçlanmıştır.* Yine aynı yıl yapılan restorasyonlar için hazırlanan imalat şartnamesinde Köşk'ün kubbe korkuluğu alt silmesi üzerindeki nakışların aynı renk toprak boya ile boyanması gerektiği belirtilmiştir.**

Köşk'ün 1915'ten öncesin ait bir iç fotoğrafta girişin hemen yanındaki cam bölmeli bir kapının yerine tarihini tam belirleyemediğimiz bir cumhuriyet onarımında kündekari bir kapı yerleştirilmiştir.

Resim 3.4.5.7 Cumhuriyet dönemi restorasyonları öncesi III. Murad Köşkü görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/40)

Resim 3.4.5.8 Cumhuriyet dönemi restorasyonları sonrası III. Murad Köşkü görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

* TSA, 732-I Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Y. Mimar Mualla Anhegger tarafından hazırlanan 'Topkapı Sarayı 1967-1968 yılları onarımı keşfi izah notları'

** TSA, 732-I Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Y. Mimar Mualla Anhegger, İnşaat Fen Memuru İsa Derman, Tekniker Fuat Hepşeri tarafından hazırlanan 'İmalat Şartnamesi'

1992-1993-1994 yılları sarı mukaveleli onarım ihaleleri ile III. Murad Köşk'ünün kubbe kurşunları toplanmış ve izabe edilerek yeniden döşenmiştir. Köşk'ün III. Ahmed Kütüphanesi'ne bitişik duvarındaki çiniler KMLM'nin denetiminde sağlamlaştırılarak onarılmıştır. Girişin sağında kalan şöminenin iki yanındaki baldakinlerin onarımı ile üzerindeki tezyinat onarımları ve altın varak kaplamaları yapılmıştır. 1996 onarımlarında ise girişin sağ ve sol yan duvarındaki çinilerin sağlamlaştırılması ve onarımı, kubbedeki dökülen malakari sıvaların özgün örneklerine uygun olarak tamamlanması tezyinat ve altın varak onarımları, içlik pencerelerin onarımı, altta bulunan pencerelerin tavanlarındaki malakari sıvaların tamamlanması ve boyanması bitirilmiştir. Giriş kapısı, pencere ve dolap kenarlarındaki mermer sövelerin ve mermer sebilin kimyasal yöntemlerle temizlenmesi tamamlanmıştır.*

1994'te Köşk'ün uzun süredir harap durumda bulunan çinilerinin restorasyonu için başlatılan çalışmalarda ilk olarak üzeri İznik çinileri ile kaplı olan duvarları için bir hasar rölövesi hazırlanmıştır. Bu çalışmada duvar üzerindeki çinilerin dökümü çıkartılmış ve envanteri yapılmıştır. Ayrıca çiniler üzerindeki tüm bozulmalar ve daha önceki onarımlarda yapılan kalem işi tamamlamalar bu rölöve üzerinde işaretlenmiştir. Harçlarında yoğun bozulma gözükken kısımlarda çinilerin arka kısımlarına puar ve şırınga ile hidrolik kireç içerikli özel bir harç enjekte edilmiştir. Yerlerinde ayrılan ve düşmek üzere olan çiniler ise alınarak koruma onarımları yapılmış ve daha sonra takılacakları yerlerinde onarımları yapılarak hidrolik kireç içerikli kıtıklı harç ve kiremit parçaları ile yerlerine yerleştirilmiştir. Eksik çinilerin yerleri daha önceki onarımlarda olduğu gibi kalem işi ile tamamlanmıştır.** Köşk'te çini restorasyonu çalışmalarının 1997'de de devam ettiğini görüyoruz. Giriş kapısının solunda yer alan XVI. yüzyılın ikinci yarısına ait mercan kırmızısı bahar dalı motifli İznik çinisi panoda bağlayıcı harçlardaki bozulma nedeni ile öne doğru şişme yaptığı saptanmıştır. Burada çinilerin duvar yüzeyinden sökülmeden, oldukları yerde duvar ile bağlantısı arttırılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla hazırlanan hidrolik içerikli malzeme çinilerin arka yüzeylerine derzlerden enjeksiyon yapılarak verilmiştir. Daha sonra ahşapla bu yüzeyler sıkıştırılmıştır. Duvarla bağlantıları sağlamlaştırılan çinilerin daha sonra yüzeyleri alkolle silinerek temizlenmiştir. Çalışmalara başlamadan önce yapılan rölöve çalışmalarıyla birlikte, çinilerin

* RAMA, Ana Dosya Dosya No: 4 İstanbul Topkapı Sarayı Harem Dairesi Yapıları 1996 Yılı On, Teş-Tan. İş Dosyası, Topkapı Sarayı Harem Yapıları 1996 yılı onarımı İşinde yapılan işler

** KMLA, Topkapı Sarayı Müzesi Çini Restorasyonu Ve Konservasyonu (1995 Yılı Onarımı) Dosyası Çini Restoratör Şenay Onuk'un 18/1/1996 tarihli raporu

adet ve desen olarak dökümü yapılarak Köşk'ün çinileri için bir envanter hazırlanmıştır.* Bu çalışmalarda Köşkte 6594 adet çini olduğu saptanmıştır. Ayrıca çinilerin malzeme olarak fiziksel ve kimyasal özelliklerinin analizi yapılmıştır.** 1997'de Köşk'ün girişinde sol ve sağ duvarlardaki çinilerin onarımı tamamlanmıştır.*** 1994 ve 1997 yılları arasında yapılan çini onarımlarında izlenen kuramsal yaklaşımlar ve seçilen yöntemler; Topkapı Sarayı Müzesi'nde Cumhuriyet döneminde yapılan restorasyonlarda giderek bilimsel restorasyon ilkelerinin benimsenmesine örnek olabilmesi bakımından özel bir yer tutmaktadır.

1997'den sonra yapılan onarımlarda Köşk'ün sağ yan cephesindeki iki adet ve arka cephesindeki bir adet dışlık pencere yeniden yapıp monte edilmiştir. Giriş holü duvar ve kubbelerindeki malakari sıva ve tezyinatların onarımı yapılmıştır. Duvarlarda bulunan çinilerin restorasyon ve konservasyonu yapılmıştır. Mermer kapı söveler kimyasal metotlarla temizlenmiştir. Yine mermer kapı sövelerindeki flatolara ve üstlerindeki kitabelere miksiyon sürülerek altın varak ile kaplanmıştır.****

III. Murad Köşkü Havuzu' (Cariyeler Havuzu) da, taş duvarlar, tonoz ve istavroz kemerleri üzerinde bulunan tahribata uğramış ve eskimiş olan yağlı boya, sulu boya ve badana karışımı artıklar tel fırça, spatula ve ince dişli ve taraklarla ile temizlenerek, fırçalanmıştır. Daha sonra, Cariyeler Havuzu kubbe ve tonozlarına düz alçı sıva, malakari sıva ve stalaktitler ile bunların üzerine desen çalışması yapılmıştır.***** Yapılan araştırmalarda kaldırılan bu desenler ile ilgili herhangi bir belgeye ulaşılamamıştır. Ayrıca yeni yapılan desenler ile ilgili kaynak belirtilmemiştir. Kontrol Mimarı Selma Emler tarafından yürütülen bu çalışmalar daha sonra görev alan Mualla Anhegger tarafından 'Köşk'ün havuz kısmında mermer taklidi özgün sıvaların ve havuzun üst kısmındaki kemerlerin üzerindeki makaralı kemer şeklinde yeşil ve kırmızı damarlı mermer taklidi bazı süslemelerin onarımlar sırasında yok edildiği' şeklinde şiddetle eleştirilmiştir. Yok edilen nakışlara ait fotoğrafların, müteahhit ve kontrol mimarı

* KMLA, Topkapı Sarayı Çini Restorasyonu Ve Konservasyonu (1994 Yılı Onarımı) Dosyası Çini Restoratörü Şenay Yılmaz'ın 2/6/1994 tarihli raporu

** KMLA, DÖK. 382, Topkapı Sarayı Müzesi 1997 Yılı Çini Koruma Ve Onarımı Çalışmaları Dosyası, Restoratör Şenay Onuk'un raporu

*** KMLA, DÖK. 423, Çini Restoratörü Şenay Onuk'un 17/2/1999 tarihli raporu

**** RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası, III. Murat Has Oda Ve Önü Hol, s. 32

***** TSA, TSM 1963 Yılı Harem Onarımları Sari Mukaveleli Onarım Dosyası

Selma Emler'den sorulması istenmiştir.* Arşiv çalışmasında bu bezemeleri tanıtan belgelere ulaşamamıştır.

Bütün bu çalışmalar Müze müdürü Hayrullah Örs zamanında Kontrol Mimarı Sema Emler denetiminde Müteahhit Abdülkadir Karaörs tarafından gerçekleştirilmiştir. Cariyeler Havuzu'nun yok olan fiskiyesi yerine saray idaresi tarafından müzede bulunan bir fiskiye taşı itinalı bir şekilde havuza taşınmış ve kontrollüğün belirlediği bir harç kullanılarak yerine yerleştirilmiştir.**

Havuzunun taş payeleri üzerindeki çeşmelerinin uç kısmındaki mermer çörtenler zamanla düşüp yok olmuştur. Bu nedenle bunların yeniden yapılması düşünülmüştür. Dört adet mermer çeşmenin ayna taşına tespit etmek üzere beyaz mermerden çörten hazırlanmış bu çörtenlerin yapımında Harem Dairesi'ndeki benzerlerinden örnek alınmıştır.***

1965 onarımlarında Havuz'un etrafında daha önceden mevcut olduğu bilinen korkuluk ile ilgili olarak bir proje çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada kontrol mimarının belirlediği kitap ve benzer örneklerden yararlanılmıştır. Hazırlanan mermer şebeke korkuluk mevcut izler üzerindeki mevcut kenet kurşunları temizlendikten sonra kurşunlu demir kenetler ve 600 doz çimento harçla birlikte birbirlerine ve yere bağlanmıştır.****

Değerlendirme

III. Murad Köşkü'nde Cumhuriyet döneminde, ilk olarak sağlamlaştırma ve temizleme teknikleri kullanılarak restorasyonlara başlanmıştır. Burada özellikle bezeme onarımında kuramsal açıdan önemli bir karar alınarak kubbe ve pandantiflerdeki son devir süslemeleri örnek bırakılmadan kaldırılmıştır. Bu uygulama minimum müdahale ve geriye dönüştürülebilirlik sınırlarının üzerindedir. Yine önemli bir restorasyon kararı kubbe üzerindeki aydınlık feneri ve bacada minyatürlerden yararlanılarak yeniden yapılan bir projelendirmeye gerçekleştirilmiştir. 1994'te başlayan çini restorasyonunda saptama ve belgelemede oldukça titiz bir çalışma izlenmiştir. Onarımlarda eksik çinilerin yarattığı boşluklar kalem işi ile tamamlanarak restorasyon yapılan kısımlar belli edilmiş, aynı zamanda ilk bakışta görsel olarak estetik bütünlük sağlanmıştır. Yapının tümüne baktığımız zaman

* TSA, Harem Dairesi III. Murad Köşkü 1965-1966 Yılları Sari Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi Y. Mimarı Mualla Anhegger'in 25/11/1965 gün ve 1996 sayı ile kayıtlı 12/11/1965 tarihli Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'ne yazısı

** TSA, Harem Dairesi 1963 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Harem Dairesi 1962 yılı onarım işlerine ait seri döprili fenni şartname

*** TSA, 1963 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Harem Dairesi 1962 yılı onarımı yeni fiyat tutanağı

**** TSA, Harem Dairesi III. Murad Köşkü 1965-1966 Yılları Sari Onarımı Dosyası, Y. Mimar Mualla Anhegger ve Tekniker Özkan Yalaz tarafından hazırlanan 6/Eylül/ 1965 tarihli imalat şartnamesi

yapılan uygulamalarla genel olarak XVI. yüzyıl özelliklerine dönüldüğünü söylemek mümkündür. Kullanılan strüktür siteminde bir değişikliğe gidilmemiş ancak onarımlarda horasan harç gibi geleneksel malzeme ile birlikte beton da kullanılmıştır.

3.4.6. Hünkar Sofası

Mimari Özellikleri

Dört adet sivri kemer ve üçgen pendentiflerin taşıdığı büyük ahşap bir kubbe ile örtülü ana mekan ve ona bağlı iki katlı bölümüyle Saray'da toplantı ve eğlencelerin düzenlendiği en geniş toplantı salonudur. İki katlı olan bölümün ikinci katı balkon şeklindedir. Yapının XVI. yüzyıl sonu XVII. yüzyıl başında yapıldığı düşünülmektedir. İlk yapıldığı tarihten itibaren çok büyük değişiklikler geçirmiştir. Cumhuriyet döneminde yapılan uygulamalarda önemli mimari restorasyonlar yapan Anhegger; ilk olarak Sofa'nın ortasında havuz bulunan açık bir geçit yeri olduğu yönünde görüşlerini belirtmiştir.* (Anhegger, 1986) Zamanla Hünkar Hamamı, karşısındaki yatak odası, I. Ahmed Kasrı, Yemiş Odası ve Sofa'nın şirvan kısmı ilave edilmiştir.** Restorasyonlardaki bulgular; XVII. yüzyılın ikinci yarısında IV. Mehmed döneminde Harem'de yapılan onarımlar sırasında kagir kubbe yerine bugünkü ahşap çift kubbenin yapıldığına işaret etmektedir. Yine I. Mahmud döneminde de bezemelerde önemli değişiklikler yapıldığı bilinmektedir. Hünkar Sofası'ndan sökülen çiniler Ayasofya kütüphanesinde kullanılmıştır. Edirne Sarayı'ndaki Valide Sultan Dairesi'nden getirilen mavi beyaz çiniler buraya yerleştirilmiştir. Sedef parmaklıklar, şirvanın döşeme altındaki tavanın aynalı lambriyeri XVIII. yüzyıla aittir. I. Mahmud'dan sonra yerine geçen III. Osman zamanında yazılı çinilerin üstünün boyanarak örtüldüğü kapısı üzerinde bulunan kitabeden anlaşılmaktadır (Anhegger, 1986). Anhegger; yine III. Murad Köşkü giriş sofasında muhdes duvara konulan İznik çinileriyle yapılan panonun Hünkar Sofası'ndan söküldüğü görüşündedir (Anhegger, 1986).

Restorasyonlar

Hünkar Sofası'nda Cumhuriyet döneminde saptanabilen ilk restorasyonlar 1958'de gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda, Sofa'nın ahşap kubbesinin kaplaması, saçak silmesi,

* Anhegger, Hünkar Sofası'nın onarım öncesi ahşap olan döşemesi altında yapılan sondajlarda kanallar, manastır tonozu, kesme taş kamer alınlığı bulmuştur. Bunları havuzlu açık geçit alanın izleri olarak değerlendirmektedir. (Anhegger, 1986)

** Hünkar Sofası'nın Haliç cephesindeki revakları III. Osman zamanında kapatılarak bu kısma şirvan ilave edilmiştir (Eldem ve Akozan, 1982. L.130).

kasnak kaplaması, III. Osman Taşlığı'na bakan saçağı, pencere ve kepenkleri iki kat olarak sıcak ince renksiz bezirle bezirlenmiştir.*

1951-1961 yılları arasında; Y. Mimar M. Anhegger yaptığı restorasyon çalışmalarında, Hünkar Sofası'nın özgün halinde kagir olan büyük kubbesini taşıyan kemerlerin, III. Murad Köşkü (Havuzlu Köşk) ile Hamam duvarlarının dış yüzeylerine ek olarak yapılmış ayaklara oturduğunu saptamıştır. Sofa'nın ahşaba dönüştürülen kubbesi ise Cumhuriyet döneminde Macit Kural tarafından aslına uygun olarak onarılmış ve bu onarım sırasında çift kubbe arasına havalandırma sağlanarak kubbenin ömrünün uzatılmıştır. Yapılan bu çalışmalarda bugün üzerinde soluk barok süslemelerin bulunduğu kubbenin, özgün süslemelerine ait ne bir örnek ne de yazılı bir belgeye rastlanmamıştır (Anhegger, 1986). Hünkar Sofası'nda Cumhuriyet'ten önce en son onarımlar Sultan Reşad döneminde yapılmıştır. Bu onarımlarda Osmanlı mimarisine batı etkisi ile giren bezeme örnekleri çok yoğun olarak kullanılmıştır. Anhegger, Sofa'nın kubbe kemer ve pandantiflerinde batı etkisiyle yapılmış olan bezemelerin altında özgün desenlere ilişkin araştırmalar yapmıştır. Geç dönemde çift ahşap olarak yapılan kagir kubbe** eteklerinde ve pandantiflerde yapılan raspada, Sofa'nın üç onarım geçirdiğine dair izlere bulunmuştur (Resim 3.4.6.7). Bunlardan ilki kesme taş kubbe pandantifleri üzerinde kalan altın yaldızlı Edirnekari lake süsleme örnekleridir. Bunun üzerinde ise bağdadi çitalarına çakılmış keten kumaşda, yine edirnekari lake süsleme örneklerine rastlanmıştır. En üstte de bağdadi çitalarla taşınan kıtıklı sıva üstüne işlenmiş barok süsleme örnekleri görülmüştür*** (Anhegger, 1986). Anhegger pandantiflerde bulduğu edirnekari lake süslemelerin Sofa'nın muhteşem ilk görünüşünü yansıttığı düşüncesinden hareket ederek, üç pandantifin onarımını gerçekleştirmiştir (Resim 3.4.6.3; Resim 3.4.6.4; Resim 3.4.6.5; Resim 3.4.6.6) 1968'de yapılan yazışmalardan; pandantiflerden bir tanesi üzerinde geç dönem süsleme örneği bırakıldığını anlıyoruz****. Pandantifler üzerindeki geç dönem bezemeler kaldırılırken kubbeye yapılan restorasyonda barok bezemeler olduğu gibi bırakılmıştır. Anhegger, çalışmalarında özgün bezeme örneklerine rastlayamadığı yerlerde son devir bezeme örnekleri olan tabakaların da korunması görüşüyle hareket etmiştir. İç mekanda önemli bir değişiklik Sofa'nın III. Murad Odası'na bakan cephesinde kemer açıklığını kapatan

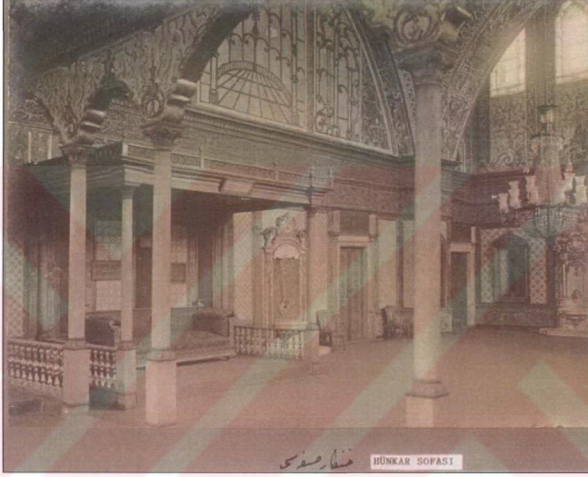
* TSA, 732.19, 732.19A, 732.19 B, 732.19 C 1955-1956, 1957-1958 Yılları Onarımı Dosyası, Müteahhit Y. Mühendis Rabi Gürleyig ve Kontrol Mimarı Macit Kural'ın hazırladığı 22/2/1958 tarihli fiyat zaptı

** Anhegger IV. Mehmed döneminde (XVII. yüzyılın ikinci yarısı) HaremDairesi'ndeki büyük onarımlarda Hünkar Sofası'nın yıkılmış olan kagir kubbesinin yerine ahşap çift kubbenin yapıldığı görüşündedir. (Anhegger, 1986)

*** Anhegger , üçüncü devir onarımı olarak saptadığı barok dönemin bizim mimarimiz için yabancı olduğunu belirtmektedir. (Anhegger, 1986)

**** TSA, 732 Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sari Mukaveleli Onarımı II. Dosyası, Yüksek Mimar İliban Öz'ün Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'ne hitaben yazdığı 10/9/1969 gün ve 1408 sayılı yazısı

geç döneme ait geniş üzeri desenli pencere dolgusu kaldırılarak, kapalı duvar üzerinde üç adet kemerli revzen pencere bulunan yeni bir düzenleme yapılmıştır. (Resim 3.4.6.1; Resim 3.4.6.2) Sofa'nın Haliç cephesinde ise sonradan kapatılan giriş sofasının özgün durumunu yansıtacak düzenlemelerle olduğu gibi bırakılması yeğlenmiştir. Bu amaçla ilk yapıldığında açık olan mermer sütunlu kemerli mekan düzenini gösterebilmek amacıyla geç döneme ait cephede ilk devri tanıttak küçük bir açıklık bırakılmış, böylece arkadaki sütun başlığı sergilenmiştir (Anhegger, 1986) (Resim 3.4.6.12; Resim 3.4.6.13)

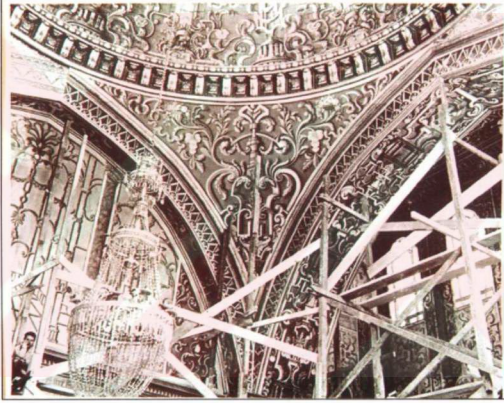
Resim 3.4.6.1 Hünkâr Sofası'nın Cumhuriyet dönemi restorasyonları öncesi görüntüsü (TSDA. TSM. No: 55/40)

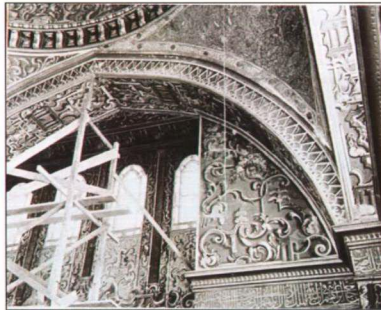
Resim 3.4.6.2 Hünkâr Sofası'nın bugünkü görüntüsü

Resim 3.4.6.3 Hünkar Sofası kubbe ve pandantiflerinde yapılan restorasyonlarda tamamen kaldırılan geç dönem barok süslemelerin görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/80)

Resim 3.4.6.4 Hünkar Sofası pandantif ve kemer altlarında bulunan ve restorasyonlarda tamamen kaldırılan barok süslemelerin görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/80)

Resim 3.4.6.5 Hünkar Sofası'nda barok süslemelerin kaldırılışı (TSDA. TSM. No: 55/80)

Resim 3.4.6.6 Hünkâr Sofası'nda barok süslemelerin altından çıkartılan süsleme örnekleri (TSDA. TSM. No: 55/80)

Resim 3.4.6.7 Hünkâr Sofası'nda bulunan değişik dönmelere ait bezeme örnekleri (Anhegger, 1986)

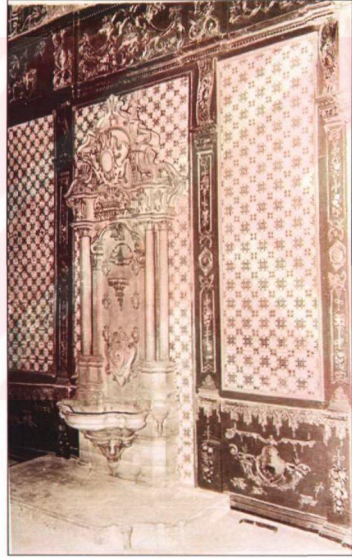
Aynı onarımlarda Köşk'ün ahşap döşemesinin yapılması da gündeme gelmiştir. 1965 restorasyonlarında ahşap döşemde sondaj çalışması yapılmıştır. Hünkâr Sofası'nda teknik sebepler öne sürülerek cinsi değiştirilen önemli bir malzeme yer döşemesidir. Evvelce ahşap olan döşeme kaplaması çürüdüğü öne sürülerek sökülmüş ve yerine altıgen tuğladan kagir

döşeme yapılmıştır.* (Resim 3.4.6.10; Resim 3.4.6.11) Y. Mimar Feridun Akozan, Y. Mimar Sedat Hakkı Eldem, Y. Mimar Kemali Söylemezoğlu tarafından, GEEAYK Başkanlığı'na verilen 1968 tarihli raporda ahşap döşemelerin yeniden yapılması doğrultusunda kurul kararı olmasına rağmen döşemenin kagire dönüştürülmesi eleştirilmektedir (Eldem ve Akozan, 1982).

1968-1969 yıllarında yapılan restorasyonlarda üzerinde çeşme bulunan duvardaki mavi renkli çinilerden oluşmuş panodaki geç dönem onarımlarında rasgele konulmuş farklı desenli çiniler çıkartılmış ve yerine özgün örneklerinden faydalanılarak yapılan çiniler yerleştirilerek panolar estetik yönden bütünlüğe kavuşturulmuştur. (Resim 3.4.6.8; Resim 3.4.6.9) Aynı yıl yapılan onarımlarda sofanın asma katının III. Osman Taşlığı'na bakan cephesi onarılmıştır.**

Resim 3.4.6.8 Hünkar Sofası'nda rasgele ya pılan çini onarımları (TSDA. TSM. No: 55/49-a)

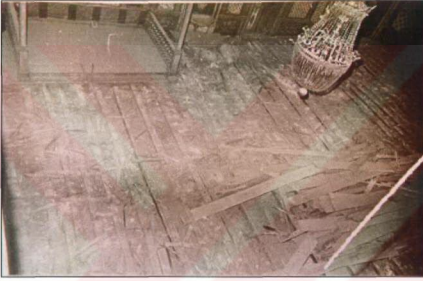
Resim 3.4.6.9 Hünkar Sofası'nda benzerleri ile bütünlmesi yapılan çini pano (TSDA. TSM. No: 55/49-a)

1969'da Sofa'nın daha önce yapılan restorasyonlarda örnek olarak bırakılan tek barok tezyinatla kaplı pandantifinin restorasyonu gündeme gelmiştir. Mekanın estetik bütünlüğünü sağlamak amacıyla burada da diğer pandantiflerdeki uygulama yapılmak istenmiştir.

* Y. M. Anhegger onarımlar sırasında evvelce ahşap olan Hünkar Sofası taban döşemesini, küçük bir örneğini buldukları altın tuğla ile kapladıklarını belirtmektedir. (Anhegger, 1986)

** TSDA, TSM. No: 55/49-a Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Onarımları

Restorasyonları yürüten Y. Mimar İlban Öz bu konudaki yaklaşımını şöyle belirtmektedir. ‘Birkaç yıldan beri onarımına devam edilen Harem Hünkar Sofası’nın tamamlanmakta olduğu bu sıralarda pantantiflerden üçünde onarılan orijinal edinekeri tezyinatı yanında bir adedinin son devir tezyinatı ile kalması bir bütünlük sağlamamakta ve büyük hacmi parçalamaktadır. Pek yakında ziyaretçilere açılması düşünülen bu salondaki dördüncü pantantif üstündeki muhdes kısımların kaldırılarak mevcut edinekeri tezyinatın onarılması gerektiği kanısındayız. Ancak bu hususta Yüksek Kurul mütalaasının alınması gerektiği cihetle; gereğini emir ve müsaadelerinize arz olunur saygılarımla**

Resim 3.4.6.10 Hünkar Sofası'nda ahşap döşemenin kaldırıl madan önce görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/46)**

Resim 3.4.6.11 Hünkar Sofası'nda döşeme sondajı (TSDA. TSM. No: 55/46)

Restoratörün bu görüşü GEEYK'nın 14/11/1970 gün ve 5625 sayılı kararıyla desteklenmiş ve mevcut olan her yerde özgün tezyinatın meydana çıkartılmasına karar verilmiştir.*** Yapılan restorasyonla daha önce pantantiflerin sadece bir tanesinde bırakılan son devir tezyinatıda kaldırılmıştır. Kubbeye bulunan barok bezemelerde son derece soluk olarak bırakılmıştır.

1994'te Hünkar Sofası'nda büyük ölçüde çini restorasyonu ve konservasyonu yapılmıştır. Bu çalışmalar sırasında duvarın tuz ve nem ölçümleri yapılarak öncelikle uygun koşullar sağlanmış özel olarak hazırlanan harçla duvar sıvanmıştır. Gerekli yerlerde çiniler yerlerinden alınarak onarımları yapıldıktan sonra yerlerine yerleştirilirken gerekmeyen yerlerde enjeksiyonla harçların sağlamlaştırılması yoluna gidilmiştir. Hat yazılı kitabe çinilerinin arka kısımları arka kısımları ve yüzeyleri temizlenerek yerlerine takılabilecek duruma getirilmiştir.

* TSA, 1968-1969 Yılları Sarı Mukaveleli Onarım II. Dosyası, Yüksek Mimar İlban Öz'ün Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'ne hitaben yazdığı 10/9/1969 gün ve 1408 sayılı yazısı

** 1965-1966 yılı onarımlarına ait resim albümü

*** TSA, 732-112, Harem Dairesi 1970-1971 Yılları Sarı Mukaveleli Restorasyon Keşfi Dosyası, Harem Dairesi 1970-1971 yılları sarı mukaveleli restorasyon keşfi

Yoğun bozulma olan çinilerin restorasyon ve konservasyonu da yapılmıştır. Bu arada daha önce yanlış yerleştirilen iki adet çini karo doğru yerlerine konarak yazı düzeltilmiştir. Yine son dönemde Saray'da gördüğümüz Avrupa çinilerinin onarımında yerlerinden oynamış ve bozulmaların çok yoğun olduğu çiniler yerlerinden alınarak restorasyon ve konservasyonları yapılarak yerlerine yerleştirilmiştir. Sadece bağlayıcı harçlarında zayıflama olan çiniler ise oldukları yerde sağlamlaştırılmışlardır.*

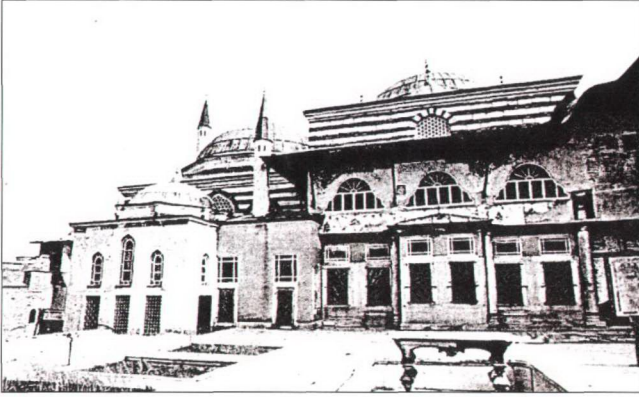
Sofa'da önemli bir sağlamlaştırma restorasyonun 1999 depreminden sonra gerçekleştirilmiştir. Depremde Sofa'nın balkon sağ köşesindeki tavan deprem sonucunda düşmüştür. Önce tavanın alt karkas takviyesi yapılmış, bağdadi çıtalari çakılarak kıtıklı kireç harçla sıvanmıştır. Üzerine kalem işi süslemeleri ve altın varak kaplamaları yapılmıştır. Yine balkon kısmı orta kubbesinin çatlamış ve dökülmek üzere olan kubbe ve aslan göğüslerindeki kalem işi süslemeli sıvaları yerinde onarılmış rötuşları yapılmıştır. Altın varak kaplamalı profilli ahşap silmelerin ve giriş altındaki edirnekari süslemeleri özgün durumuna uygun olarak yeniden yapılıp altın varak ile kaplanmıştır. Balkon kısmı duvarındaki müzeyyen malakari sıvaları özgün durumuna uygun olarak yapılıp altın varak ile kaplanmıştır.**

Resim 3.4.6.12 Hünkar Sofası'nın III. Osman Taşlığı'ndan görüntüsü (Anhegger, 1986)

* KMLA, Topkapı Sarayı Çini Restorasyonu Ve Konservasyonu (1994 Yılı Onarımı) Dosyası, Çini Restoratörü Şenay Yılmaz'ın 2/6/1994 tarihli raporu

** RAMA, Topkapı Sarayı Müzesi 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası, Hünkar Salonu, s.31

Resim 3.4.6.13 Hünkar Sofası'nın III. Osman Taşlığı'ndan görünüşü (Anhegger, 1986)

Değerlendirme

Hünkar Sofası'nda Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında sağlamlaştırma ve temizleme teknikleri kullanılarak onarımlar yapılmıştır. Bu uygulamalarda Sofa'nın döşemesi ahşaptan kagire dönüştürülmüştür. Restoratör bu değişikliği sondajlar sırasında bulduğu özgün örneklerle dayanarak yaptığını belirtmektedir. Önemli bir değişiklik de kubbe pandantiflerindeki barok süslemeler kaldırılarak yerine raspa sonucu çıkan klasik dönem süslemelerin onarılması ile yapılmıştır. Temizleme çalışmasının iki aşamalı olarak yapıldığı bilinmektedir. 1951-1961 yılları onarımlarında önce üç pandantifte raspa yapılarak geç dönem süslemeler kaldırılmış ve altından çıkan bezemelerin onarımı yapılmıştır. 1970 yılında da barok bezeme ile mekanda tek kalan pandantifte raspa yapılmış diğerlerinde olduğu gibi bunun da erken dönem bezemeleri onarılmıştır. Ancak iç kısımda duvarlarda bulunan geç devir süslemeleri ve Avrupa çinileri korunmuştur. Yine özgün bezeme örnekleri bulunamayan kubbede, geç dönem barok bezeme örnekleri olduğu gibi bırakılmıştır. Haliç cephesinde Sofa'nın daha önceki cephe düzeni belgeleyecek bir açıklık bırakılarak yapının geçirdiği değişim sergilenmek istenmiştir. Hünkar Sofası'nda yapılan onarımlarda tek bir kuramsal yaklaşımdan söz etmek zordur. Yapının özgün strüktür sistemi ve mekansal değişimi özgün malzeme ve biçimi ile korunmuştur. Ancak bezemelerin korunmasında farklı yaklaşımlar bir arada görülmektedir. Erken dönem bezeme örneklerine rastlanmayan kubbede geç dönem barok bezemeler aynen korunurken pandantiflerde geç döneme ait bezemelerin tümü kaldırılmış, alt katmanlardan çıkartılan erken dönem bezemelerin onarımı yapılmıştır. Yine yapının döşeme kaplaması geç dönemde ahşapken sondajlarda bulunan altıgen tuğla ile kaplanması uygun bulunmuştur. Erken dönem özelliklerini canlandırma isteğiyle hareket

edilen bu restorasyonlar, geriye dönüştürülebilirliği mümkün olmayan değişimler içermektedir. Yapının zaman içindeki değişimini gösteren bazı belgeler tamamen kaldırılırken, bazı belgeler de yapılan değişikliklerle anlaşılabilir olarak sunulmak istenmiştir. Haliç cephesinde yapılan düzenleme ile şirvan kısmının eskiden kemerli açık bir yer olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. 1994'ten sonra yapılan çini onarımlarında malzeme ve yapım tekniklerinin korunmasına önem verildiğini görülmektedir.

3.4.7 Hünkar ve Valide Hamamları

Mimari Özellikleri:

XVI. yüzyılda Mimar Sinan tarafından yapılmıştır. Yangın ve depremlerde geçirdiği tahribata rağmen iç mekan özelliklerini günümüze kadar koruyarak gelebilmiş bir yapıdır (Anhegger, 1986). Hemen bitişiğinde Valide Hamamı bulunmaktadır. Klasik Türk hamamlarında çok sık rastlanan bir şekilde her iki hamam aynı külhanda ısıtılmaktadır. Hünkar Hamamı ve Valide Hamamı çifte hamam olarak bir arada tasarlanmıştır. Soyunmalık, ılıklik ve halvet kısımları bulunmaktadır (Tezcan, 1977).

Restorasyonlar:

Hünkar Hamamı'nda 1958'de sıva onarımı ve bezeme temizliği yapılmıştır. Yapılan bu onarımlarda sıva üstü kalem işlerinin büyük bir kısmı yok olmuştur.

Müze müdürlüğünce hazırlanan raporda yapılan onarımlar şöyle eleştirilmektedir. 'Hamamın sıcaklık kısmı 1958'de yapılan onarımlarda tamamen raspa edilmiş ve sadece XVI. yüzyıla ait, yani hamamın inşaa asrına ait stalaktit kalıntıları muhafaza edilmiştir. Soğukluk kısmında yerinde yaptığımız inceleme sonucunda XIX. yüzyıla ait barok kalem işi süslemelerden bir kısmının dondurulmuş olarak muhafaza edildiği, gene aynı kısmın tavan koltuk silmesi ve tavan petek pencereleri kenarlarında kısmen XIX.-XX. yüzyıl kalem işleri görülmüştür. Düştüğü veya söktürüldüğü ileri sürülen kısmında gene koltuk silmesinin bir parçası olduğu öğrenilmiş, fakat bunun ne ebadı ne de yeri kesin olarak tespit edilememiştir. Ne yazık ki restorasyon işlerinde ilk şart olan mevcut durumun fotoğraf ve krokilerle tespiti yapılamamış, ya da kontrol mimarınca idareye teslim edilmemiştir. Buna göre yok olduğu ileri sürülen kısmın ne karakteri, ne de değeri hususunda bir fikir edinilmeye imkan bulunulabilmektedir...' *

Yapılan bu restorasyonlarda bazı bezemelerin kaldırılmış olmasından doğan hazine zararı konusunda Bakanlık Teftiş Kurulu tetkik ve tahkik çalışması başlatmıştır. Burada mimar

* TSA, 732 Harem Dairesi 1964 Yılı Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Hayrullah Örs, İstanbul Arkeoloji Müzesi Y. Mimarı Cahide Tamer, Topkapı Sarayı Müzesi Y. Mimarı Mualla Anhegger, İstanbul Röhlöve Ve Anıtlar Bürosu Y. Mimarı Süreyya Aşkın tarafından hazırlanan 5/Nisan/1968 tarihli rapor.

Mualla Anhegger yaptığı incelemede onarımdan önce sıvalardan fotoğraf alınmadığını rölövesinin yaptırılmadığını, nakışlı sıvaların korunması için ne keşifte ne de hususi şartnamelerde bir kayda rastlanmadığı, sıvaların müteahhide yerine tespit ettirilmesi mümkün iken, bu mahallerin sıvatıldığı ve yapılan bu çalışma ile ilgili bedellin ödendiğinin atışman ve istihaklardan anlaşıldığını belirtmektedir. Ancak XVI. yüzyıl Sinan yapısı olan Hünkar Hamam'ı için bu geç devir süslemelerinin çok önemli olmayacağını da söylemektedir.* Ancak aynı konu üzerine farklı bir yorum yine bilirkişi olarak görevlendirilen Y. Mimar Ertuğrul Eğilmez'den gelmiştir. Yanlış yapılan raspa sonucunda ilmi değeri olan desenlerin kaybolduğunu, oysa her üç periyoda ait desenlerin yerinde muhafazasının bir restorasyon prensibi olduğu, tamamen sökülmesinin ise GEEAYK'ın kararıyla olabileceği belirtmiştir.**

Resim 3.4.7.1 Hünkar Hamamı soğukluk kısmında günümüze kadar gelen kalem işi örnekleri (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.4.7.2 Hünkar Hamamı soğukluk kısmında günümüze kadar gelen kalem işi örnekleri (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.4.7.3 Hünkar Hamamı soğukluk kısmında günümüze kadar gelen kalem işi örnekleri (Ü. Karahasan arşivi)

* TSA, 732 Harem Dairesi 1964 Yılı Onarımı Dosyası ,Y. Mimar Anhegger'in 8/3/1968 tarihli TSMM'ne yazısı

** TSA, 732 Harem Dairesi 1964 Yılı Onarımı Dosyası, EMGM'in 29/mart/1968 gün ve 732.35.(ona.64)-1749 sayılı yazısı

Kaldırılan bu kalem işleri hakkında 1969'da İstanbul 5. Asliye Hukuk Hakimliği'ne hazırlanan raporda ise; Bir kutu içinde saklanan amarıkan bezine sarılı sıva parçalarından söz edilmekte, ve bunların XIX. ve XX. yüzyıla ait barok ve son devir süslemeleri olarak üç periyoda ait olduklarından söz edilmektedir. Ancak bu numunelere ulaşmak mümkün olamamıştır. Aynı raporda gelişigüzel raspa edilen sıvalar üzerindeki tezyinatın ilmi değerinin maddi bir karşılığı olamayacağı, Valide Hamamı soğukluk kısmında bu kalem işleri periyotları gösterecek şekilde muhafaza edildiği belirtilmektedir* (Resim 3.4.7.4). Hünkar Hamamı'nda devam eden restorasyonlarda hamamın petek şeklindeki tepeliğinin ve sıvalarının etüdüyle ilgili olarak GEEAYK tarafından 25/XI/1961 gün ve 1703 sayılı (Ek 6) ve 22/XII/1961 gün ve 1717 sayılı (Ek 7) kararlar alınmıştır. 1962'de Hamam'da önemli bir restorasyon soğukluk kısmında tavan peteklerinin klasik tuğlayla onarımı yapılarak gerçekleştirilmiştir. Önce yerinde alınan ölçülere göre kalıp hazırlanmış, hazırlanan tuğlalar 350 dozlu harçla yerine yerleştirilmiş, tuğlaların yanları aynı harçla doldurulmuş ve gerekli yerlerde demir takviye ve gergiler kullanılmıştır.**

Resim 3.4.7.4 Valide Hamamı'nda raspa sonucu ortaya çıkartılan farklı devirlere ait bezemeler

GEEAYK'ın 14/11/1970 gün ve 5625 sayılı kararı ile; hamamın yıkanma kısmındaki orijinal mermer kubbe pandantif stalaktitlerinin sağlamları örnek alınarak, harap kısımlarının mermer tozu ile tamirine karar verilmiştir.***

* TSA, 732 Harem Dairesi 1964 Yılı Onarımı Dosyası, İstanbul 5. Asliye Hukuk Mahkemesi'ne verilmek üzere hazırlanan Y. Mimar Hüsrev Tayla, Y. Mimar Ertuğrul Eğilmez tarafından hazırlanan 30/9/1969 tarihli bilirkişi raporu

** TSA, 1962 yılı Harem Onarımları Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, T.S.Harem Dairesi 1962 yılı onarım işlerine ait seri döprili fenni şartname,

*** TSA, 732-112 TSM Harem Dairesi 1970-1971 Yılları Sari Mukaveleli Restorasyon Keşfi Dosyası

Değerlendirme

Hünkâr Hamamı'nda Cumhuriyet döneminde sağlamlaştırma ve temizleme teknikleri kullanılarak restorasyonlar yapılmıştır. Bu çalışmalarda hamamın mimari mekan yapısı korunmuş, ancak sıcaklık kısmında üç devire ait olduğu söylene bezemelerden sadece bir döneme ait çok az örnek korunmuştur. Farklı dönemlere ait bezeme örneklerinin kaldırılması estetik bütünlüğün ve özgünlüğün yok olmasına neden olmuştur. Uygulama geri dönüştürülebilir sınırlarının ötesindedir. Valide Hamamı'nda ise yapılan temizleme onarımlarında beş döneme ait bezeme örnekleri titizlikle korunmuştur.

3.4.8 Sultan I. Ahmed Köşkü

Mimari Özellikleri

III. Murat Köşkü'nden geçilerek girilen kare planlı bir mekandır. III. Osman Taşlığı'ndan cephe almaktadır. Üst kısmı bir kubbe ile örtülmüştür. Duvarların alt bölümlerinde dolaplar, pencereler ve nişler bulunmaktadır. Dolap ve pencere kepenklerinde fildişi, sedef ve bağa kakma kullanılmıştır. Duvarların üst kısımlarında XVII. yüzyıla ait çiniler kullanılmıştır. Oda da ayrıca 1017 (1608) tarihli bir çeşme bulunmaktadır (Dilmen,1982).

Restorasyonlar

Müze Müdürü Haluk Şehsuvaroğlu'nun Milli Eğitim Bakanlığı'na yazdığı 1/12/1952 gün ve 21491/1184 sayılı yazısında Köşk'ün çökme tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı bu nedenle keşif hazırlandığından bahsedilmektedir.* Ancak bu tarihlerde yapılmış olması muhtemel strüktürel onarımla ilgili belgelere ulaşılammıştır.

Köşk'ün mimari görüntüsünü etkileyen önemli bir uygulamanın Harem Dairesi'nde 1961-1971 yılları arasında onarımları yürüten M. Anhegger tarafından gerçekleştirildiği bilinmektedir. Bu değişiklik Köşk'ün III. Osman Taşlığı cephesinde saçağın kaldırılması ile gerçekleşmiştir. M. Anhegger; I. Ahmed Köşkü'nden başlayarak ve III. Selim Dairesi'ne kadar uzanan geniş saçağın görülmesine rağmen, onarımlarda bu cephedeki bacayı dışarıda bırakacak şekilde daraltıldığını belirtmektedir. Daha önce bu geniş saçağın içerisinde kalan baca çalışmaları sırasında yıkılmıştır. Yıkılan bacanın onarımı aynı dönemde yapılmıştır. (Anhegger, 1986) Böylece özgün hali saçaklı olan yapının önemli bir değişiklik geçirdiği görülmektedir. Bazı kaynaklarda I. Ahmed kütüphanesi diye de geçen köşkün 1966 yılı harem onarımları esnasında bazı çinilerinin düşmek üzere olduğuna dair bilgiler bulunmaktadır.**

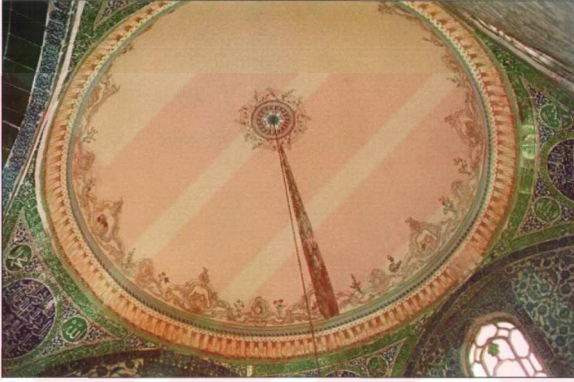
* TSA, 732.3 1953-1954 Sarı Mukaveleli Onarım Dosyası

** TSA, Harem Dairesi III. Murad Köşkü 1965-1966 Yılları Sarı Onarımı Dosyası, Harem Dairesi Şefi Hüseyin Ediz'in 8/3/1966 gün ve 349 sayı ile kayıtlı 8/3/1966 tarihli yazısı,

1999'da yapılan restorasyonlarda bu mekanda çini ve tezyinat onarımları gerçekleştirilmiştir. Köşkü'nün kubbesinde; geç dönem barok kalem işi bezemelerin sadece belli bir dilimde korunduğu, diğer kısımlarda tamamen kaldırıldığı görülmektedir (Resim 3.4.9.1).

Değerlendirme

I. Ahmed Köşkü hakkında ulaşılabilinen resmi belgelerden Köşk'te, sağlamlaştırma ve temizleme teknikleri kullanılarak onarımlar yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu onarımlar sırasında; Köşkü'nün mekan bütünlüğü korunurken geç dönem bezeme örnekleri kubbenin bir dilimi hariç diğer kısımlarında temizleme onarımı ile tamamen kaldırılmıştır. Burada yine mekanın erken dönem estetik özellikleri ile korunması isteği ile hareket edildiğini söyleyebiliriz.

Resim 3.4.8.1 Sultan I. Ahmed Köşkü kubbesinde yapılan onarım (Ü. Karahasan arşivi)

3.4.9 III. Ahmed Yemek Odası (Yemiş Odası)

Mimari Özellikleri

Kare planlı basık tavanlı küçük bir odadır. I.Ahmed Köşkü'nden geçilerek girilir. Tavanı ve duvarları ahşap konstrüksüyon olarak yapılmıştır. Bütün duvarları değişik formlarda panolarla ayrılmış ve bu panoların içleri çiçek ve meyve desenli bezemelerle süslenmiştir. Tavanında etrafı kalem işleriyle süslü büyük bir ayna, girişin sağ tarafında alçı kabartmalı bir ocak bulunmaktadır.

Restorasyonlar

Yemiş Odası'nın mimari görünüşünü etkileyen en önemli değişiklik, III. Osman Taşlığı'nda, Halic'e bakan cephedeki yapıların tümünü etkileyen restorasyonda gerçekleşmiştir. I. Ahmed Köşkü'nden başlayarak III. Selim Odası'na kadar devam eden geniş saçak bu çalışmalar

sırasında daraltılmış ve bu cephedeki baca dışarıda kalacak şekilde bitirilmiştir. Restorasyonları yürüten Y. Mimar Mualla Anhegger bacanın geniş saçak içinde kaldığını ve saçığı yapabilmek için bacanın kırıldığını belirtmektedir. Kırılan baca, onarımlar sırasında yeniden yapılmış ancak saçak burada bitirilerek I. Ahmed Köşkü'ne kadar devam ettirilmemiştir. (Anhegger, 1986) Böylece vaktiyle geniş bir saçığı olduğu belirtilen Köşk, saçaksız bir örtü sistemi ile tamamlanmıştır. 1970-1971 yılları restorasyonlarında, tüm tavan ve duvarları kalem işleri ile kaplı olan bu özel odada yoğun bir bezeme onarımı yapılmıştır. Oda'nın ocağı tamir edilmiştir. Onarımlar 14/11/1970 gün ve 5625 sayılı kararları (Ek 19) doğrultusunda yapılmıştır.* Köşk'ün bezeme onarımı öncesi ve sonrasına ait fotoğrafların incelenmesi bir cephede önemli değişiklikler olduğunu göstermektedir. Burada yapılan değişiklikte esas alınan kaynak ile ilgili belge bulunamamıştır.

Resim 3.4.9.1 Yemiş Odası'nın 1943 restorasyonları öncesi görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/35)

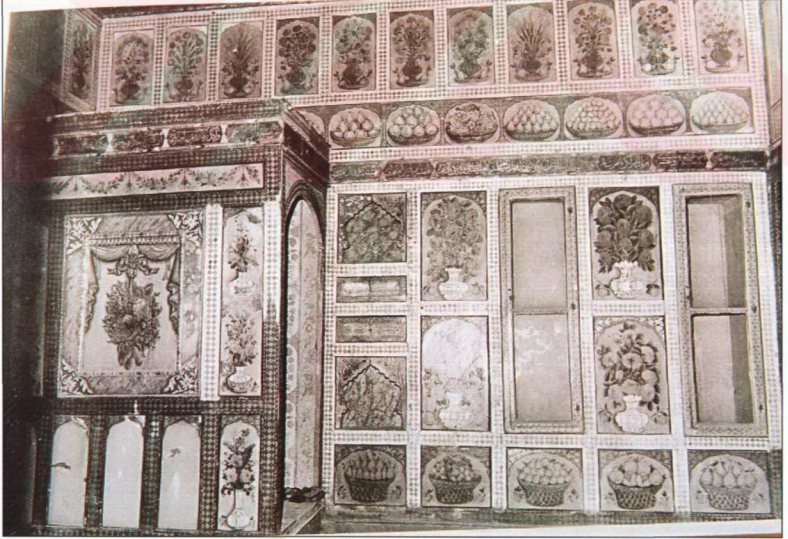
Değerlendirme

III.Ahmed Odası (Yemiş Odası)'nda sağlamlaştırma ve temizleme teknikleri kullanılarak onarımlar yapılmıştır. Bu onarımlarda mimari mekan yapısı değişmemiştir. Temizleme tekniği kullanılarak yapılan onarımlarında bezemelerin değiştiği görülmektedir.

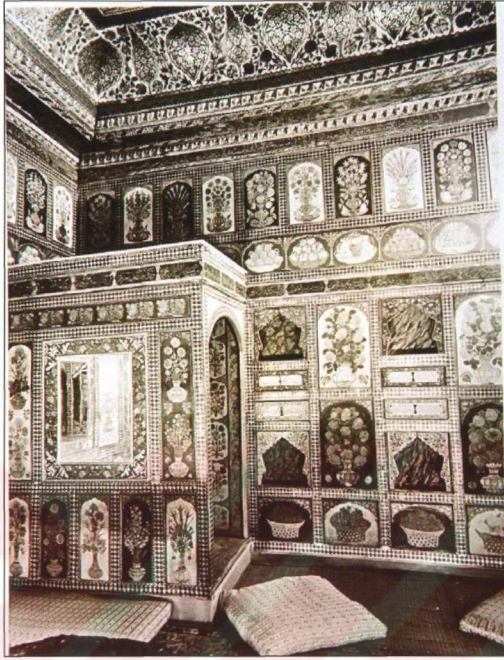
* TSA, 7322-112 TSM Harem Dairesi 1970-1971 Yılları Sarı Mukaveleli Restorasyon Keşfi Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü 1970 –1971 yılları sarı mukaveleli Harem onarımı izah raporu

Resim 3.4.9.2 Yemiş Odası'nın restorasyon öncesi görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/80)

Resim 3.4.9.3 Yemiş Odası'nın bezeme restorasyonu öncesi görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/80)

3.4.9.4 Yemiş Odası'nın bezeme restorasyonu sonrası görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/80)

3.4.10 III. Osman Köşkü ve Taşlığı

Mimari Özellikleri:

Saray'ın Haliç cephesinde biribiri ile bağlantılı üç odadan meydana gelen bir yapıdır. I. Mahmud zamanında yapımına başlanılan köşk, III. Osman zamanında tamamlanmıştır. Üçüncü Selim Odası'ndan gelen koridorla Saray'a bağlanır Duvarlarında barok ve rokoko süslemeler, ile Avrupa çiniler gözükmektedir. Bunları dışında Osmanlı resim sanatına örnek olabilecek mimari konulu duvar resimleri bulunmaktadır. Hünkar Sofası, I. Ahmed Odası, Yemiş Odası, I.Abdülhamid Yatak Odası ve III. Selim Dairesi'nin de baktığı geniş bir taşlığa sahiptir.

Restorasyonlar:

Maarif Vekaleti'nin Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'ne yazdığı 26/7/1955 gün ve 732.35-2499 sayılı ve Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nün Maarif Vekaleti'ne yazdığı 1/eylül/1955 gün ve 732.1096 sayılı yazılarından Sultan III. Osman Köşkü'nde 1955 yılında onarım yapıldığını anlıyoruz. Ancak bu onarımların niteliği hakkında herhangi bir yazılı bilgi

bulunamamıştır.* Dokümantasyon Merkezi'ndeki 1956 restorasyonları sırasında çekilen resimler bu dönemde yapılan restorasyonlara bir miktar ışık tutmaktadır. Yapı geç dönem yapısıdır ve bezemeleri yönünden bozulmalara rağmen özgün niteliğini koruyabilmiştir. Fotoğraflardan yapının kapsamlı bir koruma onarımı içinde başta ahşap strüktür sistemi olmak üzere kaplamaları ile birlikte tümüyle onarılarak sağlamlaştırıldığı anlaşılmaktadır. Bu onarım sırasında alçı ve beton pencerelerde de onarımlar yapılmıştır.** (Resim 3.4.11.2; (Resim 3.4.11.3)

Resim 3.4.10.1 III. Osman Köşkü iç görünüşü (Yerasimos, 2000)

1958'de yapılan onarımlarda III Osman Dairesi'nin büyük salon kafesleri onarılmıştır.*** 1962 restorasyonlarında Sultan Osman Köşkü'nde şahnişin iki tarafında bulunan döşemenin detay resimlerinin müteahhit tarafından hazırlanması istenmiştir. Bundan sonra mermerler numaralanarak sökülüş zemin temizlenmiş, uygun bir harç hazırlanarak yüzeye sürülmüş renkli mermerler projesinde belirtilen şekilde yerine itina ile yerleştirilmiştir.**** III. Osman Köşkü balkon döşeme mozaikleri ve kafesleri 1967-1968 onarımlarında tamir edilmiştir. Restorasyonları yürüten M. Anhegger; kendinden önce yapılan onarımlarda sökülen demir

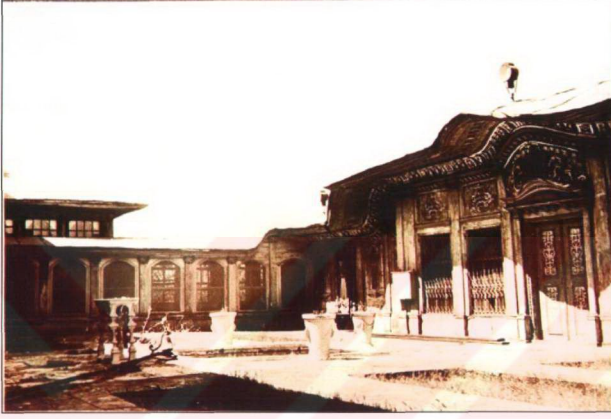
* TSA, dosya numarası yoktur.

** TSDA, TSM. No: 55/54 Topkapı Saray Harem Dairesi Müstemilatından Sultan Osman III. Köşkü, 1956 Yılı Onarımı Resim Albümü

*** TSA, 732.19, 732.19A, 732.19B, 732.19C, 1955-1956, 1957-1958, 1959 Yılları Onarımı Dosyası, Müteahhit Y. Mühendis Rabi Gütleş ve Kontrol Y. Mimar Macit R. Kural'ın hazırladığı 22/2/1958 tarihli fiyat zaptı

**** TSA, Harem Dairesi 1963 Yılı Onarımları Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Harem Dairesi 1962 yılı Seri döprili fenni şartname

pergolanın yerine konmadığından ve asma bahçe üzerinde bulunan havuzun fiskiyesinin aslına uygun bir şekilde tamamlanamadığını belirtmektedir (Anhegger, 1986). Yine aynı onarımlarda bu eksiklikler giderilmiş, Köşk'ün önündeki asma bahçe demir korkuluklarından yok olanlar, eski fotoğraf ve rölövelerine göre tamamlanarak yerine yerleştirilmiştir.* Taşlıgın özgün kafesli korkuluğu eski parçalarından yararlanılarak restitüe edilmiştir.

Resim 3.4.10.2 III.Osman Köşkü onarım öncesi görünüşü
(TSDA. TSA. No: 55/54)

Resim 3.4.10.3 III. Osman Köşkü onarım sonrası görünüşü
(TSDA. TSM. No: 55/54)

* TSA, 732-I, 1967-1968 Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Y. Mimar Mualla Anhegger tarafından hazırlanan Topkapı Sarayı 1967-1968 yılları onarımı keşfi izah notları

1994'te Köşk'ün birinci, ikinci ve üçüncü odalarında yoğun bir çini onarımı başlatılmıştır. Birinci ve ikinci odada bulunana Avrupa çiniler üzerinde bulundukları ahşap malzemenin çürümesi ve giderek zayıflayarak bağlayıcılık özelliğini kaybeden harçlar nedeniyle yerlerinden oynamışlardır. Burada öncelikle ahşap malzeme onarılmış daha sonra da çinilerin onarımları yapılarak yerine yerleştirilmiştir. Harç olarak hidrolik kireç içeren kıtıklı harç kullanılmıştır. Üçüncü oda da ise daha önce yerlerine yanlış takılmış olan çinilerin düzenlemesi yeniden yapılarak doğru yerlere takılmıştır. Harç olarak ise içerisi kıtıklı hidrolik kireç harcı kullanılmıştır.*

1997'den sonra yapılan restorasyonlarda Köşk'ün sağlam kalan ahşap kafeslerinin pinoteks ve vernikleri yapılmıştır. Taşlık etrafındaki tüm yapıların cepheleri ile Köşk'ün Şimşirlik Bahçesi'ne bakan dış cephesinin boya ve badanaları yapılmıştır. Şimşirlik Bahçesi'ne bakan cephede çürümüş durumdaki ahşap kafesler sökülmüş ve yenileri yapılarak pinoteks ve vernikleri sürülüp yerine monte edilmiştir. Taşlığa çıkışta sağda kalan oymalı eliböğünde üzerindeki zamanla çürüyen motifler özgün şekline bakılarak yeniden yapılmıştır. Taşlık döşemesi altındaki su kanalları temizlenmiş ve döşemelerine şap dökülmüştür. Taşlığın mermer döşemesinin derzleri açılarak derz dolgusu ile şerbetlenmiş ve su ile temizliği yapılmıştır. Taşlığın altında bulunan kubbelerin sıvaları raspa edilerek alınmış ve horasan harç ile sıvanmıştır.**

Değerlendirme

III. Osman Köşkü ve Taşlığı'nda cumhuriyet dönemi onarımlarında sağlamlaştırma tekniği kullanılarak restorasyonlar yapılmıştır.

3.4.11 I. Abdülhamid Yatak Odası ve Hazine Dairesi

Mimari Özellikleri

I. Abdülhamid Odası, Hünkar Hamamı'nın bitişiğinde, Valide Sultan Dairesi'ni Hünkar Sofası'na bağlayan koridorun üzerinde kalan dikdörtgen planlı iki bölümlü bir mekandır. Odanın yüksek tavanlı olan ana kısmının duvarları kagir olarak yapılmıştır. III. Osman Taşlığına bakan alçak tavanlı kısmı ise ahşap karkas ve kagir dolgu olarak yapılmıştır. Her iki kısmın tavanları ahşaptan yapılmış motiflerle süslenmiştir. Alçak tavanlı kısımla yüksek tavanlı kısımlara geçiş bağdadi olarak yapılmış ve üzeri kalem işi bezeme ile kaplanmıştır.

* KMLA, Topkapı Sarayı Çini Restorasyonu ve Konservasyonu (1994Yılı Onarımı) Dosyası, Çini Restoratörü Şenay Yılmaz'ın 2/6/1994 tarihli raporu

** RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-199-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası, III. Osman Köşkü ve Taşlığı , s.33

Resim 3.4.11.1 I. Abdülhamid Odası iç görünüşü (Yerasimos, 2000)

Odanın giriş kapısının bulunduğu duvar üzerinde barok motifli mermer bir çeşme bulunmaktadır. Çeşmede süsleme amacı ile mavi ve pembe çiçekli Avrupa fayanslar kullanılmıştır. Bu oda Hazine Odası diye adlandırılan bir mekana bağlanmaktadır. Hazine Odası'nın pencereleri III. Selim Dairesi'nin yapımından sonra merdiven sofasının içinde kalmıştır. Bu nedenle son derece zengin süslemeler sahip olan oda, oldukça az ışık almaktadır. I. Abdülhamid Odası'nı Hazine Odası'na bağlayan kapının sağında ise altın yaldızlı mermer bir şömine bulunmaktadır. Bu odanın üstünde III. Selim Meşk Odası yer almaktadır. I. Mahmud ve III. Osman döneminde yapılan eklerle dış görünüşü değişen yapı, bir cephesiyle Hünkâr Sofası'nın Ayasofya'ya bakan revak kemerlerini tamamen kapatmıştır. Pencereleri III. Osman Taşlığı'na bakmaktadır. Bu pencerelerden biri, III. Osman Köşkü'nü Yatak Odası'na ve Hünkâr Hamamı'na bağlayan ahşap koridorun yapılması sırasında koridorun içinde kalmıştır. Bu bağlantıyı sağlayan koridorun, Cariyeler Taşlığı'na bakan cephesinde III. Selim Oturma Odası yer almaktadır. Ahşap konstrüksiyonun egemen olduğu Bir geç dönem yapısı olarak duvarlar ve tavanları altın yaldızlı barok ve rokoko süslemeler ile kaplanmıştır. Ayrıca odada altın yaldızlı baldakin ve yatağı bulunmaktadır.

Restorasyonlar

Cumhuriyet döneminde I. Abdülhamid Yatak Odası'ndaki önemli araştırmalar ve buna dayalı restorasyon çalışmaları, 27/4/1962 gün ve 1816 sayılı kurul kararı ile birlikte Y. Mimar Selma Emler kontrolünde başlamıştır. Yapının konstrüksiyonu ve inşaat kronolojisi ile ilgili önemli

tespitlerinde yapıldığı bu çalışmalarda*; Odanın III. Osman Taşlıgın bakan ahşap çıkma kısmının oymalı müzeyyen ahşap tavanın etrafını çeviren renkli desenler raspa yapılarak altından çıkan pembe ve mavi zemin üzerine çiçekli özgün bordürler ortaya çıkartılmıştır. Yine bu çıkmalı kısmın duvarlarının üst kısmında yapılan raspa sonucu, III. Selim'e ait tuğralar ile kapıların üzerinde desenler ortaya çıkartılmıştır (Emler, 1963).

I. Abdülhamid Yatak Odası'nda 26/2/1966 tarihinde dikkatsizlik sonucu çıkan bir yangın hakkında bazı yazışmalar bulunmasına rağmen bu yangının yarattığı tahribat konusunda detaylı bilgilere rastlanmamıştır. Yapının üst katının onarımında çalışmakta olan işçilerin sebep olduğu bu yangın sonrası kontrol mimarı Y. Mimar Mualla Anhegger ile Muzaffer Batur yerinde inceleme yapmışlardır.** Bu bilgi 1966 yılında yapıda onarım olduğu konusunda da bize kaynak teşkil etmektedir. 1967-1968 yılında M. Anhegger tarafından yürütülen onarımlarda yapının cephesindeki müzeyyen ahşap kaplamalar mevcut örneklerden yararlanılarak tamamlanması ve görülmekte olan betonarme takviyenin kapatılması istenmiştir.***

Önemli bir uygulama da; III. Osman Taşlıgı'na bakan III. Ahmed Yemiş Odası, Hünkar Sofası, I. Abdülhamid Yatak Odası, ve bu yapıları III. Osman Köşkü'ne bağlayan koridorun alt kat pencerelerinin aynı kafesle kapatılmasıdır. M. Anhegger bazı izlerden yararlanılarak yapılan bu restorasyonla Taşlık'a bakan yapıların cephelerinde bir mimari bütünlüğün sağlanmaya çalışıldığını belirtmektedir (Anhegger, 1986).

1985'te yapılan onarımlarda strüktürel sağlamlaştırma yapılmıştır. Yapının temel taban kirişlerindeki malzemelerin bozulmasının neden olduğu strüktür sistemindeki deformasyonu çağdaş tekniklerden yararlanılarak düzeltilmiştir. Burada önce kısmen taşıyıcı nitelikte olan ve dikliğini kaybetmiş olan pencere taban ve kolonları önce askıya alınmış sonra, betonarme bir temel yapılarak yeniden yerine yerleştirilmiştir. Ahşap bezemenin çok yoğun olduğu bu hacimde mermer aksamın sökülmesi sırasında gayet titiz bir çalışma yürütülerek mermer

* Y. Mimar Selma Emiler, çalışmaları sırasında I. Abdülhamid Yatak Odası olarak anılan odanın kagir kısmının IV. Mehmed zamanında kubbeli olduğunu belgeleyen izlere rastlamıştır. Daha Sonra bu odanın III. Osman Köşkü'ne geçiş sağlayan bir mekan olarak kullanıldığı ve I. Abdülhamid tarafında yeniden müzeyyen bir hale getirildiği görülmektedir. III. Selim zamanında ise ilave yapılan inşaatlar sırasında kubbesi ve III. Osman Taşlıgı'na bakan cephesi yıkılarak ahşap bir tavanla örtülmüş ve ahşap çıkmalı kısım ilave edilmiştir (Emler, 1963).

** TSA, Harem Dairesi III. Murad Köşkü, 1965-1966 Yılları Sarı Onarımı Dosyası, 28/2/1966 tarihli İtfaiye Çavuşu Hidayet Taşkın'ın TSMM'ne yazdığı 28/2/1966 gün ve 313 sayı ile kayıtlı yazısı ve TSM Müdürü Hayrullah Örs'ün 2/3/1966 gün ve 732-344 sayı ile kayıtlı Müteahhit Seyfettin Saruhanı ve 2/3/1966 gün ve 732-345 sayılı şantiye şefi Özkan Öztekin'e yazdığı uyarı yazıları

*** TSA, 732-I, Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılı Sarı Mukaveleli Onarım Dosyası

aksamın sökülmesi ve taşınması sırasında keçe ve ahşap kaplamalarla muhafaza altına alınmış ve ip ve makaralarla askıya alınarak itina ile sökülmesi sağlanmıştır.*

1994'te I. Abdülhamid Yatak Odası ve Hazine Odası giriş kapısının sağ ve solundaki duvarlarda bulunan Avrupa çinilerinin restorasyon ve konservasyonu yapılmıştır. Bu çalışmalarda ilk olarak çağdaş bilimsel yöntemlerin kullanılmaya başlandığını görmekteyiz. Yatak Odası kısmında bulunan tüm çiniler temizliği tamamlandıktan sonra yerinde sağlamlaştırılmıştır. Zamanla boşalan derzler doldurulmuştur. Ayrıca çinilerin arka yüzeylerine şırınga ve puar ile girilerek özel bir karışımla duvar yüzeyi ile bağlanmaları sağlanmıştır. Hazine Odası'nda ise öncelikle eksik çiniler ve çinilerdeki bozulmalar koruma onarım projesi üzerinde belirlenmiştir. Büyük boyutta kabarma görülen kısımlardaki çiniler önce duvarın onarımının yapılması için, numaralanarak duvar yüzeyinden alınmış ve koruma onarımları yapılmıştır. Duvarlarda nem ve tuz ile ilgili ölçümler yapılmıştır. Hidrolik kireç içeren kıtıklı harç ve kiremit parçaları ile duvarın yüzeyi çinilerin takılmasına elverişli bir duruma getirilmiş ve koruma onarımları yapılan çiniler yerlerine yerleştirilmiştir. **

Değerlendirme

I. Abdülhamid Odası ve Hazine Dairesi'nde yapılan onarımlarda sağlamlaştırma teknikleri kullanılmıştır. Strüktür sisteminin sağlamlaştırılmasında betonarme yapım tekniğinden yararlanılmıştır. Bezeme onarımlarında temizleme tekniği kullanılarak geç devir bezemeleri kaldırılmış ve özgün desenlere ulaşılmıştır. Yapılan bu bezeme onarımlarında özgün geç dönem bezemelerinin kaldırılışı estetik birikimin bir kısmının yok olmasına neden olmuştur.

3.4.12 III. Selim Dairesi (III. Selim Zemin Kat Odası, III. Selim Dua Odası, Mihrişah Sultan Dairesi)

Mimari Özellikleri

III. Selim Dairesi'nin Dua Odası I. Abdülhamid Yatak Odası'nın üzerindedir. Yine III. Selim Zemin Kat Odası Haliç Cephesinde I. Abdülhamid Odası'ndan daha ilerde yer alır. Dış cephesi ahşap kaplı olan her iki yapı, Türk rokokosunun en seçkin örneklerindendir.

Mihrişah Sultan Dairesi kare planlı ve örtü sitemi düz iki mekandan meydana gelmektedir. Saray'da geç dönemde yapılan yapılar olmaları nedeni ile duvar ve tavan süslemelerinde Avrupa mimarisi etkileri açıkça belli olmaktadır. Bu bölüm üstlük pencereleri, altın yaldız

* RAMA, Ana Dosya No: 8 Topkapı Sarayı Müzesi Zülüflü Baltacılar ve Gözdeler 1985 yılı Onarımı Dosyası

** KMLA, Topkapı Sarayı Çini Restorasyonu Ve Konservasyonu (1994 Yılı onarımı) Dosyası, Çini Restoratörü Şenay Yılmaz'ın 2/6/1994 tarihli raporu

barok ve rokoko süslemeleri, barok Avrupa tarzı ocağı, mavi çiçek desenli Avrupa çinileri, pencere kenarları ve üstlerine konan duvar resimleri ile Türk barok mimarisinin en seçkin örneklerindendir. (Eldem ve Akozan, 1982, s. L;138)

Resim 3.4.12.1 III. Selim Dairesi (Yerasimos, 2000)

Restorasyonlar:

Bu mekanlarda ilk onarımlara, 27/4/1962 gün ve 1816 sayılı Kurul kararının (Ek 8) alınması ile birlikte Topkapı Sarayı'nda görev yapmakta olan Y. Mimar Selma Emler'in kontrolünde başlanmıştır. 1962'de yapılan onarımlarda müze müdürü Hayrullah Örs, kontrol mimarı Selma Emler zamanında müteahhit Abdülkadir Karaörs tarafından III.Selim Dairesi'nin saçaklarında mevcut örneklerle uygun 15-20 cm genişlikte ahşap profilli silme yapılmıştır.*

Yine bu dönemde III. Selim Dairesi'nin şömineli odasında yerinden oynamış sıvalar ve altındaki bağdadi çıtaları ve ahşap taşıyıcı karkas onarımı yapılmıştır. Şöminenin bulunduğu cephede bozulan ve çürüyen ahşaplar özgün örneklerden yararlanılarak ıhlamur kerestesi ile yeniden onarılmıştır. Buradan gereken yerlerde sıva tamirleride yapılmıştır. Önemli bir onarım ahşap oymalı tavanlarda yapılmıştır. Bu çalışmada ahşap tavan satırlarını çevreleyen ahşap oymalı silmelerden çürük ve bozuk olanlar çıkartılmış, tekrara kullanılabilircek vasıfta olanlar itinalı bir şekilde kesilerek onarımlarda kullanılmıştır. Eksik kalan kısımlar özgün

* TSA, TSM. 1963 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Harem Dairesi 1962 yılı yeni fiyat tutanağı

örneklerden alınan şablonlardan yararlanılarak yapılan eklerle itinalı bir şekilde tamamlanmıştır. Bu onarımlarda en iyi cins ihlamur ve kızıl ağaç kullanılmıştır.

III. Selim Dairesi'nin Dua Odası'nda önemli bir onarım ahşap oymalı müzeyyen pencerelerde yapılmıştır. Bu onarımlar sırasında ahşap oymalı içlik müzeyyen pencereler yerlerinden çıkartılmış bir çerçeve içine alınarak eksikleri tamamlanmış onarılarak yerlerine takılmıştır. Onarım için çıkartılan bu pencerelerden şablon alınarak yerinde olmayan pencereler için bu şablonlardan yararlanılarak yenileri yapılmış ve yerlerine takılmıştır. III.Selim Dua Odası, Mihrişah Valde Sultan Odası duvarlarında bulunan ahşap süslemelerden düşen parçalar yerine monte edilmiş eksik parçalar özgün örneklerden şablon alınarak aynı malzeme ve işçilikle yeniden yapılmış boşluk kısımlara yerleştirilmiştir.*

Bunu dışında, III. Selim Dairesi ve Mihrişah Sultan Dairesi'nde; öncelikle ahşap strüktürel sistemin takviye edilerek onarımı, çatı, saçak, dış cephe kaplaması, pencere onarımları, yapıyı dış tesirlerden koruyucu boya ve kurşun kaplama onarımları ile iç kısımda şömine onarımı yapılmıştır. Bu dönemde tahsisat yetersizliği nedeni ile yapılmış olan işler Yüksek Kurul'un 27/4/1962 gün ve 1816 sayılı kararının (Ek 8) 3. Madde b) bendi, 4.maddedeki takviye işleri, 6. 7. 8. maddelerdeki işlerdir. Yapılamayan bu işler 1964 yılı onarım keşiflerinin içine alınmıştır. Bunlar; III.Selim Odaları çatılarından itibaren Valide Sultan Taşlığı istikametinde Harem Dairesi çatılarının(III Ahmet Köşkü,Valide Sultan girişi, ve müstemilatı kısımları, Şehzadeler Mektebi çatısının devamı) kurşun kaplamaları, baca ve külahlarının tamiri, çatı konstrüksiyonu ve ahşap karkas takviye işleri, kubbe tonoz ve pencere tamirleri, ile 4. ve 8. madde belirtilen işlerdir.**

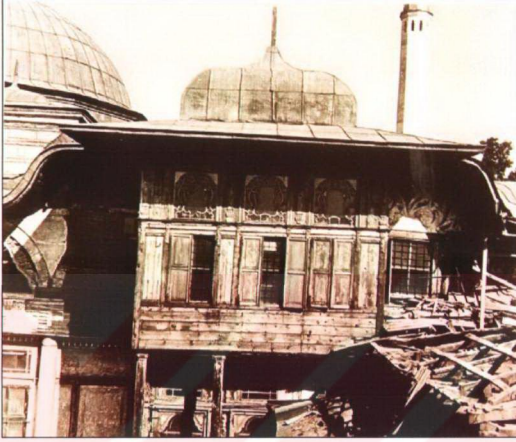
1967-1968 yılı onarımları Y.Mimar Mualla Anhegger tarafından yürütülmüştür. III. Selim Odası dolabının içerisindeki hımsı bölme duvarı ve merdiven tavan bağdadi sıvalarının sökülüp taşıyıcıları takviye edilip aynı tezyinat yeniden yapılmıştır. Dua odasında ise tavan ve doğramaların eksiklikleri aynı malzeme ve işçilikle tamamlanmıştır. Mihrişah Valide Sultan Oturma Odası ve Sofası'ndaki tavanın eksik kısımları tamamlanmıştır.*** 1968-1969 yıllarında III Selim Dairesi'nin bazı bölümlerinde bezeme onarımları yapılmıştır. Bu onarımlarda ilkesel bir bütünlükten söz etmek mümkün değildir. III. Selim Dua Odası'na çıkan merdivenin üst kısmında tavanda raspa yapılarak barok desenler kaldırılmış, ortaya

* TSA, Harem Dairesi 1963 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Harem Dairesi 1962 yılı onarım işlerine ait seri döprili fenni şartname

** TSA, 1964 Yılı Onarımları Dosyası, Topkapı Sarayı Y. Mimarı Selma Emler'in 4.7.1964 tarihli Müze Müdürlüğü'ne yazdığı rapor

*** TSA, 732-I Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Y. Mimar Mualla Anhegger tarafından hazırlanan 'Topkapı Sarayı 1967-1968 Yılları Onarım Keşfi İzah Raporu'

çıkan XVIII. yüzyıl çiçek desenli bezeme örnekleri onarılmıştır. Oysa aynı yerde duvarlardaki gölgeli barok motifli desenler benzerlerine bakılarak tamamlanmıştır. Yine, III. Selim Dua Odasına giriş tavanı kenarındaki barok desenli bezemeler raspa edilerek kaldırılmış ve çiçek desenli bezeme örnekleri yapılmıştır.*

Resim 3.4.12.2. III. Selim Dairesi dış cephesi nin onarım öncesi görüntüsü (TSDA. TSM. No: 55/42)

Resim 3.4.12. 3 III. Selim Dua Odası merdiven üstü onarım öncesi görüntüsü, u (TSDA. TSM. No: 55/49-A)

Resim 3.4.12.4 III. Selim Dua Odası merdiven üstü onarım sonrası görüntüsü (TSDA. TSM. No: 55/49-A)

* TSDA, TSM. No. 55/49-a Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Onarımı Resim Albümü

Resim 3.4.12.5 III. Selim Dua Odası merdiven başı tavanı onarım öncesi görünüşü (TSDA. 55/49-a)

Resim 3.4.12.6 III. Selim Dua Odası merdiven başı tavanı onarım sonrası görünüşü (TSDA. 55/49-a)

Değerlendirme

III. Selim Dairesi ve Mihrişah Valide Sultan odalarında sağlamlaştırma ve bezeme onarımları yapılmıştır. Bezeme onarımlarında bazı kısımlarda barok desenler korunurken bazı kısımlarda kaldırılmış ve yerine raspa sonucu bulunan XVIII. yüzyıla ait desenler onarılarak ortaya çıkartılmıştır. Burada bezeme onarımlarında seçmecî bir yaklaşım izlenmiştir.

3.4.13 Cariyeler Dairesi ve Cariyeler Taşlığı

Mimari Özellikleri:

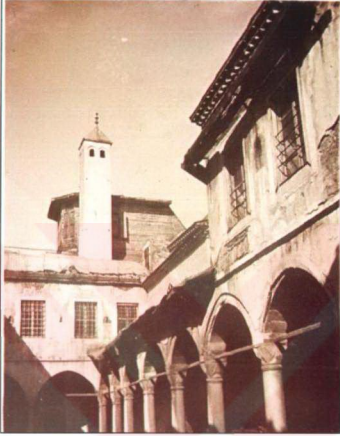
1663 harem yangınından sonra yeniden inşa edilmiştir. Valide Sultan Dairesi'nin hemen yanında olmasına rağmen direkt bağlantısı yoktur. Cariyeler Dairesi her birinde ayrı ocak ve şirvan bulunan üç odadan meydana gelmektedir. Her odanın ayrı hela ve gusulhanesi bulunmaktadır. Mekanlar iç süslemeleri yönünden oldukça zengindir. Odaların açıldığı revakların üst kısmında avluya bakan küçük odalar bulunmaktadır. Cariyeler Taşlığı'nı çeviren revakların bir bölümü zaman içinde kapatılmıştır. Bu taşlık kırk basamaklı bir merdivenle Cariyeler Hastanesi'nin bulunduğu ikinci bir taşlığa bağlanılır. Etrafı yine revaklarla çevrili olan bu taşlığın etrafında da odalar ve koğuşlar bulunmaktadır. Bunların dışında hastane mutfak, çamaşırılık ve ölü yıkama yerleri ile Meyit Kapısı da (Perde Kapısı) burada bulunmaktadır. (Eldem ve Akozan, 1982)

Restorasyonlar:

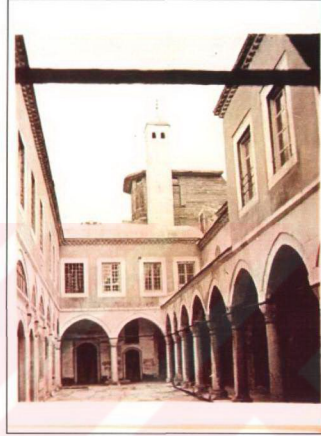
Saray'ın müze olarak kullanılmaya başlandığı ilk dönemde yapılan restorasyonlarda bu kısımlarda neler yapıldığı hakkında yazılı bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak 1946-1947 yıllarında Cariyeler Dairesi'nde bazı sıva onarımları yapıldığına dair resimler bulunmuştur. (Resim 3.4.13.1; Resim 3.4.13.2; Resim 3.4.13.3; Resim 3.4.13.4)

Bu çalışmalar kapsamında; üzerinde kalem işi desenler bulunan dış sıvalar ile ahşap saçaklar temizleme tekniği kullanılarak kaldırılmış ve kagir duvar yüzeylerinde sağlamlaştırma tekniğiyle restorasyonlar yapılmıştır.

1963'te yapılan incelemeler sırasında yapının kurşun örtüsü kaldırılınca fener ve kagir bacalarda onarım yapılmasının gerekliliği görülmüştür.*

Resim 3.4.13.1 Cariyeler Taşlığı'nın restorasyon önce görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/53)

Resim 3.4.13.2 Cariyeler Taşlığı'nın restorasyon sonrası görünüşü (TSDA. TSM No: 55/53)

Resim 3.4.13.3 Cariyeler Taşlığı onarım öncesi görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/53)

Resim 3.4.13.4 Cariyeler Taşlığı'nın onarım sonrası görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/53)

* TSA, Topkapı Sarayı Müzesi Binaları 1963 Yılı Onarımları Dosyası, Y. Mimar Selma Emler'in 18/XI/1963 gün ve 1768 sayılı yazısı

1964-1965 yılı onarımları içerisinde Cariyeler Hastanesi'nin üst kat girişindeki kapı üzerinde bulunan ve zamanla kırılan yekpare küfeki kemer taşının onarımı Y. Mimar Selma Emler kontrollüğünde yapılmıştır. Bunun için önce askıya alma işlemi gerçekleştirilip, kırık parçalar yerde bir araya getirilerek akemi ve benzer malzemelerle itinalı bir şekilde yapıştırılmış ve kemer kavsı içerisinde gizli yuva açılarak kenet yapılmış ve küfeki micırı ve beyaz çimento harcı ile tamir edilip, yerine monte edilmiştir.*

1967-1968'de onarımlarda Cariyeler Dairesi'nde müzeyyen alçı pencereler yapılmıştır. O dönemde hazırlanan yeni fiyat tutanaklarının yapım şartları bölümünde pencerelerin yapımında mevcut numuneden yararlanılacağı, kontrollük tarafından verilecek direktif dahilinde müteahhitçe çizilecek projeye göre tezgah üzerinde resmin çizilerek hazırlanan kasanın oturtulması, buzlu ve renkli camların dizilmesi, en iyi cins alçı ile dökülmesi, pencere prizini yaptıktan sonra kaldırılarak şevli olarak yüzden işlenmesi arka kısmından düzeltilmesi istenmiştir. Bu çalışma Kontrol Amiri Mualla Anhegger denetiminde müteahhit Y. Mimar Demirhan Akyüz tarafında yapılmıştır.**

1968'de Harem Dairesi'nde cariyelere ait mekanların açıldığı taşlığın döşeme ve istinat duvarının betonarmeye çevrilmesi ile ilgili projeler hazırlanmıştır. Büyük bir olasılıkla statik yönden çıkan problemleri çözmek amacı ile çağdaş tekniklerden yararlanılarak onarım yapılması yoluna gidilmiştir.*** 1967-1968 yıllarında yapılan onarımlarda Cariyeler Taşlığı'ndaki cariyeler odaları ve etrafındaki odaların eski çürümüş ve yok olmuş kapılarını yeniden yapılmıştır. Bu onarımlar Müteahhit Y. Mimar Demirhan Akyüz tarafından Y. Mimar Mualla Anhegger'in kontrollüğünde yapılmıştır.**** 1968-1969 yıllarında yapılan onarımlarda taşlığa bakan cephede 2. odanın penceresi yeniden düzenlemiştir (Resim 3.4.13.5; Resim 3.4.13.6). Yine 2. odanın tavanında yapılan raspa yapılarak kalem işleri ortaya çıkartılmış ve onarımı yapılmıştır (Resim 3.4.13.13; Resim 3.4.13.14). 3 oda da ocak üzerindeki sonradan kapatılan özgün çiniler ortaya çıkartılmıştır (Resim 3.4.13.11; Resim 3.4.13.12). 2. odada çini onarımı ile birlikte tablalı dolap kapakları, künde-kari kapağa çevrilmiştir. (Resim 3.4.13.7; Resim 3.4.13.8) Burada büyük bir ihtimalle 3. odanın dolap kapakları referans alınmış olmalıdır. 2. Odada yer yer dökülen çiniler tamamlanmıştır (Resim

* TSA, Topkapı Sarayı Müzesi 1964 Yılı Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Harem Dairesi 1964 yılı onarımları yeni fiyat tutanağı

** TSA, 732-I Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 yılı sari mukaveleli onarım yeni fiyat tutanağı

*** TSA, 732-I, 1967-1968 yılı Sari mukaveleli Onarım Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Hayrullah Örs'ün 29/2/1968 gün ve 732-390 sayılı İstanbul Bayındırlık Müdürlüğü'ne yazısı

**** TSA, 732-I Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 yılı sari mukaveleli onarım yeni fiyat tutanağı

3.4.13.9; Resim 3.4.13.10). Yerinde yapılan incelemede Cariyeler Taşlığı'nda kemer alınlarında bulunan malakari kalem işlerinin ve taşlığı çevreleyen saçakların yeniden yapıldığı görülmüştür (Resim 3.4.13.15; Resim 3.4.13.16).

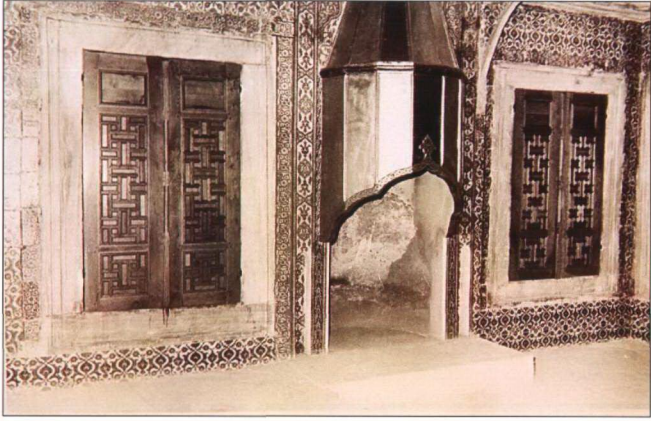
Resim 3.4.13.5 Cariyeler Dairesi 2. oda penceresi onarım öncesi görünüşü
(TSDA. TSM. No.:55/49-a)

Resim 3.4.13.6 Cariyeler Dairesi 2. oda penceresi onarım sonrası görünüşü
(TSDA. TSM. No: 55/49-a)

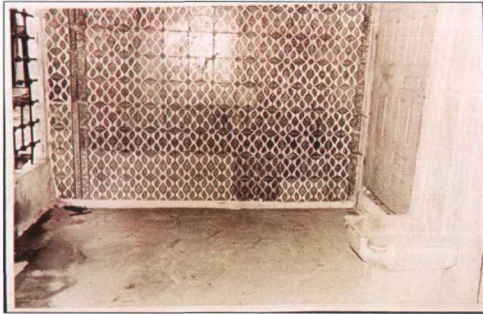
Resim 3.4.13.7 Cariyeler Dairesi 2.oda restorasyon öncesi görünüşü
(TSDA.TSM. No: 55/49-a)

Resim 3.4.13.8 Cariyeler Dairesi 2. oda restorasyon sonrası görüntüsü
(TSDA. TSM. No: 55/49-a)

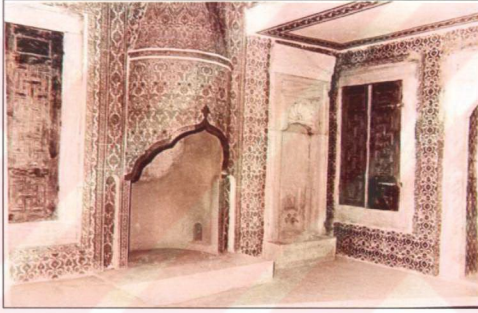
Resim 3.4.13.9 Cariyeler Dairesi 2. oda çini onarımı öncesi görüntüsü
(TSDA, 55/49-a)

Resim 3.4.13.10 Cariyeler Dairesi İkinci Oda çini onarımı sonrası görüntüsü
(TSDA. TSM. No: 55/49-a)

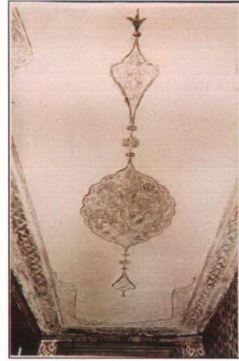
Resim 3.4.13.11 Cariyeler Dairesi 3. odanın onarım öncesi görünüşü (TSDA. TSM. No:55/49-a)

Resim 3.4.13.12 Cariyeler Dairesi 3. odanın onarım sonrası görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/49-a)

Resim 3.4.13.13 Cariyeler Dairesi 2. Oda restorasyon öncesi görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/49-a)

Resim 3.4.13.14 Cariyeler Dairesi 2. Oda restorasyon sonrası görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/49-a)

Resim 3.4.13.15 Cariyeler Taşlığı'nda kalem işi çalışmalarından sonra görünüş (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.4.13.16 Cariyeler Taşlığı'nda kalem işi çalışmalarından sonra görünüş (Ü. Karahasan arşivi)

Değerlendirme:

Cariyeler Dairesi ve Taşlığı'nda Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında sağlamlaştırma, bütünleme ve temizleme teknikleri kullanılmıştır. Tahsin Öz restorasyonlarında kaldırılan ahşap saçaklar ve kemer alınlarındaki kalem işleri daha sonra yeniden yapılmıştır.

3.4.14 Meşkhane ve Hamamı

Mimari Özellikleri:

Harem Dairesi'nin Zülüflü Baltacılar Dairesi'ne sınır olan kısmında yer alan bir yapıdır. Bir tarafında Cariyeler Hastanesi diğer tarafında Karaağalar Mescidi bulunmaktadır. Etrafından padişah tarafından kullanıldığı düşünülen Büyük Biniş yolu geçmektedir. Dar bir parsel üzerinde oturmasına rağmen bir köşke benzer. Büyük Biniş yolu üzerinde beş sütunlu dar bir revakı vardır. Yapının örtü sisteminde; orta kısmında kubbe, iki yan kısmında aynalı tonoz kullanılmıştır. Bu kısmın yanında yine revaklarla bağlantılı bir oda ile yanında hela ve Meşkhane Hamamı bulunmaktadır. İç duvar yüzeylerinde bulunan kalem işleri raspa yapılarak kaldırılmıştır. Ahşap şirvan kısmı zaman içinde hasar görmüştür* (Eldem ve Akozan, 1982).

Restorasyonlar:

Restorasyonlara ilişkin ilk bilgiler 1957 yılına dayanmaktadır. İlk olarak Meşkhane ve hamam kısmında bazı basit onarımlarla birlikte, tonoz ve kubbelerden oluşan örtü sisteminin betonarme yapım tekniğiyle yapılması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Bu amaçla Meşkhane örtü sistemiyle ilgili betonarmeye dönüştürme projesi hazırlanmıştır.**

Restorasyonlar Y. Mimar Yılmaz Ergüvenç'in kontrollüğünde Müteahhit Abdülkadir Kemali Karaörs tarafından yürütülmüştür. Yapıda; hafriyat, hadmiyat, çürütme, kargir döşeme ve volta döşeme sökülmesi, söve sökülmesi, kagir basamak ve sütun başlığı sökülmesi, demir parmaklık sökülmesi, ahşap aksam sökülmesi, sıva raspası, kurşun toplanması, kurşun izabesi ve ferşi, çamur sıva imali, grobeton ve betonarme betonu imali, düz ve münhani kalıp yapımı, küfeki ve mermer kaplama, klasik tuğla ve küfeki döşeme imali, küfeki basamak imali, mermer söve imali ve yerine yerleştirilmesi, mermer sütun başlığı imali, demir parmaklık montajı, döğme demir aksam montajı, ahşap merdiven imali, mermer aksam temizliği, beton dışlık pencere, alçı pencere, mermer giriş ve mermer kademe imali yapıldığını anlıyoruz.*** Bu işlemlerin yapının hangi kısmında yapıldığına dair bilgilerin bir kısmı yeni fiyat tutanaklarında bulunmaktadır. Mermer kademe imali ve montajı revakta ve meşkhane içindeki basamaklarda kullanılmıştır. Alçı ve beton pencerelerin ise yerlerinin açık olduğunu

* Eldem ve Akozan 'Topkapı Sarayı Bir Mimari Araştırma' adlı eserlerinde süslemelerin kaldırılış tarihi, ve dönemine ait bir bilgi vermemiştir (Eldem ve Akozan, 1982)

** TSA, 732.17 Harem 1957 Yılı Meşkhane Onarımı Dosyası, Meşkhane'nin tonoz ve kubbelerinin betonarme kalıp ve teçhizat planları, giriş ve kubbe detaylarına ilişkin çizimler (Y. Müh. Haluk Bilge Baş tarafından hazırlanmıştır.)

*** TSA, 732.17 Harem 1957 Yılı Meşkhane Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi Meşkhane ve Hamam onarımı hakediş raporu

anlıyoruz. Yeni Fiyat Tutanaklarının yapım şartları kısmında pencerelerin detay resimlerine göre imal edileceğinden söz edilmekte, ancak detayların hazırlanmasında yararlanılan kaynaklar belirtilmemektedir.* 1961'de Meşkhane'de bazı onarımlar yapıldığını ikinci kısım onarım işlerine ait izah notlarından anlaşılmaktadır. Ancak yapılan işler hakkında detaylı bir açıklama getirilmemiştir.** 1967-1968 yıllarında yapılan onarımlarda hamamın iç kısmında duvarlarda düz desensiz sıva onarımı yapılmıştır.***

Değerlendirme

Meşkhane ve Hamam bölümünde Cumhuriyet dönemi onarımlarında sağlamlaştırma tekniği kullanılarak onarım yapılmıştır. Bu onarımlar sırasında özellikle strüktürel sağlamlaştırmada çağdaş teknolojinin olanaklarından yararlanıldığını ve yapının örtü sisteminin biçimini korunarak betonarme yapım tekniği ile yeniden yapıldığını görüyoruz. Burada özgün malzeme ve yapım tekniğinin değişimi söz konusudur. Duvarlar üzerinde bulunan bezemelerin kaldırılması ise yine özgün estetik özellikleri ortadan kaldırmıştır.

3.4.15 Karaağalar Koğuşu ve Karaağalar Taşlığı

Mimari Özellikleri

Karaağalar Taşlığı, Harem Dairesi'nin güvenliğinden sorumlu olan Karaağalar'ın kullandığı mekanlarla çevrili dikdörtgen planlı bir taşlıktır. Karaağalar Nöbet Yeri, Dolaplı Kubbe ve Harem Dairesi birinci geçit yeri ile İkinci Avlu'ya bağlanır. Taşlığın etrafında Karaağalar koğuş ve tuvaletleri, Karaağalar Mescidi, Musahipler ve Cüceler Daireleri bulunmaktadır. Karaağalar Nöbet Yeri dikdörtgen planlıdır. Bir kemerle iki bölüme ayrılmıştır. Bölümlerin birisi düz tavanlı, diğeri tonoz ile örtülüdür. Duvarlar XVII. yüzyıl çinileri ile kaplıdır. Koğuşlar, kagir ve üç katlı olarak yapılmıştır. Harem Dairesi koğuşlarının en büyüğüdür. (Dilmen, 1982) Koğuşun alt katında Baş Kapı Gulamı yatak, misafir ve oturma odaları, kiler ve levazım odaları vardır. Birinci kat acemi ağalara aittir. Odaların bazılarında tahta tavanlar, şirvan ve yüklükler bulunmaktadır**** (Eldem ve Akozan, 1982).

Restorasyonlar:

Cumhuriyet dönemi restorasyonlarıyla ilgili ilk bilgiler 1962 yılına dayanmaktadır. Bu dönemde yapılan onarımlar sırasında Harem Ağaları Dairesi'nin kuzey batı cephesinde çatı

* TSA, 732.17 Harem 1957 Yılı Meşkhane Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi Meşkhane ve Hamam yapısına ait yeni fiyat tutanağı

** TSA, 961 732-94 Topkapı Sarayı Müzesi Binaları ve Müstemilatı 1961 Yılı II. Kısım Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Binaları 1961 yılı ikinci kısım onarım işlerine ait izah notları

*** TSDA, TSM., No: 55/48-b Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılları Onarımı Resim Albümü

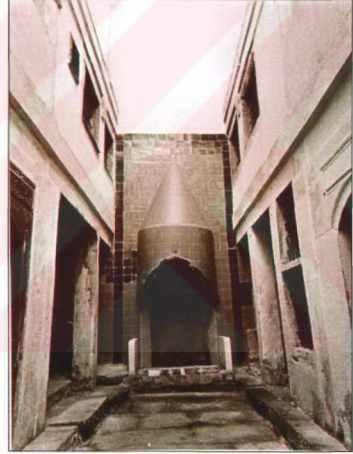
**** Y. Mimar Sedat Hakkı Eldem, bu muhdes eklerin kesinlikle kaldırılmaması görüşündedir Ayrıca yapının dış kısımlarının da beyaza boyanması gerektiğini belirtmektedir (Eldem ve Akozan, 1982).

kenarlarında bulunan profilli taş silmeler, yapıda bulunan örneklerle göre yeniden yapılarak yerine yerleştirilmiştir.* Yine 1963'te çatılarda kurşun onarımı yapılmıştır. Bu onarımlar sırasında fenerlerin ve küfeki bacaların onarımının da zaruri olduğu görülmüştür.**

1967-1968 yılında Y. Mimar Mualla Anhegger tarafından yürütülen restorasyonlarda ocak başı duvarı ve ocak çinileri ile nöbet yeri denilen kısmın tavan ve döşeme tamirleri yapılmıştır.*** 1968-1969 yılına ait arşiv belgelerinden ocak başmağının onarımında desenli çinilerin kaldırıldığı yerine düz desensiz çinilerin kullanıldığı görülmüştür (Resim 3.4.15.1, Resim 3.4.15.2) Yine aynı dönemde ikinci kat merdiven başında çöken döşemede önemli strüktürel onarımlar yapılmıştır (Resim 3.4.15.3; Resim 3.4.15.4).

Resim 3.4.15.1 Karaağalar Dairesi'nde ocağın restorasyon öncesi görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/80)

Resim 3.4.15.2 Karaağalar Dairesi'nde ocağın restorasyon sonrası görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/80)

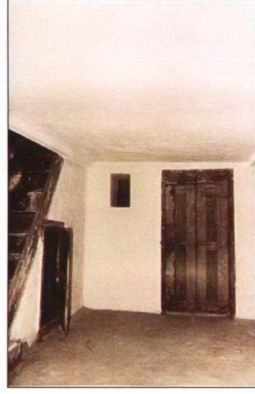
* TSA, TSM. Harem Dairesi 1963 Yılı Sari Onarım İşleri İhale Dosyası, Müze Müdürü Hayrullah Örs, Kontrol mimarı Selma Emler, Müteahhit Abdülkadir Karaörs, Milli Eğitim Bakanı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan 1962 yılı fiyat tutanaklarının şartname bölümü

** TSA, Topkapı Sarayı Müzesi Binaları 1963 Yılı Onarımları Dosyası, Y. Mimar Selma Emler'in 18/XI/1963 gün ve 1768 sayılı ile kayıtlı TSMH'ne hitaben yazısı

*** TSA, 732-I Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Y. Mimar Mualla Anhegger tarafından hazırlanan Topkapı Sarayı 1967-1968 yılları onarım keşfi izah notları

Resim 3.4.15.3 Karaağlar Dairesinde ikinci kat merdiven başı restorasyon öncesi görünüş (TSDA. TSM. No: 55/49-a)

Resim 3.4.15.4 Karaağlar Dairesi'nde ikinci kat merdiven başı restorasyon sonrası görünüş (TSDA. TSM. No: 55/49-a)

Cumhuriyet döneminde Karaağlar Dairesi'nin iç kısmında saptanan bu restorasyonların dışında taşlık kısmının iki önemli aşama geçirdiği belgelerden anlaşılmaktadır. Taşlığın onarımlar öncesine ait eski resimlerde; revakların bulunduğu kısmın geniş bir saçakla örtülü olduğu ve bu saçakların Arabalar Kapısı'nın açıldığı mekanın önüne döndüğü görülmektedir (Resim 3.4.15.5, Resim 3.4.15.6). Yine aynı resimlerden; revakların kemer açıklıklarının camlarla, sütun aralarının da ahşap panolar ve kalın perdelerle kapatılarak kapalı mekanlar haline getirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Taşlığın Arabalar Kapısı yönündeki cephesinde tam köşeye, duvara dayalı kırma çatılı küçük kapalı bir mekan ilave edilmiştir. Karaağlar Dairesi Cumhuriyet dönemi restorasyonlarıyla; geç dönem kullanımı sırasında yapılan ve revaklarının mimari mekan yapısını bozan bu geçekundu nitelikli eklerden arındırılmıştır. Ancak temizleme-ayıklama tekniği kullanılan bu çalışmalarda, yapının dik fruşlara taşıtılan geniş saçakları ve duvar yüzeylerini kapatan sıvaları da kaldırılmış olduğu görülmektedir. Revakların daha erken dönem kullanımına ait, sütun aralarındaki iki açıklığı kapatan üzeri çini kaplı muhdes duvar; büyük bir olasılıkla bir dönemin özelliklerini taşıdığı düşünülerak korunmuştur. Burada bir anlamda yapının zaman içinde biriktirdiği estetik bütünlüğünün korunmaya çalışıldığını söyleyebiliriz. Tarihini tam saptayamadığımız bu restorasyonlar 1970'ten önce yapılmış olmalıdır* (Resim 3.4.15.7; Resim 3.4.15.8).

* GEEAYK'nın 14/11/1970 gün ve 5625 sayılı kararında; kaldırılan saçakların tekrar yapılmasının istenmesi, temizleme onarımlarının 1970'ten önce yapıldığı yönündeki görüşü doğrulamaktadır. Büyük bir olasılıkla benzer uygulamaların Valide Taşlığı'nda da gerçekleştirildiği Tahsin Öz zamanında yapılmış olmalıdır.

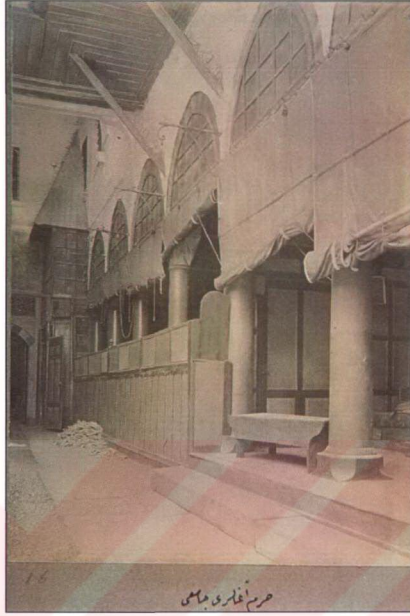
Resim 3.4.15.5 Karaağalar Taşlığı'nın Cumhuriyet dönemi onarımları öncesi görünüşü; Revaklar geç dönemde yapılan gecekondu nitelikli eklerle kapatılmıştır. Daha sonra onarımlarda kaldırılan ahşap fruşlara taşıtılan geniş saçaklar görülmektedir (TSDA. TSM. No: 55/40).

1970'te, daha önce kaldırılan revak saçaklarının yeniden yapılması yönünde çalışmalar başlatılmıştır. GEEAYK'nın 14/11/1970 gün ve 5625 sayılı kararıyla (Ek 19) Karaağalar Dairesi'nin taşlık kısmında daha önce mevcut ve zamanla harap olmuş; fakat yerleri belli olan ve fotoğrafları bulunan ara saçakların yapılması bu saçakların üstünde kalacak olan taş tuğla derzli cephelerin strüktürü kapamayan bir madde ile boyanması istenmiştir.

Kaldırılan saçakların bütünleme tekniği kullanılarak yapılabilmesi için 1971'de Y. Mimar Demirhan Akyüz'ün ve Tacettin Başer tarafından projesi hazırlanmıştır.* Yapılan bu saçak uygulamasında; saçak altı tavan kaplaması, kaldırılan saçaktan farklı olarak düz çıtalı yerine pasalı tavan olarak yapılmıştır (Resim 3.4.15.5, Resim 3.4.15.9). Ayrıca saçığın Arabalar Kapısı cephesinden görünüşünde; iki tarafta duvarla olan bağlantıyı sağlayan ahşap profilli taşıyıcı elemanlar ile Cüceler Dairesi duvarında saçığı destekleyen taşıyıcı ahşap fruş konulmamıştır (Resim 3.4.15.10; Resim 3.4.15.9). Ancak taşlığa bakan kapının üstündeki tonoz kemeri metal konstrüksüyon camla kapatılmıştır. Duvar yüzeyleri sıvasız olarak bırakılmıştır** (Resim 3.4.15.9). Karaağalar Taşlığı'na bakan Kızlarağası Dairesi'nde geç dönemde açılan pencere Taşlık'ta yapılan restorasyon çalışmalarında kapatılmış ve yeri çini ile kaplanmıştır (Resim 3.4.15.11; Resim 3.4.15.12).

* TSA, 732-112 TSM Harem Dairesi 1970-1971 Yılları Sari Mukaveleli Restorasyon Keşfi Dosyası, İnşa İnşaat Ve Sanayi ve Limited Şirketinin 13/1/1971 gün ve 58 sayılı yazısı

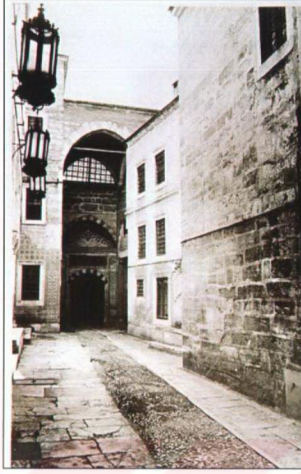
** Eldem ve Akozan, Karaağalar Taşlığı'nın revaklarının bulunduğu yerde duvarların beyaz boyalı olması yönünde görüşünü belirtmektedir (Eldem ve Akozan, 1982).

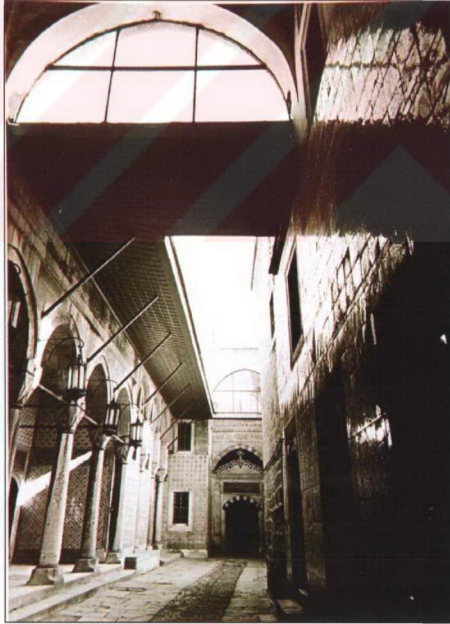
Resim 3.4.15.6 Karaağalar Taşlığı'nın Cumhuriyet dönemi onarımları öncesi görünüşü
(TSDA. TSM. No: 55/40)

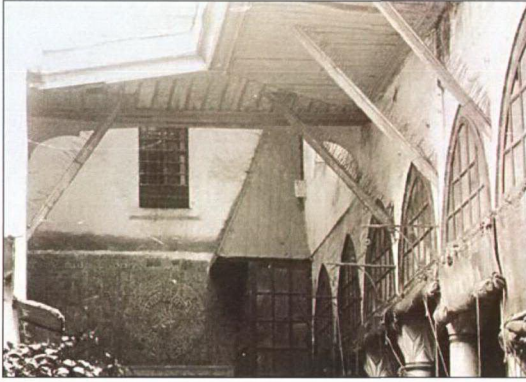
Resim 3.4.15.7 Karaağalar Taşlığı'nın temizleme-ayıklama tekniği ile yapılan restorasyonlardan sonra görünüşü; Revakları kapatan ekler ve ahşap saçaklar kaldırılmıştır. Duvarlar yüzeylerindeki sıvalar raspa yapılarak alınmış taş tuğla almasıık duvar örgüsü ortaya çıkartılmıştır. Ancak revakların iki açıklığını kapatan üzeri çini kapalı muhdes duvarların korunduğunu görüyoruz (TSDA. TSM. No: 55/80).

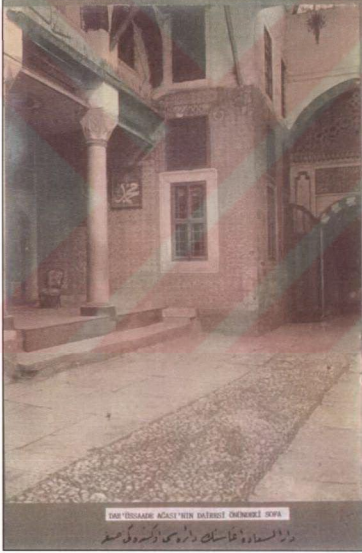
Resim 3.4.15.8 Karaağalar Taşlığı Temizleme ayıklama onarımları sonrası görünüşü
(TSDA. TSM. No: 55/80)

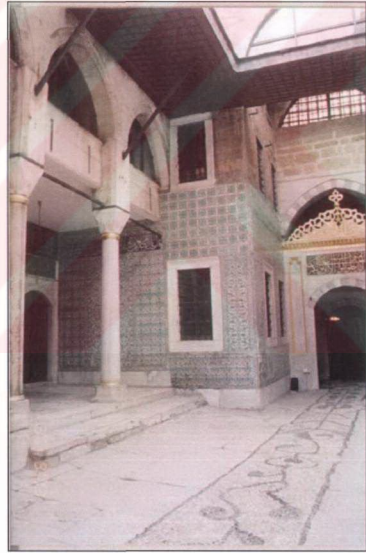
Resim 3.4.15.9 Karaağalar Taşlığı'nda bütünleme tekniği ile yapılan restorasyonlardan sonra görünüşü
(TSDA. TSM. No: 55/53)

Resim 3.4.15.10 Karaağalar Taşlığı saçağının kaldırılmadan önceki durumunun bilgisayar ortamında büyütülerek elde edilen görünümü (TSDA.TSM. No: 55/40)

Resim 3.4.15.11 Karaağalar Taşlığı'nda Kızlarağası Dairesi'nde açılan muhdes pencere (TSDA.TSM. No: 55/40)

Resim 3.4.15.12 Karaağalar Taşlığı'nda Kızlarağası Dairesi'nin zemin katında muhdes pencerenin kaldırıldıktan sonra görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

1997'den sonra yapılan onarımlar hakkında hazırlanan rapordan; taşlık kısmında giriş kubbesinin bozulan badanası raspa yapılarak alınarak yeniden badana yapıldığı, çürüyen tepe pencerelerinin yenilendiği, ahşap pencere ve kapılar, demir korkuluklar ve gergi demirlerin yağlı boyayla boyandığı, koğuş girişindeki revak tavanında bozulan tezyinatın onarıldığı

anlaşılmaktadır.* Karaağalar Koğuşu onarımı Müteahhit Pekerler İnş. Ltd. Şti. tarafından yapılmıştır. Kontrol Amiri olarak İnşaat Mühendisi Nihat Eren Kontrol Şefi olarak Y. Mimar Yasemin Aybay Kontrol olarak Y. Mimar Nevhiz Koyukan görev almıştır.**

Değerlendirme

Karaağalar Dairesi'nde Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında Temizleme-ayıklama sağlama ve bütünlüme teknikleri kullanılmıştır. Yapılan çalışmalarla gecekondular nitelikli ekler kaldırılırken, revakların sütun aralarındaki iki açıklığı kapatan, ancak sanat tarihi ve mimari süsleme sanatları yönünden bir dönemin özelliklerini barındıran üzeri çini kaplı iki duvar korunmuştur. Böylece revaklar yarı açık mekan olma özelliğine kavuşturulurken yapının zaman içinde oluşan estetik bütünlüğünün korunmasına çalışılmıştır. İlk restorasyonlarda kaldırılan geniş ahşap revak saçaklarının yeniden benzer malzemeyle yapılması mekanın özgün yapısının canlandırılmasına yardımcı olmuştur. Ancak saçığın tavan kaplaması ve taşıyıcı elemanlarının detayları özgün durumunu gösteren belgelere dayanmamaktadır. Duvar yüzeyleri almalı duvar örgüsünü gösterecek şekilde sıvasız olarak bırakılmıştır.

3.4.16 Musahipler Dairesi ve Cücüler Koğuşu

Mimari Özellikleri

Musahipler Dairesi ve Cücüler Koğuşu, Karaağlar Taşlığı'nda Kubbealtı'nın hemen arkasında bulunmaktadır. Bir duvarını, Kubbealtı'nın Harem cephesindeki duvarı oluştururken, Karaağlar Taşlığı'ndaki duvarları taşıltaki sütunlara paralel yapılmıştır. Farklı iki mekanın arasında kalan boşlukta oluşturulan bu mekanları meydana getiren iki ana duvar bu nedenle birbirine paralel yapılamamıştır.

Restorasyonlar

Musahipler Dairesi'nin Cumhuriyet dönemi restorasyonları; 1946-1947 yıllarında Harem cephesindeki kagir duvarının onarımıyla başlamıştır.*** Daha sonra bu bölümde bulunan odaların ocakları, eksik merdivenleri ve taş korkuluklarının onarımı ile sıva tamirleri, malakari bezemelerinin onarımı Y. Mimar Mualla Anhegger'in kontrolünde 1966'da başlamıştır.**** Anhegger 1967-1968 yılı restorasyonları için hazırladığı keşifte de

* RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası

** RAMA, T.S. Harem Yapıları 1998-1999-2000 Yılları Sari Muk. On. Dosyası, 5/7/1999 tarihli İşe Başlama Tutanağı

*** TSDA, TSM., No.55/53, 1946-1947 Mali Yılı Topkapı Sarayı Müzesi Onarımları Resim Albümü

**** TSA, Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi 1966 Yılı Onarımı Dosyası, 30/temmuz/1966 tarihinde EEMG'ce onaylanan Y. Mimar Mualla Anhegger'in 1966 mali yılı Harem Dairesi onarım raporu

Musahipler Dairesi'nde merdiven ve döşeme tamirleri, ocak başmağı ve çini kaplamaların tamamlanmasından bahsetmesi onarımların sürdüğünü göstermektedir.*

1996'da ise koruma onarımı kapsamında, yapının üzerini örten kubbeler üzerindeki eski kurşunlar alınarak yerine yeni kurşun kaplama yapılmıştır.** 1997'de devam eden onarımlarda bu bölümün sıvaları yeniden yapılmıştır. Çürüyen ahşap pencere doğramalarının yerine aynı ölçülerde yenileri yapılarak konulmuştur. Ahşap pencereler ve demir korkuluklar yağlı boya ile boyanmıştır. Girişin sol kısmındaki bölümlerin çatı kurşunları toplanarak izabe edilmiş ve yeniden kurşun döşenmiştir. Duvarlarda, kubbe ve tonozlarda bulunan kalem işleri ve malakari süslemeler onarılmıştır (Resim 3.4.16.1; Resim 3.4.16.2; Resim 3.4.16.3; Resim 3.4.16.4; Resim 3.4.16.5; Resim 3.4.16.6). Onarılan bu kalem işlerinin çoğunluğunda çiçek kompozisyonları yer alırken, bir tanesi diğerlerinden farklı olarak; su kenarında bulunan iki kaleyi tasvir etmektedir. (Resim 3.4.16.9) Mermer kapı ve pencere söveleri kimyasal metotlarla temizlenmiştir. Bazı mekanlarda bulunan çiniler temizlenmiş eksik kısımlar kalem işi çini motifleri yapılarak tamamlanmıştır. Yine bazı mekanlarda bulunan bozuk altıgen tuğla döşeme kaplaması sökülerek yeniden altıgen tuğla ile kaplanmıştır. Kündekari dolap kapakları tamir edilerek yerlerine takılmıştır (Resim 3.4.16.7; Resim 3.4.16.8). Ahşap tavanlar onarılmıştır. Birinci ve ikinci kat odalarında bulunan şöminelerin kenar korkulukları ve ikinci kat çıkışı kapısının sağ mermer sövesi özgün şekillerine göre yeniden yapılmıştır.*** Bu onarımlar sırasında koğuşun pencere ve dolaplarında bulunan ahşap kündekari kapaklarının onarımı yapılmıştır. Bu amaçla Koğuş'un sağ kısım alt ara katta Adalet Kulesi'ne bitişik iki dolaptaki dört kapak, Karaağalar Taşlığı'na bakan penceredeki dört kapak, sol kısım ara katta memur odasına bakan penceredeki iki adet kapak, olmak üzere 11 adet ahşap kündekari dolap ve pencere kapağı yerlerinden özenle sökülmüş ve onarımı yapılmak üzere Pekerler İnş. Tic. ve San. Ltd. Şti. teslim edilmiştir.****

* TSA, 732-I, Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılları Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Y. Mimar M. Anhegger tarafından hazırlanan 1967-1968 Yılları Onarım Keşfi İzah Notları

** RAMA, Ana Dosya Dosya No: 4 İstanbul Topkapı Sarayı Harem Yapıları 1996 Yılı On. Teş-Tan. İş Dosyası, N. Eren, İ. Billur, O. Baykal, R. Esenova, F. Sarıyar, C. Bingöl tarafından hazırlanan 11/11/1996 tarihli rapor.

*** RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası

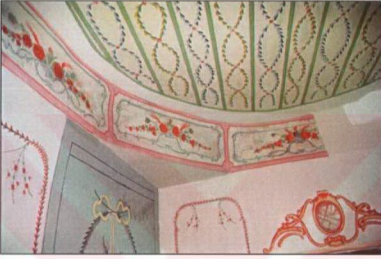
**** RAMA, T.S. Harem Dairesi 1998-1999-2000 Yılları Sari Muk. On. Dosyası, 8/7/1999 tarihli teslim tutanağı, Tutanakta teknik elaman olarak Topkapı Sarayı Teknik Sorumlusu Dr. Hüseyin Kaya, Kontrol Amiri İnş Müh. Nihat Eren ve Kontrol Y. Mimar Nevhiz Koyukan'ın imzaları bulunmaktadır.

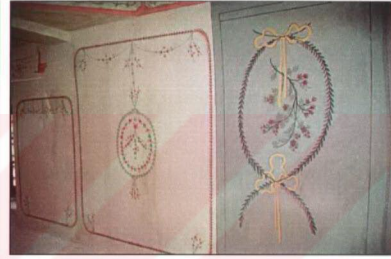
Resim 3.4.16.1 Cüceler Dairesi'nde üst katta onarımı yapılan kalem işleri (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.4.16.2 Cüceler Dairesi'nde üst katta onarımı yapılan kalem işleri (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.4.16.3 Cüceler Dairesi'nde tavan ve duvarlarda onarımı yapılan kalem işleri (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.4.16.4 Cüceler Dairesi'nde duvarlarda onarımı yapılan kalem işleri (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.4.16.5 Cüceler Dairesi'nde üst katta tonozlarda onarımı yapılan kalem işleri (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.4.16.6 Cüceler Dairesi'nde üst katta kubbe de onarımı yapılan kalem işleri (Ü. Karahasan arşivi)

Değerlendirme

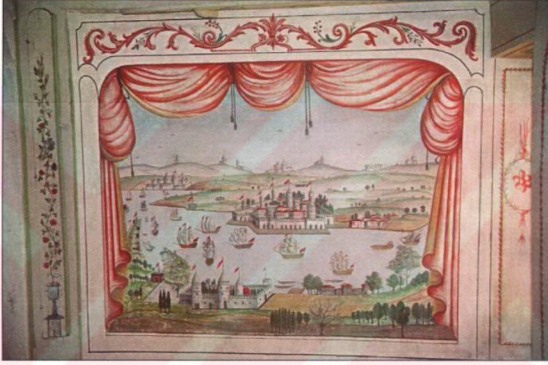
Musahipler Dairesi ve Cüceler Koğuşları'nda Cumhuriyet döneminde yapılan onarımlarda sağlamlaştırma ve temizleme teknikleri kullanılmıştır. Temizleme tekniğiyle ortaya çıkartılan bezemelerin, özgün renklerini taşıyan örnekleri belli bölümlerde onarım yapılmadan aynen bırakılmıştır (Resim 3.4.16.8; Resim 3.4.16.9) Yapılan onarımlarla özgün mekan ve bezeme örnekleri ile en iyi korunabilen bölümlerdir.

Resim 3.4.16.7 Cüceler Dairesi'nde onarımı yapılan Dolap kapakları ve duvar süslemeleri (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.4.16.8 Cüceler Dairesi'nde onarım yapılan dolap kapakları ve duvar süslemeleri (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.4.16.9 Cüceler Dairesi'nde; onarımı yapılan duvar resmi (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.4.16.10 Cüceler Dairesi giriş katta bulunan çeşme (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.4.16.11 Cüceler Dairesi'nde yeni yapılan ocak yaşmağı (Ü. Karahasan arşivi)

3.4.17 Şehzadeler Mektebi

Mimari Özellikleri

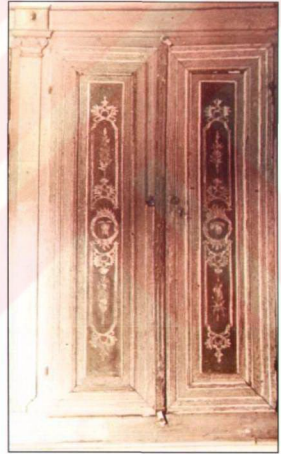
İki bölümlü bir mekandır. Geniş dikdörtgen planlı olan bölümünün düz sade bir tavanı vardır. Kubbe ve duvarlarda altın yaldızlı rokoko süslemeleriyle barok süslemeli mermer bir ocağı bulunmaktadır.

Restorasyonlar

Şehzadeler Mektebi'nde Cumhuriyet döneminde yapılan restorasyonlarla ilgili ilk bilgiler 1948 yılına dayanmaktadır. Bu dönemde yapılan uygulamalara ait görsel kaynaklardan, ahşap dolap kapaklarında raspa yapıldığı ve özgün kalem işi nakışlara ulaşıldığı anlaşılmaktadır (Resim 3.4.17.1; Resim 3.4.17.2). Diğer temizleme onarımında ise, yapının dış duvarındaki sıvalar raspa yapılarak alınmış, taş ve tuğla örgülü almaşık duvarın onarımı yapılmıştır * (Resim 3.4.17.3; Resim 3.4.17.4).

Resim 3.4.17.1 Şehzadeler Mektebi'nde bir dolap kapağının onarım öncesi görüntü (TSDA. TSM. No: 55/50)

Resim 3.4.17.2 Şehzadeler Mektebi'nde bir dolap kapağının onarım sonrası görüntü (TSDA. TSM. No: 55/50)

1965 onarımlarında şehzadelerin büyüldüğü odalardan birinde kapı boşluğu etrafındaki oymalı ahşap kemer ve sütunçenin aynısının hazırlanılması ve eksik olan kısma yerleştirilmesi istenmiştir** 1967-1968 yılı onarımları için Y. Mimar Mualla Anhegger

* TSDA, TSM. No.55/50 Harem 1948 Onarımları Resim Albümü

** TSA, Harem Dairesi III. Murad Köşkü 1965-1966 Yılları Sari Onarımı Dosyası, Harem Dairesi III. Murad Köşkü 1965-1966 yılları sari onarımı imalat şartnamesi

tarafından hazırlanan keşfe; Şehzadeler Hamamı duvar kaplamaları ve sıva tamirlerinin yapılması konulmuştur.*

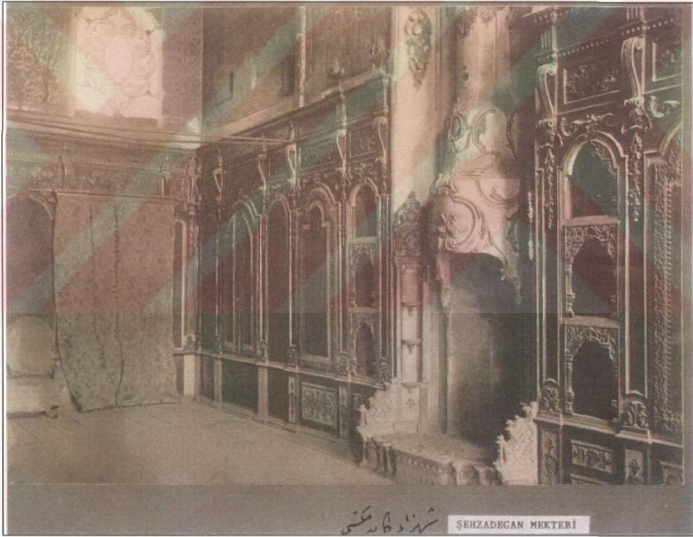

Resim 3.4.17.3 Şehzadeler Mektebi'nin onarım öncesi görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/50)

Resim 3.4.17.4 Şehzadeler Mektebi'nin onarım sonrası görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/50)

1970'te sağlamlaştırma tekniği kullanılarak; tonoz onarımı, sıva onarımı ve ahşap döşeme onarımları yapılmıştır. Ayrıca üst kat kubbeli odada da stalaktit onarımı yapılmıştır.**

Resim 3.4.17.5 Şehzadeler Mektebi'nin Cumhuriyet dönemi restorasyonları öncesi iç görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/40)

* TSA, 732-I Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Y. Mimar Mualla Anhegger tarafından hazırlanan "Topkapı Sarayı 1967-1968 Yılları Onarım Keşfi İzah Notları"

** Onarımlara ilişkin GEEAYK'nın 14/11/1970 gün ve 5625 sayılı kararı bulunmaktadır. Ayrıca Y. Mimar İlban Öz'ün geçen yıllardan devam eden onarımların tamamlandığını tamirat ve tezyinat işleri yapıldığını anlatan Harem onarımları izah raporu bulunmaktadır. Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi 1970-1971 yılları sari mukaveleli onarım dosyası Dosya no: 732-112

Şehzadeler Mektebi'nde genel onarım çalışmalarına yönelik araştırma ve uygulama çalışmalarına 1999'da tekrar başlanmıştır. Müteahhit Pekerler İnş. Tic. Ltd. Şti. tarafından yapılan onarımlarda Kontrol Amiri olarak İnşaat Mühendisi Nihat Eren, Kontrol Şefi Y. Mimar Yasemin Aybay, Y. Mimar Nevhiz Koyukan görev almıştır.* Yapının kendiliğinden çöken ocak kısmı eski belgelerden de yararlanılarak yeniden yapılmıştır (Resim 3.3.17.5; Resim 3.4.17.6; Resim 3.4.17.7)

Resim 3.4.17.6. Şehzadeler Mektebi'nin çöken ocağının görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Resim 3.4.17.7 Şehzadeler Mektebi'nin onarım sonrası görünüşü; Ocak eski resimlere göre yeniden yapılmıştır. (Ü. Karahasan arşivi)

* RAMA, T.S. Harem Yapıları 1998-1999-2000 Yılları Sarı Muk On. Dosyası, 22/10/1999 tarihli İşe Başlama Tutanağı

Değerlendirme

Şehzadeler Mektebi'nde Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında sağlamlaştırma ve temizleme teknikleri kullanılmıştır. Bu çalışmalarla geç dönemde yapılan boyaların altında kalan özgün kalem işi süslemeler ortaya çıkartılmıştır. Tamamen çöken ocağın Cumhuriyet dönemi restorasyonlarından öncesine ait belgelere dayalı olarak yeniden yapılması, mekanın bütünlüğü korunmasını sağlamıştır. Dış cephedeki sıvaların kaldırılması, Tahsin Öz dönemi restorasyonlarının genel yaklaşımı paralelinde yapılmıştır.*

3.4.18 Gözdeler (İkballer) Dairesi, Mabeyn Odası (Aynalı Oda) ve Gözdeler Taşlığı

Mimari Özellikleri

Gözdeler ve Mabeyn Dairesi'nin ilk yapımına, III. Ahmed veya I. Mahmud döneminde başlandığı tahmin edilmektedir. Daha sonra I. Abdülhamid döneminde Gözdeler Dairesi'nde yapılan büyük değişikliklerle, Kule Köşkü ve Altın Yol, bu bölümün içinde kalmıştır. Altın Yol'un eski direkleri kaldırılmış, direklerin bulunduğu kısımlar pencerelerle kapatılmış ve onun önünde Gözdeler Taşlığı'na bakan yeni revaklar yapılmıştır. Revakların üstüne fruşlarla taşınan yeni bir kat ilave edilmiştir. Üst katta ikballere ait beş oda ile, cumbalı sofa ve musandralı ocaklı özel bir oda bulunmaktadır (Eldem ve Akozan, 1982). Gözdeler Dairesi ve Aynalı Oda'da 1193 (1779) tarihli duvar resimleri mekanları süslemektedir. Bunlar Harem Dairesi'nde tarihi bilinen en eski manzara resimleridir (Dilmen, 1982). Eldem, yapının dış cephesindeki sıvalı kısımlarıyla ahşap pencere kepenkleri üzerinde bulunan ince kalem işlerinin onarımlar sırasında yok olduğunu belirtmektedir (Eldem ve Akozan, 1982).

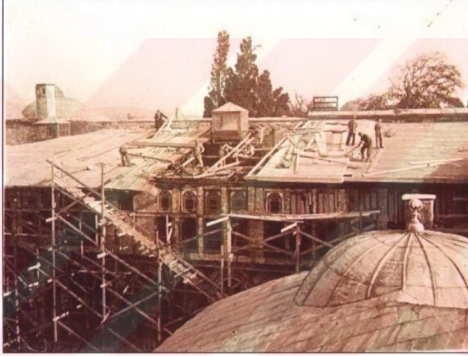
Restorasyonlar

Gözdeler Taşlığı'nda ilk önemli restorasyon, Tahsin Öz zamanında Veliht Koridoru'nun (Cinlerin Meşveret Yeri) bulunduğu cephede gecekondu nitelikli geç dönem eklerin kaldırılmasıyla gerçekleştirilmiştir (Resim 3.4.4.1). Öz bu ekleri kaldırdıktan sonra, sütun aralarını camlı bölmelerle mimariyi hissettirecek bir şekilde yine kapatmıştır (Resim 3.4.4.4). Gözdeler Dairesi'nde; daha sonra Veliht Dairesi'nde yapılan restorasyonlara ışık tutan önemli izlerin ortaya çıkartıldığı uygulamalara, Y. Mimar Mualla Anhegger tarafından yapılan strüktürel onarımlarla devam edilmiştir. Bu onarımlar kapsamında ahşap strüktür sistemi, çatı da dahil olmak üzere tümüyle takviye edilmiş ve yapının kurşun örtüsü yenilenmiştir (Resim 3.4.18.1; Resim 3.4.18.2; Resim 3.4.18.3).

* Tahsin Öz dönemi restorasyonlarında; Divanı-ı Hümayun Hazinesi, Valide Taşlığı, Bab-üs Selam'ın Birinci Avlu cephesi ve İkinci Avlu Revakları'nda da aynı şekilde sıvalar raspa yapılarak alınmış ve almasıık duvar onarımları yapılarak sıvanmadan bırakılmıştır.

Resim 3.4.18.1 1946-1947 restorasyonlarından önce Gözdeler Taşlığı'ndan görüntü (TSDA. TSM. No: 55/53)

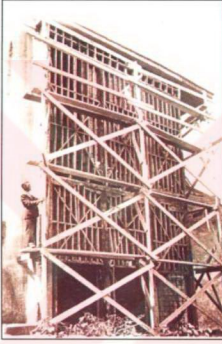

Resim 3.4.18.2 1946-1947 restorasyonlarında Gözdeler Dairesi'nde ahşap strüktür sisteminin onarımı (TSDA. TSM. No: 55/53)

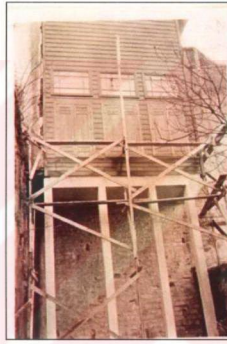

Resim 3.4.18.3 1946-1947 restorasyonları sonrası Gözdeler Dairesi'nin görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/53)

Restorasyonlarda Haliç cephesinde çıkmalı katta büyük bir olasılıkla geç dönemde zorunluluklarla dışlık pencerelerin dikdörtgene çevrildiği ve pencerelerin önündeki demir korkulukların bu dönem restorasyonlarında kaldırılmadığı görülmektedir. Eldem'in araştırmalarında, Gözdele Dairesi'nin zaman içerisinde değişimine ilişkin plan ve kesit olarak verilen çizimlerde de bu dışlık pencereler çizilmemiştir. Bugün Taşlığı'n Haliç'e bakan cephesinde demir korkulukların kaldırıldığı ve dışlık pencerelerin yapıldığı görülmektedir.*1946-1947'de Aynalı Oda'nın (Mabeyn Odası) ve bu kısmı Veliaht Koridoru'na bağlayan bölümün strüktür sisteminin onarıldığını belirten belgeler bulunmaktadır (Resim 3.4.18.4; Resim 3.4.18.5; Resim 3.4.18.6; Resim3.4.18.7; Resim 3.4.18.8).

Resim 3.4.18.4 Mabeyn Odası strüktürel restorasyon (TSDA. TSA. No: 55/53)

Resim 3.4.18.5 Mabeyn Odası strüktürel restorasyon (TSDA. TSA. No: 55/53)

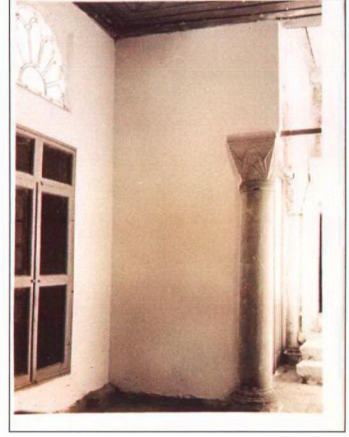

Resim 3.4.18.6 Mabeyn Odası restorasyon sonrası görünüşü
(Ü. Karahasan arşivi)

* Dilmen'in 1982 tarihli makalesinde verilen resimde de üst pencerelerin önünde demir parmaklıkların olması; parmaklıkların kaldırılıp dışlık pencerelerin onarılmasının 1982'den sonra gerçekleştiğini düşündürmektedir (Dilmen, 1982).

Resim 3.4.18.7 I.Hamid Odası koridorunda duvar sağlamlaştırma anarımı (TSDA. TSA. No: 55/53)

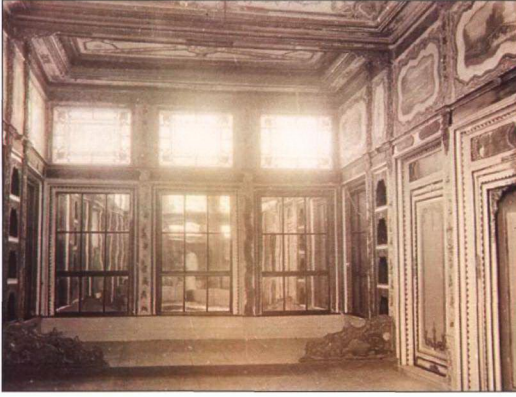

Resim 3.4.18.8 I.Hamid Odası koridoru onarım sonrası görünüş (TSDA. TSA. No: 55/53)

Belgelerden yapının Aynalı Oda olarak bilinen bölümünde; pencerelerinin üst kısımlarında bulunan manzara resimlerinin kaldırılarak dikdörtgen şeklinde üstlük pencereler açıldığı görülmüştür. Dış cepheye açılmayan kısımlarda benzer peyzajlardan zaman içinde bozulan ve desenleri kaybolanlar tamamlanmıştır (Resim 3.4.18.9; Resim 3.4.18.10; Resim 3.4.18.11).

Resim 3.4.18.9 Mabeyn Odası'nın 1946-1947 restorasyonları öncesi görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/53)

Resim 3.4.18.10 Mabeyn Odası'nın 1946-1947 restorasyonları sonrası görünüşü (TSDA. TSM. No: 55/53)

Resim 3.4.18.11 Mabeyn Odası'nın bugünkü görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

1965 restorasyonlarında Gözdele Taşlığı'nda bulunan susuz çeşmenin taşlarının sökülerek yeniden kurşunlu kenet ve 600 dozlu çimento şerbeti ile monte edilmesi, kitabenin temizliği, yaldızı ve yalak taşı üzerindeki lekelerin silinmesi istenmiştir.* (Resim 3.4.18.12) 1967-1968 de hazırlanan keşifte; yapının ahşap kaplamalı cephesinin projesinin hazırlanacağı, güney cephesinin, saçak altı kaplamalarının ve kavisli sert ağaç doğramaların yapılacağı belirtilmiştir.** Yine aynı onarımlar için hazırlanan imalat şartnamesinden; fevkalade

* TSA, Harem Dairesi, III. Murad Köşkü 1965-1966 Yılları Sari Onarımı Dosyası, Y. Mimar Mualla Anhegger ve Tekniker Özkan Yalaz tarafından hazırlanan 6/Eylül/ 1965 tarihli imalat şartnamesi

** TSA, 732-I Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Y. Mimar Mualla Anhegger tarafından hazırlanan 'Topkapı Sarayı 1967-1968 Yılı Onarım Keşfi İzah Notları

müzeyyen çıtalı ve rozetli saçakaltı kaplamasının Gözdeler Dairesi'nde uygulanacağı anlaşılmaktadır.*

Resim 3.4.18.12 Gözdeler Taşlığı'nda sağlamlaştırma ve temizleme tekniği kullanılarak restorasyonu yapılan çeşme (Ü. Karahasan arşivi)

GEEAYK'nın 14/11/1970 gün ve 5625 sayılı kararı (Ek 19) ile yapılması gerekli restorasyonlar; dış cephenin ahşap kaplamaları, eliböğründeleri, dış pencerelerinin tamir ve onarımı olarak belirlenmiştir. Binanın dış kısmındaki ahşap saçak, I. Abdülhamid Odası'ndan alınan ve aynı devre uyan desenlerden yararlanılarak, çıtalı ve tezyinatlı bir şekilde yapılması ve binanın iç kısmında da boya ve basit tamirler yapılması istenmiştir.** 1967-1968 yılı onarımları için hazırlanan keşifte ise; yapının ahşap kaplamalı cephesinin projesinin hazırlanacağı, güney cephesinin, saçak altı kaplamalarının ve kavisli sert ağaç doğramaların yapılacağı belirtilmiştir.*** Bugün Gözdeler Dairesi'nde gördüğümüz üzeri kabartmalı ahşap altın varak saçak altı süslemeler büyük bir olasılıkla bu tarihlerde yapılmış olmalıdır. Dış cephede saçak altı kaplamaların dışında üst kat dışlık pencerelerin yapım tarihi tam olarak saptanamamış olmasına rağmen aynı dönemde yapılmış olduğu düşünülebilir. Bu pencerelerin

* TSA, 732-I Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Y. Mimar Mualla Anhegger, İnşaat Fen Memuru İsa Derman, Tekniker Fuat Hepişeri tarafından hazırlanan 'İmalat Şartnamesi'

** İNKA, Topkapı Sarayı Müzesi Dosyası; TSA. 732.112 Harem Dairesi 1979-1971 sari mukaveleli restorasyon keşif dosyası

*** TSA, 732-I Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Y. Mimar Mualla Anhegger tarafından hazırlanan 'Topkapı Sarayı 1967-1968 Yılı Onarım Keşfi İzah Notları'

yapımında büyük bir olasılıkla (Resim 3.4.18.2) de görülen özgün örneklerden yararlanılmış olmalıdır (Resim 3.4.18.13).

Gözdeler Dairesi Mabeyn Odası (Aynalı Oda) ve Harem Dairesi'nde yapılan restorasyonun 1989-1990 yıllarında tamamlandığı Topkapı Sarayı Müzesi 1989-1990 yılları faaliyetleri yazısında belirtilmektedir. Ancak aynı yazıda yapılan onarımın kapsamıyla ilgili açıklama bulunmamaktadır.*

Resim 3.4.18.13 Gözdeler Dairesi'nin bugün görünüşü (Ü. Karahasan arşivi)

Gözdeler Dairesi'nde 1997'den sonra yapılan restorasyonlar hakkında hazırlanan raporda taşlıca bakan cephenin tümüyle yeniden ele alındığı anlaşılmaktadır. Tüm cephe boyunca devam eden ahşap saçak ve tavanların boya badana vernik işleri ve saçaktaki motiflerin altın varak kaplamaları yapılmış, cephelerdeki taş kısımlar su ile temizlenmiştir. Yapının üst katına avludan çıkışı sağlayan merdiven güvenliğin sağlanması için ahşap camekan ve kapı ile kapatılmıştır. Burada cephedeki doğramaya uyumlu bir düzenleme yapılması istenildiği raporda belirtilmiştir. Bu uygulama güvenliği sağlamak amacıyla yapılan sınırlı bir yenileme restorasyonu olarak değerlendirilebilir. Cinlerin Meşveret yerinden Mabeyn Kapısı'na giden koridorun badanaları, kapı pencere boyaları yapılmıştır. Altın Yol duvar ve tavan badanaları Mabeyn Kapısı'na kadar yapılmıştır. Demir kapı pencere ve korkuluklar boyanmıştır. Mabeyn Kapısı girişi koridorundaki çürümüş ahşap döşeme kaplaması sökülerek orijinal genişlik ve kalınlığında kaplama ile kaplanmıştır.** Gözdeler Dairesi dış cephe onarımları Müteahhit

* Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık-5 s.241

** RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası

Pekerler İnş. Tic. Ltd. Şti. tarafından yapılmıştır. Kontrol Amiri olarak İnşaat Mühendisi Nevzat Özinaç, kontrol şefi olarak Y. Mimar Yasemin Aybay, kontrol olarak Y. Mimar Nevhiz Koyukan görev almıştır.*

Resim 3.4.18.14 Gözdeler Dairesi saçakları (Ü. Karahasan arşivi)

1998-2000 yılları restorasyonları kapsamında Gözdeler Dairesi'ndeki Aynalı Oda'nın giyotin pencereleri sökülerek özgün şekline uygun sert ağaçtan yeniden yapılmıştır. Daha önceden çıkartılarak dolap içinde korunan aynaların tamamen karardığı ve sırlarının döküldüğü saptanmıştır. Yapılan çalışmalarda 2 mm. kalınlığında olan bu aynaların onarımının yapılmasının mümkün olmadığı görülerek, iyi durumda olan aynalardan bir veya ikisinin takılmasına diğerlerinin muhafaza edilmek üzere Müze Müdürlüğü'ne teslim edilmesine karar verilmiştir. Eksik aynaların yerine kontrollükçe flotal ayna takılması kararlaştırılmıştır.**

Değerlendirme

Cumhuriyet döneminde Gözdeler Dairesi'nde sağlamlaştırma ve temizleme teknikleri kullanılarak restorasyonlar yapılmıştır. Yenileme restorasyonu olarak değerlendirebileceğimiz bir uygulama ise güvenlikle ilgili olarak Taşlık cephesindeki merdiven sahanlığının kapatılmasıyla gerçekleştirilmiştir. Gözdeler Dairesi'nde yapılan bu çalışmalar yapının uzun kullanım sürecinde ortaya çıkan mimari mekan yapısının olduğu gibi korunmasına yöneliktir. Ancak yapının Taşlık cephesindeki saçakları, I. Abdülhamid Odası'ndaki tezyinattan yararlanılarak yeniden tasarlanan süslemelerle bezenmiştir. Burada böyle bir yapının

* RAMA, T.S. Harem Yapıları 1998-1999-2000 Yılları Sari Muk. On. Dosyası, 18/10/1999 tarihli işe başlama tutanağı

** RAMA, İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Yapıları 1998-1999-2000 Yılları Sari Muk. Onarımı Dosyası, 13/9/2000 tarihli Kontrol Amiri Nihat Eren, Kontrol Y. Mimar Nevhiz Koyukan'ın raporu

saçaklarının sade olamayacağı görüşünden hareket edilmiş olmalıdır. Bu restorasyon çalışması stilistik rekompozisyon yaklaşımıyla örtüşmektedir. Yapının üst dışlık pencerelerinin tasarımında yararlanılan kaynak tam olarak belli değildir. Ancak 1946-1947 restorasyonlarında açılan cephede buna benzer bir örnek algılanabilmektedir. Aynalı Oda'da ise pencere üstlerinde her biri Osmanlı resim sanatının birer örneği olan duvar resimlerinin kaldırılarak pencere şekline sokulması benzerlerinin bulunmasına rağmen estetik birikimin ve bütünlüğün bir kısmının kaybolmasına neden olmuştur.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Topkapı Sarayı, yaklaşık dört yüz yıllık bir süreçte Osmanlı Devleti'nin hem yönetim merkezi hem de sultanların özel konutu olarak kullanılması nedeniyle oldukça geniş bir mimari programa sahiptir. Böyle kapsamlı bir programla oluşan bu büyük yapı topluluğu; iç ve dış mekanları, strüktürel ve mimari elemanları, çok zengin süsleme örnekleriyle Osmanlı mimarlığının tüm özelliklerini içinde barındıran bir mimarlık ve sanat tarihi müzesi olarak değerlendirilmektedir. Mimari ve estetik özelliklerinin yanı sıra, kullanıldığı uzun zaman dilimi içerisinde bazı önemli tarihi olayların da burada yaşandığı bilinmektedir. Restoratör mimarların dışında, yüzyıllardır yerli ve yabancı gezginlerin, toplum bilimcilerin ve tarihçilerin araştırmalarında da önemli bir kaynak oluşturan bu mimari eserin özgünlüğünün korunabilmesi, yapılan restorasyonların evrensel koruma ilkelerine dayanmasını zorunlu kılmaktadır.

Yapımına başlanıldığı Fatih döneminden itibaren sürekli onarımlarla evrim geçirerek büyüyen Saray, bugün kavradığımız anlamda ilk restorasyon uygulamalarını, terk edilmesine rağmen önemli törenler için kullanıldığı XIX. yüzyıl sonu ve XX. yüzyıl başlarında Sultan Reşad döneminde yaşamıştır. Cumhuriyet'ten önce yapılan bu restorasyonların bilimsel temellere dayalı eleştirisi 10/Ekim/1915 tarihli Muhafaza-i Asarı Atika Encümeni Daimisi'nin raporuyla (Ek 2) yapılmıştır. Raporda Saray'ın, saltanat tarihinin tüm dönemlerine ait çok önemli bir sentezi olduğu vurgulanmış ve son dönem restorasyonlarıyla geçirdiği değişim maddeler halinde açıklanmıştır. Muhdes bulunarak kaldırılan eklerin aslında yeni bilgilere temel olabileceği, bu nedenle bunları gereksiz ilave diye düşünmenin yoruma açık olduğu belirtilmiştir. Her müdahalenin yapının özgünlüğünü zedelediğine, değişikliklerin bir daha geri getirilemeyeceğine dikkat çekilerek, yüzyılların yadigarı olan bu anıt eserin hiçbir denetim olmadan tamir edilmesine izin verilemeyeceği görüşü dile getirilmiştir. Saray'ın Avrupa'daki tarihi saraylar gibi izinle gezilebilen bir müze-saray olması gerektiği şeklindeki açıklamalardan, müze işlevinin de bu raporla ilk olarak gündeme geldiği anlaşılmaktadır. Restorasyonların denetim altına alınabilmesi için öncelikle her türlü inşaat faaliyetinin durdurulması, tamirlerin bir baş mimarın sorumluluğunda oluşturulan mimarlar kurulu tarafından yürütülmesi istenmiştir. Ayrıca yapılacak onarımların tarihi ve estetik bakımdan incelenip bir karara bağlandıktan sonra uygulamanın gerçekleştirilmesi ve onarımlar bitirildikten sonra da bilimsel olarak değerlendirilmesi için bir komisyon oluşturulması önerilmektedir. Tümüyle bu yaklaşım; restorasyonların restoratörlerin sübjektif düşüncelerine ve analogilerine dayandırılmadan konunun uzmanlarınca tartışılarak karara bağlanmasının ve uygulamanın denetlenmesinin gerekliliğini vurgulaması bakımından büyük önem

taşımaktadır. Bu raporda; 1818'de Avrupa'da yayınlanan Hess-Darmstadt Dükü 10. Lui'nin koruma kararnamesinden (Kuban, 1996) yüzyıl sonra, tıpkı onda belirtildiği gibi, mimarlık yapısının bir tarih belgesi olarak algılandığını ve bu nedenle uygulamaların bir yüksek kurulum denetiminde yapılmasının gerektiğinin benimsendiğini görmekteyiz. Raporun değişik zamanlarda yapılan eklerin kaldırılmaması yönündeki maddeleri ise 1883'te Boito'nun yayınladığı restorasyon ilkeleriyle (Kuban 1996) paraleldir ve Üslupsal Bütünleme'ye karşı bir tavrı içermektedir. Sonuç bölümünde, Saray'ın tamir masraflarının, her türlü inşaat masrafında ayrılarak bütçeye konulması istenmiştir. Diğer inşaat faaliyetlerinden zaman ve uygulama yönünden çok büyük farklılıklar gösteren restorasyonlarla ilgili ortaya konulan bu talep; günümüzde de önemli bir sorun olarak gözüken ve büyük miktarlar tutan restorasyon maliyetlerinin karşılanmasında görülen bürokratik güçlükler ve finansman sorunlarının o dönemde de bulunduğunu düşündürmektedir. 1915 tarihli bu raporundan yıllar sonra, 17/XII/1967 gün ve 3821 sayılı (Ek 12), 13/IV/1968 gün ve 3907 sayılı (Ek 13) GEEAYK kararları ile Y. Mimar Feridun Akozan, Y. Mimar Sedad Hakkı Eldem, Y. Mimar Kemali Söylemezoğlu tarafından hazırlanan 1968 tarihli Topkapı Sarayı restorasyonlarını değerlendiren rapor (Eldem ve Akozan, 1982) benzer talepleri ve eleştirileri taşımaktadır. Bu kararlar ve mimarlar heyeti raporunun; 'Anıtların korunmasında ve onarılmasında amaç, onların bir sanat yapıtı olduğu kadar bir tarihsel belge olarak da korunması' olduğunu belirten 1931 tarihli Venedik Kartası'nın 3. maddesindeki (Ahunbay, 1996) görüşlerle de uyumlu olduğu görülmektedir. Tüm bu eleştirilere rağmen günümüzde de gördüğümüz mimari mekan yapısını etkileyen yenileme tekniğiyle yapılan restorasyonlar, büyük ölçekli rekonstrüksiyon önerileri, ve Üslupsal ve Tarihsel Bütünleme'nin oldukça iddialı örnekleri; XX. yüzyılın başlarından itibaren anıt eser restorasyonlarında önemli bulunarak sürekli tekrarlanan evrensel koruma ilkelerinin, Topkapı Sarayı'nda yapılan uygulamalara tümüyle yansımadığını göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Bu durumun, doğal olarak kuramsal düşünce ve uygulama arasında oluşan farklılıkların, restorasyon pratiğinde izlenmesi olarak düşünülebilir. Kuramlar ve onlara dayalı koruma ilkeleri kesin, ancak uygulamada karşılaşılan sorunlar oldukça karmaşıktır (Kuban, 1996). Bu nedenle, bir çok dönemin izlerini bir arada barındıran ve hemen hemen hiçbir dönemin özelliklerini değişmeden günümüze kadar taşıyamamış tümel bir yapılar kompleksi olarak Topkapı Sarayı'nda, restorasyonlardaki oldukça karmaşık uygulama sorunlarının çözümü, zaman zaman kuramsal yaklaşımların önüne geçmiştir. Bunun sonucunda, koruma kuram ve ilkeleri restoratörlerin kararları üzerinde çok fazla etkili olamamıştır. Ancak, restorasyonların tümünü bu eksenle açıklamak konunun bütününe değerlendirmemize yardımcı olamayacaktır. Koruma ilkeleri ile her biri kendine özel

uygulama sorunlarını içinde barındıran restorasyonlar arasında oluşan bu farklılığın nedenlerinin anlaşılabilmesi; genel olarak eski eserlerin tarihi ve estetik birikimlerinin yaşatılması konusundaki bilinçlenmemizi; temelde toplum bilimleri ışığında yeniden değerlendirmemizi zorunlu kılmaktadır. Tanzimat Fermanı'nın ilanıyla birlikte modern bir toplum olma yolunda yüzünü tamamen batıya dönen Osmanlı İmparatorluğu'nda, tüm çağdaş değerlerde olduğu gibi, eski eserlerin korunmasında da batılı kaynaklardan yararlanılmıştır. Ancak koruma konusunda batıdan alınan çağdaş düşünce ve değerlerin, toplum tarafından tam olarak özümselememesi; karar verme, uygulama ve denetlemelerin yürütüldüğü farklı kurumların da oluşturulmuş olmasına rağmen, restorasyonlarda Üslupsal ve Tarihsel Bütünleme yaklaşımlarının etkilerini kuvvetlendirmiş ve paralelinde de tümel rekonstrüksiyon sayılabilecek önerilerin geliştirilmesine yol açmıştır.

Topkapı Sarayı, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte müze işlevi verilerek ziyarete açılmıştır. Bilimsel ve çağdaş bir restorasyon yapının hangi amaca hizmet edeceğine doğru karar vermekle başlar. Burada temel kriter tarihi yapının taşıyabileceği kapasitenin aşılmasıdır. Bunun için uygulamalarda özgünlüğün ve bütünlüğün korunması ile geriye dönüştürülebilirlik ve minimum müdahale ilkeleri büyük önem taşımaktadır. Genelde eski eserlere müze fonksiyonu verilmesinin, korunmasında büyük bir kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir. Ancak, çok zengin koleksiyonlara sahip olan Saray'a verilen bu yeni fonksiyon, bazen kapsamlı müdahalelerin yapılmasını beraberinde getirmiştir. Bir yandan uzun bir zaman dilimi içerisinde oluşan yapıların tarihi, mimari ve estetik birikiminin korunması bir yandan da koleksiyonların en uygun koşullarda sergilenerek saklanması gündeme gelmiştir. Bu amaçla oluşturulan müze programının zorunlu kıldığı; ısıtma, aydınlatma, alarm sistemleri gibi teknik donanım ve depolar ile ziyaretçi ihtiyaçları için düşünülmesi zorunlu olan ıslak hacimler, bilet, hediyelik eşya satışı, güvenli giriş-çıkış sağlanmasına yönelik mekanların düzenlenmesi, yapının özgünlüğünün korunmasını zorlayan temel müdahaleler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum aslında çağdaş müzeciliğin tasarım ilkeleriyle oluşturulmamış tüm kültür varlıkları için geçerlidir. Özellikle iklimlendirme konusunda koleksiyonlardaki eserler için düşünülen koşulların, yapının özgün malzemesi ve bezemelerinin korunması için doğru olup olmadığı eski eser yapıya işlev seçilmesinde ölçütleri etkileyecek önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak bu konunun değerlendirilmesi Saray'da yapılan restorasyonlarda bugüne kadar hiç gündeme gelmemiştir. Ayrıca iç mekanların sergileme amacıyla kullanımında kurulan sistemlerin; yapının iç mekan düzeninin kavranabilirliğini yok etmemesi ve tarihi yapıtın özgün mimarisinin önüne geçmemesi önem taşımaktadır (Mardan, 2001). Saray'a müze fonksiyonu verilerek

kullanılması, bu anlamda kurul kararlarına da yansıyan, yapıların mı yoksa müze koleksiyonlardaki eserlerin mi korunması ikilemini ortaya çıkartmış ve tartışmalara yol açmıştır. GEEAYK'nın 10/1/1970 gün ve 5206 sayılı kararında (Ek 18) tıpkı 1915 tarihli MAED raporunda (Ek 2) olduğu gibi, Topkapı Sarayı'nın önce bir saray ve sonra bir müze olduğu vurgulanarak mekanların saray-müze olarak muhafaza ve teşhir edilmesi gerektiği ve bu özelliği unutulmaması sadece koleksiyonların sergilendiği bir müze anlayışıyla kullanılmasının doğru olmayacağı belirtilmiştir. Topkapı Sarayı'nı meydana getiren yapıların büyük bir kısmının rölöve ve restitüsyon projelerini hazırlayan Y. Mimar Sedat Hakkı Eldem bu tartışmayı sürdürmüştür. O da müze işlevinin verilmesiyle başlayan restorasyonlarda Saray'ın görünüşünün değiştiği ve yapılan her onarımla karakterinin bir parçasının kaybolduğunu belirtmektedir (Eldem ve Akozan, 1982). Saray'ın müze olarak düzenlenmesinde; koleksiyonların sergilenmesi ile Saray yapılarının içindeki yaşantıyı yansıtmak şeklinde saray-müze şeklinde düzenlenmesinin ayrı ayrı ele alınması gerektiği görüşündedir. Ayrıca koleksiyonların sergilenmesi için düşünülen kısmın, iç sarayın tamamen dışında, Birinci Avlu'da olmasını daha uygun bulmaktadır. Bugün yerinde mevcut olmayan Has fırın, Deavi Kasrı, Evkaf Nezareti ve Restorasyon Merkez Laboratuvarı tarafından kullanılan Kimyahane binasını bu amaçla kullanılmak üzere önermiştir. Özellikle tekstil ve kağıt esaslı objelerin sergilenmesinde koruyucu klima tertibatı kurulabilmesi için yeni bina yapılmasının zorunluluğunu dile getirmiştir (Eldem ve Akozan, 1982). Burada Saray'ın müze olarak kullanılmasının yaratacağı tahribata engel olunmak istenirken, Birinci Avlu'da çok geniş çapta bir rekonstrüksiyon önerisi getirilmiştir. Bu da eski eserlere yapılan müdahalelerde evrensel restorasyon ilkeleri doğrultusunda önemli bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Topkapı Sarayı'nda Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında, sürekli olarak yapılan koruma onarımlarıyla birlikte, sağlamlaştırma, bütünleme, yenileme, yeniden yapım, temizleme ve eklerden arındırma, taşıma tekniklerinin tümü kullanılmıştır. Restorasyonlarla birlikte, tamamen çökerek yıkılan binaların yerine de, yeni yapılar yapılmıştır. Bu uygulamalar ve ilave edilen yeni yapılar; Saray'ın mekan bütünlüğünün ve avlulardan oluşan plan şemasının korunarak günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır. Cumhuriyet'ten önce uzun kullanım süreci içerisinde, özellikle Saray'ın erken dönem yapıları gerek plan şeması gerekse bezeme programlarıyla sürekli olarak değişmiştir. Farklı dönemin izlerini bir arada barındıran bu yapılardaki restorasyonlarda, tarihi ve estetik birikimin tümüyle korunabilmesi, oldukça zor bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında her onarımın yapının özgünlüğünü bir miktar yok ettiği düşünülürse, üst üste birkaç döneme ait izleri taşıyan ve oldukça harap bir

durumda ele alınan yapıların korunmasında seçilen kuramsal yaklaşımların önemi daha fazla ortaya çıkmaktadır. Saray’da Cumhuriyet dönemi restorasyonlarının yürütüldüğü süreç; ülkemizdeki genel koruma konusundaki bilinçlenme ve bu konuyla ilgili kurumların oluşması paralelinde belli değişiklikler geçirmiş ve çok kesin ayrımlar içermemesine rağmen bazı restorasyon yaklaşımlarının uygulamalarda ağırlık kazandığı görülmüştür. 1924-1939 yılları arasında yapılan yoğun koruma onarımlarından sonra başlayan restorasyonlardaki yaklaşımlar; 1940-1951 yılları arasında Üslup Birliğine Ulaşma (Stilistik Rekompozisyon), 1951-1984 yılları arasında Tarihi Restorasyon, 1984-2000 yılları arasında Çağdaş ve Bilimsel restorasyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu sıraladığımız yaklaşımların restorasyonlarda ağırlıklı olarak hissedildikleri dönemlerde, kesin ve asla vazgeçilmez yaklaşımlar olduğunu söylemek mümkün değildir.

Saray’ın müze olarak hizmete açıldığı 1924’ten, yönetimin Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlandığı 1/6/1939’a kadar geçen dönemde çok kısıtlı bütçe nedeniyle kapsamlı onarımlar yapılamamış, sadece Saray’ın çok harap durumda olan yapılarının çeşitli yerlerindeki kırık cam ve çerçevelerin onarımı ve çatılarda kurşun onarımı gibi dış tesirlerin etkisini azaltıcı koruma onarımları yapılabilmektedir. İlk Müze müdürlerinde Tahsin Öz, Saray depolarında bulunan yüzlerce eserin tasnif çalışmasını ve son derece harap olan yapıların onarımını, bir arada yürütmüştür. O günün olanakları içerisinde Müze depolarında bulunan eserlerin saptanması ve belgelenebilmesi amacıyla Tespit ve Tahrir Komisyonları kurulurken, restorasyonlarda da başarılı olabilmek için mühendislik ve mimarlık eğitimi almış kişilerle birlikte çalışılmıştır. Ancak çok kısıtlı mali olanaklarla çalışılan bu dönemde, yapıların durumunu belgeleyecek ayrıntılı çizimleri içeren tespitler yapılamamıştır. Sınırlı da olsa restorasyon öncesi ve sonrası çekilen resimler yapıların değişimini izlememize ve yapılan restorasyonları değerlendirmemize bir ölçüde olanak sağlamıştır. Bu dönemde yapılan restorasyonlarda tamir ve restorasyon keşifleri Müze mimarları tarafından hazırlanırken çok önemli konularda Akademi’den Sedat Hakkı Eldem, Sırrı Bilen, Arif Hikmet Holtay ve İstanbul Teknik Üniversitesi’nden Emin Onat, Mukbil Gökdoğan, Sedat Çetintaş, Macit Kural, Eski Eserleri Koruma Encümeni ve Nafia mimarları çalışmalara katılmıştır. Tahsin Öz bu dönemde yapılan restorasyonlarda alınan prensip kararlarını ‘en harap kısımlardan onarımlara başlamak, sağlam kısımların devamlı bakımını yapmak, çatılardan gelecek akıntıların önünün kesmek, dış tesirlere karşı cam çerçeve onarımlarını yaptırmak, restorasyonlarda yapıların özgün durumlarına sadık kalmaya çalışmak, gözükmeyen kısımları betona dönüştürmek şeklinde’ özetlemektedir (Öz, 1949; Öz, 1991). Öz’ün bu açıklaması onun döneminde geleneksel strüktür sistemlerinin korunmasının çok fazla önemsenmediğini

göstermektedir. 1940'tan sonra Saray'da çok yoğun olarak restorasyon çalışmaları başlamıştır. Bu çalışmalarda hemen hemen tüm restorasyon teknikleri kullanılmıştır. Temizleme ve eklerden arındırma tekniğiyle geç dönemde yapılan gecekondur nitelikli ekler kaldırılmış, bütünlüme tekniğiyle de yapıların çöken kısımları yeniden yapılmıştır. Ancak özgün mekan yapılarını ortaya çıkartan bu çalışmalar, mimari restorasyon kapsamına giren çok önemli uygulamalarla birlikte yürütülmüştür. Öz döneminde, genel olarak erken dönemlere ait yapıların ilk yapıldıkları dönemde estetik olarak mükemmel olduğu düşüncesinden hareket edildiği görülmektedir. Bu da uygulamada yapılarının tarihi süreçlerine ilişkin pek çok belgenin yok olmasına, bazen de olmayan bir mimari öğenin başka yapılardan esinlenerek oluşturulmasına neden olmuştur. Topkapı Sarayı'nda önemli mimari restorasyonların gerçekleştiği bu ilk dönemde, geleneksel yapım teknikleriyle birlikte betonarmenin de zaman zaman sağlamlık ve zor yanan bir malzeme olduğu düşünülerek kullanıldığı görülmektedir. Fatih Köşkü'nün örtü sisteminin bütünüyle betonarmeye dönüştürülmesi bunun en tipik örneğidir. Yapım tekniklerindeki bu farklı tercihler malzeme seçiminde de aynı farklılıkları getirmiştir. Ancak tüm bu yaklaşımların yanında, restorasyonlarda kullanılmak üzere özgün malzemelerin benzerlerinin yıkılmak üzere olan başka tarihi eserlerden toplanarak Müze'ye getirildiğine ilişkin kayıtlar; onarımlarda geleneksel malzemenin devamlılığını sağlamak yönünde de zaman zaman önemli bir çaba sarf edildiğini göstermektedir. Bu amaçla özellikle Kağıthane'deki Çağlayan Köşkü'nden Saray'ın restorasyonlarında kullanılmak üzere mermer merdiven basamakları ve sahanlıklar, kapı ve pencere söveleri, galvanize boru ve ahşap döşeme kirişleri getirtilmiştir (TSA 700 Bina Onarımı 732.63-132 F).

1951'de GEEAYK'ın kurulmasından sonra Saray'da yapılan restorasyon çalışmaları çoğunlukla Kurul Kararları'na bağlı olarak yürütülmüştür. Cumhuriyet döneminin ilk restoratörleri olarak Y. Mimar Mualla Anhegger, Y. Mimar Selma Emler, Y. Mimar Cahide Tamer'in etkili olarak görev aldıkları çalışmalarda; Üslup Birliğine Ulaşma Yaklaşımı'nın etkilerinin hissedilmesine rağmen, yapıların birbiriyle olan ilişkilerinden yola çıkarak ilk bilimsel kronolojik çalışmalar başlamıştır. Restorasyonlarda geç dönem süslemelerinin tamamen kaldırılması yerine yavaş yavaş tıpkı Hünkar Sofası'nda olduğu gibi farklı devirlerin bir arada gösterilmesi önemsenmeye başlanmıştır. Burada kubbe pandantiflerinde sadece birisinde geç dönem barok süslemeler bırakılmış, diğer üç pandantifte raspa sonucu ulaşılan erken dönem kalem işlerinin onarımı yapılmıştır. Duvarları kaplayan Avrupa çinileri ise korunmuştur. Böylece erken dönem yapılarının bezeme programlarının geçirdikleri değişiklikler sergilenmeye çalışılmıştır. Ancak aynı dönemde Anhegger'in restorasyonunu

yönettiği Veliaht Dairesi; bu uygulamalardan çok farklı olarak; çalışmalarda elde edilen bulgulara, zaman zaman da analogilere dayanarak tamamen ilk yapıldığı dönem özelliklerinde yeniden canlandırılmıştır. Kasır'ın geç dönem kullanımına ait ara kat, tüm mimari elemanları ve süslemeleriyle birlikte kaldırılmıştır. Ara katın kaldırılmasıyla ortaya çıkan özgün kubbe belli tamamlamalarla onarılmıştır. Tıpkı Tahsin Öz restorasyonlarında olduğu gibi; geç dönemde yapılan eklemeler sırasında kaybolan bazı özgün yapı elemanları, revzen pencerelerde olduğu gibi, benzer örneklerden yararlanılarak yapılan tasarımlarla yeniden üretilmiştir. Burada eksik mimari öğelerin ayrıntısız bütünlenmesi yerine benzer kompozisyonlardan yararlanılmıştır. 1951-1984 yılları arasındaki dönemde Üslup Birliğine Ulaşma (Stilistik Rekompozisyon) anlayışının en önemli örneğini oluşturan Veliaht Dairesi restorasyonu, geriye dönüştürülmesi mümkün olmayan, minimum müdahale sınırlarının üstünde bir uygulamadır. GEEAYK, kaldırılan ara katın da bir dönemin estetik ve tarihi özelliklerini taşıması nedeniyle Saray'ın belli bir yerinde sergilenmesini istemiştir. Benzer bir uygulama III. Murad Köşkü'nde bezeme restorasyonunda gerçekleştirilmiştir. Bu Köşk'te de kubbede ve pandantiflerde bulunan barok desenli bezemeler tümüyle kaldırılmıştır. Bezeme restorasyonunda izlenen bu tutuma rağmen, Saray'ın sürekli olarak değişerek oluşan farklı dönemlerdeki kullanımına ilişkin mimari oluşumu ve plan şeması titizlikle korunmuştur. Hünkar Sofası'nda III. Osman Taşlığı'na bakan ve büyük bir evrim geçirdiği izlenen dış cephenin korunması bunun önemli bir örneğidir. Bu dönemde önemli bir restorasyon Tahsin Öz döneminde büyük değişiklik geçiren Valide Taşlığı, Cariyeler Taşlığı ve Karaağalar Taşlığı'nda yapılmıştır. Her üç taşlığın kaldırılan saçakları ve dış cephe süslemeleri, eski resimlerden yararlanılarak yeniden yapılmıştır. Sofa-i Hümayun Taşlığı korkuluklarının ve III. Murad Köşkü kubbe fenerinin yeniden yapılmasında da; yapıların üzerinde yapılan sondajlar, gözlemlerle birlikte, eski minyatür, gravür ve tarihi kitaplardan ve eski belgelerden yararlanılmıştır. Zaman zamanda restoratörlerin analogilerine dayanılarak yürütülen bu restorasyonlarda Tarihi Restorasyon Yaklaşımı'nın etkileri sürekli olarak izlenmektedir. Bu dönem restorasyonları, bazı önemli araştırma ve sondaj çalışmalarına başlanmış olması nedeniyle de önem taşımaktadır. Bu uygulamalarda çağdaş teknolojinin olanaklarından da yararlanılması, bilimsel metotların restorasyonlarda kullanılmaya başlanıldığını göstermektedir. 1965'te Y. Mimar Selma Emler'in yürüttüğü Harem Dairesi'nin eski kanallarının saptanmasına yönelik Enerji Ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ekiplerince yapılan çalışma, bu konuda önemli bir örnek teşkil etmektedir. Restorasyonlarda izlenen bu değişime rağmen, zaman zaman yapıları belli bir dönemin estetik özelliklerinde tamamlama isteği sürekli olarak izlenmiştir. Bu konuda önemli bir örnek, İlban Öz döneminde

gerçekleştirilmiştir. Daha önce Anhegger restorasyonlarında Hünkar Sofası'nda tek bir pandantifte bırakılan barok desen de bu dönem uygulamalarında temizleme tekniğiyle kaldırılmış ve yerine diğer pandantiflerdeki desenin aynısıyla kaplanmıştır. Ancak yapının tüm bezemelerinde benzer davranışın gösterilmemesi giderek çağdaş koruma yaklaşımlarının uygulamalarda ağırlıklarının hissedildiğini göstermektedir. Yine Hırka-i Saadet Dairesi'nin Sofa-i Hümayun Taşlığı'ndaki revak kubbe ve kemerlerinde görülen geç dönem kalem işleri İlban Öz onarımlarında tümüyle kaldırılmıştır.

Üslup Bütünlüğü ve Tarihi Restorasyon Yaklaşımlarının ağırlığının hissedildiği bu dönemde GEEAYK, Saray restorasyonlarını yönlendirici önemli genel kararlar almıştır. Yine aynı dönemde GEEAYK tarafından görevlendirilen konunun uzmanı mimarlar restorasyonları genel olarak değerlendirmiştir. Bunların MAED'in 1915 tarihli raporuyla (Ek 2) benzerlik taşıması, daha önce de belirttiğimiz gibi dikkat çekicidir. Bunlardan ilki, 17/XII/1967 gün ve 3821 sayılı karardır (Ek 12). Bu kararla Saray yapılarında yapılacak uygulamalar maddeler halinde açıklanırken, Topkapı Sarayı'nın avluları bahçeleri ağaçları ve toprağıyla tüm olarak eski eser olduğu ve Kurul kararı olmadan restorasyon yapılamayacağı, karar alınabilmesi için öncelikle rölöve ve restorasyon projelerinin Kurul'a getirilmesinin şart olduğu belirtilmektedir. İkinci olarak GEEAYK tarafından görevlendirilen Y. Mimar Feridun Akozan, Y. Mimar Sedad Hakkı Eldem, Y. Mimar Kemali Söylemezoğlu'nun hazırladıkları 1968 tarihli rapor (Eldem ve Akozan, 1982) bulunmaktadır. Raporda; Saray'daki onarım ve restorasyonların belli bir program ve ön çalışma yapılmadan yürütüldüğüne işaret edilerek, henüz projeleri hazırlanmadan ve kurul tarafından karar alınmada uygulamalara geçilmesinin doğru olmadığı belirtilmekte ve hatalı yapılan restorasyonlar sıralanmaktadır. Restorasyonlardaki yanlışların nedeni, uygulamaların tek bir mimarın görüşleri doğrultusunda yapılmasına ve Saray'da çalışmalarını yürütecek bir ihtisas bürosunun bulunmayışına bağlamaktadır. Ayrıca ikinci önemli bir sorun olarak Saray'ın bir tarih belgesi olarak önemi vurgulanarak müze fonksiyonu verilmesi sırasında tarihi belgeye mi yoksa sergilenen müze eşyalarına mı öncelik tanınacak konusunun önemi gündeme taşınarak bunun için Kurul tarafından bir prensip kararı alınması istenmektedir. Burada ayrıca Müze Müdürlüğü'nün Saray'ın korunmasında çok önemli bir tarihi görevi bulunduğu hatırlatılarak bu konuda hassas davranmadıkları ve Kurul kararlarına uymadan uygulamalar yaptıkları belirtilmektedir. Raporda; acele olarak alınması gerekli önlemin; Saray'da yapılan bütün restorasyonların bir süre için durdurulması ve Kurul'a sunulmak üzere, uygulamaya geçilecek konularda fotoğraf, rölöve, restorasyon projesi dosyalarının hazırlayacak Teknik Büro'nun Genel Müdürlük'çe oluşturulması olduğu belirtilmiştir. Üçüncüsü ise 13/IV/1968 gün ve 3907 sayılı Kurul

kararıdır (Ek.13). Bu kararda yapılan açıklamalardan; üç mimar tarafından oluşturulan komisyonun 1968 tarihli raporunun (Eldem ve Akozan, 1982) GEEAYK tarafından aynen benimsendiği anlaşılmaktadır.

1984'te KMLM'nin kuruluşuyla birlikte Saray'da yapılan restorasyon ve koruma onarımlarında kullanılacak malzeme ve restorasyon tekniklerin seçiminde laboratuvar çalışmalarından yararlanılmaya başlanılmıştır. Uygulamalarda giderek özgün malzeme ve strüktür sisteminin korunmasının önemsenmeye başlanmasıyla birlikte, koruma onarımları da ağırlık kazanmıştır. Özellikle İkinci ve Üçüncü Avlu'da yapılan temizleme onarımlarında kirliliğin saptanması ve temizleme yöntemlerinin seçiminde laboratuvar çalışmaları etkili olmuştur. Yine bu dönemde Harem Dairesi başta olmak üzere Saray'ın çeşitli yerlerinde, uzman kadrolarla çini restorasyonuna başlanmıştır. Bu çalışmalar yapıların tek tek ele alınarak çini envanterlerinin çıkartılmasını ve detaylı hasar rölövelerinin yapılmasını da kapsayan bilimsel ön çalışmalarla yürütülen ilk önemli koruma onarımları olarak karşımıza çıkmaktadır. Saray'ın eski sıva örneklerinin bulunması amacıyla başlatılan araştırmalar da yapılan laboratuvar çalışmalarına önemli bir örnektir. Laboratuvar çalışmalarıyla desteklenen, malzeme ve yapım tekniklerinin korunmasını önemseyen bu tutum; giderek restorasyonlarda Çağdaş ve Bilimsel Restorasyon Yaklaşımı'na dayanan kriterlerin benimsendiğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Ancak bu çalışmalarla birlikte, yenileme tekniğiyle düzenlenmesi yeniden yapılan Fatih Köşkü'nde çağdaş müze için gerekli alarm, ısıtma gibi sistemlerin kuruluşunda, döşeme malzemesinin zorunlu olarak değiştirilmesi; özgün malzemenin korunmasının büyük ölçüde benimsendiği bu dönemde bir önemli yaklaşım farklılığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Gene aynı sergi düzenlemesinde, Köşk'ün mimari mekan yapısının önemli bir bölümü olan Marmara denizi'ne bakan hayat kısmının izlenmeye kapatılması, GEEAYK'ın 10/1/1970 gün ve 5206 sayılı kararında (Ek 18) belirtilen 'Saray'ın öncelikle Saray müze olarak korunması' konusundaki tartışmayı hatırlatmaktadır. Yine bu dönemde, başta söylediğimiz gibi bilimsel metotlara dayalı koruma onarımlarıyla birlikte, Üslup Birliğine Ulaşma Yaklaşımı (Stilistik Rekompozisyon) ile örtüşen kalem işi çalışmaları ve iki yeni rekonstrüksiyon önerisi geliştirilmiştir. Bu öneriler, yıkılan İkinci Avlu revak duvarının yeniden yapılması sırasında geliştirilmiştir. Restorasyonu tamamlanan revakların, kemer alınları sıvanmış ve benzetme yoluyla revak kemer alınlara kalem işi süslemeler yapılmıştır. Rekonstrüksiyon önerileri ise bugün yerinde mevcut olmayan İkinci Avlu revak duvarlarına bitişik Darrüssade Ağası'na bağlı Yazıcılar Dairesi Köşkü ve Hastahane binasıyla ilgilidir. Önerilere ait restitüsyon ve restorasyon projeleri henüz hazırlanmamıştır. Diğer bir rekonstrüksiyon önerisi Saray'ın ilk giriş kapısı olan Bab-ı Hümayun'un üzerinde daha önce

yanan köşk kısmı için geliştirilmiştir. İlk olarak 10/7/1982 gün ve 13960 sayılı GEEAYK kararıyla (Ek 24) kapının rekonstrüksiyonu için önerilen cepheler uygun bulunmuştur. Aynı kararla, yapının Müze kütüphanesi ya da sergi salonu olarak düzenlenmesine izin verilmiştir. Kapı'nın ihya edilmesini prensip olarak kabul eden bu karardan sonra INKK benzer karar olan 27/10/1993 gün ve 5041 sayılı kararı (Ek 36) almıştır. Daha sonra INKK'nın 5/9/1996 gün ve 8005 sayılı kararıyla (Ek 37) uygulamaya ilişkin avan proje de onaylanmıştır. Bugüne kadar herhangi bir uygulama yapılmamış olmasına rağmen Kurul kararlarıyla da desteklenen bir rekonstrüksiyon önerisinin gündeme geldiği görülmektedir. Bu dönemde diğer bir rekonstrüksiyon uygulaması Hazine Koğuşu olarak bilinen Üçüncü Avlu yapısında gerçekleştirilmiştir. Burada daha önce koğuşların özgün mimari mekan yapısı değiştirilerek betonarme strüktür sistemiyle yapılan ara katlı iç mekan düzenlemesi tümüyle kaldırılmış, yerine Saray'daki benzer koğuşların planlamasından yararlanılarak ahşap strüktür sistemiyle yeni bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Bu mekan daha sonra sergi mekanı olarak açılmıştır.

4.1. İkinci Avlu

Cumhuriyet döneminde İkinci Avlu restorasyonları sağlamlaştırma ve geç dönemde yapılan ekleri temizleme çalışmalarıyla başlamıştır. Sağlamlaştırma tekniği avluyu çevreleyen tüm yapılarda kullanılmıştır. Temizleme ve eklerden arındırma tekniğiyle; Kubbealtı revaklarında Arabalar Kapısı bitişiğindeki ek mekan, İkinci Avlu revaklarının Marmara Denizi cephesi revaklarıyla Bab-üs Selam sayvanından devam eden revakların birleştiği yerde bulunan ek mekan ile Mutfaklar'ın Yağhane, Kiler ve Tablakarlar Koğuşları önünde bulunan gecekondur nitelikli yapılar kaldırılmıştır. Yine bu dönemde; Has Ahırlar ve Kubbealtı'nda Sadrazam Dairesi'nin içinde bulunan geç dönemde yapılmış bölme duvarlar, aynı teknikle kaldırılmıştır. Yapılan restorasyonlarla, yapıların özgün mekan yapısını ortaya çıkartılmıştır. Temizleme tekniği Kubbealtı'nda, Bab-üs Selam'da geç döneme ait bezeme örneklerinin kaldırılmasında ve Dış Hazine'nin cephesindeki çimento sıvaların alınmasında da kullanılmıştır. Aynı yıllarda bütünleme onarımı İkinci Avlu Revakları'nın çöken tavanlarında ve Mutfaklar'ın koğuş kısımlarında yapılmıştır.

İkinci Avlu'da önemli bir uygulama ilk dönem onarımlarında kurtarılamayan ve uzun yıllar yerleri boş kalan Aşçı Koğuşları'yla Vekilharç Dairesi'nin yerinde gerçekleştirilmiştir. Bu yapıların yerlerine yapılan iki katlı yeni yapıların cephe düzenlemelerinde, özgün yapıların yükseklik, doluluk ve boşluk oranlarından yararlanılmasına rağmen, avlunun eski bir Türk sokağını hatırlatan mimari karakteri bozulmuştur. Ancak yıkılan yapıların yerinin boş bırakılmaması avlu bütünlüğünün korunmasını bir ölçüde sağlamıştır.

Yenileme tekniğiyle retorasyonu yapılan Şekerci Mescidi'nde saçak kotu yükseltilmiş ve bir penceresi kapı şekline sokulmuştur. Burada pencerenin kapıya dönüştürülmesi geriye dönüşü mümkün bir onarım olarak gözükmeye rağmen yüksekliğin düzeltilmesini aynı değerlendirmek mümkün gözükmemektedir. Yine yenileme tekniğiyle restorasyon, Yağhane ve Kiler bölümleriyle birlikte Tablakarlar Koğuşları'nda yapılmıştır. Tablakarlar Koğuşları'nda ayrıca bütünleme tekniği kullanılarak çöken örtü sistemi yeniden yapılmıştır. Burada yapının dış duvarları cephe özellikleriyle aynen korunurken, tamamen yıkılmış olan iç kısmı iki katlı betonarme bir yapıya dönüştürülmüş ve Saray'da bulunan çok kıymetli Osmanlı Arşivi buraya konulmuştur. Yapının ortasında bulunan hayat kısmında ise; özgün ahşap sütun ve kemerler korunmuş ancak bunların arkasında oluşturulan yeni sistemle revaklar kapatılmıştır. Saray Mutfakları'nın aşhane bölümü; ilk dönem onarımlarından itibaren sağlamlaştırma ve koruma onarımları kullanılarak hem mekan özellikleri hem de kagir strüktür sistemiyle özgünlüğü en iyi korunabilmiş önemli bir bölümdür. Burası Müze'ye ait önemli koleksiyonların sergilendiği bir yer olarak düzenlenmesi sırasında yenileme onarımı geçirmesine rağmen, yapıya minimum müdahale yapılmıştır. İkinci Avlu'yu Mutfaklar'a bağlayan üç adet geçiş kapsından Helvahane Kapısı sağlamlaştırma, Has Mutfak Kapısı ise bütünleme onarımlarıyla özgün mimari biçimini koruyabilmiştir. Aşçılar Mescidi'nde strüktürel sağlamlaştırma tekniğiyle restorasyon yapılmıştır. Burada Aşhane bölümünde olduğu gibi özgün mekan yapısının korunması yanında strüktür sistemi de ahşap karkas olarak korunabilmiştir.

Adalet Kulesi restorasyonlarında sağlamlaştırma tekniği kullanılmıştır. Kule'nin dış beden duvarında görülen, yapının zaman içinde değişimine ait izler titizlikle korunmuştur. Geç dönemde yapılan üst kısmındaki sütunların bozulan başlıkları çürütme yapılarak aynı özelliklerde onarılmıştır. Böylece zaman içerisinde malzemede meydana gelen bozulma nedeniyle, sütun başlıklarının formlarının değişiminin önüne geçilmiştir.

İkinci Avlu yapılarında bezemeler üzerinde yapılan temizleme çalışmalarıyla son dönem süslemelerinin kaldırılması, yapıların günümüze kadar getirdikleri estetik birikimin ve yapıların geçirdikleri tüm zamanlara ait bütünlüğün korunmasına engel olmuştur. Özellikle Bab-üs Selam'da yapılan uygulamada geç döneme ait bezeme örneklerinden resimler tamamen kaldırılmış XVIII. yüzyıl özelliklerine dönülmek istenmiştir. Kubbealtı'nda ise daha karmaşık bir tavır izlenerek, Divan toplantı salonu erken dönem özelliklerinde yeniden canlandırılırken, Divan Kalemî, toplantı salonundan taşınan bezemelerin sergilendiği bir mekana dönüşmüştür. Dış cephede ise bazı geç dönem bezemeler temizlenerek XVIII. yüzyıla

ait bezemelerin onarımı yapılmıştır. Pencereleeri kapatan altın yaldız şebekeler ise aynen korunmuştur. Arz Odası revaklarından alınarak, Divan toplantı odasına geçişe taşınan taç kapı, restorasyonlarda eski belgelerden yararlanıldığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

İkinci Avlu'da önemli bir uygulama, yıkılan Haliç cephesi revaklarının rekonstrüksiyon tekniği kullanılarak tamamlanmasıyla gerçekleşmiştir. Revakların özgün sütunları başlıklarıyla birlikte korunurken, strüktür sistemi betonarme tekniğiyle güçlendirilmiş ve ahşap kırma çatısı yeniden yapılarak üzeri kurşunla kaplanmıştır. Bu uygulama; avlunun revaklarla çevrili mekan yapısının bütünlüğünün korunmasını sağlamıştır. Yine bu bölümde önemli bir uygulama revak kemer alınlarında, revak duvarlarında ve tavanda yapılan yeni bezeme uygulamalarıdır. Burada revak alınlarında yapılan süslemelerde, bitişik yapı olan Kubbealtı revak kemer alınlarındaki bezemelerden yararlanılmıştır. Revak duvarlarında yapılan sütun görüntüleri ise, Bab-üs Saade'nin İkinci Avlu cephesinde 1940 yılı restorasyonlarında kaldırılan görüntülerle benzerlik göstermektedir. Haliç cephesi revak duvarının yeniden yapılması sırasında; bugün yerinde mevcut olmayan, ancak gravürlerde Has Ahırlar avlusunda görülen Hastahane'nin İkinci Avlu'ya bakan kapısı açılmıştır. Daha sonra Hastahane ve Darrüssaade Ağası'na bağlı Yazıcılar Dairesi ile ilgili rekonstrüksiyon önerisi geliştirilmiştir.

Avlu'da yapılan restorasyon uygulamalarında; bir yandan özgün mekan yapılarının ortaya çıkartılabilmesi amacıyla çalışmalar yapılırken bir yandan müze ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla yer yer mekan özellikleri bozulmuştur. Revakların Bab-üs-Selam'ın sol tarafında olan kısmı, Müze'ye depo mekanı elde etmek amacıyla kapatılmıştır. Geriye dönüştürülebilmesi mümkün gözükken bu uygulamada, metal konstrüksiyon ve cam kullanılmıştır. Bu şekilde revakların yarı kapalı mekan özelliği ortadan kaldırılırken kullanılan yeni malzemeye bunun bir ek olduğu vurgulanmıştır. Uygulamanın zeminde ve sütunlarda yarattığı hasar dikkat çekicidir. Geriye dönüştürülebilmesi mümkün ikinci uygulama; Bab-üs Selam'da Ziyaretçi giriş ve çıkışlarını rahatlatmak amacıyla Has Ahırlar'a bakan pencerenin kapıya dönüştürülmesiyle yapılan uygulamadır. Bab-üs Selam'da kapının her iki tarafında Kapı Ağları'na ait koğuşların bulunduğu mekanlar, yenileme tekniği kullanılarak yapılan restorasyonla tamamen değiştirilmiştir. Sağ tarafta Mutfaklar yönündeki koğuşların bulunduğu kısımda altta sergi salonu üstte ise konferans salonu düzenlemesi yapılmıştır. Bunlar oldukça kapsamlı mimari restorasyonlar olarak gözükmektedir.

Bezeme onarımlarında ise belli bir dönemin süsleme sanatlarının daha çok önemsendiğini görmekteyiz. İkinci Avlu Revakları'nın kemer alınlılarında, Kubbealtı revaklarındaki bezeme örneklerinden de yararlanılarak yapılan kalem işi çalışmaları, Stilistik Rekompozisyon yaklaşımıyla tamamen örtüşmektedir. Avlu'nun diğer cephelerindeki revaklarında özgün durumunun sıvalı olduğuna dair eski belgeler olmasına rağmen, sıva ve kalem işi çalışmasının bu kısımlarda yapılmaması bezeme restorasyonundaki farklı yaklaşımlara işaret etmektedir. İlk Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında çok etkin olarak görülen ve son dönem restorasyonlarında da zaman zaman seçilen Stilistik Rekompozisyon yaklaşımı; kendiliğinden çöken ve yıkılmadan önce Sedat Hakkı Eldem tarafından hazırlanan bazı çizimlerin ve özgün durumuna ilişkin fotoğraflarının bulunmasına rağmen, Mutfaklar avlusundaki aşçı koğuşları ve Vekilharç Dairesi'ndeki restorasyon kararlarında etkili olmadığını görüyoruz. Bu kısımlarda rekonstrüksiyon tekniği kullanılarak eski yapıların ayağa kaldırılması yerine, eski yapılarla uyumlu cephe önerileri geliştirilerek yapılan yeni uygulamalar; tarihi yapılarla yeni yapılan yapıların birbirinden ayrılması konusunda her yerde vurgulayıcı olamamıştır.

İkinci Avlu yapıları içerisinde dört yerde taşıma tekniği kullanılmıştır. Bunlardan birisi Kubbealtı'nda Divan Toplantı Salonu kubbesindeki ahşap oyma tavan göbeğinin Divanı Hümayun Kalemî Odası kubbesine yerleştirilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Burada Divan Toplantı Salonu Fatih dönemi özelliklerinde yeniden düzenlenmek istenmiştir. İkinci taşıma tekniği uygulaması; Arz Odası merdiven sahanlığında bulunan taç kapının, Kubbealtı'nda Divan Toplantı Salonu ile Divanı Hümayun Kalemî Odası arasındaki geçişe konulması ile gerçekleşmiştir. Bu kapıyı hem bugün taşındığı yede hem de Arz Odası önünde gösteren eski resimler bulunmaktadır. Üçüncü taşıma tekniği uygulamasında; Has Ahırlar'ın kapısı taşınabilir eski eser olarak değerlendirilmiş ve koruma amacıyla müze deposuna kaldırılmıştır. Dördüncü taşıma tekniği ise, Saray'ın korunması amacı dışında yapılan bir çalışmadır. Daha önce yanan Köçeoğlu Yalısı'na ait bir tavan koruma gerekçesiyle Has Ahırlar'ın bitişiğinde İmrahor Odası tavanına taşınmıştır. Böylece özgün bir tavan örneğinin sergilenmesi de gerçekleştirilmiştir. Ancak esas yerlerinden taşınan bu elemanların; taşınma nedenleri ve nereden taşındıklarına dair açıklayıcı panolar, yerleştirildikleri yeni mekanlara konulmamıştır.

İkinci Avlu'da günümüze kadar devam eden restorasyon çalışmalarında; geç döneme ait gecekondur nitelikli eklerin kaldırılmasıyla, yapıların özgün mekan özellikleri ortaya çıkartılmıştır. Ancak bezemeler üzerinde yapılan temizleme çalışmalarıyla son dönem süslemelerinin kaldırılması, yapıların Cumhuriyet dönemine kadar getirdikleri estetik birikimin bir kısmının yok olmasına neden olmuştur. Restorasyon çalışmalarında geleneksel

teknikler ve çağdaş teknikler bir arada kullanılmıştır. Bu nedenle ikinci Avlu yapılarının tümüyle malzeme ve kullanılan yapım teknikleri yönünden özgün kaldığından söz edemeyiz.

Cumhuriyet dönemi restorasyonları içerisinde önemli bir uygulama aynı zamanda tarihi bir bahçe olan bu avluda; Bab-üs Selam ve Bab-üs Saade arasındaki toprak yolun islah edilerek döşeme kaplaması yapılmasıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma, Müze için çok zararlı olan tozu ve kışın biriken suları önlemek amacıyla yapılmıştır (TSA 732 Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sari Mukaveleli Onarımı Dosyası). Avlu'nun yollarının ve çiçek tarhlarının düzenlenmesiyle ilgili olarak, GEEAYK 11/3/1983 gün ve 14732 sayılı kararı (Ek 26) almıştır. Bu kararla, yolların tabi taş kaplama olarak derzsiz yapılması istenmiştir. Avlu'nun minyatürlerde de gördüğümüz gibi aynı zamanda tarihi bir bahçe olması nedeniyle peyzaj düzenlemesinde kullanılması düşünülen çiçek tarhları da aynı kararda tariflenmiştir.

Avlu'nun Haliç cephesindeki revakların sonunda temel kalıntıları ortaya çıkartılan Darrüssade Ağası Köşkü ile yine bugün yeri boş olan ve varlığını gravürlerden saptayabildiğimiz Has Ahırlar avlusunda yer alan Hastane yapısı ile ilgili son yıllarda geliştirilen rekonstrüksiyon önerisi, restorasyonlarda Üslup Birliğine Ulaşma (Stilistik Rekompozisyon) Yaklaşımı'nın devam eden etkinliğini göstermektedir.

4.2 Üçüncü Avlu

Üçüncü Avlu, Saray'ın Cumhuriyet'ten önce geçirdiği değişimin plana dayalı olarak en iyi izlendiği bölümüdür. 1856'da çıkan yangından önce ve sonrasına ait şematik planlar bu değişimin önemli belgeleridir.

Saray'ın müze fonksiyonunu alışıyla başlayan Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında bu Avlu yapılarında sağlamlaştırma, temizleme, yenileme, taşıma teknikleri kullanılmıştır.

Temizleme tekniğiyle geç dönemde yapılan eklerinden arındırılan iki yapı, Fatih Köşkü ile Hırka-i Saadet Dairesi'ne bağlı Has Odalılar Koğuşu'dur. Fatih Köşkü'nde (Hazine Dairesi) Cumhuriyet'ten önce yapılan düzenlemelerde; Marmara Denizi cephesindeki hayat kısmı kapatılarak kapalı bir mekan haine getirilmiştir. Yine Köşk'ün avlu cephesindeki sofasının bir bölümü Elçi Hazinesi olarak düzenlemiştir. Tahsin Öz'le başlayan restorasyonlarda öncelikle bu geç dönem ekleri temizlenmiş ve Köşk'ün Türk evi özelliklerindeki mekan yapısı tümüyle ortaya çıkartılmıştır. Restorasyonlarda iki ahşap kubbe ve kırma çatıyla kaplı ahşap çatı konstrüksiyonu kaldırılmış ve yerine betonarme bir çatı yapılmıştır. Bu uygulama sırasında ahşap kubbeler kendi yüksekliğinde yapılırken ağır kırma çatının kötü bir miktar düşürülmüştür. Fatih Köşkü'nde revzen pencerelerin yapımında ise Köşk'ün kendisinde

özgün örnekler bulunmaması nedeniyle, yapının ilk yapıldığı Fatih dönemine ait bir yapının pencere süslemelerinden yararlanılmıştır. Köşk'ün cümle kapısı ise yine aynı düşünceden hareketle Fatih dönemine ait bir medreseden getirilerek kullanılmıştır. Köşk'ün cümle kapısı dahil metal olan kapıları ile birlikte yapılan bu değişiklik; Tahsin Öz zamanında yapılan bu ilk restorasyonlarda genel olarak yaklaşımın Üslup Birliğine Ulaşma (Stilistik Rekompozisyon) yaklaşımıyla uyumlu olduğunu söyleyebiliriz. Ancak süsleme elemanları ve mekanın özgünlüğünün korunması konusunda bu yaklaşım yoğun olarak tercih edilirken, strüktürel sağlamlaştırma onarımlarında geleneksel tekniklerden zaman zaman uzaklaşıldığı gözlenmiştir. Özellikle Fatih Köşkü'nde yapılan çatı onarımında ahşap kubbe ve çatı örtüsünden tamamen vazgeçilmiş, geriye dönüştürülebilirliği hemen hemen hiç mümkün olmayan betonarme yapım tekniğinden yararlanılmıştır. Cumhuriyet'ten önce son dönem kullanımında Osmanlı hazinesinin sergilenmesi amacıyla ilk düzenlemesi yapılan Köşk'ün yine aynı amaçla kullanımına yönelik yeni bir düzenleme 2000'de yapılmıştır. Yapılan bu düzenlemede sergilemeye yönelik çalışmalarla birlikte mekanın yangına, hırsızlığa karşı korunması ve döşeme altından yeni bir ısıtma sisteminin kurulması gerçekleştirilmiştir. Bunlar müze olarak kullanım getirdiği zorunlu müdahaleler olarak gözükmektedir. Bu çalışmalar sırasında Köşk'ün bilinen mermer yer döşemeleri altıgen kırmızı renkli büyük ebadlı taşlarla değiştirilmiştir. Eski resimlerde Köşk'ün hayat kısmının yer döşemesi altıgen tuğla olarak gözükmektedir. Yenileme onarımıyla yapılan bu düzenlemede Köşk'ün Marmara Denizine bakan ve mimari mekan yapısının önemli bir bölümünü oluşturan hayat kısmı ziyaretçilere kapatılmıştır. Bu da yapının mekan bütünlüğünün kavranmasına engel olmaktadır.

Üçüncü Avlu'da Saray'ın Enderun Teşkilatı bulunmaktadır. Burası Saray görevlileri ve devlet adamlarının yetiştirildiği mekanlar ile burada kalanlara ait koğuşların yer aldığı bir avludur. Ancak bugün; sonradan bir tanesi benzer örneklerden yararlanılarak düzenlenmesine rağmen, günümüze kadar özgün olarak kalabilen koğuş bulunmamaktadır. Üçüncü Avlu'da yenileme tekniği kullanılan restorasyonlar, Hazine-i Hümayun Hademeleri Koğuşu, Hazine Kethüdalığı Dairesi (Kiler-i Hassa Koğuşu), Akağalar Koğuşları ve Kapı Ağası Hamamı'nda yapılmıştır. Hazine Kethüdalığı Dairesi'ne Müze idare binası fonksiyonu verilmiştir. Uygulanan restorasyonla yapının İkinci Avlu'ya bakan revakları hariç, strüktür sistemi tümüyle betonarmeye çevrilmiştir. Hazine-i Hümayun Hademeleri Koğuşu ise iki defa yenileme tekniğiyle restore edilmiştir.. Birinci restorasyonda, dış cepheler ve İkinci Avlu'ya bakan revaklar aynen korunurken iç kısmına yeni sergileme imkanları yaratmak üzere içinde galeri katı bulunan betonarme bir yapı yapılmıştır. Ancak 2000'de yapılan son restorasyonda,

benzer yapı olarak Zülüflü baltacılar Dairesi'ndeki koğuş sisteminden ve sondajlarda elde edilen bulgulardan yararlanılarak yeniden bir düzenleme yapılmıştır. Uygulamada ahşap konstrüksiyon seçilmiştir. Yapının artık iç düzenlemesinin ve malzemesinin özgünlüğünden söz etmek mümkün değildir. Ancak burada özgün mekan düzenine benzer bir mekan yaratma isteği söz konusudur. Akağalar Koğuşları'nda ise, yenileme tekniği kullanılarak yapılan uygulamayla müze idari birimleri için yeni mekanlar yaratılmıştır. Bu kısımların iç mekan düzenlemeleri yeniden tasarlanmıştır. Yapının dış duvarları kagir olarak korunmuş ancak iç kısımların strüktür sisteminin yapımında betonarme ve çelik sistemlerden yararlanılmıştır. Akağlar Koğuşları'nın Kuşhane'ye kadar devam eden kısmında çatı döşemesi de tamamen betonarme olarak yapılmıştır. Kapı Ağası Hamamı, yenileme tekniği kullanılarak yapılan restorasyonla, müze ziyaretçileri için tuvalet-lavabo mekanı olarak düzenlenmiştir. Bu kısmın yapımında iç kısımlardaki bölme duvar yükseklikleri mekanın algılanmasına engel olmayacak bir seviyede tutulmuştur. Enderun Mektebi en son Sultan Abdülmecid zamanında onarım görmüştür. Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında iç mekanları üst katta aynen korunmuştur. Ancak müze yemekhanesi ve mutfak olarak kullanılan alt katta yer döşeme malzemesi yenilenmiştir. Fatih Köşkü'nün hemen bitişiğinde yer alan Seferli Koğuşu'nun mimari yapısı ise Cumhuriyet'ten önce yapılan değişikliklerle koğuş özelliğini kaybetmiştir. İlk olarak yazı seksiyonu, daha sonra padişah elbiseleri seksiyonu olarak yapılan düzenlemelerde yapının mimari özelliklerinde değişikliğe gidilmemiştir.

Üçüncü Avlu'da kuramsal açıdan önemli uygulamalar, yapılardaki bazı yapı elemanlarının yerlerinin değiştirilmesi ve son dönemlere ait bezemelerin kaldırılması konusunda gerçekleştirilmiştir. Bunlardan birisi, Arz Odası merdivenlerindeki son döneme ait demir korkulukların kaldırılarak yerine dolu taş korkulukların konulması ve merdiven sahanlığında bulunan taç kapının yerinden alınmasıdır. Yine Arz Odası dış cephesinde bir duvar resmi bu uygulamalar sırasında raspa yapılarak kaldırılmıştır. Ancak dış cephede yapılan bu uygulamalarda erken dönem özelliklerine dönme eğilimi izlenirken, iç mekanlarda geç dönem süsleme örnekleri titizlikle korunmuştur. Yine Arz Odası'nda yapılan sondajlarda Köşk'ün daha erken kullanımına ait döşeme malzemesi olarak klasik altıgen tuğla kaplamaya rastlanmasına rağmen üstte bulunan parke döşemenin onarımı yapılarak korunmuştur. Burada geç dönem süsleme sanatı örnekleri dışta kaldırılırken iç mekanda korunduğu görülmektedir. Yapının tümünün restorasyonunda belli bir dönemin önemsenmesi söz konusu olmamıştır.

III. Ahmed Kütüphanesi yapıldığı tarihten itibaren aynı fonksiyona hizmet etmesi nedeniyle büyük müdahaleler geçirmemiştir. Bu nedenle avluda özgün olarak korunabilen önemli bir

yapıdır. Geç dönemde yapılan ve merdiven sahanlığını kapatan metal konstrüksiyonlu cam bölmeler Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında kaldırılmıştır. III. Avlu'da sonradan yapılan beton yolların kaldırılmasıyla ilgili olarak GEEAYK, 12/12/1981 gün ve 13356 sayılı kararı (Ek 23) almıştır. Bu kararla, aynı zamanda tarihi bir karakter gösteren Avlu'nun bahçe düzenlemesiyle ilgili projesinin hazırlanarak kurula sunulması istenmiştir.

Üçüncü Avlu; Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında geleneksel teknikler dışında çağdaş bir teknik olarak betonarmenin en fazla kullanıldığı bölümdür. Kapı Ağası Dairesi, Kapı Ağası Koğuşları ve Kapı Ağası Hamamı ile Fatih Köşkü'nün tavan ve kubbelerinde, Kiler-i Hassa Koğuşu'nun tüm iç düzenlemesinde betonarme tekniği seçilmiştir. Geleneksel tekniklerin kullanılmadığı minimum müdahale sınırlarını aşan uygulamaların geriye dönüştürülmesi mümkün değildir. Hazine Koğuşu'nda yenileme tekniği kullanılarak yapılan restorasyonda ise, betonarme ara katın kaldırılması ve yeni düzenlemede Saray'daki benzer koğuşlardan yararlanılarak ahşap konstrüksiyon sisteminin seçilmesi, özgün olmasa da Üslup Birliğine Ulaşma (Stilistik Rekompozisyon) yaklaşımına dayalı önemli bir iç rekonstrüksiyon denemesi olarak değerlendirilebilir.

4.3 Dördüncü Avlu

Dördüncü Avlu Topkapı Sarayı'nın genelde padişah köşklerine ayrılmış bölümüdür. Bağdat Köşkü, Revan Köşkü, Sünnet odası, İftariye Kameriyesi, Sofa Köşkü, Hekim başı Odası, Mecidiye Köşkü, Esvap Odası bu alanda yer alır. Saray'ın bu bölümünde Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında sağlamlaştırma, temizleme, taşıma teknikleri kullanılmıştır. Bağdat Köşkü, Hırka-i Saadet Dairesi ve Revan Köşkü'nün dış kısmında Cumhuriyet'ten önce yapılan, bir kısmı koruma amaçlı, bir kısmı da kapalı mekan elde etmek isteğiyle yerleştirilen camerkanlar temizleme tekniğiyle kaldırılmıştır. Bağdat Köşkü'nün kubbesinde bulunan geç döneme ait kalem işleri bazı kısımlarda örnek bırakılarak raspa yapılmış ve alttan çıkan XVI. yüzyıla ait malakari süslemeler onararak ortaya çıkartılmıştır. Bu yapıların başta zengin çini süslemelerinde olmak üzere, sağlamlaştırma ve temizleme teknikleri kullanılarak yapılan uygulamalarla özgün mekan yapısı ve taşıdığı estetik birikim günümüze kadar korunarak gelebilmiştir.

Yine Hırka-i Saadet Dairesi'nin Sofa-i Hümayun Taşlığı cephesindeki revak kubbe ve kemerlerinde görülen geç dönem süsleme örnekleri tamamen kaldırılmış, raspa sonucu yer yer ortaya çıkan çiçek motifli bezemeler onarılmıştır. Sağlamlaştırma ve temizleme teknikleriyle onarımların sürdürüldüğü İftariye Kameriyesi'nde önemli bir değişiklik korkuluklarda

gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyet'ten önce yapılan onarımlarda ; Kameriye'nin bulunduğu Sofa-i Hümayun Taşlığı'nın Haliç cephesindeki korkulukların iki kez değiştirilmesine rağmen Kameriye'nin korkulukları önce değiştirilmemiştir. Ancak Cumhuriyet döneminde; Taşlığı'a daha önce Çırağan Sarayı'ndan getirilen korkulukların buradan alınarak yerine Revan Köşkü'nde görülen eski korkulukların benzerlerinin yerleştirilmesi sırasında, Kameriye'nin de özgün korkulukları kaldırılmış yerine Taşlık'ta kullanılan korkulukların aynısı konulmuştur. Aynı restorasyonlarda havuzun Bağdat Köşkü ve Haliç cephesinde bulunan ve yine Çırağan Sarayı'ndan getirilen korkuluklar da buradan kaldırılmıştır. Bağdat ve Revan köşkleriyle aynı taşlıkta yer alan Sünnet Odası' da Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında sağlamlaştırma ve bezeme onarımları yapılmış, yapının zaman içerisinde geçirdiği farklı devir çinileri ve mekan özellikleriyle korunmuştur.

Mecidiye Köşkü Saray'da en son yapılan Köşk'tür. Bu nedenle geç döneme ait eklentiler barındırmadan Cumhuriyet dönemine ulaşmıştır. Zaman zaman önemli konukların ağırlandığı yapıda Cumhuriyet döneminde sürekli olarak sağlamlaştırma ve koruma onarımları yapılmıştır. Köşk'ün üzerine oturduğu Çadır Köşkü ise Cumhuriyet döneminde yenileme tekniğiyle yapılan restorasyonla lokanta fonksiyonunu almış bu nedenle hem mekan yapısı bakımından hem de kullanılan yapı malzemeleriyle büyük değişiklik geçirmiştir. Çadır Köşkü'nde yapılan lokantanın Dördüncü Avlu'ya bağlantısını sağlayabilmek için Mecidiye Köşkü içinde yapılan merdiven ise, Mecidiye Köşkü'nün özgün mekan yapısını büyük ölçüde değiştirmiştir. Esvap Odası da Mecidiye Köşkü ile birlikte aynı dönemde yapılmış bir geç dönem yapısıdır. Sağlamlaştırma onarımları geçirmiştir. Hekimbaşı Odası Saray'ın en eski yapılarından. Zaman içerisinde geçirdiği değişimin takip edilebilmesi için iç kısmında bazı izler sıvanmadan bırakılmıştır.

Lale Bahçesi olarak bilinen Dördüncü Avlu'nun asfalt ve beton bağlantı yollarının kaldırılarak kayrak taşıyla kaplanması doğrultusunda INKK 10/6/1998 gün ve 10013 sayılı karar (Ek 40) ile çiçek tarhlarının düzenlenmesine ilişkin 14/4/1999 gün ve 10729 sayılı kararlar (Ek 41) alınmıştır. Bu kararlar Avlu'nun aynı zamanda bir tarihi bahçe olması nedeniyle alınmıştır.

4.4 Harem Restorasyonları

Sultanların ailesi ile birlikte özel hayatının geçtiği bu bölüm, ilk kurulduğu tarihten itibaren büyük bir evrim geçirmiştir. Belli bir hiyerarşik düzen içinde avlular etrafında oluşan biri biri içine girmiş yüzlerce oda, hamam sofa, cami ve köşklere meydana gelen Harem'in Cumhuriyet'ten önceki uzun kullanım sürecinde de önemli onarımlar geçirdiği bilinmektedir.

Arabalar Kapısı üzerinde bulunan kitabede 1587’de III. Murad döneminde yapılan onarımdan söz edilmektedir. Yine Harem yapıları 1076’daki (1665) yangın ve 1190’da (1776) meydana gelen depremden büyük ölçüde etkilenmiş bu nedenle geniş kapsamlı onarımlar devam etmiştir (Dilmen, 1982). Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında zaman zaman daha önce yapılan onarımların izleri saptanabilmiştir. Geçirdiği büyük değişiklikler ve birbirini takip eden farklı devir izlerinin oluşturduğu karmaşık yapısıyla Harem; Saray’ın inşaat kronolojisinin çıkartılması en güç bölümü olduğu gibi restorasyonların da en çok tartışılacak bölümü olma özelliğindedir. Bu bölümdeki restorasyonların diğer bir önemli özelliği de; yapıların müze koleksiyonlarının sergilendiği seksiyonlar olarak düzenlenmeyip, sadece saray yaşantısının geçtiği önemli mekanlar olarak ziyaretçilere gösterilmeleridir. Ancak çok sınırlı olarak bazı mekanlar, zaman zaman ihtiyaçlara cevap vermek üzere mimari görüntüsünde değişikliğe gidilmeden depo olarak kullanılmıştır. Harem Dairesi’nin müze programındaki işlevinin böyle bir tercihle sınırlandırılması, Topkapı Sarayı’nın bir saray-müze olduğu ve restorasyonlarda bunun unutulmamasının gerektiğini vurgulayan GEEAYK’nın 10/1/1970 gün ve 5206 sayılı kararıyla uyumlu bir tavidir. Harem’de; Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında yenilme tekniğine gidilmezken, tamamen veya kısmen çöken yapı olmadığı için de rekonstrüksiyon tekniği hiç uygulanmamıştır. Sağlamlaştırma, temizleme, bütünleme, taşıma teknikleriyle yapılan restorasyonlar ve sürekli olarak yapılan koruma onarımlarıyla bu son derece kompleks yapılar topluluğunun mimari mekan bütünlüğü günümüze kadar korunabilmiştir. Çağdaş ek yapı ise hiç yapılmamıştır.

Cumhuriyet dönemi restorasyonlarına 1937’de başlanan Harem’de; kronolojik gelişme çıkartılmadan uygulamalara geçilmesinin doğru olmayacağı görüşüyle, ilk olarak yoğun koruma onarımları yapılmıştır. Oldukça sınırlı olanaklarla başlanan bu çalışmalar kapsamında; zaten büyük bir kısmı çok harap durumda olan yapıların dış tesirlerden daha fazla etkilenmemesini sağlamak amacıyla, öncelikle çatılardaki kurşunlarla kırık çerçeve ve camlar onarılmıştır. Dönemin Müze Müdürü Tahsin Öz; Harem’de sorumluluğu üstlenecek bir mimar kadrosu olmadan, ilmi esaslara dayalı rölöve, restorasyon çalışmaları yapılmadan koruma onarımları dışında esaslı onarımlara başlanılmasının yanlış olacağı görüşüyle uygulamaları yönlendirmiştir (Öz, 1949). Bu nedenle öncelikle çok kötü durumdaki yapıların ayakta kalabilmelerini sağlamak amacıyla koruyucu tamir yaptırmış ve böylece pek çok yapının çökmesinin önüne geçmiştir. Burada amacının mimarinin korunması yanında Saray yaşantısına ait izlerin de kaybedilmemesi olduğu görülmektedir. Öz’ün restorasyonlarda koruma ve bakımı öne alan bu yaklaşımı; Çağdaş ve bilimsel koruma kriterlerinin o dönemde göz önünde tutulmasını göstermesi açısından büyük önem

taşımaktadır Uzun yıllar içerisinde; restorasyonlardan önce yapılması gerekli bilimsel çalışmaların tamamlanmamış olması, Harem’de yapılan uygulamaların izlenmesini güçleştirmiştir. Y. Mimar Selma Emler III. Selim Dairesi onarımlarını anlattığı 1963 tarihli makalesinde; Harem’in temelinden itibaren bilimsel metotlarla incelenmesi ve detaylı rölövelerinin hazırlanması gerektiğinden bahsetmekte ve bu çalışmaların Topkapı Sarayı arşivinde mevcut olmadığını belirtmektedir (Emler, 1963).

Büyük önem verilen koruma onarımlarıyla başlayan çalışmalar, 1940’lı yıllarda, yine Öz döneminde, geç dönem eklerin kaldırılmasına yönelik temizleme tekniğiyle yapılan restorasyonlarla devam etmiştir. Geçirdiği evrimle son derece karmaşık bir durum gösteren yapılarda sınırlı olanaklarla yapılan çalışmalar sırasında yeterli belgelemenin yapılamamış olması bazı restorasyonların koruma ilkeleri yönünden değerlendirilmesini de güçleştirmiştir. İlk yapılan eklerden arındırma çalışması Velihaht Koridoru diye adlandırılan Gözdeler Taşlığı’na bakan mekanda gerçekleştirilmiştir. Muhtemelen geç dönemde artan harem nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılan; Taşlığa bakan cephede koridorun dışına taşarak oluşturulan mekanın ve kemer aralarını örterek oluşturulan ara katın kaldırılması, koridordaki çatalı tavanın da kaldırılmasını da gerektirmiştir. Ancak daha sonra büyük bir olasılıkla güvenlik gerekçesiyle sütun araları ahşap ve cam bölmeli olarak daha planlı ve tarifli bir şekilde yine kapatılmıştır. Sonradan yapılan bu kısımlarda Anhegger, restorasyonlarında kaldırılmış ve revaklar yarı açık mekan olarak tümüyle ortaya çıkartılmıştır.

İlk kuruluşu Fatih dönemine kadar uzanan Harem’de uzun kullanım sürecinde eklenen belli dönemlerin izlerini taşıyan yapılar; tıpkı Hünkar Sofası’nın Haliç cephesinde olduğu gibi, restorasyonlarda titizlikle korunmuştur. Bezeme restorasyonlarında ise aynı titizliğin uygulandığını söylemek zordur. Zaman zaman birbirinden değişik yaklaşımlar izlenmesine rağmen; bu uygulamalarda yapıların kullanımı sırasında değişen beğenileri yansıtan ve Harem’in kronolojisinin oluşturulmasında çok önemli yer tutan sanat ve belge değeri taşıyan süsleme örneklerinin bir kısmı detaylı belgeleme yapılamadan yok olmuştur. 1940’lı yıllarda Tahsin Öz tarafından yürütülen çalışmalarda Valide Taşlığı’ndaki saçaklar ve duvar yüzeylerindeki geç dönem süslemeler çirkin ve parazit yapıştırımlar olarak değerlendirilip kaldırılmış duvar yüzeyleri kagir malzeme ve derz onarımı yapılarak bırakılmış, ancak 1970’de alınan kurul kararı doğrultusunda aynı saçaklar ve geç dönem kalem işi bezemeler eski belgelerden yararlanılarak yeniden yapılmıştır. Benzer uygulamaları Cariyeler Taşlığı ve Karaağalar Taşlığı’nda da izlemek mümkündür. Cariyeler Taşlığı’nda önce saçaklar ve kalem

işi süslemeler kaldırılmış ve duvar yüzeyleri derz onarımı yapılarak sıvasız bırakılmış, daha sonra da saçaklar ve süslemeler yeniden yapılmıştır. Burada birebir desenlerin kopyaları alınmadığı için yapılan bütünleme onarımlarında belgelerden benzetme yolu ile yararlanılabilmektedir. Karaağalar Taşlığı'nda da aynı bütünleme onarımlarıyla ilk onarımlarda kaldırılan saçaklar yeniden yapılmıştır. Ancak tüm bu çalışmalarda yeniden yapılan öğelerin kaldırılan örneklerle bire bir aynı olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir. Müdahaleler minimum müdahale sınırlarının ötesinde ve geriye dönüşebilirliği mümkün olmayan ölçüdedir. Kaldırılan saçakların konulması yapının mimari bütünlüğünü bir ölçüde sağlayabilmektedir. Ancak malzeme ve desen yönünden büyük benzerlik göstermesine rağmen özgünlüğü büyük ölçüde kaybolmuştur.

Harem'de bu yaklaşımlardan farklı bir restorasyon yaklaşımı Valide Sultan Dairesi'nde, Hünkar Sofası'nda, I. Ahmed Kitaplığı'nda gerçekleştirilmiştir. Bu mekanlarda, yapıların geç dönemlerine ait bezmeleri belli yerlerde korunurken belli yerlerde kaldırılmış ve altta kalan erken dönem bezemeleri ortaya çıkartılmıştır. Tahsin Öz döneminde bezeme temizliği yapılan Valide Sultan yemek odası bu uygulamaların önemli bir örneğidir. Burada odanın duvarlarında bulunan nişlerin üst kotlarına kadar kaldırılan kalem işlerinin, Valide Taşlığı'nda daha önce kaldırılan ancak sonra yeniden konulan kalem işleriyle aynı özelliklerde olduğu görülmektedir. Nişlerin üst kısmında ise geç dönem bezemeleri korunarak bırakılmıştır. Burada mekanın geçirdiği farklı dönemler gösterilmek istenmiştir.

Öz döneminde koruma temizleme-ayıklama onarımları olarak başlayan restorasyonlar; zaman zaman mimari restorasyon kapsamında alınan karar ve uygulamalarla günümüze kadar gelmiştir. Harem Dairesi'nde mimari restorasyon anlamında önemli restorasyon kararlarının alındığı ve uygulamaların yapıldığı dönem Y. Mimar Mualla Anhegger'in onarımları yürüttüğü 1961-1971 yıllarıdır. Anhegger'in çalışma yaptığı en önemli mekanlar Veliaht Dairesi, III. Murad Köşkü ve Hünkar Sofası'dır. Veliaht Dairesi'nde yapılan onarımlarda; Kubbeli Kasır olarak geçen birinci mekanda Kasır'ın geç dönem kullanımına ait ara kat, süslemeleriyle birlikte kaldırılmıştır. Bu temizleme-ayıklama onarımı ile XVII. yüzyıla ait kubbe, ocak ve çiniler ortaya çıkmıştır. Revzen pencereler, devrin benzer örneklerinden ve özgün çinilerden yararlanılarak yeniden yapılmıştır. Anhegger, Veliaht Dairesi restorasyonunda; tıpkı III. Murad Köşkü'nde olduğu gibi, Harem'de yaptığı diğer restorasyonlardan farklı bir yaklaşımla; Kasır'ın tamamen ilk yapıldığı devrin özellikleriyle canlandırılmasını amaçlamıştır. Belli bir dönemin önemsenmesi söz konusu olan bu yaklaşım Stilistik Rekompozisyon yaklaşımıyla tamamen örtüşmektedir. Yüksek Kurul, yapının

geçirdiği diğer evrelerin tamamen kaybolmaması için, kaldırılan geç döneme ait ara katın Harem Dairesi'nin bir yerinde sergilenmesini istemiştir. Anhegger, Veliaht Dairesi'nde kaldırılan ek bölme, tavan ve devirleri gösteren süsleme örneklerinin Gözdeler Taşlığı altındaki yüksek tonozlu mekanlarda sergilendiğini belirtmiştir (Anhegger, 1986).

Anhegger'in Veliaht Dairesi restorasyonunda; işlev değiştiren, bazen de yapılan muhdes eklerle yepyeni görünüm kazanmış olan yapıların ilk işlevlerini yansıtacak görünümü elde etmeden bu mekanların Padişah evinin parçaları olarak anlatılmasının mümkün olmadığı görüşüyle hareket etmiştir. Bu nedenle zorunlu sağlamaştırma onarımlarıyla birlikte mimari restorasyonlara da gidilmiştir (Anhegger, 1986). Cumhuriyet dönemi onarımlarında benzer yaklaşım; Harem'in erken dönemine ait diğer yapılarında da özellikle bezeme onarımlarında sürekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu restorasyonlarda Kubbeli Kasır'daki yaklaşımdan farklı olarak kaldırılan bezemelere ait bazı örnekler yapıların belli yerlerinde korunmuştur. Hünkar Sofası restorasyonları bu konuda önemli bir örnektir. Önce üç kubbe pandantifindeki barok döneme ait süslemeler kaldırılmış yerine alttan çıkan XVI. yüzyıl süslemeleri onarılmıştır. Daha sonra; tek bir pandantifte barok süslemelerin bırakılmasının mekanın bütünlüğünü zedelediği görüşüyle bu da kaldırılmış diğerlerinde olduğu gibi alt katmanlarda bulunan erken döneme ait desenler onarılmıştır. Ancak kubbede barok süslemeler soluk olarak bırakılmıştır. Duvarda bulunan Avrupa çiniler ise korunmuştur. Bezemelerde yapılan bu değişiklik mekan düzenlemesinde yapılmamıştır. Sofa'nın Haliç cephesinin geç dönemdeki değişimi duvarda açılan bir yırtıkla gösterilirken, sonradan kapatılan bu cephenin açılarak erken dönem özelliklerine dönüştürülmesi düşünülmemiştir. Hünkar Sofası restorasyonu; gerek mekanda zaman içinde yapılan eklerin korunması gerekse de geç dönem bezemelerinin hepsinin kaldırılmaması nedeniyle Veliaht Kasrı onarımından farklılık göstermektedir. Veliaht Kasrı'nda tamamen Stilistik Rekompozisyon anlayışıyla hareket edilmesine rağmen Hünkar Salonu'nda aynısını söylemek mümkün değildir. Bazı süslemelerin tamamen kaldırılmasına rağmen bir kısmı korunmuştur. Veliaht Dairesi'nde özgün örneklerine rastlanmayan revzen pencerelerin yapımında o dönemin çinilerinden yararlanılmasına rağmen Hünkar Salonu'nda özgün örneklerine rastlanmayan kubbe bezemelerinde aynı davranışla hareket edilmemiş, geç dönem barok bezemeler korunmuştur.

Yine harem'in erken dönem yapılarından Hünkar Hamamı'nda temizleme tekniği kullanılarak yapılan restorasyonlarda geç dönem bezemelerin hemen hemen hepsi kaldırılmıştır. Bir Mimar Sinan yapısı olan hamamın mekan özellikleri aynen korunmuş, eski kalem işi bezemelerin soğukluktaki çok küçük bir bölümü bırakılmıştır. Resmi yazışmalardan; kaldırılan bu

bezemelerin üç döneme ait örnekler olduğu anlaşılmaktadır. Ancak günümüze kadar ulaşamayan bezemelerin kaldırılmadan önce belgelemesinin yapılamamış olması araştırma imkanlarını da ortadan kaldırmaktadır. Burada Hamam'ın kullanımı sırasında farklı devirlerde yapılan bezemelerinin kaldırılarak, ilk yapıldığı dönem özelliklerinde restore edilmesi; bırakılan çok az bezeme örneklerine rağmen yapının zaman içinde yüklendiği estetik birikimin yok olmasına neden olmuştur. Çok az miktarda bırakılan bezeme örneklerine rağmen, bu restorasyonda da etkili yaklaşımın Stilistik Rekompozisyon olduğunu söyleyebiliriz. I. Ahmed Kitaplığı'nda kubbedeki kalem işi onarımlarında geç döneme ait süslemeler kubbenin bir yerinde bırakılarak yapının geçirdiği dönemler vurgulanmak istenmiştir. Harem Dairesi'nin erken dönem yapılarının restorasyonunda tek bir kuramsal yaklaşımdan söz edemeyiz. Harem yapıları sağlamlaştırma ve koruma onarımlarının sürekli tekrarlandığı yapılardır

Burada onarım yapılan binaların ilk yapıldıkları döneme ait gerek mekan gerekse süsleme sanatları yönünden mimari özelliklerinin ortaya çıkartılması amaçlanmış, ancak daha geç dönem ait kültür izlerinin de kaybolmaması yönünde çaba gösterilmiştir. Restorasyonlarda zaman zaman tamamen kaybolmuş elemanların ve süslemelerin yapımında aynı devir yapılarındaki benzer örneklerden veya aynı yapıların günümüze kadar kalabilen bezeme örneklerinde esinlenerek tamamlamalar yapılmıştır. Bazen de Saray depolarında toplanmış özgün malzemelerden yararlanılmıştır. Özgün malzeme bulunamadığında, bunların aynısının imalatını yapılarak kullanılmıştır. Çini onarımlarında eksik kalan bölümlerin tamamlanmasında Harem Dairesi depolarındaki özgün örneklerden yararlanılmış, ancak yeterli olmadığında, Kütahya'daki fabrikalarda özgün örneklerden esinlenerek yaptırılan yeni çiniler kullanılmıştır. Yeniden yapılması mümkün olmayan XVI. yüzyıl çinilerinin onarımında ise kalem işi bezemelerle tamamlamalar yapılmıştır. Yine yapılması mümkün olmayan tombak ocak başmaklarının yapımında mekanın bütünlüğünü sağlamak amacı ile alçı malzeme ile tamamlama yapılmıştır (Anhegger, 1986). Harem Dairesi restorasyonlarında, gecekondur nitelikli eklerinin kaldırılması mekanların özgün mimari özelliklerin ortaya çıkartılmasını sağlamıştır. Valide Taşlığı'na bakan Veliaht koridorundaki ahşap geç dönem eklerin kaldırılışı buna en güzel örnektir. Ancak Tahsin Öz döneminde Valide, Karaağalar ve Cariyeler Taşlıkları, dış cephelerindeki bezemeli sıvaların, özgün çinilerin ve ahşap saçakların bütünüyle kaldırılması sonucunda çok büyük bir değişiklik geçirmiştir. Kaldırılan bu mimari elemanların sonradan Anhegger restorasyonlarında yeniden yapılmasına rağmen bu taşlıkların cephelerinin özgün kaldığından söz edemeyiz. Özellikle eski resimlerinde bir bölümü çini

kaplı bir bölümü kalem işi olan Valide Taşlığı'nda hamam cephesinde ve Ocaklı Sofa cephesinde yapılan bezemeler, taşlığın görünümünü oldukça değiştirmiştir.

4.5 ÖNERİLER

XIX. sonu ve XX. yüzyıl başlarından itibaren batıdan alınan koruma ilkelerinin tam olarak toplum tarafından özümselememesi, diğer anıt eserlerde olduğu gibi Saray'da da restorasyonlara temel prensiplerle yaklaşamamasına neden olmuştur. Eski eserlerle ilgili olarak Osmanlı döneminde Muhafaza-i Asarı Atika Encümeni Daimisi'nin, Cumhuriyet döneminde de Kurul'ların oluşturulması; son yıllarda bu kurumların yapılanmasıyla ilgili bürokratik düzenlemelerin tartışılabilirliği bir yana, koruma konusunda ilk önemli adımlar olarak görülmektedir. Ancak 8/7/1951 gün ve 5805 sayılı yasayla yurdumuzdaki eski eserlerin onarımı ve restorasyonu konularında karar vermek üzere kurulan GEEAYK'ın ve daha sonra onun yerini alan Kurul'ların, Venedik Tüzüğü'nü ve uluslararası diğer bildirgelerle tavsiye kararlarını tümüyle benimsemelerine rağmen, alınan kararlarda ve zaman zaman yapılan uygulamalarda koruma ilkelerinin tam olarak izlenememesi, koruma kavramının toplumsal bilinç düzeyinde yerleşmediğinin önemli göstergeleridir. Kurullarla başlatılan oluşum onu tamamlayacak, bilimsel ön araştırma, karar verme, projelendirme, uygulama, denetleme mekanizmalarının doğru yapılandırılmasıyla desteklenememiştir. Eski eser restorasyonları, özel olarak da Saray'ın restorasyonu konusunda öncelikle toplumsal bilinçlenmeye hizmet edecek genel koruma eğitimi de içeren bizim toplumumuza uygun bir modelin oluşturulması, günümüzde de kesintisiz olarak devam eden Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında; Üslupsal Bütünleme ve tümel rekonstrüksüyon gibi köktenci tavrılardan uzaklaşarak, evrensel koruma ilkeleri doğrultusunda Saray'ın tarihi ve estetik tüm değerlerinin yaşatılmasını amaçlayan bilimsel yaklaşımların daha fazla benimsenmesini sağlayacaktır.

Cumhuriyetin ilanından sonra Saray'a müze fonksiyonunun verilmesi, zorunlu müdahaleleri beraberinde getirmiştir. Günümüzde de bu durumun devam ettiği izlenmektedir. 1984'ten sonra Restorasyon Konservasyon Merkez laboratuvarı Müdürlüğü'nün kurulmasıyla bilimsel ve çağdaş restorasyon yaklaşımlarının giderek daha fazla önemsendiğini izlediğimiz Topkapı Sarayı restorasyonlarında, Müze'nin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Birinci Avlu ve İkinci Avlu'da geliştirilen yeni rekonstrüksüyon önerileri ve yapılan yeni düzenlemelerle Fatih Köşkü ve Mecidiye Köşkü örneğinde olduğu gibi mimarinin izlenemez bir duruma gelmesi; bu çok önemli ve günümüze kadar mimari bütünlüğünü koruyarak gelebilen Osmanlı Sarayı'nda, koruma-kullanma dengesinin yeniden değerlendirilmesinin gerekliliğini ortaya

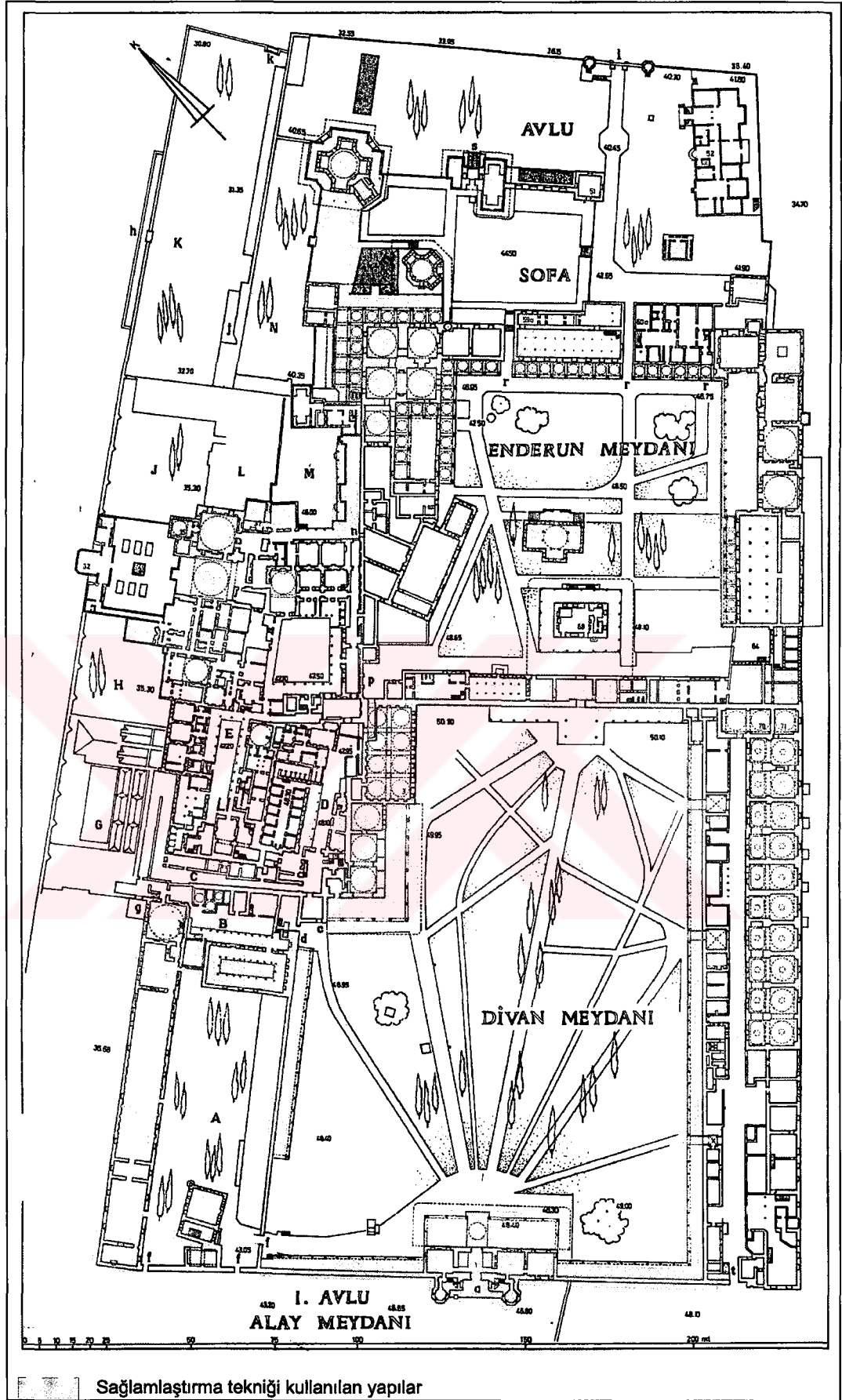
çıkartmaktadır. Bu değerlendirmede; eski eser bir yapının yararlı bir toplumsal amaç için kullanılmasının korumada kolaylaştırıcı olduğu, ancak uygulamada yapının plan ve bezemelerini değiştirilmemesi yönündeki temel ilkeler (Venedik Tüzüğü, madde 5, Carta Del Restauro madde 4) (Ahunbay, 1996) ve bu konuda alınmış kurul kararları göz önüne alınmalıdır.

Yine bu yaklaşımlara bağlı olarak yürütülen restorasyonlarda doğru kararlar üretilmesi ve uygulanabilmesi, bugün farklı kurumlar tarafından işbirliğiyle yürütülen çalışmaların yeni bir organizasyonla Saray'da oluşturulacak bilimsel araştırma ve proje - uygulama restorasyon merkezinden yürütülmesinin gerekli olduğunu düşündürmektedir. Bugün çekirdek oluşumunu yıllar önce kurulan Topkapı Sarayı Teknik Bürosu'nda izlediğimiz ancak onun çok üstünde donanımlı ve sürekliliği olan, bir bilim kurulu ve uzmanların da içerisinde bulunduğu yeni örgütlenme modeli, yine bununla bağlantılı Saray bünyesinde çalışacak restorasyon uygulama atölyeleriyle bir arada düşünülmelidir. Bu örgütlenme bünyesinde oluşturulacak arşiv biriminde; öncelikle farklı kurumlarda bulunan Topkapı Sarayı restorasyonlarıyla ilgili geçmiş yıllara ait tüm belgelerin arşiv uzmanlarının denetiminde bir araya getirilmesi ve tasnifinin yapılması büyük önem taşımaktadır. Bundan sonra düşünülmesi gerekli ön çalışma; yıllardır imalatların miktar ve maliyet bedellerini takip için yapılan dosya düzenlemesinin yanında, şimdiye kadar hiç yapılmamış bir çalışma olarak, her Saray yapısı için bir restorasyon izleme dosyasının ve kataloğunun oluşturulması olmalıdır. Aksi takdirde yıllara göre düzenlenen ve genellikle birden çok yapının restorasyonunu içinde barındıran arşiv sistemi, bugün olduğu gibi yarın da yapılacak olan uygulamaların izlenmesini oldukça güç, hatta zaman zaman imkansız bir duruma getirecektir. Restorasyonların başarısı, her türlü belgelemenin eksiksiz yapılmasını ve düzenli arşivlenmesini zorunlu kılmaktadır. Uygulamalardan önce yapının mevcut durumu, fotoğraf, video çekimleri, ayrıntılı hasar rölövesiyle belgelenmelidir. Bu ön araştırmalar hasarların nedenlerinin de doğru teşhis edilmesini sağlayacaktır. Yapı fiziği, zemin ve strüktür mühendisleri, kimya ve malzeme mühendisleri bu ön çalışmalarda mutlaka görev almalıdır. Saray'la ilgili yayınlardan, yapılar üzerindeki kitabelerden, üslup özelliklerinden, yapım tekniği, plan ve cephe özelliklerinden yararlanılarak bugüne kadar değişik varsayımlarla yürütülen Saray'ın tarihi gelişimi üzerindeki araştırmalar da derinleştirilmeli, çalışmalar sırasında Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında geçirdiği değişim göz önünde bulundurulmalıdır. Mutlak surette Sanat tarihi araştırmalarına ağırlık verilmeli ve her yapının bezeme programını oluşturan çini, duvar resmi, kalem işleri, ahşap işleri, mermer işer için, tıpkı 1818 tarihli Koruma Kararnamesi'nde (Kuban, 2000) belirtildiği gibi ayrı envanterler oluşturulmalıdır. Bu konuda son yıllarda

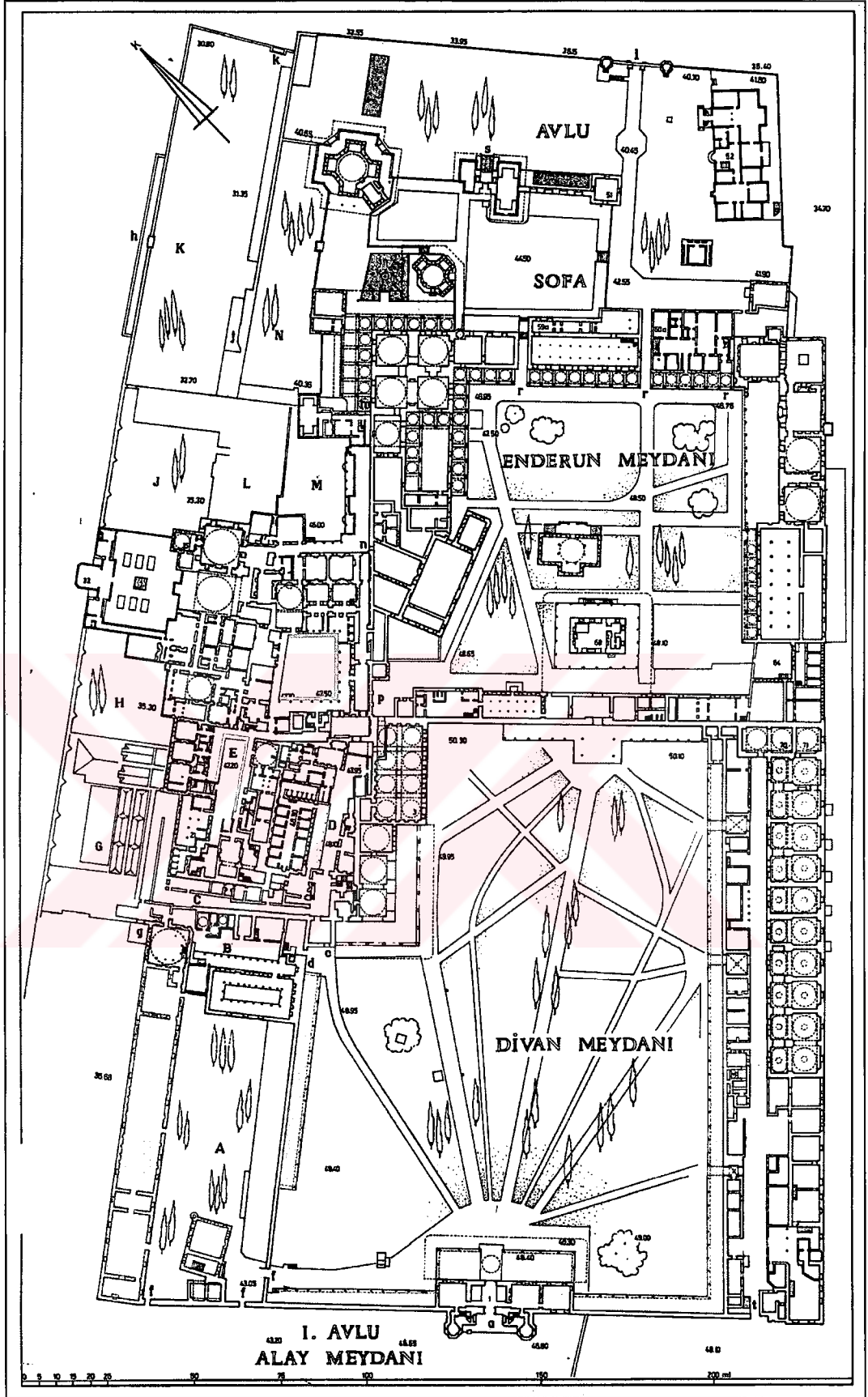
Saray'da çini restorasyonu yapılan yapılarda böyle bir envanter çalışmasının KMLM tarafından başlatılmış olması, diğer geleneksel sanatlar içinde örnek olmalıdır. Genellikle çok uzun bir kullanım sürecine sahip yapıların ilk tasarımları ve daha sonra geçirdikleri değişimler bezeme katmanlarının incelenmesiyle ortaya çıkmaktadır. Burada yapılacak sondajların uzman kişiler tarafından yapılması büyük önem taşımaktadır. Disiplinler arası bir çalışmayla başlanan ön tespitler, uygulamada da yine aynı birliktelikle yürütülmelidir. Bu uygulamalarda onarımın bir uzmanlık işi olduğu, bunun için özgün malzemeye saygılı davranılması gerektiği, geleneksel teknikler yetersiz kaldığında çağdaş tekniklerden yararlanılabileceği unutulmamalıdır. (Venedik Tüzüğü madde 9-10) Uygulama kararları ve denetleme bir bilim kurulunun desteğinde olmalıdır. Her yapı için hazırlanan katalogta, yapılan uygulamaları açıklayıcı bir sonuç raporu ve fotoğraflar olmalıdır. Restorasyon öncesi ve sonrasına dair tüm belgeler ve raporlar araştırmacıların yararlanabileceği şekilde arşivlenmelidir (Venedik Tüzüğü Madde 16) (Ahunbay, 1996). Raporların düzenli yayına dönüştürülmesi, restorasyonların takip edilmesi ve her türlü bilimsel eleştiriye açık olması açısından önem taşıyacaktır.

Uygulamaların doğru yapılabilmesi bu konuda yetişmiş insan kaynağı açığının kapatılmasına bağlıdır. Bunun için geleneksel yapım tekniklerinin uygulanmasında çalışacak uzman kadroların yetiştirilmesi ve istihdam edilmesi gerekmektedir. Bu aynı zamanda Osmanlı süsleme sanatının en seçkin örneklerini içinde barındıran Topkapı Sarayı için ayrı bir önem taşımaktadır. Dolap Ocağı mevkiinde Kurul kararıyla yapımına izin verilen elsanatları atölyelerinin çalışır hale getirilmesi, bu konularda çalışan ustaların bir araya getirilebilmesine onlara sürekli iş olanakları yaratılmasına ve deneyimlerini ve becerilerini gençlere aktarabilmesine yardımcı olacaktır. Uygulama sorunlarının aşılabilmesinde restorasyonları üstlenen yüklenicilerin bu konuda deneyimli olması ve restoratör mimarlarla birlikte çalışmasını da gerekli kılmaktadır.

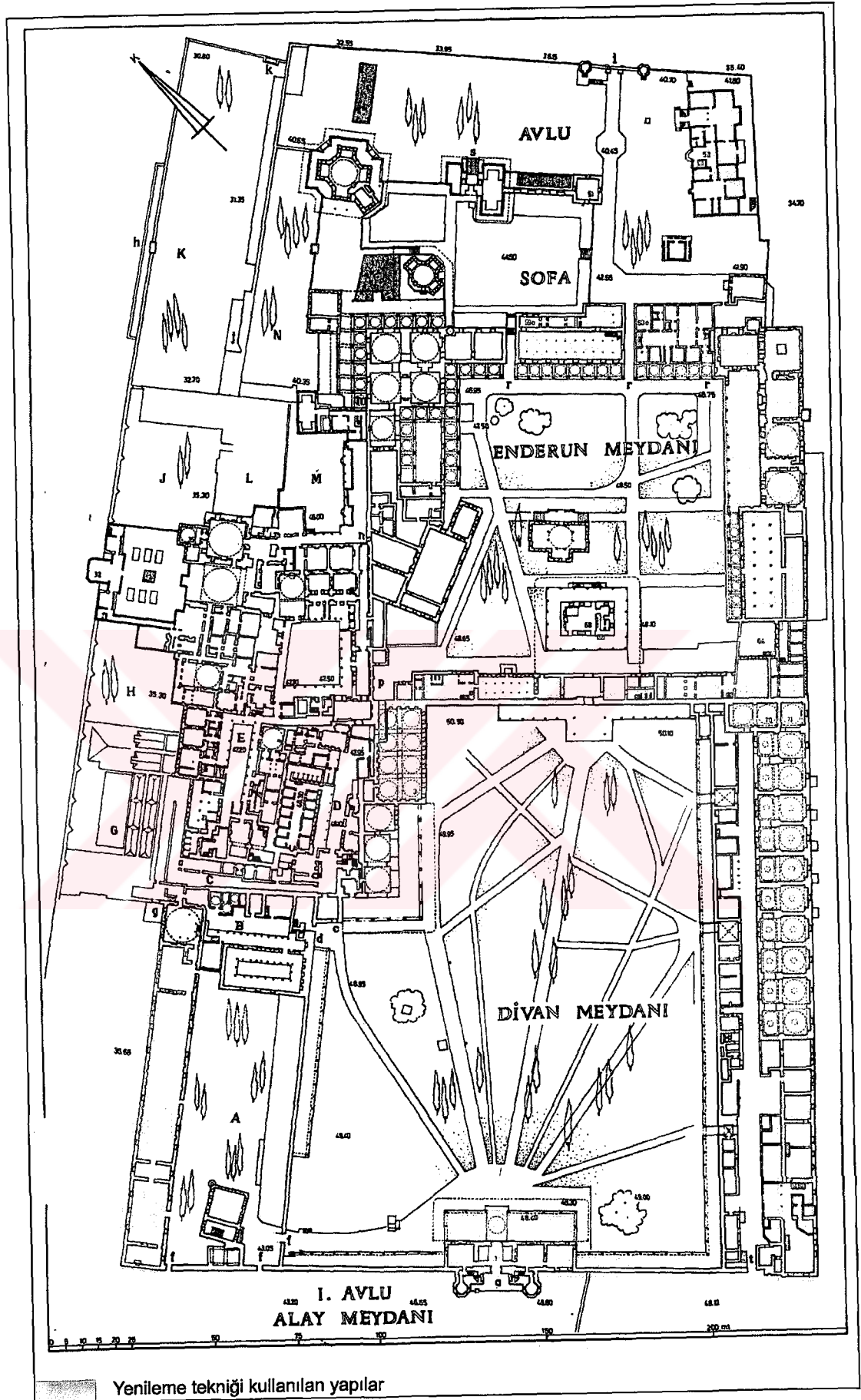
Bu çalışmalar, eski eserleri korumanın öneminin, toplum tarafından özümsemesine yardımcı olacak ulusal eğitim programları yapılarak ve sivil toplum örgütleriyle, geniş kitlelerin desteği alınarak yürütülmelidir. Anıt eserlerin ve özel olarak Saray'ın tarihi belge niteliğinin ve geçirdiği tüm zamanlara ait estetik birikimin onun bütünlüğünü oluşturduğu yaklaşımıyla bilimsel restorasyonların yapılabilmesi; genelde eski eserlerin korunması konusunda toplumsal bilinçlenme ile çağdaş kuramlar ışığında kararlar üreten ve uygulayan mekanizmaların toplumumuza uygun bir modelinin oluşturulmasına bağlı olduğu görülmektedir.

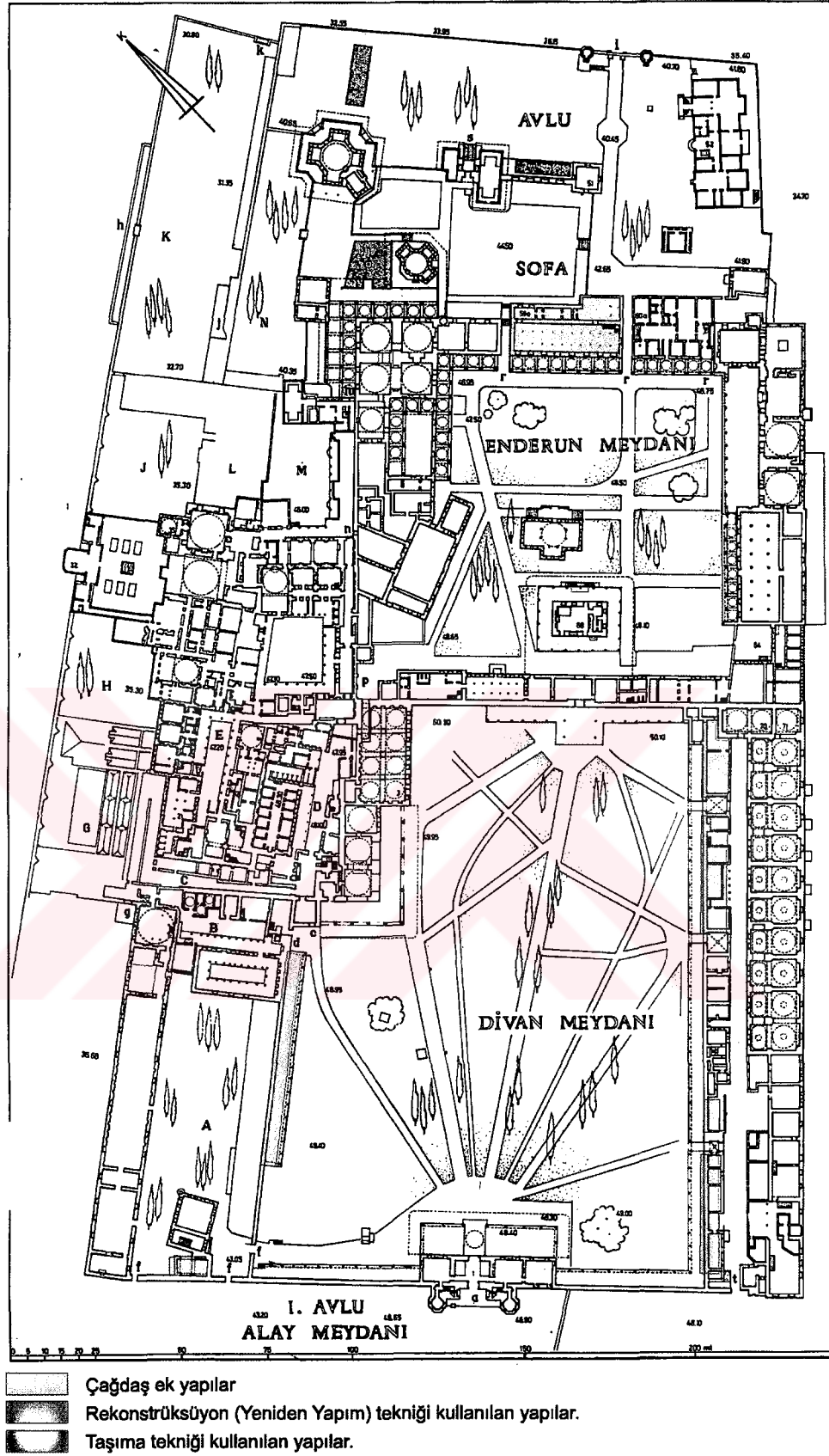
Plan 4.1 Topkapı Sarayı Müzesi Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında sağlamlaştırma tekniği kullanılan yapılar (Eldem, ve Akozan 1982, L:23' den yararlanılarak hazırlanmıştır)

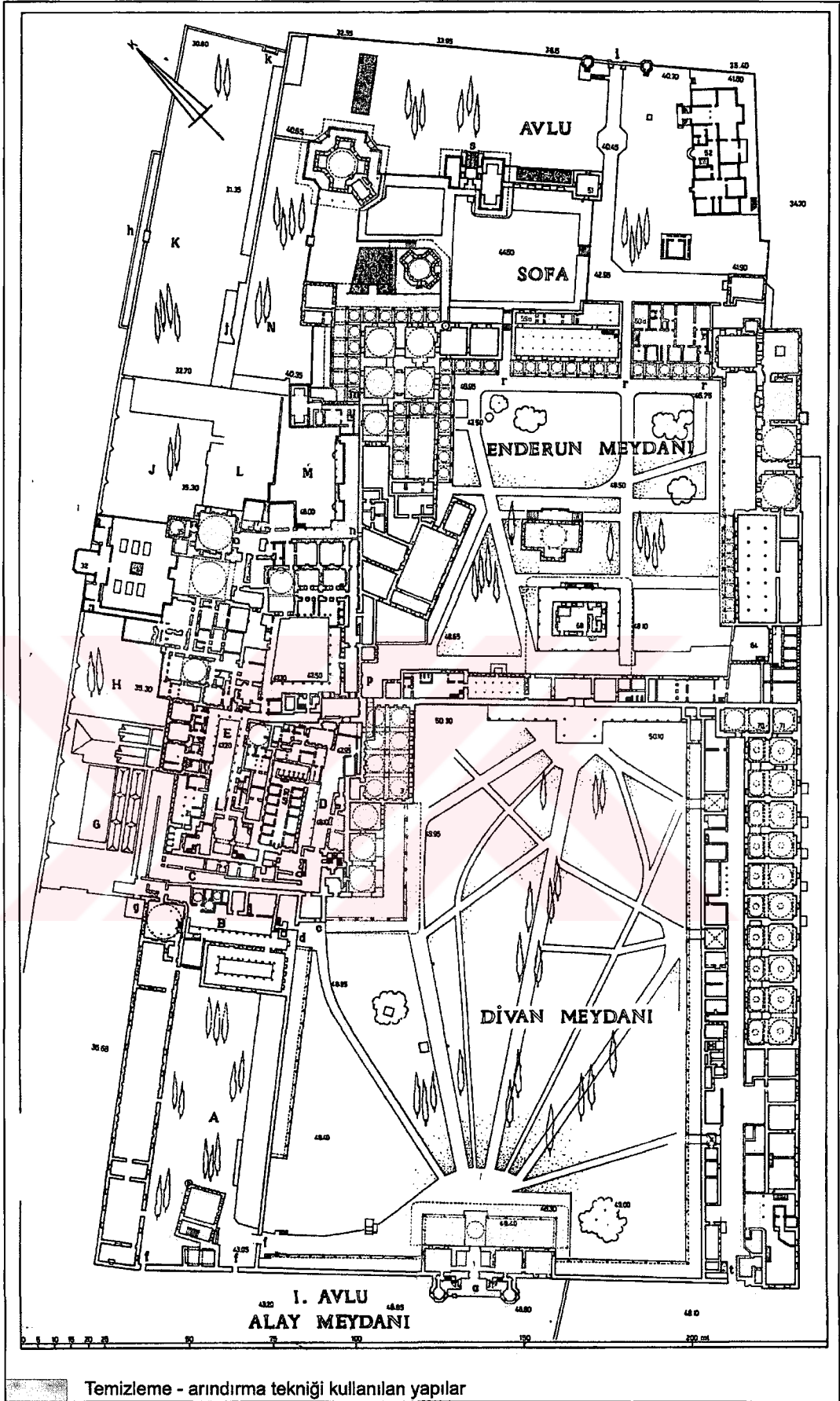
Plan 4.2 Topkapı Sarayı Müzesi Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında bütünleme tekniği kullanılan yapılar
(Eldem ve Akozan 1982, L:23' den yararlanılarak hazırlanmıştır)

Plan 4.3 Topkapı Sarayı Müzesi Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında yenileme tekniği kullanılan yapılar
(Eldem ve Akozan 1982, L:23' den yararlanılarak hazırlanmıştır)

Plan 4.4 Topkapı Sarayı Müzesi Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında rekonstrüksiyon ve taşıma tekniği kullanılan yapılarla çağdaş ek yapıların yapıldığı yerler (Eldem, Akozan 1982, L:23' den yararlanılarak hazırlanmıştır)

Plan 4.5 Topkapı Sarayı Müzesi Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında temizleme-arındırma tekniği kullanılan yapılar (Eldem, Akozan 1982, L:23' den yararlanılarak hazırlanmıştır)

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ CUMHURİYET DÖNEMİ RESTORASYONLARI							K1
Dönem: 1923-2000	Restorasyon Teknikleri						Yeni Bina Yapımı
İkinci Avlu Yapıları	Sağlamlaştırma	Bütünleme (Reintegrasyon)	Yenileme (Renovasyon)	Yeniden Yapım (Rekonstrüksiyon)	Temizleme Arındırma	Taşıma	
Bab-İs Selam (Orta Kapı)	+	-	+	-	+	-	-
İkinci Avlu Revakları	+	+	+	+	+	-	-
Saray Mutfakları	+	+	+	-	+	-	+
Adalet Kulesi	+	-	-	-	-	-	-
Kubbealtı	+	-	-	-	+	+	-
Dış Hazine	+	-	+	-	+	-	-
Has Ahır-Raht Hazinesi- İmrahor Odası	+	+	+	-	+	+	-
Beşir Ağa Camisi ve Hamamı	+	+	-	+	+	-	-
Zülüflü Baltacılar	+	-	-	-	+	-	-

Tablo 4.1.1 İkinci Avlu yapılarında Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında kullanılan teknikler

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ CUMHURİYET DÖNEMİ RESTORASYONLARI							K2
Dönem: 1923-2000	Restorasyon Teknikleri						Yeni Bina Yapımı
Üçüncü Avlu Yapıları	Sağlamlaştırma	Bütünleme (Reintegrasyon)	Yenileme (Renovasyon)	Yeniden Yapım (Rekonstrüksiyon)	Temizleme Arındırma	Taşıma	
Bab-İs Saade (Akağalar Kapısı) Akağalar Koğuşu - Kapı Ağası Dairesi - Kapı Ağası Hamamı	+	-	+	-	+	-	-
Enderun Mektebi	+	-	-	-	-	-	-
Seferli Koğuşu	+	-	+	-	+	-	-
Fatih Köşkü (İç Hazine)	+	-	+	-	+	+	-
Hazine Kethudası Dairesi (Kiler-i Hassa Koğuşu)	+	-	+	-	+	-	-
Hazine Koğuşu	+	-	+	-	+	-	-
Hırka-i Saadet-Destimal Odası Has Odalılar Koğuşu - Emanet Hazinesi	+	-	+	-	+	+	-
Ağalar Camisi	+	-	+	-	+	-	-
Kuşhane	+	-	-	-	-	-	-
Arz Odası	+	-	-	-	+	+	-
III. Ahmed Kitaplığı	+	-	-	-	+	-	-

Tablo 4.2.1 Üçüncü Avlu yapılarında Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında kullanılan teknikler

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ CUMHURİYET DÖNEMİ RESTORASYONLARI							K3
Dönem: 1923-2000	Restorasyon Teknikleri						Yeni Bina Yapımı
Dördüncü Avlu Yapıları	Sağlamlaştırma	Bütünleme (Reintegrasyon)	Yenileme (Renovasyon)	Yeniden Yapım (Rekonstrüksiyon)	Temizleme Arındırma	Taşıma	
Havuzlu Taşlık Havuz-Havuz Köşkü	+	-	-	-	+	+	-
Bağdat Köşkü	+	-	-	-	+	-	-
Revan Köşkü	+	-	-	-	-	-	-
İftariye Kameryesi	+	-	-	-	+	-	-
Sünnet Odası	+	-	-	-	-	-	-
Sofa Köşkü	+	-	-	-	-	-	-
Sofa Camisi	+	-	-	-	-	-	-
Hekimbaşı Odası	+	-	-	-	-	-	-
Esvap Odası	+	-	-	-	+	-	-
Mecidiye Köşkü Çadır Köşkü	+	-	+	-	+	-	-

Tablo 4.3.1 Dördüncü Avlu yapılarında Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında kullanılan teknikler

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ CUMHURİYET DÖNEMİ RESTORASYONLARI							K4
Dönem: 1923-2000	Restorasyon Teknikleri						Yeni Bina Yapımı
Harem Dairesi	Sağlamlaştırma	Bütünleme (Reintegrasyon)	Yenileme (Renovasyon)	Yeniden Yapım (Rekonstrüksiyon)	Temizleme Arındırma	Taşıma	
Valide Sultan Dairesi ve Taşlığı	+	+	-	-	+	-	-
Çeşmeli Sofa	+	-	-	-	+	-	-
Ocaklı Sofa	+	-	-	-	+	-	-
Velihaht Dairesi	+	-	-	-	+	+	-
III. Murad Köşkü	+	-	-	-	+	-	-
Hünkar Sofası	+	-	-	-	+	-	-
Hünkar Hamamı	+	-	-	-	+	-	-
Sultan I. Ahmed Köşkü	+	-	-	-	+	-	-
Yemiş Odası	+	-	-	-	+	-	-
III. Osman Köşkü ve Taşlığı	+	-	-	-	+	-	-
I. Abdülhamid Yatak Odası - Hazine Dairesi	+	-	-	-	+	-	-
III. Selim Dairesi	+	-	-	-	+	-	-
Cariyeler Dairesi	+	+	-	-	+	-	-
Meşkhane ve Hamam	+	-	-	-	+	-	-
Karaağalar Koğuşu ve Taşlığı	+	+	-	-	+	-	-
Musahipler ve Cüceler Dairesi	+	-	-	-	+	-	-
Şehzadeler Mektebi	+	-	-	-	+	-	-
Gözdeler Dairesi ve Taşlığı	+	-	+	-	+	-	-

Tablo 4.4.1 Harem Dairesi yapılarında Cumhuriyet dönemi restorasyonlarında kullanılan teknikler

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z., (1996), Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, YEM Yayını, İstanbul.

Akdeniz, G., (1995), Topkapı Sarayı Resmi Toplantı Birimlerinin (Divan Yapıları Ve Arz Odası'nın) Geçirdikleri Değişimin Araştırılması, Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, (yayınlanmamıştır).

Alikılıç, D., (2004), Osmanlı'da Devlet Protokolü Ve Törenler İmparatorluk Seremonisi, Tarih Düşünce Kitapları, İstanbul.

Altındağ, Ü., (1982) 'Topkapı Sarayı, Birinci Yer Birinci Avlu', Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Sanat 7: 12-15, Ankara.

Altındağ, Ü., (1982), 'Topkapı Sarayı', Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Sanat 7:12-50, Ankara.

Anhegger, Eyüboğlu, M, (1979) 'Topkapı Sarayı Veliaht Dairesi Onarımları', İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yıllığı, X-XI: 3-18, İstanbul.

Anhegger-Eyüboğlu, M., (1979) 'Fatih Devrinde Yeni Sarayda Harem Dairesi (Padişahın Evi) Var mıydı?', Sanat Tarihi Yıllığı, VII. 23-36.

Anhegger, Eyüboğlu, M, (1986) Topkapı Sarayı'nda Padişah Evi (Harem), Sandoz Kültür Yayınları, İstanbul.

Artan, T., (1994), 'Eski Saray', Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, (III) 204-205, İstanbul.

Aslanapa, O., (1999), Türk Sanatı, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Ata, T., A., (1875) Enderun Tarihi, İstanbul.

Ayverdi, H., E., (1989), Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul.

Batur, A., (2003), M. Vedat Tek Kimliğinin İzinde Bir Mimar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Bayrak, M., O., (1996), Topkapı Sarayı Ve Harem, Sümer Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Bilge, A., (1969), 'Fatih Zamanında Topkapı Sarayı Suyu', Türk Sanat Tarihi Araştırma Ve İncelemeleri, II: 214-215.

Bikkul, A, U, (1949) 'Topkapı Sarayı'nda Has Ahır', Güzel Sanatlar Dergisi, 6:118-131, İstanbul.

Bobovius, A., (2002), Topkapı Saray'ında Yaşam, (A. Berktaş) (Sunan ve notlayan, S., Yerasimos ve A., Berthier) Kitap Yayınevi, İstanbul.

Çelik, Z., (1986), 19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul, Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.

- Cephanecigil, G., (2003) 'Tüm Çalışmaları' M. Vedat Tek Kimliğinin İzinde Bir Mimar, Yapı Kredi Yayınları, 323-382, İstanbul.
- Cezar, M., (1963) 'Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar ve Tabii Afetler', Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri', İstanbul, I:380.
- Cezar, M., (2002), Osmanlı Başkenti İstanbul, Erol Keskin Aksoy Kültür, Eğitim, Spor ve Sağlık Vakfı Yayınları, No:2, İstanbul.
- Çığ, K., (1976) 'Topkapı Sarayı Müzesi Binaları ile İç Süslemeleri Ve Gösterdiği Değişiklikler', Sanat Dünyamız, Yapı Ve Kredi Bankası Kültür Ve Sanat Müşavirliği, 6:13-17, İstanbul.
- Dilmen, G., (1982) 'Harem (Padişah Evi)', Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Sanat 7, 44-51, Ankara.
- Dirimtekin, F., (1953), İstanbul After The Conquest, İstanbul.
- Eldem S. H. ve Akozan, F., (1982) Topkapı Sarayı Bir Mimari Araştırma, Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler Ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Eldem, S., H., (1968), Rölöve I., Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümü Rölöve Kürsüsü, İstanbul.
- Eldem, S., H., (1974) Köşkler Ve Kasırlar, İstanbul.
- Emler, S., (1963) 'Topkapı Sarayı Restorasyon Çalışmaları', Türk Sanat Tarihi Araştırma Ve İncelemeleri, 1:211-312, İstanbul.
- Engin, V., (1993), Rumeli Demiryolları, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık, İstanbul.
- Eren, Ş., Ağca, S., (2001), Milli Saraylar Arşivi'nde bulunan Topkapı Sarayı ile ilgili bazı belge ve defterlerden yapılan çeviriler ve çeviri özetleri'ni içeren rapor. Yayınlanmamıştır.
- Ergin, O., N., (1996), İstanbul Şehreminleri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul.
- Ethem, H., (1931) Topkapı Sarayı, Kanaat Kütüphanesi
- Evliya, Çelebi (2004), Evliya Çelebi Seyahatnamesi: İstanbul (S.A.Kahraman, Y. Dağlı), YKY Yayınları, İstanbul.
- Freely, J., (2003) Evliya Çelebi'nin İstanbulu, Y.K.Y Yayınları, İstanbul.
- Gurlitt, C., (1907-1912), Die Baukunst Konstantinopels, Berlin.
- Gülsün, H., (1995), 'Osmanlı Mimarlığında Onarım İlkeleri Varmıydı?', 9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi, TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, Özel Kongre Dizisi/20-1: 207-210, Ankara.

- İhsanoğlu, E.,(1998) 'Enderun Mektebi', Osmanlı Devleti Medeniyeti Tarihi, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi (IRCICA) İstanbul, (2) :251-252.
- İnalcık, H., 2003, Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600), (R.Sezer), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- İnciyan, P.,Ğ., (1976), XVIII. Asırda İstanbul, (H.D. Andreasyan), İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul Enstitüsü Yayınları: 43, İstanbul.
- İrez, F, (1990), Topkapı Sarayı Harem Bölümü'ndeki Rokoko Süslemenin Batılı Kaynakları, Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık 4:21-33, İstanbul.
- İrez, F., Gezgör, V., (1996), 'Milli Saraylar Arşivi'nde Yer Alan Belgeler Doğrultusunda Topkapı Sarayı Onarımları', Milli Saraylar Arşivi, 18-45, TBMM Basımevi, Ankara.
- Koçu, E., R., (2004), Topkapı Sarayı, Doğan Kitapçılık, İstanbul
- Koçu, E, R., (1966), 'Deprem. Zلزele' İstanbul Ansiklopedisi, VIII: 4466, İstanbul.
- Kömürçiyen, E., Ç., (1988), İstanbul Tarihi XVII. Asırda İstanbul (H. D. Andreasyan), (Yayına hazırlayan K. Pamukçiyen), Eren Yayıncılık ve Kitapçılık, İstanbul.
- Köseoğlu, C., 'Hazine', 1980, Topkapı Sarayı Müzesi: 5, Yapı Ve Kredi Bankası Kültür Ve Sanat Hizmetleri, İstanbul.
- Kritovulos, M., (1967), Tarih-İ Sultan Mehmed Han-ı Sani, TOEM eki 1328/1910, İstanbul.
- Kuban, D., (1996), İstanbul Bir Kent Tarihi, (Z., Rona), Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, İstanbul.
- Kuban, D., (2000), Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu Kuram Ve Uygulama, YEM Yayını, İstanbul
- Madran, E., (2001), 'Tarihi Miras Niteliğindeki Yapılara Müze İşlevinin Verilmesinde Kullanılacak Değerlendirme Ölçütleri', Kent, Toplum, Müze, Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Mantran, R., (2002), İstanbul Tarihi, (T. Tunçdoğan), İletişim Yayınları, İstanbul
- Müller-Wiener, W, (2002), İstanbul'un Tarihsel Topoğrafyası, (Ü. Sayın) Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Naima, M. (1864/ 1280) Tarih-i Naima, 6 cilt, İstanbul.
- Necipoğlu, G., (1985), The Formation of an Ottoman Imperial Tradition: The Topkapı Palace in the Fifteenth and Sixteenth Centuries, Doktora Tezi, Harvard University.
- Oberhummer, E., (1902), Konstantinopel unter Sultan, Süleyman dem Grossen, München.
- Ögel, S., (1988), 'Geleneksel Türk Evi'ne Bir Kaynak Olarak Topkapı Sarayı', Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık-3:127-180 İstanbul.

Öz, İ., (1982), ' Topkapı Sarayı Müzesi Onarımları' Sanat Dergisi, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayını, 7;65-75, İstanbul.

Öz, T., 1953, Hırka-i Saadet Ve Emanat-i Mukaddese, Tarih Dünyası Mecmuasının Tarih Kütüphanesi Serisi, İstanbul.

Öz, T., 1953, Topkapı Sarayı'n da Fatih Sultan Mehmet II.ye Ait Eserler, Türk Tarih Kurumu Yayınları XI Seri-No: 3 Ankara.

Öz, T., (1949), 'Topkapı Saray Müzesi Onarımları', Güzel Sanatlar Dergisi, 6:2-71 İstanbul.

Öz, T., 1991, Hayatım, TSM, İstanbul.

Özbilgen, E., (2003) Bütün Yönleriyle Osmanlı Adab-ı Osmaniye, İz Yayıncılık, İstanbul.

Özendes, E.,(2002), The Last Ottoman Capital İstanbul A Photographic History, YEM Yayını, İstanbul.

Pamukçuyan, K., (1994), 'Depremler', Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, III., s.34, Kültür Bakanlığı Ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul.

Peirce, L., P., (1998) Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümranlık Ve Kadınlar (A. Berktay) Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, İstanbul.

Penzer, N., M., (2000), Harem, (D. Şahin), Say Yayınları, İstanbul.

Renda, G., 'Restorasyon Çalışmalarında Kalem İşleri ve Duvar Resimlerinin Yeri', Vakıflar Genel Müdürlüğü I. Restorasyon Semineri (6-7 Mayıs 1982) Rölöve ve Restorasyon Dergisi 4 özel sayı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, 79-90, Ankara.

Sakin, O., (2002), Tarihsel Kaynaklarıyla İstanbul Depremleri, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Seçkin, N., (1990) Topkapı Sarayı'nın Biçimlenmesine egemen olan Tasarım Gelenekleri Üzerine Bir Araştırma (1453-1755), Doktora Tezi, İTÜ, Mimarlık Fakültesi.

Seçkin, N., (1991) 'Osmanlı Mimarisinde 15. Yüzyıla İlişkin İki Saray Yerleşimi Edirne (Yeni) Sarayı Ve Topkapı Sarayı', 9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi Bildirileri (III):179-186

Selanikli Mustafa, Tarih-i Selaniki, 1281.

Sezer, S., (1992), Topkapı Sarayı Mimarisinde Batılaşma Süreci, Yüksek Lisan Tezi, İTÜ.

Sınar, N., 1982, 'Dördüncü Yer Dördüncü Avlu', Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Sanat 7, 52-57.

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, (1928) C.I-II, İstanbul.

Solakzade, (1297) Tarih-i Solakzade, İstanbul.

- Şeref, A., (1910-1911), 'Topkapı Saray-ı Hümayunu', Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, 5-12.
- Tamer, Cahide, 'Topkapı Sarayı'nda 19. Yüzyıl Sonlarında Çekilmiş Birkaç Fotoğraf ve Bazı Eleştiriler', Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık-1 1986, 131-139 İstanbul.
- Tansuğ, S., (1983), 'Topkapı Saray Bütünü'nün Niteliği Üzerine Bir Deneme', Karşıtı Aramak Sanat Tarihi Yazıları, Arkeoloji Ve Sanat Yayınları, 135-168, İstanbul.
- Tanyeli, G., (1988), 'Topkapı Sarayı Haremi'nin Haliç Cephesindeki Yapılaşmasının Evrimi', Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık-3, 48-180, İstanbul.
- Tanyeli U.,(1990), 'Topkapı Sarayı Üçüncü Avlusu'ndaki Fatih Köşkü (Hazine) ve Tarihsel Evrimi Üzerine Gözlemler' Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık-4, 150-217, İstanbul
- Tavernier, J., B., (1984), Topkapı Sarayı'nda Yaşam, Çağdaş Yayınları, İstanbul.
- Tezcan, (1977), 'Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi Hamamları', Kültür ve Sanat, Kültür Bakanlığı Yayını, 5 :35-40, Ankara.
- Tezcan, H., (1989), Topkapı Sarayı Ve Çevresinin Bizans Dönemi Arkeolojisi, TTOK, İstanbul.
- TOEM, Kanunname-i al-i Osman, N. 13,18 s. 11-13.
- Topkapı Sarayı Müzesi Rehberi (1933), İstanbul Asar-ı Atika Müzeleri, Devlet Matbaası, İstanbul.
- Topkapı Sarayı Müzesi, Yıllık-5.
- Topkapı Sarayı Harem Dairesi su yollarının sodyum-24 kullanılarak izlenmesi, (1969), Atom Enerjisi Komisyonu Çekmece Nükleer Araştırma Merkezi.
- Topuzlu, C., 1951, İstibdat-Meşrutiyet-Cumhuriyet Devirlerinde 80 Yıllık Hatıralarım, İstanbul.
- Tuğlacı, P., (1981) Osmanlı Mimarlığında Batılılaşma Dönemi ve Balyan Ailesi, İstanbul.
- Unger, E., 1916, 'Grabungen an der Seraispitze von Konstantinopel', AA, (XXXI)1-48.
- Uzunçarşılı, İ.H., (1983) Osmanlı Tarihi, II, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ.H, (1984), Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı, AKDTYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ürekli, F., (2000), İstanbul'da 1894 Depremi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yenişehirlioğlu, F., (1982) 'Osmanlı Dönemi Yapılarında Bulunan Çini Kaplamalar ve Restorasyon Sorunları', Vakıflar Genel Müdürlüğü I. Restorasyon Semineri (6-7 Mayıs 1982) Rölöve ve Restorasyon Dergisi 4 özel sayı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, 43-64, Ankara.

Yerasimos, S., (2000), İstanbul İmparatorluklar başkenti, (E. Güntekin, A. Sönmezay), Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, İstanbul.

Yücel, E., (1982), Topkapı Sarayı Müzesinde Hırka-i Saadet ve Mukaddes Emanetler, Yapı Kredi Bankası Kültür Ve Sanat Hizmetleri, Topkapı Sarayı Müzesi: 7, İstanbul.

Ziya, M., (1336/1920), İstanbul Ve Boğaziçi I., II., İstanbul.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

(BOA., Y.Mtv. nt.100/4, 13 Muharrem 1312

BOA., Mühimme Defterleri, No: 26, s.66

BOA., Hazine-i Hassa Nezareti Defteri, 3/Mart/1924 tarih ve 431 sayılı karar, s.258

BOA., Cevdet Tasnifi Saraylar 6771, Hülasa:Zelzelede yıkılan Matbah-ı Amire'de telefolan şekerler hakkında

Milli Saraylar Arşivi

MSA, Evrak I. 122, 1291-1292 yıllarında Rumeli demiryolunun yapımı sırasında yıktırılan köşklere bazı somaki direklerin çıktığına ilişkin belge

MSA, Evrak I. 738, Topkapı Sarayı Hümayunu Matbah Dairesi'nde İcrası Lazım Gelen Tamirat Hakkındaki Keşifname

MSA, Evrak I. 984, Ebniye-i Seniyye inşaat ve tamiratına mahsus keşif ve ita defteri, Sermimar Ekrem tarafından 12 Teşrin-evvel 1330 tarihinde hazırlanmıştır.

MSA, Evrak I. 784 Ebniye-i Seniyye inşaat ve tamiratına mahsus Keşif Defteri

MSA, Evrak I. 784 Ebniye-i Seniyye İnşaat Ve Mesarifatına Mahsus Keşif Defteri, Sermimar Ekrem tarafından 29 Kanun-ı Evvel 1331 tarihinde hazırlanmıştır.

MSA, Evrak I. 784 Ebniye-i Seniyye İnşaat Ve Tamiratına Mahsus Keşif Defteri, Keşif Numarası 213, 31 Kanun -ı Evvel 1331

MSA, Evrak I. 345 Topkapı Sarayı'nda Seferli Koğuşu döşeme imali Keşfi 1328

MSA, Evrak I. 464 Topkapı Sarayı Orta Kapı tamiratına dair keşif, 1331

MSA, Evrak I 1011 Topkapı Sarayı Orta Kapı hela yapımı keşfi 1329

MSA, Evrak I, 573 Topkapı Sarayı Kırk Çeşme Suyu onarımı 1326

MSA, Evrak 992 Topkapı Sarayı Arz Odası içerisindeki çeşmelere su getirilmesi keşfi 1325

MSA, Evrak I. 587 Topkapı Sarayı Hırka-ı Saadet Dairesi etrafındaki bölümlerin tamiri, boyanması, sünnet Odası tamiri, Bağdat Kası tamiri keşfi 1329

MSA, Evrak I. 731 Topkapı Sarayı Hırka-i Saadet Dairesi onarım keşfi 1328

MSA, Evrak I. 1010, Topkapı Sarayı Hırka-i Saadet Dairesi kubbesinin onarımı keşfi

MSA, Evrak I. 1033 Topkapı Sarayı Mecidiye Köşkü tavanı onarımı keşfi

MSA, Evrak 3713, 70 nolu zarf Topkapı Sarayı Mecidiye Köşkü tavan onarımı ile ilgili Vedat Tek'in yazısı

MSA, Evrak I. 1080, Topkapı Sarayı Hırka-i Saadet Dairesi civarında yeniden doğrama imali

MSA, 1329 Evrak I. 1011

MSA, Defter No: 3482 Topkapı Sarayı Hümayunu'nda Harem-i Hümayun derununda bir kapı ittisalinde tahtani ebniyenin tamiratının mesarifatını mübeyin keşif ve ita defteri

MSA, Defter No: 3850 Hazine-i Hassa-i Şahene'nin İnşaat ve Tamiratına Mahsus Haftalık Sarfiat Jurnalı No:1; No:2; No:3; No:4

MSA, Defter No:3854 Hazine-i Hassa-i Şahene'nin İnşaat ve Tamiratına Mahsus Haftalık Sarfiat Jurnalı No:1; No:2; No:3; No:4; No:5; No:6; No:7; No:8; No:9; No:10; No:11; No:12; No:13;

MSA, Defter No: 4319/6

Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü Arşivi

TSA, 700 Bina Onarımı 732. 63-132 F Dosyası

TSA, 700 Bina Onarımı 732.63-132 F Dosyası, Kağıthane Köyü civarında İmrahor Köşkü'nün merdivenlerindeki billur parmaklıkların TSMM' ne teslimiyle ilgili 21/XI/ 1940 tarihli tutanak

TSA, 700 Bina Onarımı 732.63-132 F nolu Dosya, TSM Müdürü Tahsin Öz'ün Milli Müdafa Vekaleti İdari Teftiş Heyeti Reisliğine hitaben 2/VI/1944 tarihli yazısı

TSA, 700 Bina Onarımı 732.63-132 F Dosyası, TSA, Topkapı Sarayı Orta Kapı 1957 Yılı Onarım İşlerine Ait Keşif Hülasa Cetveli

TSA, 700 Bina Onarımı 732. 63-132 F Dosyası, 20/8/1958 gün ve 1631 sayılı TSM Müdür Muavini Naci Elif, TSM Y.Mimarı Macit Kural, TSM Minyatür Ressamı Mihriban Sözer, TSM Asistanı M. Hadi Altay tarafından imzalanan zabıt

TSA, 732-33 1955 yılı 12 Türbe'nin Onarım Dosyası

TSA, Dosya no yok, 27/III/1940 gün ve 75 sayılı komisyon kararı

TSA, Dosya No yok, 16/IV/1941 gün ve 54 sayılı Komisyon Kararı

TSA, Dosya No yok, 5/V/1941 gün ve 73 sayılı Komisyon Kararları

TSA, Dosya No yok, 9/5/1941 gün ve 80 sayılı komisyon kararı

TSA, Dosya No yok, 16/IX/1942 gün ve 12 sayılı bir komisyon kararı

TSA, Dosya No yok, Y. Mimar Cahide Tamer tarafından hazırlanan 1953 Yılı Yakalı Baltacılar Dairesi Çatı Onarımı Keşfi ve Yakalı Baltacılar Dairesi Çatı Onarımı Hususi Fenni Şartnamesi

TSA, Dosya No yok, Maarif Vekili'nin 26/7/1955 gün ve 732.35-2499 sayılı yazısı

TSA, Dosya No yok, Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nün 1/eylül/1955 gün ve 732.1096 sayılı yazısı

TSA, Arabalar Dairesi 1956 Yılı Onarımı Dosyası, Y. Mimar Erdoğan Kural'ın 7/8/1956 tarihli TSMM'ne hitaben hazırladığı rapor

TSA, Arabalar Dairesi 1956 Yılı Onarım Dosyası, Y. Mimar Erdoğan Kural'ın 15/12/1956 gün ve 1792 sayı ile kayıtlı TSMM'ne hitaben yazısı

TSA, Arabalar Dairesi 1956 Yılı Onarımı Dosyası, Y. Mimar Erdoğan Kural tarafından hazırlanan Arabalar Seksiyonu Onarımına Ait Hususi Fenni Şartname, Fiat Analizi, Keşif Özeti

TSA, 732.53 1953-1954 Sari Mukaveleli Onarım Dosyası

TSA, 732.53 1953-1954 Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi Ziyaretçi Helaları 1953-1954 Yılı Onarımına Ait 3. İstihkak Raporu

TSA, 732.53 1953-1954 Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Y. Mimar Mustafa Ayaşlıoğlu'nun Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'ne yazdığı 20/10/1955 gün ve 1725 sayılı ve 13/10/1955 gün ve 1625 sayılı yazıları

TSA, 732.53 1953-1954 Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Y. Mimar Selma Emler'in Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'ne yazdığı 5/10/1955 tarihli ve 10/11/1955 tarihli yazıları

TSA, 732.53 nolu Dosya, 1953-1954 yılları Mustafa Paşa Köşkü onarımı 4. istihkak raporu

TSA, 732.53 nolu Dosya, Y. Mimar Cahide Tamer tarafında hazırlanan 23/8/1954 tarihli 1953 yılı III. İstihkak Raporu

TSA, 732.3 1953-1954 Sari Mukaveleli Onarım Dosyası

TSA, 732.3 1953-1954 Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, TSM Müdürü Haluk Şehsuvaroğlu'nun 1/XII/1952 gün ve 2149/1184 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı'na hitaben yazısı

TSA, 732.3 1953-1954 Sari Mukaveleli Dosya, Müze Müdürü'nün Milli Eğitim Vekaletine yazdığı 21/Eylül/1953 gün ve 620.19-1442 sayılı yazı

TSA, 732.3 1953-1954 Yılları Onarımı Dosyası, Y. Mimar Macit Kural'ın 17/6/1954 gün ve 1089 sayı ile kayıtlı TSMM'ne yazısı

TSA, 732.3 1953-1954 Yılları Onarımı Dosyası, Y. Mimar Mustafa Ayaşlıoğlu, Y. Mimar Cahide Tamer, Y. Mimar Selma Emler'in 2/7/1954 tarihli Müze Müdürlüğü'ne hazırladıkları rapor

TSA, 732.3 1953-1954 Yılları Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Y. Mimar Cahide Tamer ve Müttehhit Osman Yavuz tarafından hazırlanan 18/10/1954 tarihli 'Topkapı Sarayı Müzesi 1954 Yılı Mecidiye Köşkü Onarımı III. İstihkak Raporu

TSA, 732.18 Bağdat Köşkü Onarımı 356 nolu Dosya,

TSA, 732.18 Bağdat Köşkü Onarımı 356 Nolu Dosya, Bağdat Köşkü önündeki mermer döşeme tamirine ait fenni şartname

TSA, 732.18 Bağdat Köşkü Onarımı 356 nolu Dosya, 31/Ekim/1956 tarihli Y.Mühendis Ziyaettin Saner'in Müze Müdürlüğü'ne yazısı

TSA, 732.18 Bağdat Köşkü Onarımı 356 nolu Dosya, Topkapı Sarayı Müzesi 1956-1957 yılına ait ilave keşfi hususi fenni şartname

TSA, 732.18 Bağdat Köşkü Onarımı 356 Nolu Dosya, Topkapı Sarayı Müzesi 1956-1957 yılına ait onarım keşfi hususi fenni şartnamesi

TSA, 732.18 Bağdat Köşkü Onarımı 356 nolu Dosya, 5/1/1957 tarihli Y. Mimar Macit Kural ve Y. Mühendis Erdoğan Kural'ın TSMH'ye yazısı

TSA, 732.18 Bağdat Köşkü Onarımı 356 nolu Dosya, 30/3/1957 tarihli Y.Mimar Macit Kural ve Y.Mühendis Erdoğan Kural'ın Bağdat Köşkü ve civarı 1956-1957 onarım inşaatının geçici kabul heyetine yazısı

TSA, 732.18 Bağdat Köşkü Onarımı 356 Nolu Dosya, Y. Mimar Macit Kural'ın 10/2/1959 tarihli TSMH'ne yazısı

TSA, 732.18 Bağdat Köşkü Onarımı 356 Nolu Dosya, Bağdat Köşkü Karşısında Havuz Köşkü Onarımı İstihkakı

TSA, 732.18 Bağdat Köşkü Onarımı 356 Nolu Dosya, Topkapı Sarayı Müzesi 1956-1957 yılına ait onarım ilave keşif hususi fenni şartnamesi

TSA, 732.17 Harem 1957 Yılı Meşkhane Onarımı Dosyası

TSA, 732.17 Harem 1957 Yılı Meşkhane Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi Meşkhane ve Hamam onarımı hakediş raporu

TSA, 732.17 Harem 1957 Yılı Meşkhane Onarımı Dosyası, Meşkhane'nin tonoz ve kubbelerinin betonarme kalıp ve teçhizat planları, giriş ve kubbe detaylarına ilişkin çizimler

TSA, 732.17 Harem 1957 Yılı Meşkhane Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi Meşkhane ve Hamam yapısına ait yeni fiyat tutanağı

TSA, 700 Bina Onarımı 732-45 732.54 D Dosyası

TSA, 700 Bina Onarımı 732-45 732.54 D Dosyası, Y. Mimar Selma Emler tarafından hazırlanan 9/9/1957 tarihli Topkapı Sarayı Müzesi Hırka-ı Saadet Dairesi 1957 Yılı Onarım İşlerine Ait Fenni Şartname

TSA, 700 Bina Onarımı 732-45 732-54 D Dosyası, Y. Mimar Selma Emler'in 10/10/1957 tarihli TSMM'ne yazısı

TSA, 700 Bina Onarımı 732.34-752.45 Nolu Dosya

TSA, 700 Bina Onarımı 732.34-752.45 Nolu Dosya, Hazine Dairesi dövme demir kapılar birim fiyat cetveli

TSA, 732.19, 732.19A, 732.19B, 732.19C, 1955-1956, 1957-1958-1959 Yılları Onarımı Dosyası,

TSA, 732.19, 732.19A, 732.19B, 732.19C, 1955-1956, 1957-1958-1959 Yılları Onarımı Dosyası, Müteahhit Y.Mühendis Rabi Gürleyig ve Kontrol Y.Mimarı Macit R. Kural'ın hazırladığı 22/2/1958 tarihli fiat zaptı

TSA, 732.19, 732.19A, 732B, 732C, 1955-1956, 1957-1958-1959 Yılları Onarımı Dosyası, Müteahhit Y. Mühendis Rabi Gürleyig ve Kontrol Amiri Y. Mimar Macit Kural'ın hazırladığı 15/şubat/1958' de onaylanan Fiyat Zaptı

TSA, 732.19, 732.19A, 732.19B, 732.19C, 1955-1956, 1957-1958-1959 Yılları Onarımı Dosyası Müteahhit Rabi Gürleyig ve Kontrol Mimarı Macit Kural'ın hazırladığı 5/Mart/1958 tarihli fiyat zaptı

TSA, 732.19, 732.19A, 732B, 732C, 1955-1956, 1957-1958 Yılları Onarımı Dosyası, Kontrol Amiri Y. Mimar Macit Kural'ın 19/7/1958 tarihli yazısı

TSA, 732.83 Mikrofilm Ve Fotokopi Atölyesi Onarımı Dosyası

TSA, 732.83 Mikrofilm Ve Fotokopi Atölyesi Onarımı Dosyası, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Mikrofilm ve Fotokopi Atölyesi 1958 yılı inşaatına ait demir çimento ve cam ihtiyaç listeleri

TSA, 732.83 Mikrofilm Ve Fotokopi Atölyesi Onarım Dosyası, Eski Eserler Onarımı Mühassısı Y. Mimar Selma Emler'in 29/5/1959 tarihli fiyat zaptı

TSA, 732.83 Mikrofilm Ve Fotokopi Atölyesi Onarım Dosyası, Y.Mimar Mualla Anhegger tarafından hazırlanan 23/3/1959 tarihli Hususi Fenni Şartname

TSA, 732.83 Mikrofilm Ve Fotokopi Atölyesi Onarım Dosyası Müteahhit Mehmet Görkey ve Y. Mimar Mualla Anhegger tarafından hazırlanan 25/5/1959 tarihli fiyat zaptı

TSA, 960. 1960 Yılı Topkapı Sarayı Müzesi Binaları Onarımı Dosyası

TSA, 960. 1960 Yılı Topkapı Sarayı Müzesi Binaları Onarımı Dosyası, Mecidiye Köşkü 1957 yılı fiyat analizleri

TSA, 960. 1960 Yılı Topkapı Sarayı Müzesi Binaları Onarımları Dosyası, Y. Mimar Macit Kural'ın 18/7/1958 tarihli Müze Müdürlüğü'ne yazısı

TSA, 732.53 Nolu Dosya

- TSA, 732.53 Nolu Dosya, Müteahhit Abdülkadir Karaörs'n 15/1/1960 tarihli TSMM'ye hitaben yazdığı yazı
- TSA, 732.53 Nolu Dosya, Rölöve Bürosu Şefi Y.Mimar Adil Denktas'ın 10/2/1960 gün ve 732.62 sayılı TSMM'ye hitaben yazdığı yazı
- TSA, 732.53 Nolu Dosya. Topkapı Sarayı Müzesi İdare Binası Onarımı Keşif Hlase Cetveli
- TSA, 732.53 Nolu Dosya. Topkapı Sarayı Müzesi İdare Binası 1959 Yılı Onarımı Fenni Şartname
- TSA, 961, 732-94 Topkapı Sarayı Binaları Ve MüŐtemilatı 1961 Yılı II. Kısım Onarımı Dosyası,
- TSA, Topkapı Sarayı Binaları Ve MüŐtemilatı 1961 Yılı 2. Kısım Onarımları Dosyası, Kubbealtı Rölövesi
- TSA, 961, 732-94 Topkapı Sarayı Binaları Ve MüŐtemilatı 1961 Yılı II. Kısım Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Binaları Ve MüŐtemilatı 1961 Yılı İkinci Kısım Onarımları Yeni Fiyat Tutanağı
- TSA, 961 732-94 Topkapı Sarayı Müzesi Binaları ve MüŐtemilatı 1961 Yılı II. Kısım Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Binaları 1961 Yılı ikinci kısım onarım işlerine ait izah notları
- TSA, 961 732-94 Topkapı Sarayı Binaları Ve MüŐtemilatı 1961 Yılı II. Kısım Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Binaları Ve MüŐtemilatı 1961 Yılı İkinci Kısım Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Binaları 1961 Yılı İkinci Kısım Onarım İŞlerine Ait Seri Döprili Fenni Şartname
- TSA, 1962 Yılı Harem Onarımları Sari Mukaveleli Onarım Dosyası,
- TSA, 1962 Yılı Harem Onarımları Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, T.S.Harem Dairesi 1962 yılı onarım işlerine ait seri döprili fenni Şartname
- TSA, 1962 Yılı Harem Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Y. Mimar Selma Emler'in Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'ne 7/4/1962 tarihli yazısı
- TSA, TSM. 1963 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası
- TSA, TSM. 1963 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Harem Dairesi 1962 yılı onarımı yeni fiyat tutanağı
- TSA, TSM. 1963 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Harem Dairesi 1962 yılı onarım işlerine ait seri döprili fenni Şartname
- TSA, Topkapı Sarayı Müzesi Binaları 1963 Yılı Onarımları Dosyası, Y. Mimar Selma Emler'in 18/XI/1963 gün ve 1768 sayılı yazısı

TSA, TSM. Harem Dairesi 1963 Yılı Sari Onarım İşleri İhale Dosyası, Müze Müdürü Hayrullah Örs, Müteahhit Abdülkadir Karaörs, tarafından hazırlanan ve Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından onaylı fiyat tutanakları

TSA, 1964 Mali Yılı Mecidiye Köşkü Onarımı Dosyası

TSA, 1964 Mali Yılı 290. 000 lira Keşif Bedelli TSM Harem Dairesi'nde III. Murad Köşkü ve ona ekli İki Kasır'ın 1964 Yılı Onarımı Dosyası

TSA, 1964 Mali Yılı TSM Harem Dairesi'nde 3. Murat Köşkü ve ona Ekli İki Kasrın 1964 yılı Onarım Dosyası, TSA. Harem Dairesi III. Murad Köşkü, 1965-1966 Yılları Sari Onarımı, İmalat Şartnamesi

TSA, Topkapı Sarayı Müzesi 1964 Yılı Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Harem Dairesi 1964 yılı onarımları yeni fiyat tutanağı

TSA, 1964 Yılı Onarımları Dosyası, Topkapı Sarayı Y. Mimarı Selma Emler'in 4.7.1964 tarihli Müze Müdürlüğü'ne yazdığı rapor

TSA 732 Harem Dairesi 1964 Yılı Onarımı Dosyası

TSA, 732 Harem Dairesi 1964 Yılı Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Hayrullah Örs, İstanbul Arkeoloji Müzesi Y. Mimarı Cahide Tamer, Topkapı Sarayı Müzesi Y. Mimarı Mualla Anhegger, İstanbul Rölöve ve Anıtlar Bürosu Y. Mimarı Süreyya Aşkın tarafından hazırlanan 5/Nisan/1968 tarihli rapor.

TSA, 732 Harem Dairesi 1964 Yılı Onarımı Dosyası ,Y. Mimar Anhegger 'in 8/3/1968 tarihli TSMM'ne yazısı

TSA, 732 Harem Dairesi 1964 Yılı Onarımı Dosyası, EMGM'nün 29/mart/1968 gün ve 732.35.(ona.64)-1749 sayılı yazısı

TSA, 732 Harem Dairesi 1964 Yılı Onarımı Dosyası, İstanbul 5. Asliye Hukuk Mahkemesi'ne verilmek üzere hazırlanan Y. Mimar Hüsrev Tayla, Y. Mimar Ertuğrul Eğilmez tarafından hazırlanan 30/9/1969 tarihli bilirkişi raporu

TSA, Harem Dairesi III. Murad Köşkü 1965-1966 Yılları Sari Onarımı Dosyası

TSA, Harem Dairesi III. Murad Köşkü 1965-1966 Yılları Sari Onarımı Dosyası, Y. Mimar Mualla Anhegger ve Tekniker Özkan Yalaz tarafından hazırlanan 6/Eylül/ 1965 tarihli imalat şartnamesi

TSA, Harem Dairesi III. Murad Köşkü 1965-1966 Yılları Sari Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi'nde III. Murad Köşkü ve ona ekli iki kasrın 1964 yılı onarımına ait hususi fenni şartname

TSA, Harem Dairesi III. Murat Köşkü 1965-1966 Yılları Sari Onarım Dosyası, Topkapı Sarayı Harem Dairesi III. Murat Köşkü 1965-1966 yılları sari mukaveleli onarım hakediş raporu (sözleşme tarihi: 4/9/1966, bitirileceği gün 31/Mayıs/1966)

TSA, Harem Dairesi III. Murad Köşkü, 1965-1966 Yılları Sari Onarımı Dosyası, 28/2/1966 tarihli İtfaiye Çavuşu Hidayet Taşkın'ın TSMM'ne yazdığı 28/2/1966 gün ve 313 sayı ile kayıtlı yazısı

TSA, Harem Dairesi III. Murad Köşkü 1965-1966 Yılları Sari Onarım Dosyası, TSM Müdürü Hayrullah Örs'ün 2/3/1966 gün ve 732-344 sayı ile kayıtlı Müteahhit Seyfettin Saruhan'ın yazısı

TSA, Harem Dairesi III. Murad Köşkü 1965-1966 Yılları Sari Onarım Dosyası, TSM Müdürü Hayrullah Örs'ün 2/3/1966 gün ve 732-345 sayılı şantiye şefi Özkan Öztekin'e yazdığı uyarı yazıları

TSA, Harem Dairesi III. Murad Köşkü 1965-1966 Yılları Sari Onarımı Dosyası, Harem Dairesi Şefi Hüseyi Ediz'in 8/3/1966 gün ve 349 sayı ile kayıtlı 8/3/1966 tarihli yazısı

TSA, Harem Dairesi III. Murad Köşkü, 1965-1966 Yılları Sari Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi III. Murad Köşkü onarım işi 1965-1966 yılları sari mukaveleli onarım işi yeni fiyat tutanağı

TSA, Harem Dairesi III. Murad Köşkü 1965-1966 Yılları Sari Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi Y. Mimarı Mualla Anhegger'in 25/11/1965 gün ve 1996 sayı ile kayıtlı 12/11/1965 tarihli Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'ne yazısı

TSA, Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi 1966 Yılı Onarımı Dosyası

TSA, Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi 1966 Yılı Onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Harem Dairesi 1966 Yılı Onarımı Yeni Fiyat Tutanağı

TSA, Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi 1966 Yılı Onarımı Dosyası, İtfariye Kasrı eksik bordürlerinin tamamlanması ve iç temizliği zarureti gerekçesi ile hazırlanan Topkapı Sarayı Harem Dairesi 1966 Yılı Onarımı Yeni Fiyat Tutanağı

TSA, Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi 1966 Yılı Onarımı Dosyası, Y. Mimar M. Anhegger'in 1966 mali yılı Harem Dairesi onarım raporu

TSA, Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi 1966 Yılı Onarımı Dosyası, 30/temmuz/1966 tarihinde EEMG'ce onaylanan Y. Mimar Mualla Anhegger'in 1966 mali yılı Harem Dairesi onarım raporu

TSA, 732-I Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası

TSA, 732-I, Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Hayrullah Örs'ün 29/2/1968 gün ve 732-390 sayılı İstanbul Bayındırlık Müdürlüğü'ne yazısı

TSA, 732-I Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 yılları sari mukaveleli onarımları yeni fiyat tutanağı

TSA, 732-I Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Y. Mimar Mualla Anhegger tarafından hazırlanan 'Topkapı Sarayı 1967-1968 yılları onarım keşfi izah notları'

TSA, 732-I Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılı Sari Mukaveleli Onarım Dosyası, Y. Mimar Mualla Anhegger , İnşaat Fen Memuru İsa Derman, Tekniker Fuat Hepişeri tarafından hazırlanan 'İmalat Şartnamesi'

TSA, 732 Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sari Mukaveleli Onarımı Dosyası

TSA, 732. Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sari Mukaveleli Onarımı, 14/11/1968 tarihli TSM. Müdürü, Y.Mimar Mustafa Ayaşlıoğlu, Y. Mimar İlban Öz tarafından hazırlanan rapor

TSA, 732 Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sari Mukaveleli Onarımı Dosyası, EMGM'nün 3/11/1968 gün ve 732.35 8114 sayılı yazısı

TSA, 732 Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sari Mukaveleli onarımı Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 yılları sari mukaveleli onarımı (mahal listesi) izahat raporu

TSA, 732 Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sari Mukaveleli Onarımı Dosyası, Müze Müdürü Hayrullah Örs'ün 29/1/1969 gün ve 732-157 sayı ile kayıtlı EMGM'ne yazısı

TSA, 732 Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sari Mukaveleli Onarımı II. Dosyası,

TSA, 732 Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sari Mukaveleli Onarımı II. Dosyası, Y. Mimar İlban Öz'ün Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'ne hitaben yazdığı 10/9/1969 gün ve 1408 sayılı yazısı

TSA, 732 Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Sari Mukaveleli Onarımı II. Dosyası, Y. Mimar İlban Öz'ün 15/5/1969 tarihli 666 sayı ile kayıtlı yazısı

TSA, 70.20 Nolu Dosya

TSA, 70.20 Nolu Dosya, Y.Mimar İlban Öz'ün Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'ne 31/1/1969 gün ve 132 sayılı yazısı

TSA, Topkapı Sarayı Müzesi 70-20 Nolu Dosya, Müze Müdürü Hayrullah Örs'ün 6/3/1969 gün ve 70.20 sayılı Eski Eserler Ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne yazısı

TSA, 732-112 TSM Harem Dairesi 1970-1971 Yılları Sari Mukaveleli Restorasyon Keşfi Dosyası

TSA, 732-112 Topkapı Sarayı Müzesi Harem Dairesi 1970-1971 Yılları Sari Mukaveleli Restorasyon Keşfi Dosyası, TSMM'nin müteahhit Mesut Eren'e yazdığı 4/9/1962 gün ve 732-1654 sayılı yazı

TSA, 732-112 TSM Harem Dairesi 1970-1971 Yılları Sari Mukaveleli Restorasyon Keşfi Dosyası, Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü 1970-1971 yılları sari mukaveleli Harem onarımı izah raporu

TSA, 732-112 TSM Harem Dairesi 1970-1971 Yılları Sari Mukaveleli Restorasyon Keşfi Dosyası, Harem Dairesi 1970-1971 Yılları Sari Mukaveleli Restorasyon Keşfi

TSA, 732-112 TSM Harem Dairesi 1970-1971 Yılları Sari Mukaveleli Restorasyon Keşfi Dosyası, Teknik Şartname

TSA, 732-112. TSM Harem Dairesi 1970-1971 Yılları Sair Mukaveleli Restorasyon Keşfi Dosyası, İnsa İnşaat ve Sanayi ve Limited Şirketi'nin 1/2/1971 gün ve 157 sayılı yazısı

TSA, 732-112 TSM Harem Dairesi 1970-1971 Yılları Sari Mukaveleli Restorasyon Keşfi Dosyası, İnsa İnş. ve Sanayi ltş 13/1/1971 gün ve 58 sayılı yazısı

Topkapı Sarayı Müzesi Dokümantasyon Merkezi Arşivi

TSDA, TSM. No: 55/35 Resim Albümü

TSDA, TSM. No: 55/36 Resim Albümü

TSDA, TSM. No: 55/37 Resim Albümü

TSDA, TSM. No: 55/38 Resim Albümü

TSDA, TSM. No: 55/40 Resim Albümü

TSDA, TSM. No: 55/41 Resim Albümü

TSDA, TSM. No: 55/42 Resim Albümü

TSDA, TSM. No: 55/46 Resim Albümü

TSDA, TSM. No: 55/48-a Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılları Onarımı Resim albümü

TSDA, TSM. No: 55/48-b Topkapı Sarayı Müzesi 1967-1968 Yılları Onarımı Resim albümü

TSDA, TSM. No. 55/49-a Topkapı Sarayı Müzesi 1968-1969 Yılları Onarımı Resim Albümü

TSDA, TSM. No.55/50 Harem 1948 Onarımları Resim Albümü

TSDA, TSM. No: 55/52 1945 Mali Yılı Topkapı Sarayı Müzesi Onarımları Resim Albümü

TSDA, TSM. No: 55/53 1946-1947 Mali Yılı Topkapı Sarayı Müzesi Onarımları Resim Albümü

TSDA, TSM. No: 55/54 Topkapı Saray Harem Dairesi Müştemilatından Sultan Osman III. Köşkü, 1956 Yılı Onarımı Resim Albümü

TSDA, TSM. No: 55/56 Resim Albümü

TSDA, TSM. No: 55/59-c Resim Albümü

TSDA, TSM. No: 55/60-a Resim Albümü

TSDA, TSM. No: 55/61-a Çinili Köşk, Has Ahır, Akağalar Kapısı, Orta Kapı, 1972-1973 Yılları Geçici Yükleme Onarımı Resim Albümü

TSDA, TSM. No: 55/63 Topkapı Sarayı Binaları ve Müştemilatları, 1961 Yılı 2. Kısım Onarımları

TSDA, TSM. No: 55/65-a Bab-üs Selam 1960 yılı onarımı Resim Albümü

TSDA, TSM. No: 55/67 Arabalar Dairesi 1957-1958 Yılları Onarımı Resim Albümü

TSDA, TSM. No: 55/70-a Resim Albümü

TSDA, TSM. No: 55/71-a Resim Albümü

TSDA, TSM. No: 55/80 Resim Albümü

TSDA, TSM. No: 55/81 Resim Albümü

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi

TSM, kütüphanesi, Surname-i Vehbi, A.3593. y. 6b-7a

İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Arşivi

RAMA, Ana Dosya, Topkapı Sarayı Harem Yapıları

RAMA, Ana Dosya, Topkapı Sarayı Harem Yapıları Dosyası, Y.Mimar İlban Öz tarafından hazırlanan Topkapı Sarayı Müzesi Mukaddes Emanetler ve Sofa Köşkü 1981 Yılı Onarımı Raporu

RAMA, Ana Dosya, Topkapı Sarayı Harem Yapıları Dosyası, Y. Mimar İlban Öz tarafından hazırlanan Topkapı Sarayı Müzesi 1981 Yılı Emanet Onarımı Raporu

RAMA, Ana Dosya, Topkapı Sarayı Harem Yapıları Dosyası, Y. Mimar İlban Öz tarafından hazırlanan Topkapı Sarayı Müzesi Orta Kapı 1981 Yılı Onarım Raporu

RAMA, Ana Dosya, Topkapı Sarayı Harem Yapıları Dosyası, Y. Mimar Hüsrev Tayla'nın 10/12/1981 gün ve TÖR. Ra. 34.1/3237 sayılı yazısı

RAMA, Ana Dosya, Topkapı Sarayı Harem Yapıları Dosyası RAM'ın EMGM'ne yazdığı 10/12/1981 gün ve Tör.Ra. 34. 1/3236 sayılı yazısı

RAMA, Topkapı Sarayı Müzesi Çeşitli Yapılar 1982-1983 Yılları Sari Mukaveleli Onarım Dosyası

RAMA, Ana Dosya No: 8 Topkapı Sarayı Müzesi, Zülüflü Baltacılar ve Gözdeler 1985 Yılı Onarımı

RAMA, Ana Dosya No: 5 Topkapı Sarayı Müzesi Harem ve Zülüflü Baltacılar 1986 Yılı Onarımı Raporu

RAMA, Ana Dosya No:1/2

RAMA, Ana Dosya Dosya No: 1/2, 25/Ocak/1991 tarihli Y. Mimar İlban Öz'ün raporu

RAMA, Ana Dosya Dosya No: 1/2, Y. Mimar İlban Öz'ün 19/8/1991 tarihli raporu

RAMA, Ana Dosya Dosya No: 1/2, Y.M imar İlban Öz'ün 25/12/1991 tarihli raporu

RAMA, Ana Dosya No:1/2 1990-1991 Yılı Onarımları İş Programı

RAMA, Ana Dosya, No: 1/2 1990-1991 Yılı müteahhit firmanın 7/6/1991 tarihli yazısı

RAMA, Ana Dosya, Dosya No:4, İstanbul Topkapı Sarayı Harem Yapıları 1996 Yılı On. Teş. Tan. İş Dosyası

RAMA, Ana Dosya, Dosya No: 4, İstanbul Topkapı Sarayı Harem Yapıları 1996 Yılı On. Teş. Tan. İş Dosyası, 23/1/1997, 3/1/1997 tarihli altın varak teslim tutanakları

RAMA, Ana Dosya Dosya No: 4 İstanbul Topkapı Sarayı Harem Yapıları 1996 Yılı ON. Teş-Tan. İş Dosyası, N. Eren, İ. Billur, O. Baykal, R. Esenova, F. Sarıyar, C. Bingöl tarafından hazırlanan 11/11/1996 tarihli rapor.

RAMA, Ana Dosya Dosya No: 4 İstanbul Topkapı Sarayı Harem Dairesi Yapıları 1996 Yılı On, Teş-Tan. İş Dosyası, Topkapı Sarayı Harem Yapıları 1996 yılı onarımı içinde yapılan işler

RAMA, Topkapı Sarayı 1. Mülkiyet, 2. Yatırım 3. Gazete Yazıları 4. Bab-1 Hümayun, 5. Mecidiye Köşkü, Dosyası,

RAMA, Topkapı Sarayı 1. Mülkiyet, 2. Yatırım 3. Gazete Yazıları 4. Bab-1 Hümayun, 5. Mecidiye Köşkü, Dosyası, Y. Mimar Nilgün Aydoğmuş'un 25/4/1996 tarihli yazısı

RAMA, Topkapı Sarayı III. Avlu Yapıları 1999 Yılı Onarımları Dosyası

RAMA, Topkapı Sarayı III. Avlu Yapıları 1999 Yılı Onarımları Dosyası TSM. III. Avlu Yapıları 1999 Yılı Dış Cephe Onarımı İşinin Kapsamında Yapılan İşler İnş. Müh. Nihat Eren'in 20/10/2000 tarihli raporu

RAMA, Topkapı Sarayı III. Avlu Yapıları 1999 Yılı Onarım Dosyası, İstanbul Rölöve Anıtlar Müdürü Serdar Tuğrul tarafından onaylanan 7/3/2000 tarihli rapor

RAMA, Topkapı Sarayı Harem Yapıları 1998-1999-2000 Yılları Sari Muk. On. Dosyası,

RAMA, Topkapı Sarayı Harem Yapıları 1998-1999-2000 Yılları Sari Muk. On. Dosyası, 19/11/1999 tarihli işe başlama tutanağı

RAMA, Topkapı Sarayı Yapıları 1998-1999-2000 Yılları Sari Muk. On. Harem Çıkışı W.C Hakediş Dosyası, 31/7/2000 tarihli Topkapı Sarayı Teknik Sorumlusu Dr. Hüseyin Kaya, Kontrol Amiri İnşaat Mühendisi Nihat Eren, Kontrol Y. Mimar Nevhiz Koyukan'ın Raporu

RAMA, Topkapı Sarayı Harem Yapıları 1998-1999-2000 Yılları Sari Muk On. Dosyası, 22/10/1999 tarihli işe başlama tutanağı

- RAMA, Topkapı Sarayı Harem Yapıları 1998-1999-2000 Yılları Sari Muk. On. Dosyası, 19/11/1999 tarihli işe başlama tutanağı
- RAMA, Topkapı Sarayı Yapıları 1998-1999-2000 Yılları Sari Muk. On. Harem Çıkışı wc. Hak Ediş (1-15) Dosyası Müze seksiyon Şefi Deniz Esmeli'nin 4/9/2000 gün ve 4650 sayılı TSM'ne hitaben hazırladığı yazı
- RAMA, Topkapı Saray Yapıları 1998-1999-2000 Yılları Sari Muk, On, Harem Çıkışı WC, hak ediş(1-15) Müdür Serdar Tuğrul'un 15/Eylül/ 2000 gün ve B. 16.0 AMG. 4.34.00.00 47/1246 sayılı yazısı
- RAMA, İstanbul, Topkapı Sarayı Harem Yapıları 1998-1999-2000 Yılları Sari Muk. Onarımı Dosyası, 13/9/2000 tarihli Kontrol Amiri Nihat Eren, Kontrol Y. Mimar Nevhiz Koyukan'ın raporu
- RAMA, Topkapı Sarayı Yapıları 1998-1999-2000 Yılları Sari Mukaveleli Onarım. Dosyası, Dr. Hüseyin Kaya, Kontrol Amiri İnş. Müh. Nihat Eren, Y. Mimar Nevhiz Koyukan ve Pekerler İnş. Tic. ve San. Ltd. tarafından 19/12/2000 imzalanan ve Müze Müdürü tarafından uygun bulunana teslim tutanağı
- RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası
- RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası Valide Sultan, Hünkar Hamamı ve Koridorları, s.31
- RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası, Hünkar Salonu, s.31
- RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası, III. Murat Has Oda ve Önü Hol, s. 32
- RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası, III. Osman Köşkü ve Taşlığı , s.33
- RAMA, Topkapı Sarayı 1997-1998-1999-2000 Yılları Restorasyon Çalışmaları Dosyası, Çeşmeli Sofa, s.33
- RAMA, Hazine Hademeleri (Minyatür Seksiyonu) Koğuşu İle Has Odalılar (Yazı Seksiyonu) Koğuşu Padişah Portreleri Sergi Düzenlemesi Dosyası, Sponsor TC. İş Bankası, Mimar Ayşe Orbay, İnşaat Mühendisi Nihat Eren, Y. Mimar Yasemin Aybay, Y. Mimar Nevhiz Koyukan'ın 17/4/2000 tarihli Raporu
- RAMA, Topkapı Sarayı III. Avlu Yapıları 1999 Yılı Onarımları Dosyası
- RAMA, Topkapı Sarayı III. Avlu Yapılarının 1999 yılı Onarımı Dosyası, 1999 yılı dış cephe onarımı işinin kapsamında yapılan işler, inşaat mühendisi Nihat Eren'in 20/10/2000 tarihli raporu
- RAMA, Topkapı Sarayı III. Avlu Yapıları 1999 Yılı Onarımları Dosyası, 6/8/1999 tarihli işe başlama tutanağı

RAMA, Topkapı Sarayı III. Avlu Yapıları 1999 Yılı Onarımları Dosyası 6/8/1999 tarihli iş yeri teslim tutanağı

RAMA, Topkapı Sarayı Harem Yapıları 1998-1999-2000 Yılları Sari Muk. On. Dosyası, 18/10/1999 tarihli İşe Başlama Tutanağı

RAMA, Topkapı Sarayı Harem Yapıları 1998-1999-2000 Yılları Sari Muk. On. Dosyası, 5/7/1999 tarihli İşe Başlama Tutanağı

RAMA, İnşaat Mühendisi Nihat Eren'in 'Topkapı Sarayı III. Avlu Yapılarının 1999 Yılı Onarımı İşinin Kapsamında Yapılan İşler' raporu

RAMA, Topkapı Sarayı Mecidiye Köşkü 1999 Yılı Onarım Dosyası

RAMA, Topkapı Sarayı Mecidiye Köşkü 1999 Yılı Onarım Dosyası, Topkapı Sarayı Mecidiye Köşkü 1999 yılı onarımı işi hakediş raporu, Topkapı Sarayı Mecidiye Köşkü ve Esvap Odası 1999 yılı onarım raporu

Restorasyon Ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü Arşivi

KMLA, DÖK.151 Kimya Mühendisi Güven Gökçe'nin 13/3/1992 tarihli Topkapı Sarayı Müzesi Taş Temizliği Çalışmaları Raporu

KMLA, Topkapı Sarayı Çini Restorasyonu ve Konservasyonu (1994 Yılı Onarımı) Dosyası Çini Retoratörü Şenay Yılmaz'ın 2/6/1994 tarihli raporu

KMLA, Topkapı Sarayı Müzesi Çini Restorasyonu Ve Konservasyonu (1995 Yılı Onarımı) Dosyası, Restoratör Şenay Onuk'un 18/1/1996 tarihli raporu

KMLA, DÖK. 222 çini restoratörü Şenay Yılmaz'ın 30/Ekim/1995 tarihli raporu

KMLA, DÖK. 382 Topkapı Sarayı Müzesi 1997 Yılı Çini Koruma ve Onarımı Çalışmaları Dosyası, Restoratör Şenay Onuk'un raporu

KMLA, DÖK. 423, Çini Restoratörü Şenay Onuk'un 17/2/1999 tarihli raporu

KMLA, DÖK. 424, Y. Kimya Mühendisi Güven Gökçe'nin 10/3/1999 tarihli raporu

KMLA, DÖK. 431, Restoratör Şenay Onuk'un 21/4/1999 tarihli raporu

KMLA, DÖK. 448, Topkapı Sarayı Müzesi 1998 Yılı Çini Koruma Ve Onarımı Çalışmaları Dosyası, Çini Restoratörü Şenay Onuk'un 15/10/1999 tarihli raporu

KMLA, DÖK. 520 Restoratör Şenay Onuk'un 20/1/2001 tarihli raporu

İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü Arşivi

INKA, Topkapı Sarayı Müzesi Dosyası, Y. Mimar İlban Öz'ün 6/2/1984 tarihli Müze Müdürlüğü'ne yazısı

INKA, Topkapı Sarayı Dosyası, RAM'ın 12/3/1985 gün ve Tör. Ra. 34 1301 sayılı yazısı ekinde Y. Mimar İlban Öz'ün raporu

INKA, Topkapı Sarayı Müzesi Dosyası, RAM'ın Y.K'a gönderdiği 30/10/1986 gün ve TÖR. RA. 34 69-696/7727 sayılı yazısı

INKA, Topkapı Sarayı Müzesi Dosyası İlban Öz'ün 4/Ekim /1987 RAM'a hazırladığı rapor

INKA, Topkapı Sarayı Müzesi Dosyası, 8/10/1987 tarihinde RAM'ca onaylanan proje

INKA, Topkapı Sarayı Müzsi Dosyası, Y. Mimar İlban Öz'ün 9/11/1987 tarihli raporu

INKA, Topkapı Sarayı Müzesi Dosyası, Y. Mimar İlban Öz'ün 23/11/1987 tarihli raporu

INKA, Topkapı Sarayı Müzesi Dosyası, RAM'ın 4/4/1991 gün ve 669 sayılı yazısı,

INKA, Topkapı Sarayı Müzesi Dosyası, Y. Mimar İlban Öz'ün 19/8/ 1991 ve 25/12/1991 tarihli raporları

INKA, Topkapı Sarayı Müzesi Dosyası, İnşaat Mühendisi Nihat Eren, Y. Mimar İffet Billur, İç Mimar Osman Baykal, Elektrik Mühendisi Ragıp Esonova, Makine Teknisyeni Cezmi Bingöl tarafından hazırlanan 12/11/1996 tarihli rapor

INKA, Hazine Hademeleri (Minyatür Seksiyonu) Koğuşu ile (Yazı Seksiyonu) Koğuşu, Padişah Portreleri Sergi Düz. Sponsor TC. İş Bankası Mimar Ayşe Orbay Dosyası, İnşaat Mühendisi Nihat Eren, Y.Mimar Yasemin Aybay, Y.Mimar Nevhiz Koyukan'ın 17/4/2000 tarihli raporu

EKLER

Ek 1 Takvim-i vakayi gazetesinin 2655 sayılı nüshasında yayınlanan Topkapı Sarayı'nın suret-i muhafazası hakkında nizamname (Eldem ve Akozan, 1982)

Madde 1- Topkapı Saray-ı Hümayunu kara cihetinden Timur Kapıya muttasıl şimendifer hattı duvarı ile Timur Kapıya ve Timur Kapıdan Soğuk Çeşme ve Bab-ı Hümayun ve Otluk Kapıya ve bu kapıdan sahile kadar mümted Saray-ı Hümayun'un sur-ı kadimi ile ve sahil cihetinden Otluk Kapı semtinden Sepetçiler Köşkünde sevkiyat-ı askeriye idaresine tahsis olunan mahale kadar denizle ve kezalık sevkiyatın işgal eylediği mahalin şimendifer idaresiyle hudud teşkil eylediği mahaller ile mahduttur. Bu hududun haricinde olup da Saray-ı Hümayun teferruatından bulunan mahallerin dahi hududu ayrıca tayin olunacaktır. Aharın her ne surette olursa olsun saray ile saraya aid araziye mebani ve levahıkını istimal etmesi ve yahud buralarda mebani ve levahık ihdas eylemesi caiz değildir. Hudud-ı mezkure dahilinde bazı devaire tahsis edilmiş bulunan mahallerin tevsi edilmesi badaezin aleusul tahriren vaki olacak istizan üzerine irade-i seniye-i hazret-i padişahi şereftaaluk etmesine vebestedir.

Madde 2- Topkapı Saray-ı Hümayununun usul ve teamül-i kadimi vechile idare-i umumiyesi Hazine-i hümayun kethüdalığına mevdu'dur. Saray-ı Hümayunun icap eden yerlerine maiyet-i seniye-i mülükane taburu efradından nöbetçiler ikamesi suretiyle muhafazası usulüne devam olunacaktır. Saray-ı Hümayun Orta Kapı ve üçüncü kapısı ve perde kapısı namlarındaki iç kapıları usul-i kadime ve mevzu'asına tevfikân hazine-i Hümayun kethüdasının emriyle açılır ve kapanır. Saray-ı Hümayunun surdan şehre açılın Bab-ı Hümayun ve Timur kapı ve Soğuk Çeşme ve Otluk Kapı namlarındaki dış kapılarının usul-i kadime ve mevzu'ası vechile muayyen zamanlarda sed ve küşadı saray kapıcılarına aittir.

Madde 3- Ahalin tenezzühüne mahsus olmak ve bir gün istifade-i maddiye temin etmemek üzere şayan buyurulan müsaade-i seniye-i hazret-i padişahiye tevfikân şehremanetince saray-ı hümayun dahilinde bir kısm-ı malumun bahçe haline ifrahına devam olunabilecektir. Bahçenin tanzimi sırasında saray surlarıyla kapılarının ve sair mahallerin heyet-i kadimesi tağyir olunmayacak ve hin-i hafriyatda zuhur edecek lüzumlu taşlara şehremanetince müdahale olunmayacaktır. Bahçeye gireceklerden yalnız emr-i hayr için tevfikân duhuliye istifa olunabilir.

Madde 4- Saray-ı hümayun hududu dahilinde gazino ve satış ve eğlence mahalleri vücuda getirilmesi ve sudan başka bir şeyin satılması memnudur.

Madde 5- Saray arazisi ile mebanî ve levahıkında hazine-i hassadan madasının intifâı memnu'dur.

Madde 6- Saray dahilinde elyövm devair-i saireye aid olarak mevcut bulunan mebaninin hududu tayin ve haritası tanzim olunacak ve bunlardan ref-i mümkün bulunanlar hazine-i hümayun kethüdalığınca devair-i iadesiyle bilmuhabere peyderpey ref' edilecektir.

Madde 7- Bu nizamnanme tarih-i neşrinden itibaren mer-iyül icradır.

Madde 8- Bu nizamnamenin icrasına heyet-i vükela memurdur. İşbu layiha-i nizamiyenin mevki'-i mer'i- yete vaz'ını nizamet'i devlete ilavesini irade eyledim.

20 Zilkade 1334 (1915)- 5 Eylül 1332

Mehmed Reşad

Ek 2 Muhafaza-i Asar-ı Atika Encümeni Daimisi'nin 10/ Ekim/1915 Tarihli Raporu (Eldem ve Akozan , 1982)

Topkapı Sarayı Hümayunu'nun tamirleri Münasebetiyle Encümenin Hükümeti Seniye'nin dikkat nazarlarına sunduğu rapor suretidir, 10 Ekim 1915

Başlangıç,

Her millet, güzel sanatlar eserlerinin anıtlarının harap olmaktan korunmasını sağlamak için elden geldiği kısıtlayıcı önlemler almayı ve bu vesile ile ecdadından kalan sonsuz faziletlerini tarihin sahifelerine emanet etmek suretiyle evlatlarına bir medeniyet dersi olarak göstermiştir. Gerçekten o anıtları korunmasını üstüne alan milletlerin isimleri ebediyete mal edilmiş olur ve tarihin canlı sahifelerinde yaşar....

Bizde maalesef bu milli terbiye ve medeni terbiyenin eksikliği sebebiyle bu değerli meselede gaflet gösteriliyor. Bilerek bilmeyerek geçen bir takım teşebbüslerde ileri gelen şu hale son verilmek ve bundan sonra tecavüzler ve tahriplerin önüne geçmek amacıyla eski Saray-ı Hümayunlar da dahil olmak üzere 21 Mayıs 1915 tarih ve 19 sayılı yazı ile tebliğ buyurulan Bakanlar Kurulu kararı ile ve Danıştayca incelenen nizamnameye göre kurulan 'Muhafaza-i Asar-ı Atika Encümeni Daimisi' ilk kuruluşundan beri görev yapmaya çalışmakta olup, bu cümleden olarak milli tarihimizin en yüksek noktasına yükseltilmeye hakkı olan Topkapı Sarayı Hümayununun tamiri münasebetiyle bazı mütalaaları içermek üzere düzenlediği bir raporu hükümetin dikkatine sunmuş idi ki, halen Bankalar Kurulunun dosyaları arasında saklı bulunan ve çok önemli maddeleri görüşleri havi olan bu rapor Asar-ı Atika Encümeni Daimisi çalışmaları ile ilgili yayınlanmakta olan dergilerin ikincisi olmak üzere basılmıştır.

Rapor örneği

Daha evvelki devirlerin eski eserlerinden ele geçenlerini kıymetlerine layık bir önemle saklamak bir borç olduğu kendi çalışmamız ve marifetimiz olan eserlerdeki özellikle tarih sahnelerine geçmiş ve mazinin anılması sırasındaki kanaatlarına ses teşkil edecektir.

Halbuki ecdadımızın meydana getirdiği bunca eserler zaman ile mahv ve harap olarak ortadan kalkmıştır. Bugün ancak bize erişenlerini varlığımızın tanıkları olmak üzere ortaya koymaya mecbur kalmaktayız Halbuki elimizde bulunan eserlerin dahi gün geçtikçe kayba uğramaları bunların korunmaları için önemli önlem ve teşebbüslerin uygulanmasını gerektiriyor. İşte bu amaçla kurulmuş olan encümenimizin (Kurulumuz), kuruluşundan beri yaptığı incelemeler sonucunda, eski eserlerimizin korunması konusunda acele almayı zorunlu bulduğu önlemler için gereken teşebbüslerde bulunduğu gibi, Kurulun görevleri arasında bulunan ve eski

Osmanlı eserlerinin bir güzellik  rneği olan Topkapı Sarayı hakkında da aŗaęıdaki g r   lerini sunar:

Osmanlılığın varlığının kurduğu alanda meydana getirilmiŗ olan sayısız eserlerde günümüze ulaŗan bölüm en fazla binalar olduğu halde, sivil binalarda hemen hiçbir Őeyi elde tutamadığımız üzülerek görülmektedir.

Dini ve genel binalar imkan dahilinde bugüne geldiği halde, özel binaların azlığı, mimari eserlerimizin bu önemli bölümü hakkında nasıl bir boŗluk meydana getirdiği d   n lmeğe değer. Topkapı Sarayı ise bu ikinci bölüm mimari eserlerimize ait en güzel bir örnekler serisini teŗkil etmekle beraber, dini ve idari binaları da ihtiva etmesi bakımından ve özellikle türü arasında ‘tek örnek’ kalması sebebiyle tarih değeri ölçüsüz ve eŗsizdir.

Saray-1 Hümayun, durumu, mimari biçimi ve müstesna yeri itibariyle her tür örnekleri içine aldığından, diğer binalar gibi yok etme sebepleri burada tesirini g stermemiŗ ve biraz harap olmakla beraber yine günümüze yetiŗmiŗtir. Bu önemli bina  eŗitli devirlerin düşünce ürünü olarak birbirine eklenerek meydana getirilmiŗ ve uygulanmıŗ olan teferruattan oluŗmakta olduğundan, tümünde dörtyüz elli yıl dan evvel yapılmıŗ parçalar bulunduğu gibi, zamanla ilave edilen her yüzyıla, her devire ait parçalar ve son zamanlarda meydana getirilmiŗ bölümler de bulunmaktadır.

Mevcut olan her Şey, her eser, her manzara, ait olduğu devrin sosyal hayatına, usul ve adetlerine, sanatına, zevkine, özetle o devrin ruh ve hatıralarına ait belirli bir örnek ortaya koymaktadır. Bu bina, saltanat tarihinin dört buçuk yüzyıllık tüm dönmelerine ait Osmanlı tarihi bakımından ne kadar kıymetli olduğunu söylemek binanın önemini belirtmeye yeterlidir.

Bundan baŗka  eŗitli devirlere ait  inicilik, süsleme mimari detayların uygulama alanı olması bakımından da milli sanat tarihimiz bakımından ayrıca bir değer taŗır.

Bu büyük bina, büyük sultanların meskeni olduğu halde, Osmanlı Saltanatının yaŗadıęı yüzyılların ihtiyaçlarına göre gereken ayrıntıların  eŗitleride meydana getirilerek, ilgi çekici bir sentez ile bir önemli inceleme alanı haline gelmiŗtir. Şu  zel durum ile, binanın Şimdiye kadar özel bir mesken olarak kabul  ortadan kalkmıŗtır. Sosyal deęiŗim ve günlük hayatın giderek modernleŗmesi sebeplerine bağlı olarak, Büyük saray sonradan mesken olmaktan uzaklaŗarak, yüzyılların tarih yadigarı olarak kalmıŗ ve özel törenlere ayrılmıŗ bir halde bırakılmıŗtır.

Bina, geneliyle bir miktar terk olunmaktan ve bir miktarda ihmalden ötürü tesirlerle harap olmaya yüz tutmuş ve her halde tamire muhtaç bulunmuştur. Şu ihtiyaç dikkate alınarak hükümetçe ödenek verilmesi suretiyle fedakarlık yapılarak gerekli tamirlerin yapılmasına ciddi bir özen gösterildiği her taraftaki inşaattan anlaşılmaktadır. Encümenimizin yaptığı çeşitli ziyaretlerinde şu tamirlerin meydana getirdiği sonuçlar görülmüş ve ne gibi noktalara göre uygulandığı incelenmiştir.

Özel konutlar, hücreler, tören salonları ve binaları süsleyen çeşmeler, selsebiller, havuzlar, köşkler, bahçeler, hamamlar, camiler, türbeler, kutsal Emanetler kubbeleri, hazineler, esrarengiz dehlizler, izbeler, hapishaneler, ambarlar, mutfaklar, fırınlar, değirmenler, kışlalar, savunma kuleleri, siperler, surlar velhasıl orta çağın sosyal yaşamında gerek gereken her ihtiyaca fazlasıyla kafi teferruatı içine alan muazzam ve korunmuş bir şato halinde bulunan bu ulu sarayın yapılış nedeni bir mesken olmak iken, zamanın yenilenmesi bu yeri o durumdan uzaklaştırarak bugün dahi Osmanlılığın geçmiş yüzyıllardaki kaderinin nadir bir timsali olmak durumunda bırakılmış ve özellikle özel mimariye ait diğer eserler yok olma durumuna geldiğinden bu büyük bina tek örnek olarak kalmış olduğu halde, buraya bakacak gözler, bu eserin hatta bir çivisine varıncaya kadar korunması gerekirken, adı geçen tamirler sırasında bu cihazlar asla dikkate alınmayıp, eskiden olduğu gibi, mesken olacak imiş gibi her yerde günümüz ihtiyacına göre bir düzenlenme gösterilmek suretiyle hareket edildiği görülmüştür. Bunun neticesi olarak, tamir diye yapılan her şey, değiştirilmiş ve tahrip edilmiştir.

Dikkat çekicidir ki, yapılan işlerde suikaste bağlı hiçbir teşebbüs olmadığı halde, her yapılan iş bir yok etme oluyor. Mesela Kızlar Ağası Dairesi'nde ağalara mahsus hamam tüm çini ile kaplı iken, bu çiniler sökülüş ve gerek olup olmadığı belirsiz başka yerlerde kullanılmıştır. Bunun niçin yapıldığı incelenince, bu hamamın artık kullanılmayacağı için korunmadığı anlaşılmıştır. Halbuki bunda böyle hamamın kullanılmayacağını, ancak oranın eski düzende ağa hamamının inşa edilmesinde olan önem ve ağa dairesinin önemi ve hamamın yapıldığı tarihe ait süsleme sanatının değeri hep oradan bilinecek bir tarihi değer olduğunun tamiri yapanlarca bilinmeyen bir mütalaa olduğu meydana çıkıyor ki, yapılan tahribatın temelini hep bilgisizlik teşkil eylemektedir. Bundan başka, birçok yerlerde 'muhtes' olduğu ileri sürülerek tadil veya kaldırılmış veya yok edilmiştir. Halbuki 'İhtidas=gereksiz ilave' 'nisbidir=yoruma göredir'. Her yapılan şey, kendinden evvelkine göre ilave olmaktan kurtulamaz. Fakat ilave olunan şeyde bir önem ve değer aranıp bulunursa, onun ilave oluşu kaldırılmasını değil, aksine yeni bilgilere temel olacağına göre, korunmasını gerektirdiği halde, göze güzel görünmeyen mesela, bir kafes veya bir merdiven veya devrine göre yapılmış çil renkli bir

boya hemen ilavedir diye değiştirilmiş veya yok edilmiştir. Örneğin Harem Dairesinde Ocaklı Sofa denilen yerdeki merdivenin ve bazı yerlerdeki kafeslerin kaldırılmış olması gibi.

Bu değişikliklerin tarafımızdan görülenleri aşağıda kaydedilmiştir:

1. Kubbealtı Meydanı'ndaki kemerlerin tavanı tamir olunmak maksadıyla kemer kilitlerinin üstüne 40 santim kadar bir duvar ilavesiyle yükseltilmiştir ki, bununla mimarinin verdiği asıl şekil yok edilmiştir.
2. Alay Köşkü külahında tüm orijinal resimlere geçmiş bulunan 'mehçe=alem' kaldırılıp, yerine bir sancak direği dikilmiştir ki, mimarideki alem yerine, sancak direği dikmek demek olan bu usul, hiçbir tarafta mevcut ve görülmüş değildir.
3. Kubbealtı dairelerinin tamirine hazırlanmak için bu dairelerin içi boşaldığı sırada orada süsleme anlamında duran eski yaldızlı küre kaldırılmıştır ki, bunlardan bir tanesi parçalanmış olduğu halde bu yerde bulunmuştur.
4. Kubbealtı bitişiğinde bulunan ve hazine mahali denilen bina tamir olunarak fazla pencere açılması ile eski şekli değiştirilmiş ve eski parmaklıkları sökülerek atılmıştır. İçinde bulunan şirvan yok edilmiş ve buraya yeraltında ulaşmak için dehliz kemeri örülmüştür. Bu daire çatısında bulunması gereken saçak kaldırılmış ve yerine yeniden yapılan doğramalar genel mimari ahengi bozacak şekilde yapılmıştır. Şu tamirler sırasında (restorasyon=eski şeklini koruyarak yenileme) denilen usule katiyen uyulmayıp adeta kireç sıva ve taş kesmesi gibi adi yeni usul uygulayarak oranın esas şekli değiştirildiği gibi, eski görünüşü de bozulmuştur.
5. Bab-üs-saade bitişiğinde cami biçiminde yapılmış ve eskiden acemi ağaların musuki gibi bazı gösterilerin meşkhanesi olarak kullanılmakta olan Sultan III. Selim devrine ait bir bina, göze hoş gelmediğinden yıktırılmıştır. Ve bu suretle bu binanın inşası sebebinin incelenmesine yol açacak eser ortadan kaldırılmıştır.
6. Bab-üs-saade içindeki arz odası meydanına bakan ve Kuşhane denilen yerin harap olması, bunun eski durumuna göre tamiri gerekli iken, bu hususa hiçbir itina olunmayarak çimento sıva ile balkonlu bir cephe yapıp oranın mimari ahengi bozulmuştur.
7. Saray'ın ilk binalarından olduğu şüphe götürmeyen ve Fatih Sultan Mehmed Han'ın bina eylemiş olduğu söylenen Camii Şerif tamir olunacağı bahanesiyle, içinde bulunana bütün çiniler sökülmüş ve tahta kısımlar kaldırılmış duvarlar çıplak bırakılmıştır. Bundan sonra, birkaç seneden beri tamir namına hiçbir şey yapılmayıp, bilhassa üzerinden kaldırılan

kurşunlar da yerine konulmayıp, hava tesirlerine karşı bırakılarak adeta yıkılması çabuklaştırılmaktadır.

8. Bu bina civarında, ek bina halinde bulunan başka bir cami yerinin de tüm levha halindeki çinileri sökülmüş ve diğer yerlerde bulunan ve esasen eksik olan çini süslemelerin tamamlanmasında kullanılmıştır ve böylece oradaki tamam olan kitabeler bozulmuş ve tamir edilmek istenilenlere de tamamlanamamıştır.

9. Adı geçen meydanda, Hırka-i Şerif dairesinin, gerek koğuş ve daireler kısımlarının eski süslemeleri değiştirilerek üzerine taş kesmesi çimento sıva vurulmuştur.

10. Hırka-i Şerif Dairesi kapısına asılan gümüş fenerler kubbeden asılmak suretiyle, eski kandil süslemesinin korunması gerekli iken, duvarlardaki kıymetli çiniler kırılarak fenerler alçı ile tespit edilmiştir.

11. Hırka-i Şerif dairesi içinde eskiden kubbe kemerleri üzengi hizasına kadar kaplı olup kubbe içleri düz beyaz bırakılmış iken, buraları çinilere benzetilmek üzere boya ile ıstampa nakışı yapılarak, hem güzellik, hem mimari sanatı yok edilmiştir. Şu biçim tüm Hırka-i Şerif dairesine uygulanarak pek fena bir iş görülmüştür. Revan Köşkü duvarlarının Hırka-i Şerif dairesi çevresi olan kısmında mevcut çini kısımlardan yukarı taraflarda bir çok silahlar asılmış ve şu biçim süsleme Saray'ın tarihine geçmiş olduğu ve birçok eserlerde bundan bahsedildiği halde, adı geçen silahlar oradan kaldırılarak yerleri düz badana edilmiş ve pişide (örtü) parçaları dörtgen şeklinde kesilerek asılmış ve kısmen açık kalan yerlere de Kütahya'da yeniden yaptırılan adi ve kaba çiniler, hiçbir esasa uymayan süslemeler yapılmıştır. Şu suretle hem sanat, hem tarih kaldırılmıştır.

12. Adı geçen sofada, tarihin söz ettiği yerlerden olan kapılar yenilenmek amacı ile eski dövme demir(dervazeler) pervazlarda çıkartılmış ve yerlerine adi doğramacı işi kapı kanatları konulmuştur.

13. Sarık Odası'nın kubbesi de ıstampa ile örtülmüş ve duvarlarında bulunan bazı kapılar kapatılıp üzerleri İtalyan çinileri ile örtülmüştür. Bu arada, bir pencereyi geçici olarak örten eski edirnekari nakışlı bir levhada oradan kaldırılmıştır.

14. Revan Köşkü önündeki havuzun dört kenarındaki fıskiyelelerden dördü yok edilmiş ve kenarına Çırağan Sarayı kalıntılarından getirilen mermer bir parmaklık konulmuştur.

15. Bağdat Kasrı teferruatından olan hademe odasının duvarlarındaki çubuk ve silahlık gibi teferruat kaldırılarak başka yerlerden getirilen çiniler konulmuştur.

16. Hazine-i Hümayun Daireleri tamirlerinde dikkati çeken çok konular olup özetle, hazine sofası denilen fiskiyeli revak dairesinin yeniden ihya edilen kemerleri arasına gayet fena bir parmaklık konulmuştur.
 17. Kızlarağası daireleri tamirleri sırasında Darüssaadenin iç koridorundaki direklerin arasına yer yer konulmuş olan kafesler kaldırılmıştır. Bu daire teferruatından olup Haremeyn vakfi hazinesini sakladıkları musandıralı odadaki şirvan ve dolaplar kaldırılmıştır.
 18. Harem ağalarına mahsus koğuşların tekmiil çinileri sökülümüştür.
 19. Kızlarağası hamamının tertibi (tesisatı) ve süslemeleri kaldırılmıştır.
 20. Kızlar ağası dairelerinin alt pencerelerinin bazılarının yüksekliği azaltılmıştır.
 21. Sultan III. Selim'in şehid edilmesi olayına katıldığından dolayı işkence ile idam edilen vezir ağanın yüzünün derisi o zaman yüzölüp, Baltacılar Koğuşu merdiveni üstüne asılmış ve ibret olması her tarihte yazılı iken, adı geçen deri parçası oradan kaldırılıp bir dolap içine atılmıştır.
 22. Harem avlusuna bakan pencerelerin kafesleri kaldırılmıştır.
 23. Harem dairesindeki Ocaklı Sofa'nın öteden beri fark edilir kişiliği olan merdiveni kaldırılarak yerine başka yerlerden getirilen çiniler konulmuştur.
 24. Harem Avlusundaki aşhanede tüm çiniler sökülümüştür.
 25. Saray'ın alt kısmı olan ve kırk merdivenler adıyla anılan daireler zeminine döşenmiş olan altı köşe tuğlaların tümü başka yere konulmak üzere sökülümüş ve çoğu kırılmıştır.
 26. Gerek çini ve gerek tuğlaların sökülmesi özellikle dikkate değer. Çini olsun, tuğla olsun, bunlarda birkaç yüz metre kare sökülümüş olduğu halde, ancak onda biri derecesinde miktarı kullanılabilmiş olmasından ötürü yeniden yapılan kısımları yüz ölçüleri, sökülen kısımların yüz ölçüsüne nazaran pek az tutmaktadır.
- Öyle yerler vardır ki sökülen çiniler moloz halinde yığınlar oluşturuyor. Halbuki, Sarayda bulunan çiniler değişik zamanlara ait bulunduğu ve bu eserlerin her biri ait oldukları zamanın sanayine, uygarlık ve yetenek derecesine birer örnek teşkil ettiği halde, yok edilmeleri veya yerlerini değiştirmeleri tarih sıralamasını anlaşılmaz bir hale koymuştur. Şu sebepten ötürü çiniler üzerinde yapılmış olan tahribat pek hazin gözükmetedir. Çinilerin bu yoldaki yok olmaları ile, manevi yararlar feda edilmiş olduğu gibi, kırılmasından ötürü gayet büyük miktara varan maddi değer de ziyan edilmiştir.

İşte bu sayılan maddeler ancak tanık olduğumuz kısımlar olup , bunlarda başka ne yapıldığı henüz sayılmaz ise de, her yapılan değişikliklerin geri getirilmesine imkan olmayıp, belki bunların küçük bir kısmı düzeltebiliyorsa da, diğerlerine, bilgisizlik ile yapılmıştır diye tarihe geçirmekten ve teessüf etmekten başka çare görülmemektedir. Tamirler sırasında hakim olan görüşün neticesi olan şu değişikliklerin devamı, kurtulmuş olan geri kalanın da yok edilmesi ile sonuçlanacaktır. Yüzyılların yadigarı olan böyle eşsiz bir milli anıtın hiçbir denetim altında olmaksızın alelade tamir veya tahribine müsaade olunmak doğru olmayacağına göre, önlemler alınması zorunlu bulunduğundan aşağıdaki düşünceler acele önerilir:

İlk olara, adı geçen Saray'ın devlet emlaki olarak Padişah hazretlerine ve saltanat tarihine ait eserleri içine almak üzere Avrupa'daki tarihi saraylar gibi, özel izin ile gezilebilecek tarihi bir saray haline getirilmesi gerekip, esasına bu suretle karar verildikten sonra öteki konulara göre hareket olunmak üzere gereği sağlanmalıdır:

1 inci- Olan tahriplerin devam etmemesini sağlamak üzere her türlü inşaat hemen durdurulmalı ve ertelenmelidir,

2 inci- Tamirlerin uygulaması için sorumluluğu yüklenmiş bir baş mimarın başkanlığı altında gereği kadar tanınmış mimarlardan vesaireden oluşmuş bir mimarlar kurulu oluşturulmalıdır.

3 üncü- İnşaat, tadilat ve tamirat, tarih, eski eserler ve mimari bakımdan bilimsel olarak incelenmek üzere bir komisyon tarafından izlenmelidir.

4 üncü- Uygulanacak müdahalelerden her bir, tarih ve eski eserler ve güzel sanatlar ve mimari bakımından incelenip bir karara bağlandıktan sonra uygulanmalıdır.

5 inci- Tamir masrafları, her türlü inşaat masraflarından ayrılarak, ayrı bir fasıl olmak üzere bütçeye konulmalıdır. Ve devamlı koruma için de hazine-i hassa-i Şahanece mütehassıs bir koruyucu ile fenni müşavirler atanmalıdır.

Şu suretle hazırlanacak esaslar ile yurdun tek kalmış bir güzel eseri ve incelenme yapacak uzman kişilerin takdir ve kutlamalarını çekecek olan bu hayret veren binanın uygarlığın gelişmesine layık bir şekilde korunması ve tamiri mümkün düşünülerek işbu aciz zabtımız sunuldu.

10/Ekim/1333-1915

Ek 3 Topkapı Sarayı'nın müze olarak Asar-ı Atika Müzesi Müdüriyeti emrine verildiğine dair 3/4/1340 gün ve 419 sayılı Kararname'nin çevirisi

Türkiye Cumhuriyeti
Başvekalet
Kalem-i Mahsus Müdiriyyeti
Adet
419

Karârname

Astırlardan beri bir çok tarihî vak'alara sahne olmuş tarih-i millîmiz ve tarih-i mimarimiz nokta-i nazarından büyük bir kıymeti haiz bulunmuş olan ve zî - kıymet mefruşat ve müstemilâtıyla muhafazası lâzım gelen Topkapı Sarayının âtiyen İstanbul'a gelecek züvvâr için başlıca bir ziyaret mahalli teşkil edeceği tabîi olduğundan bu mahalleri bilâhare züvvâra küşade edilmesi ihzar ve hüsn-ü muhafazası temin edilmek üzere âsar-ı atika nizamnâmesi mucibince şimdilik İstanbul Âsar-ı atika Müzesi Müdiriyyeti emrine verilmesi talebini hâvi Maarif Vekâleti celilesinin 5 Mart 340 tarih ve Hars Müdiriyyeti 4260/153 numaralı tezkere-si ile vâki teklifi İcra Vekilleri Hey'etinin 3.4.340 tarihli ictimâında ledettedkik mezkûr binanın devr ü teslim muamelesi alelusûl ifâ olunmak üzere Müzeye aidiyeti tezekkür edilmiş ve keyfiyetin vekâlet-i müşarûnileyhâ ile Dahiliye ve Maliye Vekâleti celilesine tebliği takarrür etmiştir.

3.4.340

Türkiye Reis-icumhuru
Gazi M. Kemal

Başvekil ve Hariciye Vekili
İsmet

Müdafaa-ı Milliye Vekili
Kâzım

Adliye Vekili
Mustafa Necatî

Dahiliye Vekili
Ferit

Maliye Vekili
Mustafa Abdülhalik

Maarif Vekili
Vasıf

Nâfia Vekili
«hasta»

Ziraat Vekili
Zekâî

Ticaret Vekili
Hasan Hüsnü

Sıhhiye Ve Muavenet-i İçtimaiyye Vekili
Dr. Refik

Mübadele, İmâr ve İskân Vekili
Mahmut Celâl

Ek 4 GEEAYK'ın 10/8/1956 gün ve 550 sayılı kararı

T. C.

GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
Yüksek Kurulu

K A R A R

Toplantı No. : 42
Toplantı yeri : İstanbul
Toplantı tarihi : 10/8/956
Karar Tarihi : 10/8/956
Karar No. : 550

Topkapı Sarayı Müzesi İdare binası olarak kullanılmakta olan (eski Kılıç Kışanının) hazırlattırılan Restorasyon projesinin gönderildiğine dair Maarif Vekâletinin 10/8/956 tarih ve 2777 sayılı yazısı incelendi.

Gönderilen Relöve, tekniil katları ve ce,heleri ihtiva etmediğı ,
bi yapılacak tadillere bilhassa Bete, a tahvil hususuna dair hiç bir işaret
ve tarifi de ihtiva etmemekte ve hatta Mimarın imzası da bulunmamakta oldu-
ğundan işbu Relöve, nin tekemmül ettirilerek gönderilmesine ittifakla karar
verildi.

Başkan
M. Kemal Atatürk

Tahsin Öz

Tahsin 2

Başkan Vekili
Çapçı Orhan

Oye
Akurgal Ekrem
Bulunnadi

Oye
Alsaç Orhan

Dye
~~Altar Gevat Memduh~~
See (Kamil)

Dye
Arseven Celâl Esad

Oye
İzer Zeki Faik

Oye
Oz-Tahsin
A.M. Mansel

Öye
Söylemezoğlu H Kemali

Üye
Tanpınar Ahmet Hamdi

Oye
Turan Osman

Oye
Olgen Ali Saim

Oysa
Onsal Behçet

Oye
Yenen Mithat
Bulunmadi

T. C.
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
Yüksek Kurulu

K A R A R

Toplantı No. : 49
Toplantı yeri : İstanbul
Toplantı tarihi : 15/II/1957
Karar Tarihi : 16/II/1957
Karar No. : 630

Topkapı Sarayı Müzesi idare binası olarak kullanılmakta bulunan Kiler Koğuşu'nun tamir ve tadili hakkındaki dosya tedkik edildi ve projeler üzerinde Maarif Vekâleti Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü Anıtlar Şubesi Müdürü Avni Kırkağaçlı ve Topkapı Sarayı Müzesi Y.Mimarı Macit Kural'ın izahatı dinlendi ve müzakeresi yapıldı.

Sözü geçen binaya herhangi bir şekilde ilâve yapılmadan, hada- di duvarlar ile döşeme, merdiven vesair aksamın yerleri ve seviyeleri de- ğiştirilmeden, ihtiyacı karşılayacak şekilde kapı açmak veya kapamak nevin- den ufak tadiller yapılmak suretiyle kârgire tahvili edilmesinde mahsur olmadığına karar verildi.

Başkan XXXXXXXXXX Ös Tahsin <i>Tahsin</i>	Başkan Vekili XXXXXXXXXX Alsaç Orhan		
Oye Akurgal Ekrem Bulunmadı	Oye XXXXXXXXXX Tunçay Aydın (Vekâleten)	Oye XXXXXXXXXX Binal Faik	Oye Arseven Celâl Esad
Oye İzer Zeki Faik	Oye XXXXXXXXXX Mansel Arif Müfit	Oye Söylemezoğlu H. Kemali Bulunmadı	Oye XXXXXXXXXX Çetintaş Sedat
Oye Turan Osman Bulunmadı	Oye Ölgen Ali Saim	Oye Onsal Behçet	Oye Yenen Mithat Bulunmadı

T. C.

GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
Yüksek Kurulu

K A R A R

Toplantı No ve tarihi : 103 - 24/XI/1961
Karar No. ve tarihi : 1703 - 25/XI/1961

Toplantı yeri : İ s t a n b u l

Topkapı Sarayı Harem Dairesi'nde Hünkâr Hamamı tavan kons
trüksiyonları onarımında tereddüde düşüldüğüne dair Milli Eğitim Bakanlı
ğı'nın 3/V/1961 tarih ve 732.35-1702 sayılı yazısı ile ilişkisi mimar ra-
poru okundu ve konu yerinde tedkik edilerek müzakeresi yapıldı :

a) Topkapı Sarayı Harem Dairesi'nde Hünkâr Hamamı'nın
petek şeklindeki tepeliğinin orijinal inşa tarzında ve bõzulmamış kısım-
ları mümkün olduğu kadar muhafaza edilerek tamir edilmesine ve fanos-
larına, inkan varsa, hususi çekilde imal ettirilmesine,

b) Hamamın sıvaları için ayrıca etüd ve teklif geldik-
ten sonra bir karar alınabileceğine,

karar verildi.

Başkan
Tahsin Öz
Tahsin Öz

Başkan Vekili
Orhan Alsaç

Üye Üye Üye Üye
Akurgal (Ekrem) Alsaç (Orhan) Duyuran (Rüstem) Eyice (Semavi)

Bulunmadı

Üye Üye Üye Üye
Gökbilgin (Tayyib) Kuran (Abdullah) Meriç (Rifki Melûl) Öz (Tahsin)

Üye Üye Üye Üye
Söylemezoglu (H. Kemali) Turan (Osman) Ülgen (Ali Saim) Ünsal (Behçet)

Üye
Yenen (Mithat)
Bulunmadı

Üye
Eski Eserler ve Müzeler
Genel Müdürü
Rüstem Duyuran
Bulunmadı

Üye
Vakıflar Genel Müdürü
Nihat Danışman

Ek 7 GEEAYK'nun 22/XII/1961 gün ve 1717 sayılı kararı

T. C.

GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
Yüksek Kurulu

K A R A R

Toplantı No ve tarihi : 104 - 22.XII.1961

Karar No. ve tarihi : 1717 - 22.XII.1961

Toplantı yeri : A n k a r a

Geçen toplantı tutanağı okunurken bahsi geçen, Topkapı Sarayı Harem Dairesinde Hünkâr Hamamı restorasyon konusu üzerinde, Üyeden Rüstem Duyuran'ın yaptığı açıklama dinlenerek müzakeresi yapıldı :

Harem Dairesi Hünkâr Hamamı'na dair alınan 29.XI.1961 tarih ve 1703 sayılı kararda bahis konusu edilen sıva etüdünün Hamamın soğukluk kısmına münhasır olduğunun tazyihine karar verildi.

Başkan
Tahsin Öz

Tahsin Öz

Başkan Vekili
Orhan Alsaç

Üye Akurgal (Ekrem) Üye Alsaç (Orhan)

Üye Duyuran (Rüstem) Üye Eyice (Semavi)

Bulunmadı

Üye Gökbilgin (Tayyib) Üye Kuran (Abdullah)

Üye Meriç (Rifki Melül) Üye Öz (Tahsin)

Bulunmadı

Üye Söylemezoglu (H. Kemali) Üye Turan (Osman)

Üye Ülgen (Ali Saim) Üye Ünsal (Behçet)

Bulunmadı

Bulunmadı

Üye Yenen (Mithat)

Üye Eski Eserler ve Müzeler
Genel Müdürü

Üye Vakıflar Genel Müdürü

Rüstem Duyuran

Nihat Danışman

Ek 8 GEEAYK'nın 27/IV/1962 gün ve 1816 sayılı kararı

GAYRİMENKUL ESERLER ve ANITLAR
Yüksek Kurulu

K A R A R

Toplantı No. : 108
Toplantı Tarihi : 27.IV.1962
Toplantı Yeri : A n k a r a
Karar Tarihi : 27.IV.1962
Karar No. : 1816

Topkapı Sarayı'nda bu yıl yapılacak onarımlara dair Milli Eğitim Bakanlığı'nın 21.III.1962 tarih ve 735 sayılı yazısı ile ilişiği rapor Kurulumuzun 25.III.1962 tarihli toplantısında okunmuş, mevzu heyet halinde yerinde tedkik edilmiş ve ayrıca yine heyet halinde 14. IV.1962 tarihinde tekrar tedkik edilerek mimarın izahları da dinlenmiş ve ve notlar alınmış olduğundan bu defa müzakeresi yapıldı :

1 - 10 Numaralı oda (Dua odası) (x)

- a.-Çatıdan yağmurun hacim içine girmesinin önüne geçilmesine,
- b.-Yağmurun pencerelerden girmesinin önüne geçilmesine,
- c.-Sarkmış olan odada çökmenin durdurulması için gerekli tahkim ve takviye ameliyesinin yapılmasına,
- d.-Odadaki tezyinat ve yazılara şimdilik el sürülmemesine,

2 - 8 Numaralı oda

- a.-Çatıdan gelen yağmurun hacim içine girmesinin önlenmesine,
- b.-Pencereden giren yağmurun önlenmesine,
- c.-Çatı ve tavan ahşap konstrüksiyonunun takviyesine,
- d.)Tezyinat ve yazılara şimdilik el sürülmemesine,

3 - 9 Numaralı oda

- a.-Bu odada 8 numaralı odada yapılması uygun görülen hususların aynen tatbikine,
- b.-İlâbrilerden bir panonun üstündeki son devir boya

- II -

tabakasının raspa edilerek orijinal deseninin meydana çıkarılmasına,

4 - 1 Numaralı oda

Bu odada içeride yapılacak iş yoktur.

Asma bahçe taşılığına nazır olan ve 10 numaralı odanın çıkmasını tutan köşe eliböğründesinin (üstünde barok ve rokoko kabartma şekiller vardır) kaide kısmının çürütmesi dolayısıyla vücutta gelen tasman her iki tarafa nazır pencerelerin mermer kemerlerinin kırılmasına, ahşap sövelerin yerinden oynamasına, duvardaki bağdadi üstüne yapılmış sıvaların dökülmesine ve tepe pencerelerinin kırılmasına sebeb olunmuştur. Bundan dolayı eliböğründenin istinad ettiği çıkma şimdilik emniyete alınmış olmakla beraber tasman neticesinde zuhur eden arızalar giderilemediği takdirde gerek alt kattaki odanın köşesinde gerek üst kattaki 10 numaralı çıkmalı Odanın hayatının idamesinin zor olacağı gözönünde tutularak buradaki takviye tertibatının duvar içinden ve daha sağlam bir malzeme ile gizli olarak yapılmasına,

5 - 2 Numaralı oda

- a.-Çatıdan yağmurun hacim içine girmesinin önüne geçilmesine,
- b.-Yağmurun pencerelerden girmesinin önüne geçilmesine,
- c.-Çatı ve tavan ahşap konstrüksiyonunun takviyesine,
- d.-Odadaki tezyinat ve yazılara şimdilik el sürülmemesine,
- e.-Ocak kısmının harabolan bir tarafının takviye ve tamirine,

6 - III.Osman Köşkü'ne giden nakışlı koridorun bütün dış ve iç görünüşüyle aynen tamirine, III.Osman Köşkü'nün avluya nazır cephesinde görülen gri bej boya ile dış ahşap aksaminin boyanmasına, III. Osman Köşkü'nün avluya bakan cephesindeki mermer süpürgeliklerin yerlerine konulmasına, III.Osman Köşkü'nün I.Ahmet Kütüphanesi'ne nazır olan ve asma avluya açılan kapı ile girilen ve buradan aşağıya inilen bir merdiven bulunan kısmının iç duvarlarının aynen bağdadi üzerine sıva yapılarak tamirine ve mevcut barok bronz parmaklıkların da taşılığın Boğaza nazır kenarına (eskiden bulundukları yere) tekrar montajına ve buradaki kafeslerin demir dikme ve payandalarının da mevcut örneğine göre yeniden imşline, III.Osman Köşkü iç kısmında rutubet girmesine sebebiyet veren bozuk pencerelerin ve taban döşemelerinin altları izole edilerek eksik-

leri tamamlanmak suretiyle tamirine, ahşap oymalar ve tezyinat kısmına geçilmeyerek ancak dökülme tehlikesi gösteren çinilerin dikkatle yerlerine konulmasına, I. Ahmet Kütüphanesi'nin üstlük pencereleri dışlıklarının kısmen dağılmış kısmen de demir profilli yapılmış oldukları gözönünde tutularak bunların beton dışlık pencere haline ifrağına, (dairevi değil, kayıtlı şekilde olacak)

7 - Yapılmış olan incelemeden edinilen intibaa göre Topkapı Sarayı Harem Dairesi'nin bilhassa âcil tehlike arzeden yerleri sarıh şekilde işaret edilmek suretiyle en kısa zamanda bir rölövesinin hazırlanmasına, önümüzdeki yıllarda yapılacak işlerin bir programının hazırlanması ve bu mevzuda bir rölöve yapma kampanyası açılması için bu yılki ödenekten کافی miktarda paraya ayrılacak suretiyle işlere ilmi bir veçhe kazandırılması icabettiğine,

8 - Diğer hususların, bu yıl, mimar raporunda açıklandığı şekilde yapılması uygun olduğuna,

Karar verildi.

Başkan
Tahsin Öz

Tahsin Öz

Başkan Vekili
Orhan Alsac

Üye
Akurgal (Ekrem)
Bulunmadı

Üye
Alsac (Orhan)

Üye
Duyuran (Rüstem)

Üye
Eyice (Semavi)
Bulunmadı

Üye
Gökbilgin (Tayyib)
Gökbilgin

Üye
Kuzan (Aptullah)

Üye
Merici (R. Melâl)
Bulunmadı

Üye
Öz (Tahsin)

Üye
Söylemezoğlu (Kemali)
Bulunmadı

Üye
Turan (Osman)

Üye
Ülgen (Ali Saim)

Üye
Ünsal (Behçet)
Bulunmadı

Üye
Yenen (Mithat)

Üye
Eski Eserler ve Müzeler
Genel Müdürü
Rüstem Duyuran
R. Duyuran

Üye
Vakıflar Genel Müdürü
Nihat Danışman

Ek 9 GEEAYK'ın 28/VII/ 1962 gün ve 1862 sayılı kararı

T. C.
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
Yüksek Kurulu
Başkanlığı
Sayı :

Fındıklı - İstanbul

/ / 196

Özü :

K A R A R

Toplantı No.ve tarihi : 111 - 28/VII/1962
Karar No. ve tarihi : 1862 - 28/VII/1962

Toplantı yeri: Ankar

Topkapı Sarayı Veliaht Bairesi onarımlarına dair Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1/VI/1962 tarih ve 732.35-1671 sayılı yazısıyla ili - şigi mimar raporu okundu.Ve konu yerinde tedkik edilerek müzakeresi yapıldı :

1 - Mimar raporunun (2) ci maddesinde çatı tamir ve takviyesi : Çatının ahşap ve orijinâl şekilde meşeden yapılması,(maliyetin fazlalığı böyle bir eserde orijinâl durumuna uygun bir konstrüksiyon için meşe kullanılmasına engel olamayacağı düşünülmektedir) meşe bulunmadığı,takdirde başka bir cins kereste kullanılabileceğine,gerekirse bu cins kerestenin madeni aksam ile takviye edilmesine,herhangi bir sebeple bu mümkün olmadığı takdirde taşıyıcı aksamın demir konstrüksiyon yapılarak tavanın buna asılması suretiyle tamirine,bu sistemlerden herhangibiri tatbik edilemediği takdirde raporda teklif edilen betonarme konstrüksiyon için Kurula proje gönderilmesine ve bu maddede bahis konusu diğer tekliflerin aynen kabulüne,

2 - Raporun (3) ü maddesinde birinci köşkün muhdes aksamının kaldırılması konusunun gelecek sene programına bırakılmasına ve ayrıca Kuruldan karar alınmasına,yalnız kubbenin görülmesine mani olan basit tavanın silmelere kadar kaldırılmasına ve nakışlı intikal kısmının yerinde bırakılmasına,ikinci köşkdeki muhdes kısımların teklif vechile kaldırılabileceğine,

3 - Raporun (4) ü maddesinde yapılan teklifin yukarıdaki maddede dolayısıyla bu seneki keşfe itfâl edilmemesine,

4 - Raporun (5) ü maddesinde tarif edilen işlerin sadece iki numaralı köşkte tatbikine,

5 - Raporun (13) ü maddesindeki teklifin görünüş ve konstrüksiyon bakımından binanın hüviyetini bozmayacak şekilde tatbikine,

6 - Raporun (14) ü maddesindeki teklifin esas itibariyle uygun görüldüğüne, ancak imalâttan önce döşeme fotoğraf ve röölöve ile tespit edilerek imalâttan sonra taşların yerlerine konulmasına,

7 - Raporun (17) ci maddesi uygun olmakla beraber eskilik patenlerinin bozulmamasına,

8 - Raporun (18) ci maddesinde boyaların temizlenmesi teklifi^{ne} uygun görüldüğüne,

9 - Raporun (19) cu maddesindeki teklifin uygun görülmediğine,

10 - Diğer maddelerin aynen kabulüne,

karar verildi.

Başkan
Tahsin Öz
Bulunmadı

Başkan Vezili
Orhan Aşçı

Üye
Ekrem Akurgal
Bulunmadı

Üye
Semavi Eyice

Üye
Tayyib Gökbilgin
Bulunmadı

Üye
Abdullah Kuran

Üye
Rıfki Melâl Meric

Üye
Kemali Söylemezoğlu
Bulunmadı

Üye
Osman Turan

Üye
Ali Saim Ülgen

Üye
Midhat Yenen

Üye
Eski Eserler ve Müzeler
Genel Müdürü
Rüstem Duyuran

Üye
Vakıflar
Genel Müdürü
Nihat Danışman

Ek 10 GEEAYK'nın 8/V/1964 gün ve 2430 sayılı kararı

T.C.

GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER VE ANITLAR

Y ü k s e k K u r u l u

Başkanlığı

Sayı :

K A R A R

Toplantı No. : 131
Toplantı tarihi : 8.V.1964
Toplantı yeri : İ s t a n b u l
Karar No : 2430
Karar tarihi : 8.V.1964

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1964 yılında yapacağı eski eser onarımlarına dair iş programından geçen toplantıda karara bağlanamayan konular madde madde görüşüldü ve ilgili Y.mimarların izahlarına dinlenerek müzakeresi yapıldı.

1- Ayasofya Müzesi Onarımı : Müzenin bronz kaplı esas giriş kapısı hakkında 14.XII.1964 tarih ve 2374 sayılı Kurul kararının tatbiki ile kubbe kurşunlarının tamirleri, dışlık beton pencerelerin onarılması ve duvarlarda bazı sıva tamirleri yapılması hakkındaki teklifin kabulüne,

2- Topkapı Sarayı Saray Da iresi Onarımları:

A- 111.Murat Köşkü:

1- Köşkün halen çok harap olan giriş sofesinin tamiri işinin şimdilik geri bırakılmasına,

2- Kubbe ortasında evvelki onarımlarda kaldırılmış olan taş fenerin projesi Kurulumuzdan geçirildikten sonra yapılmasına,

3- Düşme tehlikesi olan kabarmış çinilerin sökülerek yeniden vaz'ı hakkındaki teklifin kabulüne,

4- Köşkün bozuk alçı içliklerinin yerlerinde tamiri hakkındaki teklifin kabulüne,

5- Geçen sene tamamlanmış olan kubbe melakâri tezyinatının boyaları ve altın yaldızlarının tamamlanması hakkındaki teklifin kabulüne,

6- Kubbe korkulukları üzerinde oyma tezyinatın renklerinin temizlenmesi hakkındaki teklifin kabulüne,

7- Aslan göğüsleri ortasındaki arabenk medalyonların altın yaldızını yapılması hakkındaki teklifin kabulüne

8- Köşkün tuğla döşemesinin bozuk kısımlarının tamiri hakkındaki teklifin kabulüne

9- Eksik pencere çinilerinin tamamlanması hakkındaki teklifin kabulüne,

10- Onarımlardan önce çıkarılmış olan bu köşke ait müzeyyen askıların yerlerine asılması hakkındaki teklifin kabulüne,

B- VELİAHT DAİRESİ :

1- Kasırların müşterek geniş ahşap saçağının çatalı tavan kalem işleri ve yaldızlarını yapılması hakkındaki teklifin kabulüne

2- Kasırların mühim bir kısmı tamamlanmış olan dış cephe çinilerinin tamamlanması teklifin, çinilerin Kütahya fabrikalarında hazırlanacak numuneleri Kurulumuzdan geçirilmek şartıyla kabulüne,

(11)

3- Temizlenerek süliyenlenmiş pencere parmaklıklarının çıkarılması olanlarının da yerlerine takılarak hepsinin birden altın yıldızlarının yapılması hakkındaki teklifin kabulüne

4- Çıkarılmış olan bütün pencere ve dolap kanatlarının yerlerine takılması hakkındaki teklifin kabulüne,

5- Yerlerine takılmış olan müzeyyen alçı pencerelerinin arasında kısmen tamamlanmış olan çini panolara ait parçaların aranarak tamamlanmasına devam edilmesi hakkındaki teklifin kabulüne,

6- Kubbeli köşkün alt pencere sırasile üst pencere tabanı sıraları arasındaki hat'lı çini ve bordürlerin yaptırılarak yerlerine konulması hakkındaki teklifin kabulüne,

7- Kasrın alçı pencereleri yerlerine konulabilmek için taşıyıcı giriş uçları kesilmiş ve askıya alınmış bulunan muhdes döşeme için yerinde görül-
dükten sonra karar verilmesine,

8- Geçen sene taşıyıcı bünyeni tamir ve takviye edilmiş olan müzey-
yen ahşap kubbe tezyinatının tavanın tümü yapılmak ve projesi Kuruldan geçirilmek
şartiyle teklifin kabulüne,

9- Kubbenin taşıyıcı kaburgalarının oturtulmuş olduğu kalas daire
şeklinde oyulmuş döşeme ile 12 köşeli tavan kirişlemsi arasında konsol olarak
çalışacak ahşap müzeyyen istalâkritlerin yapılması ve bronz değil altın yıldız
kullanılması şartiyle teklifin kabulüne,

10- Ahşap bölme, kat döşemesi ve duvarları sökülmiş olan kâğır tavanlı
ikinci Kasrın bağlanmış olan malakârı tezyinat ve badem tamirlerine devam edilmesi
hakkındaki teklifin kabulüne,

11- Geçen sene başlanmış olan müzeyyen Bursa kemerinin bitirilmesi
hakkındaki teklifin kabulüne,

12- Bu Kasırda da eksiklikleri aranarak bulunmuş olan çini panoların
tamamlanmasına devam edilmesi hakkındaki teklifin kabulüne,

13- Kasrın sarı ocak basmağının ve iç sıvalarının temizlenmesi
hakkındaki teklifin kabulüne,

14- Bu kasır içindeki lll.Murat Köşkü giriş sofası döşemesi seviye-
sindeki duvar çinileri ve muhdes duvar temelinin görülmekte olduğu geçen sene açıl-
mış bulunan çukurdaki çinilerin sökülüp alınmasına dair teklifin açılan boşluk tek-
rar doldurulmak şartiyle kabulüne,

C- GÜZDELER DAİRESİ TAŞLIĞI:

1- Temel tonazları döşemeleri yapılması hakkındaki teklifin
kabulüne,

2- Eski Bizans sarnıcının boşaltılmasına devam edilerek kapağının
yapılması hakkındaki teklifin kabulüne,

3- Tahsisat kıfayetsizliğinden beton künklerle kanallara bağlanmış
suların pik borularla kanallara rapdedilmesi hakkındaki teklifin kabulüne,

D- ÇEŞİTLİ TAMİRLER:

lll.Murat Köşkü'ne eklenmiş olan l.Ahmet Kitaplığı ile lll.Ahmet
yemiş odasındaki zaruri tamirler ile muvakkaten kurşunları idare kurşuncularına
örttürülmüş bulunan bu kısımda geçen sene sadece bir kıs için kurdurulmuş çinko
yağmur haznesi ve borularının söktürülerek mermer bir çörtenle bu binaların üzerine
düşen yağmur sularının lll.Murat Köşkü fasadında bulunan pencerelerden uzaklaştırıl-
mağa çalışılması hakkındaki teklifin kabulüne,

kararıyla

Harem Dairesinde yapılması 27.V.1962 tarih ve 1816 sayılı Kurul
kabul edilen onarımların henüz tamamlanmadığı anlaşıldığından bu işlerden yapılmış v
yapılamamış olanların kontrol Mimari tarafından hazırlanacak detaylı bir rapor halin-
de gelecek toplantıda Kurulumuza getirilmesinin istenmesine,

(111)

3- SEPETÇİLER KASRI :Gerekli tetkikler yapılmak üzere mevzuun geleceği toplantıya bırakılmasına,karar verilmeye kadar ana hatlarda olmamak şartıyla tamirlere devam edilebileceğine,

4- BİZANS ANITLARI :

1- St.İren: Sokak cephesindeki muhdes pencerelerin aynı cins taşlarla onarılması ve içerde ahşap merdivenin,aslı şekline göre olmak şartıyla ve avluya ba muhdes ahşap cemâkân ile tezyinatlı odanın tamiri hakkındaki teklifin kabulüne ve St.İren yanında eski hafriyat yerinde istinat duvarı yapılmasına,

2- Fenari İsa Camii : Yol seviyesinin yükselmesi dolayısıyla içeri giren yağmur sularının önlenmesi için bir trotuvar ile yağmur sularının kanalizasyona bağlanması için oluk yapılması ve beton dışlık pencere inşâ ettirilerek yerlere takılması hakkındaki teklifin kabulüne,

3- Fethiye ve Bodrum Camileri : Kubbede akan kısımların işi ile bazı kurşun tamirleri yapılması hakkındaki teklifin kabulüne,

4- Tekfur Sarayı : Saray sahasının hududlandırılmasını temin maksadı ile moloz taş duvar inşa ettirilmesi ve bir bekçi kulübesi yaptırılması hakkındaki teklifin kabulüne,

KARAR VERİLDİ,

ASLI GİBİDİR.

BAŞKAN
Tahsin Öz

Resmi mühür
imza

BAŞKAN VEKİLİ
Orhan Alsag
bulunmadı

Üye
Akok(Mahmut)

Üye
Aktepe(Münir)

Üye
Akozân(Feridun)

Üye
Akurgal(Ekrem)

Üye
Alsag (Orhan)
bulunmadı

Üye
Eldem(Sedad H.)

Üye
Eyice(Semavi)
bulunmadı

Üye
Gökbilgin(Tayyib)

ASLI GİBİDİR.

Ek 11 GEEAYK'nun 22/XI/1964 gün ve 2654 sayılı kararı

T. C.

GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR

Yüksek Kurulu

K A R A R

Toplantı No. ve Tarihi : 136 - 20.XI.1964
Karar No. ve Tarihi : 2654 - 22.XI.1964

Toplantı yeri : İ s t a n b u l

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1964 yılı eski eser onarım programına dair Kurulumuzun 8.V.1964 tarih ve 2430 sayılı kararının Topkapı Sarayı Harem Dairesinde Veliaht Dairesi onarımları kısmının 7.maddesinde bahsi geçen muhdes döşeme konusu kararda gösterilen lüzum üzerine yerinde tedkik edildiğinden müzakeresi yapıldı:

Bahis konusu muhdes döşemenin kaldırılarak kasrın eski haline ifrağına, kaldırılacak parçalar Sarayın diğer kısımlarından koparılmış elemanlar olduğu cihetle sökme işinin, parçaları zedelemekten ve itina ile yapılmasına ve ayrı bir yerde monte edilip, nereden ve ne zaman alındığının üzerinde bir yazı ile belirtilerek muhafaza edilmesi uygun olduğuna karar verildi.

BAŞKAN

Tahsin Öz

BAŞKAN VEKİLİ

Orhan Alsaç

Üye

Akok (Mehmet)

Üye

Aktepe (Mübir)

Üye

Aksoz (Feriden)

Üye

Akgöl (Ekrem)

Üye

Alsaç (Orhan)

Üye

Eldem (Sedad H.)

Üye

Eylce (Semavi)

Üye

Gökbiçgin (Tayyip)

Üye

Kur'an (Aptullah)

Üye

Öz (Tahsin)

Üye

Söylemezci (H. Kemal)

Üye

Tunalı (İsmail)

Üye

Yoran (Cemal)

Üye

Yenen (Mehmet)

Üye

Eski Eserler ve Müzeler

Genel Müdürü

Mehmet Önder

Üye

Vakıflar Genel Müdürü

Nihat Danışman

Bulunmadı

Bulunmadı

Ek 12 GEEAYK'ın 17/XII/1967 gün ve 3821 sayılı kararı

T. C.
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR

Fındıklı - İstanbul

- 196

Yüksek Kurulu

Başkanlığı

Sayı :

Özü :

K A R A R

Toplantı No.: 169
Toplantı tarihi: 15.XII.1967
Toplantı yeri : İ s t a n b u l
Karar No. : 3821
Karar tarihi : 17.XII.1967

İstanbul Topkapı Sarayı Müzesinde yapılacak onarımlara dair Milli Eğitim Bakanlığının 19.VI.1967 tarih ve 732.35.0na.-3924 sayılı yazısı okundu, konuyu yerinde tedkik eden üyelerin izahları dinlendi müzakeresi yapıldı:

a) Topkapı Sarayı binaları, avluları, bahçeleri, ağaçları ve toprağı ile tüm olarak bir eski eserdir. Kurulumuzun kararı olmadan hiç bir tarafına el sürülemeyeceğine,

b) Burada yapılacak onarım ve restorasyonlara dair karar verilebilmesi için evveleminde rölöve ve restorasyon projelerinin gönderilmesi gerekli olup bunlar gönderilmediği takdirde karar alınamıyacağına bildirilmesine,

c) Müze Y.Mimarı Muallâ Anhegger'in Müze onarımları konusunda hazırlamış olduğu ve Milli Eğitim Bakanlığı yazısı ile Kurulumuza gönderilen raporu, (A) Harem Dairesinde yapılacak onarımlar, (B) Gelecek seneler için ön çalışmalar ve (C) Müze dahilinde acil müze tamirleri, olmak üzere üç bölümden ibarettir. Birinci ve ikinci bölümler bu kararnamamızın B.maddesinde lüzum gösterilen dökümanlar geldikten sonra müzakere edilecektir. Acil müze tamirlerini ihtiva eden üçüncü bölüm ise bu defa müzakere edilmiş olup rapordaki sıra numarasına göre aşağıda belirtilmiştir.

1 - Orta kapı iç duvar ve döşemeleri tamirlerinin ne şekilde yapılacağına açıklanmasının istenmesine,

2 - Orta kapı ile Babüssade arasındaki yolun taş döşemelerinin ne şekilde yapılacağına dair proje istenmesine, Hırka-i Saadete kadar mermer mozaik kaplaması yapılmasının uygun görülmediğine, ayrıca Enderun avlusundaki tarhlı bahçelere de Kurulumuzun muarız olduğunun bildirilmesine,

3 - Arz Odası'nda çökmüş döşemeler ve dökülmekte olan muhdes tavan tezyinatının tamirlerinin mevcut nümunelerine göre yapılabilmesine,

4 - Üçüncü Ahmet Kitaplığında dökülmüş müzeyyen alçı tezyinatının, malakâri üzerine yapılan badanalar itinalı bir şekilde çıkarılarak asli şekline göre tamirinin yapılmasına,

T. ÖZ

07.

5 - Seferli Koğuşu ve Kilerli Koğuşundaki çatlıkların dikişi içine nüfuz eden yağmur sularına karşı dış kaplamalarda tecritli derg ve sıvaların yapılmasına,

6 - Kara Mustafa Paşa Köşkü'nün şimdiki dış kaplamaları 1900 yılında yapılmış olup yenidir. Eski fotoğraf ve gravürlerine göre asli şeklinin bulunarak bir proje hazırlanmasına,

7 - Bağdat Köşkü ve Revan Köşkü kırık mermer şebekelerinin mevcut nümunelerine göre yapılmasına,

8 - Sünnet Odası dış mermer kaplama ve söve tamiri konusunun açıklanmasının istenmesine, bu köşkün sofa cephesinde evvelce çini kaplama vardı. Bu bina müteaddit tamirler görmüştür. Cephe çinileri açıktadır, çamekânları sökmek mühim ve binanın muhafazası ile ilgili bir meseledir. Bu konulardaki tekliflerin bildirilmesinin istenmesine,

9 - Selim Kuleci ötünde olduğu bildirilen taşığın yerinin açıklanmasından sonra korkuluk ve silmelerinin tamiri konusunun müzakere edilebileceğine,

10 - Has Oda ve Hareme geçen iki katlı merdivende giriş yolunun döşeme, korkuluk tamiri ve derzlerinin tecridi işinin mevcut nümunelerine göre yapılmasına,

11 - Zülüflü Baltacılar da kırık giriş, çökmekte olan döşeme ve doğrama tamirlerinin mevcut nümunelerine göre yapılabileceğine,

12 - Rumelihisarı Müzesinde kubbe ve tavan izolasyonlarının da yapılabileceğine,

Karar verildi.

BAŞKAN

Tahsin Öz .

Tahsin Öz

BAŞKAN VEKİLİ

Orhan Alsaç

Bulunmadı

Üye
Akoc (Mahmut)

Üye
Aktepe (Münir)

Üye
Akozan (Feridun)

Üye
Akurgal (Ekrem)

Üye
Alsaç (Orhan)
Bulunmadı

Üye
Eldem (Sedad H.)

Üye
Eyice (Semavi)

Üye
Gökbiçgin (Tayyip)

Üye
Kuran (Aptullah)
Bulunmadı

Üye
Öz (Tahsin)

Üye
Söylemezoğlu (H. Kemal)

Üye
Tunalı (İsmail)

Üye

Üye
Yenen (Mithat)

Üye
Eski Eserler ve Müze-
ler Genel Müdürü
Hikmet Gürçay

Üye
Vakıflar Genel
Müdürü
Ferahuz Berkol

Ek 13 GEEAYK'nın 13/IV/1968 gün ve 3907sayılı kararı

T. C.
MILLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
Yüksek Kurulu
Başkanlığı
Sayı :

Fındıklı - İstanbul
/ / 196

K A R A R

Toplantı No. : 173
Toplantı tarihi: 12.IV.1968
Toplantı yeri : İ s t a n b u l
Karar No. : 3907
Karar tarihi : 13.IV.1968

İstanbul'da Topkapı Sarayı'nın yapılmakta olan onarımlarını tedkik ile görevli alt komisyonun hazırlıyarak Kurulumuz Başkanlığına vermiş olduğu rapor okundu, müzakeresi yapıldı:

a) İlk olarak herhangi bir yanlış uygulamaya yol açmamak gayesiyle, Topkapı Sarayında yapılmakta olan işlerin bir müddet durdurulmasına; ancak acil durumlar ile, evvelce verilmiş bulunan Kurul kararına müsteniden yapılmakta olan işlerin bu kararın şümülüne dahil edilmemesine,

b) ihale edilmiş olup da hakkında Kurul kararı bulunmayan veya proje hazırlıkları bulunup da Kurulumuzun kararından geçmemiş bulunan işlerin ne suretle yürütüleceği hakkında Müze mimarı ile Kurul üyelerinin varacakları çözümün Kurulumuzun tasvibinden geçirilerek tatbik edilmesine,

c) Topkapı Sarayı tamir ve restorasyonlarının yetkili bir heyetin murakabesi altında bir ihtisas fen grubu heyeti tarafından yürütülmesi için kurulması gerekli teknik bironun Müzeler Genel Müdürlüğü'nce çok kısa zamanda tahakkuk ettirilerek işe başlaması gereklidir. Bu büro kurulduktan sonra da, Kurulumuza peyderpey gelecek her işe ait (rölöve, fotoğraf ve restorasyon projelerinden müteşekkil) dosyalar, ancak Kurulumuzun incelemesinden geçtikten ve karara bağlandıktan sonra uygulamaya hazır konular şekline girmiş olmasına,

d) Bu arada bağlanmış bulunan ve Kurulumuza tasvip edilme-
yen işlerin durumunun da ayrıca Kurulumuzun tasvip edebileceği bir şekle

T. E. Q. M. 007-8

- II -

sokulması gerekmekte olduğuna,

Karar verildi.

BAŞKAN

Tahsin Öz

Tahsin Öz

BAŞKAN VEKİLİ

Orhan Alsac
BulunmadıÜye
Akok(Mahmut)Üye
Artepe(Minir)Üye
Akozan(Feridun)Üye
Akurgal(Ekrem)Üye
Alsac(Orhan)
BulunmadıÜye
Eldem(Sedad H.)Üye
Eyice(Semavi)Üye
Gökbilgin(Tayyip)Üye
Kuban(Dogan)Üye
Kuran(Aptullah)Üye
Öz(Tahsin)Üye
Söylemezoğlu(H.Kemali)Üye
Tunali(İsmail)Üye
Yenen(Mithat)Üye
Eski Baçlar ve
Müzeler Genel
Müdürü
Hikmet ÇurçayÜye
Vakıflar Genel
Müdürü
Feramuz Berkol

Ek 14 GEEAYK'nın 9/II/1969 gün ve 4441 sayılı kararı

MILLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
Yüksek Kurulu

K A R A R

Toplantı No. ve Tarihi : 183 - 7.II.1969

Karar No. ve Tarihi : 4441 - 9.II.1969

Toplantı yeri : İ s t a n b u l

İstanbul'da Topkapı Sarayı Müzesi dinle kapısındaki giriş ve çıkışın düzenlenmesi hakkında Millî Eğitim Bakanlığı'nın 3.XII.1968 tarih ve 732.35-8114 sayılı yazısı okundu, müzakeresi yapıldı:

Mizeye giriş ve çıkışı tanzim eden geçici plânın tatbiki için Ortakapı'nın Arabalar Dairesi tarafındaki odasının yan penceresinin, esas hüviyeti bozulmadan, sadece alt kısmı açılarak kapı şekline getirilmesi ve ileride bu husus başka yollardan hal edilince yine aslı şekline getirilmek üzere yapılan teklifin kabul edilmesine karar verildi.

BAŞKAN

Tahsin Öz

Tahsin Öz

Oye
Akok (Mahmut)

[Signature]

Oye
Aktopa (Münir)

[Signature]

Oye
Alsaç (Orhan)

Bulunmadı

Oye
Eldem (Sedad H.)

[Signature]

Oye
Kuban (Doğan)

Bulunmadı

Oye
Kuran (Apcullah)

[Signature]

Oye
Tunalı (İsmail)

Oye
Yenen (Mehmet)

[Signature]

BAŞKAN VEKİLİ

Orhan Alsaç

Oye
Aksozan (Feridun)

[Signature]

Oye
Eyice (Semavi)

[Signature]

Oye
Öz (Tahsin)

Oye
Eski Eserler ve Müzeler
Genel Müdürü

Hikmet Gıroay

Oye
Aksozal (Ekrem)

Bulunmadı

Oye
Gökbiçgin (Tayyip)

Bulunmadı

Oye
Söylemezoglu (H. Kemal)

Bulunmadı

Oye
Vakıflar Genel Müdürü

Feramız Berkol
Bulunmadı

Ek 15 GEEAYK'nun 9/II/1969 gün ve 4442 sayılı kararı

T. C.
MILLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESERLER ve ANITLAR
Yüksek Kurulu

K A R A R

Toplantı No. ve Tarihi : 183 - 7.II.1969
Karar No. ve Tarihi : 4442 - 9.II.1969

Toplantı Yeri : İ s t a n b u l

İstanbul'da Topkapı Sarayı Müzesi 4.Hazine Dairesi bitişğinde Sofa Camii minaresi hakkında Millî Eğitim Bakanlığı'nın 11.XII.1968 tarih ve 732.35-8385 sayılı yazısı okundu ve müzakeresi yapıldı:

Söz konusu minarenin petek, şerefe ve korkuluk kısımlarıyla gövdenin yukarıdan 2,50 metrelik kısmı şakullünden kaçmış, taşları yerinden oynamış ve çok tehlikeli hale gelmiş bulunduğu yazıya ilişik 1.XI.1968 tarihli rapordan anlaşılmıştır. Minarenin röhlövesi yapılmış olduğundan açılım resminin de çizilerek numaralandıktan sonra gövdenin üstten itibaren 2,50 metrelik kısmının sökülmesi, mevcut taşlardan istifade edilerek yeniden yapılması, gövdenin geri kalan kısmı ile küp kısmının basamak ve çekirdeklerin gerekenlerinin çürütülerek sökülüp tamamlanması teklifinin uygun olduğuna karar verildi.

BAŞKAN

BAŞKAN VEKİLİ

Tahsin Öz

Orhan Alsaç

Oye
Akoc (Mahmud)Oye
Aktepa (Münir)Oye
Akozan (Feridun)Oye
Akurgal (Ekrem)

Bulunmadı

Oye
Alsaç (Orhan)Oye
Eldem (Sedad H.)Oye
Eyice (Semavi)Oye
Gökbulğın (Tayyip)

Bulunmadı

Oye
Kuban (Doğan)Oye
Kuran (Aptullah)Oye
Öz (Tahsin)Oye
Söylemezoglu (H. Kemal)

Bulunmadı

Oye
Tunalı (İsmail)Oye
Yonen (Mithat)Oye
Eski Eserler ve Müzeler
Genel MüdürüOye
Vakıflar Genel MüdürüFeramuz Berkol
Bulunmadı

Hikmet Gürçay

Ek 16 GEEAYK'nun 12/4/1969 gün ve 4550 sayılı kararı

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
Yüksek Kurulu

K A R A R

Toplantı No. ve Tarihi : 185 - 11.4.1969

Karar No. ve Tarihi : 4550 - 12.4.1969

Toplantı yeri : İstanbul

İstanbul'da Topkapı Sarayı Müzesinde 1968 - 1969 yılları sarı mukaveleli onarımları arasında yapılacak işlere dair Millî Eğitim Bakanlığı'nın 11.4.1969 tarih ve sayısız yazısı okundu, müzakeresi yapıldı

a) Valde Sultan Taşlığı : Evvelce yapılan kubbelerin kalmasına, açık kısımların üst kısmının düz bir betonarme plâk ile örtülmesine, ön duvarın projesine göre pencereli ve duvarın alt kısmı tekniğine uygun olarak yapılmasına,

b) Hünkâr Sofası : Bu konudaki teklifin , mevzuun yerinde tedkikinden sonra müzakeresine,
karar verildi.

BAŞKAN

Tahsin Öz

Oye
Akok (Mahmut)

Oye
Alsaç (Orhan)

Bulunmadı

Oye
Kaban (Doğan)

Oye
Tünel (İsmail)

Oye
Aktepe (Münir)

Oye
Eldem (Sedad H.)

Oye
Kuran (Aptullah)

Oye
Yenen (Mehmet)

Bulunmadı

BAŞKAN VEKİLİ

Orhan Alsaç

Bulunmadı

Oye
Akozan (Feridun)

Oye
Eyice (Semavi)

Oye
Öz (Tahsin)

Oye
Eski Eserler ve Müzeler
Genel Müdürü

Hikmet Gürçay

Oye
Akurgal (Ekrem)

Bulunmadı

Oye
Gökbiçin (Tayyip)

Bulunmadı

Oye
Söylemezoğlu (H. Kemal)

Oye
Valıklar Genel Müdürü

Feramız Barkol

Ek 17 GEEAYK'm 13/IV/1969 gün ve 4559 sayılı kararı

T. C.
MILLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESERLER ve ANITLAR
Yüksek Kurulu
Başkanlığı
Sayı :

Fındıklı - İstanbul

/ / 196

K A R A R

Toplantı No. : 185
Toplantı tarihi: 11.IV.1969
Toplantı yeri : İ s t a n b u l
Karar No. : 4559
Karar tarihi : 13.IV.1969

Topkapı Sarayı Müzesinde, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'ndan karar alınmaksızın, yapılan tamir, tādil ve bazı tahrifleri yerinde incelemek üzere Kurulumuz Üyeleri, Millî Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Hikmet Gürçay'ın da bulunduğu bir grup halinde 15.III.1969 tarihinde yerinde yaptığı inceleme neticesinde Sayın Başkan Tahsin Öz tarafından verilen 9.IV.1969 tarihli önerge okundu, müzakeresi yapıldı:

1- Verilen idam cezaları, cellât geçmesi önünde yapılır ve kesilen baş Ortakıyının sol tarafında (Senk-i İbret) denilen sütun üzerinde teşhir olunurdu. Halen bu saha Dernek tarafından otopark haline getirilmiş ve tarihi Senk-i İbret de kaldırılmıştır. Bu mühim tarihi eserin bulduru-larak yerine koydurulmasına ve neticesinin bildirilmesine;

2- Fatih devri eserlerinden olan ve Evani-i giranbaha ve Rağfuri'nin muhafaza edildiği, atā tarihinde ve Abdurrahman Şeref Beyin yazılarında belirtilen ve 1340 senesinde (Silâh Seksiyonu) haline getirilen İç Hazine binasının cephe pencerelerinin Kurulumuzdan karar alınmaksızın örüldüğü ve bu tarihi binanın bir bodrum haline getirildiği ve fakat bu pencereler içerden birer niş haline getirilerek ayrı bir tahrif daha yapıldığı görülmüştür. Yukarıda sözü geçen tarihi vesikalara göre Saltanat devrinde bile pencereci olan Fatih devri İç Hazinesinin asli pencerelerinin yine açılmasına;

3- Topkapı Sarayı Müzesi İdaresi bir vakitler yolları sarı killi toprak ile örtmek teğebbüsünde bulunmuş bu husus Bakanlık tarafından ölenmişti. Ancak bazı yolların mermer kaplanması teklifi edilmiş bu da Kurulca uygun bulunmamış olmasına rağmen yaptırılmış olduğu görülmüştür. Bunun da asli şekline göre ıslâhına;

4- Revan Köşkü cephe revakları, Revan Köşkü, Sünnet Odası, Hırka-i Saadet Dairesi, Silâhtar Hazinesi aynı sahada olup aralarında büyük geçitler bulunmaktadır. İşbu binalarda tarihi, kıymetli ve kutsal eserler ile duvarlarında kıymetli çiniler ve sair eserler bulunmaktadır. Aynı zamanda işbu saha tarihi toplantılara da sahne olmuştur. Bu killi-yenin önündeki havuz ve selsebile bakan cephesi yine Saltanat devrinden-beri sanatkârane camekânlarla örtülü ve muhafaza altında idi (foto 1). İşte bu camekânlar Kurul'dan karar alınmaksızın kaldırılmış, geçitler, kıymetli çiniler ve kıymetli binolar hava tesiri ve tahribine maruz bırakılmıştır. Hatta büyük sofaya da oturma yerleri yapılmıştır. Belki bu tesislerin yapılmasında Topkapı Sarayını Sevenler Derneğinin Hırka-i Saadet Dairesi önünde Kur'an ve Mevlût gibi kitapları satmak gayesi muasir olmuştur. Fakat durum tarihi binaların, çinilerin, duvarlarda bu-

T. n

- 2 -

lunan bazı eserlerin mahv ve perişanlığına sebep olacağı gibi bir gün telâfi edilmez bazı eserlerin ziyanına da müncer olabilir. Her yönden tehlikeli olan bu durumun islâhı için eskiden mevcut camekânların aynen yaptırılmasına;

5- Bağdat Köşkü de bu tecavüzlerden kurtulamamıştır. Saltana devrinde bu binalar ve köşkler örtüler altında muhafaza edilir, ancak binış vukuunda açılırdı. Bağdat Köşkü'nün etrafının Abdülhamit II. gayet sanat-kârane olarak yaptırdığı camekânlarla kapatmıştı. Fakat her nedense Mimar Vedat Bey bu camekâna ön cephe'deki olan kısımlarını kaldırtmış, bu sırada Topkapı Sarayı da Müze haline getirildiğinden çinilerden başka yerdeki döşeme taşlarının bile parçalandığı görülerek Milli Eğitim Bakanlığı'nın müsaadesi ile ve merhum Mimar Sedat Çetintaş'ın nezareti altında ihya olunmuştu (foto 2). Binaenaleyh bu kıymetli binanın da camekânlarının tekrarı yaptırılarak harabiden kurtarılmasına;

6- Mecidiye Köşkü; bu köşkün yerinde bulunan Çadır Köşkü'nün bakiyeleri üzerinde Sultan Mecit (Mecidiye Köşkü) veya (Yeni Köşk) ismiyle maruf binayı yaptırmıştı. Köşkün birinci kısmında devrine ait eşya ve sanat eseri bulunmakta idi. Mabeyn Dairesi denilen ikinci bölümde de bazı eşya mevcuttu. İşte Bab-ı Hümayun'dan Ortakapı'ya kadar olan sahayı otopark yaparak ücretler almakta olan ve Müzenin içinde bazı meşrubat ve dinî kitaplar satan ve hatta tuvalet yerlerinden para alan ve mali kanunlara aykırı bir surette teşekkül etmiş olan "Topkapı Sarayını Sevenler Derneği", Derneklerin eski eserlere herhangi bir müdahalede bulunmaması hakkında Kurulumuzun 13.X.1968 tarih ve 4240 sayılı kararına rağmen ve hatta Milli Eğitim Bakanı namına Kültür Müsteşarı Yardımcısı Mehmet Önder imzalı 10.X.1968 tarihli tamime rağmen Mecidiye Köşküne de tecavüz etmiştir. İşbu tecavüz köşkün Mabeyn Dairesinde değişiklik yapılarak bir merdiven ile inilmesi ve oraya büyük ölçüde bir kafeterya yapılmış olmasıdır.

a) Âsâr-ı Atika Nizamnamesinin 33. maddesi (Âsâr-ı Atika kurbünde, bunların ziyanını mucip olabilecek inşaat ve amelîyat yapılamıyacağı) nı belirtmektedir.

b) 1960 yılında bir şahıs Topkapı Sarayı binaları haricinde St. İren karşısındaki arsada (muvaakkat bir kır kahvesi yapmak için) müsaade istemiş fakat Kurulumuz 24.II.1961 tarihinde (evvelce alınan 15.II.1958 tarih ve 882 sayılı kararında Topkapı Sarayı sahasında herhangi bir inşaat yapılması kat'i surette menedilmiş olduğundan muvaakkat dahi olsa bir kır gazinosunun inşasına müsaade edilemeyeceğine) karar vermiş olduğu gibi dilekçe sahibi 17.nci Asliye Hukuk Mahkemesine miracaat etmiş ve mevzuu Kurulumuzdan soran Mahkemeye de aynı cevap verilmiştir. Diğer taraftan İmar Nizamnamesinde eski eser yanında herhangi bir inşaat yapmak için Yüksek Kurul'dan karar alınması belirtilmekte olmasına rağmen Mecidiye Köşkü'nün ve Çadır Köşkü'nün tâdil ve tahribine sebep olan işbu kafeterya için Kurula herhangi bir miracaat dahi yapılmamıştır. Kurulumuz, Eminönünde Tiğcılar Hanı'nın altını kazarak bir bodrum dükkân yapan şahıs hakkında 9.II.1969 tarihli toplantısında kanunî takibat yapılmasına karar vermişti. Binaenaleyh Topkapı Sarayı sahasında herhangi bir inşaat yapılması kat'i surette menedilmiş olduğuna dair Kurulumuzun kararlarına rağmen ve Âsâr-ı Atika ve İmar Nizamnamelerine aykırı yaptırılmış olan işbu kafeteryanın derhal kaldırılması ve Mecidiye Köşkü'nün alt katının ve Mabeyn Dairesinin aslı şekline göre islâhı ile neticenin bildirilmesi için Milli Eğitim Bakanlığına yazılmasına;

Karar verildi.

BAŞKAN
Tahsin Öz

BAŞKAN VEKİLİ
Orhan Alsaç
Bulunmadı

Ek18 GEEAYK'ın 10/1/1970 gün ve 5206 sayılı kararı

T. C.		Fındıklı - İstanbul	
GAYRİMENKUL ESİK ESERLER ve ANITLAR		/ / 196	
Yüksek Kurulu			
Başkanlığı			
Sayı :		K A R A R	
Toplantı No.ve Tarihi : 194 - 9.I.1970		Toplantı yeri : İstanbul	
Karar No.ve Tarihi : 5206 -19.I.1970			
Üyelerimizden Sayın Tahsin Öz'ün 14.10.1969 tarihli ve Topkapı Sarayında yapılan onarım işleri ve dernek faaliyetleri ile ilgili önergesi okundu, verdiği izahlar dinlendi, yapılan müzakere sonunda:			
a) Sayın Tahsin Öz'ün Dernek tarafından yapıldığı ileri sürülen faaliyetlerin sırası ile Müze İdaresi ve Milli Eğitim Bakanlığı müsaadesi olmadan yapılmadığı, faaliyetin sadece gelir sağlamakla ibaret olduğu ve temin ettiği imkânlarla Müze İdaresinin ve Bakanlığın muvafakat ve müsaadesi ile Oto Park tanzim edildiği, Kitap, Kartpostal, Röprodüksiyon vs. satmak suretiyle gelir sağladığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Sayın Hikmet Gürçay'ın izahlarından anlaşılmakla, bu konuda yani Dernek faaliyetleri hakkında Kurulumuzca bir karar alınmasına mahal olmadığına,			
b) Mecidiye Köşkü bodrumunda açılan Lokanta ile ilgili hususların incelenmesinden ve yine Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Sayın Hikmet Gürçay'ın izahlarından Mecidiye Köşkü bodrumunun Lokanta haline getirilmesi için yapılan onarım ve değişikliğin Kurulumuzdan geçirilmediği tesbit edilmiş, ancak bunun Kurula getirilmesini icabettirecek önemde bir değişiklik yapılmadığı kanısından olduğu anlaşılmıştır. Bununla beraber Kurulumuzca bu mahalde bugünkü karakterinde bir Lokanta bulundurma prensip olarak bir sakınca olmadığına ve bu maksatla kiraya da verilebileceğine, Lokanta'ya tahsis için yapılmış onarım ve tadil işlerinin bir projesinin Kurulumuza gönderilmesinin istenmesine,			
c) Topkapı Sarayındaki onarımlarla ilgili olarak Üyelerimizden Sedat Hakkı Eldem ve Feridun Akozan'ın vermiş oldukları raporunun Milli Eğitim Bakanlığı kanalıyla Topkapı Sarayı Müzesine gönderilmesine ve evvelce Kurulumuzun almış bulunduğu kararlara göre yapılmış işlerle bunlara aykırı yapıldığı ileri sürülen işlerin ayrı ayrı ve aykırı olanların böyle yapılması sebepleriyle Kurulumuza getirilmesine ve alınacak kararlara göre hareket edilmesine,			

T. C.
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
Yüksek Kurulu
Başkanlığı
Sayı :

Fındıklı - İstanbul

/ / 196

d) Topkapı Sarayı önce bir saray ve sonra bir Müze olduğundan birçok mahalleri Saray Müze olarak muhafaza ve teşhir edilmek gerektiğinden bu özelliğinin unutularak sadece bir Müze anlayışı ile kullanılması nın doğru olmayacağı düşünüldüğünden bu yönden gözönünde tutulması gerekli hususlar hakkında prensip kararı almak üzere bunların Üyelerimizden Sayın Feridun Akozan ve Sayın Semavi Eyice tarafından notlar halinde prensip kararları Alt Komisyonuna intikâl ettirilmesine ekseriyetle karar verildi.

Aslı Gibidir

Orhan Alsag

Münir Aktepe

Başkan

Başkan Vekili

Üye
Akok (Mahmut)

Üye
Akozan (Feridun)

Üye
Akurgal (Ekrem)

Üye
Eldem (Sedad H)

Üye
Eyice (Semavi)

Üye
Gökbiçgin (Tayyip)
Bulunmadı

Üye
Kuban (Doğan)
Bulunmadı

Üye
Kuran (Aptullah)

Üye
Öz (Tahsin)

Üye
Öylemezoglu (H.Kemali)
Bulunmadı

Üye
Tunali (İsmail)

Üye
Yeneo (Altın)

Üye
Eski Eserler ve Müzeler
Genel Müdürü
Hikmet (Gürçay)

Üye
Vakıflar Genel Müdürü
Feramuz (Berkol)

Ek 19 GEEAYK'nın 14/11/1970 gün ve 5625 sayılı kararı

T. C.		Fındıklı - İstanbul	
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER VE ANITLAR		/ / 197	
YÜKSEK KURULU			
BAŞKANLIĞI			
Sayı :			
<u>K A R A R</u>			
Toplantı No ve Tarihi : 203 - 13.11.1970		Toplantı yeri: İstanbul	
Karar No ve Tarihi : 5625 - 14.11.1970			
Topkapı Sarayı Müzesinde 1970-1971 yılında yapılacak onarımlara dair Milli Eğitim Bakanlığından gelen 8.X.1970 tarih ve 6638 sayılı yazı okundu, ilişkileri incelendi, müzakeresi yapıldı :			
A - <u>FATİH KÖŞKÜ</u> (HAZINE DAİRESİ)			
a - Duvarlara konulacak vitrinlerin, projede, mimariye ziyadesi ile müdahale ettiği görülmüştür. İlgili mimarın üyelerimizden sayın Sedat H. Eldem ile temas ederek hazırlayacağı yeni teşhir projesinin Kurulumuza getirilmesine,			
b - Giriş kısmı ile dört salon ve Hayat kısmında harap olmuş sıva, boya, stalâktit ve kartonpiyer tamirleriⁿⁱⁿ yapılmasına,			
B - <u>ORTA KAPI</u>			
Kapı dışında, Müze İdaresince görülen lüzum gereğince bina kısmı Dolap Ocağı içinde olmak üzere ve kamyon giriş kapısından istifade edilerek kadın ve erkeklere mahsus takriben 8.00 X 5.00 m. bir W.C. yapılmasına,			
Artan ziyaretçileri kontrol ve karışıklığı gidermek amacı ile giriş-çıkış tanzimi ve turnike yapılmasına, (Kurulumuzun 9.11.1969 tarih ve 4443 sayılı kararı ile kabul edilmiştir.)			
Orta kapı üst kurşunları tamiri; iki kule içlerinin taş-tuğla-sıva-döşeme-merdiven tamirleri ve tecridine,			
Orta kapı sağ cenahında, halen müstahdem yatakhane olarak kullanılan kısımda ahşap ve kârgir döşeme, sıva ve su tesisatı tamirlerine,			
C - <u>AVLULAR</u>			
Sarayın muhtelif avlularında mevcut irtibat yollarının, geçen yıl yapılan ve Y.Kurulca uygun görülen mozaik ve kaldırım mozaik yollar şeklinde ele alınmasına, (Kurulumuzun 9.11.1969 tarih ve 4443 sayılı kararlarıyla kabul edilmiştir.)			

- 2 -

Ç - MUTFAKLAR

Taş-tuğla duvar tamirleri; structurâ kapamıyan fakat dev dökülen tuğla ve derz tozlarını örtecek olan (Semenkat) bir malze ile duvar-kemer ve kubbelerin tecridi; yeni madenî teşhir vitrinli yapılması ve elektrik tesisatının yenilenmesine,

Mutfaklar dış deniz cephesinin deforme olmuş istinad ve duvarları için statik proje ve hesap yapıldıktan sonra tamir ve t si, taş işleri tamirleri, derz ve tecrit, işleri yapılmasına,

D - AKAĞLAR KAPISI - ARZ ODASI - SEFERLİ KOĞUŞU (PADİŞAH ELB Rİ SEKSİYONU) - HAZİNE KOĞUŞU (PORTRE GALERİSİ)

Bu kısımlarda harap vaziyetteki kurşunlar sökülecek; iza edilecek ve yeniden kurşun döşenecektir. Bu sırada kârgir kubbe v nozlarla; ahşap çatılarda tamir ve takviye işleri yapılacaktır. (Kurumuzun 9.11.1969 tarih ve 4443 sayılı kararı ile kabul edilmiştir.)

E - III. AEMET KÜTÜPHANESİ

Giriş ve iç kısımlarda harap olmuş müzeyyen malakârîleri raspası, tamiri; dışlık pencerelerin mevcut orijânâline göre ve s larını muhafaza şartıyla kare taksimatlı olarak yapılmasına, (Kurumuzun 17.12.1967 tarih ve 3821 sayılı kararlarıyla kabul edilmiştir.)

F - HIRKA-İ SAADET DAİRESİ

Bu kısmın revak kubbelerinde, eski tezyinat aranması, yol pul pul ve tamamen dökülen son devir tezyinatın raspa edilerek dü badana edilmesine,

G - ARABALAR DAİRESİ

Çatı tamiri - Ruberoit ferşi - kiremit aktarması - iç sı boyama tamirleri yapılmasına,

H - HAREM VE CİVARIa - Zülüflü Baltacılar Dairesi :

Ahşap kısımlar, kırışleme döşeme, pencere tamirleri yapıl na, (Kurulumuzun 17.12.1967 tarih ve 3821 sayılı kararları ile kabul edilmiştir.)

Avluya bakan iç cephelerin tamiri, derzi, onarımının yapılma sına,

b - Gözdeler (İkbâller) Dairesi :

Dış cephelerinin ahşap kaplaması - eli böğründeleri - dış pencereleri tamir ve onarımının yapılmasına,

Dış ahşap saçağın; I. Abdülhamit Odasından alınan ve aynı devr uyan çatalı ve tezyinatlı şekle göre yapılmasına,

Bina içinde sıva - boya ve basit tamirler yapılmasına,

c - Karaağalar - Valide Sultan - Cariyeler Taşlığı :

İlk orijinalinde mevcut ve zamanla harap olmuş; fakat yerleri belli olan ve fotoğrafları bulunan ara saçakların yapılması bu saçakların üstünde kalacak olan taş-tuğla derzli cephelerin strüktürü'ü kapamayan bir madde ile boyanmasına,

d - Hünkâr Sofası :

Daha önceki yıllarda yapılan ve binanın ilk orijinal tezyinatı ile sonraki iki devir tezyinatının bina bütünlüğünü bozması nedeni ile mevcut olan her yerde orijinal tezyinatın meydana çıkarılmasına,

e - Hünkâr Hamamı :

Hamamın yıkanma kısmındaki orijinal mermer kubbe pendentif stalâktitlerinin sağlamları örnek alınarak harap kısımlarının mermer tozlu harç ile tamirine,

f - Yemiş Odası :

Ahşap üzerindeki orijinal tezyinat üzerindeki boyaların raspası; çatlak kısımların, ocağın tamiri ve mevcut yerlere aynalar konmasına, (Kurulumuzun 213.1965 tarih ve 2756 sayılı kararı ile kabul edilmiştir.)

g - Şehzadeler Mektebi :

Kızlarağası Odasında yağlı boya raspası, eksik ahşap Bursa kemerinin tamamlanması ve altın yaldız ; bu oda içindeki küçük odada tonoz ve sıva tamiri - harap ahşap döşeme sökülmesinin yapılmasına,

Mektep denen üst kat kubbeli odada stalâktit tamiri-altın yaldızı ve araştırma yapılmasına,

h - Başkadın Dairesi - Haseki Dairesi :

Bu kısımlarda tonoz, sıva, boya ve döşeme tamirleri yapılmasına,

3/2/65

el.

T. C.
MILLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESERLER VE ANITLAR
YÜKSEK KURULU

- 4 -

K A R A R

Toplantı No. ve Tarihi :

Toplantı yeri :

Karar No. ve Tarihi :

1 - Baltacılar, İkballer (Cariyeler), Karaağalar Daireleri, Valde Avlusu ve Altın yol cephesi, Hünkâr Hamamı Kalem işleri, Halâ (ikinci avluda)

2 - Elektrik tesisatı:

Ziyarete açılması düşünülen ve tamamen kârgir olan III. Murat Odası, Hünkâr Sofası, Veliâht Kasırları, Valide Sultan Dairesi, Cariyeler Dairesi, kısımlarında hazırlanacak aydınlatma ve tesisat projelerine göre elektrik tesisatı yapılmasına,

Karar verildi.

NOT: Bu kararımız program mahiyetinde olup yukarıda bahsedilen hususların projeleri hazırlanarak Kurulumuza gönderilecektir.

Orhan Alsaç

Münir Aktepe

BAŞKAN
Bulunmadı

BAŞKAN VEKİLİ

Üye
Akoc (Mahmut)Üye
Akozan (Feridun)Üye
Aktepe (Münir)Üye
Akurgal (Ekrem)Üye
Alsaç (Orhan)
BulunmadıÜye
Eldem (Sedad H.)

Üye

Üye
Gökbiğün (Tayyip)Üye
Kuban (Doğan)Üye
Kuran (Aptullah)
BulunmadıÜye
Ögel (Semra)Üye
Öz (Tahsin)Üye
Saraç (Celâl)Üye
Söylemezoğlu (H. Kemal)

Üye

Sevra Ögel

Bulunmadı

Bulunmadı

Üye
Yenen (Mithat)Üye
Yüngül (Naci)

Bulunmadı

Üye
Eski Eserler ve Müzeler
Genel MüdürüÜye
Vakıflar Genel Müdürü

Peranuz Berkol

Hikmet Gürçay

Bulunmadı

NO/EB

Ek 20 GEEAYK'nın 14/IV/1973 gün ve 7104 sayılı kararı

T. C.
MILLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER VE ANITLAR
YÜKSEK KURULU

K A R A R

Toplantı No. ve Tarihi : 232- 13.IV.1973

Toplantı yeri : İstanbul

Karar No. ve Tarihi : 7104- 14.IV.1973

İstanbul Topkapı Sarayında yapılacak restorasyon hakkında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünce gönderilen 13.4.1973 tarihli sayısız yazı okundu,ekleri projeler incelendi, ilgili Y.Mimar İlban Öz'ün izahatı dinlendi,yapılan müzakeresi sonunda: Topkapı Sarayında Yapılacak Restorasyon İşlerinde:

a) Bağdat Köşkü, büyük kubbe tezyinatının bugünkü durumunu gösteren kesit ve detaylı fotoğraflarının temin edilmesinden sonra, orijinal malakari tezyinatın onarılmasına, uygun bir yerinde son devir tezyinatından da bir parça bırakılmasına,Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünce yapılmakta olan röleve çalışmalarının öncelikle Topkapı Sarayına yöneltilmesinin temenni edilmesine,

b) Dış avluda yapılması teklif edilen asfalt yolun ve oto-parkın İstanbul Arkeoloji Müzeleri binasından Darpaneye ve Bab-ı Hümayun'a doğru uzanan yol da ve bu yolun kavisi içinde, Topkapı Sarayı cihetine taşmamak şartı ile,Darphane ile Aya İreni Kilisesi önünde yapılabileceğine, diğer kısımların bahçe karakterinde,otoların girmesine mani olacak şekilde ve yaya yolları tarzında yapılmasına buna göre hazırlanacak projenin Kurulumusa getirilmesine, Bab-ı Hümayun'un da onarılıp temiz tutulmasının istenmesine,

c) Mutfaklar daifesinde,yıkılmış koğuşların dış kısmının mevcuda benzeyen şekilde onarılmasına,iç kısmında ihtiyaca göre tadilat yapılabileceğine ve seksiyen açılabilceğine, baca ve saçakların,orijinalleri hakkında tam bir bilgi edinilmesi için,döküman araştırmasının yapılar Kurula getirilmesinden sonra onarılabilceğine,karar verildi.

Orhan Alsaç
BAŞKAN

Feridun Akozan
BAŞKANVEKİLİ

Üye
Akoc (Mahmut)

Üye
Akozan (Feridun)

Üye
Aktepe (Münir)

Üye
Akurgal (Ekrem)

Üye
Alsaç (Orhan)

Bulunmadı

Üye
Eldem (Sedad H.)

Üye
Eyice (Semavi)
Bulunmadı

Üye
Kırzioğlu (Fahrettin)
Bulunmadı

Üye
Kuban (Doğan)

Üye
Kuran (Aptullah)

Üye
Orhonlu (Cengiz)

Üye
Ögel (Semra)

Üye
Öz (Tansın)
Bulunmadı

Üye
Söylemezoğlu (H. Kemali)

Üye
Yenen (Mithat)
Bulunmadı

Üye
Yüngül (Naci)
Bulunmadı

Üye
Eski Eserler ve Müzeler
Genel Müdürü
Hikmet Nurgay

Üye
Vakıflar Genel Müdürü
Feriyyuz Berkol
Bulunmadı

Üye
Alkım(Bahadır)

Ek 21 GEEAYK'ın 27/4/1979 gün ve 11136 sayılı kararı

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESERLER VE ANITLAR
YÖKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

K A R A R

Toplantı No. ve Tarihi : 304 - 27.4.1979

Toplantı yeri : İSTANBUL

Karar No. ve Tarihi : 11136 - 27.4.1979

İstanbul, Topkapı Sarayı onarımları hakkında Kültür Bakanlığı İstanbul RSLöve ve Anıtlar Teknik Müdürlüğünce gönderilen 11.4.1979 gün 732.34-687 sayılı yazı okundu, ekleri incelendi, yapılan müzakeresi sonunda :

a-) **Kubbe altı:** Kuruşun kaplamanın yapılmasına başlanmasında sakınca olmadığına, tezyinat çalışmalarının gelecek toplantıda tekrar görüşülmesine,

b-) **Altıncı Baltacılar:** Çata tamirinin, Sayın Sedat Hakkı Ertan ile işbirliği yapmak suretiyle hazırlanacak yeni projesinin Kurulımıza iletilmesine,

c-) Yeni gişe yapımı konusu ile ilgili önerinin, çeşmeden en az 10 metre çekmek şartı ile uygun bulunduğuna,

d-) Bab-ı Hümayın yanında ziyaretçi dinlenme kütüphanesi düzenlenmesinin yapılabilmesine,

e-) Sur duvarından 3 metre çekmek şartıyla WC ile büfe yapılabilmesine,

karar verildi.

BAŞKAN
Aksa (Orhan)

BAŞKANVEKİLİ

Hüseyin Tayla

Üye
Akozan (Feridun)

Üye
Aktepe (Münir)

Üye
Akurgal (Ekrem)

Üye
Alkim (Bahadır)

Üye
Biler (Remin)

Üye
Erder (Cevat)

Üye
Eyice (Semavi)

Bulunmadı
Üye
Kırzioğlu (Fahrettin)

Üye
Kuban (Doğan)

Üye
Kuran (Aptullah)

Bulunmadı
Üye
Ögel (Semra)

Bulunmadı
Üye
Serdaroğlu (Ümit)

Bulunmadı
Üye
Tandoğan (Rifat)

Bulunmadı
Üye
Tayla (Hüseyin)

Üye
Kültür Müsteşarı
Turan (Şerifettin)

Üye
Vakıflar Genel Müdürü
Unver (Fuat)

Üye
Eski Eserler ve Müzeler
Genel Müdürü
Katoğlu (Murat)

Üye
Turizm Genel Müdürü
Sever (Ö. Faruk)

Üye
Planlama ve İmar
Genel Müdürü
Eronat (Orhan)

Bulunmadı

Bulunmadı

Bulunmadı

CS.MA.

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESİK ESERLER ve ANITLAR
YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

K A R A R

Toplantı No. ve Tarihi : 309 - 19.10.1979
Karar No. ve Tarihi : 11567 - 20.10.1979

Toplantı yeri : İSTANBUL

İstanbul; Topkapı Sarayı, Bağdat Köşkü ile Hırka-ı Saadet arasındaki havuz üzerinde bulunan balkonda yapılmak istenen onarım hakkında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü İstanbul Röleve ve Anıtlar Teknik Müdürlüğünce gönderilen 16.10.1979 tarih ve 2408 sayılı yazı okundu, ekleri incelendi, yapılan açıklama dinlendi, yapılan görüşme sonunda;

Topkapı Sarayı, Bağdat Köşkü ile Hırka-ı Saadet arasındaki havuz üzerinde bulunan balkonda yapılması zorunlu ve acil onarımların ön hazırlıklarına bağlanmasına, bu konuda üyelerimizden Sayın Rıfat Tandoğan'ın yerinde inceleme yaparak Kurulumuza bilgi vermelerinin istenmesine karar verildi.

BAŞKAN
Alaattin (Orhan)

BAŞKANVEKİLİ
Hüseyin Tayla

Üye
Aksoy (Feridun)

Üye
Aksoy (Münir)

Üye
Aksoy (Ekrem)
Bulunmadı

Üye
Aksoy (Bahadır)
Bulunmadı

Üye
Biler (Remzi)

Üye
Erder (Cevat)

Üye
Eyice (Semavi)

Üye
Kızınoğlu (Fahrettin)
Bulunmadı

Üye
Kaban (Doğan)

Üye
Kuran (Aptullah)

Üye
Oğel (Semra)

Üye
Serdaroğlu (Ümit)

Üye
Tandoğan (Rıfat)

Üye
Tayla (Hüseyin)

Üye
Kültür Müfettişi
Turan Sıratetin
Bulunmadı

Üye
Yakıtlar Genel Müdürü
Olasy (Brdil)
Bulunmadı

Üye
Eski Eserler ve Müzeler
Genel Müdürü
Kutsoğlu (Mürat)

Üye
Turizm Genel Müdürü
Erer (Ö. Faruk)

Üye
Fikrîyat ve İmar
Genel Müdürü
Erman (Orhan)
Bulunmadı

Y.T.H.A.

Ek 23 GEEAYK'ın 12/12/1981 gün ve 13356 sayılı kararı

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESERLER ve ANITLAR
YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

KARAR

Toplantı No. ve Tarihi : 334 - 10.12.1981

Karar No. ve Tarihi : 13356 - 12.12.1981

Toplantı Yeri : BURSA

Topkapı Sarayı Müzesi onarımları hakkında İstanbul Rölöve ve Anıtlar Teknik Müdürlüğünce gönderilen 8.12.1981 tarih ve 3177 sayılı yazı okundu, ekleri incelendi, Y. Mimar İlhan Öz'ün yaptığı açıklama dinlendi, Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğünce gönderilen 8.12.1981 tarih ve 2930 sayılı yazı okundu, ekleri incelendi, yapılan müzakeresi sonunda:

Topkapı Sarayı, Külliyesinden Sofa Köşkü, Adalet Kulesi, Hırka-ı Saadet Dairesi ve Harem'deki binaların mevcuduna göre ve teklif rapor doğrultusunda onarım ve bakımının yapılmasının uygun olduğuna, saray bahçesinde (üçüncü avluda) daha önce alınan Kurulumuz kararına aykırı olarak yapılan beton yolların kaldırılması ve mimariye aykırı olmayan yeni bir bahçe tanzimi projesinin oluşturularak incelenmek üzere Kurulumuza getirilmesinin gerekli olduğuna karar verildi.

BAŞKAN

Alış (Orhan)

BAŞKAN YEKİLİ

Doğan Kuban

Üye	Üye	Üye	Üye	Üye
Akozan (Feridun)	Aktepe (Mehmet)	B. Oğlu (Cevdet)	Sözen (Metin)	Beyru (Rauf)
Bulunmadı	Bulunmadı	Bulunmadı	Bulunmadı	Bulunmadı
Üye	Üye	Üye	Üye	Üye
Biler (Remin)	Erdar (Cevat)	Eyice (Semavi)	Kızıoğlu (Fahrettin)	Kuban (Doğan)
Bulunmadı	Bulunmadı	Bulunmadı	Bulunmadı	Bulunmadı
Üye	Üye	Üye	Üye	Üye
Koran (Abdullah)	Ögel (Semra)	Soydaroğlu (Ümit)	Tandoğan (Rifat)	Tayla (Hüseyin)
Bulunmadı	Bulunmadı	Bulunmadı	Bulunmadı	Bulunmadı
Üye	Üye	Üye	Üye	Üye
Kültür Müşetarı	Vakıflar Genel Md.	Eski Eserler ve Müzeler Genel Md.	Turizm Genel Md.	Planlama ve İmar Genel Md.
K. GÖKÇE	G. YİĞİTÖZDEN	N. YARDIMCI	Ü. F. SEVER	E. KIRDAR
Bulunmadı	Bulunmadı	Bulunmadı	Bulunmadı	Bulunmadı

Yr. Ma. 24.12.1981

Ek 24 GEEAYK'n 10/7/1982 gün ve 13960 sayılı kararı

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
 Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar
 Yüksek Kurulu

KARAR

Toplantı No. ve Tarihi : 342 - 9.7.1982

Karar No. ve Tarihi : 13960 -10.7.1982

Toplantı Yeri : İSTANBUL

İstanbul, Topkapı Sarayı Bab-ı Hümayun rekonstrüksiyonuna dair İstanbul Bölge ve Anıtlar Müdürlüğünce gönderilen 5.3.1982 gün ve 751 sayılı yazı okundu, ekleri incelendi, rilen açıklama dinlendi, yapılan görüşmeler sonunda:

Bab-ı Hümayunun rekonstrüksiyonu için hazırlanan projesindeki cephelerin uygun olduğuna, asansör yapılmaması iç mekânın müze kütüphanesi veya teşhir salonu olarak kullanılmasına, yapılacak çalışmalar hakkında Kurulumıza bilgi verilmesine karar verildi.

BASKAN

Alsaç (Orhan)

BAŞKAN VEKİLİ

Kuban (Doğan)

ÜYE
Akozan (Feridun)ÜYE
Aktepe (Münir)ÜYE
Bayburtluoğlu (Cevdet)
BulunmadıÜYE
Beyru (Rauf)ÜYE
Biler (Remin)
BulunmadıÜYE
Erder (Cevat)
BulunmadıÜYE
Kızıoğlu (Fahrettin)
BulunmadıÜYE
Kuban (Doğan)ÜYE
Kuran (Abdullah)ÜYE
Ögel (Semra)ÜYE
Serdaroğlu (Ümit)ÜYE
Sözen (Metin)ÜYE
Tandoğan (Rifat)ÜYE
Tayla (Hüsrev)

ÜYE

ÜYE
Kültür Müsteşarı
A. Ş. KocaoğluÜYE
Vakıflar Genel Md.
G. Y. K. K. K.ÜYE
Eski Eserler ve
Müzeler Genel Md.
A. T. K. K.ÜYE
Turizm Genel Md.
A. T. K. K.ÜYE
Planlama ve İmar
Genel Md.
S. K. K.

15.7.1982

Ek 25 GEEAYK'ın 11/12/1982 gün ve 14403 sayılı kararı

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

KARAR

Toplantı No. ve Tarihi : 347 - 10.12.1982.
Karar No. ve Tarihi : 14403 - 11.12.1982

Toplantı Yeri : İST.

İstanbul;Topkapı Sarayına dair Kurulumuz üyelerince
yerinde yapılan inceleme sonucunda verilen önerge okundu,
açıklamalar dinlendi, yapılan görüşmeler sonunda:

a) Mecidiye köşkü alt katında faaliyet gösteren lokanta
gerek ihtiyaçları sağlıklı bir şekilde karşılamak, gerek
yangın tehlikelerine karşı bir düzenleme sağlamak için lokanta
önündeki bahçede bir araştırma kazısı yapıldıktan sonra çıkan
duruma ve hazırlanacak projeye göre, buraya toprağa gömülü
mutfak, tuvaletler ve kalorifer dairesi yapılmasında prensip
olarak mahzur bulunmadığına ve hatta bu suretle içinin mimari-
sinin daha rahatlıyacağına,

b) Bina üst katı olan esas Mecidiye Köşkünde hiçbir su-
retle ve hiç bir bölümün bir ısıtma tesisatının yapılmasının
uygun olmadığına,

c) Saray II.avlusunda revak altında bulunan kitap satış
reyonunun kaldırılarak, daha önce yine Yüksek Kurul kararı ile
yapılan gişeler gibi, cephesi dışa irtibat sağlamak için I.av-
ludaki duvarda, binası dolap ocağında olmak üzere bir satış
binası yapılmasının prensip olarak sakıncalı olmadığına,

d.h.

ak.

✓

op

./.

Ek 26 GEEAYK'nın 11/3/1983 gün ve 14732 sayılı kararı

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar
Yüksek Kurulu

KARAR

Toplantı No. ve Tarihi : 351 - 11.3.1983

Karar No. ve Tarihi : 14732 - 11.3.1983

Toplantı Yeri : İSTANBUL

İstanbul, Topkapı Sarayı II. avlu tanzimine dair Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğünce gönderilen 9.3.1983 gün ve 34.2.TÖR-TSM/732.97.841 sayılı yazı okundu, ekleri incelendi, verilen açıklama dinlendi, yapılan görüşmeler sonunda:

Topkapı Sarayı II. avlusu bahçe düzenlemesine ilişkin projenin, yollarda ileride kaplama yapılacağı sırada mümkün olduğu kadar tabii taş kaplama (amada derz olmaksızın) yapılması ve o aşamada Kurulumuza örnek örnek gösterilerek onay alınması, orta allenin iki yanındaki ortancalar dışında çiçeklik tarhlarının büyük boyutlarda olmaması, ortada önerilen dairese düzenlemenin yapılmaması, çiçeklik olarak kullanılacak olan küplerin formel bir düzen içinde değil yeşilliğin içine serpiştirilmek üzere yerleştirilmesi şartı ile uygun olduğuna, çürük olduğu saptanan ağaçların kaldırılabilmesine karar verildi.

BAŞKAN
Alsop (Orhan)

BAŞKAN VEKİLİ
Kuban (Doğan)

ÜYE Akozan (Feridun)	ÜYE Aktepe (Mehmet)	ÜYE Bayburuluoğlu (Cevdet)	ÜYE Önge (Yılmaz)	ÜYE Biler (Ramin)
ÜYE Erder (Cevat)	ÜYE Kırzoğlu (Fahrettin)	ÜYE Kuban (Doğan)	ÜYE Kuran (Abdullah)	ÜYE Ögel (Semra)
ÜYE Serdaroğlu (Ümit)	ÜYE Sözen (Metin)	ÜYE Tandoğan (Rifat)	ÜYE Tayla (Hüsnü)	ÜYE Suher (Hande)
ÜYE Kültür Müsteşarı K. GÜKÇE	ÜYE Vakıflar Genel Md. G. YİĞİT GÜDEN	ÜYE Eski Eserler ve Müzeler Genel Md. N. YARDIMCI	ÜYE Turizm Genel Md. A. TÖZÜN	ÜYE Planlama ve İmar Genel Md. Bulunmadı

Bulunmadı

Y.T. MA. 28.3.1983

Ek 27 İBK'nın 9/3/1984 gün ve 282 sayılı kararı

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları
İstanbul Bölge Kurulu
KARAR

Toplantı No. ve Tarihi: 14 - 9.3.1984
Karar No. ve Tarihi : 282 - 9.3.1984

Yeri : İSTANBUL

İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi'nin Mukaddes Emanetler Dairesinin mevcut tuğla döşemelerinin yıprandığını bildiren İstanbul Kültür Müdürlüğünün 17.2.1984 gün 1709 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonunda;

Konunun görüşülebilmesi için bilgi ve belgeler eksik olduğundan karar alınamıyacağına Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğüne incelenerek ve Topkapı Sarayı Müzesi Restorasyon Komitesinin de görüşü alınarak, işin önemi bakımından dikkatle hazırlanacak tüm bilgi ve belgelerle Kurulumuza iletilmesine karar verildi.

Hyire

BAŞKAN
Eyice (Semavi)

BAŞKAN YARDIMCISI
Giray (Muhteşem)

ÜYE
Eyice (Semavi)

ÜYE
Giray (Muhteşem)

ÜYE
Sinemoğlu (Nermin)

ÜYE
Toner (Süha)

ÜYE
Yaltırık (Faik)

ÜYE
İst. Rölöve ve Anıtlar
Müdürü
Hüseyin Başçetinçelik

ÜYE
İst. Arkeoloji Müz.
Müdürü
Nüsin Asgari

ÜYE
Bay. ve İskan Bak. İst. Vakıflar Bş. Md. V
I. (İst.) Bölge Md. Alaettin Gürtuna
Kutlu Güzelsu

Alp

SC.MA. 14.3.1984

Ek 28 İBK'nın 24/5/1985 gün ve 1419 sayılı kararı

T. C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
Tasınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları
İstanbul Bölge Kurulu

K A R A R

Toplantı No. ve Tarihi : 56 - 24.5.1985
Karar No. ve Tarihi : 1419 - 24.5.1985

Toplantı Yeri : İSTANBUL

İstanbul, Topkapı Sarayında, 1985 yılında yapılacak onarımlar hakkında İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü 12.3.1985 gün ve Tör.RA.34.1301 sayılı yazısı ile, konuya ilişkin yapılacak işlemi anlatan Y.Mimar İlban Öz'ün hazırladığı teknik rapor okundu ve ekleri incelendi, yapılan müzakeresi sonunda:

İstanbul, Topkapı sarayında, 1985 yılında yapılacak onarımlara ilişkin, Y.Mimar İlban Öz'ün hazırladığı teknik raporda belirtilen hususların (aslına uygun olması kaydıyla) uygulanmasının eski eser açısından sakınca olmadığına karar verildi.

BAŞKAN
EYİCE (Semavi)

BAŞKAN YARDIMCISI
GİRAY (Muhteşem)

ÜYE EYİCE (Semavi)	ÜYE GİRAY (Muhteşem)	ÜYE SİNEMOĞLU (Nermin)	ÜYE TONEK (Süha)	ÜYE YALTIRIK (Fahk)
	Bulunmadı			

ÜYE İst. Rölöve ve Anıtlar Müdürü Muharrem Oral	ÜYE İst. Arkeoloji Müzeleri Müdürü Nuşin ASGARI Bulunmadı	ÜYE Bay. ve İskan Bşk. İzmir Bölge Müd. Zinnaz Erşivenc	ÜYE İst. Vakıflar Bş.Müd. M. Arıbaçioğlu

Gİ.MA. 12.5.1985

Ek 29 İBK'nın 20/6/1986 gün ve 2321 sayılı kararı

T. C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları
İstanbul Bölge Kurulu

K A R A R

No. ve Tarihi : 82-20.6.1986
No. ve Tarihi : 2321-20.6.1986

Toplantı Yeri: İSTANBUL

Topkapı Sarayı II. avlusunun batı cephesinde Kasahır'a inen kapı ile Zülüflü Baltacılar koğuşu ve Harem kapısı arasında kalan, revaklı bölümün bir kısım duvar ve çatısının 19.6.1986 gün sabah saat 02.30 civarında çökmesi hakkındaki İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nün 20.6.1986 gün 4485 sayılı yazısı ve eki 19.6.1986 günlü rapor okundu ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonunda:

Topkapı Sarayı II. Avlusunda revaklı bölümün yıkılmış olan çatı ve duvarlarının mimarisine uygun, aynı şekilde yeniden yapılması, kemerlerin korunmasına, ancak deforme olan kısımlarının onerilmesine karar verildi.

130 MAYIS 1986

BAŞKAN
EYİCE (Semavi)

BAŞKAN YARDIMCISI
GİRAY (Muhteşem)

ÜYE
EYİCE (Semavi)

ÜYE
GİRAY (Muhteşem)

ÜYE
SİNEMOĞLU (Nermin)

ÜYE
TONER (Süha)

ÜYE
YALTIRIK (Faik)

Bulunmadı.

ÜYE
t. Rölöve ve Anıtlar Müdürü
ORAL (Muharrem)

ÜYE
İst. Arkeoloji Müzeleri Müd.
PASİNLİ (Alpay)

ÜYE
Bay. ve İskân Müd.
ERGÜVENÇ (Yılmaz)

ÜYE
İst. Vakıflar Baş Müd.
Canköy ERCÜMENT

20.6.1986 GC.FK.

Ek 30 İBK'nın 31/10/1986 gün ve 2785 sayılı kararı

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları
İstanbul Bölge Kurulu

K A R A R

Toplantı No.ve Tarihi : 92 - 31.10.1986
Karar No. ve Tarihi : 2785 - 31.10.1986

Toplantı Yeri : İSTANBU

Topkapı Sarayı II.Avlusundaki revaklarda çöken kısmın onarımı hakkında İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğünün 30.10.1986 gün ve 7727 sayılı yazısı okunmuş, ekleri incelendi,yapılan mütaheresinde ,

Topkapı Sarayı II.Avlu su revak onarımında yanan kısmın mermer sütun ve başlıkları orijinal ve sağlam olduğundan aynen korunarak klasik tuğla kemer, duvar ve üç sıralı kirpi saçak yapıldıktan sonra arkada statik yönden gerekli yüksekliklerde dıştan gözükmeyecek şekilde beton hatallı kalın sıvalı moloz duvar üzerine ahşap çatının yapılmasında, çatının alttan klasik çatalı tavan, üstten kuruşun ile kaplanmasında arka duvarda belgelere göre varlığı tespit edilen kapının aynı avludaki orijinal ve mutfaklara açılan kapılar ebat ve şeklinde yapılmasında sakınca bulunmadığına ve projesinin uygun olduğuna karar verildi.

BAŞKAN
EYİCE (Semavi)

BAŞKAN YARDIMCISI
GİRAY (Muhteşem)

ÜYE	ÜYE	ÜYE	ÜYE	ÜYE
EYİCE (Semavi)	GİRAY (Muhteşem)	SİNEMOĞLU (Nermin)	TONER (Süha)	YALTIKIRIK (Faik)
	Bulunmadı			

ÜYE	ÜYE	ÜYE	ÜYE
İst.Rölöve ve Anıtl. Müdürü	İst.Arkeoloji Müzeleri Müdürü	Bay.ve İskân Müd.	İst.Vakıfl. Baş Müd.
ORAL (Muharrem)	PASİNLİ (Alpay)	YILDIRIM (Kemâl)	CANKÖY (Ercüment)
		Bulunmadı	

MC.MA. 6.11.1986

Ek 31 İBK'nın 9/10/1987 gün ve 4143 sayılı kararı

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
Tasınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları
İstanbul Bölge Kurulu

K A R A R

Toplantı No ve Tarihi : 115 - 9.10.1987
Karar No ve Tarihi : 4143 - 9.10.1987

Toplantı Yeri : İST.

İstanbul, Topkapı Sarayı Hacı Beşir Ağa Camii'nin çatı onarımı hakkında İstanbul Bölge ve Anıtlar Müdürlüğü'nün 8.10.1987 gün, 5924 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonunda:

Hacı Beşir Ağa Camii'nin haşap çatısının çelik konstrüksiyonlu yapılmasında sakınca olmadığına, çatı örtüsünün altında bir kurşun kaplama olduğu yetkililerce beyan edildiğinden yine kurşun kaplama olarak yapılmasının uygun olduğuna karar verildi.

[Signature]

BAŞKAN
EYİCE (Semavi)

BAŞKAN YARDIMCISI
GİRAY (Muhtesem)

ÜYE ÜYE ÜYE ÜYE ÜYE
EYİCE (Semavi) GİRAY (Muhtesem) SİNEMOĞLU (Nermin) TONER (Sühe) YALTIRIM (Faik)

Bulunmadı

ÜYE ÜYE ÜYE ÜYE ÜYE
İ. Bölge ve Anıtlar Müd. İst. Arkeoloji Müzeleri Müd. Bay. ve İskan Müd. İst. Vakıflar Baş Müd. *[Signature]*
ORAL (Muharrem) PAŞINLI (Alpay) YILDIRIM (Kemal) CANKÖY (F. cüment)

Bulunmadı

ÜYE
UĞDUL (Metin)
Bulunmadı

YT.MA. 15.10.1987

Ek 32 İBK'nın 13/11/1987 gün ve 4274 sayılı kararı

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları
İstanbul Bölge Kurulu
KARAR

117 - 13.11.1987
4274 - 13.11.1987

Toplantı Yeri: **İSTANBUL**

İstanbul ili, Eminönü ilçesi, Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Dairesinde Müze Müdürlüğünce açılması istenen kapıya ilişkin İstanbul Röleve ve Anıtlar Müdürlüğünün 12.11.1987 gün, 6710 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşme sonucunda:

Eminönü ilçesi, Topkapı Sarayı'nın en eski ve tarihi karakteri olan mekânlarında, planda gösterildiği gibi nişlerde bir kapının açılması, nişleri ve bir payeninde tahribine yol açacağından, Kurulumuşca uygun görülmediğine karar verildi.

[Signature]

BAŞKAN
EVİCE (Semavi)

[Signature]
BAŞKANI YARDIMCISI
GIRAY (Muhtesem)

ÜYE
EVİCE (Semavi)

ÜYE
GIRAY (Muhtesem)

ÜYE
GİNEMOĞLU (Semavi)

ÜYE
TOMER (Suhail)

ÜYE
VALTIRIK (Fahri)

ÜYE
İst. Röleve ve
Anıtlar Müd.
GİRİT (Muharrem)

ÜYE
İst. Arkeoloji
Muzeleri Müd.
BAŞIM (Aliye)

ÜYE
Bav. ve Arkeol. Müd.

ÜYE
İst. Vakıflar Baş. Müd.

~~BAŞKAN~~ CANKÖY (E. cüment)
ÜÇDUL (Metin) KAHRAMAN (Sadri)
Bulunmadı

VS.MA. 23.11.1987

Ek 33 İBK'nın 27/11/1987 gün ve 4320 sayılı kararı

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
Tasınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları
İstanbul Bölge Kurulu
KARAR

Toplantı No ve Tarihi: 118-27.11.1987
Karar No ve Tarihi: 4320-27.11.1987

Toplantı Yeri: İSTANBUL

Topkapı Sarayı Müzesi II. avlu ile III avlularının bağlayan Ağakapısı iç hacimlerinde memur tuvaletlerinin ziyaretli tuvaletleri haline getirilmesi talebi hakkında:İstanbul Röleve ve Anıtlar Müdürlüğünün 27.11.1987 gün ve 7006 sayılı yazısı okundu, ve ekleri incelendi, yapılan müzakeresinin sonucunda:

Topkapı Sarayı Müzesi II. ve III avlularını bağlayan Ağakapısı iç hacimlerindeki memur tuvaletlerinin ziyaretçi tuvaletleri olarak tanzim edildiği tadilat projesinin uygun olduğuna karar verildi.

ASLI GİBİDİR

Semavi

BAŞKAN
EYİCE (Semavi)

BAŞKAN YARDIMCISI
GIRAY (Muhteşem)

ÜYE
EYİCE (Semavi)

ÜYE
GIRAY (Muhteşem)

ÜYE
SİNEMOĞLU (Nermi)

ÜYE
TONER (Suha)

ÜYE
YALTIRIK (Faik)

ÜYE
İst. Röleve ve
Anıtlar Müd.
ORAL (Muharrem)

ÜYE
İst. Arkeoloji
Müzeleri Müd.
PASINLI (Alpay)

ÜYE
Bay ve İskan Müd. İst. Vakıflar Baş Müd.

ÜYE
CANKÖY (Ercüment)
ÜÇDÜL (Metin)

2.12.1987 GI.FK.

Bulunmadı.

Ek 34 INKK'nın 14/4/1993 gün ve 4558 sayılı kararı

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İSTANBUL İ NUMARALI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

K A R A R

Toplantı Tarihi ve No : 14.4.1993-276
Karar Tarihi ve No : 14.4.1993-4558

Toplantı Yeri
İST.

İstanbul ili, Eminönü ilçesi, Topkapı Sarayı, Mecidiye Köşkü bodrumundaki Konyalı Lokantası hakkında İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğünün .../.../1993 günkü ve 754 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonucunda;

Eminönü, Topkapı Sarayı, Mecidiye Köşkü alt katında bulunan Konyalı Lokantasına ait iletilen rölövenin uygun olmadığına, 1/50 ölçekli tekniğine uygun tam ve doğru rölövesinin açıklayıcı teklif projesinin, raporunun ve Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğünün görüşleri ile birlikte Kurulumuza iletilmesine karar verildi.

BAŞKAN
İMZA
Turgut ÖVÜNÇ

BAŞKAN YARDIMCISI
İMZA
Alpay PASİNLİ

ÜYE
Semavi EYİCE

ÜYE
Zeynep AHUNBAY

ÜYE
Yalçın ÜNAL

İMZA

İMZA

İMZA

ÜYE

ÜYE

ÜYE

Baki CAN
Eminönü Bl. İmar İşl. Md.

İMZA

✓ 15.4.1993 vs. 46

Ek 35 INKK'nın 20/10/1993 gün ve 5030 sayılı kararı

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İSTANBUL İ NUMARALI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

K A R A R

Toplantı Tarihi ve No : 20.10.1993-303
Karar Tarihi ve No : 20.10.1993-5030

Toplantı Yeri
İST.

İstanbul ili, Eminönü ilçesi, Topkapı Sarayı, Mecidiye Köşkü bodrumundaki Konyalı Lokantası ile ilgili İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nün 13.9.1993 40n-2143 ve 18.10.1993-2403 sayılı yazıları okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonucunda;

Eminönü, Topkapı Sarayı, Mecidiye Köşkü alt katında bulunan Konyalı Lokantasına ait iletilen Rölövenin enaylanmasına, teklif projenin ise uygun olmadığına, yerin tarihi önemi göz önüne alınarak, teklif projenin silleste ağır bir etki yapacağı görüşüne varıldığından, bu kitlenin sürekliliğini yumuşatacak örtü sistemlerinin (polikarbonat türünden malzeme ile tonoz benzeri örtü) kullanılması ile oluşturulacak teklif projelerin 1/200 ölçekli maketleri ile birlikte Kurulumuza getirilmesine karar verildi.

BAŞKAN
İMZA
Turgut ÖVÜNÇ

BAŞKAN YARDIMCISI
İMZA
Alpay PASINLI

ÜYE
Semayî EYİCE
(ÇEKİLMİŞTİR)

ÜYE
Zeynep AHUNBAY

ÜYE
Yalçın ÜNAL

ÜYE

ÜYE
Baki GAN
Eminönü Bl. İmar İşl Md. / 22.10.1993 TS.18

İMZA
ÜYE

İMZA

Ek 36 INKK'nın 27/10/1993 gün ve 5041 sayılı kararı

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İSTANBUL İ NUMARALI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

K A R A R

Toplantı Tarihi ve No : 27.10.1993-304
Karar Tarihi ve No : 27.10.1993-5041

Toplantı Yeri
İST.

İstanbul, Eminönü, Topkapı Sarayı Bab-1 Hümayuna ilişkin İstanbul Rölüve ve Anıtlar Müdürlüğünün 23.9.1993 gün ve 2200 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonucunda;

Topkapı Sarayı, Bab-1 Hümayun'un ihyasının prensip olarak uygun bulunduğu, projede önerilen ara katın, asma kat veya galeri katı olarak düşünülebileceğine, 19 y.y. belgeleri göz önünde bulundurularak çatı ve duvar örgüsünün yeniden etüd edilmesine, projenin, boyutlandırılarak ve malzeme belirtilerek uygulama projesi niteliğinde hazırlanıp Kurulumuza yeniden getirilmesine karar verildi.

BAŞKAN
İMZA
Turgut ÖVÜNC

BAŞKAN YARDIMCISI
İMZA
Alpay PASINLI

ÜYE
Semavi EYİCE
İMZA

ÜYE
Zeynep AHUNBAY
İMZA

ÜYE
Yalçın ÜNAL
İMZA

ÜYE

ÜYE

ÜYE

Baki ÇAT
Eminönü İl İmar İşl Md.
İMZA

28.10.1993 MA.İB

Ek 37 INKK'nın 5/9/1996 gün ve 8005 sayılı kararı

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İstanbul İl Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Kurulu

Toplantı Tarihi ve No: 5.9.1996-462
Karar Tarihi ve No :5.9.1996-8005

Toplantı Yeri
İSTANBUL

KARAR

İstanbul ili Eminönü İlçesi, Topkapı Sarayı Bab-ı Hümayun hakkında İstanbul Rölöve Anıtlar Müdürlüğü'nün 13.6.1996 gün ve 627 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonunda:

Eminönü, Topkapı Sarayı Bab-ı Hümayun üzerinde ihya edilmek istenen köşkün avan projesinin uygun olduğuna, restitüsyon ve restorasyon projeleri ile birlikte detayların da Kurulumuza getirilmesine, bu arada Bab-ı Hümayunun iç kısmında ve Sur-u Sultaniyeye bitişik geçekondulardan arındırılmasına karar verildi.

BAŞKAN
Semavi EYİCE

BAŞKAN YARDIMCISI
F.Özer ERENMAN

ÜYE
Alpay PASİNLİ

ÜYE
Hüseyin TAYLA

ÜYE
Zekiye YENEN
(BULUNMADI)

ÜYE
Tahsin ÇİLENGİROĞLU
Eminönü Bld. Tems.

9.9.1996.N.A. ①

Ek 38 INKK'nın 13/11/1996 gün ve 8185 sayılı kararı

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İstanbul İl Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Kurulu

Toplantı Tarihi ve No: 13.11.1996-474
Karar Tarihi ve No : 13.11.1996-8185

Toplantı Yeri
İSTANBUL

KARAR

İstanbul İli, Eminönü İlçesi, Topkapı Sarayı Çin Porselenlerinin sergilendiği Mutfakların bacaları hakkında, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 12.11.1996 gün ve B.16.0.AMG. 4.34.00.00.47/1959 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonucunda;

Eminönü, Topkapı Sarayı Çin porselenlerinin sergilendiği mutfakların bacalarının yıpranmış sıvalarının yenilenmesi için horasan harç ile orjinaline uygun olarak sıvanabileceğine karar verildi.

ASLI GİBİDİR

Muazzez COŞKUN

MÜDÜR V.

BAŞKAN
Semavi EYİCE

İMZA

ÜYE
Alpay PASİNLİ -
İMZA

ÜYE
Hüseyin TAYLA
İMZA

ÜYE
Tahsin ÇİLİNGİROĞLU
EMİNÖNÜ BL.Başk. Temec.

İMZA

BAŞKAN YARDIMCISI
F.Özer ERENMAN

İMZA

ÜYE
Zekiye YENEN
İMZA

ÜYE

14.11.1996Na.1

Ek 39 INKK'nın 26/11/1997 gün ve 9087 sayılı kararı

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İstanbul İl Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Kurulu

Toplantı Tarihi ve No: 26.11.1997-535
Karar Tarihi ve No : 26.11.1997-9087

Toplantı yeri
İSTANBUL

KARAR

İstanbul İli, Eminönü İlçesi, Topkapı Sarayı Müzesi I. avlu düzenlemesi ve tuvalet yenilemelerine ilişkin, İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nün 7.10.1997 gün, 967 sayılı ve 4.11.1997 gün ve 1051 sayılı yazıları okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonucunda;

Eminönü İlçesi, I. derece Arkeolojik Sit sınırı içinde bulunan Topkapı Sarayı Müzesi 1 Avlu düzenlemesi önerisinin kurulumuzda değerlendirilebilmesi için, ağaç revizyonunun, 1/500 ve 1/200 ölçeklerde planların, döşeme kaplamalarına, trotuvarlara, açık alan mobilyalarına (banklara, elektrik direklerine, çöp kutularına v.b.) ait 1/1 ölçeğe kadar inebilen tasarım çizimlerinin gönderilmesine, yenilenmesi düşünülen tuvaletlerle ilgili karar alabilmek üzere, söz konusu mekanların kurulumuzca yerinde incelenmesine karar verildi.

BAŞKAN
F.Özer ERENMAN

BAŞKAN YARDIMCISI
Zeynep AHUNBAY

ÜYE
Zekiye YENEN

ÜYE
Kemal AKÇAY

ÜYE
Tanju Verda AKAN

ÜYE

ÜYE
Tahsin ÇİLINGİROĞLU
EMİNÖNÜ BL BAŞK TEM.

1.12.1997 MA.İA

Ek 40 INKK'nın 10/6/1998 gün ve 10013 sayılı kararı

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Kurulu

Toplantı Tarihi ve No: 10.6.1998-569
Karar Tarihi ve No : 10.6.1998-10013

Toplantı yeri
İSTANBUL

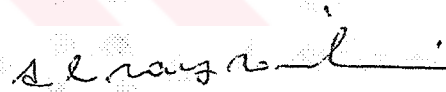
KARAR

İstanbul İli, Eminönü İlçesi, Kurulumuzun 12.7.1995 gün ve 6848 sayılı kararı ile belirlenen Arkeolojik Sıt alanı içinde, Korunması Gerekli Kültür Varlığı olarak tescilli Topkapı Sarayı'nın I. II. ve III. avlusundaki mevcut çürüyen galvaniz su borusu hattının yenilenmesi ile IV. avludaki asfalt ve beton yolun kaldırılarak döşeme kaplamasının orjinal hale getirilmesine ilişkin İstanbul Su ve Kanalizasyon Genel Müdürlüğü'nün 20.4.1998 gün ve 2431/5460 sayılı yazısı ile İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nün 29.5.1998 gün ve 583, 8.6.1998 gün ve 619 sayılı yazıları okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonucunda:

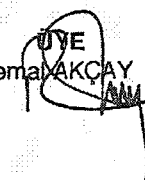
İstanbul İli, Eminönü İlçesi, Topkapı Sarayı, I. II. ve III. avludaki söz konusu su borularının yenilenmesinin uygun olduğuna, ancak çalışmaların tamamlanmasından sonra zemin kaplamanın özgün hale getirilmesine;

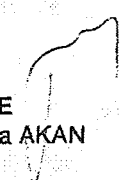
IV. avluda bulunan asfalt ve beton yolun kaldırılarak 2. öneride olduğu gibi kayrak taşı ile kaplanmasının uygun olduğuna karar verildi.

BAŞKAN
F.Özer ERENMAN

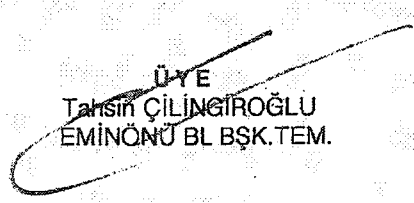

BAŞKAN YARDIMCISI
Alpay PASINLI

ÜYE
Zekiye YENEN

ÜYE
Kemal AKÇAY

ÜYE
Tanju Verda AKAN

ÜYE

ÜYE
Tahsin ÇİLİNGİROĞLU
EMİNÖNÜ BL BŞK.TEM.

11.6.1998NA.İA

Ek 41 INKK'nın 14/4/1999 gün ve 10729 sayılı kararı

**İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Kurulu**

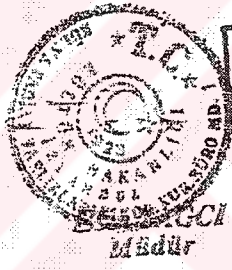
Toplantı Tarihi ve No: 14.04.1999 - 626
Karar Tarih ve No : 14.04.1999 - 10729

Toplantı yer:
İSTANBUL

KARAR

İstanbul İli, Eminönü İlçesi, Kurulunuzun 12.7.1995 gün ve 6848 sayılı kararı ile belirlen I.Derece Arkeolojik Sit Alanında yer alan, Bakanlığımız denetiminde bulunan Topkapı Sarayı' Lale (Lala) Bahçesinde yapılmak istenen çevre düzenlemesi hakkında, İstanbul Rölöve ve Anıt Müdürlüğü'nün 8.4.1999 gün ve 407 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşme sonucunda:

İstanbul İli,Eminönü İlçesi, Topkapı Sarayı, Lale (Lala) Bahçesinde yapılmak isten düzenlemeye ait projenin uygun olduğuna karar verildi.

ASLI GİBİDİR

BAŞKAN
F.Özer ERENMAN

BAŞKAN YARDIMCISI
Alpay PASİNLİ

ÜYE
Zekiye YENEN
(BULUNMADI)

ÜYE
Kemal AKÇAY

ÜYE
Tanju Verda AKAN

ÜYE
Tahsin ÇİLİNGİROĞLU
EMİNÖNÜ BEL. BŞK. TEM.

14.4.1999.NA.

Ek 42 INKK'nın 7/5/1999 gün ve 10796 sayılı kararı

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İstanbul İl Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Kurulu

Toplantı Tarihi ve No: 7.5.1999-631
Karar Tarihi ve No : 7.5.1999-10796

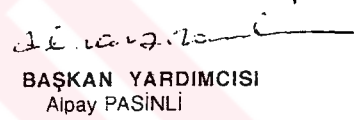
Toplantı yeri
İSTANBUL

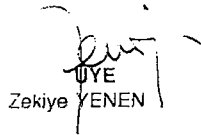
KARAR

İstanbul İli, Eminönü İlçesi, Cankurtaran Mah. Sur-u Sultani 2 adada bulunan ve kurulumuzun 12.7.1995 gün ve 6848 sayılı kararı ile belirlenen 1. derece Arkeolojik Sit Alanı içinde korunması gerekli kültür varlığı olarak tescilli Topkapı Sarayı Müzesi koleksiyonlarında yer alan saray arabaları ve at koşum takımlarının sürekli sergilenebilmesi için, yeni sergilenme alanlarının yaratılması amacıyla ikinci avlu revakları arkasında Has Ahırlara bakan sette eskiden bulunan hastahane yapısının rekonstrüksiyonu ile ikinci avlunun köşesinde yer alan ve set üstü binasının revakları ile bütünleşen Darüssaade Ağasına bağlı yazıcılar dairesinin (ıslak hacim WC) mekanları olarak yaratılmasına ilişkin İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nün 19.3.1999 gün ve 327 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonucunda:

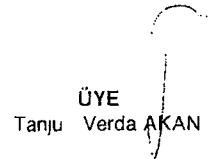
İstanbul İli, Eminönü İlçesi, Cankurtaran Mah. Sur-u Sultani 2 adada bulunan Topkapı Sarayı Müzesi koleksiyonlarında yer alan saray arabaları ve at koşum takımlarının sürekli sergilenebilmesi için, yeni sergilenme alanlarının yaratılması amacıyla ikinci avlu revakları arkasında Has Ahırlar'a bakan sette eskiden bulunan hastahane yapısının rekonstrüksiyonu ile ikinci avlunun köşesinde yer alan ve set üstü binasının revakları ile bütünleşen Darüssaade Ağasına bağlı Yazıcılar Dairesinin rekonstrüksiyonu için Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü elemanlarının iştiraki ile Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nce araştırma kazısı yapılabileceğine, hafriyat sonucunun detaylı dokümanları ile birlikte kurulumuza iletilmesine, ayrıca konuya ilişkin Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nde bulunan diğer dokümanların iletilmesinden sonra taleplerin değerlendirilebileceğine karar verildi.

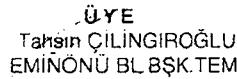

BAŞKAN
F.Özer ERENMAN

BAŞKAN YARDIMCISI
Alpaz PASİNLİ

ÜYE
Zekiye YENEN

ÜYE
Kemal AKÇAY

ÜYE
Tanju Verda AKAN

ÜYE
Tahsin ÇİLİNGİROĞLU
EMİNÖNÜ BL.BŞK.TEM

7.5.1999 İA.ZT

Ek 43 INKK'nın 8/3/2000 gün ve 11685 sayılı kararı

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Kurulu

Toplantı Tarihi ve No: 8.3.2000 - 683
Karar Tarih ve No : 8.3.2000 - 11685

Toplantı yeri
İSTANBUL

KARAR

İstanbul İli, Eminönü İlçesi, Kurulumuzun 12.7.1995 gün ve 6848 sayılı kararı ile belirlenen 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde, Topkapı Sarayı 3. Avlusunda bulunan Enderun Meydanına bakan Hazine-i Hümayun Hademeleri Koğuşu (günümüzde Minyatür Seksiyonu) içinde betonarme olarak yapılmış asma katın kaldırılması ve restitüsyona yönelik çalışmaların yapılması hakkında, İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nün 7.3.2000 gün ve 295 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonucunda:

İstanbul İli, Eminönü İlçesi, Topkapı Sarayı 3. Avlusunda bulunan Enderun Meydanı'na bakan Hazine-i Hümayun Hademeleri Koğuşu (günümüzde Minyatür Seksiyonu) içinde betonarme olarak yapılmış asma katın Rölöve ve Anıtlar müdürlüğü denetiminde ana binaya zarar vermeyecek şekilde kaldırılmasına, tespit edilecek bilgi ve belgelerle restitüsyon ve restorasyon projesinin Kurulumuza getirilmesine karar verildi.

ASLI GİBİDİR.

Günşeli AYBAY
MÜDÜR V.

BAŞKAN
F. Özer ERENMAN
İMZA

BAŞKAN YARDIMCISI

ÜYE
Zekiye YENEN
İMZA

ÜYE
Kemal AKÇAY
İMZA

ÜYE
Tanju Verda AKAN
İMZA

ÜYE

ÜYE
Avni BİTLİSLİ
EMİNÖNÜ BEL. BŞK. TEM.
İMZA

ÜYE

20.3.2000.NA.

Ek 44 INKK'nın 3/5/2000 gün ve 11784 sayılı kararı

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Kurulu

Toplantı Tarihi ve No: 3.5.2000 - 691
Karar Tarih ve No : 3.5.2000 - 11784

Toplantı yeri
İSTANBUL

KARAR

İstanbul İli, Eminönü İlçesi, Kuruluşunun 12.7.1995 gün ve 6848 sayılı kararı ile belirlenen 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde, Topkapı Sarayı 3. Avlusunda bulunan Enderun Meydanına bakan Hazine-i Hümayun Hademeleri Koğuşu (günümüzde Münyatır Seksiyonu) içinde betonarme olarak yapılmış asma katın kaldırılması ve restitüsyona yönelik çalışmaların yapılması hakkında alınan 8.3.2000 gün ve 11635 sayılı kararla istenilen restitüsyon ve restorasyon projesi ile Has Odalılar Koğuşuna ait rölöve ve restorasyon projesine ilişkin, İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nün 17.4.2000 gün ve 470 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonucunda;

İstanbul İli, Eminönü İlçesi, Topkapı Sarayı 3. Avlusunda bulunan Enderun Meydanına bakan Hazine-i Hümayun Hademeleri Koğuşu'nun (günümüzde Münyatır Seksiyonu) rölöve ve restorasyon projesinin uygun olduğuna, ancak zemin döşeme planının kurulumuza getirilmesine; Has Odalılar Koğuşuna ait rölöve ve restorasyon projesinin uygun olduğuna karar verildi.

ASLI GİBİDİR.

Günşel AYBAY
MÜDÜR V.

BAŞKAN
F. Özer ERENMAN
(İMZA)

BAŞKAN YARDIMCISI

ÜYE
Zekiye YENEN
(İMZA)

ÜYE
Kemal AKÇAY
(İMZA)

ÜYE
Tanju Verda AKAN
(İMZA)

ÜYE

ÜYE
Avni BİTLİSLİ
EMİNÖNÜ BEL. BŞK. TEM.
(İMZA)

ÜYE

3.5.2000.NA.

Ek 45 INKK'nın 27/9/2000 gün ve 12284 sayılı kararı

KÜLTÜR BAKANLIĞI
İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Kurulu

Toplantı Tarihi ve No: 27.9.2000 - 723
Karar Tarih ve No : 27.9.2000 - 12284

Toplantı yeri
İSTANBUL

KARAR

İstanbul İli, Eminönü İlçesi, 2 ada, 38 parselde ve kurulumuzun 12.7.1995 gün ve 6848 sayılı kararı ile belirlenen 1. derece Arkeolojik Sit Alanında kalan Topkapı Sarayı Fatih Köşkü'nün (Enderun Hazinesi) onarımına ilişkin İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nün 15.10.2000 gün ve 1244 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonucunda:

İstanbul İli, Eminönü İlçesi, 2 ada, 38 parselde bulunan Topkapı Sarayı Fatih Köşkü'ne(Enderun Hazinesi) ilişkin rölövenin yapılan düzeltmelerle uygun olduğuna, döşeme kaplamalarının kaldırılması sonucunda ortaya çıkması muhtemel döşeme planı ve malzemesine göre korunması gerekli I.grup eski eser koşullarında Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nün ve proje müellifi 549 oda sicil nolu Mimar Çağlayan TUĞAL sorumluluğunda onarımının yapılmasına, onarım sonrası fotoğrafların kurulumuza getirilmesine karar verildi.

BAŞKAN
F. Özer ERENMAN

BAŞKAN YARDIMCISI
Zekiye YENEN

ÜYE
Sümer ATASOY

ÜYE
Kemal AKÇAY

ÜYE
Tanju Verda AKAN

ÜYE

ÜYE
İlyas BOZYURT
EMİNÖNÜ BELEDİYE BAŞKANI TEM

ÜYE

2.10.2000 İA.ZT

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi	1953	
Doğum Yeri	Antalya	
Lise	1967-1970	Nişantaşı Kız Lisesi
Lisans	1970-1976	İstanbul Teknik Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	1979-1980	İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi
Doktora	1998-2005	Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Rölöve Restorasyon Programı
Çalıştığı Kurumlar		
	1976-1978	Özel Mimarlık Büroları
	1978-1985	Kültür Banklığı İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü
	1985-1988	Restorasyon ve Konservasyon Merkez laboratuvarı Müdürlüğü
	1988-1998	Kültür Bakanlığı İstanbul I. Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü
	1998-2004	Kalkedon Mimarlık Bürosu (Şahsi Büro)